

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

Hw 2ABJ U

37.5867

~~Neth. 2173.1~~

KE989

The gift
 of
 John Quincy Adams
 Minister Plenipotentiary
 at the Court of
 Berlin.

Recorded Sept. 29

1797

Printed by

BOSTON.

L. 21

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

ZESDE DEEL.

VADERLANDSCHE
HISTORIE,
VERVATTENDE DE
GESCHIEDENISSEN
DER
VEREENIGDE NEDERLANDEN,

INZONDERHEID DIE VAN
H O L L A N D,
VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigste Schryvers en egte Gedenk-
stukken samengesteld.

Met Konfplaaten en Kaarten opgebeeld.

Z E S D E D E E L,

*Beginnende met den aanvang der Regeeringe van FILIPS
DEN TWEEDE N, Koning van Spanje, in 't
jaar 1555; en eindigende met het Ontzet van
LEIDEN, in 't jaar 1574.*

Te A M S T E R D A M,
By I S A A K T I R I O N.
M D C C L I I.

*Met Privilegie vande Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van Holland
en Westfriesland.*

~~Neth. 2173.1~~

VOORREDE.

Schoon men zou mogen agten, dat ik, in de Voorrede, geplaatst voor het *eerste* Deel deezes werks, myn oogmerk, in het samenstellen van hetzelfde, reeds omftandig genoeg, hadt opengelegd; heb ik egter dienftig geoordeeld, ter gelegenheid van den aanvang van het gedeelte der Vaderlandsche geschiedeniffen, welk den Staat der Vereenigde Gewesten eigenlyker raakt dan het voorige, mynen Landsluiden en Leezeren, andermaal, aan te spreken. De oude Historie onzes Vaderlands is af. Wy zyn de onzekere en donkere tyden der Batavieren, Franken en Deenen en onzer eerste Graaven doorgeworfteld. Wy hebben, zelfs onder de Vorften uit de Huizen van Bourgondie en Oostenryk, niet dan flaauwe fchetfen gezien van de veranderingen, die de volgende tyden stonden voort te brengen. 't Wordt tyd, dat wy een ander tooneel openen. Onze Vaderlandsche Historie leidt ons, van zelve, tot het beschouwen van zaaken, die zeker en klaar zyn, en die onzen tegenwoordigen Staat veel nader betreffen, dan 't gene wy, tot hiertoe, verhaald hebben. Zy zal ons vertoonen de Spaansche heerschzugt in haare kragt, toeleggende op een onbepaald gebied over volken, die, niet dan naar bezwooren' voorregten en loflyke herkommen, behoorden geregeerd geweest te zyn. Zy zal ons doen zien, hoe eenige weinige Edelen

II V O O R R E D E.

en Grooten , bestuurd en geleid door WILLEM, PRINSE VAN ORANJE , deezzen heerschzugtigen toeleg gestuit hebben , eerst met woorden , daarna met wapenen ; tot dat dezelve , onder Alva , op eene veel geweldiger wyze , hervat zynde , door Holland en Zeeland eerst , en , sedert , door verscheiden' andere gewesten , gekeerd werdt , met eenen openbaaren inlandschen oorlog , den selsten en langduurigsten , mogelyk , die immer , in eenigen oord van de weerd , gevoerd is . Onder 't woelen der wapenen , zal men , uit zeer geringe beginsels , een aanzienlyk Gemeenebest zien opgroeijen , welk leden en sterkte en bestendigheid genoeg verkrygt , om zig staande te houden tegen zyne vyanden , om hun , eerlang , het hoofd te bieden ; ja om hun , in de afgelegenste deelen van hun gebied , in Oost- en Westindie zelve , merkelyke afbreuk te doen . Men zal de Regeering van dit Gemeenebest , hoe verward en wankel zy ook , in 't eerst , staan mogt , door den tyd , eene geregelde gedaante zien aanneemen , en onder de veranderingen , die zy , van tyd tot tyd , ondergaat , in de voornaamste opzigten egter , haare eerste gesteldheid behouden . Dingen allen , die , toenze gebeurden , de weerd deden verbaasd staan , en , uit welker verhaal , opmerkenden , ook nu nog , een' schat van staaten zedekundige lessen verzamelen kunnen .

Men behoeft geen ander bewys van de uitnee-

neemendheid van dat gedeelte onzer Vaderlandfche Hiftorie, welk wy nu aanvangen, dan het groot getal van voortreffelyke fchryveren, onder de meefte volken van Europa, welk zig toegelegd heeft, op het verhaalen der Nederlandfche Gefchiedeniffen en Oorlogen van de laafte helft der zefstiende en den aanvang der zeventiende eeuw. Nederlanders, Spanjaards, Italiaanen, Duitschen, Franschen en Engelschen hebben zig, om ftryd, bevllytigd, om onze Hiftorie te befchryven. Sommigen hebben den aanvang der beroerten alleen te boek gefield: anderen zyn wat verder gegaan: eenigen tot aan het Beftand, welk in 't jaar 1609 geflooten werdt: tot welken tyd, men zeggen mag, dat de Nederlandfche Hiftorie de uitmuntendfte pennen der voorgaande eeuw bezig gehouden heeft, 't welk zy niet gedaan zou hebben, zo zelfs doorlugtige verftanden niet zo zeer ingenomen geweest waren, door de vreemdheid en leerzaamheid der gevallen, welken zy uitlevert, dat zy zig opgewekt gevoeld hadden, omze hunnen tydgenooten en nakomelingen, in gefchifte, over te leveren. Hadden wy dan reden om ons te beklagen, over het klein getal en de onbekwaamheid der fchryveren, uit welken wy onze oudfte Hiftorie moeften famenftellen; wy hebben reden om ons te verheugen, over eene menigte van de fchranderfte verftanden der voorgaande eeuw, die ons de gelegenheid

IV V O R R E D E.

heid tot de grondlegging van het Gemeenebest der Vereenigde Nederlanden, naauwkeurig en deftig, beschreeven, en my het werk, welk ik ondernomen heb, voor een groot gedeelte ten minsten, vermaakelyk en gemakkelyk gemaakt hebben. Ik zou 't voor een geluk agten, zo ik het zelfde zeggen mogt van de meeste Schryvers, die 's Lands Historie na 't sluiten van 't Bestand hebben te boek gesteld. Doch men vindt, na dit tydperk, naauwlyks eenige bekwaame Historieschryvers, die de geschiedenissen van hunnen tyd, in 't Nederduitsch, verhaalen: en in andere taalen, zyn 'er maar weinigen, die behoorlyk onderrigt geweest zyn; eenigen, die vol zyn van mislagen: onder welke laatsten, elk, die de minste gegronde kennis van 's Lands geschiedenissen heeft, niet zal kunnen nalaaten te tellen de *Historie van Holland* van den zogenoemden *de Newville*, welke, desonaangezien, om de groote schaarsheid van goede Historien na 't jaar 1609, nog in 't Nederduitsch overgezet is, door iemant, die ruim zo onkundig van onze zaaken geweest is als de schryver.

Doch de schaarsheid van goede Historien na 't sluiten van 't Bestand heeft my, zo wel als de overvloed derzelven voor dien tyd, aangemoedigd, om met het begonnen werk rustig voort te gaan. Gelyk ik, ten opzigte van het laatstgenoemde tydperk, het voornaamste voor my afgedaan vondt, en door de ligtheid van 't
werk

V O O R R E D E. ▼

werk werdt aangefpoord; zo deedt de bedenk-
king, dat ik, ten opzigte van het eerstgenoem-
de tydperk, mynen Landsluiden, veelligt, iet
gewichtigs; dat hun nog ontbrak, zou konnen
mededeelen, my besluiten, om met moed de
hand te slaan aan 't beschryven van 's Lands ge-
schiedenissen na 't sluiten van 't Bestand. Maar,
op dat men wat nader zou konnen oordeelen van
't gene wy ons, in het beschryven van 's Lands
Historie, voor en na 't gemelde tydperk, heb-
ben voorgesteld, en van de middelen, welken
wy gebruikt hebben, om ons oogmerk te be-
reiken; zal 't niet ondienstig zyn, in dit Voor-
berigt, van 't een en 't ander, eenigszins uitvoe-
riglyk, verslag te doen.

Om 's Lands Historie tot aan 't Bestand welte
verstaan, moet men zig, noodwendig, bedie-
nen van onze oudste en beste Nederlandsche
Historieschryvers, BOR, METEREN, REYD;
HOOFD en DE GROOT, die in elks handen
zyn, en, onder welken, de twee laatsten, voor-
al ten opzigte van den styl en taal, met regt,
onnavolgbaar mogen gerekend worden. Alle dec-
ze Schryvers heb ik dan, naarstiglyk, gelezen,
gebruikt, en geduuriglyk aangehaald: en zie hier
wat ik, desaangaande, byzonderlyk in agt ge-
nomen heb.

Voor eerst, heb ik, onder de gemelde schry-
vers, dien, doorgaans, alleen aangehaald, wel-
ke door de anderen gevolgd is. Meteren en Hooft,

by voorbeeld, hebben zig veel van Bor bediend. In zodanige gevallen, was 't alleen noodig, Bor aan te haalen, en de anderen niet, die niet meer hebben dan hy.

Ik heb, *ten anderen*, zo veel my mogelyk geweest is, de bronnen tragten te ontdekken, waaruit de gemelde Schryvers gehaald hebben, 't gene zy te boek stellen; enze, getrouwelyk, aangewezen, daar ikze gevonden hadt. Hooft heeft zig, by voorbeeld, in 't verhaalen der eerste beginfelen onzer beroerten, veel bediend van een Fransch Werkje van JOACHIM HOPPERUS, waarvan hy, meer dan eens, gewaagd, in zyne Brieven (a). Hy hadt het, veelligt, bekomen, uit handen van zynen vriend, *Kornelis van der Myle* (b), wiens Vaders Broeder, ook *Kornelis* genoemd, met eene Dogter van Hopperus, gehuwd geweest was (c). Ik heb ook een naauwkeurig Affchrift van dit werkje gehad en gebruikt. Doch 't is, naderhand, in druk uitgegeven, in de *Analecta Belgica* van den Heere HOYNCK VAN PAPENDRECHT; naar welke uitgaave, ik het aanhaale; schoon men de meeste zaaken, die ik 'er uit trekke, ook by Hooft leezen kan. Wanneer Bor zig ook bedient van de *Memorien van Renecko Fresinga*, die, laatst, door DUMBAR, uitgegeven zyn, trek ik Fresinga aan, niet Bor.

Ik

(a) N. 298. bl. 243. N. 435. bl. 337 en N. 476. bl. 362.

(b) Zie zyne Brieven N. 163. bl. 132.

(c) GOUDHOEVEN, bl. 103, 107.

Ik verzuim , *ten derden* , niet , elk der genoemde Schryveren te volgen , in zaaken , waarvan hy , in 't byzonder , best onderrigt geweest is. Bor , die te Utrecht gewoond , en , door gunst der Staaten van dit gewest , vryen toegang tot de openbaare Registers gehad heeft (d) , is best te vertrouwen , in zaaken , die de Stad en Provincie van Utrecht betreffen. Meteren , een Koopman te Antwerpen (e) , heeft , naar waarschynlykheid , best onderrigt kunnen zyn van 't gene , in en omtrent deeze Stad , voorgevallen was. Reyd , die Raad was van Jan , Graave van Nassau , Stadhouders van Gelderland , en daarna van Graave Willem Lodewyk , Stadhouders van Friesland (f) , geeft ons het egtste berigt van de Geldersche , en vooral van de Friesche Geschiedenissen. Hoofst , wiens Vader en Vrienden , te Amsterdam , in de Regeeringe geweest waren , of nog waren , verhaalt , 't gene deeze Stad betreft , byzonderer en naauwkeuriger dan iemand anders ; hoewel hy , somtyds , klaagt , in zyne Brieven (g) , dat men hem , aldaar , zo veele opening niet gaf , als hy gaarne zou gehad hebben.

Ten vierden , heb ik myn werk gemaakt , om deeze Schryvers te vergelyken met , en op te helderen door stukken en schriften , die zy of niet be-

(d) C. BURMANI Traject. erudit. p. 31.

(e) Zie zyn Leven voor zyne Histor.

(f) Zie de Voorr. voor zyne Histor.

(g) N. 399. bl. 313.

VIII V O O R R E D E.

behoorlyk gebruikt, of niet gekend hebben, of, mogelyk, niet hebben kunnen kennen. Nooit is eenige Historie zo volkomen geschreeven, of zy kan, door latere ontdekkingen, verbeterd worden. Die laatst schryft vindt, dikwils, iet nieuws in stukken, die men voor hem gekend; doch met een ander oog ingezien heeft. De *Verantwoordingen* van Willem, Prins van Oranje, van de Graaven van Egmond, Hoorne, Hoogstraaten en anderen zyn veelen onzer Historieschryveren bekend geweest; doch byna niemant heeft 'er het regte gebruik van gemaakt. De meesten geeven ons den korten inhoud van eenigen deezer Verantwoordingen, op dien tyd, alsze gedaan werden. Doch zy vervatten zo veele Historische gevallen, dat menze, veeleer, als Historien behoorde gebruikt te hebben, om 'er 's Lands geschiedenissen, van tyd tot tyd, uit op te helderen: gelyk weinigen gedaan hebben, en wy ook hebben tragten te doen. De *Handelingen van den President Jeannin*, Franschen Ambassadeur in den Haage omtrent den tyd van 't Bestand, zyn, meer dan eens, gedrukt, en in veeler handen. Zy ontvouwen den loop der gewigtige handeling over 't Bestand, naauwkeuriglyk. De heimelyke inzigten van Henrik den IV, Koning van Frankryk, worden 'er, klaarlyk, in open gelegd. Nogtans, heeft niemant onzer Historieschryveren behoorlyk gebruik gemaakt van dit werk. Elk schynt af-
ge-

V O O R R E D E. ix

geschrikt geweest te zyn, door de moeite, die men aanwenden moet, wil men zig van deeze Handelingen, met nut, bedienen. 't Is zelfs twyfelagtig, ofze door de Groot, die anders den Handel van 't Bestand fraai beschreeven heeft, wel gebruikt zyn. Maar Hooft zou 'er zig van bediend hebben; zo 't hem hadt mogen gebeuren, zyne Historie te brengen tot aan 't Bestand; gelyk ik, uit eenige aantekeningen van des Droßlaards eigen' hand, meene te mogen besluiten. Men zal, uit de aanhaalingen, die ik uit deeze Handelingen doe, zien kunnen, op welk eene wyze, ikze gebruikt, en wat ik 'er in gevonden heb.

Wyders, zyn 'er, na de dood van onze voornaamste Historieschryvers, veele boeken en schriften in 't licht gegeven, van welken wy ons hebben kunnen bedienen, om verscheiden' punten onzer Historie nader op te helderen, en dingen te verhaalen, die, tot hiertoe, onbekend geweest zyn. Ik zal niet onderneemen, hier deeze schriften en boeken op te tellen. Men kanze genoemd vinden, in de aanhaalingen. Doch ik kan niet voorby, voorbeeldswyze, van eenigen der voornaamsten te gewaagen. Onder deezen, reken ik de *Brieven* en het *Leeven* van den beroemden VIGLIUS VAN ZUICHEM VAN AYTTA, President van den geheimen Raad der Nederlanden, te Brussel; benevens zyn *Verbaal van het invoeren des tienden Pennings*.

X V O O R R E D E.

nings ten tyde van Alva. Uit deeze ſchriften, ontvangt de Hiftorie van den aanvang onzer beroerten een licht, welk 'er, tot hiertoe, niet aan heeft konnen gegeven worden. Viglius, ſchoon Spaanſchgezind, hadt gemaatigde inzigten, over zaaken van Godsdienſt en Regeeringe. Hy verſchilde, wegens 't ſtuk des tienden pennings, vierkant, van Alva, en opent zyne gedagten, over den toefland der Nederlandſche zaaken, in zyne Brieven aan Joachim Hopperus, beſcheidelyk en openhertiglyk. Wy hebben veel lichts geſchept uit deeze Brieven en ſchriften, die, te vooren, of niet, of niet zo volkomen waren uitgegeven. Van veel dienſt is ons ook geweest de uitgaave der *Sententien van den Raad der Beroerten en andere Regtbanken, ten tyde des Hertogs van Alva*, geweest. Uit deeze Sententien, hebben wy verſcheiden' byzonderheden getrokken, de openbaare Preeke en den Beeldenſtorm, in Holland, Zeeland en Utrecht betreffende, waarvan onze Hiftoriefchryvers weinig of niets gemeld hadden. Ook hebbenwe 'er de naamen in gevonden van veele adelyke en andere luiden, die in de eerſte beginfels onzer beroerten gemengd geweest, en onzen Hiftoriefchryveren onbekend gebleeven zyn. De nakomelingen deezer luiden zullen 't ons, vertrouwenwe, dank weeten, dat wy de naamen hunner voorouderen, die den grond hielpen leggen van 's Lands vryheid, der
ver-

vergetelheid onttoogen hebben, en dat wy eenigen hunner heimelyke daaden, daar zy toen om gefchandvlekt werden, ſchoonze hun nu eerder tot eere zouden gerekend worden, onbewimpeld, hebben te boek gefteld. Brengenwe, van de andere zyde, uit deeze of andere oude ſtukken, eenige bedryven in 't licht, die men ook nu voor ſchandelyk zou houden, men neem ons dit niet kwalyk af. Een Hiftoriefchryver, die, volgens de Leſſe van *Cicero (b)*, *niets dat valſch, en al wat waar is ſchryven durft*, zo ver het tot zyn oogmerk behoort, moet niet ſchroomen, daar 't de geſchiedenis vordert, de gebreken en miſlagen ook van zynen eigen Grootvader, of Vader te boek te ſtellen: gelyk Polybius, oudtyds, en, zo de gemeene verzekering geloof verdient, in onze dagen, één der doorlugtigſte Koningen van Europa, edelmoediglyk, gedaan heeft.

Tot hiertoe, ſprak ik alleenlyk van de gedrukte en openlyk in 't lichtgegeven ſchriften, welken ik gebruikt heb, om onze beſte Nederlaſche Hiftorien, tot aan den tyd van 't Beſtand, op te helderen. Doch naardemaal my, daarenboven, gelukt is, veele ongedrukte ſtukken, Brieven, Regiſters en Verhaalen in handen te krygen, heb ik niet kunnen nalaaten, mynen Landſluiden mede te deelen, 't gene ik, in dezelve, weetenswaardig, gevonden hadt,

en

(b) De Oratore, *Libr. II. Cap. 15.*

en 't gene onze Historie, zo ver zy té vooren bekend was, of volmaaken of bevestigen kon. Zo elk, die eenige nutte stukken, dienende tot opheldering onzer Historie, bezat, gezind was, dezelve in 't licht te geeven, of eenen bekwaamen en trouwen Historieschryver mede te deelen, zou zy, zekerlyk, nog tot verdere volkomenheid te brengen zyn. Doch veele zogenoemde Liefhebbers bewaaren deeze stukken liever, tot datze vergaan zyn. Indien, by voorbeeld, de *Abt Boisot* het voornaamste in 't licht, gegeven hadt van 't gene hy, wegens den Kardinaal van Granvelle, verklaart te bezitten; men kan naauwlyks twyfelen, of daar zou iet uit te haalen zyn, welk zyn bedryf hier te lande klaarer ontdekken zou. Ten minsten zou men dan oordeelen kunnen, of de bezitter van deezen schat ons, tegen 't gemeen gevoelen, op goede gronden, verzekere, dat de Kardinaal niet van eenen Smid van Nozerois afkomstig; maar dat zyn Grootvader een ryke en edele Genuees, *Pieter Perrenot* genoemd, geweest is (i). Doch wy hopen, veelligt, te vergeefs, op de uitgaave van een gedeelte deezer stukken. Hoe ongezind veel, ondertusschen, zyn mogen, om de ongedrukte stukken, welken zy bezitten, mede te deelen; ik erken, dankelyk, dat ik, voornaamlyk in Holland en in Zeeland, edelmoediger luiden

(i) *Voiez* Hist. Litter. de l'Europe, Tom. I. p. 72.

den aangetroffen heb : die, uit loutere liefde tot hun Vaderland , papieren van merkelyk gewigt in myne handen hebben doen stellen , op een gunstig vertrouwen , dat ik 'er een nuttig gebruik van zou weten te maaken. Zy mogen zig verzekerd houden , dat ik geene grooter laagheid van ziele kenne , dan hun gulhertig vertrouwen , in eenig geval , te misbruiken , en dat het my niet aan den wil maar aan 't vermogen schorten zal , zo onze Landsluiden niet al 't nut trekken van hunne edelmoedigheid , dat zy 'er , door myn toedoen , naar reden , van verwagten konnen.

Ziet daar , Landsluiden , omftandig genoeg , aangewezen , op welk eene wyze , ik my bediend heb van de Historiefchryvers , die tot aan 't Bestand gaan , en uit welke fchriften en stukken ik hun Verhaal opgehelderd en volkomener gemaakt heb. Ik moet 'er , alleenlyk , byvoegen , dat ik , genoodzaakt geweest zynde , om , in veele opzigten , daar ik iets merkwaardigs meende gevonden te hebben , welk zy overgeflaagen hadden , uitvoeriger te zyn dan zy ; my , van de andere zyde , verpligt gevonden heb , om veele zaaken , die zy omftandiglyk verhaalen , kortelyk aan te roeren ; of zoze my van klein gewigt fcheenen , of geene byzondere betrekking hadden tot de gefchiedeniffen der Vereenigde Gewesten , geheellyk over te flaan. Men zal dus , in deeze Hiftorie , niet uitvoerig vinden ,

den, 't gene, by de meeste anderen, omftandig verhaald is, ten ware de zaak van merkelyk aanbelang ware: vooral, myde ik, doorgaans, het wydluftig verhaal van krygszaaken, die meer luiden van myne foorte *niet zoo wel* plagten te *monden, als 't bespiegelen van beleidt en tegenbeleidt, in stof van regeeringe omgaande* (k). Daarentegen verhaal ik gewigtige zaaken, met naame zaaken van ftaat en regeeringe, die anderen, of niet, of flegts ter loops, aanroeren, omftandiglyk; gelyk men, in dit *zesde* Deel, in 't verhaal van de oorzaaken der gevangenis van 's Lands Advokaat *van den Einde*, en van het invoeren des tienden pennings; in 't volgende *zevende*, in 't verhaal van de handeling over de opdracht der hooge Overheid en Graaffykheid van Holland en Zeeland aan Prinse Willem, en in zeer veele andere voorbeelden, zal kunnen zien. In alle deeze opzigten, kan deeze Historie, als eene vervulling der voorigen tot aan de tyden van 't Bestand, worden aangemerkt.

Maar na het fluiten van 't Bestand, hebben wy, onder de Nederlandsche Historiefchryvers, zo men eenige Schryvers der Kerkelyke gefchiedeniffen, die men egter hier ook gebruiken moet, uitzondert, geene Historien, die by Bor of Reyd; ik laat ftaan by Hooft of de Groot, haalen konnen. Behalve Meteren, zo ver hy gaat, is B A U D A R T de eenigfte, die de weereldlyke zaaken van

(k) Zie HoofTs Brieven, N. 327, bl. 262.

van de twaalf jaaren des Bestands, met tamelyke uitvoerigheid, verhaald heeft, en ik behoef mynen Landsluiden, die eenige kennis hebben van 's Lands Historie, niet te zeggen, hoe weinig eers deeze Schryver, met zyn Vervolg op Meteren, heeft ingelegd. Men kan dan, ten opzichte van 't weereldlyke ten minsten, niet veel van hem leeren. Maar 't Kerkelyke was, ten deezen tyde, zeer vermengd met het weereldlyke: waarom men, by de Kerkelyke Historieschryvers, UYTENBOGAART, TRIGLAND, BAUDART en BRANDT, 't voornaamste, welk deeze twaalf jaaren betreft, zoeken moet. Na 't uitgaan van 't Bestand, komt ons, om Schryvers van minder vermaardheid, gelyk *Wasfenaar* en diergelyken, niet te noemen, het groote werk van AITZEMA voor, dat tot het jaar 1668 loopt, en om den overvloed van egte stukken, die het vervat, hoog te waardeeren is: 't welk ook het voornaamste is, waarom men den *Hollandfchen Mercurius*, die van het jaar 1650 tot het jaar 1690 gaat, niet ontbeeren kan. Doch men heeft van deeze tyden ook byzondere Historien en Levensbeschryvingen, die merkelyk licht geeven. Ook is de *Historie van Wicquert*, in 't Fransch opgesteld, te agten, om de menigte van egte stukken, die 'er bygevoegd zyn; schoon zy, zo ver zy het licht ziet, flegts eene geschiedenis van weinige jaaren behelst. Na hem, heeft byna niemant ondernomen, de geschiede-

niffen alleen van zynen tyd te boek te stellen. En 't voornaamfte gedrukte Schrift, waarvan men zig bedienen kan, om de Nederlandsche Historie der agttiende eeuwte te beschryven, is, agt ik, het groote Werk van LAMBERTI, in de Fransche taale samengesteld. Ik zwyg, voorbedagte-lyk, van *Basnage*, *Le Clerc* en *van Loon*, die allen drie, in deeze eeuwte, geschreeven hebben; omdat zy, hunne werken, meest, uit vroeger Schryvers hebbende opgesteld, op zig zelven, geen gezag hebben, om de waarheid der geschiedeniffen te bevestigen, behalve in eenige byzondere gevallen, daar zy ongedrukte of onuitgegeven' stukken gebruikt en aangehaald hebben. Ook heeft de Heer van Loon, gelyk men weet, zyne Historie geschreeven met een byzonder oogmerk, om, naamlyk, door dezelve, de Nederlandsche Gedenkpenningen op te helderen; waarom hy van veele zaaken, die anders tot het wezen der Historie behooren, niet of naauwlyks gewaagen kon.

In't gebruiken der gemelde Historien, heb ik my, byzonderlyk, toegelegd, op het leezen en herleezen der egte stukken, die zy vervatten; om, op dezelve, als op vaste gronden, een verhaal te vestigen van zaaken van staat en oorloge, van binnenlandsche en uitheemsche handelingen, en van alles wat my schein te passen, in eene algemeene Historie onzes Vaderlands. Ik heb, wyders, deeze Historien vergeleeken met
 ee-

eene groote menigte van gedrukte Verhaalen, *Memorien*, Brieven en *Negotiatien*, die, van tyd tot tyd, in verscheiden' taalen, met naame in de Fransche en Engelsche, en ook in de Nederduitsche, in 't licht gegeven zyn: onder welken, ik niet verzuimd heb, gebruik te maaken van de Fransche *Negotiatien* tot de Munstersche Vrede, die, in vier stukken in *folio*, zyn uitgegeven; van de *Brieven en Memorien van den Graave d' Estrades* en van de *Brieven van en aan den Raadpensionaris DE WITT*, met het *Verbaal van den Ambassadeur Beverningk*, en de *Resolutien*, daartoe behoorende: alle welke stukken ten hoogsten dienstig zyn, om de geschiedenissen onzes Vaderlands, van de Munstersche Vrede af, tot op het jaar 1668 toe, naar behooren, te beschryven. En 't ware zeer te wenschen, dat men, ook hier te Lande, gelyk elders meermaalen geschied is, hadt kunnen goedvinden, meer *Verbaalen* en Brieven, gewigtige handelingen met uitheemsche Mogendheden betreffende, in 't licht te geeven: de Historie zou 'er, ongetwyfeld, merkelyk, door opgehelderd kunnen worden, en onze Staatsdienaars zelve zouden 'er, in volgende tyden, zonderlingen dienst van kunnen hebben⁽¹⁾. Doch, terwyl men hierna, mogelyk, nog lang, vergeefs wenschen zal; heb ik 't voor een geluk gerekend, dat my eenige naauwkeurige afschriften van zulke *Verbaalen*

* * 3

ter

(1) Zie Brev. van en aan den Raadp. DE WITT, V. D. bl. 2.

ter hand gckomen zyn ; waaruit ik het eigenlyk oogmerk van verſcheiden' voornaame beſendingen , op onderſcheiden' tyden , van hier , naar Frankryk , naar Engeland , naar Zweeden , naar Deenemarke en elders gedaan , klaarlyk , heb konnen ontdekken , en onzen geſchiedeniſen een leevén byzetten , welk zy anders zouden hebben moeten miſſen. Voorts , heb ik gelegenheid gehad , om de Hiftorie der tyden na 't Beſtand , ook uit veele andere ongedrukte ſtukken , op te helderen : onder welken , ik niet nalaaten kan , kortelyk , te gewaagen van een' keurlyken bondel Schrifs , die my in ſtaat geſteld heeft , om , aangaande de merkwaardige Regtspleeging van de jaaren 1618 en 1619 , over *Oldenbarneveld , Hogerbeets , de Groot* en anderen , byzonderheden te melden , die , tot hiertoe , onbekend geweest zyn aan 't gemeen. Uitenbogaart maakt ergens (*m*) melding van eenige Papieren , door een' der drie Fiſkaalen over de genoemde Staatsgevangenen (1) , opgeſteld ; welken hem , *door Gods ſchikking* , zegt hy , *ter hand gekomen* waren. Van deeze Papieren bezit ik een naauwkeurig afſchrift , met de eigen' hand van Uitenbogaart geſchreeven. 't Behelſt 1. een *Examen* van verſcheiden' Perſoonen van aanzien , te Utrecht gehouden , onder anderen ook

(*m*) Kerk. bedien. *Cap.* XIII. *bl.* 251.

(1) Ik meen , met reden , te mogen vaſtſtellen , dat hy op *Mr. Pieter van Leeuwen* ziet.

ook van Ledenberg. 2. een Verbaal van 't gehandelde in den Haage, tusschen de Hollandsche en Utrechtsche Gekommitteerden, en 3. eenige Verklaringen, ten laste der gevangenen: waaruit 4. de voornaamste punten hunner beschuldiging opgemaakt worden, die, gedeeltelyk, in de *Sententien* gevoegd zyn. Men kan, ligtelyk, denken, dat ik, in deeze papieren, veele byzonderheden gevonden heb, die zelfs aan *Brandt*, hoe naauwkeurig hy anders, naar zyne gewoonte, de Historie der Regtspleeging moge beschreeven hebben, onbekend schynen geweest te zyn. Doch gelyk wy reeds hebben aangemerkt, daar is altoos gelegenheid, om door het ontdekken van nieuwe egte stukken, ook de beste Historien tot meerder volkomenheid te brengen.

Myn oogmerk is niet, dit Voorberigt te vergrooten, met een breedvoeriger verflag der ongedrukte stukken, van welken ik my bediend heb. Men zalze, in 't vervolg deezer Historie, van tyd tot tyd, gemeld vinden. Doch ik kan niet nalaaten, aan te merken, dat ik, onder anderen, gebruik gemaakt heb van de **RESOLUTIEN der ED. GROOT-MOG. HEEREN STAATEN VAN HOLLAND EN WESTFRIESLAND**; 't welk naauwlyks iemand (2) onzer Historieschryveren gedaan heeft.

(2) De Heer van *Loon* is, meen ik, de eenigste, die
 * * 4 dee.

heeft. Voorts, heb ik my ook bediend van de gedrukte stukken der NOTULEN VAN DE E. D. MOG. HEEREN STAATEN VAN ZEELAND, die nog niet allen gedrukt zyn: van beide heb ik zo veel gebruik gemaakt, als de natuur der Historie gehengen kon. Ik hebze overal naauwkeuriglyk aangehaald, op dat elk, die toegang tot deeze stukken heeft, zig met gemak zou kunnen verzekeren, aangaande de waarheid van 't gene ik 'er uit ontleene.

Ik heb te langer stil gestaan op de wyze, die ik, in 't gebruiken onzer bekendste Historien, gevolgd heb, op dat zy, dieze gelezen hebben, zouden kunnen zien, in hoe verre, ons werk, uit deeze Historien, samengesteld zy, en in hoe verre niet. Nu heb ik 'er nog eenige aanmerkingen by te voegen, die de vryheid van schryven betreffen.

't Schryven van Historien is altoos een haghelyk werk geweest; doch voor zulken, inzonderheid, die verstonden, dat zy niet flegts verhaalen moesten, wat gezeid of gedaan ware; maar dat zy ook uitspraak moesten doen, over de heimelyke oogmerken van openbaare be-

deeze *Resolutien* in handen gehad, en, in zyne *Beschryving der Nederlandsche Historie-penningen*, doorgaans, aangehaald heeft. Doch het oogmerk van zyn werk gedoogde niet, dat hy 'er zo veel gebruik van maakte, als hy, in eene algemeene Nederlandsche Historie, zou hebben kunnen doen.

bedryven, en dat het hunne post ware, die oogmerken en bedryven te pryzen of te laaken. Een Historieschryver, die zo veel op zig neemt, steekt zig; men kan 't niet ontkennen, in een blykbaar gevaar; vooral, als hy zaaken verhaalt, die digt aan of in zynen tyd gebeurd zyn, en in welken hy zelf meer of min gemengd geweest is (3). Hoe ligt mist hy niet, in zyn oordeel over de heimelyke oogmerken van byzondere Perfoonen niet slegts, maar veel meer van Vorsten en Grootten, en gevolgelyk ook in de uitspraak over de lofwaardigheid of schandelykheid hunner bedryven! Gebeurt het hem, iemant kwaade oogmerken toe te schryven, welken hy niet gehad heeft, of niet kan beweezen worden gehad te hebben; hy haalt zig den haat op den hals van elk, die de zyde volgt des genen, dien hy; ten onregte, verdagt gemaakt heeft, en hy doet, daarenboven, te kort, aan de waarheid, de ziel der Historie. Pryft hy, daarentegen, daaden, die, om de slinksche oogmerken, met welkenze geschied zyn, eer laster verdienen dan lof; hy kwetst zulken, die deeze heimelyke oogmerken gekend hebben, en verwerft zig den schandelyken

(3) *Sed res quidem gestas memorare arduum semper: quia absentem fugiunt, PRÆSENTEM TRAHUNT, utque illud legenti, ita HOC SCRIPTORI PERICULOSIUS EST. GRÖTII Hist. Libr. I. p. 116.*

ken naam van vleijer , die niemand minder voegt dan eenen Historiefchryver.

Het oordeelen over de oogmerken en bedryven van Perfoonaadjén , die eene voornaame rol gespeeld hebben op het tooneel der weerd , is vooral hagchelyk voor zulken , die onderneemen te verhaalen de geschiedeniffen van een Land , welk aan merkelyke partyfchappen in de Kerk en in den Staat , en aan geweldige fchokkingen en veranderingen in de Regeeringe onderhevig geweest is ; hoedanig ons Vaderland en het nabuurig Engeland zyn. In zulke Landen , worden , op den eenen tyd , de oogmerken en bedryven van Koningen , Vorften , Grooten en aanzienlyke Staatsdienaars , hemelhoog , geroemd , op den anderen , mispreezen en verfoeid ; naardat de wiffelvallige loop der menschelyke dingen de taal , en dikwils zelfs het oordeel des volks zwaait naar de gunftige , of ongunftige zyde. Hoe zal een Historiefchryver zig gedraagen , in het oordeelen over Perfoonaadjén , waarover zo verfchillend , op verfcheiden' tyden , geoordeeld is ? Schikt hy zig naar den fmaak van den tyd , waarin hy fchryft ; hy loopt gevaar , dat zyne Historie , na weinige jaaren , voor partydig uitgekreeten en veragt worden zal. Volgt hy , daarentegen , een oordeel over perfoonen en zaaken , welk met het gemeene oordeel zyner tydgenooten verfchilt ; zyne Historie vindt geene

ne Leezers, en hy zelf ondervindt, mogelyk, tot zyne schade, de uitwerkfels van de ongunst, die hy zig, door zyn schryven, op den hals gehaald heeft.

Maar, veelligt, zal men zeggén „ dat een „ Historieschryver 't zig niet kreunen moet , „ of hy met zyne tydenooten verschille of „ overeenkome; maar alleenlyk toeleggen , „ op het ontvouwen der naakte waarheid ; „ zonder zig van dit oogmerk, door hoop op „ gunst of vrees voor nadeel, eenigszins, te „ laten aftrekken.” Ik erken dit volmondig. Die gevoelt, dat hy, door hoop of vrees, immer zo sterk bewoogen worde, dat hy de waarheid, in eenig geval, schenden, bewimpelen of ontveinzen zou, sla de hand niet aan 't beschryven van 's Lands Geschiedenissen. Maar de waarheid is niet altyd zo klaarlyk te ontdekken. Zy verbergt zig inzonderheid voor ons ligtelyk, als wy de heimelyke oogmerken der menschelyke daaden willen doorgronden. En een Historieschryver waagt 'er een groot deel zyner agtinge aan, als hy, 't gene hy omtrent deeze oogmerken gist of vermoedt, voor Historiesche waarheid te boek stelt. De lofwaardigheid of schandelykheid der daaden hangt, grootendeels, af van de oogmerken, met welkeze geschieden: waaruit volgt, dat men zig, in eene Historie, veiligst onthoudt van pryzen of laaken, zo lang deeze oogmerken

ken

ken den Historiefchryver niet klaarlyk gebleeken zyn. Om nu niet te zeggen, dat de menschen ook over de natuur van sommige daaden zelve verschillen, en het den Zedeleeraaren, niet den Historiefchryveren voegt, over deeze verschillen, uitspraak te doen.

Men zal my verder tegenwerpen „ dat eene Historie te dor en niet leerzaam genoeg is, die slegts verhaalt, wat zig voor de uiterlyke zinnen vertoond heeft; en dat zulke Historiefchryvers eerst vermaaken en onderwyzen, die de bedekte inzigten van voornaame luiden ontdekken, en den Leezer helpen oordeelen, over de bedryven, welken zy verhaalen.” Maar ik antwoord, dat men my slegts behoeft toe te staan, dat een Historiefchryver niet bevoegd is, om zyne gisfingen over de oogmerken der Grooten voor beweezen' waarheid op te geeven, en dat hy zyne Leezers niet behoort voor in te neemen, met gunstige of ongunstige gedagten voor of tegen de Perfoonen, welker daaden hy verhaalt; en ik neem aan, te doen zien, dat een Historiefchryver zulk eene wys op zyn schryven kan zetten, dat zyn werk en leevendig en leerzaam zyn zal, zonder de waarheid en onpartydigheid, eenigszins, te kort te doen.

Ik heb zelf, in de Voorrede voor het eerste Deel deezes werks, beloofd, de bedekte oogmerken der voornaamste bedryven te zullen

len openleggen, zo verze my bekend waren. Ik heb nog dit zelfde voorneemen. Maar een Historiefchryver moet onderscheid maaken, tusschen 't gene hy, wegens deeze oogmerken, gist, en 't gene hem, desaangaande, gebleeken is. De oogmerken moeten hem bekend zyn, zal hyze voor waarheid te boek stellen. En hy moetze, op zulk eene wyze, te boek stellen, dat de Leezer zelf ziet, dat hyze niet verzierd heeft. Ik weet maar *twee* wegen, om van iemants oogmerken te oordeelen, te weten, uit zyne *woorden*, 't zy hyze spreekte of schryve, en uit zyne *daaden*. Zo nu een Historiefchryver, door één' van deeze wegen, of door beide, iemants oogmerken, klaarlyk, meent ontdekt te hebben, hy kan zyne ontdekking zynen Leezeren niet beter mededeelen, dan door hem de zelfde woorden en daaden te verhaalen, waaruit hy van de oogmerken geoordeeld heeft, zonder dat hy van 't gene hy 'er uit heeft opgemaakt een enkel woord behoeft te reppen. Heeft hy wel geoordeeld; een opmerkend Leezer zal 't met hem eens zyn, al weet hy 't niet. En zo hy kwalyk geoordeeld heeft, kan 't zynen Historie geene agting byzetten, dat hy zyn oordeel gemeld heeft. Men zegge niet, dat de Leezers, veelligt, of niet, of kwalyk oordeelen zouden, zo zy van den Schryver niet voorgegaan en geholpen werden. Of, zulke
Lee-

xxvi V O O R R E D E.

Leezers zyn onbekwaam, om eene goede Historie, met nut, te leezen; of, de redenen om dus of zo te oordeelen zyn zo klaar niet, als sommigen waanen, en in 't laatste geval, zou 't onvoorzigtigheid zyn in den Historieschryver, zo hy ondernam, op lossen grond, over iemants bedekte oogmerken, uitspraak te doen. 't Zelfde omtrent moet ik van het pryzen en laaken zeggen. Eene eenvoudige en natuurlyke schets van 't gene 'er gesproken of verrigt is voldoet, om den Leezer, die slegts de gemeenste beginsfels van Staat- en Zedekunde kent, in staat te stellen van zelf te kunnen oordeelen, of iet te pryzen of te veragten zy; zonder dat een Schryver zig behoeft bloot te geeven aan 't gevaar van, by sommigen, voor eenen vleier, by anderen, voor eenen hekeelaar door te gaan. Kortom, de groote konst van 't schryven eener Historie, gelyk die van ons Vaderland zou behooren te zyn, schynt my hierin gelegen te wezen, dat iemant ons de perfoonen en gevallen, zo leevendig, zo natuurlyk en zo volkomen, affchildere, als ofweze zelven zagen; wanneer wy, doorgaans, de oogmerken ligtelyk ontdekken zullen, zo wel als de Historieschryver, en niet minder dan hy kunnen oordeelen van het prysfelyke of schandelyke, dat 'er, in de menschelyke bedryven, doorsteekt. Ondertuffchen, zullenwe het genoeg hebben, dat wy zelven,
on-

onder 't leezen , iet uitvinden en opmerken , welk wy den Historiefchryver niet behoeven dank te weeten ; dien 't genoeg moet zyn , dat hy ons aanmerkingen heeft leeren maaken , zonder dat wy weeten , dat wy 't van hem geleerd hebben.

Ik ben niet verwaand genoeg , om van my zelven te denken , dat ik deeze konst versta en oefene in volkomenheid. Maar men zal 't , hoop ik , voor geene vermetelheid aanzien , dat ik my voorgesteld heb , deeze Vaderlandfche Historie , en vooral het gedeelte derzelve , welk ik nu begin uit te geeven , naar de regels deezer konfte , te fchryven. Verwagt dan niet , Landsluiden , dat ik u de bedekte oogmerken van Vorften , Mogendheden of voornaame Staatsdienaars verder zal openleggen , danze u zelven , uit een opregt , vry en befcheiden verhaal hunner bedryven , blyken kunnen. Somtyds , mag ik verhaalen , wat men , eertyds , van deeze oogmerken geoordeeld heeft ; doch wat ik 'er zelf van oordeele , zwyg ik gemeenlyk , om dat 'er u niets aan gelegen is. Verwagt niet , dat ik de bedryven van de Helden onzer Historie , wien 't beftier van de Legers te velde en van de Vlooten op zee , of 't beleid der gewigtigfte zaaken van Regeeringe aanvertrouwd geweest is , pryzen of laaken zal. Hoe bezwaarlyk men zig ook , in 't verhaalen van roemrugtige en
fchan-

XXVIII V O O R R E D E.

fchandelyke daaden , van 't een en 't ander onthouden kan; ik maak groot onderscheid , tuffchen eenen Historiefchryver en eenen Lofredenaar of Berisper. 't Zy u genoeg , dat ik u de zaaken zo verhaale , dat gyze , ligtelyk , als eerlyk of oneerlyk , zult kunnen kennen. Ook zal ik u , dikwils , niet verbergen , hoe 'er van anderen over geoordeeld is: en aan deeze kennis is u zo veel , en dikwils veel meer gelegen , dan of gy wift , wat ik zelf , in uitmuntende Perfoonaadjen , pryze of laake.

Op deeze wyze , meen ik , myne Vaderlandfche Hiftorie beft te kunnen hoeden voor de befchuldigingen van partydigheid. Wat redelyk menfch (onredelyken beoog ik niet te voldoen) zal my kwalyk neemen kunnen , dat ik verhaal , 't gene waarlyk gebeurd is , op eene vrye , doch tevens befcheiden' wyze , zonder dat ik my inlaate , om het goed te keuren , of te veroordeelen? Is 't waarlyk loffelyk; laat het , door anderen , gepreezen; is 't fchandelyk; laat het , door zulken , dien 't luft , veroordeeld , door allen , gemyd worden. Myn toeleg is , te verhaalen , 't gene gebeurd is , zonder dat het my , als Hiftoriefchryver , aangaat , of het eerlyk zy , of fchandelyk. 't Zou wel een luft zyn voor een' eerlyk' man , eene Hiftorie te befchryven , die niet dan pryffelyke daaden inhieldt ; doch
dit

dit zou een *Roman*, geene Historie zyn. 't Menschelyk geslagt heeft, door alle tyden, in alle gewesten, onder allerlei rangen, van den Vorst tot den bedelaar, goeden en kwaaden uitgeleverd. Men kan dan de Historie van een gedeelte des menschelyken geslagts niet schryven, zonder zo wel gebreken te melden, als deugden. En of my iemant, wie hy ook ware, kwalyk name, dat ik eenig oneerlyk bedryf van eenen zyner voorouderen of vrienden te boek gesteld hadt; ik zou agten myzelven genoeg verdedigd te hebben, zo ik bewees, dat het verhaalde waarlyk gebeurd ware. *Pryst het*, zou ik hem voorts te gemoet voeren, *indien gy kont; ik heb 't niet mispreezen: dat het zig zelf mispryft, is my niet, maar den daader te wyten.* Eene Historie, die 't gebeurde alleen verhaalt, zonder dat de Schryver de Leezers inneemt, door pryzen of laaken van 't gebeurde, kan, door luiden van allerlei begrip in zaaken van Staat en van Godsdienst, door alle tyden, en onder allerlei veranderingen van gebied en Regeeringe, even goed, gebruikt worden. Elk vindt 'er iet in, dat hem dient, en te gelyk iet, daar zyne partyen op bouwen. Elk heeft, derhalve, gelegenheid, om de redenen te onderzoeken, daar zyn begrip op steunt, en die, daar zyne partyen zig meest mede behelpen. De Historieschryver, zonder zulks eigenlyk te beoogen, geeft elk de wapenen in de hand, om zig zelven te verdedigen, en anderen te keer

te

te gaan. Zyne Historie moet, derhalve, zoze aan dit oogmerk voldoet; van een algemeen, duurzaam en nuttig gebruik zyn.

Ik hoop, dat men, in deeze *Vaderlandsche Historie*, ten minsten, ontdekken zal, dat ik my dit zelfde oogmerk voorgesteld heb. Hoe ver ik 'er aan beantwoord hebbe, staat my niet, maar den kundigen en bescheiden Leezer te oordeelen. Hiervan houd ik my verzekerd, dat de Historie van ons Vaderland, die eigenaartiglyk geschikt schynt, om Luiden van verschillende begrippen in zaaken van Godsdienst en Regeeringe, welken altoos in deezen Staat geweest zyn en nog zyn, gemaatigd te doen oordeelen, over elkanders gevoelens en bedryven; dit einde, al voor lang, nader bereikt zou hebben, zo allen, die immer ondernamen, 's Lands geschiedenissen te boek te stellen, de waarheid onbewimpeld voorgedraagen hadden, zonder zig ooit sterk te verklaaren, voor of tegen de oogmerken en bedryven, welken zy in 't licht bragten.

By den DRUKKER deezer VADERLANDSCHE
HISTORIE wordt insgelyks gedrukt en uitgegeven

DE TEGENWOORDIGE STAAT DER VEREENIGDE NEDERLANDEN; behelzende eene naauwkeurige Beschryving van de gantsche Republiek der Vereenigde Nederlanden in 't algemeen, en van een ieder der Provinciën in 't byzonder. In opzigte van derzelve Gelegenheid, Grootte, Lands- en Lugts Gesteldheid, Rivieren, Zeden der Inwooners, Regeering enz. Als mede eene naauwkeurige Beschryving van alle de Steden, Dorpen, Heerlykheden, Kasteelen enz. Versierd met zeer veele Kaarten, Plans en Gezigten van Steden en andere fraaije Printverbeeldingen. In gr. 8°. IX. Deelen, behalven de *Beschryving der Oostenryksche en Fransche Nederlanden*.

Het I. Deel behelst eene Beschryving van de *Republiek der Vereenigde Nederlanden* in 't algemeen, zoo in opzigte van de Lands beschryving, de Zeden en Godsdienst der Inwooners, het kort begrip van 's Lands Historie, eene Beschryving der hooge en mindere Generaliteits Kollegien, der Maatschappyen, van Oosten en Westen, der Handwerken, Visscheryen, Zeevaart, Koophandel enz.

II. Eene Beschryving van alle de Generaliteits Landen, als de *Meyerye van 's Hertogenbosch, Bergen op Zoom, Breda, Maastricht* en de Landen van *Overmaaze, Venlo*, benevens *Staats Vlaanderen* enz.

III. De Beschryving van *Gelderland en Zutphen*.

IV. Eene Beschryving van de Gelegenheid, Regeering enz. van *Holland* in 't gemeen, en byzonderlyk van de Steden *Dordrecht, Haarlem, Delft* en *Leiden*.

V. Eene Beschryving van de Steden *Amsterdam, Gouda, Rotterdam, Schiedam, Gornichem, Schoonbove, Brielle, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnikendam, Medenblik* en *Purmerend*.

VI. Eene Beschryving van 's *Gravenhage* en van alle de Dorpen enz. in *Rynland* en *Delfland*.

VII. Eene Beschryving van *Schieland*, het Land van *Voorne* en van gantsch *Zuidholland*.

VIII. Eene Beschryving van *Woerden, Gooyland, Amstelland, Kennemerland, Westfriesland, Waterland, de Eilanden* enz.

IX. Eene Beschryving van *Zeeland* in 't algemeen en van de Steden, *Middelburg* en *Zierikzee* in 't byzonder.

X. *Tbans onder de Pers*, zal behelzen eene Beschryvinge van de Steden, *Goes, Tholen, Vlissingen* en *Veere*; benevens alle de byzondere Eilanden, Dorpen, Heerlykheden enz. van *Zeeland*.

Het XI. XII. en XIII. Deel zal behelzen de Beschryving van *Utrecht, Friesland, Overijssel, Groningen* en *Drente*.

Ins.

Insgelyks zyn by denzelven gedrukt en te bekomen

Verbandelingen van Staatszaaken; In twee Boeken, waar van het eerste handelt van Oorlog en Vrede en het tweede van Zaaken van verscheiden' Stoffe, voornamentlyk haar opzigt hebbende op de Republiek der Vereenigde Nederlanden: door CORN. VAN BYNKERSHOEK, President van den Hoogen Raad van Holland en Zeeland. In gr. 8°. 2 Deelen.

C. VAN BYNKERSHOEKS *Questien of Verbandelingen over Burgerlyke Rechts-Zaaken*, in IV. Boeken; met veele Gewysdens der beide Hooge Gerechtshoven doormengt. In gr. 8°. 2 Deelen.

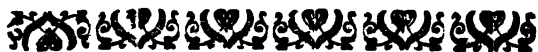
DE SENTENTIEN EN INDAGINGEN van den HERTOG VAN ALBA, uitgesproken en geslagen in zynen Bloedraad: Midsgaders die van byzondere Steden, tegen verscheiden zo Edellieden als voornaame Burgers en Inwooners van Holland, Zeeland en andere Provinciën, van den jaare 1567 tot 1572. Benevens een Aanhangsel van Authentike Stukken, spruitende uit dezelve Sententien. In 't licht gegeven na het Oorspronkelyk Handschrift ('t welk by den Drukker deezes bewaard wordt) door JACOB MARCUS. In gr. 8°.

BESCHRYVING VAN 's GRAVENHAAGE, behelzende deszelfs Oorsprong, Benaming, Gelegenheid, Uitbreidingen, Onheilen en Luijster. Midsgaders Stigtinge van het Hof, der Kerken, Kloosters, Kapellen, Godshuizen, en andere voornaame Gebouwen: Zittingen der hooge Kollegien zoo van Politie als Justitie; Instellinge van het Kapittel ten Hove: als mede de Privilegien, Handvesten, Keuren en wyze der Regeeringe. Uit zeer veele nooit gedrukte Oorspronkelyke Charters en Bescheiden getrokken, opgehelderd en bevestigd, door Mr. JACOB DE RIEMER. Met veele Afbeeldingen versierd. In *Folio*, *Tweede Deel*. Zynde dit het Derde Stuk van gemelde *Werk*; 't geen als een *Schat van Authentike Stukken* geagt wordt by de *Liefhebbers der Vaderlandsche Historien*: en zyn ook van de *Twee eerste Stukken* nog *Exemplaren* te bekomen.

C. P. HOYNCK VAN PAPENDRECHT *Analecta Belgica in VI Partes divisa. Contin. Vita & Epistolæ VIGLII AB AYTTA ZURGHEMI, Ejusque nec non JOACHIMI HOPPERI & JO. BAPT. TASSII opera Historica aliaque Analecta ad Historiam scissæ Belgii potissimum attinentia*. In 4°. 6 vol.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

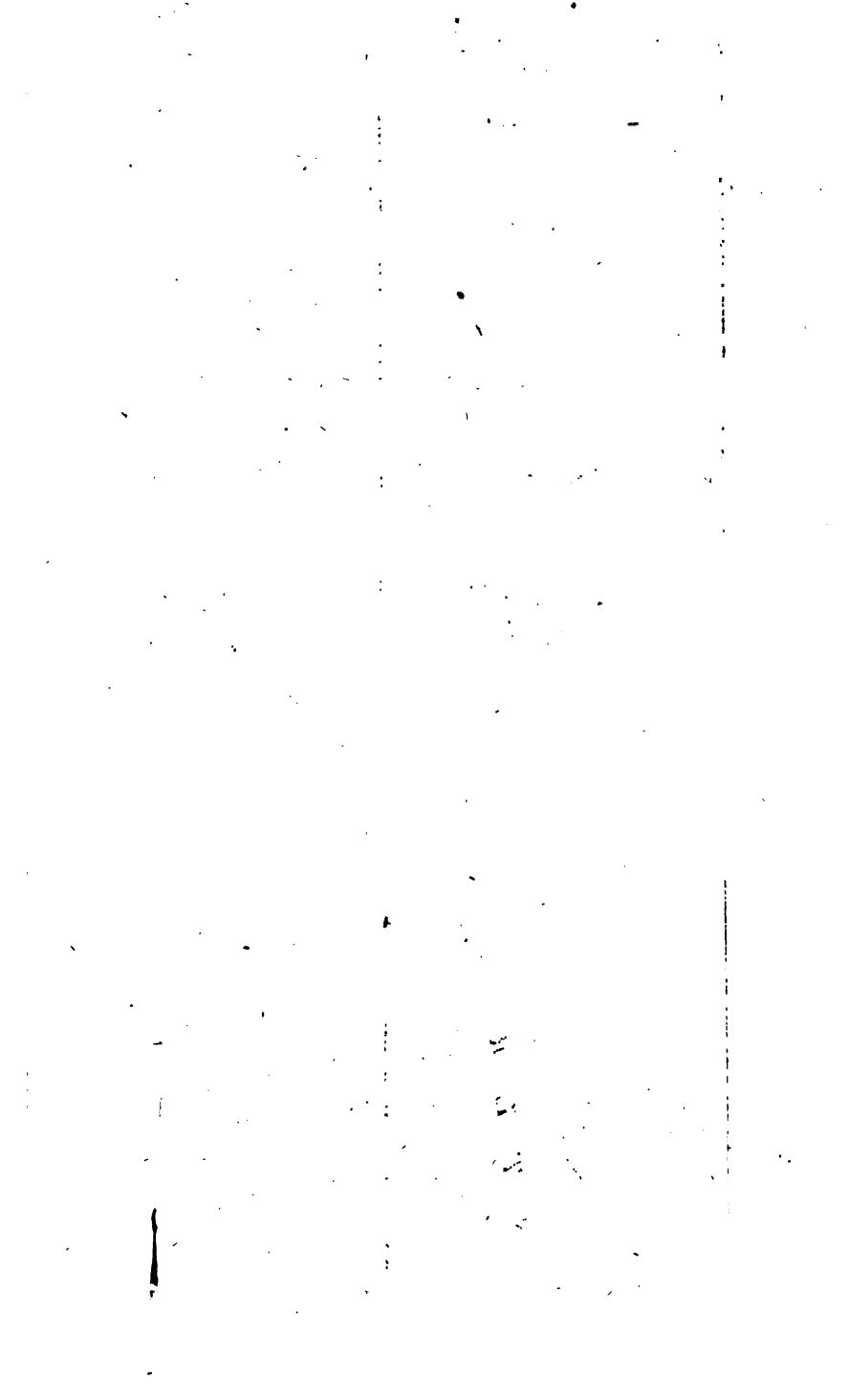
EENENTWINTIGSTE BOEK.

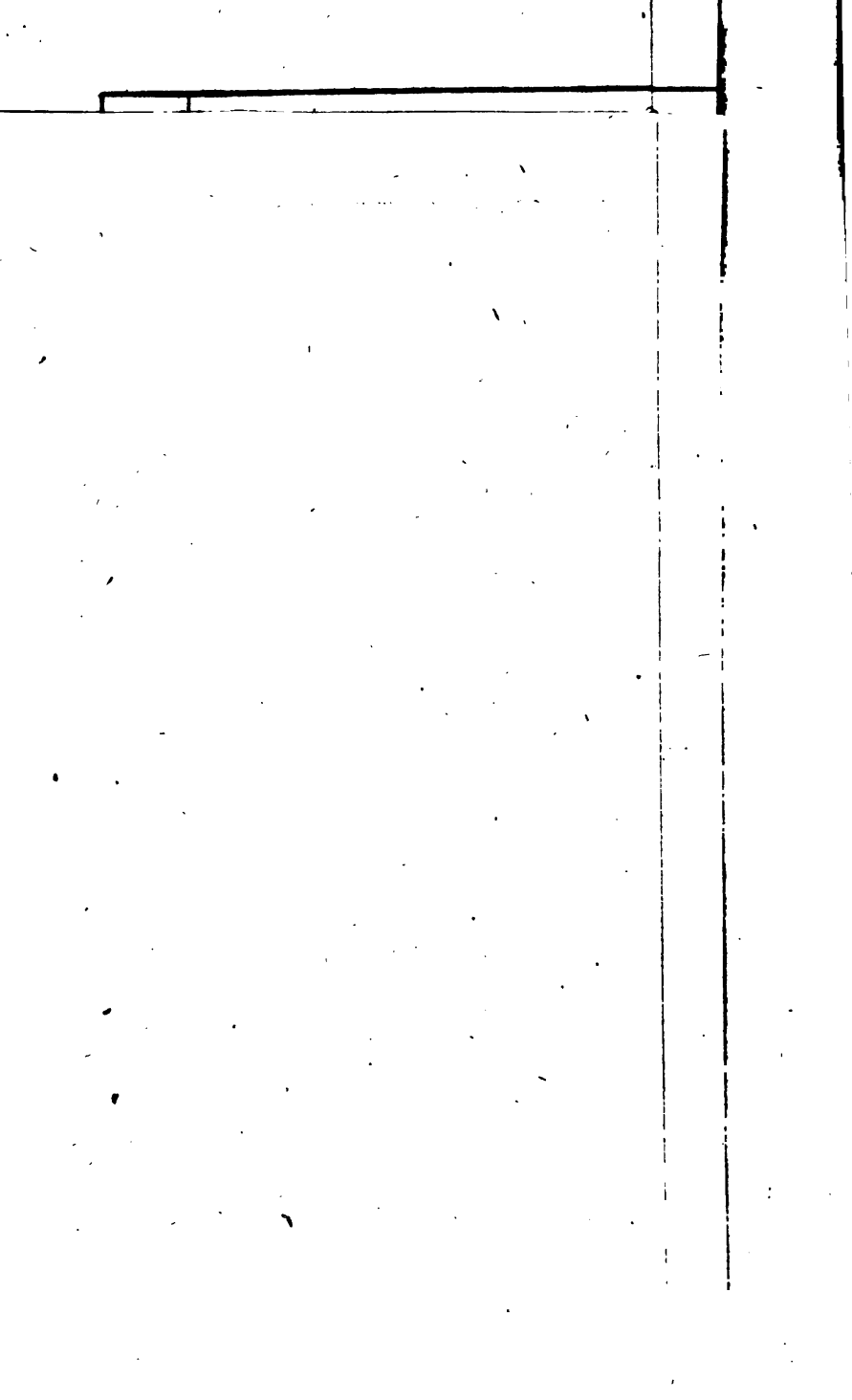

I N H O U D.

- I. Oogmerken van Koning FILIPS DENTWEE-
DEN, by 't aanvaarden der Regeeringe. II.
Emmanuel Filibert, Hertog van Savoye, wordt
Landvoogd. Nieuwe Vliesridders aangesteld.
Raad van Staate. III. Plakaaten tegen de zo-
genaamde Kettters vernieuwd. IV. 's Lands
Krygsmagt en Schulden. Honderdste en vyftig-
ste Penning gevorderd. Geweigerd. Oranje,
Egmond en Hoorne van hun aandeel in de Beden
ontlast. V. 't Bestand met Frankryk gebroken.
Aanslag op Douai. S. Quintin belegerd. Slag
aldaar. VI. Woerden verpand. Aanmerkingen,
over 't hegten van Heerlykheden aan Holland.
VII. Toerusting ter zee. Duure tyd. VIII.
Agterwezen der Nederlanden. Negenjarige
Bede. IX. Voordeelen der Fransche wapenen te
lande. Slag by Grevelingen. Landing in Frank-
ryk. Verandering in Engeland. X. Opening
tot Vrede. Oogmerk des Bisschops van Atrecht.
Verdrag van Chateau in Cambresis. XI. Wil-
lem van Nassau wordt in 't Prinsdom van Oran-
je hersteld. Hy ontdekt de oogmerken van Frank-
ryk en van Filips: De Stadhouder, Maximi-
liaan van Bourgondie, sterft. XII. Filips vor-
VI. DEEL. A dert

dert wederom eenen honderdsten en vyftigsten Penning. Doch vrugteloos. XIII. Hy stelt orde op de Regeering. Margareet, Hertogin van Parma, wordt Landvoogdes. Drie Raaden haar toegevoegd. WILLEM, PRINS VAN ORANJE, wordt Stadhouder van Holland. XIV. Filips besluit het Spaansche Krygsvolk in 't Land te laten. XV. Hy neemt zyn afscheid. XVI. De Staaten begeeren 't vertrek der Spaansche Knechten, en 't weeren van Vreemdelingen uit de Regeeringe. Handeling hierover. XVII. De Koning keert naar Spanje. XVIII. Benden van Ordonnantien. XIX. 't Spaansch Krygsvolk verlaat het Land. XX. Misnoegen met Engeland. Jakob van den Einde wordt Advokaat van Holland. XXI. Nieuwe Bisdommen. Benden. XXII. Ongenoegen tegen den Kardinaal van Granvelle. Oranje trouwt, voor de tweede reize. XXIII. Eenige nieuwe Bisschoppen neemen bezit van bunne stoelen. Plakaat tegen de Rederykers. Oproer te Valenbyn. Montigni doet een' keer naar Spanje. Schimplivorei tegen Granvelle. XXIV. Binnenlandsche Oorlog in Frankryk. Oranje houdt byzondere Byeenkomsten. XXV. Hy, Egmond en Hoorne schryven den Koning, over Granvelle. XXVI. De Kardinaal houdt z'ig fier. De drie Heeren maaken aanhang. Blyven uit den Raad. Schryven, andermaal, aan den Koning. XXVII. Granvelle vinnig beschimpt. De Staaten weigeren te vergaderen, in zyn byzyn. XXVIII. De Landvoogdes besluit zig van hem te ontslaan. Hy verlaat de Landen, op 's Konings last. XXIX. Zyne afbeelding.

FILIPS, DE DERDE van dien naam FILIPS III.
 onder de Graaven van Holland, 1555.
 doch beter bekend, by den naam I.
 van *Filips den tweeden*, dien hy, Oogmer-
 als Koning van Spanje, droeg, hadt zo- ken van
 dra de Regeering niet aanvaardt, of hy, Filips by
 deedt, terstond, zien, dat hy, de voet- t aan-
 stappen zyner Voorzaaten volgende, een- vaardden
 volstrekt en willekeurig gebied over de van de
 Nederlanden poogde te voeren. Keizer Ka- Regee-
 rel de V. hadt altoos dit zelfde oogmerk ge- ringe der
 had. Nooit hadt men 's Lands Staaten meer Neder-
 hooren klaagen, over geduurige inbreuken landen.
 op 's Volks vryheden en voorregten., dan
 onder zyne Regeering. Ook zag hy zig
 noode bepaalen, door Privilegien en oude
 Handvesten, die hy gaarne allen in handen
 gehad hadt; doch die 's Lands Staaten,
 hierom alleen, des te vlytiger byeen zog-
 ten, en des te zorgvuldiger bewaarden. De
 Geloofshervorming, die, onder zyne Re-
 geering, ook in de Nederlanden, was inge-
 voerd, scheen hem zeer in den weg te staan.
 Hy hadt gezien, dat zy, in Duitschland,
 verscheiden' Vorsten en Staaten vereenigd
 hadt, om zyner heerschezugt paalen te stellen,
 en hy was, met reden, bedugt, dat de op-
 gang der nieuwe Leere hier te lande gelyke
 nadeelige uitwerksels voor hem hebben zou.
 Hieraan moet men, voornaamlyk, toefchry-
 ven het uitgeeven van zo veele scherpe Pla-
 kaaten, en het invoeren der Inquisitie hier
 te lande, ook na dat Duitschland reeds vry-
 heid van Godsdienst verkreegen hadt. De

FILIPS III. Keizer begreep ligtelyk, dat men zig eerder tegen zyne oogmerken verzetten zou, wanneer men zyne geslaagen' vyanden, de Protestantische Vorsten in Duitschland, benevens de Hervormden in Frankryk, te vriend hadt; en dat men zig, hier te lande, van deeze vriendschap verzekerd zou kunnen houden, wanneer de Geloofshervorming, alomme, zou doorgedrongen zyn. Hy zegt haar dan, in de geboorte, te smooren; zig, hiertoe, van 's Pausen gezag, van den raad der Kerkelyken, onder welken, de Bisschop van Atrrecht de voornaamste was, en van de geweldigste middelen zelven bedienende.

Hy volgt de maatregels van Keizer Karel; doch met minder voorzigtigheid. Filips volgde hem op 't spoor. Met het zelfde oogmerk, welk Karel gehad hadt, zag men hem dezelfde middelen ter hand slaan, om het te bereiken. Zyne eerste zorg was, zig het opperst gezag te verkrygen over 's Lands Regeering (a), zonder zig aan be-zwooren' wetten en voorregten gebonden te rekenen. Het uitrooijen der Ketterye, dat niet zonder krenking van 's Lands Voorregten geschieden kon, was het middel, om dit oogmerk te bereiken. En nademaal het bewimpeld werdt met den dekmantel van yver voor Gods eere, leenden 'er de Kerkelyken gereedelyk de hand toe. In ééne zaak, verschilde Filips egter van zynen Vader. Karel zegt het zelfde oogmerk uit te voeren, door dezelfde middelen, van welken Filips zig bediende. Doch Karel gebruikte deeze middelen voorzigtiger, en met meer gemaatigdheid.

(a) BURGOND. *Libr. I. p. 7.*

heid. Hy kende de Nederlanders beter dan FILIPS III.
 Filips, en wist dat zy lieft, zagtelyk en al- 1555.
 lengskens, tot onderdaanigheid wilden ge-
 bragt worden (b). Filips schein, in 't eerst,
 dien zelfden weg te zullen houden; doch 't
 leedt niet lang, of hy sloeg zo openlyk en
 zo geweldig voort, dat verscheiden' Land-
 schappen tegen hem opstonden. Zyne streng-
 heid en de wreedheid zyner Staatsdienaaren,
 daar 't getal der Hervormden tegen aanwies,
 deden hem, eindelyk, eenige Landschap-
 pen verliezen, welken zyn Vader, door be-
 scheidener beleid, met deszelfs andere Ne-
 derlanden, hadt weeten famen te voegen,
 of vereenigd te houden.

Het eerst, dat de Koning ondernam, was II.
 het aanstellen van EMMANUEL FILIBERT, Emma-
 nuel Fili-
 bert,
 HERTOG VAN SAVOYE, tot algemeenen Hertog
 van Sa-
 voye,
 wordt al-
 gemeene
 Land-
 voogd.
 Landvoogd, in de plaats der Koninginne
 van Hongarye, die zig bereidde, om met
 den Keizer schein te gaan. Karel de III,
 Vader van Emmanuel, was reeds met den
 Keizer tegen Frankryk verbonden geweest,
 en door François den I. van zyne meeste
 staaten beroofd geworden. De Zoon, die 1556.
 hem opvolgde, bleef in Keizerlyken dienst,
 en hadt, in 't jaar 1553, het opperbevel o-
 ver 's Keizers Leger gehad. Filips oordeel-
 de zig, derhalve, verplicht, de dienften
 beide van Vader en Zoon, met de Land-
 voogdy over de Nederlanden, te vergelden.
 Ook verbondt hem hiertoe het namaagschap;
 zynde den Hertog gebooren uit eene Zus-
 ter

(b) *Vid.* STRADA Dec. I. Libr. VI. p. 321.

FILIPS III. ter van 's Konings Moeder, eene Dogter
1556. van Portugal (c). Voorts zocht Filips, door

Verfchei-
den
Vliesrid-
ders aan-
gesteld.

De Heer
van Be-
veren
blyft
Stadhou-
der van
Holland,
Zeeland
en U-
trecht.

het bewyzen van andere gunsten, ook eenige Nederlandsche Heeren aan zig te verpligten. Op het eerste jaargetyde zyner inhuldiging tot Hoofd der Ridderorde van 't Gulden-vlies, stelde hy negentien nieuwe Rid- ders aan, en onder deezen, Willem, Prins van Oranje, *Filips van Mommeranci, Graaf van Hoorne, Filips van Croi, Hertog van Aarschot, Karel, Baron van Barlaimont, Karel van Bri- meu, Graaf van Megeu, Joau van Glimes, Markgraaf van Bergen, Filips van Stavele, Ba- ron van Chaumont en Glaion, Joau van Momme- ranci, Heer van Courrieres, en Joau, Graaf van Oostfriesland (d)*. De overigen waren Span- jaards of Duitschers. Sommigen verhaalen, dat Lamoraal, Graaf van Egmond, ook, ten deezen tyde, met de Ridderorde ver- eerd werdt (e); doch hy, de Heer van Be- veren, *Pieter Ernst, Graaf van Mansfeld*, en andere voornaame Heeren, waren, reeds in 't jaar 1546, door Karel den V, tot deeze waardigheid verheeven (f). Voorts werdt de Heer van Beveren, Markgraaf van Vee- re, in Zomermaand deezes jaars 1556, be- vestigd, in het Stadhouderschap van Hol- land, Zeeland en Utrecht (g).

Hy was, zo wel als de overige Staatsdie- naars, met den afstand des Keizers, van eed en

(c) STRADA *Dec. I. Libr. I. p. 21. METELEN I. Boek, f. 17.*

(d) GUICCIARD. *Beschr. der Nederl. bl. 67.*

(e) BOR I. *Boek, bl. 13 [18].*

(f) GUICCIARD *Beschr. der Nederl. bl. 66.*

(g) *Repert. der Plak. van Holl. bl. 83.*

en-ampt ontslaagen geworden, en men ver-^{FILIPSIH.}
wagte nu merkelyke veranderingen in den ^{1556.}
Raad van Staate, en in andere hooge Kolle-^{Viglius}
gien; 't welk sommigen, die, tot hiertoe, ^{wordt}
eenig bewind gehad hadden, deedt dugten, ^{bevor-}
dat zy den nieuwen Raaden, minder dan den ^{derd.}
voorigen zouden kunnen voldoen (b). By
deeze gelegenheid, sprak Viglius, President
van den Geheimen Raad, van zyn Ampt te
willen nederleggen. Doch de gewezen' Land-
voogdes, die hem het opzigt over haare goe-
deren in Nederland, nevens een jaargeld
van tweehonderd guldens, toeleide, en de
Koning zelf bewoogen hem, in zynen dienst,
te volharden. Filips voorzag hem, ten zelf-
den tyde, met de waardigheid van * Mede- * ^{Coadju-}
helper in de Abtdye van S. Baafs te Gend, ^{tor.}
waarnaar de Markgraaf van Veere en de
Heer van Brederode, voor hunne Zoonen,
te vergeefs, gestaan hadden (i). Tot Leden
van den Raad van Staate, noemde de Koning
een aanzienlyk getal der voornaamste Ne-
derlandsche Grooten: doch wie in 't byzon-
der, vind ik nergens uitdrukkelyk gemeld.
Men heeft reden om te vermoeden, dat 'er
de Bisschop van Atrecht (k), de Prins van
Oranje, de Hertog van Aarschot, de Graa-
ven van Egmond, van Boffu, van Megen,
en de Heer van Barlaimont onder geweest
zullen zyn (l); by welken, naderhand, Vi-
glius van Zuichem gevoegd werdt (m). Doch
som-

(b) VIGLIU Vita, N. LXVIII. p. 31.

(i) VIGLIU Vita, N. LXVIII. p. 31, 32.

(k) Resol. Holl. 15 April 1558. bl. 24.

(l) Resol. Holl. 12 Maart 1556. bl. 8.

(m) VIGLIU Vita, N. LXVIII. p. 32.

FILIPS III. sommigen melden, dat de Hertog van Sa-
1556. voye zig, terwyl de Koning ten Hove was,
 zelden van den raad deezer Heeren bedien-
 de (n). Ook hieldt Filips, zo lang hy zig
 hier te lande bevondt, den klem der Regee-
 ringe alleen in handen (o). De Bisschop van
 Atrecht, Barlaimont en Viglius hadden, ten
 deezen tyde, het meeste deel aan 't bewind.

III. In 't stuk van den Godsdienst, leende de
 Vernieu- Koning het oor aan niemant meer dan aan
 wing der den Bisschop van Atrecht. En 't schynt dat
 Plakaa- deeze hem bewoogen heeft, om het Berigt-
 ten tegen de Ket- schrift, in 't jaar 1550, door Karel den V,
 ters. aan de Inquisiteurs gegeven, nog voor 't
 einde des jaars 1555 (1), te vernieuwen en
 te bekrachtigen (p). Ook vernieuwde Filips
 's Keizers Plakaat tegen de Kettters van den
 jaare 1550, omtrent deezen tyd (q). Het
 werdt, in verscheiden' Landschappen, ook,
 naar 't schynt, in Holland, afgekondigd (r).
 Hier waren de Raaden en alle andere Graaf-
 lyke Amptenaars in hunne bedieningen be-
 vestigd, onder uitdrukkelyke voorwaarde,
 dat zy de hand aan 's Keizers Plakaaten te-
 gen de *Seften* zouden houden (s). In sommige
 Steden van Brabant, geschiedde de afkon-
 diging van 's Konings Plakaat insgelyks.
 Doch te Antwerpen, wees men 't van de
 hand.

(n) VAN DER HAAR Init. Tumult. *Libr. I. p. 113.*

(o) BURGUND. *Libr. I. p. 7, 23.*

(p) VAN DER HAAR Init. Tumult. *Libr. I. C. XIII. p. 161.*

(q) BOR I. *Boek, bl. 10 [14].*

(r) Repert. der Plak. *bl. 85, 86.*

(s) Repert. der Plak. *bl. 79.*

(1) Den agentwintigsten, niet, gelyk BOR schryft,
 I. Boek, bl. 11 [15] den agtsten van Slagtmaand.

hand. Ook werdt het Plakaat, kort hierna, FILIPS III. op 's Konings last, in Brabant, wederom in- 1556. getrokken (t).

Vreemd schein deeze toegeeflykheid. Doch men schreef dezelve toe aan 's Konings oog- merk, om den Landen eene zwaare Bede te doen, die zo ligt niet stondt ingewilligd te worden, als men 't volk, met Inquisitie en scherpe Plakaaten, kwelde (u). Met Frankryk, was nu wel een Bestand, voor vyf jaaren, geslooten; doch beide Henrik en Philips scheenen ongezind, om het te houden. 't Was den laatsten, derhalve, niet geraaden, de Krygsmagt, die nog in de Nederlanden op de been gehouden werdt, te verminderen, 't welk de Staaten gaarne gezien zouden hebben. Doch om dezelve te onderhouden, werdt geld vereischt. Zy bestondt thans uit drie Regimenten Voetvolk, een onder *Lazarus Zwend*, leggende in de nieuwe sterkten, Charlemont en Philippeville; een, onder den Graaf van Megen, in 't Land van Luxemburg; en het derde, onder *Everstein*, tot bewaaring van Kameryk en Hesdinfert. Voorts hadt de Koning verscheiden' benden Ruiterye in dienst. Aan al dit Krygsvolk, was 't Land nog twee millioenen en zeventuizend guldens ten agteren. Nog moesten de *Benden van Ordonmantien*, beloopende drieduizend Paarden, betaald worden, 't welk, nevens het opmaaken der begonnen' Veffingwerken, en het versterken der

(t) BOR I. Boek, bl. 10 [14].

(u) BOR I. Boek, bl. 11 [15].

FILIPS III. der bezettingen op de grenzen, naar gelang
1556. dat de Franschen hunnen grenzen versterkten,

wel *agttien tonnen schats* kosten zou (v). De Koning hadt, al in Wynmaand des voorleeden jaars, den Staaten eenen staat van 't gantsche agterwezen der Nederlanden voorgelegd, volgens welken, hetzelfde *drie millioenen driemaalhonderd en eenige duizenden guldens* beliep: hun beveelende, denzelven geheim te houden, op dat 'er de Franschen de lugt niet van krygen mogten (w). Hy bereidde hen dus tot de Bede, die, in Lente maand deezes jaars, te Brussel gedaan werdt.

De Koning vor-
 dert een
 honderd-
 sten en
 een' vyf-
 tigsten
 Penning.

Zy bestondt in een' honderdsten Penning van alle onroerende goederen, en een vyftigsten van alle Koopmanschappen, in drie reizen te betaalen: en om dat de Staaten altoos veele zwaarigheid, in deeze soort van belastingen, gemaakt hadden; gaf men voor, een middel te hebben gevonden, om deeze te doen heffen, zonder dat de rykdom der byzondere Ingezetenen ontdekt werdt. Om die van Holland tot bewilliging te beweegen, waren Barlaimont en Filibert de Bruxelles gemagtigd (x).

Die ge-
 weigerd
 wordt.

De Staaten, hierop in den Haage beschreeven zynde, beslooten, niet te antwoorden, voor dat zy 't gevoelen van Brabant en Vlaanderen verstaan zouden hebben. Men zondt dan Afgevaardigden derwaards (y). En zo dra hadt men niet vernomen, dat Brabant draal-

(v) Resol. Holl. 14 Maart 1556. bl. 9.

(w) Resol. Holl. 28 Octob. 1555. bl. 58.

(x) Resol. Holl. 12 en 14 Maart 1556. bl. 8, 9.

(y) Resol. Holl. 27 Maart 1556. bl. 10, 11.

draalde, en dat Vlaanderen eene maatige FILIPS III.
 fomme, in stede van den geëischten honderd- 1556.
 ften en vyftigften Penning, hadt aangeboo-
 den (z), of men besloot, hier ook, den Ko-
 ning, door den Stadhouder, Beveren, te
 doen zeggen „ dat de gevorderde Bede, in
 „ Holland, niet in te voeren was; zo om
 „ de groote kosten, die het aanstellen van
 „ Gemagtigden tot het schatten der Ingezete-
 „ nen veroorzaaken zouden, als om dat 'er
 „ onmin en tweedragt te dugten stondt, als
 „ 's Lands Ingezetenen, door nabuuren, ge-
 „ schat zouden moeten worden, gelyk te
 „ wagten was: waarby nog kwam, dat de
 „ Koophandel, Zeevaart en Visschery dee-
 „ zes Lands, grootendeels, door geringe
 „ luiden, gedreeven werdt, voor veelerlei
 „ toevallen blootstondt, en derhalve on-
 „ mooglyk te schatten was: en zo men de
 „ schatting ook op de opregtheid der Inge-
 „ zetenen wilde laten aankomen, hadt men
 „ voor veele valsche ceden te vreezen.” Zy
 verzogten dan, even als Vlaanderen, met
 eene maatige fomme, in de plaats van de
 gedaane Bede, te mogen volstaan (a). En
 Filips, geenens kans ziende, om den hon-
 derdften en vyftigften Penning, alomme,
 in te voeren, stondt, eerlang, ook hier, af
 van zynen eisich; vorderende van die van
 Holland, sedert, vierhonderdduizend gul-
 dens (b), die, naderhand, op driehonderd
 en drie-ëndertigduizend guldens verminderd

wer-

(z) Resol. Holl. 9 May 1556. bl. 23.

(a) Resol. Holl. 30 May 1556. bl. 27.

(b) Resol. Holl. 9 Juny 1556. bl. 31.

FILIPSIIL. der Stormladden verneemende, ontdekte
1557. den toeleg, met schreeuwen, waardoor de-
 zelve te loor liep. De Veldheer trok toen
 naar Lens in Artois, dat veroverd en plat ge-
 brand werdt (i).

Filips hadt den storm zien aankomen, en
 reeds in Lentemaand, allen handel met
 weegt Frankryk verboden, en de Fransche goe-
 Engeland, om deren hier te lande verbeurd verklaard (k).
 Frankryk Voorts hadt hy orde gesteld, om een Leger
 den oorlog te van vyftigduizend man, op de grenzen van
 verklaaren. Pikardye, byeen te brengen. Ook stak hy,
 in Bloemaand, naar Engeland, over, en
 bewoog Koningin Maria, zyne Gemaalin,
 om Frankryk den oorlog te verklaaren, en
 agtduizend man, onder den *Graave van Pem-*
brook, te voegen by het Leger, welk in de
 Nederlanden verzameld werdt. Filips hadt,
 voor 't aangaan van het Huwelyk met Ma-
 ria, beloofd, dat hy Engeland niet in den
 kryg met Frankryk zou inwikkelen (l). Doch
 hy deedt nu Maria en den Engelschen Staats-
 dienaaren verstaan, dat Henrik een' aanslag
 op Calais in den zin hadt; waaruit hy be-
 floot, dat het belang van Engeland, op zig
 zelf, den oorlog tegen Frankryk noodzaak-
 lyk vorderde (m).

S. Quintin belegerd. Het Nederlandsch Leger, welk nu, met
 de Engelschen, omtrent zestigduizend man
 sterk was, stondt onder het opperbevel van
 den Hertoge van Savoye. De Prins van O-
 ranje,

(i) DANIEL *Tom.* VIII. p. 187. HOOFT I. *Boek*, bl. 7.

(k) *Repert. der Plak.* bl. 88.

(l) V. *Deel*, bl. 394.

(m) RAPIN *Tom.* VI. p. 131, 132.

ranje, de Hertog van Aarfchot, de Graaven FILIPS III.
 van Egmond, Megen en Mansfeld, de Heer 1557.
 van Barlaimont en anderen bevonden zig in
 't zelve. De Landvoogd hielt den vyand
 eenige dagen onzeker, wegens zyn oog-
 merk, trekkende nu naar de eene, dan naar
 de andere Plaats, in Pikardye. Eindelyk,
 berende hy Guize, en bleef 'er drie dagen
 voor. Toen fchielyk opbrekende, floeg hy
 't beleg voor S. *Quintin*, dat flegt van Volk-
 voorzien was. De Franschen wisten 'er eg-
 ter eenige manfchap in te krygen. Anne de
 Mommeranci, Conftabel van Frankryk, die
 't vyandlyk Leger, niet boven dertigduizend
 man fterk, geboodt, trok zelf aan op S.
Quintin, om 't beleg te doen opbreeken.

De Legers raakten handgemeen, op den Slag van
 tienden van Oogftmaand, Feeft van S. Lau- S. Quin-
 rens. Doch de Franschen kreegen de neder- tin.
 laag, en verlooren 'er wel tweeduizendvyf-
 honderd, anderen fchryven vierduizend man:
 de onzen naauwlyks vyftig. De overwinning
 werdt, grootendeels, toegefchreeven aan
 den moed en 't beleid van den Graave van
 Egmond, welke geraaden hadt, den vyand
 die, 't Nederlandfch Leger onverhoeds over-
 vallen hebbende, wederom aan 't wyken ge-
 bragt was, op de hiel en te volgen, waardoor
 dezelve in wanorde geraakte, en geheellyk
 geflaagen werdt. De Conftabel zelf werdt,
 gewond zynde, gevangen genomen.

Hy en de Maarfchalk de S. André waren VI.
 Hertoge *Erik van Brunfwyk* in handen geval- Verpan-
 len, die hen, federt, naar zyn land voerde. ding der
Filips, die deeze gevangenen gaarne in zyne Heerlyk-
 magt heid van

FILIPS III. magt hadt, kwam, in 't volgend jaar, met
 - 1557. Hertoge Erik, overeen, dat deeze hem de-
 Woer- zelveu zou overleveren, tegen een losgeld
 den. van honderdentwaalfduizend ponden van
 veertig grooten; voor een derde gedeelte van
 welke somme omtrent, Filips het Slot en de
 Heerlykheid van Woerden aan den Hertoge
 verpandde (n): onaangezien Vrouw Margareet,
 in 't jaar 1346 (o), en Hertog Filips van
 Bourgondie, in den jaare 1425, beloofd
 hadt, deeze Heerlykheid nimmer te zullen
 verzetten, verkoopen of vervreemden (p).

Aanmer- De Heerlykheid van Woerden was, meen
 kingen ik, de laatste, die, onder de Graaflyke Regee-
 over het ring, tegen voorgaande uitdrukkelyke belof-
 voorregt te, van de Graaflykheid van Holland ver-
 om niet vreemd werdt: waarom 't niet ondienstig zal
 van Hol- zyn, by deeze gelegenheid, kortelyk, te
 land te onderzoeken; wat men, van ouds, beoogde,
 mogen als men op de Graaven, als eene gunst, plagt
 gefchei- te begeeren, dat zekere Steden, Plaatsen of
 den wor- Landstreeken, voor altoos, vereenigd mog-
 den. ten blijven met de Graaflykheid. Kort voor
 en in de tyden van Vrouwe Margareet,
 schynt zulks eerst in gebruik geraakt te zyn.
 Uitgeeft is de eerste Plaats, my bekend, aan
 welke dit voorregt, met eenige bepaalinge,
 vergund werdt, in 't jaar 1341 (q). Woer-
 den en Oudewater verwierven gelyke gunst,
 in 't jaar 1346 (r). Amsterdam ook, in 't

(n) Zie den Brief, hier van gemaakt, op den 30 July 1558,
 by BOXHORN op VELDENAAR, bl. 216.

(o) Handv. van Oudewat. bl. 279.

(p) Handv. by MATTHÆUS de Nobilitate, Libr. II. p. 200.

(q) Handv. van Kennemerl. bl. 493.

(r) Handv. van Oudew. bl. 279.

zelfde jaar (s). In laater' tyd, verkreegen **FILIPS III.** verscheiden andere Plaatsen het zelfde voor- 1557. regt. Hertog Filips van Bourgondië schonk het mildelyk, by meer dan eene gelegenheid. Men schein, in 't algemeen, te begrypen, dat de Plaatsen, die onder 't onmiddelyk bewind der Graaven en Graaflyke Amptenaaren stonden, of beter beschermd, of zagter geregeerd werden dan de Plaatsen, die onder byzondere Heeren behoorden. Wy hebben, te vooren (t), aangetekend, dat de Stad Leiden zeer verheugd was, dat zy van 't gebied der Burggraaven verlost, en onder de onmiddelyke beheersching der Graaven gebragt geworden was: waaruit men schynt te mogen afneemen, dat het gebied van byzondere Heeren den Onderzaaten, somtyds, veel te hard viel: ten ware, mischien, de vreugde der Leidenaaren, door sommigen, wat breed uitgemeeten was, om zig aangenaam te maaken by de nieuwe Regeeringe. Doch dat de Plaatsen, door de Graaven, beter dan door de byzondere Heeren, beschermd werden, is, met het voorbeeld van Amsterdam, te bewyzen; dat, onder de Heeren van Amstel, in geduurige zwaa- righeden ingewikkeld werdt, en, eerst onder de Graaflyke Regeering, begon te bloeijen. Voorts, verzogt men, naar 't schynt, het voorregt om niet van de Graaflykheid ver- vreemd te worden, meest onder Vrouwe Margareet en Hertoge Filips, om dat men

be-

(s) Handv. van Amst. bl. 41

(t) III. Deel, bl. 444.

FILIPS III. bedugt was, dat de eerste, aan haare Zoonen, en de andere, aan zyne Bastarden, 1557. eenigen der Plaatsen, die niet van ouds tot Holland behoord hadden, ligtelyk zou willen opdraagen. Ook maakten de Graaven, hierin, somtyds, geene zwaarigheid; gelyk wy gezien hebben, dat Koning Filips, ten opzigte van Woerden, deedt. In deeze eeuw zelf, hebben de Staaten van Holland raadzaam geoordeeld, de Ambagtsheerlykheid te verkoopen van eenige Plaatsen, welke beweerden, niet van 't gemeene Land te mogen gescheiden worden. Doch dit in 't voorbygaan. Wy keeren weder, tot de gevolgen van den Slag van S. Quintin.

Weinige dagen na dien slag, ging deeze Stad stormenderhand over, werdt, voorts, geplonderd en aan koolen gelegd. De Admiraal Coligni werdt hier gevangen. Eenige andere Steedjes vielen toen den Hertoge van Savoye in handen. Het jaargetyde ondertusschen verloopen zynde, besloot Filips het Leger te doen scheiden, en grootendeels af te danken: zeer tegen 't gevoelen van eenigen, die begreepen, dat hy, 't Krygsgeluk vervolgende, dieper in Frankryk moest zyn voortgerukt (u).

VII.
Toerusting ter zee, in Holland.

De Veldtogt in de Nederlanden liep dus gelukkig genoeg ten einde. Midlerwyl, was men, in Holland, het gantsche jaar, bezig geweest, om middelen te beraamen en in 't werk te stellen, tot beveiliging der Zeevaart en

(u) HOOFD I. Boek, bl. 7, 8, 9. DANIEL THOMAS. VIII p. 189-204.

en Visscherye. De Landvoogd hadt den Staa- FILIPPH.
 ten, al in den aanvang des jaars, doen aan- 1557.
 zeggen, dat zy eenige Oorlogschepen in zee
 moesten brengen, alzo de Franschen gereed-
 schap maakten, om het Bestand te schenden.
 De Staaten draalden lang, eer zy hiertoe
 besluiten konden, begeerende, dat de kos-
 ten, of uit de ingewilligde Beden gevonden,
 of ten minsten, ook gedeeltelyk, door de an-
 dere Nederlanden, gedraagen werden. Zy Duurte
 vertoonden den Koning's Lands armoede, der Graan
 veroorzaakt, door de tegenwoordige duurte nen.
 der Graanen (v), die, in 't voorjaar, zo groot
 was, dat een last Rogge honderdenzeftien
 goudguldens gelden moest, en die van Enk-
 huizen aan die van Hoorn drie lasten Tar-
 we weigerden, om welken, eenige Heeren
 uit de Regeering waren komen verzoeken
 (w). Doch alzo de Staaten wel zagen, dat
 de Zeevaart diende beveiligd te worden, be-
 flooten zy, tien schepen uit te rusten, indien
 de Koning hun vyfentwintigduizend guldens,
 tot de kosten, benevens alle de schepen, die
 in Zeeland onttakeld lagen, wilde toestaan
 (x). Doch Philips hadt hier geene ooren naar.
 Hy deedt hun eenen staat voorleggen, van
 de kosten op de uitrusting van tien schepen,
 die twee- endertigduizendtweehonderdvier
 guldens en tien stuivers ter maand beliepen.
 Van deeze schepen wilde hy 'er vyfleveren,
 en nog vyfentwintigduizend guldens daar-
 enboven, mids dat de Staaten de andere vyf
 sche-

(v) Resol. Holl. 23 Febr. 8 Maars 1557. bl. 1, 94

(w) BRANDT Enkh. bl. 81.

(x) Resol. Holl. 16 April 1557. bl. 34.

FILIPSIIL. fchepen in zee bragten, en de gantsche
1557. Vloot, drie maanden lang, onderhielden
 (y). Doch 's Konings voorflag vindt ook
 geenen ingang. Men begreep nogtans de
 noodzaaklykheid van 't beveiligen der Zee-
 vaart zo klaar, dat de Staaten met Amster-
 dam overeenkwamen, om, aldaar en in de
 Waterfteden, zes Oorlogfchepen, bemand
 met omtrent vyfhonderd koppen, in zee te
 brengen, en drie maanden te doen onder-
 houden, mids daartoe negentienduizend gul-
 dens, uit 's Lands kasse, betaalende (z).
 Voorts, zegt men die van Friesland te be-
 weegen, om, insgelyks, twee of drie sche-
 pen uit te rusten. Doch deezen verschoon-
 den zig, op hunne armoede (a). De Hol-
 landsche Vloot geraakte dan in zee, en
 werdt, inzonderheid, gebruikt, om de Graan-
 fchepen, die uit de Ooftzee verwacht wer-
 den, te beveiligen. Ook kwamen de mees-
 ten hier, in den Zomer, behouden aan; waar-
 door de duurte van 't Kooren ophieldt (b).
 Tot beveiliging der Haringviffcherye, wer-
 den ook eenige fchepen in zee gebragt. De
 Koning droeg tienduizend guldens in de
 kosten. Het overige werdt, volgens ge-
 woonte, gevonden, uit een lastgeld op den
 Haring (c).

VIII. De zwaare lasten, die de Nederlanden,
 Staat van eeni-

(y) Refol. Holl. 27 April 1557. bl. 38, 40.

(z) Refol. Holl. 1 May 1557. bl. 46.

(a) Missiven van den 5 en 21 May 1557. in de Refol. van
 Holl. bl. 47, 61.

(b) *BOEK I. Boek, bl. 11 [15].*

(c) Refol. Holl. 23 July 1557. 22 Juny 1558. bl. 70, 35.
 BRANDT Enkh. bl. 80.

eenige jaaten herwaards, ter oorzaake van FILIPS III. den oorlog met Frankryk, moesten draagen, 1557. hadden de gemeene kas dermaate uitgeput, het ag- dat de Koning langer geen en raad wift, om terwe- 't Krygsvolk te betaalen. En veelligt is deeze zen der verlegenheid de voornaamste oorzaak ge- Neder- weest, waarom het Leger zo vroeg geschei- landen. den, en zelfs gedeeltelyk afgedankt werdt. *Karel, Graaf van Lalaing*, die 't Ampt van Landvoogd, in 't afzyn des Hertogs van Savoye, waarnam, vertoonde den algemeenen Staaten, in Herfstmaand, te Brussel beschreeven, eenen staat van 's Lands agterwezen, van welken wy dienstig geoordeeld hebben, den voornaamen inhoud hier in te voegen:

's Vorsten Inkomsten uit de Nederlanden beliepen in 't jaar 1551	f 327960-17-0
De Renten, vermindering van inkomsten, door vreemding van veele Domeinen, en andere lasten, van 't jaar 1551 tot het jaar 1556, merkelyk toegenomen zynde, beliepen nu	- - - - - 346818-5-5
Zo dat 'er te kort kwam	f 18857-15-5 (2)
De Hofhouding, Wedden en Jaargelden der Amptenaaren bedroegen, jaarlyks,	- - - - - 241574-19-0
Aan de Bezetting in de Grenssteden waren, voor	

zes

(2) In eene deezer drie sommen, is een kleine mislag; doch wy hebben het oorsprongkelyke gevolgd.

22 VADERLANDSCHE XXI. Boek.

Philip III.	zes jaaren, aan levensmiddelen, toege-	
<u>1557.</u>	legd, jaarlyks f	250000 0-0
	De Penningen, by 's Keizers	
	tyd opgenomen, beliepen	4230304- 0-0
	Die ten tyde des Konings	140090- 0-0
	Andere Schulden.	
	Aan de Stenden des Keizer-	
	ryks	17465- 0-0
	Aan die van Antwerpen, we-	
	gens Aluin,	15000- 0-0
	Aan de agterfallen der nieu-	
	we Vestingwerken,	36431-12-0
	Aan Geschut en Krygsbehoef-	
	ten, omtrent	30000- 0-0
	Aan Mondbehoefden,	238000- 0-0
	Aan geleende penningen, in 't	
	jaar 1557.	600000- 0-0
	Aan 't Bootsvolk, welk den	
	Keizer hadt overgevoerd,	42000- 0-0
	Agterfallen aan de Vliesrid-	
	ders, Raaden en andere	
	Amptenaars	129040- 0-0
	Aan 't Krygsvolk, ten tyde	
	des Keizers, afgedankt,	607311- 1-2
	Aan 't Krygsvolk, ten zelfden	
	tyde, in dienst gehouden,	329360-11-2
	Aan 't Krygsvolk, by 's Ko-	
	nings tyd, afgedankt,	132515-14-0
	Aan 't Krygsvolk, ten zelfden	
	tyde, in dienst gehouden	—————

De laatste post en nog een andere, die men den Koopluiden schuldig was, stondt in de begrooting open (d); zo dat men's
Lands

(d) Resol. Holl. 15 Septemb. 1557. bl. 90.

Lands agterwezen niet behoorlyk kon op- FILIPSIII.
 maaken. Zo veel bleek egter uit deezen 1557.
 staat, dat de Intrest der opgenomen' pennin-
 gen, gerekend tegen agt ten honderd, om-
 trent vier tonnen schats, jaarlyks, beliep; dat
 het Land, daarenboven, meer dan twee mil-
 lioenen schuldig was: en dat de andere jaar-
 lykſche lasten, buiten de Intresten, de tegen-
 woordige inkomsten omtrent drie tonnen schats
 te boven gingen.

Het oogmerk, waarmede de Koning 's Men
 Lands agterwezen den algemeenen Staaten Men
 hadt doen openleggen, was, dezelve daar- ſpreekt
 door te beweegen, tot het toestaan van ee- wederom
 nen honderdſten penning op de onroerende van een'
 goederen, en een' tienden en vyfden op het honderd-
 zout, de lakens, de ſpeceryen, en diergely- ſten Pen-
 ke Koopmanſchappen; op dat het Land uit ning.
 zyne ſchulden mogt worden gered. Doch
 de meeſten merkten dit agterwezen aan, als
 den Koning, en niet de Nederlanden betref-
 fende. Ten minſten, begreepen zy, dat het
 Keizerryk, Spanje, Milaan en Napels, in
 het zelve, zo wel als de Nederlanden, be-
 hoorden te draagen (e), alzo de oorlog,
 waardoor het veroorzaakt was, zo wel ten
 behoeve dier Ryken en Vorſtendommen, als
 ten behoeve der Nederlanden, gevoerd was.
 Ook vind ik niet, dat eenigen der Staaten,
 op het voorſtel van den Graave van Lalaing,
 eenig beſluit hebben genomen. In den aan-
 vang des volgenden jaars, verzegelde men 1558.
 in Holland, honderdduizend guldens voor
 den

(e) Reſol, Holl. 2, 26 Novemb. 1557. bl. 105, 110.

FILIPS III. den Koning, die, ten zelfden tyde, eene ver-
1558. zegeling van vierentwintig tonnen schats
 van alle de Nederlanden geëischt hadt (*f*),
 en den Staaten van Holland, ter verzeke-
 ring van hun aandeel in dezelve, verschei-
 den Tollen, Tienden en andere Graaflyke
 goederen in handen stelde (*g*).

Negen-
 jaarige
 Bede.

Filips, bespeurende, dat de Staaten niet
 te bewegen waren, om in eenen honderd-
 sten en tienden penning te bewilligen, deedt
 hun, in Sprokkelmaand, eene negenjarige
 Bede van agt tonnen schats jaarlyks, waarin
 het aandeel van Holland eenhonderduizend
 guldens beloopten zou. Doch Henegouwen,
 Zeeland, Utrecht, Ryffel, Douai, Orchies,
 Doornik en het Doorniksche waren, ten
 minsten in 't eerst, onwillig. Ook meenden
 die van Holland, dat zy te hoog gesteld wa-
 ren. De Staaten van Brabant hadden de
 Nederlanden in vier deelen verdeeld, van
 welken Brabant, Namen en Mechelen een
 deel; Vlaanderen het tweede, Holland, Zee-
 land en Utrecht het derde, en Artois, He-
 negouwen, Valenchyn, Ryffel, Douai, Or-
 chies, Doornik en het Doorniksche het vier-
 de deel zouden uitmaaken. Zy stelden voor,
 dat elk van deeze deelen zorg zou moeten
 draagen, om zyn aandeel in 's Konings Be-
 de op te brengen. Doch die van Holland,
 voorziende dat Zeeland weinig, en Utrecht
 niets in de Bede zou willen draagen, en dat
 zy, al stondt de Koning in, voor het aan-
 deel deezer Landschappen, by wanbetaaling,

VOOR

(*f*) Resol. Holl. 26 Febr. 1558. bl. 9.

(*g*) Resol. Holl. 12 Febr. 1558. bl. 6. Zie ook BOOMKAMP
 Alkm. bl. 136.

voor overlast van 't Krygsvolk, te dugten **FILIPSIIL.** zouden hebben, konden den voorslag van 1558. Brabant niet toevallen (b). In de negenjarige Bede, hadden zy egter, zo wel als de meeste andere Landen, bewilligd. Sommigen, die deeze Bede, ten onregte, tot het jaar 1556, brengen, verhaalen, dat dezelve niet ingewilligd werdt, dan onder deeze drie voorwaarden, dat de Staaten zelven de handeling der penningen behouden en 't Krygsvolk betaalen zouden; dat het vreemd Krygsvolk zou worden afgedankt; en dat men 't Verbond, in 't jaar 1548, met het Keizerryk, gemaakt, zou onderhouden (i). Doch uit de bewyzen, die men hiertoe bybrengt (k), blykt alleen, dat men de eerste deezer drie voorwaarden heeft bedongen. Ook zullen wy, in 't vervolg, toonen, dat men van de tweede, eerst kort voor 't vertrek des Konings, gerept heeft. Voorts hebben de Staaten van Holland, omtrent deezen tyd, ook hun aandeel in twaalfduizend daalers, en nog eens vyfduizend guldens, tot betaalinge van 't Krygsvolk, toegestaan (l). Ook vind ik, dat zy den Koning, dit jaar, nog eene buitengewoone Bede van driehonderdduizend guldens hebben ingewilligd, waarvan hy nu nog negentienduizend guldens, voor het aandeel der drie Heeren, Oranje, Egmond en Hoorne, korten liet (m).

Van

(b) Resol. Hqll. 26 Febr. 8, 11, 13 April, 18 May 1558. bl. 9, 22, 23, 26.

(i) Leeven van Willem I. I. Deel, bl. 112.

(k) Apolog. van Willem I. by BOB Authent. St. II. Deel, bl. 76. METELEN I. Boek, f. 17.

(l) Resol. Holl. 28 April, 23 Juny 1558. bl. 27, 38.

(m) Resol. Holl. 24 Juny 1558. bl. 38.

FRANS III. Van elders blykt egter, dat Holland, door-
1558. gaans agterlyk genoeg in 't bewilligen, som-
 tyds nog agterlyker was, in het opbrengen
 van 's Konings Beden (n).

IX. De aanslag op Calais, tegen welken, Fi-
 Calais, lips het Engelsche Hof, in 't voorleeden
 Guines jaar, gewaarschuwd hadt, was, in den aan-
 en Hames, vang deezes jaars, in 't werk gesteld. De
 door de Hertog van Guize rukte, op den eersten van
 Fran- Louwmaand, voor de Stad, en werdt 'er,
 schen, o binnen zeven dagen, by verdrag, meester
 vermees- van. Guines en *Hames*, die ook nog Engel-
 terd. sche bezetting in hadden, vielen den Her-
 toge, weinige dagen daarna, in handen. De
 Engelschen verlooren dus, in korten tyd, al-
 les wat zy van hunne oude en uitgestrekte
 bezittingen in Frankryk hadden overbehou-
 den. Filips hadt aangeboden, eenig volk
 te werpen in Calais, welk slegt voorzien
 was. Doch de Engelschen, bedugt dat hy
 't gevaar grooter maakte dan het was, om
 voet in 't Ryk te krygen, hadden zynen voor-
 slag van de hand gewezen (o).

Ook Die- De Koning van Frankryk, omtrent twin-
 denho- tigduizend man, in Duitschland geworven
 ven, Ar- hebbende, deedt zyn Leger, in Zomermaand,
 lon, 't beleg slaan voor Diedenhoven. De Stad
 Duinker- ging, by verdrag, over, op den twee-en-
 ken en S. twintigsten. Toen werdt *Arlon* bemagtigd.
 Wynoks- Wat laater, rukte de Heer van Thermes,
 bergen. met omtrent tienduizend man, voor Duin-
 kerken, dat, nevens S. Wynoksbergen,
 schier

(*) Resol. Holl. 5 Aug. 1558. bl. 47.

(o) RAPIN *Tom.* VI. p. 136, 137. *BOEK I. Boek*, bl. 11 [16].

schier zonder slag of stoot, overmeesterd ^{Filips III.} werdt (p). Filips toen, het beste deel van 1558. Vlaanderen, voor de strooperyen der Franschen, ziende blootgesteld, zondt den Graaf van Egmond, aan 't hoofd van twaalfduizend Knegten en tweeduizend Ruiters, af, om Thermes te keer te gaan. De Legers ^{Slag by} raakten handgemeen, by Grevelingen, op ^{Grevelingen.} den dertienden van Hooimaand. Egmond begaf zig in 't heetst van 't gevegt, en kweet zig zo dapper, dat hy de Franschen deinzendeed, en eerlang t'eenemaal overwon. De Heer van Thermes zelf werdt, by deeze gelegenheid, gevangen genomen. Men wil, dat 'er, van 's vyands zyde, vyftienhonderd, van de onze, vyfhonderd, in deezen slag, bleeven (q). Egmond won 'er, onder de Nederlanders, een' onsterfelyken roem by: welken hem, alleen door den Hertog van Alva, die, na 't sluiten der Vrede in Italie, herwaards gekomen was, benyd werdt (r).

Midlerwyl, was 'er, in Engeland, eene ^{Landing} Vloot uitgerust van honderdentwintig ^{op de} zeilen, die, onder den Admiraal *Clinton*, ^{Fransche} stondt. ^{Kust, die} Filips voegde 'er dertig schepen by, die ^{kwalyk} meest in Holland en Zeeland waren gereed- ^{slaagt.} gemaakt, en over welken, *Adolf van Bourgondie*, *Heer van Wakkene Capelle*, Stedehouder van den Nederlandschen Admiraal, Graave van Hoorne, 't gebied voerde. Jan, Heer van Kruiningen en andere Nederlandsche

Hee-

(p) DANIEL Tom. VIII. p. 226-231. HOOFT, I. Boek, bl. 12, 13.

(q) DANIEL Tom. VIII. p. 231.

(r) HOOFT I. Boek, bl. 13, 14.

FILIPS III. ren bevonden zig op deeze Vloote. Men
 1558. hadt voor, eene Landing te doen op de Fran-
 sche kusten, en Brest of Dieppe te overval-
 len. Ook werdt 'er, in Zomermaand, een
 deel volks aan land gezet beneden *Conquet*,
 welke Plaats bemagtigd en deerlyk geplon-
 derd werdt. De Baron van Quersimont eg-
 ter, in alleryl, zesduizend man byeen ge-
 bragt hebbende, dreef de onzen, met ver-
 lies, te rug naar de Vloote. Den Heer de
 Brafse, federt, middel hebbende gevonden,
 om de bezetting, in Brest en S. Malo, te
 versterken, liep de aanslag der vereenigde
 Vloote te loor (s). De schepen keerden eer-
 lang naar huis, en men droeg, in Holland
 en in Zeeland, terstond, zorg, om het Boots-
 volk te betaalen en af te danken (t).

Staat der
 weder-
 zydsche
 Legers in
 Pikar-
 dye.

Te lande, viel, dit jaar, weinig meer
 voor. Alleenlyk, zegt men zig, van we-
 derzyde, met nieuwe benden, te verster-
 ken, en 't liet zig aanzien, dat de volgende
 Veldtogt, niet zonder veel bloedstorting,
 zou afloopen. De Legers naderden elkande-
 ren, tot op eenen kleinen afstand, tusschen
 de Rivieren de Anthy en de Somme. Het
 Leger van Filips hadt zig, langs de linker-
 zyde van de eerste, dat van Henrik langs
 de regterzyde van de andere Riviere, ne-
 dergeslaagen. Doch 't kwam tot geen Veld-
 slag, gelyk men verwagt hadt (u): 't zy dat
 partyen, onkundig van elkanders kragten,
 hunne veiligheid niet hangen wilden aan de

ON*

(s) RAPIN *Tom. VI. p. 141.* HOOFT, I. *Boek, bl. 15.*

(t) *Resol. Holl. 25 Octob. 1558. bl. 64.*

(u) DANIEL *Tom. VIII. p. 235.* HOR, I. *Boek, bl. 12 [17].*

onzekere uitkomst van een gevegt; 't zy dat FILIPS III. de Vredehandeling, die onlangs begonnen 1558. was, elk hoopen deedt, dat men, zonder bloedstorting, tot een redelyk verdrag zou kunnen geraaken.

Doch Filips hadt nog eene byzondere reden, om den slag te schuwen, en naar Vrede te staan. Zyne Gemaalin Maria, Koningin van Engeland, overleedt op den zeventienden van Slagtmaand, en werdt opgevolgd, door *Elizabet*, haare Zuster van Vaders zyde, die den Hervormden Godsdienst beleedt. De Koning van Spanje vondt zig dus verfteken van den naam en waardigheid van Koning van Engeland, en voorzag klaarlyk, dat hy, voortaan niet veel onderstand uit dit Ryk te wagten zou hebben. Hy werdt in deeze gedagten bevestigd, toen hy, kort na de dood zyner Gemaalinne, de Koningin, haare Zuster, heimelyk hebbende doen aanzoeken, om zig met hem in de Egt te begeeven, eerst uitstellend antwoord bekomen hadt, en eindelyk afgeweezen geworden was (v).

Met de eerste opening tot de Vredehandeling, die zeer heimelyk geschied was, hadt het zig, volgens de waarfchynlykste berigten, op deeze wyze, toegedraagen. De Hertogin van Lotharingen, eene Dogter van *Elizabet*, Koninginne van Zweeden en Zuster van Karel den V, hadt zig, in de Lente deezes jaars, met verlof van Koning Henrik, uit de Nederlanden, begeeven naar X: Heimelyke opening tot eene Vredehandeling. Pe-

(v) RAPIN *Tow.* VI. p. 142, 149.

FILIPS III. Peronne, om haaren Zoon, Hertog Karol, die de Fransche zyde hieldt, te bezoeken, en by deeze gelegenheid, eenigen voorslag tot eene Vrede te doen. Ook wordt haar, in het verdrag, welk, in de Lente des volgende jaars, geslooten werd, de eer gegeven, dat zy, sedert eenen geruimen tyd, aan de Vrede gearbeid hadt. Doch zy en haar Zoon waren de eenigsten niet, die deeze heimelyke onderhandeling dreeven. Zy was verzeld van den Bisschop van Atrecht. De Kardinaal van Lotharingen hadt zigervoegd by den jongen Hertog, zynen Neef: en deeze twee Kerkelyken hadden, thans, in de Nederlanden en in Frankryk, 't voornaamste deel aan 't bewind. Onder den schryf van een bezoek, tusschen de Hertoginne en haaren Zoon, vertoonde de Bisschop den Kardinaal in 't heimelyk „ hoe leed het den „ Koning van Spanje deedt, dat de twee „ magtigste Ryken van Europa elkanderen, „ door een' geduurigen oorlog, verzwakten; „ daar men, met vereenigde kragten, „ de Turken, de oude vyanden der Christenheid, behoorde te keer te gaan; of, „ om nader by huis te blyven, de Ketters, „ nog erger vyanden der waare geloovigen „ dan de Turken, uit te rooijen. Deezen, „ vervolgde hy, verspreiden hun vergiftig „ zaad in de Nederlanden, zo wel als in „ Frankryk; terwyl de oorlog de Koningen „ belet; behoorlyk, tegen dit inkruipend „ verderf, te waaken. De Kardinaal, besloot hy, zou dan zynen Koning eenen „ zonderlingen dienst doen, en zig zelve

ee.

De Bisschop van Atrecht legt op de uitrooying der Ketteren toe.

„ eenen eeuwigen roem verwerven, zo hy ^{FILIPSEN}
 „ eene vaste Vrede tusschen de twee Ko- 1558.
 „ ningen wist te bewerken, op dat men,
 „ naderhand, met gemeen overleg, de
 „ Kettery, beide in Frankryk en in de Ne-
 „ derlanden, mogt kunnen te onderbren-
 „ gen. Hy, Bisschop van Atrecht, wilde
 „ hem gaarne, tot bereiking van dit oog-
 „ merk, de hand leenen, mids men, niet
 „ dan door vertrouwde Persoonen, over
 „ zulk eene gewigtige zaak, handelde, en
 „ alles geheim hieldt.” Men wil, dat de
 Kardinaal smaak in 's Bisschops voorslag
 kreeg, en dat 'er, van toen af, eene hei-
 melyke onderhandeling tusschen hen bei-
 de, zo over de Vrede als over het uitrooijen
 der Kettery, werdt aangevangen (w).

Van de Vrede werdt ook, op last van De Vre-
 Filips, bedektelyk, door den Prinse van O- ^{dehande-}
 ranje, gehandeld met den Constabel van ^{ling}
 Frankryk en met den Maarfschalk de S. An- ^{wordt o-}
 dré, die beide in den slag by S. Quintin, ^{peelyk}
 gevangen waren (x). En na dat men 't, met ^{aange-}
 het beraamen der voorwaarden, zo verre ^{vangen,}
 gebragt hadt, dat de openbaare onderhan-
 delingen konden begonnen worden, kwa-
 men de wederzydsche Gemagtigden, in de
 Abtdye van Cercamp, in 't Graaffschap S.
 Pol, in Artois, byeen. Omtrent het mid-
 den van Wynmaand, verscheenen hier, van
 de Spaansche zyde, Willem, Prins van O-
 ranje, Ferdinand Alvares van Toledo, Her-
 tog

(w) THUANUS *Libr. XX. p. 610. Libr. XXII. p. 672.* WAL-
 SINGHAM *Memoir. Lettr. XCIX. p. 138.*

(x) Apolog. van Willem I. *bl. 76.*

FILIPS III. 1558. tog van Alva, Ruy Gomes de Silva, Graaf van Melita, Anthoni Perenot, Bisschop van Atrecht, en Viglius van Zuichem van Aytta. Doch de laatste werdt, in Slagtmaand, door ziekte, genoodzaakt, naar Brussel te rug te keeren (y). Van den Franschen kant, kwamen 'er, de Kardinaal van Lotharingen, Anne van Mommeranci, Constabel van Frankryk, Jakob d'Albon de S. André, Maarfchalk van Frankryk en Markgraaf van Fronfal, Jean de Morvillers, Bisschop van Orleans, en de Geheimschryver van Staat Claude d'Aubespine. De Koningin van Engeland zondt 'er ook drie Gemagtigden: en van wege den Hertoge van Savoye, verscheen 'er Thomas Langusco, Graaf van Stropiana. De Hertogin van Lotharingen en haar Zoon woonde de vredehandeling ook by. Men sloot, terstond, eenen stilstand van wapenen, voor veertien dagen; die naderhand nog tweemaal verlengd werdt (z). Midlerwyl, scheidten de Legers, en werden, gedeeltelyk, afgedankt. 't Gene 'er, tuschen Filips en Henrik, te vereffenen stondt, schein, in de heimelyke onderhandelingen, reeds in zo verre geregeld te zyn, dat 'er maar twee voornaame zaaken overschooten, het wedergeeven van Calais, waarop Engeland sterk drong, en de herstelling des Hertogs van Savoye. Men handelde nog over 't eerste punt, toen de dood van Koninginne Maria, de Vredehandeling, voor eenigen tyd, deedt

(y) VIGLIU Vita N LXIX. p. 32.

(z) DU MONT Corps Diplom. Tom. V. P. I. p. 34, 27; 271

deedt staaken. De Gezanten kwamen, eerst Philips III.
 in Sprokkelmaand des volgenden jaars, wederom byeen, te Chateau in Cambresis. De 1559.
 Engelschen slooten toen een afzonderlyk Verdrag met Koning Henrik, die zig verbondt, om Calais, binnen agt jaaren, wederom te zullen geeven, of zo hy dit weigerde, of, langer dan naar behooren; uitsfelde, vyfhonderdduizend Kroonen aan Engeland te zullen voldoen, als eene boete voor het uitsfel of de weigering; terwyl hy, 't zy de boete betaald ware of niet, evenwel gehoude zou zyn, Calais af te sfaan (2). Voorts kwam men overeen, dat de Hertog van Savoye hersteld zou worden, in de bezitting van het grootste gedeelte zyner Erflanden, zul-

(2) De meeste Fransche en andere Schryvers, DE RAPIN THOYRAS egter uitgenomen, hebben den inhoud van dit Verdrag kwalyk verhaald, meldende, dat het aân Henriks keur stondt, of Calais te rug te geeven, of de boete te voldoen. Doch wy hebben de woorden van het Verdrag gevolgd, dat men volkomenst vindt, in het *Recueil de FREDERIC LEONARD*, Tom. II. p. 527., en uit hem, by DU MONT *Corps Diplomat.* Tom. V. P. I. p. 31. doch dat egter, in de plaats, daar 't op aankomt, verschilt van de anderszins zeer gebreklyke uitgaave, in de *Act. Publ. Angl.* Tom. VI. P. IV. p. 70., leezende LEONARD *Qua quidem pœna petita, sive non soluta*, in plaats van *Qua quidem pœna petita, sive soluta sit, sive non soluta*. Maat in de eerste leezing, schuilt eene blykbaare schryf- of drukfeil. Wy kunnen hier niet breeder zyn. Die de Engelsche Historie kent, weet, van hoe veel belang dit Verdrag, sedert, gerekend is. Wy merken alleenlyk aan, dat de Koning van Frankryk nimmer Calais te rug gegeven, noch de bepaalde boete betaald heeft, schoon hy, volgens het Verdrag, in geval van uitsfel van het eerste, tot beide, of volgens het verhaal der meeste Historiefchryveren, in allen geval, tot een van beide gehouden was.

FILIP III. 1559. zittende Koning Henrik, die regt voorwendde op het gantsche Hertogdom, alleenlyk eenige Plaatsen blyven inhouden, tot dat het geschil, tusschen hem en den Hertog, in der minne, zou zyn afgedaan. Toen deeze twee zwaarigheden waren opgeligt; ontbrak 'er niets aan het sluiten van de Vrede tusschen Henrik en Filips, 't welk, op den derden van Grasmaand, geschiedde. „ De Koningen be-, loofden elkanderen, den Katholyken Gods-, dienst te zullen handhaaven”, waardoor men, waarschyntlyk, de uitrooijing der Ket-, teryen verstondt, die toen reeds bestemd schynt geweest te zyn. „ Ook zouden zy „ het houden eener algemeene Kerkverga-, „ deringe helpen bevorderen. Wyders zou-, „ den de wederzydsche Onderdaanen, vree-, „ diglyk en vryelyk, met malkanderen kon-, „ nen handelen, en de Plaatsen, die de „ een van den anderen gewonnen hadt, zou „ men elkanderen wederom moeten af-, „ staan.” De overige punten betroffen de Nederlanden niet; een alleen uitgenomen, waarby een Huwelyk werdt geslooten tus-, schen Filips en Elizabet, Dogter van Koning Henrik (a). Ten zelfden dage, werden, by een byzonder Verdrag, verscheiden' Neder-, landsche en andere Heeren, in 't bezit hun-, ner verlooren' of onthouden' goederen, her-, steld. Willem van Nassau bekwam, onder anderen, nu eerst zyn Prinsdom Oranje, waarvan hy, tot hiertoe, versteken geweest was (b).

Verdrag
van Cha-
teau in
Cambre-
sis.

Willem
van Nas-
sau her-
steld in 't
Prins-
dom O-
ranje.

Hy,

(a) DU MONT Corps Diplom. Tom. V. P. I. p. 34.

(b) DU MONT Corps Diplom. Tom. V. P. I. p. 44.

Hy, de Hertog van Alva, de Hertog van ^{Friesland} Aarſchot en de Graaf van Egmond trokken, 1559. kort hierna, als gyzelaars, naar Frankryk, XI. daar zy bleeven, tot dat Filips, na Henrik, Hy ontdekt den de genomen' Plaatsen geruimd hadt. En ter-^{toeleg} wyl Oranje hier met den Koning in een ge-^{van Hen-} meenzaam gefprek geraakt was, ontdekte^{rik en Fi-} hy, gevallic, den toeleg, om, met gemeen^{lipstegen} goevinden, de Kettery te dempen, waar^{de Ket-} over Alva toen al handelde, ſchoon de Prins^{ters.} 'er nog niets van vernomen hadt. Hy heeft naderhand verklaard, dat hy, in dien tyd, reeds voornam, deezen aanſlag tegen te gaan, en de Spanjaards, die denzelven ſtonden uit te voeren, ten lande uit te doen vertrekken (c).

De ondertrouw van Filips met Elizabeth ^{Huwelyk} werdt, by volmagt, door den Hertog van ^{van Fi-} Alva, van 's Konings wege, voltrokken. ^{lips.} Doch de vreugde hierover werdt geſtoord, door den ontydigen dood van Koning Henrik, die, door den Graave van Montgomeri, in een ſteekſpel, by ongeluk, in 't regter oog gekwetſt zynde, binnen weinige dagen, op den tienden van Hooimaand, aan de wonde, overleedt. Voor zynen dood, deedt hy het Huwelyk voltrekken van den Hertoge van Savoye met Margareet, zyne Zuſter, welk ook te Chateau in Cambrefis beſlooten was (d). Zyn oudſte Zoon, *François de II.* volgde hem op.

Omtrent deezen tyd, overleedt ook ^{Mā-} De Stad-
^{xi-}houder

(c) Apolog. van Willem I. bl. 77.

(d) DANIEL Tom. VIII. p. 252, 253.

FILIP III. **1559.** **Beveren** **Aerft.** **Ximiliaan van Bourgondie**, Heer van Beveren en Markgraaf van Veere en Vliffingen (e), die 't Stadhouderfchap van Holland, Zeeland en Utrecht, federt het jaar 1547, bekleedt hadt. Hy liet geene Kinderen na; doch zo zwaare fchulden, dat zyn boedel met den voet geftooten, en aan de fchuld-eifchers overgegeven werdt. Hoe 't met het Markgraaffchap van Veere en Vliffingen afliep, zal, in 't vervolg deezer Hiftorie, gemeld worden.

XII. **Filips** **vordert** **wederom** **een' hon-** **derdften** **en vyf-** **tigften** **Penning.** Eer, in 't voorleeden jaar, de Vredehandeling met Frankryk, openlyk, begonnen was, hadt de Koning den algemeenen Staaten, in Oogftmaand, te Atrecht, befchreeven, wederom eenen honderdften en eenen vyftigften Penning doen afvorderen (f), of in plaats derzelve, eene zekere fomme gelds, benevens een' nieuwen Impoft op 't Zout en den dubbelen Impoft op de Wynen, voor vier jaaren. Doch de Staaten konden niet bewoogen worden, om 'er in te bewilligen: te minder nog, na dat de Vredehandeling in 't openbaar was aangevangen. De Koning fchreef Brieven aan die van Holland, waarby hy zyn ongenoegen over hunne weigering te kennen gaf (g). Doch 't mogt niet baaten. De Staaten van Holland kwamen te noode, tot het bewilligen in beftaften, waardoor hun toeneemend vermogen ten Hove kenlyk worden moest, gelyk waren een honderdste en vyftigste Penning; of waar door

(e) SUFFRID. PETRI App. ad BEKAM p. 190.

(f) Refol. Holl. 13 Sept. 1558. bl. 48.

(g) Refol. Holl. 1 Febr. 1559. bl. 9.

door de Koophandel en Visschery gedrukt FILIPS III.
 werdt, gelyk, door een' Impost op de Wy- 1559.
 nen en het Zout, geschiedde. Zy bewoo-
 gen dan den Hertog van Savoye, door een
 geschenk van tienduizend guldens (b), om
 by den Koning te bewerken, dat dezelve
 zig, met eene bepaalde somme, in de plaats
 van 't geëischte, genoegen liet. Ook stont Staat 'er
 Filips, eerlang, af van zynen eisch, inids van af.
 hem tweehonderdenvyftigduizend guldens
 werden opgebracht, waarin de Staaten, in
 Grasmaand, schynen te hebben bewilligd
 (i). Doch ten zelfden tyde, deedt hy nog
 eene Bede van honderdenvyftewintigdui-
 zend guldens; van de algemeene Staaten,
 daar benevens, vorderende voorbetaaling,
 op rekening van 't gene reeds ingewilligd
 was, ter somme van eenhonderdagtenvyf-
 tigduizend guldens. En zo dra hadden die
 van Holland, in 't een en 't ander niet bewil-
 ligd (k), of Filips deedt hun, in Zomer-
 maand, verzoeken, om vyftienduizend gul-
 dens jaarlyksche Renten voor hem te verze-
 gelen, op dat hy, met de penningen, die
 hiervan komen zouden, een gedeelte der ag-
 terstallen aan 't Krygsvolk zou kunnen af-
 betaalen. Doch ik vind niet, dat de Staa-
 ten hem hierin te wille geweest zyn, schoon
 'er, nog tot in Wynmaand des jaars 1560,
 op werdt aangedrongen (l).

Filips was nu, vier jaaren agtereen, in XIII.
 de Filips

(b) Resol. Holl. 18-22 Febr. 1559. bl. 23.

(i) Resol. Holl. 15 April 1559. bl. 45.

(k) Resol. Holl. 5 May 17 Juny 1559. bl. 57, 75.

(l) Resol. Holl. 17 Juny 1559. bl. 79. 12 Octob. 1560. bl. 90.

PILIPS III. de Nederlanden geweest, zonder nog gelegenheid gehad te hebben, om naar Spanje te reizen. In 1559. maakt hij zich gereed tot de reis naar Spanje. over te steeken, en bezit te neemen van het Ryk, aan hem afgegaan; alwaar ook de toestand der zaaken van staat en oorlog beide zyne tegenwoordigheid vorderde. De oorlog met Frankryk hadt hem, tot hiertoe, belet, deze reize te doen; doch de Vrede was zo dra niet getroffen, of hy besloot, zig gereed te maaken om de Nederlanden te verlaaten, na dat hy, vooraf, de vereischte orde op de Regeering zou hebben gesteld.

Stelt orde op de Regeering der Nederlanden,

De Hertog van Savoye, door de Vrede en door zyn Huwelyk met de Zuster van Henrik den II, in staat gesteld zynde, om bezit te neemen van zyne meeste goederen, hadt zig ontslaagen van de Landvoogdye der Nederlanden: welke waardigheid, in de eerste plaats, door een Persoonadje van genoegzaame agtbaarheid, moest worden vervuld. Het Stadhouderschap van Holland, Zeeland en Utrecht was ook open, door het afsterven van den Heere van Beveren. Ook stonden, thans, de Stadhoudersschappen van verscheiden' andere Landen te begebenen (*m*). Daarenboven, moesten de drie Raaden van Regeeringe, de Raad van Staate, de geheime Raad en de Raad der Geldmiddelen, immers de eerste van de drie, van eenige nieuwe Leden worden voorzien. En zo veele gewigtige bezigheden vertraagden 's Konings vertrek eenige maanden.

Margareet, Hertogin

't Stuk der Opper-Landvoogdye werdt eerst

(*) STRADA *Dec. I. Libr. I. p. 32.*

eerst afgedaan. 't Volk zou gaarne Oranje FILIPS III.
 of Egmond verkooren hebben gezien tot 1559.
 deeze waardigheid. Doch Filips hadt gee- togin van
 nen zin, om de Regeering des gantschen Parma,
 Lands te vertrouwen aan Heeren, die zo wordt
 diep in 's volks gunst stonden. Ook zou de Land-
 verheffing van eenen hunner de afgunst des voogdes.
 anderen te zeer ontsteken hebben. Keizer
 Ferdinand zelf stondt naar deeze eer, voor
 zynen Zoon, den Aartshertog Maximiliaan.
 De Koning, die, om de afgunst en kuipery
 te beletten, zig verluiden liet, dat hy zy-
 nen eigen Zoon, Prins Karel, veelligt, tot
 Landvoogd zou aanstellen, schein, eenen
 tyd lang, in twyfel te staan, tusschen twee
 Hertoginnen van Lotharingen en van Par-
 ma. De eerste was 's Konings Nigt, de twee-
 de zyne bastaard Zuster. De Hertog van
 Alva en de Bisschop van Atrecht begunstig-
 den de laatste. De Prins van Oranje en de
 Graaf van Egmond verklaarden zig voor de
 eerste. Men wil zelfs, dat Oranje, wiens
 Gemaalin, Anna van Buuren, in 't voorgaan-
 de jaar (3), overleeden was, na dat zy hem
 eenen Zoon en eene Dogter gebaar hadt,
Dorothea, Dogter der Hertoginne van Lot-
 haringen, ten Huwelyk verzogt hebbende,
 haare verheffing zogt te vorderen, om zyn
 verzoek te meer ingang te doen vinden, en
 zyn gezag, in de Nederlanden, te beter te
 vestigen (n). Doch Filips, bewoogen door
 Alva (o), verklaarde zig, eerlang, voor MAR-

GA-

(n) BENTIVOGLIO Verhaalb. II. Boek, I. Hoofdst. bl. 58.

(o) BURGUND. Libr. I. p. 16, 17, 18.

(3) Den vierentwintigsten van Lentemaand 1558.

FILIPS III. GAREET, *Hertoginne van Parma*, die de Land-
1559. voogdy in Oogstmaand aanvaardde (p), en
haaren Gemaal, den Hertog *Octavio Farne-
ze*, die haar herwaards verzeld hadt, eer-
lang, naar Italie, liet te rug keeren.

De ge- Gelyk, onder de Regeering van Karelden
woonly- V, reeds drie Raaden 't Land hadden helpen
ke drie bestieren; zo bleeven deeze zelfde Raaden
Raaden ook tegenwoordig in 't bewind: 'e welk wy
worden te noodiger agten aan te merken, om dat
haar toe- de meeste Nederlandfche Schryvers 't stuk
gevoegd. zo verhaalen, als of deeze Raaden, of ten

De Raad
van Staa-
te.

minften de Raad van Staate, nu voor 't eerst
werden opgereg. De Raad van Staate, wel-
eer gemagtigd, over zaaken van vrede en
oorlog, en al wat de bescherming en veilig-
heid der Landen betrof, was, sedert dat Fi-
lips de Regeering aanvaard hadt, den klem
des gezags kwyt geweest, welchen de Ko-
ning geheellyk aan zig getrokken hadt. Nu
herftelde hy deezen Raad op den ouden voet
(q), benoemende, tot gewoonlyke Raaden,
den Biffchop van Atrecht, den Prins van O-
ranje, den Graaf van Egmond, Filips van
Stavele, Heere van Glaion, Karel, Baron
van Barlaimont, President van den Raad der
Geldmiddelen en Viglius van Zuichem van
Aytta, President van den geheimen Raad.
De Vliesridders, de Leden der twee andere
Raaden en die van den grooten Raad te Mec-
helen, die in Regtzaaken met die van den ge-
heimen Raad onderling verftand plagten te hou-

(p) STRADA *Dec. I. Libr. I. p. 50.*

(q) BURGUND. *Libr. I. p. 22.*

houden; kreegen, gelyk van ouds; ook wederom toegang tot den Raad van Staate, FILIPs III. 1559. mids, vooraf, daartoe beschreeven zynde, door de Landvoogdesse (r). Oranje, die, te voorén, zyne Raadplaats hadt nedergelegd, om dat hem 't aanzien des Bisschops van Atrecht in den weg was, liet zig nu, niet dan met moeite, beweegen, om dezelve, op nieuws, te aanvaarden (s).

De geheime Raad, die brieven van vrydom en vergiffenis verleende, en op wetten en burgerlyke orde opzigt hadt, en de Raad der Geldmiddelen, welken 't bewind over de Vorstelyke Domeinen en inkomsten was aanvertrouwd, waren, reeds te vooren, op eenen vasten voet, gebragt (t). De byzondere Landschappen werden, vervolgens, van Stadhouders voorzien. Lamoraal, Graaf van Egmond, werdt Stadhouder over Vlaanderen en Artois; WILLEM VAN NASSAU, PRINS VAN ORANJE, over Holland, Zee-land, Utrecht, Westfriesland, Voorne en den Briele (4), waarby, in 't volgend jaar, het Graaffchap van Bourgondie gevoegd werdt, hoewel hy, federt, verklaard heeft, van dit laatste nimmer eenig voordeel te hebben getrokken (u). Joa van Ligne, Graaf van Zeeland en Utrecht.

(r) J. HOPPERUS Memorial des Troubl. in Anal. Belg. Tom. II. P. II. p. 18.

(s) Veraniw. by BOR Anth. Stukk. I. Deel, bl. 4.

(t) J. HOPPERUS Memorial des Troubl. in Anal. Belg. Tom. II. P. II. p. 18.

(u) Apolog. bl. 72.

(4) Zyn Lastbrief was, in 't Fransch, opgesteld, en den negenden van Oogstmaand deezes jaars 1559, gedagtekend. Zie *Reper. der Plak. van Holland*, bl. 94.

1559. **Num III.** van Aremberg, werdt Stadhouder over Friesland, Overyffel, Groningen en Lingen; Karel van Brimeu, Graaf van Megen, over Gelderland en Zutfen; Pieter Ernst, Graaf van Mansfeld, over Luxemburg; Joan, Graaf van Oostfriesland, over Limburg (v); Joan, Markgraaf van Bergen, over Henegouwen, Valenchyn en Chateau in Cambresis: hy werdt, in 't volgende jaar, ook Baljuw van Henegouwen, na 't afsterven van Jan van Lannoi, Heere van Molembais, die dit Ampt eerst bekleed hadt (w). Voorts werdt de Baron van Barlaimont, Stadhouder over Namen; Joan van Mommeranci, Heer van Courieres, over Ryffel, Douai en Orchies, en Floris van Mommeranci, Baron van Montigni en Broeder des Graaven van Hoorne, over Doornik en het Doorniksche. Alle deeze Heeren waren Ridders van 't Gulden-vlies, en hadden, elk in zyne Landstreek, niet slegts 't bewind over 't Krygsvolk en de burgerlyke Regeering; maar ook, nevens de Provinciaale Geregtshoven, over de oefeninge des Regts; behalven alleenlyk in Vlaanderen, alwaar de Stadhouder, geen zeggen in Regtzaaken te hebben plagt. Voorts werdt, over Brabant, alwaar de Landvoogdes zig ophieldt, geen byzondere Stadhouder gesteld, alzo 't bewind over dit Landschap, van ouds, aan de Opperlandvoogden plagt toevertrouwd te worden (x).

Som-

(v) STRADA Dec. I. Libr. I. p. 32.

(w) VAN DER HAER Ink. Tumult. Libr. I. Cap. V. p. 91.

(x) HOPPERUS Libr. I. Ch. I. p. 19.

Sommigen willen, dat de Prins van Oranje ^{FILIPPI} zich het Stadhouderschap over Vlaanderen hadt toegelegd: doch dat de Koning hem Holland, Zeeland en Utrecht, toen merkelyk minder van vermogen, liever hadt willen toevertrouwen (y). De Prins zelf heeft egter, naderhand, te kennen gegeven, dat hem het Stadhouderschap, zo wel als verscheiden' andere waardigheden, ingevolge der begeerte van Keizer Karel, is opgedraagen geworden (z). Zy, die, voor eenige jaaren, gaarne zouden hebben gezien, dat de vreemdelingen, in Holland, ook van het Stadhouderschap, zo wel als van andere Ampten, waren uitgeslooten geweest (a); namen egter genoegen in de verheffing van Oranje tot deeze waardigheid; alzo hy wel, te Dillenburg, in 't Graaffschap Nassau, gebooren was; doch, van jongs op, in de Nederlanden verkeerd hadt; als Heer van Breda, eenige goederen in Holland bezat, en als Voogd over zynen jongen Zoon, *Filips Willem*, ook 't bewind hadt, over verscheiden' goederen in Holland en in Zeeland, deezen, door zyne Moeder, de Graavinne van Buuren, nagelaaten (b). 't Geslagt van Nassau hadt ook, te vooren, over Gelderland geregeerd, en zelfs de Keizerlyke Kroon gedraagen; al het welke te wege bragt, dat men zig met 's Prinsfen Stadhouderschap vereerd hielt. Dat de aanhangers der
nieuw

(y) By HOOFT I. Boek, bl. 21.

(z) Apolog. bl. 72.

(a) V. Deel, bl. 429.

(b) Testam. d'Anne d'Egmont dans le Suppl. au Corps Diplom., Tom. III. P. 1. p. 156.

Filips III. nieuwe Leere zig ook reeds iets goeds van 1559. 's Prinsfen Regeering beloofd hebben, om dat zyn Vader, Graaf Willem van Nassau, en zyne Broeders der Lutherfche Leere waren togedaan, is ten hoogften waarfchynlyk, onaangezien de Prins zelf openbaare belydenis deedt van den Roomfch-Katholyken Godsdienst (c).

Het Stadhouderschap van Gelderland en Zutfen was, eenen tyd lang, by voorraad, bekleed geweest, door den Graave van Hoorne (d), die 't gaarne hadt willen behouden. Doch de Bifchop van Atrecht wift te wege te brengen, dat het den Graave van Megen werdt opgedraagen (e). Filips oordeelde, naar 't fchynt, dat Hoorne zig, met de waardigheid van Admiraal der Nederlandfche zeemagt, waarin hy bevestigd werdt, behoorde te vrede te houden.

Krygs-
magt.

De gewoonlyke Krygsmagt, die, in de Nederlanden, federt den tyd van Hertog Karel van Bourgondie, op de been gehouden was, bestondt uit de *Benden van Ordonnantien*, welken Karel de V, in 't jaar 1547, op drieduizend paarden gebragt hadt (f). Doch zy waren thans niet voltallig (g). Filips poogde dezelve, voor zyn vertrek, op het voorig getal te brengen: maar 't gelukte

(c) STRADA Dec. I. Libr. II. p. 90. Libr. III. p. 137. Libr. IV. p. 169.

(d) Verantw. van Hoorne *bl.* 7. by BOE AUREL. Stuk. I. Deel, *bl.* 50.

(e) BURGUND. Libr. I. p. 2c. VAN DER HAER Init. Tumult. Libr. I. Cap. V. p. 90.

(f) STRADA Dec. I. Libr. I. p. 34. GUICCIARD. Besch. der Nedertl. *bl.* 51.

(g) BURGUND. Libr. I. p. 19.

te niet. Hy verdeeldeze egter in veertien FILIPSIJN
 Benden, over welken de bovengenoemde 1559.
 Stadhouders, uitgenomen den Graave van
 Oostfriesland en den Heere van Courrieres;
 en daarenboven Filips van Croi, Hertog
 van Aarschot, Antoni van Lalaing, Graaf
 van Hoogstraaten, Maximiliaan de Hen-
 nin, Graaf van Bossu, Joan van Croi, Graaf
 van Roeux, en Henrik, Heer van Bredero-
 de, allen, behalven den laatsten, Ridders
 van 't Gulden-vlies, 't bevel hadden. Men
 plagt zig van deeze benden, in onverwagte
 toevallen, te bedienen (b). Voorts was 'er
 nog eenig Duitsch voetvolk in dienst, 't welk
 Filips gaarne betaald en afgedankt zag. Een-
 nige benden Landzaaten gaf hy voor, in
 dienst te willen houden, mids de Staaten
 voor derzelyver betaalinge zorgden. Een
 getal van drie- of vierduizend Spanjaarden,
 meest in 't voorleeden jaar (5), herwaards
 gevoerd, lag, daarenboven, op de grenzen
 in bezetting (i). Wat de Koning met dit
 Krygsvolk voorhadt, zullen wy terstond
 zien.

De Regeering dus op eenen geregelden XIV.
 voet gebragt zynde, was Filips bedagt om Oogmer-
 dezelve te doen dienen tot bevordering van ken van
 zyne oogmerken, het verkrygen en hand- Filips.
 haa-

(b) STRADA Dec. I. Libr. I. p. 35. METEREN I. Boek, f. 24.

(i) TRUANUS Libr. XXIII. Tom. I. p. 703. C. Edit. 1620.

(5) Uit eenen oorspronglyken Brief, den zesden van
 Oogstmaand des jaars 1558, uit Antwerpen, geschree-
 ven, is my gebleeken, dat 'er, weinige dagen te voo-
 ren, tweeduizend Spanjaards, te sêpe, uit Diskaai-
 je, in Vlaanderen waren aangekomen.

FILIPSIJ. haaven van een onbepaald gezag over de
1559. Landzaaten, en het verdelgen der Ketter-
 rye, dat 'er den weg toe baanen moest. Hy
 pleegde over alles raad met den Bisschop van
 Atrecht, op wiens aanhouden, hy Paus Pau-
 lus den IV.º sterk drong, tot het hervatten
 der Kerkvergadering van Trente, alwaar de
 nieuwe Leer veroordeeld; en eene nieuwe
 soort van Hervorming vastgesteld werdt.
 De besluiten deezer Kerkvergadering zegt
 hy, hier te lande, in te voeren, en tegen
 de Ketter's te doen gelden. Doch om hierin
 te slaagen, was hy, sedert eenigen tyd, te
 raade geworden, 't getal der Bisschoppen in
 de Nederlanden te vermeerderen, en dezel-
 ven ook deel aan de Regeering en zitting in
 de Staatsvergaderingen te doen hebben.
 Franciskus Sonnius, van wien wy in 't voor-
 gaande Boek hebben gewaagd, was, om dit
 werk te bevorderen, reeds, te vooren, naar
 Rome afgezonden (k). En op dat de Raad
 van Staate niets tegen 's Konings oogmerk
 zou kunnen besluiten, hadt de Landvoog-
 des volmagt, om 't raadpleegen ter gewoo-
 ner vergadering na te laten, en alleen by
 zig zelve, met agterraad van den Bisschop
 van Atrecht, Barlaimont en Viglius besluit
 te neemen (l). Sommigen melden, dat Mar-
 gareet alleen gehouden was, den Bisschop
 te hooren (m). Anderen, dat zy niet dan
 met de meerderheid van alle de Leden des
 Raads mogt besluiten (n). Doch ik maak,

in

(k) BURGUND. *Libr.* I. p. 22.(l) STRADA *Dec.* I. *Libr.* I. p. 51.(m) BURGUND. *Libr.* I. p. 23.(n) METELEN I. *Boek*, f. 24.

in dit geval, den meesten staat op 't gene ^{Filips III} ik uit *Strada* heb aangehaald, die van 't ge- ¹⁵⁵⁹ ne de Landvoogdes betref, uit haare-eigen Papiereu, beter dan iemand anders, schynt onderrigt geweest te zyn. Ook meldt hy, dat de agterraad met den Bisschop, Barlaumont en Viglius *Consulta* genoemd werdt. Door middel van deezen agterraad nu, kon Filips 't gezag des Raads van Staate tot zyne oogmerken doen dienen.

De Bisschop van Atrecht voorzag egter Filips be- wel, dat het uitrooijen der Ketteren en het sluit de handhaaven van een onbepaald gebied, niet Spaan- zonder magt van Krygsvolk, dat den Koning sche Knechten genegen was, zou kunnen geschieden. Hier- in 't Land om oordeelde hy, dat de drie- of vierduizend te doen Spanjaarden, van welken wy boven gewaagd blyven. hebben, by voorraad, in 't Land gelaaten moesten worden, op dat men 'er zig, des noods, van zou kunnen bedienen (o). En de Koning, dien hy 't voorloeg, vondt 'er terstond smaak in, tevens nogtans besluiten- de, 't opperbevel over dit Krygsvolk Oranje en Egmond, welken by 't volk bemind waren; doch onder welken *Juliaan Romero* en *Joan de Mendoza*, Spanjaarden, bewind voeren zouden (p), aan te bieden; die 't egter grootmoediglyk van de hand weezen (q). Filips, desonaangezien, bevroedende, van hoe veel belang het voor hem ware, dat zyne Span-

(o) Verantw. van Willem I. by BOB Auth. Stuk. I. Deel, bl. 5.

(p) J. B. DE TASSIS Comment. Libr. I. in Anal. Belg. Tom. II. P. II. p. 133.

(q) HOOFT I. Boek, bl. 23. GROTIJ Annal. I. p. 230

FILIP III. Spanjaarden in de Nederlanden bleeven, was
 1559. niet van zins dezelve te laten vertrekken.

Misnoe- Doch eenige Heeren, ziende, dat men
gen hier 't, met het aanhouden van 't vreemd Krygs-
over. volk, toegelegd hadt, op het styven der
 zulken, die de Plakaaten tegen de Kettters,
 ten strengsten, wilden uitgevoerd hebben,
 poogden verscheiden' aanzienlyke Leden der
 byzondere Staaten te beweegen, om; by een
 ernstig verzoekschrift, op het vertrek der
 vreemde Knegten, aan te houden. De Prins
 van Oranje heeft, naderhand, verklaard, dat
 hy, omtrent deezen tyd, tot dien einde,
 voorbedagtelyk, uit Frankryk, was over-
 gekomen (r). Ook was elk ingenomen te-
 gen de vreemde Knegten, die, veelligt wil-
 lens onbetaald gelaaten, op dat menze zo
 ligt niet zou kunnen afdanken, terwyl men
 Landzaaten voldaan en afgedankt hadt, 't
 platte land niet alleen, maar zelfs sommige
 Steden, gelyk Diedenhoven en Marienburg,
 beroofd en ontvolkt hadden (s). Nog was
 'er eene andere kommer ontstaan by veelen.
 Men was bedugt, dat de Raad van Staate,
 in welken, de Bisschop van Atrecht reeds
 ongaarne gezien werdt, nog met meer vreem-
 delingen mogt vervuld worden: alzo de Ko-
 ning, dit wist men, den Graave van Feria
 eene Raadsplaats hadt toegezeid (t). Veel
 morrens rees hieruit onder 't gemeen, en
 in de byzondere Staatsvergaderingen, daar
 men

(r) Apolog. bl. 77.

(s) Remonst. au Roy in de Resol. van Holland 7 Aug. 1559.
 bl. 96.

(t) BURGUND. Litr. I. p. 23.

men zig van eene Regeering, uit vreemde-FILIPS III.
 lingen bestaande, en die vreemd Krygsvolk 1559.
 op de hand hadt, niet dan onheil voor de
 Landen voorspellen kon. Filips was niet
 onkundig van 's volks ongenoegen: ook wil
 men, dat hy Oranje, als den voornaamsten
 aanstooker van 't zelve, in 't oog hadt (u);
 doch 't was thans geen tyd, om zig, hier-
 over, in 't openbaar, gevoelig te toonen.

De zomer verliep vast, en de tyd van 's XV.
 Konings vertrek naderde. Hy deedt, der-De Ko-
 halve, de algemeene Staaten, tegen den ning
 zevenden van Oogstmaand, te Gend; be-neemt af-
 schryven, om afscheid van hun te neemen, scheid
 en de Landvoogdy, plegtiglyk, aan Vrou-van de
 we Margareet op te draagen. Filips liet hier algemeen-
 zeggen „ dat hy, genoodzaakt door den ne Staa-
 „ toestand der zaaken in Spanje, de Neder-ten, te
 „ landen, daar hy, anders, uit loutere lief-Gend.
 „ de tot de Landzaaten, zyne dagen zou
 „ wenschen te eindigen, eerlang, zou moe-
 „ ten verlaaten; dat hy, de vrede met Frank-
 „ ryk, niet zonder zwaare kosten, gedeel-
 „ telyk door de Staaten opgebragt, gedeel-
 „ telyk getrokken uit zyne andere Koning-
 „ ryken en Staaten, gelukkiglyk getroffen
 „ hebbende, deeze Landen, met meer ge-
 „ rustheid, verlaaten kon. Dat hyze nog-
 „ tans, voor zyn vertrek, gaarne, van het
 „ noodeloos Krygsvolk, met naame van het
 „ Duitfch of Overlandfch, zou hebben wil-
 „ len ontlasten; doch dat hy, tot hiertoe,
 „ de volkomen' afbetaaling van dit Krygs-
 „ „ volk

(*) VAN DER HARR Init. Tumult. Libr. I. Cap. VII. p. 107.

FILIPS III. „ volk niet hadt konnen te wege brengen ,
 1559. „ onaangezien hy , ten deezen einde , nog
 „ onlangs , elfhonderdduizend guldens , in
 „ Wisselbrieven op Spanje , hadt opgebragt .
 „ Dat hy hierom een Regiment Overlandsche
 „ Knegten , aan welk men veel gelds schul-
 „ dig was , hadt moeten overlaten , 't welk
 „ hy begeerde , dat door de Staaten onderhou-
 „ den werdt , beloovende hy egter , daartoe ,
 „ ware 't hem mogelyk , ook eenige pennin-
 „ gen uit Spanje te zullen overmaaken : en
 „ zelfs wederom herwaards te zullen komen ,
 „ zo dra de nood zyne tegenwoordigheid
 „ vorderde .” Voorts , werdt 'er bygevoegd ,
 „ dat de Koning , om gewigtige redenen ,
 „ de Opperlandvoogdy zynen Zoon , Prinse
 „ Karel , voor eerst , niet hebbende konnen
 „ afstaan ; zyne Zuster , de Hertogin van
 „ Parma , met deeze zorg , belast hadt ; die ,
 „ in de Nederlanden gebooren en opgevoed
 „ zynde , de Nederlandsche taale sprak , en
 „ den Landen byzondere gunst toedroeg ,
 „ waarom zy , behalven den eerbied en ge-
 „ hoorzaamheid , ook de liefde der Land-
 „ zaaten verdiende . Nog beval hy , dat men ,
 „ aan zyne Zuster , gelyke agting en ge-
 „ hoorzaamheid als aan hem zou hebben te
 „ bewyzen .” De aanspraak werdt besloot-
 ten , met eene ernstige vermaaning aan alle
 Leden der Regeeringe , van de Landvoog-
 desse af , tot de laage Overheid toe , om de
 Plakaaten , tegen de Ketters gemaakt en
 vernieuwd , ter uitvoeringe te brengen ; al-
 zo verandering in den Godsdienst , veelyds ,
 ver

verandering in de Regeering voortbragt: FILIP: III.
 waarby eene diergelyke vermaaning, tot 1559.
 handhaavinge des Regts, omtrent kleinen
 en grooten zonder onderscheid, gevoegd
 werd (v).

Ligtelyk bespeurde men, uit deeze Aan- XVI.
 spraak, die, van wege de algemeene Staa- Verloog
 ten, naar vereisch van zaaken, beantwoord der Staa-
 werdt, dat Philips niet van zins was, de Pla- ten tegen
 kaaten tegen de Kettters te laten slaapen. Ook 't vreemd
 was hy, onlangs, in persoon te Mechelen Krygs-
 geweest, om den grooten Raad aldaar de volk en
 zorg voor den ouden Godsdienst aan te be- vreemde-
 veelen (w). Doch terstond hierna, werd lingen in
 hem, uit den naam der algemeene Staaten, de Re-
 een Verloog, in 't Walsch, overgeleverd,
 welk hem overtuigen moest, dat men hem
 de middelen zocht af te snyden, waardoor hy
 de uitvoering der Plakaaten gemaklyk dagt
 te maaken, vreemd Krygsvolk, naamlyk,
 en vreemdelingen in de Regeering. 't Be-
 helsde dit tweeledig verzoek: „ 1. dat 's
 „ Lands grenzen niet door vreemde Kneg-
 „ ten, gelyk tegenwoordig, maar door Land-
 „ zaaten bewaard, en dat de vreemden af-
 „ gedant, of elders gebruikt mogten wor-
 „ den. 2. dat het Land geregeerd worden
 „ mogt by den raad van Nederlanderen, niet
 „ van uitheemschen.” 't Een en 't ander ver-
 zoek was met verscheiden' redenen bekleed.
 Onder anderen, klaagden de Staaten over
 den overlast van 't vreemd Krygsvolk, welk
 men

(v) Refol. Holl. 7 Aug. 1559. bl. 90. Zie ook BOEK I. Boek,
 bl. 14 [19] en Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 28.

(w) BURGUND. Libr. I. p. 27. HOPPERUS Livr. I. Ch. II. p. 20.

FRANÇOIS III. men in dienst gehouden hadt , terwyl men
 1559. Landzaaten hadt afgedankt (x). Bitter smaakte

den Koning dit vertoog , en sommigen verhaalen , dat hy , terstond , toornig , uit de vergadering ging , bruskeleyk vraagende , of zy hem , die ook een Spanjaard was , mede het Land wilden doen ruimen? zy voegen 'er by , dat de Hertog van Savoye , die toen nog niet vertrokken was , de Staaten , wegens dit Vertoog , als 's Konings Hoogheid te na komende , ernstelyk bestraft hadt (y). Doch deeze dingen hebben weinig schyn van waarheid , alzo de Koning nog niet geraaden vondt , zyne oogmerken dus openlyk te ontdekken. Men mag dit afneemen , uit zyn antwoord op 't vertoog der Staaten , welk hun , twee dagen laater , ter hand gesteld werdt , en van deezen inhoud was: „ Dat

's Konings
 Antwoord.

„ de Koning niet van zins was , vreemdelingen ter Regeeringe in te dringen , 't welk uit de aanstelling der Landvoogdesse blyken kon , terwyl ook het aanstellen der andere Leden van den Raad van Staate deedt zien , hoe vaderlyk hy voor de Landen zorgde. Dat het Spaansch voetvolk noodig in 't Land was , om het te beschermen , tegen onvoorziene bewegingen der nabuuren ; dat men altyd eenigen overlaf van Krygsvolk hadt , 't zy het inlandsch of vreemd ware , wanneer het niet betaald werdt ; doch dat hy voor de betaaling der Spaansche Knegten , die maar drie-

(x) Remonst. au Roy , in de Resol. van Holl. 7 Aug. 1559. bl. 96.

(y) BURGUND. Libr. I. p. 29.

„ drieduizend sterk waren, van drie tot drie FLIPS III.
 „ maanden, uit Spanje, zorg draagen zou; 1559.
 „ dat men deeze Knegten kon gebruiken,
 „ om zynen Zoon, Prins Karel, af te haa-
 „ len, wanneer hy, in Spanje gekomen,
 „ gelegenheid vinden mogt, om hem spoed-
 „ dig herwaards te zenden; dat hyze gaar-
 „ ne op de Vloot, die hem nu overvoeren
 „ moest, zou hebben mede genomen, hadt
 „ hy van de begeerte der Staaten eerder
 „ kennis gehad; dat hy nu zyne genegen-
 „ heid te hunwaards toonen wilde, met
 „ hun te ontlasten van de soldy deezer Kneg-
 „ ten, die nogtans dienden ter hunner be-
 „ scherminge; dat hy niet voorhadt al het
 „ inlandsch voetvolk af te danken, maar
 „ twaalfhonderd man in dienst te houden,
 „ ten laste van de Landen: dat hy, einde-
 „ lyk, nimmer van zins was geweest, de
 „ Spanjaarden langer dan zes of zeven maan-
 „ den in 't Land te laten; doch dat hyzé
 „ nu, om den Staaten genoeg te geeven,
 „ binnen drie, of uiterlyk binnen vier maan-
 „ den, zou doen vertrekken, mids de Staa-
 „ ten zorg droegen voor de betaaling van 't
 „ Krygsvolk, welk, in derzelver plaats,
 „ tot bewaaringe der grenzen, zou moeten
 „ worden aangenomen (z).” Met welk ant-
 „ woord, de Staaten zig genoeg lieten.

Wy hebben 't een weinig omstandiger wil- Aanmer-
 len te boek stellen, om dat het, by niemant kingen
 onzer Schryveren, te vinden is, also nie- op het
 mant zelve.

(z) Reponce du Roy in de Resol. van Holl, 7 Aug. 1559.
 bl. 98.

FILIP III.
1559. mant hunner, naar 't schynt, het oorspron-
 kelyke gezien hadt. Men merkt 'er klaar-
 lyk uit, dat de Koning, door 't verhoog der
 Staaten, in verlegenheid gebragt was, en
 het niet voor de vuist beantwoorden durfde,
 om zyne oogmerken niet te zeer te ontdek-
 ken. Anders moest hy, op het verzoek der
 Staaten, om geene vreemdelingen in de Re-
 geeringe te stellen, niet gezeid hebben, dat
 de Landvoogdes eene ingeboorne was; want
 de Stadhouders mogten wel vreemdelingen
 zyn: maar hy moest hebben getoond, dat hy
 geene mindere ampten aan vreemdelingen
 gegeven hadt, of dagt te geeven; doch hier
 zou hem de Bisschop van Atrecht in den weg
 gestaan hebben, die te Besançon in Bourgon-
 die gebooren was (a): en Gomes Figueroa,
 Graaf van Feria, dien hy eene plaats in den
 Raad van Staate hadt toegedagt, schoon hy
 'er, sedert, vermoedelyk bewoogen door 't
 verhoog der Staaten, van afgezien heeft (b).
 Nu antwoordt hy, blootelyk, dat, uit de
 aanstelling der verdere Leden der Regeerin-
 ge, zyne vaderlyke zorg voor de Landen
 bleek; 't welk niet te pas kwam. 't Gene
 hy, op het verzoek om het vertrek der Span-
 jaarden, antwoordt, heeft ook weinig om
 't lyf; de belofte, om 'er, binnen drie of
 vier maanden, aan te voldoen, waartoe hy
 eindelyk komen moest, alleenlyk uitgenom-
 men. Uit zyne aanbieding, om dit Krygs-
 volk te onderhouden, bespeurt men, hoe
 gaar

(a) STRADA *Dec. I. Libr. II. p. 77.*

(b) BURGUND. *Libr. I. p. 23.*

gaarne hy het in 't Land zou hebben willen Filips III.
 laten. En de uitvlugt, dat hy het met zig 1559.
 op de Vloot zou genomen hebben, zo hy der
 Staaten begeerte eerder gewëeten hadt, is
 blaauw genoeg, nademaal hët niemant on-
 bekend kon zyn, dat de Nederlanders altoos
 ongaarne vreemd Krygsvolk in 't Land za-
 gen. Men merke egter, in 't voorbygaan,
 aan, dat, uit dit gedeelte van 's Konings
 antwoord, blykt, dat men het vertrek der
 Spanjaarden, in 't jaar 1556, nog niet ver-
 zocht hadt, gelyk sommigen schryven (c).
 Dit vertrek te verschuiven, tot dat Prins Ka-
 rel, als Landvoogd, herwaards zou moeten
 komen, hadt ook geenen sehyn: alzo de
 doorzigtigsten wel wisten, dat de Koning
 zynen Zoon de Landvoogdy nimmer zou op-
 draagen. Eindelyk, antwoordt de Koning
 ook kwalyk, op de aanmerking der Staaten,
 dat men de vreemdëlingen eer dan de Land-
 zaaten hadt behooren af te danken; want
 de vraag was hier niet, of men ook eenige
 Landzaaten in dienst houden zou; maar of
 't geraaden ware, vreemdëlingen in 't Land
 te houden, op eenen tyd, als men Land-
 zaaten afdankte, en dus dikwils drong, om
 in dienst van vreemde Mogendheden over te
 gaan. Of de Bisschop van Atrecht dit antwoord
 voor den Koning hebbe opgesteld, is ons
 onbekend; maar niet, dat 'er weinige bly-
 ken van den geest en de schrandërheid;
 die men hem toeschryft, in te bespeuren
 zyn.

Fi-

(c) Zie hier voor, bl. 25.

FILIPS III. 1559. XVII. Filips vertrekt naar Spanje.

Filips, afscheid genomen hebbende van 's Lands Staaten, begaf zig van Gend naar Middelburg in Zeeland, om de reis naar Spanje aan te neemen. En hier ontving hy, kort voor zyn vertrek, door Sonnius, de blyde tyding, dat de Paus, in de opregting der nieuwe Bisdommen, bewilligd hadt. (d). Toen ging hy te Vlissingen aan boord, verzeld van eenen pragtigen Hofftoet, en begeleid, door omtrent negentig Schepen (e). De Graaf van Hoorne geboodt over de Vloote, als Admiraal. *Karel de Tisnacq*, aangesteld tot 's Konings Raad in Spanje wegens de zaaken der Nederlanden, en twee Geheimschryvers, *Jooft de Corteville* en *Paulus Phintsing*, deeden de reis derwaards, te gelyk met den Koning (f). Binnen veertien dagen (3), landde hy te Laredo in Biskaaije, na 't doorstaan van eenen zwaaren storm voor de haven, die de meeste schepen en 's Konings kostelykste Huisraad hadt doen vergaan. Men wil, dat Filips, aan land gekomen, betuigd zou hebben, dat hy geloofde, door de voorzienigheid, gespaard te zyn, om zyne magt, voortaan, te besteeden, tot het uitrooijen der Ketterye. Ook deedt hy, terstond na zyne aankomst, een groot getal van menschen, te Seville en te Valladolid, om 't geloof, ten vuure doemen. In Louwmaand des volgenden jaars, voltrok hy zyn Huwelyk met de Dogter van Henrik den II,

(d) HOPPERUS *Livr. I. Ch. II. p. 21.*(e) METEREN *I. Boek, f. 24 vers.*(f) HOPPERUS *Livr. I. Ch. I, p. 19.*

(3) Den agsten van Herfstmaand.

II, Koning van Frankryk, die onlangs, in FILIPS III.
Spanje, gekomen was (g). 1560.

Eer Filips uit de Nederlanden vertrok, XVIII.
hadden de algemeene Staaten bewilligd, in Poogingen om
het onderhoud van tweeduizend paarden, gen om
tot bescherminge des Lands, willende zy de Benden van
hierin de Benden van Ordonnantien doen be- Ordon-
staan. Kort na zyn vertrek, werden zy, door nantien
de byzondere Stadhouders, gelyk die van voltallig
Holland, door den Prinse van Oranje, aan te maa-
gemaand, om drieduizend, in de plaats van ken.
tweeduizend paarden, te onderhouden, die
men, volgens 's Konings begeerte, in veer-
tien benden verdeelen moest (b). Doch de
Staaten van Holland weigerden, by herhaa-
ling, hierop, eenig besluit te neemen, ten
ware zy, nevens de algemeene Staaten, ten
deezen einde, beschreeven werden (i): waar-
toe de Landvoogdes, bedugt voor nieuwe
vertoogen, van wege de algemeene Staa-
ten, geene genegenheid hadt (k). Ook ver-
klaarde zy, sedert, dat het byeenroepen der
algemeene Staaten met 's Konings begeerte
streedt.

Te gelyk met de tweeduizend paarden, en om
die in geduurigen dienst zouden zyn, had- den Staa-
den de Staaten ook bewilligd, om zesduizend ten nieu-
paarden, op waardgeld, te bekostigen. Men wen last
zocht hen, derhalve, te beweegen, om van an-
zend paarden in vasten dienst te neemen, in der
de plaats van deezen zesduizend op waard- Krygs-
te drin-
geld, gen.

(g) METELEN I. Boek, f. 25.

(b) Resol. Holl. 7. Septemb. 1559. bl. 108.

(i) Resol. Holl. 9, 26 April 1560. bl. 33, 40.

(k) Resol. Holl. 20 May. 1560. bl. 44.

Philips III. geld, en daarenboven, drieduizendtweefton-
 1560. derd voetknegten te onderhouden, die, in de
 plaats van de Spanjaards, op de grenzen, zou-
 den worden gelegd (l). Die van Holland egter
 beweerden, dat het Land, uit de gewoonlyke
 Beden, moest worden beschermd, waartoe zy,
 voor dit jaar, honderdduizend guldens ge-
 schikt hadden, mids daarvan de gebruike-
 lyke kwytscheldingen genietende (m). Doch,
 de Landvoogdes nam hierin geen genoegen.
 En de Staaten, van hunnen kant, geenem-
 zin tot eenige bewilliging hebbende, die 't
 Hof vorderde, voor dat de Spanjaards 't
 Land geruimd zouden hebben (n), gaven ge-
 duurig uitstellend antwoord, zig beroepen-
 de op de algemeene Staaten. 't Is ten hoog-
 sten waarschynlyk, dat de Prins van Oran-
 je in Holland, en de meeste Stadhouders,
 in de andere Landschappen, de voorstellen
 van 't Hof, met welken men, vermoede-
 lyk, alleen het vinden van onderhoud voor
 de Spaansche Knegten zelve op 't oog hadt,
 niet dan flauwlyk, zullen hebben aange-
 drongen. In Holland, stontd men egter,
 nog voor 't einde deezes jaars, der Land-
 voogdesse honderdduizend guldens jaarlyks,
 voor den tyd van drie jaaren, toe, die op de
 Schildtalen werden omgeslaagen (o).

XIX. Zo dra waren de vier maanden, binnen
 't Vertrek welken, het vertrek der Spanjaarden be-
 der stemd.

(l) Resol. Holl. 9 April 1560. bl. 33.

(m) Resol. Holl. 11 Septemb. 1560. bl. 85.

(n) STRADA Dec. I. Libr. III. p. 100. THUANUS Libr. XXVI.
 p. 790. A.

(o) Resol. Holl. 10 Maart 1561. bl. 14.

stemd was, niet verlopen, of men begon 'er, op nieuws, ernstelyk op aan te houden. Doch de Landvoogdes verschoof het, van tyd tot tyd, onder allerlei voorwendsels (p). Midlerwyl, werdt het Gemeen opgeruid, door onwaarschynlyke uitstrooifels. Men verspreidde, dat de Koning, verre van de Spanjaards te willen doen vertrekken, beflouten hadt, nog agtduizend man van dien landaart en twintigduizend Waalen herwaards te zenden, om, met behulp deezer manschap, de Inquisitie hier in te voeren (q). Het gemor nam hierop toe, van dag tot dag. Men riep, dat de Koning zyn woord niet hieldt. De Staaten, ongetwyfeld aangezet door Granje en andere Grootten, drongen de Landvoogdes, zonder ophouden; tot dat zy, geene uitflugten meer konnende bedenken, eindelyk, den Bevelhebber over 't Spaansch Krygsvolk last gaf, om zig, met de Knegten, naar den Briel (r) en naar Walcheren, te begeeven, terwyl de schepen klaar gemaakt werden, met welken zy moesten worden overgevoerd. Doch met het uitrusten deezer schepen werdt wederom lang gedraald. Terwyl 't volk, en de Zeeuwen, inzonderheid, zo ongeduldig werden, dat zy geene hand slaan wilden aan de dyken, die dagelyks dreigden door te breeken; zeggende, dat zy liever het Land overstroomd, dan langer, door de Spanjaards, kaal geschooren wilden zien. De Landvoogdes,

(p) STRADA Dec. I. Libr. I. p. 97.

(q) Leeven van Willem I. I. Deel, bl. 195.

(r) Relol. Holl. 13 Decemb. 1560. bl. 97.

FILIPStIII.
1560.

des, die last hadt, om hen hier te houden, overleide met den Bisschop van Atrecht, Barlaimont en Viglius, of menze niet wederom, uit Holland en Zeeland, zou konnen ontbieden, en in de Grenssteden in bezetting leggen. Doch Barlaimont en Viglius hielden dit ondoenlyk, alzo de Grenssteden, niet minder dan de anderen, tegen de Spanjaards, waren ingenomen; waarom zy oordeelden, dat men hen, zonder uitstel, moest doen vertrekken. De Bisschop gaf hier ook, schoon ongaarne, zyne stem toe. Onder tusschen hadt de Herfst eenen aanvang genomen. De Landvoogdes schreef, in Wynnmaand, naar Spanje, om verlof, tot het afscheepen der Spanjaarden, die zy onmogelyk langer in 't Land wist te houden. De Koning beantwoordde deezen Brief eerst in Wintermaand, en zou veelligt nog langer gedraald hebben; zo hy, omtrent deezen tyd, geene tyding gekreegen hadt, dat de Vloot, door hem, naar Tripoli gezonden, om den zeeschuimer, *Dragut*, den oorlog aan te doen, veel volks verlooren hadt. Om dit verlies te boeten, ontboodt hy, eindelyk, de Spanjaards uit de Nederlanden (s). Zy gingen, in den aanvang des jaars 1561, en dus volle twaalf maanden laater dan de Koning beloofd hadt, van Vlissingen, onder zeil; na dat zy, geduurende den Winter, in 't Land van Voorne, alwaar vier vendelen, onder Juliaan Romero, gelegen hadden, en

doch
volgt
eindelyk.

(s) STRADA *Dec. I. Libr. III. p. 97-101. METELEN I. Boek, f. 24, 26 vers.*

en in Walcheren, door de Staaten van Hol- Filips III.
land en Zeeland, van vuur en bier verzorgd 1560.
geweest waren (t).

De veranderingen in Engeland, alwaar Ko- XX.
ningin Elizabet den Hervormden Godsdienst Onge-
invoerde, hadden de vriendschap, tusschen noegen
Koning Filips en haar, tot zo verre doen met En-
verkoelen, dat hy haar de Ridderorde van geland.
den Kouffenband wederom te rug zondt, en
Paus *Pius den IV*, die Paulus den V, in 't
laatst van 't jaar 1559, was opgevolgd, zocht
te beweegen, om haar in den ban te doen.
Ook weigerde hy de oude verbonden, die
opzigt op de Nederlanden hadden, te vernieuwen (u). De Hollanders gevoelden haast
de uitwerksels van dit misverstand, tusschen
Filips en Elizabet. Hunne Koopvaardysche-
pen werden, door de Engelschen, bekom-
merd, hunne Haringbuizen en Vischschui-
ten, dagelyks, overvallen en beroofd. Ook
deed de Koningin dubbelen tol, te weeten,
twaalf ponden sterlings, heffen van ieder
scherpelier vellen en wolle, dat, uit Enge-
land, naar de Nederlanden, gevoerd werdt
(v), waarby de Hollanders, onder anderen,
zeer werden benadeeld.

De Staaten van Holland, op den vyfden Jakob
van Slagtmaand, hunnen Advokaat, Adriaan van den
van der Goes, verlooren hebbende, traden Einde
terstond tot het opstellen van eene *Instructie* wordt
of Berigtschrift voor zynen Opvolger. Advoo-
Totkaat van
be-Holland.

(t) Resol. Holl. 10, 13 Decemb. 1560. bl. 96, 97.

(u) RAPIN *Tvm.* VI. p. 185, 186. *METEREN I. Boek, f. 31.*

(v) Resol. Holl. 30 Decemb. 1559. bl. 127. 5 July, 4, 10.
Sept. 1560. bl. 62, 84, 87.

FILIP. III. bekleedinge van dit Ampt, dat langs hoe gewigtiger werdt, kwamen in aanmerking *Arnoud Coebel*, 's Lands Ontvanger, *Adriaan Sandelyn*, Pensionaris van Amsterdam, en *Jakob van den Einde*, Pensionaris van Delft. Doch de laatste, die, sedert eenigen tyd, in verscheiden' gewigtige zaaken, gebruikt was, werdt, met het zelve, vereerd. Des Advokaats wedde, die, tot hiertoe, maar vierhonderd ponden geweest was, werdt op aghonderd ponden verhoogd (w). Omtrent deezzen tyd, werden de wedden der meeste Amptenaaren, hier te lande, merkelyk vermeerderd: 't welk men, voornaamlyk, aan den toevoer van goud en zilver uit Amerika, waardoor 't geld, hier, van tyd tot tyd, minder waardig werdt, en aan het verzwaa- ren der gemeene lasten moet toeschryven (x).

XXI.
Opreg-
ting van
nieuwe
Bisdom-
men, in
de Ne-
derlan-
den.

Behalve het vertoeven van 't Spaansch Krygsvolk hier te lande, tegen 's Konings uitdruklyke belofte, hadt ook het opregten der nieuwe Bisdommen veel gemors verwekt, onder kleinen en grooten. *Filips*, die 'er, gelyk wy gemeld hebben, voor zyn vertrek van hier, tyding van gekreegen hadt, zocht het, nog eenigen tyd, bedekt te houden (y): doch het lekte spoediger uit, dan hy verwagt hadt. Vier Bisdommen waren 'er, tot hiertoe, maar in de Nederlanden geweest, van Kameryk, van Utrecht, van Atrecht en van Doornik; die allen afhingen van Aartsbisdommen, buiten 't gebied des

Ko-

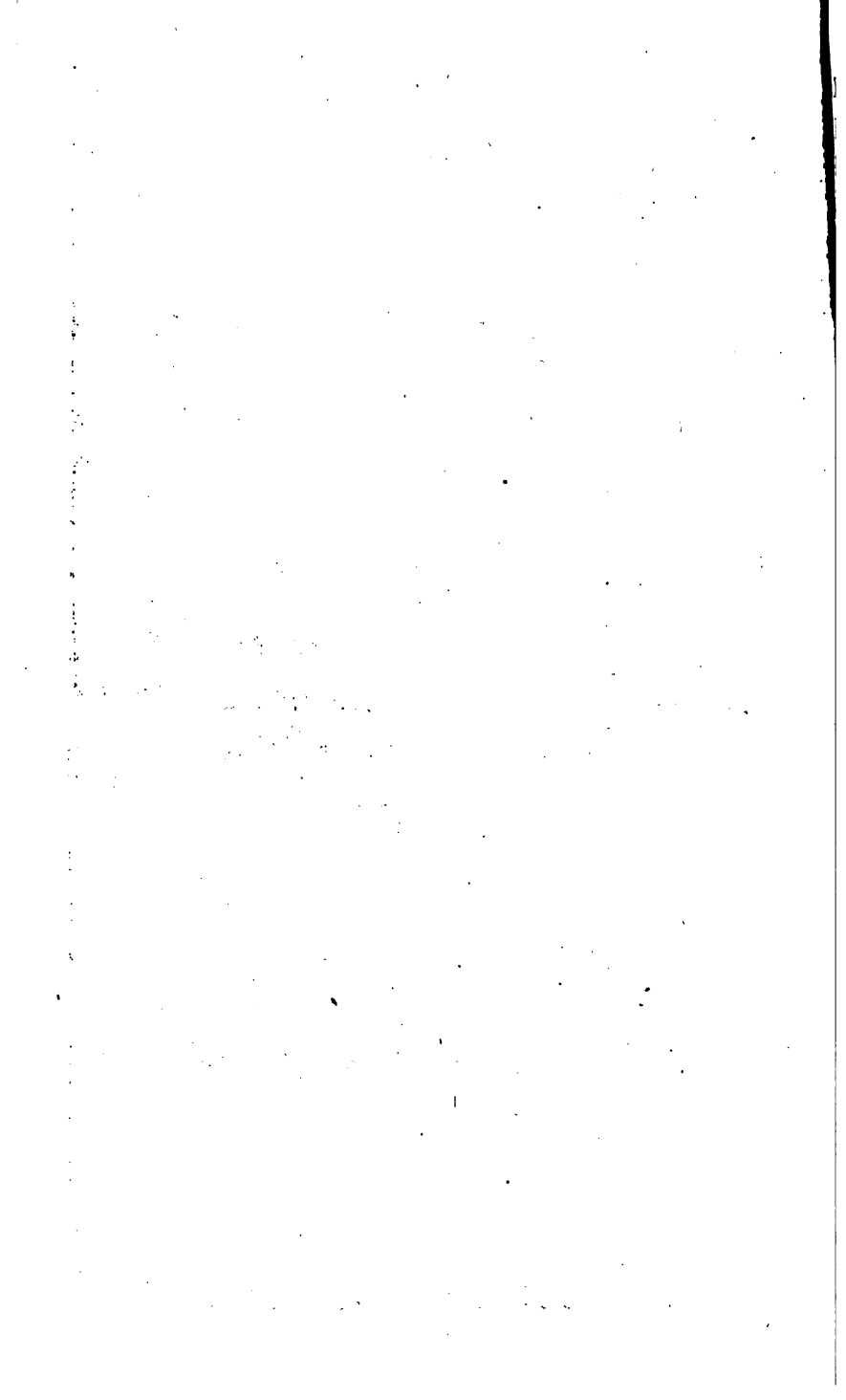
(w) Resol. Holl. 11 Novemb. 15 Decemb. 1560. bl. 92, 99.

(x) Zie IV. Deel, bl. 464.

(y) METELEN I. Boek, f. 29 vers.

MR. ADRIAAN VAN DER GOES.
Advokaat van Holland,
in't jaar 1543, oud 38 jaaren.

Konings, in Frankryk en in Duitschland, FILIPS III.
 gelegen. 's Bisdom van Utrecht stondt on- 1560.
 der 't Aartsbisdom van Keulen, en de drie
 anderen onder 't Aartsbisdom van Reims.
 Filips hadt den Paus vertoond, dat de Ne-
 derlanden, vooral in deezen tyd, daar de
 nieuwe gezindheden alomme 't hoofd be-
 gonden op te steeken, en 't getal der Inge-
 zetenen meer en meer aanwies, aan vier
 Bisschoppen te weinig hadden. Ook vondt
 hy wanvoeglyk, dat deeze Bisschoppen van
 Hoofdkerken buiten zyn gebied afhingen.
 Paulus de IV. hadt, derhalve, by eene
 Bulle van den twaalfden van Bloemaand
 des jaars 1559, veertien nieuwe, by de vier
 oude Bisdommen, gevoegd, te weeten die
 van Mechelen, Antwerpen, Haarlem, De-
 venter, Leeuwaarden, Groningen, Middel-
 burg, 's Hertogenbosch, Roermonde, Na-
 men, S. Omer, Yperen, Gend en Brugge:
 en van deeze agttien Bisdommen werden
 Kameryk, Mechelen en Utrecht tot Aarts-
 bisdommen verheeven. Voorts bepaalde de
 Paus de uitgestrektheid van ieder Stigt, en
 wees ieder' Bisschop, by voorraad, zeker jaar-
 geld toe, tot dat hunne vaste inkomsten,
 door den Koning, geregeld zouden zyn. En
 men merkte op, dat het jaargeld van den
 Aartsbisschop van Mechelen op driedui-
 zend Dukaat gesteld was, daar den ande-
 ren Kerkvoogden maar vyftienhonderd Du-
 kaaten waren toegelegd: waarvan men de
 reden niet bevroeden kon, voor dat men
 gezien hadt, dat dit Aartsbisdom aan den
 Bisschop van Atrecht was opgedraagen.
 On-

FILIPS III. Onder het Aartsbisdom van **KAMERYK**, 1560. stonden de Bisdommen van *Atrecht, Doornik, S. Omer* en *Namen*; onder het Aartsbisdom van **MECHELEN**, de Bisdommen van *Antwerpen, Gend, Brugge, Yperen, 's Hertogenbosch* en *Roermonde*; onder het Aartsbisdom van **UTRECHT**, de Bisdommen van *Haarlem, Deventer, Leeuwaarden, Groningen* en *Middelburg*. Filips en zyne Opvolgers zouden regt van benoeming hebben tot de Aartsbisdommen van Mechelen en Utrecht, en tot alle de Bisdommen. Aan den Paus zou de aanstelling en bevestiging staan. Om trent het Aartsbisdom van Kameryk, welk, als tot het Duitsche Ryk behoorende, schein aangemerkt te worden, werdt niets bepaald (z). Doch Pius de IV, den Bisschop van *Atrecht*, federt, tot Kardinaal verheeven hebbende, vondt geraaden, het Aartsbisdom van Mechelen, waarmede hy, op 's Konings benoeming, voorzien was, tot eersten zetel van gantsch Nederland te verklaren, by eene Bulle van den elfden van Lentemaand des jaars 1560 (a). Midlerwyl, waren ook de andere zetels, op 's Konings begeeren, vervuld. Tot Bisschop van *Antwerpen*, werdt de Kanselier *Filips Nigri* aangesteld; in wiens plaats, eerlang, *Franciskus Sonnius* gekomen is. 't Bisdom van *Gend* was, zo sommigen schryven, eerst den President *Viglius* toegeschikt; doch werdt, federt, aan *Kornelis Fansenius* opgedraa-

(z) *MIRÆI Donat. Belg. Libr. I. Cap. CLVI. p. 472. Tom. I. Oper. Dipl. BOR I. Boek, bl. 17 [24].*

(a) *MIRÆUS ubi supra Libr. II. Cap. CXXXIX. p. 610.*

draagen. Over 't Bisdom van Brugge, stondt **FILIPUS III.** eerst *Petrus Curtius*, en na hem *Remigius Drutius*. Over 't Bisdom van Yperen, *Martinus Rithove*: over dat van 's Hertogenbosch, eerst *Franciskus Sonnius*, en toen *Laurens Mets*. Over dat van Roermonde, *Willelm Damaas Lindanus*, die naderhand ook Onder-Inquisiteur werdt over Gelderland, Holland, Zeeland, Utrecht, Friesland, Groningen enz. (b). Naar het Bisdom van Kameryk, hadt, in den jaare 1556, en dus eer't nog tot een Aartsbisdom verheeven was, Robert van Brederode, waarschynlyk voor zynen Zoon, gestaan; doch de Bisschop van Atrecht, die nu den naam van *Kardinaal van Granvelle* aangenomen hadt, wist te wege te brengen, dat het *Maximiliaan van Bergen* werdt opgedraagen. *François Richardot* bekwaam het Bisdom van Atrecht, dat, door de verhooging des Kardinaals, opengevallen was. Dat van Doornik viel *Karel van Croiten* deel, dat van S. Omer *Gerard van Hamecourt*, dat van Namen *Antoni Havet*. Den Bisschop van Utrecht, *Georgius van Egmond*, onlangs overleeden zynde, werdt **FREDRIK SCHENK VAN TAUTENBURG** tot Aartsbisschop verheeven (c). Onder hem, werden *Nikolaas a nova terra* of *van Nieuwland*, Abt der Abtdye van Egmond, Bisschop van Haarkem; *Gillis van den Berge*, Bisschop van Deventer; *Remigius Drutius*, en, na deszelfs verplaatsing naar Brugge, *Cunerus Petri* Bisschop

(b) Repert. der Plak. bl. 112, 113.

(c) Catal. Praepos. S. Petri Ultraj. in Anal. Belg. Tom. III. P. I. p. 233.

FILIPS III. schop van Leeuwaarden; *Joannes Knyf* Min-
 1560. derbroeder, Bisschop van Groningen, en
Nikolaas a Castro, Bisschop van Middelburg
 (d). De meeste Bullen, waarby Pius de IV.
 de uitgestrektheid deezer Bisdommen nader
 bepaalde, zyn nog voorhanden (e). Filips
 hadt, omtrent deezen tyd, ook eene Hoo-
 geschool te Douai opgeregt, op dat zyne
 Nederlandsche Onderzaaten, die Walsch
 spraken, zig niet te Geneve, alwaar de
 Hervorming ingevoerd was, zouden behoe-
 ven te laten onderwyzen. Pius de IV. hadt
 hem, ook hiertoe, verlosf gegeven (f).
 Doch die van Leuven, voor 't verval hun-
 ner Hoogeschoole dugtende, waren zeer te
 onvrede, over deeze nieuwigheid (g).

Misnoe- Veel algemeener nogtans was het onge-
 gen over noegen over de opregting der nieuwe Bis-
 dezelve. dommen. De oude Bisschoppen en de Kloos-
 terlingen waren de gereedsten, die 'er over
 morden. De eersten zagen zig verstekten van
 een groot gedeelte van hun geestelyk Regts-
 gebied, welk den nieuwen Kerkvoogden
 werdt toegevoegd. Ook stak den voornaam-
 sten Abten in den krop, dat het getal der
 Leden van de Staatsvergaderingen vermeer-
 derd werdt. Zy, en de Monniken klaag-
 den, dat men hun hunne oude inkomsten
 benam, om met dezelve de nieuwe Bi-
 schop-

(d) VAN DER HAER de Init. Tumult. Belg. *Libr. I. Cap. XI.*
 p. 149. BOR I. *Boek, bl. 19* [26]. BURGUND. *Libr. I. p. 33.*

(e) *Apud MIRÆUM Oper. Diplom. Tom. I. p. 476, 618, 482.*
Tom. II. p. 790, 797, 903, 913, 1066, 1077, 1085, 1098, 1102,
 1104, 1298.

(f) Bullam *Vide apud MIRÆUM Tom. I. p. 238.*

(g) BURGUND. *Libr. I. p. 43.*

schoppen te verryken (i). Men hadt, naam- FILIPs III.
1560
lyk, den Aartsbisschop van Mechelen, de
ryke Abtdy van Affligem toegevoegd; de
Abtdy van Egmond met het Bisdom van
Haarlem; de Lieve-vrouwē Abtdy te Mid-
delburg met het Bisdom aldaar vereenigd,
en andere voornaame Abtdyen ook aan an-
dere Bisdommen gehegt (k); waardoor ver-
scheiden' Kloosters merkelyk werden bena-
deeld. 't Gemeen begon ook te vreezen,
dat zo groot een getal van Bisschoppen de
Inquisitie ligter zou kunnen doordryven, en
de hand houden aan de uitvoering der stren-
ge Plakaaten. De Staaten van Holland stie-
ten zig, insgelyks, aan deeze nieuwigheid
(l). De Groōten gaven van alles de schuld
aan den Kardinaal van Granvelle, die, zei-
de men, door het invoeren der nieuwe Bis-
schoppen, allermeeft zyne eigen' grootheid
gezogt hadt, en de Staaten, tegen regt, o-
ver 't opregten der nieuwe Bisdommen, niet
hadt willen kennen (m). De Prins van O-
ranje was een der voornaamste misnoegden
(n), en schynt dit de reden, waarom de Ko-
ning hem, by eenen eigenhandigen Brief,
in Sprokkelmaand des jaars 1561 geschree- 1561.
ven (o), ernstelyk vermaand heeft, om de
invoering der nieuwe Bisschoppen te hel-
pen bevorderen.

Met

(i) Verantw. van Willem I. by BOR Auth. St. I. Deel, bl. 6.

(k) VAN DER HAER Init. Tumult. Belg. Libr. I. Cap. XI.

p. 148.

(l) Resol. Holl. 23 Febr. 1561. bl. 11.

(m) HOPPERUS Livr. I. Ch. III. p. 22, 23, 24.

(n) Verantw. van Willem I. by BOR Auth. St. I. Deel, bl. 6.

(o) By HOOFT, I. Boek, bl. 33.

FILIPS III. Met den aanvang des jaars 1561, hadt de
 1561. Landvoogdes verzogt, dat de driejarige
 Beden Bede van honderdduizend guldens, aan die
 aan Hol- van Holland gedaan, met zevenduizend pon-
 land. den, jaarlyks, mogt verhoogd worden, en
 dat, daarenboven, nog zestigduizend pon-
 den, in twee termynen, werden opgebracht;
 in welke laatste Bede, de Staaten spoedig
 bewilligden, met deeze verandering, egter,
 dat zy, in de plaats van zestigduizend pon-
 den op te brengen, honderdduizend ponden,
 ten laste van den Koning, verzegelden.
 Doch in de eerste Bede, bewilligden zy niet
 voor Oogstmaand (p).

XXII.
 Onge-
 noegen
 tegen
 Granvel-
 le.

Men begon, omtrent deezen tyd, een al-
 gemeen ongenoegen te bespeuren, tegen den
 Kardinaal van Granvelle, wiens Staatzugt
 eerst den Grooten, en toen ook 't gemeen
 in 't oog stak. Hy hadt 'er, reeds voor 's
 Konings vertrek, blyken van gegeven, wei-
 gerende den Raad van Staate by te woo-
 nen, om dat men, niet hem, maar Karel
 van Lalaing, by afwezigheid des Hertogs
 van Savoye, tot deszelfs Stedehouder, hadt
 aangesteld (q). Doch nu maakte het ver-
 trouwen, welk de Landvoogdes in hem stel-
 de, en de gunst, die de Koning hem toe-
 droeg, hem hoe langer hoe trotser: 't welk
 oorzaak was, dat men hem openlyke teke-
 nen van kleinagting begon te toonen. Toen
 hy zyne intrede in Mechelen deedt, was
 'er niemant uit de Edelen en Grooten te-
 gen-

(p) Resol. Holl. 9 Maart-12 Aug. 1561. bl. 17, 61.

(q) STRADA Dec. I. Libr. III. p. 146.

genwoordig. Elk gaf voor, niet genoodigd te zyn, en Granvelle, dat hy 't niet gedaan hadt, om weigering te voorkomen (r). FILIPSIII.
1561.

Oranje, wiens tweede Huwelyk met Anna, Dogter van Maurits, Keurvorst van Saxon, door Granvelle, was afgekeurd, om dat de Prinses der Lutherfche Leere was toegedaan; betoonde hem ook, by verscheiden' gelegenheden, blyken van afkeer en wederwil (s). Hy beweerde, dat Granvelle zig, als Abt van Afligem, te groot een gezag, in Brabant, aanmaatigde, en de voorregten van 's Lands Edelen verkortte (t): waar tegen de Kardinaal den Prinse, op zyne beurt, verweet, dat deeze de Majesteit des Konings hoonde, door de uitsteekendheid, die hy zig, boven de andere Staaten van Brabant, toefchreef (u). Doch de staatzugt des Kardinaals, die 't oor der Landvoogdesse hadt, liep ook anderen Heeren in 't oog: onder welken 'er verscheiden' waren, welken hy byzondere oorzaak van ongenoegen gegeven hadt. Oranje verbondt zig, met eenigen van deezen, tegen den Kardinaal, onder anderen, met den Graave van Egmond, met wien hy, te vooren, niet volkomen eendragtig geweest was (v).

De nieuwe Bisschoppen namen vast bezit XXIII. hunner Stoelen, op verscheiden' Plaatsen. Doch toen men aan 't aanslaan der Geestel- we Bisschoppen
ly- neemen,

(r) HOPPERUS *Livr. I. Ch. III. p. 24.*

(s) BURGUND. *Libr. I. p. 32.*

(t) Verantw. van Will. I. by BOR Auth. St. I. *Deel, bl. 6.*

(u) VIGLII *Vita N. LXXIV. p. 35.*

(v) BURGUND. *Libr. I. p. 33.*

FILIPS III. lyke goederen ging, vervoegden de Kloos-
 1561. ters in Brabant zig, met een verzoekschrift,
 op fom- aan den Koning, waarin zy te kennen ga-
 mige ven, dat het vervreemden der Kloosterly-
 Plaatsen, ke inkomsten, met de voorregten der Abt-
 bezit dyen en het oogmerk der Stigteren, streedt.
 hunner 't Verzoekschrift vondt geen' ingang. De
 Stoelen. Kloosterlingen moesten, eindelyk, het ver-
 Op ande- vreemden hunner inkomsten, met eene jaar-
 ren, wor- vreemde lykfsche somme, ten behoeve der Biffchop-
 den zy pen, afkooopen. Evenwel poogde men, in
 geweerd. Brabant, de Biffchoppen te weeren. Die
 van Antwerpen verkreegen uitstel, tot op
 's Konings overkomst. Doch toen meenden
 eenige andere Steden ook vryheid te hebben,
 om de Biffchoppen buiten te houden, gelyk
 Roermonde, Deventer, Groningen en Leeu-
 waarden deden (w). Mechelen en 's Her-
 togenbosch hadden hunne Kerkvoogden in-
 gehaald. Zo deden vervolgens ook Utrecht,
 Haarlem en Middelburg, zig voegende naar
 het voorbeeld der overige Steden, welker
 meesten haare Biffchoppen ontvingen (x).

De Re- Doch onder 't gemeen vondt de Hervor-
 derykers ming meer en meer ingang, onaangezien
 bevorde- de vervolging om 't geloof, omtrent deezen
 ren de tyd, heviger dan te vooren woedde. De Re-
 Hervor- derykers schroomden niet, in openbaare
 ming. spelen van zinnen, of zedelyke Tooneelspe-
 len, den volke de gebreken der Kerkelyken
 te vertoonen, en te gelyk de onredelykheid
 der vervolging, om zaaken van Godsdienst:
 al

(w) BOR I. *Boek*, bl. 19, 21 [27, 29].

(x) HOPPERUS *Livr. I. Cb. V. p. 28. BOXHORN op REI-
 GERSB. I. Deel*, bl. 155. *Repert. der Plak. bl. 103.*

al 't welk greechtiglyk gehoord en geloofd FILIPS III. werdt (y). De Grooten zagen niet ongaarne, 1561. dat de aanhang des Kardinaals, door zulke middelen, gezwakt werdt, en begunstigten, onder de hand of openlyk, de party der hervormden. Doch van wege 't Hof 't Wordt werdt, onder anderen in Holland, verboohun be- den, eenige *Kamerspelen*, *Balladen*, *Liedel.* *kens*, *Commedien*, *Batementen*, *Refereynen*, waarin zaaken, den Godsdienst of de Geestelykheid betreffende, vervat waren, te verspreiden, te zingen of te speelen. Zelfs mogt men geene enkelzedelyke spelen in 't licht brengen, zonder verlof van den Pastoor of *Officier* (z). 't Volk kreunde zig egter luttel aan deeze bevelen. Te Doornik Beroerte en te Valenchyn, hielden de Hervormden, te Valen- omtrent deezen tyd, vergaderingen by nagt, chyn. met zingen van Psalmen. Te Valenchyn, raakten twee Predikanten in hegtenis, die, terwyl zy naar de strafplaats geleid werden, geweldiglyk uit de handen der Geregtsdienaren werden verloft: welk bedryf eenigen, sedert, het leeven gekost heeft (a). Doch dit was slegts een voorspel van de opschuddingen, die naderhand ontstonden. Philips vermaande, op 't einde des jaars 1561, de Landvoogdesse schriftelyk, wegens eenige Persoonen, die hem in 't oog liepen. De President Viglius was, over den inhoud van dit schryven, zo getroffen, dat hy ernstelyk aanhieldt, om van zyn Ampt ontslaagen

(y) HOOFD I. Boek, bl. 36.

(z) Repert. der Plak. bl. 96.

(a) BURGUND. Libr. 1. p. 39.

FILIPS III. gen te worden. Doch de Koning deedt hem, 1561. door beloften en geschenken, van besluit Montigni veranderen (b). De Landvoogdes vondt, naar hierop, geraaden, den Heere van Montigni Spanje naar Spanje te zenden, om den Koning van gezonden. den staat des Lands te onderregten, en hem tevens eenigen onderstand in geld te verzoeken. Hy keerde, in den aanvang des jaars 1562. te rug, met belofte van hulpe, zonder meer. Ook verspreidde hy, dat de Koning zig de Nederlandsche zaaken weinig aantrok, en hem ging na, dat hy den Kardinaal, in Spanje, zeer zwart hadt afgemaald (c).

Schimp-Livreitengran- velle. Het ongenoegen tegen deezē bleef steeds duuren. Men smaalde zelfs op hem, door eene schertsfende Livreit, die, door den Graave van Egmond, uitgevonden was, en eerst in eene zotskap, den dienaaren op de mouw gestikt, bestondt; doch naderhand in een' bondel pylen veranderd werdt (d). De vrienden des Kardinaals stieten zig aan beide deezē zinnebeelden, houdende de zotskap te schimpen op des Kardinaals hoed, en den bondel pylen voor een teken van een eedgenootschap, ten zynen bederve, gesmeed. Doch de Edelen gaven voor, dat zy, met het laatste zinnebeeld, hunne vereeniging ten dienste des Konings wilden aanduiden (e).

De

(b) VIGLII Vita N. LXXVI. p. 35.

(c) VIGLII Vita N. LXXVIII. p. 37.

(d) Proces van Egmond agt. LE CLERC Nederl. Gesch. I. Deel, bl. 618, 619, 636.

(e) STRADA Dec. I. Libr. IV. p. 149. Zie ook Verantw. van HOONE, bl. 98. by BOR Auth. Stuk. I. Deel, bl. 62.

De bewegingen ter oorzaake van den FILIPS III.
 Godsdienst, ten deezen tyde, in Frankryk 1562.
 uitgeborsten, deden de Landvoogdes dug- XXIV.
 ten, voor diergelyke zwaarigheid in de Ne- Binnen-
 derlanden. 't Getal der Hervormden was landsche
 daar zo sterk toegenomen, dat de Konin- oorlog
 ginne Moeder, *Katharina de Medicis*, die den in Frank-
 klem der Regeeringe in handen hadt, oor-
 deelde, eenen merkelyken ruggesteun aan de-
 zelve te zullen kunnen hebben, tegen die
 van Guize, welken haare oogmerken dwars-
 boonden, en te gelyk sterk yverden tegen
 de *Hugenooten*. Met deezen naam, verbafterd
 van het Duitsch woord *Eedgenossen* of *Eedge-*
nooten, uit Zwitserland herkomstig (f),
 werden, ten deezen tyde, de Hervormden
 in Frankryk benoemd. De Hertog van Gui-
 ze, zo staatzugtig als de Koninginne Moe-
 der, begon de bewegingen met den moord
 van Vassy, die de Hugenooten terstond in
 de wapenen hielp, en aandreef, om Orleans,
 en naderhand Rouan te bemagtigen. Daar-
 entegen werdt Oranje, Hoofdstad van het
 Prinsdom van dien naam, alwaar de Hugenooten,
 de meesten in getal zynde, de wa-
 penen hadden opgevat, door *Fabricius Ser-*
bellon, overvallen, bemagtigd, en met roof
 en moord vervuld (g). Guize, in 't begin
 des volgenden jaars, geduurende het beleg
 van Orleans, doorschooten zynde, werdt
 de Vrede, tusschen Koning François en de
 Hugenooten, getroffen (h), by welke, hun
 vry-

(f) SPON Hist. van Geneve, II. Boek, bl. 188.

(g) THUANUS *Livr.* XXXI. p. 134 & seqq.(h) THUANUS *Livr.* XXXIV. p. 233, 238, 239.

FILIPS III. 1562. vryheid van Godsdienst werdt toegestaan, die de Prins van Oranje, sedert, ook aan alle de Ingezetenen van zyn Prinsdom, beide Onroomschen en Roomschen verleende (i): 't welk hier te liever gemeld zy, om dat voornaame Schryvers hebben aangetekend, dat hy den Godsdienst, in zyn gebied, onveranderd liet (k). Evenwel verzogt hy, wat later, den Koning, door zynen Gezant, in Frankryk, de zaaken van zyn Prinsdom te willen vorderen; „'t welk, zei, de hy, geschaapen stondt verlooren te gaan, om dat hy 't, by 't heilig oud, Roomsch geloof, hadt zoeken te bewaaren.” Ook vindt men, dat de Koning beloofd heeft, aan zyn verzoek te zullen voldoen. (l).

Filips steekt 'er zig in. Filips hadt zig ook gesteken, in den inlandschen Franschen oorlog, en den Koning van Frankryk drieduizend Knegten uit Italie toegeschikt. De Landvoogdes zogt 'er, op 's Konings last, tweeduizend Paarden, uit de Nederlanden by te voegen. Doch Oranje en Egmond stelden zig hiertegen, beweerende, dat het Paardenvolk, tot bescherming der Nederlanden, by der hand gehouden moest worden. Granvelle wist egter te wege te brengen, dat 'er, in plaats van manschap, eenig geld van hier naar Frankryk geschikt werdt (m). Uit Engeland hadden, daarentegen, de Hugenooten eeni-

ge

(i) *Voiez Corps Diplom. Tom. V. P. I. p. 99.*

(k) *GROTIJ Annal. I. p. 17.*

(l) *HOPPERUS Livr. II. Cb. I. p. 38. HOOFT II. Boek, bl. 46.*

(m) *STRADA Dec. I. Libr. III. p. 116, 117.*

ge hulp gekreegen: 't welk Granvelle zo FILIPSIII
 schynt verbitterd te hebben, dat hy, vol- 1562.
 gens sommiger verhaal (n), de Landvoogdes
 bewoog, den invoer der Engelsche Lakenen
 te verbieden. De Engelschen zouden hier-
 op den stapel der Lakenen hebben overge-
 bragt naar Embden, in Oostfriesland (o), tot Staat van
 merkelyk agterdeel der Nederlanderen, die, Koop-
 volgens sommiger aantekening, ten deezen handel op
 tyde, wel twaalf millioenen jaarlyks met de Engel-
 Engelschen verhandelden, en aan Lakens
 alleen, meer dan vyf millioenen ontbood-
 den. Uit naauwkeuriger Aantekeningen,
 is my egter gebleeken, dat de invoer der En-
 gelsche Lakenen, in Holland, eerst in Bloei-
 maand des jaars 1564, na 't vertrek van
 Granvelle, en na 't verleggen van den En-
 gelschen handel naar Embden (p), verbood-
 den is geworden: op verzoek zelf van de
 Staaten van den Lande (q). Deezen bragten
 ook eerlang te wege, dat men, in 't byzyn
 van Gemagtigden van Haarlem en Amster-
 dam, te Brugge, met de Gemagtigden der
 Koninginne van Engeland in onderhandeling
 tradt (r): en hier werdt het *Groot-Commercie*
Traktaat van den jaare 1496 vernieuwd, waar-
 door de handel op Engeland wederom op den
 voorigen voet werdt hersteld (s).

De binnenlandsche Kryg duurde nog in De Her-
 Frankryk, toen de Landvoogdes, bedugt, toigin van
 dat Parma
 roept de

(n) RAPIN *Tom. VI. p. 207.*

(o) METREX I. *Boek, f. 31. vers.*

(p) *Repert. der Plak. bl. 117.*

(q) *Reisl. Holl. II July 1564. bl. 39.*

(r) *Resol. Holl. I May 1565. bl. 3. s Febr. 1566. bl. 7.*

(s) *Repert. der Plak. bl. 120.*

PHILIP III. dat de Hagenooten ook iets in de Neder-
 1562. landen mogten willen onderneemen, de Vlies-
 Vliesrid- ridders en Stadhouders, in Bloei maand, te
 ders en Brussel, byeen riep (t). Zy deedt hun, by
 Stadhou- monde van den President Viglius, 't gevaar
 ders sa- des Lands voor oogen stellen, te gelyk met
 men. eenige middelen, om het te voorkomen :

Oranje
 houdt
 byzonde-
 re Byeen-
 komsten
 met de
 voor-
 naamste
 Heeren.

geevende den Heeren drie dagen tyds, om
 hunne bedenkingen, over 't een en 't ander,
 in te leveren. Oranje, deeze gelegenheid
 willende waarneemen, om eenige verande-
 ring in de wyze van 's Lands Regeeringe te
 wege te brengen, ontboodt alle de Heeren,
 Granvelle en Viglius uitgenomen, ten zynen
 huize, hun voorhoudende „ *eerstelyk*, dat men
 „ *gezamenlyk* over 't voorstel der Landvoog-
 „ *dess* behoorde te oordeelen, en de onder-
 „ *linge* gedagten, ware 't mogelyk, tot een-
 „ *paarigheid* te brengen : *ten anderen*, dat men
 „ *thans* ook, over de algemeene Regeering
 „ *des Lands*, moest raadpleegen, loopende
 „ *den Staat* groot gevaar van zynen onder-
 „ *gang*, zo men geen waakend oog hielt
 „ *op het gedrag* van eenige Staatsdienaa-
 „ *ren.*” Elk begreep ligtelyk, dat hy 't op
 Granvelle gemunt hadt. Verscheiden Hee-
 ren bewilligden terstond in dit tweeledig
 voorstel. Doch anderen, met naame Bar-
 laimont, Bossu, Jan, Graaf van Oostfries-
 land, en Courrieres merkten aan, dat de
 Landvoogdes hun niet gelast hadt, één ge-
 voelen uit aller naam, maar elk zyn byzon-
 der gevoelen in te brengen. Zy voegden
 'er

(t) VIGLIU Vita N. LXXVII. p. 36.

'er by, dat zy, als byzondere Stadhouders, FILIPS III.
geene kennis van 's Lands algemeene Re- 1562.
geering hadden, veel min eenige reden, om

'er over te klaagen: waarom zy niet konden
goedvinden, deswege te raadpleegen. He-
vig werdt hiertegen, van de andere zyde,
getwift. Doch de gevoelens der Heeren
bleeven verschillen. Ook antwoordde elk af-
zonderlyk, op het voorstel der Landvoog-
desse. Doch 't is onnoodig, hier, breeder
van deeze antwoorden te gewaagen, alzo
'er weinig of niets op beslooten werdt (u).

In Zomermaand, hieraan volgende, wer- Voorstel
den de algemeene Staaten, te Brussel, be- der
schreeven. De Landvoogdes deedt hun hier Land-
verzoeken, dat zy, in aanmerking van de voogdes-
gevaaren, die de Landen toen nog uit Frank- se, waar-
ryk dreigden, hunnen Gemagtigden ten Ho- in niet
ve last wilden geeven, om, by schielyken bewilligd
nood, te bewilligen in zekere somme, tot wordt.
bescherminge der Landen, die voor Hol-
land niet minder dan tweehonderdduizend
ponden zou konnen zyn; doch niet zou be-
hoeven te worden opgebracht, zo 't de nood
niet vorderde. Men gaf voor, dat men zulk
een' breeden last voor de Gemagtigden dien-
stig hielt, om de zaaken met te meer spoed
te konnen uitvoeren, gedoogende den staat
derzelven dikwils niet, dat 'er vooraf ver-
slag van gedaan werdt aan de byzondere ge-
weesten (v). Doch de meeste Staaten, met
naame die van Holland, dugtende, dat

hun-

(u) HOPPERUS *Livr. I. Cb. IV. p. 24.* VIGLII *Vita, N.*
LXXVI. p. 36.

(v) *Resol. Holl. 5 Aug. 1562. blc 90.*

1562. **FILIPS III.** hunne Gemagtigden ligtelyk konden worden overgehaald, om te bewilligen in het gene het Hof vorderde; vertrouwden hun zo breedten last niet: waarom de Landvoogdes, na verloop van eenige maanden, haar voorstel moest laten vaaren (w).

Oranje, Egmond en Hoorneschryven aan den Koning, over Granvelle. Oranje gaf, ondertusschen, den toelag niet op, om Granvelle den voet te ligten. Hy hieldt, van tyd tot tyd, byeenkomsten met zulken, die 't naast met hem eens waren. Men besloot hier, na ryp overleg, eenen uitvoerigen brief aan den Koning te laaten afgaan, die, dikwils herschreeven en veranderd, eindelyk, in deezen zin, ter neder gesteld werdt: „ Dat zy, lang gezweegen

„ hebbende, zonder ondienst van zyne Majesteit, en zonder deeze Landen voor een onvermydbaar bederf bloot te stellen, niet langer verbergen konden, 't gene hun kwelde. Dat 'er een algemeen gevoelen heerfchte, onder de Landzaaten, dat de gantsche klem der Regeeringe in handen van den Kardinaal Granvelle was; welk gevoelen de Koning niet zou kunnen wegneemen, zo lang hy den Kardinaal in 't bewind liet: dat al 't volk misnoegd was, over deezen Staatsman, 't welk de oorzaak gerekend moest worden, waarom 's Konings zaaken hier niet voorspoediger gingen: dat zy, hierom, de vryheid namen van zyne Majesteit voor te houden, hoe betamelyk het ware, zynen voornaamsten Leenmannen en 't gantsche

(w) Resol. Holl. 15 Decemb. 1562. bl. 133.

„sche volk liever dan éénen Granvelle ge- FILIP'S III.
 „noegen te geeven. Dat elk nogtans van 1563.
 „de Regeering der Landvoogdesse ten
 „hoogften voldaan was. Dat zyne Maje-
 „steit niet moest waanen, dat het hun, die
 „dit schreeven, om meer gezags te doen wa-
 „re, alzo zy, op 't welbehaagen zyner Ma-
 „jesteit, gaarne afstand wilden doen van
 „hunne Plaatsen in den Raad van Staate.
 „Dat, wat den Godsdienst betrof, zy den
 „Koning altoos de pligten van goede on-
 „derdaanen en Katholyke Leenmannen be-
 „wyzen zouden, oordeelende zy, dat men
 „'t den voornaamsten Heeren, den adel,
 „en anderen braaven luiden alleen te dan-
 „ken hadt, dat de Godsdienst nog, in den
 „tegenwoordigen geruften staat, werdt ge-
 „oefend. Dat, waarlyk, het gemeene volk
 „reeds zeer besmet was, en dat de levens-
 „wyze en het gezag van den Kardinaal hier-
 „aan geen goed deedt.” De Prins van O-
 „ranje en de Graaven van Egmond en Hoor-
 „ne, Leden des Raads van Staate, tekenden
 „dezen Brief alleen. De andere Heeren, die
 „'t met hen eens waren, lieten 't na, op dat
 „zy, alleenlyk byzondere Stadhouders zyn-
 „de, niet zouden schynen, zig met de alge-
 „meene Lands-Regeeringe te willen bemoei-
 „jen. Hoorne was, onlangs, bekleed met
 „de waardigheid van Raadsheer van Staate,
 „uit Spanje te rug gekeerd. Na 't afvaardigen
 „dezes Briefs, toonden de drie Heeren
 „veele tekenen van ongenoegen, over de an-
 „deren, die zig niet tegen den Kardinaal had-
 „den willen verklaaren: 't welk van de kun-
 „dig-

FILIP III. digften gehouden werdt, voor het beginsel
1563. eener naderende beroerte, die hier het zelfde spoor, als de jongste beweging in Frankryk, schein te zullen houden (x).

XXVI. Granvelle, niet onbewust van 't onweêr, dat hem dreigde, vondt egter, verblind door de eer, die de Landvoogdes hem aandeedt, ongeraaden, zeil te minderen. Hy maatigde zig het bewind aan, over de begeevening der voornaamste Ampten, waarover de Landvoogdes, somtyds, ook Barlaimont en Viglius; doch nimmer Oranje, Egmond en den Admiraal gewoon was te hooren. Dus wist hy zig vrienden te maaken; waartoe den drie Heeren nauwlyks gelegenheid overschoot. 't Ongenoegen borst, eerlang, openlyk uit, en schroomden de Heeren niet te zeggen „ dat het nimmer 's Konings meening geweest was, 't bewind der Regeeringe te laten in de handen van een eening vreemdeling, verzeld van twee anderen, en met uitsluiting van hun; dat het regt en de billykheid en de oude Landsgewoonten, in tegendeel, 't bestier van den staat en de geldmiddelen, en het opperbewind over de Regtsoefening gesteld hadden in de handen der voornaamste Heeren en Edelen, gezamenlyk; zo als men, met egte stukken en voorbeelden, bewyzen kon, wordende, oudtyds, de openbaare Verbonden en Handvesten, niet slegts door den Vorst, maar ook door de

De Heeren vaaren tegen hem uit.

Zy maa-

„ voornaamste Edelen, getekend.” Wyders maak-

(x) HOPPERUS *Livr. I. Ch. IV. p. 262*

maakten de drie Heeren hun werk, om aan-^{FILIPSIII.} hang onder de Edelen, en zelfs onder de ^{1563.} vrienden van Granvelle, te winnen. Veelen ^{ken aan-} vielen hun toe. Sommigen, om dat zy ^{hang.} voorlang, gemeenzaamlyk met hen ver-
keerd hadden, of van hun afhingen: ande-
ren, om dat zy 'er hun eigen voordeel, of
vryheid van Godsdienst mede beoogden: en
anderen, om dat zy het weeren des Kardi-
naals noodig hielden, ter bevordering van
den dienst Gods en des Konings. 't Volk zelf
werdt, meer en meer, ingenomen tegen Gran-
velle, die voor staatzugtig, gierig en wel-
lustig befaamd werdt, en wien naging, dat
hy de Inquisitie zocht in te voeren, door het
invoeren der nieuwe Bisschoppen (y), en de
Nederlanders slaaven te maaken eener Regeer-
inge van Spanjaarden. Men riedt Granvel-
le, omtrent deezzen tyd, dat hy den Heeren
eenige voldoening zou tragten te geeven, en
daardoor hunne gunst wederom winnen.
Doch anderen dreeven, dat de Heeren het
niet alleen op den Kardinaal en de nieuwe
Bisschoppen gelaaden; maar daarenboven,
eene geheele verandering van de Regeering
en van den Godsdienst in den zin hadden (z),
waarom zy oordeelden, dat 'er, met toegee-
ven, niet te winnen zou zyn.

De Koning, den Brief der Heeren ontvangen's Ko-
hebbende, draalde eenen geruimen tyd, eer hy ^{nings} be-
sluiten kon; over een antwoord, dat 'er op ^{Ant-} paste. Eindelyk, schreef hy, in Zomermaand, ^{woord} aan de
„ dat drie Hee-

(y) Verantw. van Willem I. by BOB Auth. Stukk. I. *Deel*, ren.
bl. 6.

(z) HOPPERUS *Livr. I. Ch. I. p. 30.*

FILIPS III. „ dat hy zig verzekerd hielt van den yver der
1563. „ Heeren tot zynen dienst: dat hy voorhadt,
 „ eerlang, zelf herwaards te komen, om den
 „ staat der zaaken te onderzoeken; doch
 „ dat hy, midlerwyl, gaarne zien zou, dat
 „ een hunner naar Spanje kwame, om hem
 „ van alles byzonderlyker te onderregten;
 „ alzo de Brief slegts algemeene beschuldigi-
 „ gingen inhieldt, en het 's Konings ge-
 „ woonte niet was, iemant zyner dienaar-
 „ ren, zonder behoorlyke kennis van 't
 „ gene men ten zynen laste hadt, te verstoot-
 „ ten.” De Heeren toonden zig, op 't ont-
 „ vangen van dezzen Brief, zeer misnoegd. Zy
 „ vonden 't ten hoogsten vreemd, dat hun ee-
 „ ne reis naar Spanje geverg'd werdt, om ee-
 „ nen enkelen man te beschuldigen. Na 't hou-
 „ den van verscheiden' byzondere byeenkom-
 „ sten, in welken ook andere Edelen tegen-
 „ woordig waren, beslootente der Landvoog-
 „ desse schriftelyk te vertoonen „ dat zy, met
 „ de voornaamste Heeren en byzondere
 „ Stadhouders, over den staat van 's Lands
 „ zaaken, geraadpleegd hebbende, dezelve
 „ vonden geheel anders gesteld dan de dienst
 „ zyner Majesteit en de behoudenis der Lan-
 „ den vorderde; zo ter oorzaake van 's volks
 „ ongehoorzaamheid, onder voorwendfel
 „ van eenige nieuwe en schadelyke gevoe-
 „ lens in den Godsdienst, als uit hoofde van
 „ de agterstallen, die 't Land aan 't Krygs-
 „ volk schuldig was; van den slegten staat der
 „ geldmiddelen, en van 't verval der Grens-
 „ vestingen, dat schier onherstelbaar gere-
 „ kend mogt worden. Dat zy bedugt wa-
 „ ren,

Zy bly-
 ven uit
 den Raad
 van Staa-
 te.

„ ren, dat 's Lands Ingezetenen, buiten 's ^{FILIPS III.}
 „ Lands, bekommerd zouden worden, om 1563.
 „ 's Konings schulden. Dat 'er geen ander
 „ middel scheen, om uit deeze zwaarighe-
 „ den gered te worden, dan het vergaderen
 „ der algemeene Staaten; doch dat zy, hier-
 „ op, niet verder durfden dringen, na dat
 „ haare Hoogheid hun verklaard hadt, dat
 „ de Koning zulks uitdruklyk hadt verbood-
 „ den. Dat zy nogtans ligtelyk bespeuren
 „ konden, dat dit verbod alleenlyk ontstaan
 „ was, uit het mistrouwen, tusschen den
 „ Koning, de Staaten en eenige Leden der-
 „ zelve, verwekt, door zulken, die 's Konings
 „ dienst en 's Lands welvaart weinig ter herte
 „ namen, en zelve geene middelen ter hand
 „ sloegen, om de verwarde zaaken te red-
 „ den. Dat zy, hierom, haare Hoogheid oot-
 „ moediglyk smeekten, niet te willen mis-
 „ duiden, dat zy, zo lang de Koning geene
 „ andere orde stelde op de Regeering, zig
 „ uit den Raad van Staate hielden, en de
 „ schaduw, welke zy daar, vier jaaren her-
 „ waards, vertoond hadden, verdwynen
 „ deden: zonder dat zy egter begeerden
 „ nalaatig te zyn, in het voldoen aan hun-
 „ nen byzonderen pligt, en aan alles, wat
 „ haare Hoogheid hun zou gelieven te be-
 „ veelen" (a).

Na 't inleveren van dit Vertoog, bleeven en schry-
 Oranje, Egmond en Hoorne uit den Raad ^{ven an-}
 van Staate. Ook zondenze 'er, in Hooimaand, ^{dermaal}
 een afschrift van aan den Koning, wiens ^{aan den}
 Brief ^{Konings-}

(a) HOPPERUS *Livr. I. Ch. VI. p. 22-24.*

PHILIP III. Brief zy, op deezen zin, beantwoordden:
 1563. „ Roemende zyne Majesteit, dat hy geenen
 „ zyner dienaaren, zonder oorzaake, ver-
 „ stooten wijde, merkten zy aan, dat het
 „ gene zy, tegen den Kardinaal, inbrag-
 „ ten, niet tot zyne bezwaaringe strekte,
 „ maar veeleer, om hem te doen ontheffen
 „ van eenen last, die hem weinig voegde,
 „ en dien hy niet langer zou kunnen draa-
 „ gen, zonder veel ongemak en beroerte
 „ te veroorzaaken. Dat zy zig, in geene
 „ byzonderheden, hem betreffende, had-
 „ den ingelaaten, om dat de verwarring
 „ en het misnoegen in den Staat genoeg
 „ konden doen zien, van hoe weinig dienst
 „ zyne tegenwoordigheid, agting en bewind
 „ hier te lande zyn konden. Dat zy zig eg-
 „ ter niet als zyne beschuldigers voordoen,
 „ noch eenig pleit tegen hem aanvangen
 „ wilden; maar als trouwe vassalen den Ko-
 „ ning alleenlyk kennis geeven van 't gene
 „ 'er omging, meenende zy, dat hun aan-
 „ ziens genoeg overschoot, om hierin ge-
 „ loof te verdienen. Zy voegden 'er by, dat
 „ niet slegts een hunner, maar liever zy
 „ allen drie, op 's Konings bevel, naar Span-
 „ je verreisd zouden zyn, indien de staat der
 „ zaaken en de dienst zyner Majesteit hun
 „ afzyn hadt kunnen gedoogen, in eenen
 „ tyd, dat de nabuuren zelve, van alle
 „ zyden, op listige aanslagen, bedagt schee-
 „ nen. Ten besluite, smeekten zy, dat de
 „ Koning hunnen schriften het zelfde geloof
 „ wilde geeven, welk zy hoopten, dat hy
 „ hunnen woorden niet zou willen weige-
 ge-

„ ren, en dat hy de eenvoudigheid van hun ^{FILIPSIII.}
 „ fchryven ten goede wilde duiden, alzo zy 1563.
 „ van natuure geene groote redenaars,
 „ maar meer in wel doen dan wel zeggen;
 „ bedreeven waren; gelyk luiden van hun-
 „ nen staat ook best betaamde (b).”

De Graaf van Egmond, wien de Koning ^{XXVII.}
 eenen vriendelyken Brief geschreeven hadt, ^{Egmond}
 om hem van de zyde der andere Heeren af ^{fchryft}
 te troonen, waartoe ook de Landvoogdes ^{afzon-}
 herhaalde poogingen deedt, antwoordde, op ^{derlyk.}
 gelyken voet, als hy, met Oranje en Hoor-
 ne, te samen, gedaan hadt: duidelyk too-
 nende, dat hy zig, nergens door, zou laa-
 ten beweegen, om de party, die hy gekoo-
 zen hadt, te verlaten (c).

't Misnoegen tegen Granvelle wist zig ^{Granvel-}
 langer niet te maatigen. Men stak hem, ^{le wordt}
 openlyk, eene spotprint in de hand, in wel-
 ke hy zelf vertoond werdt, zittende te ^{vinnig}
 broeijen op een deel eyeren, daar Bisschop-
 pen uit kwamen, terwyl hem een duivel
 boven 't hoofd zweefde, met dit byschrift,
Hic est filius meus, ipsum audite „ Deez is
 „ myn zoon, hoort hem (d).” Zelfs liep 'er
 een gerugt, dat zeker Bourgondier, *Villes*
 genoemd, op zyn leeven ging (e): 't welk,
 veelligt, zo weinig grond hadt, als een an-
 der, ten zelfden tyde verspreid, dat Gran-
 velle een' aanslag gesmeed hadt, om eenen
 der drie Heeren van kant te helpen (f).

Doch

(b) HOPPERUS *Livr. I. Cb. IV. p. 34.*

(c) STRADA *Dec. I. Libr. III. p. 143, 144.*

(d) HOOFT II. *Boek, bl. 42.*

(e) BURGUND. *Libr. I. p. 34.*

(f) HOPPERUS *Livr. I. Cb. VI. p. 35.*

FILIPS III. Doch zulke gerugten bewyzen, ten minsten, tot welk eene hoogte de partyfchap gestee-

1563.

gen moet zyn, daar men elkanderen, tot diergelyke onderneemingen, bekwaam oordeelt. Oranje, Egmond en Hoorne, die, door hun fchryven, en door het verlaaten van den Raad van Staate, alomme, voor hoofden van hun, die zig tegen Granvelle verklaard hadden, bekend geworden waren, fpaarden geene moeite, om aanhang te winnen. De Markgraaf van Bergen, de Barón van Montigni, de Graaven van Hoogftraaten en Megen, de Heer van Brederode en andere voornaame Edelen hielden hunne

Mede-
standers
der drie
Heeren.

Hun Ver-
bond.

zyde. Men ftelde een Verbondfchrift op, dat getekend en plegtiglyk bezwooren werdt. De inhoud wordt nergens gemeld. Doch men houdt voor zeker, dat 'er niets in vervat was, welk met den dienst des Konings, of het belang van den Roomschen Godsdienst geloofd werdt te ftryden (g). Veele aanzienlyke Heeren weigerden 'er egter in te treden, met naame de Hertog van Aarfchot, de Graaf van Aremberg, en de Heeren van Barlaimont, Courrieres en Hachicourt: die, nevens eenige anderen, zig noch voor de eene noch voor de andere zyde verklaaren wilden. Omtrent deezen tyd, fchynten de aanhangers der drie Heeren zig eerst aan het draagen van eenen bondel pylen te hebben doen kennen, in plaats van de zotskap of het Kardinaals hoofd, zo als anderen fpreken, waarmede zy hunne dienaars te vooren hadden laten pronken. Het draagen van zulk een zichtbaar teken van partyfchap

(g) BURGUND. *Libr. I. p. 53.*

schap stelde Granvelle dagelyks bloot voor FILIPs III. den schimp der menigte (b): waartoe nog 1563. floeg, dat de algemeene Staaten, in Win- De Staa-termaand, beschreeven, om de jongste drie- ten wei- jaarige Bede, voor nog drie jaaren, in te geren tewilligen (i), tot onderhoud van 't gewoonlyk ren, daar Krygsvolk (4), volstrektelyk weigerden, Granvel- eenig voorstel aan te hooren, daar de Kar- te tegen-dinaal tegenwoordig zou zyn. Ook hielt woordig hy zig toen te Mechelen, daar hy was, zo is. lang op, tot dat de Staaten wederom ge- scheiden waren (k). Die van Holland be- willigden egter, niet voor Hooimaand des volgenden jaars, in de gedaane Bede (l).

De Landvoogdes, den haat tegen Gran- XXVIII. velle van alle zyden ziende toeneemen, be- De Land-gon, eindelyk, ook bedagt te zyn, om zig voogdes van hem te ontslaan. Sommigen willen, besluit dat de meesterschap des Kardinaals haar, al den Kar-federt eenigen tyd, verveeld hadt: anderen, dinaal te dat zy vreesde, te zullen deelen, in het ontslaan. misnoegen, welk hy zig op den hals hadt ge- haald, zo zy hem langer de hand boven 't hoofd hielt (m): en wederom anderen, dat zy waarlyk begaan was, met het gevaar, welk Granvelle dreigde (n). Doch wat hier van zyn möge, zy besloot, in Oogstmaand, haaren Geheimschryver, *Thomas Armenteros*, naar

(b) HOPPERUS *Livr.* I. *Ch.* VI. p. 35, 36.

(i) *Resol. Holl.* 4 *Decemb.* 1563. *bl.* 40.

(k) *VIGLII Vita N.* LXXXII. p. 38.

(l) *Resol. Holl.* 12 *July* 1564. *bl.* 38.

(m) *STRADA Dec.* I. *Libr.* III. p. 144.

(n) *VIGLII Vita N.* LXXXI. p. 38.

(4) 't Blykt, hieruit, dat men de algemeene Staaten, ten deezen tyde, nog wel op Beden: schoon tot geene andere einden, heeft willen beschryven.

FILIPSIII. naar Spanje af te vaardigen, met last, om
 1563. den Koning een wydluftig vertoog te doen
 van de klagten der voornaamste Heeren,
 over den Kardinaal, en van het antwoord,
 welk 'er de Landvoogdes op gegeven hadt.
 Hierby moest hy voegen „ dat de Kardi-
 „ naal niet veilig in 't Land was; also Eg-
 „ mond de Landvoogdes, onlangs, verklaard
 „ hadt, dat men 't hem danken moest, dat
 „ Granvelle nog leefde; doch dat hy deeze
 „ zorg, voortaan, haarer Hoogheid over-
 „ liet, aan welke hy betuigen moest, dat de
 „ Kardinaal geen uur zyns leevens zeker
 „ was.” Ten besluite, moest Armenteros
 den Koning te bedenken geeven, of 't
 niet geraaden ware, Granvelle van 't bewind
 der Regeeringe te ontslaan (o). Men heeft
 geloofd, dat de Kardinaal zelf om zyn ont-
 slag by den Koning heeft aangehouden (p).
 Doch anderen melden, dat hy, omtrent dee-
 zen tyd, zeer veele moeite heeft aangewend,
 om zig met Oranje en Egmond te verzoen-
 en, biedende hy aan, hun in alles te wil-
 len te gemoet gaan, en zelfs op de knieën
 om vergiffenis verzoeken, indien hy hun
 iet misdaan hadt (q). 't Welk naauwlyks
 met zyne aanhouding om ontslag overeen te
 brengen is, ten ware het merkelyk vroeger
 gebeurd mogt zyn. De meesten meenen,
 dat de schimp, voor welken hy bloot stondt,
 en 't gevaar, dat hem dreigde, hem waar-
 lyk kleinmoedig gemaakt en doen zwig-

ten

(o) STRADA *Dec. I. Libr. III. p. 145,*
 (p) VIGLII *Vita N. LXXXI. p. 38,*
 (q) REYD *I. Boek, bl. 7.*

ten heeft (r). Armenteros, zynen last vol-^{FILIPUS III.}
bragt hebbende, keerde, eerst in Sprokkel-^{1564.}
maand des jaars 1564, te Brussel, te rug.
Hy bragt Brieven mede aan de drie Hee-
ren, behelzende 's Konings begeeren „ dat
„ zy hunne plaatfen in den Raad van Staa-
„ te wederom zouden inneemen, nevens
„ verklaring, dat hy, over de zaak des
„ Kardinaals, wien zy nog niets byzon-
„ ders te last gelegd hadden, zyne gedagten
„ nader zou laten gaan (s).” Doch Ar-^{De Ko-}
menteros hadt ook heimelyk bevel of verlos-^{ning}
voor Granvelle, om, onder zeker voor-^{geeft}
wendfel, de landen te ruimen. Men wil, ^{hem be-}
dat hy gaarne naar Spanje zou zyn ver-^{vel om te}
trokken, en dat de Hertog van Alva den ^{ken:}
Koning ook zou hebben geraaden, hem ten
Hove te ontbieden. Doch Armenteros zou
dit hebben tegengegaan, den Koning ver-
toonende, dat de verwarringen in de Ne-
derlanden niet zouden weg te neemen zyn,
zo de Kardinaal in Spanje kwam, alzo 's
Konings bevelen altoos aangemerkt zouden
worden, als door hem vergiftigd: 't welk
dezelfen minder ingang zou doen vinden:
waarop de Koning beslooten zou hebben,
hem naar Bourgondie, zyn Vaderland, te
doen vertrekken (t). Zeker is 't, dat Gran-
velle, terstond na de terugkomst van Ar-
menteros, 't gerugt liet loopen, dat hy,
binnen kort, naar Bourgondie zou verrei-
zen,

(r) BURGUND. *Libr.* I. p. 54. HOPPERUS *Livr.* I. *Cb.* VI.
p. 36.

(s) HOPPERUS *Livr.* I. *Cb.* VI. p. 36.

(t) STRADA *Dec.* I. *Libr.* IV. p. 153.

Filips III. zen, om zyne Moeder te bezoeken. Ook
1564. vertrok hy, verzeld van den Heere van
 Hy ver- *Chantonai*, zynen Broeder, die lang, als
 laat de 's Konings Gezant, in Frankryk, geweest,
 Neder- en nu herwaards gekeerd was, op den
 landen. dertienden van Lentemaand, uit Brus-
 sel, en verliet deeze Landen (u). Hy hieldt
 zig, by de twee jaaren, op, in Bourgon-
 die; doch alzo hy zig, van daar, nog te
 veel moeide met de Nederlandsche zaaken,
 bragt de Landvoogdes te wege, dat de
 Koning hem naar Rome deedt verhuizen.
 Vanhier ontboodt hem Filips, in 't jaar
 1575, naar Madrid, alwaar hy, tot aan zy-
 nen dood, die in 't jaar 1586 voorviel, in
 het hoogste aanzien, geleefd heeft (v).

XXIX. Zodanig een lot hadt Antoni Perenot,
 Zyne Af- Kardinaal van Granvelle en Aartsbisschop
 beelding. van Mechelen; wiens Grootvader, naar
 men zeide, een Smid te Nozerois, in Bour-
 gondie, geweest was. Zyn Vader, Ni-
 kolaas, werdt, van Klerk, Prokureur in
 't Parlement van Dole, en eerlang Geheim-
 schryver van Vrouwe Margareet van Sa-
 voye, Landvoogdesse der Nederlanden.
 Wy hebben hem, in 't voorig gedeelte
 deezer Historie, als Raad van Keizer Ka-
 rel den V, in verscheiden' gewigtige zaa-
 ken, zien gebruiken. Aanzienlyke schat-
 ten, in 's Keizers dienst, hebbende verza-
 meld, kocht hy de Heerlykheid van Gran-
 velle in 't Graaffchap Bourgondie, of 't
 Fran-

(u) HOPPERUS *Livr. I. Ch. VI. p. 36.* VIGLII *Vita N.*
 LXXXIII. p. 38.

(v) STRADA *Dec I. Libr. IV. p. 156.*

Franche Comté; naar welke, hy zig sedert FILIPSIIL
 noemen liet. Hy wist zynen Zoon, Antho- 1564--
 ni, al vroeg, tot Bisschop van Atrecht, te
 doen verkiezen (w); en verwierf hem de
 gunst des Keizers, die hem Filips, op zyn
 vertrek uit de Nederlanden, ernstelyk aan-
 beval. Zyne schranderheid in Staatszaaken,
 bedreevenheid in taalen, vaardigheid in 't
 raadgeeven, schoon hy dit meer schriftelyk
 dan mondeling plagt te doen, wordt van
 veelen hemelhoog geroemd (x). Doch de
 meeste Nederlanders hielden hem voor gie-
 rig en staatzugtig. Zelfs ging hem na, dat
 hy den Koning aangezet hadt, om zig, door
 den Paus te doen ontslaan van den eed, op
 't handhaaven van 's volks voorregten, by
 't aanvaarden der Regeeringe, gedaan (y).
 Zeker genoeg is 't, dat hy 's Konings oog-
 merk, om een onbepaald gebied te voeren
 over de Nederlanden, uit al zyn vermogen,
 bevorderd heeft (z), ten welken einde, hy
 de Edelen en Raaden, die 't niet met hem
 eens waren, buiten bewind zocht te houden.
 Hevig dreef hy de vervolging om den Gods-
 dienst, waarom hy by de Hervormden zeer
 in den haat raakte, rekenende sommigen
 hem waardig, gehangen of gesteenigd te
 worden (a). Kortom, hy besteedde zyne be-
 kwaamheden alleen, om 't gezag zyns Mees-
 ters hier in top te vyzelen; wiens gunst hy
 hier-

(w) *METEREN I. Boek, f. 30 versf.*

(x) *STRADA Dec. I. Libr. II. p. 77 & seqq.*

(y) *BURGUND. Libr. I. p. 59. Verantw. van Willem I. by
 BOR Auth. Stukk. I. Deel, bl. 5, 6.*

(z) *BENTIVOGLIO Nederl. Hist. bl. 19, 20.*

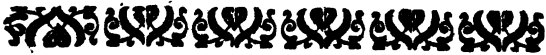
(a) *BURGUND. Libr. I. p. 52.*

FILIPS III. hierom, tot het einde zyns levens, be-
1564. hieldt. Doch alzo 't Volk en de Grooten
niet dan nadeel hadden van deeze zyne be-
kwaamheden; werden zyne gebreken ligter
opgemerkt, vinniger veroordeeld en scham-
perer ten toon gesteld.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

TWEE-ENTWINTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. Oranje, Egmond en Hoorne keeren weder in den Raad. Hunne inzigten. II. De veroolging neemt af. Oranje zoekt vryheid van Godsdiens, en verandering in de Raaden van Regeeringe. III. Egmond wordt naar Spanje gezonden, tegen den zin der Kardinaalsgezinden. Oogmerk deezer reize. IV. Verslag zyner verzigtingen. 's Konings strengheid. V. Handeling met eenige Godgeleerden in den Raad van Staate. Oranje keurt hun gevoelen over 't Ketterstraffen af. VI. De Kerkvergadering van Trente wordt aangenomen. VII. Onlusten te Amsterdam. VIII. 's Konings oordeel over den raad der Godgeleerden. Misnoegen der drie Heeren. Merkwaardig zeggen van Oranje. IX. Verandering in de Raaden van Regeeringe. X. Verbond der Edelen. Eerste en voornaamste tekenen van het zelve. Toeleg op Antwerpen. XI. Schimpschriften gestrooid. Belydenis der Gereformeerden. XII. Oranje en Hoorne verlaaten het Hof. Egmond blyft. Byeenkomst der Edelen, te Hoogstraaten. XIII. Raadpleegingen der Landvoogdesse. Gerugten van werving, tot voorstand der Inquisitie. XIV. Brederode
le.

levert het Verzoekschrift der Edelen over. Inhoud van het zelve. Antwoord der Landvoogdesse. XV. Nieuw verzoek der Edelen. Tweede Antwoord der Landvoogdesse. De Edelen scheiden. XVI. Oorsprong van den naam van Geuzen. Hunne tekens. XVII. Verzoek der Staaten van Holland. Egmond en Viglius keuren 't af. XVIII. Bergen en Montigni worden naar Spanje gezonden. Filips verbiedt het vergaderen der algemeene Staaten. XIX. Ontwerp eener Moderatie of Maatiging der Plakaaten. Handeling van Bergen en Montigni. XX. Aanvang der openbaare Preeke, in Walsch-Vlaanderen, buiten Antwerpen, en in Holland, by Hoorn, by Haarlem, by Alkmaar, by Amsterdam, en elders. XXI. Raadpleegingen in Spanje. XXII. 's Konings orde op 't stuk der Plakaaten, Inquisitie en algemeene vergiffenis. XXIII. Vergadering der Edelen te S. Truyen. De Landvoogdes krygt verlof, om zig te wapenen. XXIV. Beeldstorming, in Vlaanderen, Brabant, Zeeland, Holland en andere gewesten. XXV. De Landvoogdes sluit een verdrag met de Edelen. XXVI. De Beeldstormers gestraft. Oranje, Egmond en Hoorne beschuldigd. Oproer te Amsterdam. XXVII. Brieven van Alava. Dagvaart der Edelen, te Dendermonde. XXVIII. Oranje komt te Utrecht en in Holland. Weigert een geschenk van de Staaten. Schryft over den staat des Lands. XXIX. Verzoekschrift der Gereformeerden. 's Konings schryven aan de Landvoogdesse. XXX. Schadelijke gevolgen der Beeldstorminge. Doornik en Valenbryn verzekerd. Oranje en anderen zyn op hunne beede. De Edelen werven. Nieuwe eed. XXXI.

XXXI. *Brederode neemt 's Hertogenbosch in. Loert op Utrecht. Komt te Amsterdam. Be- reerte aldaar.* XXXII. *Handel van Megen in Gelderland en van Arnhem in Friesland.* XXXIII. *Oranje wykt naar Duitschland. Hoorne en Hoogstraaten vlugten, insgelyks. De Graaf van Bossu wordt, by voorraad, Stadhouder van Holland.* XXXIV. *De Preek wordt geslaakt. Brederode vlugt en sterft. De Batemburgen en anderen worden gevangen. Deerlyk verhaal van 't Bondgenootschap der Edelen.*

V

 Ertrek van Granvelle verwek-
 te in allen, die zig aan zyne
 heerschzugt gestooten hadden,
 met naame in Oranje, Egmond
 en Hoorne, eene uitgelaaten

 Philips III.
 1564.
 I.
 Vreugde.
 over 't
 vertrek
 van Gran-
 mede in haaren schik, zig verbeeldende, dat
 velle.
 zy nu eerst van de voogdyschap, onder wel-
 ke de Koning haar gesteld hadt, ontslaagen
 zou zyn, en uit eigen hoofde kunnen regee-
 ren (a). Zy liet, terstond, den drie Hee-
 ren aanzeggen, datze nu wederom in den
 Raad hadden te keeren, om haar, gelyk
 voorheen, in 't stuk der Regeeringe, de be-
 hulpzaame hand te bieden. De Heeren dee-
 den 't ook, op haar sterk aanhouden, met
 verklaring nogtans, dat zy 'er niet toe ver-
 bonden wilden zyn, indien de Kardinaal we-
 derom te rag komen mogt, gelyk men zig
 hadt laten verluiden, dat, binnen drie maan-
 den, te wagten was. Voorts gaven zy den
 Ko-

(a) VI GLII Vita N. LXXXIV. p. 37.

FILIPS III. Koning kennis van hunne wederkeering in 1564. den Raad, hem te gelyk ernstige belofte doende van getrouwheid en dienstvaardigheid. Oranje verzogt den Koning, by eenen byzonderen Brief, het oor niet te willen leenen aan zulken, die zyne opregtheid ten onregte zогten verdagt te maaken: waarop Filips antwoordde, dat hy niets ten zynen nadeele vernomen hadt, en hem voor eenen getrouwen dienaar hieldt.

Hunne vlyt in 't waarnemen der zaaken van Regeeringe.

De Heeren, de zorg der Regeeringe wederom aanvaard hebbende, stelden 'er zig met zo veel vlyt naar, dat zy, dikwils, geheele dagen ten Hove bezig waren, om al wat hun voorkwam spoedig en wel af te doen. Ook hielden zy, in 't eerst, goed verstand met de Leden van den geheimen Raad en van den Raad der Geldmiddelen, behalve met Barlaimont (*b*), dien zy, te vergeefs, poogden over te haalen, om zig, nevens hen, tegen de Inquisitie, te verklaren (*c*). De Afgevaardigden der Staaten en goede Steden werden ook vriendelyk van hun bejegend, byzonderlyk van Oranje en Egmond, die dezelve, dikwils, ter maaltyd onthaalden, hun de hand biedende, in het bevorderen hunner zaaken ten Hove (*d*).

Hun toelieg, ten deezen tyde.

Door zulke en diergelyke middelen, maakten de Heeren zig vrienden, onder de Edele en de Gemeente. Men heeft hun, naderhand, beschuldigd, dat zy tegenwoordig reeds beoogd zouden hebben, de gantsche

Re-

(*b*) HOFFERUS *Livr. II. Ch. I. p. 37, 38.*

(*c*) VIGLII *Vita N. LXXXVII. p. 40.*

(*d*) HOFFERUS *Livr. II. Ch. I. p. 37.*

Regeering te veranderen, den Koning te ver- FILIPs III.
 steeken van 't oppergebied over de Neder- 1564.
 landen, en hetzelfde onderling te verdee-
 len (e). Doch 't is ten hoogsten onwaar-
 schynlyk, dat zy, in deezen tyd, zulke ver-
 regaande oogmerken zouden hebben gehad.
 Onpartydiger berigten leeren ons ook, dat
 zy niets hoogers bedoelden, dan de vervol-
 ging om den Godsdienst te doen ophouden,
 en elk, binnens huis, vryheid van geweeten
 te doen toestaan: nog zogtenze, eenige ver-
 betering in 't stuk der regtspleevinge en in
 de behandeling der geldmiddelen te wege te
 brengen (f). Hiertoe nu hadden zy, voor
 eerst, de vriendschap noodig van de Leden
 des geheimen Raads en des Raads der geld-
 middelen, aan welken de zorg voor 's Ko-
 nings Plakaaten en de handeling van 's Ko-
 nings penningen was toevertrouwd. Hier-
 toe konden hun, ten anderen, ook de Le-
 den der byzondere Staaten, edelen en one-
 delen, van dienst zyn, konnende zy, door
 deezen, ten Hove, op vryheid van Gods-
 dienst en herstelling van andere misbruiken,
 doen aandringen.

Doch in de twee Raaden, slaagden zy niet Zy wor-
 naar genoegen. Barlaimont en Viglius en den, door
 eenige anderen, die men *Kardinaalsgezinden* de Kardi-
 noemde; dwarsboomden hun geduuriglyk. zinden,
 Oranje zegt, hierom, omtrent deezen tyd, gedwars-
 op aanraading van zynen Broeder, Graave boomd.
Lodewyk van Nassau, eenige nieuwe Leden in
 den

(e) Proces van Egmond. bl. 618, 619.

(f) HOPPERUS *Livr. II. Ch. III. p. 41.*

FILIPS III. den geheimen Raad te doen aanneemen, die 1564. zynen aanhang aldaar zouden kunnen styven. Men wil, dat hy, hiertoe, byzonderlyk, *Franciskus Balduinus*, en veelligt ook *Georgius Cassander* hadt uitgekipt: mannen beide van gemaatigde gevoelens in 't stuk van den Godsdienst, en zelfs niet vreemd van eenige hervorming. Doch deeze toeleg haperde (g). 't Gezag der drie Heeren, of liever dat des Raads van Staate, waarvan zy Leden waren, nam egter toe, hand over hand. De Landvoogdes gedoogde, dat verscheiden' zaaken, die, voorheen, in den geheimen Raad en in den Raad der geldmiddelen, waren afgedaan, nu voor den Raad van Staate werden gebragt. Ook vervoegde men zig, eerlang, met verzoekschriften, niet meer aan de Landvoogdesse; maar elk, die iets ten Hove te vorderen hadt, moest het doen, door middel der byzondere Stadhouderen, die Leden van den Raad van Staate waren; en dikwils zelfs, door middel van derzelver dienaars. De Kardinaalsgezinden geraakten 'er zo t'eenemaal onder, dat de Landvoogdes geen herts genoeg hadt, om afzonderlyk, gelyk voor deezen plagt te geschieden, met Barlaimont of Viglius, te raadpleegen (h).

II.
De Ver-
volging
mindert.

't Leedt ook niet lang, of 't gezag des Raads van Staate hadt merkelyken invloed op de gemeene zaaken. De vervolging, niet zo zeer gehandhaafd wordende als te voren,

(g) BURGUND. *Libr.* II. p. 65, 66, 67, 68.

(h) MOPPERUS *Livr.* II. *Cb.* II. p. 39, 40.

fen, minderde allengskens. In Grasmaand, FILIPSIIL.
 maakte men, in Holland, zwaarigheid (i), 1564.
 om een scherp Plakaat af te kondigen, welk,
 kort te vóoren, uitgekomen was, en waar-
 by iemand, die in geene maand ter Kerke
 was geweest, strafbaar verklaard werdt (k).
 Ook kanteder zig de Staaten aldaar, wat
 laater, tegen het vervoeren van twee ge-
 vangenen om Ketterye (l). Elders, werden
 ook de Plakaaten niet uitgevoerd, en de In-
 quisitie slappelyk geoeffend. De Landzaaten
 in 't gemeen verheugden zig, in deeze ver-
 andering: Doch, gelyk het goed, in zaaken Klagten
 van Regeering, zelden onverzeld is van ee- over de
 nig kwaad; klaagde men, ten deezen tyde, Regeer-
 ook over flappe regtsoefening in burgerlyke ring.
 zaaken. Oranje en de zynen weeten dit ge-
 brek, aan die van den geheimen Raad: doch
 deezen gaven 'er den Raad van Staate de
 schuld van; zeggende, dat verscheiden' E-
 delen de hooge en mindere Regtbanken in
 kleinagting bragten, alzo zy weigerden, zig
 te onderwerpen aan de vonnissen, die over
 hen gegaan waren, wanneer dezelve niet
 uit last des Raads van Staate waren geveld.
 Ook zag 't volk ongaarne, dat sommigen,
 die 't oor hadden der Heeren, de Ampten;
 over welken de Raad van Staate de bestel-
 ling hadt, genoegzaam te koop hielden, en,
 darze 'er voordeel in zagen, verlot tot het
 houden van Lombaarden en van Loteryen;
 en andere gunsten, zelfs vergiffenis van
 mis-

(i) Resol. Holl. 17 April 1564. bl. 27.

(k) Repert. der Plak. bl. 116.

(l) Resol. Holl. 8 Januar. 1565. bl. 13.

FILIPS III. misdaaden, die de geheime Raad strafwaardig hadt gekeurd, wisten te bezorgen (m): hebbende zy, als Viglius, die 't zegel bewaarde, weigerde zulke Gunstbrieven te bezegelen, altoos middel by der hand, om 't gebruik van 't zegel te ontwyken. Armenteros, Geheimschryver der Landvoogdesse, gaat na, dat hy, door zulke wegen; veel gelds heeft weeten byeen te schraapen (n). In Holland zelf, klaagde men, omtrent deezzen tyd, dat sommige vreemdelingen en anderen, door middel van geld, Ampten binnen den Lande wisten te verkrygen (o). Ook zocht men aldaar te beletten, dat de Lombaardtafelen, van wege 't Hof, voortaan verpagt werden (p).

Oranje legt het toe op 't verwerven van vryheid van Godsdienst.

Midlerwyl, gingen Oranje en Egmond voort, met het onthaalen van den Adel en de Afgevaardigden der Steden, houdende dikwils, met dezelve en met eenige Leden van den geheimen Raad en van den Raad der geldmiddelen, gesprekken, die hierop uitliepen: „ dat het getal der Ketteren, hier „ te lande, zo groot was, dat dezelve on- „ mogelyk, door vuur en zwaard, konden „ worden uitgeroid: doch dat men hiertoe „ andere middelen, als, de zedebetering der „ Geestelykheid, het prediken eener gezon- „ de leere en diergelyken ter hand slaan „ moest.” En zig allengskens nader verklaarende, voegde men hierby „ dat zelfs de
ze-

(m) HOPPERUS *Livr. II. Ch. II. p. 39.*

(n) VIGLIUS *Vita N. LXXXIV. p. 38. BURGUND. Libr. II. p. 60.*

(o) Resol. Holl. 13 *July 5 Novemb. 1564. bl. 42, 51.*

(p) Resol. Holl. 12 *July 1565. bl. 23.*

„ zedebetering en het wel prediken, schoon FILIPSIIL.
 „ heilzaam in zig zelven, de Kettery niet 1564.
 „ t'eenemaal zou kunnen verdryven; maar
 „ dat geraaden was, de Plakaaten in te trek-
 „ ken, of ten minsten te verzagten, gehen-
 „ gende de tyden thans zo veele strengheid
 „ niet; waarvan men ook, tot hiertoe, ge-
 „ heel geene vrugt hadt gezien.” Somtyds
 „ ging men, in deeze gesprekken, zo ver,
 „ dat men niet schroomde te zeggen „ dat 'er
 „ geen ander middel overig was, dan aan
 „ ieder, in zyn huis, vryheid van Gods-
 „ dienst oefening, en alomme het houden
 „ van het Avondmaal onder beiderlei ge-
 „ daante toe te staan” Deeze bedenkingen en op
 „ betroffen den Godsdienst. Omtrent de bur- verande-
 „ gerlyke Regeering, hieldt men elkanderen ring in de
 „ voor „ dat de Geldmiddelen en Regtzaa- Raaden
 „ ken veel te slof werden gehandhaafd: waar- van Re-
 „ tegen geen hulpmiddel was, dan 't ver- geeringe.
 „ meerderen der Leden van den Raad van
 „ Staate; met tien of twaalf van de voor-
 „ naamste Heeren, die tevens bemind en
 „ geagt waren: en dat men aan deezen Raad
 „ gezag gave over alle de andere Raaden,
 „ zonder onderscheid (q).” Men sprak hier-
 „ van zo dikwils, dat de Landvoogdes, ein-
 „ delyk, zelve werdt overgehaald, in 't ge-
 „ voelen der Heeren; die haar wisten aan te
 „ tasten, daar zy zwakst was, en, door be-
 „ leefdheid en eerbewyzingen, geheellyk won-
 „ nen (r). Ook gaven zy haar zo volkomene
 ope-

(q) HOPPERUS *Livr. II. Ch. III. p. 40.*(r) VIGLII *Vita N. LXXXVII. p. 40.*

PHILIPS III. opening van 's Lands zaaken, dat zy ver-
 1564. klaarde, desaangaande, in weinige maan-
 den, meer te hebben gevat, dan geduuren-
 de al den tyd van 't bewind des Kardinaals
 van Granvelle (s).

III. Van 't vermeerderen der Raaden van Staa-
 De Land- te viel egter niets, ten deezen tyde. Doch
 voogdes de Landvoogdes, geheellyk vervuld met de
 staat een klagten der Heeren over 't verval der ge-
 Gezant- gemeene zaaken, sloeg, wat laater, voor, in
 schap naar den Raad ;, of 't niet dienstig zou zyn, den
 Spanje „ Koning, by brieven, of liever by eenig
 voor, „ gezantschap, van den aanwas der Kette-
 „ ryen, 't misbruik in de Regtsoefening, en
 „ den slegten staat der Geldmiddelen, om
 „ standiglyk, te onderrigten.” Sommigen
 De Kar- verstonden hierop „ dat de Ketteryen wel
 dinaals- „ zeer waren toegenomen; doch wederom
 gezinden „ afneemen zouden, als de Amptenaars zig
 stemmen „ behoorlyk kweeten van hunnen pligt: en
 'er tegen. „ als men de Kerkvergadering van Trente,
 „ die, in Wintermaand des voorleeden jaars,
 „ geëindigd was (t), hier invoerde. Dat het
 „ verval der Regtsoefening niet zo zeer aan
 „ de Raaden en Regters, wien de zorg hier-
 „ voor aanbevolen was, moest geweeten
 „ worden, als aan sommige byzondere Per-
 „ soonen, die de Raaden en Regters in klein-
 „ agting bragten, en zig hunner uitspraaken
 „ niet bekreunden. Dat men egter de twee-
 „ dragt behoorde te verdryven, die, tot hier-
 „ toe, in sommige Geregthoven, plaats
 hadt,

(s) Verantw. van Will. I. by BOR Aut. St. I. Deel, bl. 5.

(t) Zie V, Deel, bl. 366.

„ hadt, met naame in die van Brabant, Lu-^{FILIPS III.}
 „ xemburg, Gelderland en Utrecht, alwaar 1564.
 „ de Stadhouders groot gezag hadden. Dat
 „ wyders het verval der Geldmiddelen niet
 „ ontstondt uit eenig wangedrag der Raa-
 „ den of bedienden; maar uit de langduu-
 „ rige en kostbaare oorlogen, die de Ko-
 „ ning gevoerd hadt, en dat dit verval niet
 „ te herstellen was, dan door een' kragt-
 „ gen onderstand uit Spanje, of door het
 „ opbrengen eener merkelyke Bede in de
 „ Nederlanden: die men egter niet schein
 „ te zullen kunnen bekomen, dan na dat de
 „ Koning wederom herwaards zou gekeerd
 „ zyn. Dat zy deeze overkomst hielden voor ^{en drin-}
 „ het eenigste middel, om 's Lands zaaken ^{gen op 's}
 „ te redden, zonder dat noodig zou zyn, ^{Konings}
 „ zyner Majesteit, die genoeg van alles ver- ^{over}
 „ wittigd was, nadere onderrigting, door
 „ brieven of door een Gezantschap, te laa-
 „ ten toekomen." Ligtelyk bespeurt men,
 „ dat dit het gevoelen der Kardinaalsgezinden
 „ geweest zy, die zig van een Gezantschap,
 „ op aanpryzing der Landvoogdesse, naar
 „ Spanje, geschikt, om te klaagen over mis-
 „ bruiken, die ter hunner verantwoording ston-
 „ den, niet dan nadeel belooven konden. Doch
 „ zy, die der Landvoogdesse het voorstel in
 „ den mond gelegd hadden, naderhand, hun-
 „ ne gedagten openende, verklaarden „ dat ^{Oranje}
 „ 's Lands nood, noch door de gewoone ^{en de zy-}
 „ middelen, noch door schriftelyk berigt ^{nen stem-}
 „ aan den Koning, te weeren was. Dat ^{men voor}
 „ men zyner Majesteit mondeling verslag ^{'t Ge-}
 „ doen moest, door een Personaadje van ^{zant-}
 „ ^{schap.}

FILIPs III. „ aanzien en waardigheid. Dat de Koning,
 1564. „ van alles, en vooral van 't nadeel, dat
 „ den Godsdienst dreigde, uitvoerig onder-
 „ rigt zynde, en te gelyk begreepen heb-
 „ bende, dat de zwaarigheden, niet dan
 „ door nieuwe en ongewoone middelen,
 „ waren weg te neemen, hen en andere
 „ Heeren, naar zyn welgevallen, zou mo-
 „ gen raadpleegen, wanneer zy zig gaarne
 „ van hunnen pligt zouden kwytten; doch
 „ dat 'er, tegenwoordig, niets te verhan-
 „ delen viel, dan zyner Majesteit van 't ge-
 „ ne 'er omging kennis te geeven." Zy
 waartoe voegden 'er by „ dat, indien het haarer
 Egmond „ Hoogheid geliefde, den Graave van Eg-
 benoemd „ mond dezen last op te leggen; een Heer
 wordt. „ van zo veel agtbaarheid, en zō vol yver
 „ tot den dienst van God en den Koning,
 „ zyner Majesteit en het Vaderland, in dee-
 „ ze gelegenheid, nieuwe bewyzen zyner
 „ beproefde trouwe zou kunnen geeven." 't
 Blykt niet min klaar, dat dit het gevoelen
 geweest is van Oranje en de zynen, die,
 waarschyndlyk, vooraf, met de Landvoog-
 desse reeds waren overeen gekomen, om Eg-
 mond, tot dit Gezantschap, te benoemen.
 Ook stemde zy hem terstond: en hy nam den
 last, na eenige weigering, op zig (u).

Verschil tusschen Oranje en Viglius, over Egmonds
 Viglius stelde zyn Berigtschrift op; doch
 in zulke algemeene bewoordingen, dat
 'er Oranje, toen 't in den Raad kwam, geen
 genoegen in nam, zeggende rondelyk „ dat
 „ men den Koning onbewimpeld verklaaren
 moest,

(*) HOPPERUS *Livr. II. Ch. III. p. 41.*

„ moest, dat de Staat, op den tegenwoor- FILIPs III.
 „ digen voet, niet langer kon staande bly- 1564.
 „ ven; dat men, midden in zo groot een Berigt-
 „ verval der Geestelykheid, den ouden Gods- schrift.
 „ dienst, door Plakaaten, Inquisitie en Bis-
 „ schoppen, niet kon behouden; dat de On-
 „ derzaaten niet langer verdraagen konden,
 „ dat het Regt gehandhaafd werdt, door be-
 „ dorven' Regters en Raaden, die elkan-
 „ deren een vyandig hert toedroegen, ge-
 „ lyk de * Kanfelier van Brabant en de Raads- * Joannes
 „ heer *Engelbert Maas* deden; dat de zaa- Scheyfve.
 „ ken van den Hove aan drie Raaden wa-
 „ ren toevertrouwd, die elkanderen in den
 „ weg waren en benadeelden; waarom al-
 „ les aan éénen Raad moest onderworpen
 „ worden. Dat men den Raad van Staate
 „ met meer aanzienlyke Leden moest voor-
 „ zien. Dat de Koning zig bedroog, als hy
 „ waande, de Besluiten der Kerkvergade-
 „ ring van Trente, die, zelfs by Katholy-
 „ ke Vorsten, in Duitschland, veragt wer-
 „ den, hier te lande, te zullen kunnen doen
 „ aanneemen. Dat hy, hierom, veel beter
 „ zou doen, dat hy de Plakaaten introk of
 „ maatigde. Dat wat hem, Oranje, betrof, Oranje
 „ hy zig aan den Katholyken Godsdienst verklaart
 „ wilde houden; doch egter niet goedkeu- zig open-
 „ ren kon, dat de Vorsten wilden heerschen, lyk voor
 „ over der menschen gemoeden, hun de de vry-
 „ vryheid van geloove en Godsdienst be- heid van
 „ neemende (v). Gods-
 „ dienst.

De Prins breidde zig hierover uit, met zo Viglius
 veel veel krygt ee-

(v) VIGLIUS Vita N. LXXXVIII. p. 41.

FILIPS III. veel ernst, dat de Landvoogdes, ter tafel
 1564. geroepen wordende, den Raad ten zeven
 ne be- uuren scheiden deedt, zonder dat men, over
 roerte. Egmonds Berigtschrift, tot verder besluit
 kwam. Doch Viglius, diep getroffen door
 Oranjes gesprek, en ziende, dat elk, be-
 halve Barlaimont, hem toeviel, bragt schier
 den gantschen nacht slaapeloos door, overleg-
 gende, by zig zelve, wat hy den Prinse,
 des anderendaags, antwoorden zou. Al 't
 welk den ouden man zo geweldig aandeedt,
 dat hy, des morgens, bezig met zig te klee-
 den, van eene beroerte overvallen werdt,
 die, in 't eêrst, doodelyk schein; doch van
 welke hy, allengskens, wederom bekwam.
 Hopperus, van wiens *Verhaal der Ne-
 derlandfche Beroerten* wy zo veel gebruik maa-
 ken, werdt toen aangesteld, om zyne plaats
 in den geheimen Raad en in den Raad van
 Staate te bekleeden. Hy maakte eenige ver-
 anderingen in het Berigtschrift van den Graa-
 ve van Egmond, overeenkomstig met 's Prin-
 sen meening, doch in zagter bewoordingen
 (w); min egter met bewilliging, dan onder
 oogluiking der Landvoogdesse (x): en Eg-
 mond begaf zig, in Louwmaand des jaars
 1565, op reis naar Spanje (y).

Hopperus be-
 kleedt
 zyne
 plaats, in
 den ge-
 heimen
 Raad.

Egmond
 vertrekt
 naar
 Spanje.
 1565.

Oog-
 merk
 deezêr
 reize.

Wat oogmerk Oranje en de zynen met dit
 Gezantschap hadden, is niet moeilyk te ont-
 decken. Zy wilden den Nederlander vry-
 heid van Godsdiens bezorgen, die nu in
 Duitfchland doorgedrongen was; doch za-
 gen

(w) VIGLIUS Vita N. LXXXIX. p. 42.

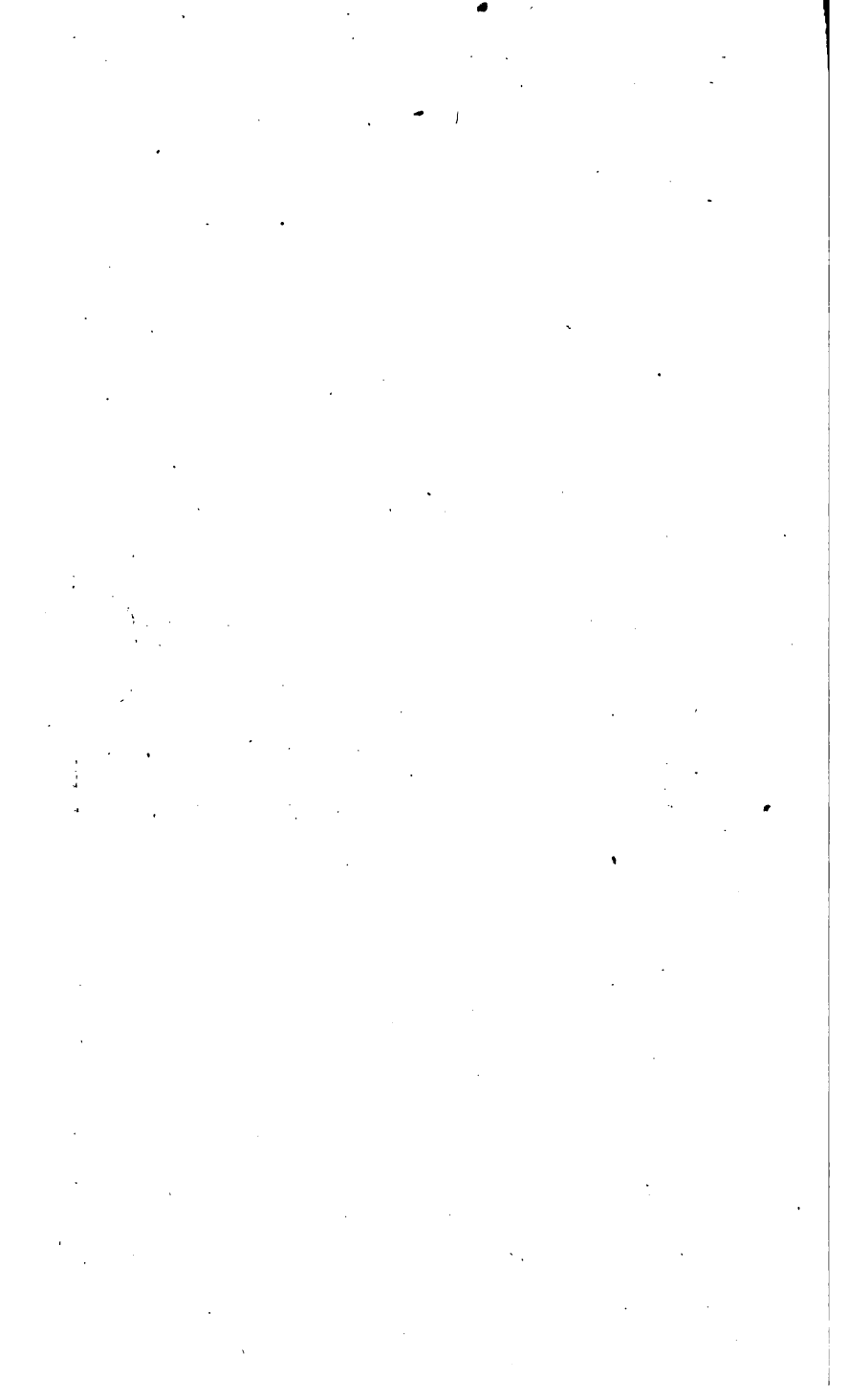
(x) BURGUND. Libr. II. p. 76.

(y) HOPPERUS Livr. II. Ch. III. p. 44.

VIGLIUS VAN ZUICHEM VAN AYT TA,
President van den geheimen Raad
der Nederlanden.

J. Hondius sc.

gen wel, dat dit ondoenlyk zyn zou, wanneer de Inquisitie en strenge Plakaaten in kragt bleeven; die nogtans in kragt blyven moesten, zo lang de geheime Raad zo veel gezags behieldt, over Regts- en Regeeringszaaken. Zy hoopten, hierom, den Koning te zullen kunnen beweegen, tot het intrekken of verzagten der Plakaaten; of, zo dit niet mogt willen gelukken, hooptenze den Raad van Staate meer gezags te doen opdraagen, en de andere Raaden aan denzelve te doen onderwerpen. Om 't een en 't ander te wege te brengen, hielden zy Egmond den bekwaamsten: hebbende deezen, door zyne dapperheid in de voorige oorlogen, veel by den Koning verdiend, en zynde hy, daarenboven, vermaard voor opregt Katholyk. Doch hoe zeer zy zig, in hunne hoop, bedroogen gevonden hebben, moeten wy nu ontvouwen.

De Graaf van Egmond keerde, binnen vier maanden, uit Spanje te rug, en deedt op den vyfden van Bloeiimaand, in den Raad van Staate, verslag zynere verrigtingen, welk hierop uitkwam; „ dat hy, van den Koning, „ met veele tekenen van gunst en hoogag- „ ting, ontvangen zynde, hem den staat „ der zaaken, omstandiglyk, hadt openge- „ legd. Dat zyne Majesteit zig zeer genegen „ getoond hadt, tot de Nederlanden; doch „ dat de kryg met de Turken, die Maltha „ dreigden te overvallen, hem niet zou toe- „ laten, dit jaar, herwaards te komen, „ maakende hy, hierop, egter rekening, „ tegen het volgende jaar, wanneer hy hoop-

FILIPSIII.
1565.

IV.
Egmond
keert te
rug.
Verslag
zynere
verrig-
tingen.

te

FILIPSIIL. „ hoopte van den Turkschen kryg ontslaa-
1565. „ gen te zullen zyn. Dat hy, om de lasten
 „ der Nederlanden te verligten, eene aan-
 „ zienlyke somme herwaards zondt. Dat de
 „ Hertogin, zyne Zuster, met den Raad
 „ van Staate, de middelen moest beraamen,
 „ om de misbruiken in de Regtspleegingen
 „ te beteren, van welke middelen men zy-
 „ ner Majesteit verslag moest doen; die
 „ dan, deswege, naar welgevallen, schik-
 „ king maaken zou. Dat, wat den Gods-
 „ dienst betrof, die den Koning meer dan
 „ eenige andere zaak ter herte ging, hy lie-
 „ ver duizend leevens, zo hyze hadt, zou
 „ willen verliezen, dan in denzelven eeni-
 „ ge verandering gedoogen. Dat hy, hier-
 „ om, dienstig vondt, dat men, heimelyk,
 „ en onder deksel van te raadpleegen over
 „ 't invoeren der Kerkvergaderinge van
 „ Trente, twee of drie van de bekwaamste
 „ Bisschoppen, onder welken, die van Y-
 „ pere zyn moest, nevens eenige Godge-
 „ leerden en opregt Katholyke Raadsheeren,
 „ in den Raad van Staate ontboodt, om met
 „ dezelve te raadpleegen, over de beste
 „ middelen, om het volk te voorzien van
 „ goed onderwys, en voor verleiding te be-
 „ waaren; en over den voet, dien men zou
 „ hebben te volgen, in het schoolhouden
 „ en oefenen der jeugd. Ook zou men, met
 „ hen, moeten overleggen, of 'er ook eeni-
 „ ge andere straffe op de Kettery, die, voor-
 „ al, niet ongestraft blyven moest, kon wor-
 „ den ingevoerd, waardoor de vermetelheid
 „ der Ketteren betoomd, en hun te gelyk de
 eere

„ eere benomen werdt, die zy meenden te FILIPS III.
 „ behaalen, met, tot hun uiterfte toe, vol- 1565.
 „ standig te blyven. Al 't welk, in de te-
 „ genwoordigheid der Landvoogdesse, ver-
 „ handeld zynde, aan zyne Majesteit, naauw-
 „ keuriglyk, moest worden overgeschree-
 „ ven, op dat hy zelf zou mogen zien, wat
 „ 'er op diende beslooten te worden (z).”

De meening des Konings, die Egmond in Onge-
 geschrifte medebragt, gaf aan Oranje en de
 zynen weinig genoeg; 't welk duidelyker
 bleek, toen, kort hierop, last uit Spanje
 kwam, om eenige Herdoopers en andere zo-
 genaamde Kettters, met de dood, te straffen.
 Men morde toen, openlyk, tegen Egmond,
 hem beschuldigende, dat hy zig, door de eer,
 die hem in Spanje aangedaan was, de oogen
 hadt laten blinden, en meer voor zyn by-
 zonder belang, dan voor dat van 't gemeene
 Vaderland gezorgd hadt (a). Egmond zelf
 was misnoegd, over 's Konings strengheid,
 zig niet ontziende te zeggen, dat dezelve
 streedt met de belofte, die Filips hem, mon-
 deling, gedaan hadt (b). noegen
 over 's
 Konings
 streng-
 heid.

Midlerwyl waren, ingevolge van 's Ko- V.
 nings last, tegen den vyfentwintigsten van
 Bloeiamaand, ten Hove beschreeven Marti-
 nus Rithove, Bisschop van Ypere, Antoni
 Havet, Bisschop van Namen, en Gerard van
 Hamericourt, Bisschop van S. Omer; bene-
 vens Jakob Meertens en Hippolitus Persyn, Pre-
 sidenten der Geregthoven van Vlaanderen en Hande-
 ling in
 den Raad
 met eeni-
 ge Bis-
 schop-
 pen,
 Godge-
 leerden
 U-
 enRaads-
 heeren.

(z) HOPPERUS *Livr. II. Ch. IV. p. 44.*

(a) VIGLII *Vita N. XCI. p. 43.*

(b) HOPPERUS *Livr. II. Ch. IV. p. 44.*

FILIPSIII. trecht, en *Antoni Meulenaar*, Raadsheer in
 1565. den grooten Raad te Mechelen: met nog drie
 Godgeleerden, *Jooft de Tillet*, Prooft van Wal-
 court, Kornelis Jansenius, verkooren Bis-
 fchop van Gend, en *Wilmar Bernards*, eerften
 Hoogleeraar in 't Kerkelyk Regt te Leuven:
 Men hadt hun, alleenlyk, te verftaan gege-
 ven, dat men hen, over eenige zaaken, de
 Kerkvergadering van Trente betreffende,
 wilde hooren (c); doch toen zy, in den Raad
 van Staate verfcheenen zynde, kennis en af-
 fchrift van 's Konings laft gekreegen had-
 den, gunde men hun eenige dagen tyd van
 beraad: waarna zy, in twee zittingen, eerft
 over het leeren des volks, de zedebete-
 ring der Geestelykheid en het onderwys der
 jeugd, en toen over het veranderen der Ket-
 terftraffe, hunne gedagten openden; die, be-
 treffende het laafte punt, hierop uitliepen,
 „ dat de dienst Gods en de welftand des Va-
 „ derlands geene verandering gedoogden,
 „ ten ware, veelligt, omtrent onbejaarden
 „ en berouwhebbenden, die men, naar 't Ker-
 „ kelyk Regt, wat zagter handelen kon.”
 Doch Oranje en de twee andere Heeren
 merkten hierop aan „ dat men letten moest
 „ op den toestand der tyden, en daaruit af-
 „ neemen, welke straf kon worden inge-
 „ voerd, zonder dat men 'er nieuwe zwaa-
 „ righeden van te wagten hadt.” De Land-
 voogdes zelve fcheen tot zagtheid te neigen;
 verklaarende, dat men voor opfchudding te
 dugten hadt, zo men de Plakaaten ten streng-
 ften

Hun ge-
 voelen o-
 ver de
 Ketter-
 ftraffe.

De drie
 Heeren
 willen
 zagter
 gaan.

Oók de
 Land-
 voogdes.

(c). HOPPERUS *Livr. II. Ch. IV. p. 46.*

ften wilde uitvoeren. Doch de Biffchoppen FILIPUS III.
 en eenige anderen beweerden „ dat de Ko- 1565.
 „ ning, in zynen laft, geen gewag van ver-
 „ zagting der Plakaaten maakte; dat men de
 „ Kettters ook door geene zagtheid zou win-
 „ nen, maar eerder, door zig moediglyk te-
 „ gen hen te verzetten.” Drie dagen agter-
 een, werdt hierover gehandeld, tot dat de
 Landvoogdes, eindelyk, den befchreevenen Schifte-
 beval, hunne meening, over alles, in ge-lyk be-
 fchrift te ftellen, welke hierop uitkwam. rigt der
 „ Voor eerst, was 'er, voor het leeren der Ge- Godge-
 „ meente, zorg genoeg gedraagen, by de leerden.
 „ Kerkvergadering van Trente, welker be-
 „ fluiten, zonder uitftel, hier te lande, afge-
 „ kondigd en ingevoerd moesten worden.
 „ Het overige moest, door de naarftigheid
 „ der Priesteren, op welken de Bezoekers en
 „ Inquifiteurs behoorlyk agt geeven moes-
 „ ten, worden uitgevoerd. *Ten anderen*, was
 „ de zedebetering der Kerkelyken, zo wel
 „ als het houden der fchoolen, *in de derde*
 „ *plaats*, inſgelyks, door de gemelde Kerk-
 „ vergadering, geregeld; zo dat het alleen
 „ op 't onderhouden dier regelen zou aan-
 „ komen. *Ten vierden*, was 't ongeraaden,
 „ de Plakaaten te veranderen, die, voor
 „ meer dan vyfendertig jaaren, gemaakt,
 „ en tweemaal vernieuwd waren. Evenwel
 „ kon men den Gerechtshoven heimelyken
 „ laft geeven, om alleen hardnekkige Ket-
 „ tters met de dood te ſtraffen; om onder-
 „ ſcheid te maaken, tuſſchen Gezindheid
 „ en Gezindheid, en vooral ook op de jaa-
 ren,

Philips III., ren, staat en andere hoedanigheden der
1565. „ Perſoonen agt te geeven, dezelve, of
 „ ter dood, of tot de galei, of tot balling-
 „ ſchap en verbeurdverklaaring van goe-
 „ deren, veroordeelende. De Predikanten
 „ en Leeraars moeſten egter allen als hard-
 „ nekkigen worden gehandeld. Doch zul-
 „ ken, die, uit loſheid of nieuwsgierigheid,
 „ zonder aan Ketterſche gevoelens vaſt te
 „ zyn, de Plakaaten overtraden, kon men,
 „ met geeffelen, geldboeten, ballingſchap,
 „ of op diergelyke wyze, ſtraffen. Ten
 „ beſluite, vondt men dienſtig, dat 'er o-
 „ penbaare ommegangen en gebeden wer-
 „ den gedaan, om van den Hemel te ver-
 „ werven, dat 'er niet een ſtip van 't Hei-
 „ lig Katholyk Geloof verlooren mogt gaan,
 „ met hoe groote gevaaren, het ook, in 't
 „ openbaar of in 't verborgen, mogt wor-
 „ den gedreigd.”

Oranje
 en ande-
 ren wei-
 geren 'er
 op te
 ſtemmen.

De Landvoogdeſſe dit Geſchrift in den
 Raad van Staate hebbende gebragt, vielen
 eenigen het zelve toe. Doch Oranje, Eg-
 mond, Hoorne en Mansfeld, ziende de ge-
 gevoelens zig, op 's Konings voorgang, we-
 derom tot ſtrengheid neigen, weigerden te
 ſtemmen; voorwendende, dat de Koning,
 tot hiertoe, de meening der Raaden van
 Staate niet gevraagd hadt; 't welk zynde
 geſchied, zouden zy niet nalaaten zig ver-
 der te uiten. De Landvoogdes zondt, der-
 halve, alleenlyk het geſchrift der Biſſchop-
 per en anderen naar Spanje. Over de verde-
 re punten van den laſt, door Egmond, her-
 waards

waards gebragt, werdt, sedert, ook in den Raad van Staate gehandeld, zonder dat 'er iets op beslooten werdt (d). FILIP'S III: 1565.

't Verhandelde met de Godgeleerden, en de strengheid, die zy voorstonden, werdt wel haast rugtbaar, en veroorzaakte veel morrens onder 't gemeen, welk den Kardinaal van Granvelle en deszelfs aanhang, dien men *Papisten* noemde, nog van alles de schuld gaf, ja zig niet wederhouden kon van tegen den Koning uit te vaaren (e), toen bekend werdt, dat 'er bevel uit Spanje gekomen was, om de Besluiten der Kerkvergadering van Trente hier alomme te doen aanneemen (f). De Landvoogdes vaardigde, in Hooimaand, de Brieven af, waarby het af kondigen dier Kerkvergadering, aan alle Kerkelyken, gebooden werdt, met vermaaning, nogtans, om geene de minste inbreuk te doen, op het weerdlyk Regtsgebied: waartegen ook den Geregtshoven, by byzondere Brieven, gelast werdt te waaken (g). Men zag, hiermede, op eenige Besluiten der Kerkvergadering, welken men hielt te strekken tot krenking van de voorregten der weereldlyke Oppermagten. De meeste Mogendheden, die de Kerkvergadering aannamen, zonderden deeze Besluiten uit. Zo hadt ook Filips in Spanje gedaan; en op den zelfden voet, zocht hy de Kerkvergadering, in de Nederlan-

VI.
De Koning be-
veelt het
aanneemen der
Kerkvergadering
van
Trente.

Waar en
op welk
eene wy-
ze zulks
geschiedt
zy.

(d) HOPPERUS *Livr. II. Ch. V. p. 47.*

(e) VIGLII *Vita N. XCI. p. 43.*

(f) BURGUND. *Libr. II. p. 82.*

(g) *Repert. der Plak, bl. 121.*

FILIPSIH. landen, te doen erkennen (b). In 't Aarts-
1565. bisdom van Kameryk, geschiedde, eerlang
 de afkondiging der Kerkvergadering, niet
 zonder veel tegenkating der Geestelyken.
 Te Mechelen was geen Aartsbisschop, die 't
 werk aanbodt, waarom het daar steeken
 bleef. Te Utrecht, haperde het insgelyks,
 alzo de Aartsbisschop hier overhoop lag, met
 zyne Geestelykheid, aan welke nagegeven
 werdt, dat zy zig liever, door de Kette-
 ryen, wilde laten bederven, dan, door de
 waare Kerk, die in de besluiten der Kerk-
 vergadering sprak, verbeteren (i).

VII. Ten deezen tyde, ontstondt'er eenige be-
 weeging te Amsterdam, waaruit eene nieu-
 we schikking sproot op de Regeering. De
 Onlusten te Am- duurte der graanen hadt, hier, een verbod
 sterdam, over 't van uitvoer derzelven te wege gebragt. Doch
 verbod van den 's daags voor dat het afgekondigd werdt,
 uitvoer der graanen, en hadden eenigen uit de wet, voor zig zelve
 en voor hunne vrienden, nog veel tarwe en
 rogge weeten naar buiten te krygen: waar-
 toe zelfs, des nagts, de boomen geopend
 werden. Den volgenden dag, toen 't ver-
 bod afgekondigd werdt, daalde de markt wel
 tagtig ten honderd. De Koorenkoopers, die
 't verbod niet te gemoet gezien hadden,
 weeten hunne schade aan de baatzugt der
 Regenten, die, by alle gelegenheid, met
 scheldwoorden en bedreigingen, werden o-
 ver 't vergehaald. Een ander misnoegen hadt, wel
 betimmeren der twintig jaaren, gesmeuld, in de Stad. Het
 tim-

(b) STRADA Dec. I. Libr. IV. p. 167.

(i) HOPFERUS Livr. II. Cb. IV. p. 51.

timmeren onder dezelve was, van ouds, hier, FILIPS III. gelyk elders, afgekeurd geweest, door de 1565. Vroedschap, op dat de vyand, in tyd van Lastaad oorloge, geen voordeel deedt met de buijetimmeraadjen. Doch tegen deeze keut was men aangegaan; stellende Scheepstimmerwerven en wooningen voor 't arbeidsvolk op de *Lastaadje*; aan de Oostzyde der Stad. In 't jaar 1546, moest alles egter afgebroken worden; op bevel der Landvoogdesse, Vrouwe Maria, welk, in de jaaren 1552 en 1553, vernieuwd werdt. Maar de Koning hadt, in 't jaar 1556, toegestaan, dat men, binnen de vyfentwintig roeden onder de Stad, zekere houten hutten met week dak opslaan mogt. En de eigenaars der erven, zo veel voets gekreegen hebbende, waren, sedert verder gegaan, en hadden de Lastaadje, met schuuren, huizen en pakhuizen; bezet. In deezen stand der zaken, vondt de Wethouderschap geraaden; 't verloop te herstellen: 't welk billyker, in 't eerst; gestaan hadt. De Lastadiers kantten zig hier tegen; dryvende; dat men 't gevaar zou können voorkomen; door het uitleggen der Stad; en 't bevesten der Lastaadje. Hangende deezen twist, wil men; dat *Gerrit Teeuwszoon*; of *Henrik Dirkszoon*, immers één der Burgemeesteren, eenen ingeërfdén in de Lastaadje zynen grond wylende afkopen, met bitse woorden, afgewezen werdt, waarop hy gezeid zou hebben; dat het erf dan ook niet binnen de Stad raaken zou; 't welk hy; anderszins, zou hebben doorgedreeven. Het misnoegen, by

FILIPUS III. 1565. deeze gelegenheid, gevat tegen de Regenten, stak zo zeer uit, als dat der Kloorenkoopten. Beiderlei aanhang spande samen met de Schoutiften, vanwier geschil met de Henrik Dirkiſten, welk thans op 't hoogſt was, wy elders (k) gewaagd hebben. Ook trokken deeze drie partyen, eerlang, eene lyn met de Onroomschen, waardoor zy verrede ſterkſten werden in de Stad. De zaak der Laſtaadje werdt voor 't regt getoogen, en ſleepende gehouden, tot dat de nood, veroorzaakt door de komſt des Graaven van Lumei, voor Amſterdam, de Regeering bragt tot een verhaaſt beſluit om de Laſtaadje te doen afbranden, gelyk wy, hierna, ſtaan te verhaalen. Doch uit al 't gemeld misnoegen ſproot, in deezen jaare, het inleveren van een verzoekſchrift ten Hove, waarby, over de baatzugt en 't namaagſchap onder de wethouders, ernſtelyk, geklaagd werdt. De wethouders deden veele moeite, om de tekenaars te weeten. Doch zy raakten 'er nimmer agter (l). De Landvoogdes maakte, den eerſten van Herſſtmaand, eene Keur, by voorraad, waarby zy de Regeering zuiver ſchouwde van mishandeling en verkorting der burgerye; doch te gelyk, de paalen van 't maagſchap en bloedverwantſchap der wethouderen nader beëngde (m): waarmede de gemoeden, voor eenen korten tyd, in ſtilte raakten. De Stad was, ten deezen tyde, zo welvaarende, dat men eene
nieu-

Keur op
het na-
maag-
ſchap en
bloed-
verwant-
ſchap der
wethou-
deren.

(k) V. *Dgel*, bl. 415.

(l) HOOFD II. *Boek*, bl. 63 enz.

(m) *Handv. van Amſt.* bl. 74.

nieuwe Waag stigte, over 't Stadhuis; waar- FILIPS III.
 toe, schoon men gelds genoeg in kas hadt, 1565.
 de penningen egter werden opgenomen, op
 dat de Landvoogdes de Stad om geene leening kwelde, als zy merkte, dat men zulke gebouwen, uit een' verzamelden voorraad, stigten kon (n).

Midlerwyl, was 'er antwoord, uit Spanje, VIII.
 gekomen, op het Geschrift der God- en Regts- Ant-
 geleerden, en op de klagten van Egmond, woord
 over 's Konings strengheid. Wegens dit laat- van Filips
 ste punt, verklaarde Filips „ dat zyne mee- op Eg-
 „ ning nimmer geweest was, de Inquisitie monds
 „ afte schaffen; maar dat hyze dagt te hand- klagten,
 „ haaven, op gelyken voet, als zy, door Kei-
 „ zer Karel, gehandhaafd geweest was. Dat
 „ hy wel gewild hadt, dat men overleggen
 „ zou, of 'er eenige verandering in de straf-
 „ fe der Ketteren gemaakt zou kunnen wor-
 „ den; doch dat hy, geduurende dit over-
 „ leg, met de straffe wilde voortgegaan heb-
 „ ben. Dat hy ook tegen den Graave van
 „ Egmond wel van eenige verandering van
 „ straffe gesproken hadt; doch dat dezelve,
 „ zyns eragdens, alleenlyk hadt te bestaan,
 „ in het heimelyk en niet openlyk ter dood
 „ brengen der Ketteren.” Het Geschrift der en op den
 God- en Regtsgeleerden prees Filips hemel- raad der
 hoog, hangende aan het zelve zyn zegel, met Godge-
 deeze uitzondering alleenlyk, dat hy nog zo leerden,
 veel verzagting der Plakaaten, als zy zouden dien hy
 hebben kunnen inschikken, niet gehengen te zag-
 wilde; maar beweeren bleef, dat zyns Va- keurt.
 ders

(n) HOOFTS Brieven N. 595. bl. 444.

FILIPSI. ders Plakaaten en de zynen, met de vere-
1565. eischte gemaatigdheid, waren opgesteld, en
 derhalve, in allen deele, moesten worden
 naargekomen (o).

Misnoe- Toen deeze Brieven, in den Raad van
 gen des- Staate, overwoogen werden, bespeurde men
 wege merkelyke tekens van ongenoegen in de
 onder de drie Heeren; die nu wel zagen, dat zy zig,
 Heeren, te vergeefs, met verzagtinge der Plakaaten,
 gevleid hadden. Ook begeerde zy hunnen gedag-
 ten, over 's Konings schryven, niet te
 uiten, voor dat men 'er 't gevoelen des ge-
 heimen Raads op gehoord zou hebben: die,
 nu wederom nieuwen moed beginnende te
 scheppen, kort hierna, verklaarde „ dat

Gevoe-
 len des
 gehei-
 men
 Raads.

„ men, om aan 's Konings meening te vol-
 „ doen, terstond, den Bisschoppen, Abten,
 „ Geregthoven, Hooge-schoulen en Be-
 „ velhebberen der goede Steden moest aan-
 „ schryven, dat elk zig, in het prediken voor
 „ 't volk, in het verbeteren der Geestelyk-
 „ heid en in het onderwyzen der jeugd naar
 „ dezelve hadt te gedraagen; dat men de Ge-
 „ regthoven ook moest beveelen, de hand
 „ te houden en te doen houden, aan de uit-
 „ voering van 's Konings Plakaaten; dat,
 „ wat de Inquisitie betrof, zyne Majesteit,
 „ wyslyk, verklaard hadt, deswege, gee-
 „ ne nieuwigheid te willen inyoeren, waar-
 „ om het alleenlyk noodig zou zyn, de Bé-
 „ rigtschriften der Inquisiteuren te onder-
 „ zoeken, om te zien, of zy zig overeen-
 kom-

(o) HOPPERUS *Livr. II. Ch. VII. p. 55.* Zie ook *BON I. Boek,*
bl. 22 [32].

„ komstig met dezelveu gedraagen hadden, FILIPS III.
 „ en op dat zy zig, in 't vervolg, naar de- 1565.
 „ zelveu, zouden gedraagen; waardoor men
 „ elk overtuigen zou, dat de Koning niet
 „ nieuws voorhadt, veel min hier de Spaan-
 „ sche Inquisitie in te voeren, gelyk men 't
 „ domme volk diets maakte.” Eenige Le- Verfchil-
 den van den Raad van Staate stemden over- lende
 een, met die van den geheimen Raad. Doch beden-
 Oranje, Egmond en Hoorne weigerden tot kingen
 het invoeren der Inquisitie te bewilligen. Zy der Raa-
 beweerden egter, met oogmerk, zo sommi- den van
 gen dagten (p), om 't volk, dat reeds begon Staate.
 te morren, nog meer gaande te maaken,
 dat men 's Konings bevel, aan de Ge-
 regtshoven en aan de Wethouders der Ste-
 den, behoorde te zenden, op dat zy 't mog-
 ten konnen doen naarkomen. Doch Viglius,
 voorziende 't gene sedert gevolgd is, hieldt
 staande, dat men dit bevel nog geheim hou-
 den moest, tot dat men den Koning eerst
 onderrigt hadt, hoe 't hier werdt opgevat.
 De Heeren verklaarden, hiertegen, dat zy
 aan 's Konings stipte bevelen niet ongehoor-
 zaam durfden zyn, schoon zy 'er merkely-
 ke zwaarigheden uit te gemoet zagen. 't
 Hielp niet, dat Viglius uitboodt, 's Konings
 ongenade alleen te willen op zig neemen.
 De Landvoogdes besloot den last zyner Ma- 's Ko-
 jesteit stiptelyk te agtervolgen (q): waartoe nings Last
 de bevelen, tegen 't einde van 't jaar, al- wordt af-
 omme werden afgezonden (r): en 't zyn dee- gekond-
 ze

(p) VIGLIU Vita N. XCIII. p. 45.

(q) HOPPERUS Livr. II. Cb. VII. p. 58.

(r) Repert. der Plak. bl. 123. Zie ook BOXHORN op REI-
 GERSB. I. Deel, . 327. en BOR I. Boek, bl. 23 [32].

FILIPs III. ze bevelen, waarby de anneeming der Kerk-
 1565. vergadering van Trente, de invoering der
 Inquisitie en de handhaaving der Plakaaten,
 op 't strengst, geboden werdt, welken men,
 voor de naaste en regelrechte oorzaaken, hou-
 den moet van de beroerte, die, sedert, ge-
 volgd is. Viglius verhaalt, dat Oranje, na
 dat het besluit, om 's Konings last af te kon-
 digen, in den Raad van Staate, genomen
 was, iemant, die 't naderhand verteld heeft,
 in 't oor beet, *dat men nu heeft een ongemeen*

Mark-
 waardig
 zeggen
 van O-
 ranje.

Twyfe-
 ling we-
 gens het
 zelve.

treurspel zou zien beginnen (r). Doch met dit
 verhaal, en met het gene wy hier meer, uit
 hem en Hopperus, te boek gesteld hebben,
 is bezwaarlyk overeen te brengen, 't gene
 de Prins zelf zegt, in eenen Brief aan de
 Landvoogdesse, in Louwmaand des volgen-
 den jaars geschreeven, alwaar hy, zwaarig-
 heid maakende, om 's Konings last, omtrent
 de Inquisitie en Plakaaten, in de Plaatsen van
 zyn Stadhouderfchap, te doen agtervolgen,
 te gelyk verklaart „ dat men hem, in eene
 „ zaak van zo veel gewigt en gevolg, gee-
 „ nen raad gevraagd hadt (s).” Dus zag
 men, hoe weinig vrugt Egmonds reis hadt
 gedaan, voor zulken, die vryheid van Gods-
 dienst zогten. Van de verandering, die men,
 door hem, in de Raaden van Regeeringe,
 hadt willen bewerken, kwam ook niets.

IX. Alleenlyk deedt de Koning, omtrent dee-
 Verande- zen tyd, den Hertog van Aarschot, die de
 ring in de zyde des Kardinaals gehouden hadt, zitting
 Raaden nee-

(r) VIGLIU Vita N. XCIII. p. 45.

(s) Zie BOEK I. Boek, bl. 23 [33].

neemen, in den Raad van Staate. De President **FILIPSI**.
Viglius werdt, op zyn sterk aanhouden, ont- 1565.
 slaagen, van deeze zyne waardigheid, zul- van Re-
 lende hy egter Lid des Raads van Staate bly-geeringe.
 ven. **Karel van Tisnacq**, die de Nederland-
 sche zaaken, in Spanje, waargenomen hadt,
 werdt, in deszelfs plaatse, benoemd, en die
 van Tisnacq, sedert, bekleed, door **Joachim**
Hopperus (t), van wien wy boven gewag
 gemaakt hebben. De dienften, door dee-
 zen, aan die van Holland gedaan, en nog
 te doen, in Spanje, werden, omtrent deezen
 tyd, erkend, met een geschenk van twee-
 honderd Reaalen *in specie*, uitmaakende ze-
 venhonderd ponden van veertig grooten (u).
 Ondertuffchen, verliepen 'er nog omtrent
 vier jaaren, eer Tisnacq herwaards kwam (v),
 binnen welken, Viglius het Presidents-ampt
 van den geheimen Raad nog schynt bekleed
 te hebben.

De Brieven des Konings waren zo dra niet 't Volk
 gelezen in den Raad van Staate, of het mis-^{mort te-}
 noegen, welk 'er de drie Heeren over ge-^{gen den}
 toond hadden, verspreidde zig onder de E-^{Koning.}
 delen, die hunne zyde hielden, en eerlang
 ook onder 't gemeen. Sommigen melden,
 dat de geheime Raad nog bezig was met 's
 Konings last te overweegen, toen Oranje,
 Egmond en Hoorne, ter gelegenheid van de
 Bruiloft des Heeren van Montigni, deswe-
 ge, ook met hunne vertrouwde vrienden,
 in

(t) VIGLIU Vita N. XCIV. p. 45. HOPPERUS Livr. II. Ch.
 VII. p. 60.

(u) Resol. Holl. 2 en 18 Decemb. 1565. Bl. 53, 55.

(v) VIGLIU Vita N. CXL. p. 52.

PHILIPS III. in onderhandeling traden (w): en zou hier, 1565, toen de tongen los geworden waren, door den wyn, hevig, tegen de Inquisitie en Plakaaten, en zelfs tegen den Koning uitgevaaren zyn (x). Doch anderen verhaalen, dat iets diergelyks geschied zou zyn, op de Bruiloft van Alexander Farneze, Prins van Parma en Zoon der Landvoogdesse, die, in Slagtmaand, te Brussel, gehouden werdt (y). Uit deeze gesprekken, sproot, nog in deeze zelfde maand, het vermaard Verbond der Edelen; waarvan wy nu de waare gelegenheid, die den meesten Nederlandfchen Schryveren onbekend geweest is, met de vereischte naauwkeurigheid, gaan ontvouwen.

X. Op den tweeden van Slagtmaand, 's daags Eerste opening tot het Verbond der Edelen, voor de Bruiloft van Parma, waren, in 't Huis van den Graave van Kuilenburg, staande te Brussel op de Paardenmarkt, omtrent twintig Edelen byeen gekomen: die, waarschynlyk, voor 't grootste gedeelte, der Hervorminge waren toegedaan, alzo *Franciskus Junius*, Leeraar in de heimelyke Gemeente te Antwerpen, uit wien wy dit verhaalen, dien zelfden dag, en ter zelfder plaatse, voor hun gepredikt hadt. Na de preeke en 't gebed, werdt hier geraadpleegd, over 't Plakaat des Konings op 't stuk der Inquisitie, en voorgeslaagen, dat men de Protelstantfche Vorsten in Duitschland moest tragten te bewegen, tot een verbond, om de Nederlanden van de Inquisitie te verlossen. Twee dagen hier-

(w) HOPPERUS *Livr. II. Ch. VII. p. 58.*

(x) BURGUND. *Livr. II. p. 89.*

(y) FR. JUNII *Vita p. 15. by BRANDT Reform. I. Deel, bl. 289.*

hierna, befloot men, zig met geene anderen dan met Duitſche Vorſten te verbinden: en op den zesden, werdt vaſtgeſteld, ook een inlandſch Verbond onder de Edelen aan te gaan, waartoe de Edelen van ieder Landſchap, door een of twee Gemagtigden uit het zelve, genoodigd zouden worden (z). 't Verbond, toen gemeenlyk het *Compromis* genoemd, ontworpen zynde, werdt, allereerſt, getekend door elf Edelen (5), onder welken ook was *Maximiliaan van Blois*, gezeid *de Kok van Neerynen*, Edelman des Graaven van Egmond, die, ten zelfden tyde, nog zes afſchriften van 't Verbond tekende, en ſedert een groot getal van Edelen tot tekenen bewoog. Hy en de tien anderen waren toen byeen geweest, in 't Huis van *Nikolaas de Hammes*, Wapenkoning der Vlies-ridderen, in 't gemeen * *Toiſon d'Or* genoemd (a), die der Hervorminge toegedaan was (b), en van ſommigen, voor den voornaamſten voorſtander des Verbonds gehouden wordt, hebbende hy geroemd, dat hy 'er wel tweeduizend Edelen toe overgehaald hadt (c). Of dit Verbond, welk nog voorhanden is, door *Filips van Marnix*, Heere van *S. Aldegonde* (d), of door iemand anders, zy opgeſteld, heb ik, met

FILIPS III.
1565.

*Gulden-Vlies.

gee-

(z) Vita JUNII ab ipſo conſcr. p. 15. & Manuſcript. JUNII by BRANDT Reſorm. I. Deel, bl. 289. en in de Byv. bl. 53.
 (a) Sentent. van ALVA. bl. 77.
 (b) VIGLIH Vita N. XCII. p. 44. & Not. p. 136.
 (c) STRADA Dec. I. Libr. V. p. 195.
 (d) GROTIJ Annal. I. p. 19. STRADA Dec. I. Libr. V. p. 194.

(5) BURGUNDIUS verhaalt, dat de Heer van *S. Aldegonde* de eerſte was, die 't Verbond onderſchreef. Libr. II. p. 116.

FILIPS III. geene zekerheid, konden ontdekken. Doch
1565. deszelfs inhoud liep op deezen zin: „ Dat
Deszelfs „ een hoop vreemdelingen, bewimpelende
inhoud. „ hunne staatzugt en gierigheid met yver
 „ voor het Katholyk geloof, zyne Majesteit,
 „ tegens zynen eed, en strydig met de hoop,
 „ die hy den Landzaaten hadt gegeven, o-
 „ vergehaald hadt, niet slegts tot het niet
 „ verzagten, maar zelfs tot het verzaaren
 „ der strenge Plakaaten en tot het gewel-
 „ diglyk invoeren der Inquisitie, zo strydig
 „ met alle Geestelyke en weereldlyke Reg-
 „ ten, en vooral ook met de Privilegien en
 „ loffelyke Herkomen deezer Landen, ja
 „ waardoor, alle Koophandel verdreeven,
 „ de Koning van allen gezag over 't volk
 „ beroofd, en onbeschryflyke oproeren en
 „ verwarringen te wege gebragt zouden wor-
 „ den. Dat zy, Leenmannen des Konings
 „ en Edelen des Lands, van dit alles goede
 „ kennis gekreegen hebbende, niet hadden
 „ mogen nalaaten, te waaken tegen deeze
 „ zwaarigheden, en ten dien einde, een heilig
 „ Verbond te sluiten, waarby zy, met pleg-
 „ tigen eede, beloofden, het invoeren der In-
 „ quisitie, uit al hun vermogen, te zullen
 „ beletten, terwyl zy hoog en duur betuig-
 „ den, niets voor te hebben tegen de eere
 „ Gods en den dienst des Konings, of het wel-
 „ vaaren des Lands: al het welke zy veel eer
 „ zouden tragten te vorderen. Voorts be-
 „ loofden zy, elkanderen als broeders en ge-
 „ trouwe gezellen, te zullen bystaan, met
 „ lyf en goed; indien iemant hunner, uit
 „ hoofde van Inquisitie of Plakaaten, eenig
 leed

„ leed overkwame; zelfs al werdt het ver- FILIPS III.
 „ glimpt, met het deksel van straffe over 1565.
 „ wederfpanningheid of iets diergelyks: mids
 „ dat, tot zodaanige onderneemingen, met
 „ gemeenen raad van alle de Broeders en
 „ Bondgenooten, beslooten werdt. Eindelyk,
 „ badenze God, dat hy hun Verbond en voor-
 „ neemen zegenen, en tot eere zyns naams,
 „ tot dienst der Koninglyke Majesteit, tot
 „ vrede en welvaart der Landen, en tot hun-
 „ ner zielen zaligheid doen gedyen wilde (e).”

Dit Verbond werdt, terstond, door een groot Eerste en
 getal van Edelen getekend, welk allengskens voor-
 tot omtrent vierhonderd aanwies. Onder de naamste
 eerste en voornaamste tekenaars, waren Hen- teke-
 rik van Brederode, Lodewyk van Nassau, naars.
 Broeder des Prins van Oranje, de jonge
 Graaf *Karel van Mansfeld*, *Floris van Palland*,
 Graaf van *Kuilenburg*, in wiens Huis het Ver-
 bond eerst ontworpen was, twee *van den*
Bergen, twee *Batenburgen*, *Risoir*, *Dolbain*,
Joan van Casembrood, *Heer van Bakkerzeel*, E-
 delman des Graaven van *Egmond*, *Christof-*
fel van Leefeldale, insgelyks in dienst van dien
 Graave; *Boisot*, *Hautain*, *Ryzenburg*, *Langerak*,
 twee *Meroden*, *Louverval*, *Lumei*, *Tffelstein*,
Liques, *Liere*, *Mansart*, *Jan van Marnix*, *Heer*
van Tholouse, *Filips van Marnix*, *Heer van S.*
Aldegonde, *Joost en Diderik Sonoit*, twee *van der*
Aa, *Tilly*, *Tseraarts*, *Obdam*, *Jan van Blois*,
 gezeid *Treslong*, *Crohain*, Bediende van den
 Graave van *Hoogstraaten*, *Longueval*, *Capres*,
 San-

(e) Zie BOEK II. Deel, bl. 38 [53]. en Groot-Plakaarb. III.
 Deel, bl. 31.

FILIPSIII. Sänder en Lubbert Turk, Bentink, Droffgaard
1565. van Woudrichem, Nuinhem, Droffgaard van

Hoorne, Yffelstein en Buuren (f), Huibert van Raaphorst, Lancelot van Brederode, Gysbrecht van Duivenvoorde, Fredrik van Egmond, Jakob van Ilpendam, Rutger van Boetzelaar, Heer van Karnisse, en Daniel en Otto, zyne Broeders, Jan van Renesse van Wulven; Kornelis van Alkemade, Adriaan de Waal van Vroonestein, Barthold Entes (g), en zeer veele anderen: Doch de naamen van Oranje, Egmond en Hoorne werden, onder deeze Bondgenooten, niet gespeld. Ook hebben Egmond (b) en Hoorne (i) beide, sedert, beweerd, dat zy 'er nimmer onder behoord hebben. Maar Oranje, die, in zyne eerste Verantwoording gezeid hadt „ dat het Verbond, buiten zy „ ne kennis of toestemming; opgeregt was „ schoon hy 't nooit als eene samenweering „ van muitelingen hadt aangemerkt (k), „ erkent egter, in zyne tweede Verantwoording, in 't jaar 1581 uitgekomen, dat hy het inleveren van 't Verzoekschrift, 't welke, naderhand, uit kragte van 't Verbond, geschiedde, goedgekeurd heeft, stellende hy zelfs, in dien tyd, zyne eer, in deeze zyne goedkeuring (l). En als men, hierby, in aanmerking neemt, dat 's Prinzen Broeder, Lodewyk

Of en hoe ver 'er Oranje, Egmond en Hoorne deel aan hadden.

(f) BOR II. Boek, bl. 28 [54].

(g) Sentent. van ALVA bl. 39, 60, 61, 72, 134, 317, 175, 354, 223 enz.

(b) Proces van Egmond bl. 638.

(i) Verantw. van Hoorne, bl. 108. by BOR Auth. St. I. Deel, bl. 63.

(k) Verantw. van Will. I. by BOR als bov. bl. 9.

(l) Apolog. van Willem I. by BOR Auth. St. II. Deel, bl. 78.

wyk van Nassau, zyn Schoonbroeder, de FILIPS III.
 Graaf van den Berg, de Heer van S. Alde- 1565.
 gonde, zyn boezemvriend, en verscheiden
 Edelluiden en bedienden van zyn Huis Le-
 den van 't Verbond geweest zyn; zal men zig
 naauwlyks verbeelden kunnen, dat een zaak,
 van zulk een belang, geheel en al buiten ken-
 nis van den Prins heeft kunnen blyven. Zeker
 genoeg is 't ook, dat Egmond en Hoorne, die
 hunne luiden onder de Bondgenooten hadden,
 al vroeg kennis van 't Verbond hebben gehad,
 en hetzelfde niet hebben afgekeurd (m).

Men vindt, dat eenige Edelen, kort na 't Sommi-
 sluiten van 't Verbond, heimelyk zouden heb- gen Ede-
 ben toegelegd, om de Stad Antwerpen in te len wor-
 neemen, tegen den derden van Winter- den ge-
 maand. Graaf Lodewyk, die 'er kennis van zeld Ant-
 bekomen hadt, zou 'er, met zynen Broeder, werpen
 den Prinse van Oranje, over hebben geraad- te willen
 pleegd. Doch deeze zou 't ontraaden heb- innee-
 ben, zeggende, kans te zien, om de zaa- men.
 ken, zonder dat men geweld behoefde te
 gebruiken, tot rust te brengen (n). Doch
 also geenen onzer Schryveren hiervan gewaa-
 gen, weet ik niet, hoe veel staats 'er op te
 maaken zy.

't Verbond der Edelen, nu ontworpen, XI.
 werdt, door zendelingen van Brederode en Hevig-
 Graave Lodewyk, onder welken, *Jan Ze-* heid te-
gers van Wassenhoven, Lodewyk van Binkhorst, gen de
Diderik Sonoï, Jozua van Alveringen, Heer Inquisitie
van Hofwegen, Sjoert Beima, Maximiliaan van en Pla-
kaaten.
 Blois

(m) *Vid. & VIGLIU Vita N. XCVI. p. 46.*

(n) *Manusc. F. JUNII by BRANDT Reform. I. Deel, in de*
Byvoegf. bl. 53.

FILIPs III. Blois de Kok, *Albert Hugtenbroek* en Jakob
1565. van Ipendam de voornaamsten waren (o),
 alomme vertoond (p), en door veelen gete-
 kend. 't Gemeen kreeg 'er spoedig kennis
 van, en 't verwekte, terstond, eene bystere
 gifting in de gemoeden. Men voer niet
 alleen op 't hevigt uit, tegen de Inquisitie
 en tegen 's Konings Plakaaten; maar 't re-
 gende alomme Schimpfchriften en Blaauw-
 boekjes, waarin de Kardinaalsgezinden, en
 sommigen zelfs met naame (q), op 't scham-
 perst, doorgestreeken, en van snoode voor-
 neemens tegen de voornaamste Heeren,
 beschuldigd werden (r). Ook vindt men,
 aan de Kerkdeuren, aan de Poorten van het
 Hof, en aan de Huizen van den Prinse van
 Oranje en van den Graave van Egmond,
 Geschriften aangeplakt, waarin de On-
 roomschen zig hunner bescherminge aan-
 bevalen, en hen, tot voorstanders der goe-
 de zaake, aanriepen. De Landvoogdes werdt,
 dagelyks, lastig gevallen, door Edelen, Bur-
 gers, Staaten en Steden, klagende over de
 Inquisitie: waaronder die van Brabant en
 Vlaanderen, boven anderen, aanhielden.
 Aan de andere zyde, vielen ook de Inquisi-
 teurs en andere Kerkelyke Regters der Land-
 voogdesse klagtig, dat men hun geen be-
 hoorlyk ontzag toedroeg. Zelfs verzogten
 sommigen, ontflaagen te worden van hunne
 Ampten (s). De schimpfchriften hielpen
 veel,

(o) Sentent. van Alva *bl.* 40, 52, 54, 75, 77, 129, 72.

(p) *VIGLII Vita*, N. XCVI. p. 46.

(q) *VIGLII Vita*, N. XCVIII. p. 47.

(r) *BOR I. Boek*, *bl.* 25 [35]. 30 [43].

(s) *HOPPERUS Livr. II. Cb. VIII. p.* 61.

veel, om hen, by 't gemeen, in veragting te brengen. Doch de Koning zelf liep niet vry van derzelve steeken. Op den drie-^{1565.} twintigsten van Wintermaand, vondt men te Antwerpen, op drie of vier plaatsen, eengen den Geschrift aangeplakt; waarby de Burgers de Wethouders vermaanden, „om den die zynen eed en 's Lands Handvesten schonden hadt, voor 't Kamergeschrift te Spiers te doen dagvaarden; also Brabant, als onder den vyfden Kreits des Duitschen Ryks behoorende, in de Geloofsvrede, te Passau en te Augsburg geslooten, begreepen was.” Hier was bygevoegd „dat de Burgers, geene vryheid van Godsdienst konnende verwerven, hun heul aan de Staaten zouden moeten zoeken. Voorts wilden zy de wyt niet hebben van eenig oproer; welk, om het invoeren der Inquisitie, zou mogen ontstaan (t).” De Landvoogdes verboodt, openlyk, het zaaijen van diergelyke schriften, en wendde veele moeite aan, om de makers van het laatstgemelde te agterhaalen: Doch deeze was vergeefs. Ook wies de lust, om smaalschriften te strooijen, aan, tegen 't verbod: Onder deezen, vondt men egter, nu en dan, Boekjes, die de vryheid van Godsdienst, met klemmende redenen, verdedigden. Ook kwam, omtrent deezen tyd, in 't licht de Geloofsbelydenis der *Kalvinisten*: zo genoemd naar *Jan Kalvin*, Predikant te Geneve, wiens Leer en Kerken-ordening zy,

Belydenis der Gereformeerden reeds

(t) BOEK I. Boek, bl. 24 [34].

FILIPSIH. reeds in Frankryk, van waar zy, in grooten
 1565. getale, herwaards waren gekomen, hadden
 komt in aangenomen. Men heeftze, sedert, Gere-
 't licht. *formeerden* of Hervormden genoemd. De Be-
 lydenis, van welke wy spreekken, droeg een'
 Brief aan den Koning in 't voorhoofd, waar-
 in de uitgeevers verklaarden „ dat zy, wel
 „ honderdduizend sterk zynde, zig egter
 „ stil hielden, en 's Lands lasten, nevens
 „ anderen, droegen: 't welk, zeidenze,
 „ toonde, dat zy geen oproer in den zin
 „ hadden." Doch 't begrooten van zulk eene
 menigte werdt, ten Hove, misduid, en voor
 eene bedreiging genomen (u). Oranje, Eg-
 Groot mond en Hoorne deden egter ook hun best,
 getal van Onroomschen. om de Landvoogdes te verzekeren, dat het
 getal der Onroomschen zo groot was, dat
 men 't onmogelyk zou kunnen uitrooijen:
 terwyl anderen haar voorhielden, dat men 't,
 verre boven de waarheid, uitmat. Doch de
 voorzigtigsten gingen tusschen beide, zien-
 de 't kwaad, gelyk men sprak, niet zo ge-
 vaarlyk aan, dat men 't voor ongeneeslyk
 hadt te houden; noch zo gering, dat men 't
 vryelyk verwaarloozen mogt (v); terwyl de
 Landvoogdes, geslingerd door verschillende
 overleggingen, naauwlyks wist, welke zyde
 zy te houden hadt.

Vrymoe- De Edelen, vast arbeidende om aanhang
 dige taal te winnen, schroomden niet, eene taal te
 der ver- laten hooren, die, ten Hove, geoordeeld
 bonden' werdt, naar oproerigheid te smaaken. Zy
 Edelen. sloe-

(u) BOR I. Boek, bl. 36 [43]. HOOFD II. Boek, bl. 71.

(v) HOFFERUS *Livr. II. Cb. VII. p. 62.*

sloegen uit „ dat de Nederlanders niet zo FILIPSIJF.
 „ plomp noch beestagtig waren, of zy be- 1565.
 „ greepen wel, wat de Vorst zynen Leen-
 „ man en wat de Leenman zynen Vorst ver-
 „ schuldigd was: en dat, zo men hen langer
 „ ringeloorde, zy wel middel vinden zou-
 „ den, om een' oorlog te doen voeren, zon-
 „ der dat men wist, door wien, of op welk
 „ eene wyze.” En werden zy zeer, in deeze verschei-
 hunne gedagten, gestyfd, door verscheiden' den' Stad-
 byzondere Stadhouders, met naame, door houders
 den Prinse van Oranje, de Graaven van Mans- weigeren
 feld en Megen, den Markgraaf van Bergen de Inqui-
 en den Heere van Montigni, die, in den sitie en
 aanvang des jaars 1566, zo schriftelyk als Plakaa-
 mondeling, aan de Landvoogdesse verklaar- ten te
 den „ dat zy geenen wil noch middel had- handha-
 „ den, om de Plakaaften uit te voeren, en ven.
 „ de hand te leenen aan de Inquisitie; en 1566.
 „ dat zy, zo de Koning en haare Hoogheid
 „ hierop bleeven aanhouden, zig liever van
 „ hunne Ampten wilden ontslaan (w).” De
 Bondgenooten, gehertigd door zulke ver-
 klaaringen, hielden, van tyd tot tyd, By-
 eenkomsten, in welken, zy elkanderen wee-
 zen op den steun, dien de goede zaak hadt,
 aan de voornaamste Heeren van den Raad.

Oranje en Hoorne, groot misnoegen over XLII.
 het streng besluit des Konings getoond heb- Oranje
 bende, verlieten, omtrent deezen tyd, het en Hoor-
 Hof, voorgeevende, dat zy zig, in hunne ne ver-
 byzondere Heerlykheden, gingen onthou- laaten het
 den, Hof.

(w) HOPPERUS *Livr. II. Ch. VII. p. 62, 63.* Zie den Brief van Oranje, by BOE I. *Boek, bl. 23* [33].

Philips III. den, zonder zig meer met de Regeering te
1566. willen bemoeijen. Egmond, die veele Kin-
Egmond deren en meer belang by de gunst des Kon-
blyft. nings en der Landvoogdesse hadt, stondt
 eene poos in twyfel, of hy hun voorbeeld
 volgen wilde; doch besloot, eindelyk, nog
 te blyven (x). Oranje begaf zig naaf zyne
 Heerlykheid Breda, alwaar hem, omtrent
 het midden van Lentemaand, verscheiden'
 Edelen en Grooten kwamen vinden: 't zy
 dat zy hier ontbooden waren, gelyk men
 vermoedde; 't zy datze 'er, als sommigen
 voorgaven, met verschillende inzigten, en
 zonder van elkanderen te weeten, waren
 verscheenen (y). Men wil, dat zig hier, be-
 halve den *Graave van Zwartsenberg* en *Joris*
van Holl, beide Duitfche Krygsoversten (z),
 ook eenige Fransche Bevelhebbers bevon-
 den (a): doch dit laatste is onwaarfchynlyk
 (b). Eenige dagen laater, begaf zig dit Ge-
 zelschap van Breda naar Hoogstraaten: en
 meent men, dat, hier of te Breda, of veel-
 ligt op beide de Plaatsen, beslooten werdt,
 het Verzoekschrift in te leveren, welk, se-
 dert, zo veel gerugts gemaakt heeft. *Antoni*
van Lalaing, *Graaf van Hoogstraaten*, on-
 langs wedergekeerd van een Gezantschap aan
 't Keizerlyk Hof, heeft, in openbaaren druk,
 wel erkend, dat de Edelen ten zynen Hui-

Byeen-
komsten
der Ede-
delen te
Breda en
te Hoog-
straaten.

Zy be-
 sluiten
 een Ver-
 zoek-
 schrift in
 te leve-
 ren.

28

(x) HOPPERUS *Livr. II. Ch. IX. p. 67.*

(y) Verantw. van Hooine, by BOR Auth. Stukk. I. Deel,
 bl. 63.

(z) HOPPERUS *Livr. II. Ch. IX. p. 68.*

(a) Vide LANGUETI *Epist. IV. p. 12.*

(b) Verantw. van Hooine, bl. 107. by BOR Auth. Stukk. I.
 Deel, bl. 63.

ze vergaderd zyn geweest; doch te gelyk FILIPS III. beweerd, dat het Verzoekschrift, aldaar, niet 1566.

beraamd noch vastgesteld is. Veelligt, is het te Breda ontworpen, en te Hoogstraaten, door eenigen, ondertekend: welk laatste de Graaf zelf niet donkerlyk toestaat (c).

Oranje verhaalt ook, in zyne Verantwoor- Wat deel ding van den jaare 1581 „ dat de Ridders Oranje

„ van de Orde en de Leden des Raads van hierin

„ Staate, op zyn verzoek, te Hoogstraaten hadt.

„ waren byeen gekomen; dat hy hen hier

„ hadt zoeken te beweegen, om nevens hem,

„ de hand te slaan, aan het herstellen van

„ 's Lands rust en welvaart; doch dat hy

„ hen, tot geene eenpaarigheid, hadt kon-

„ nen brengen; waarop sommigen, wien de

„ vervolging zeer hard viel, voorslag van

„ geweldige middelen hadden gedaan, wel-

„ ken hy van de hand gewezen; doch daar-

„ entegen, het inleveren van een Verzoek-

„ schrift, 't welk van anderen voorgeslaagen

„ was, als een regtmatig en zagt middel,

„ om vryheid van Godsdienst te verkrygen,

„ niet kwalyk gevonden hadt (d).” De Graaf Wat 'er

van Egmond heeft doen schryven „ dat hy, Egmond

„ te Breda, van geene andere zaaken dan van wist.

„ van goede gasterij hadt hooren spreek-

„ en dat hy, met den Heere van Bredero-

„ de, die hier ook tegenwoordig was, geen

„ byzonder gesprek, dan over eene Dykaad-

„ je, aan welke zy beide deel hadden, ge-

„ hadt heeft; doch dat hy, sedert, ver-

trek-

(c) *Defense du Comte de Hoogstr. Art. IV. V. by BOR Auth.*
Stuk. I. Deel, bl. 28, 29.

(d) *Apolog. by BOR, Auth. Stuk. II, Deel, bl. 74.*

FILIPS III. „trekkende, in 't gezelschap van Oranje,
1566. „Hoorne, Bergen, Megen en Hoogstraaten,
 „van Breda naar het Huis van den
 „laafstgemelden, op weg vernomen hadt,
 „dat Brederode en eenige andere Edelen
 „beslooten hadden, een Verzoekschrift o-
 „ver te leveren: 't welk hy hadt afgekeurd
 „(e).” 't Schynt dan, dat Egmond geen
 deel aan 't ontwerpen en inleveren van 't
 Verzoekschrift heeft gehad, en dat men O-
 ranje, die de Vergadering, te Hoogstraaten,
 belegd, en het ontworpen Verzoekschrift
 goedgekeurd hadt, voor den voor-
 naamsten voorstander van dit Verzoekschrift,
 houden moet. Hoorne en Hoogstraaten zyn,
 na hem, de aanzienlyksten geweest, die de
 Edelen, in 't heimelyk, ondersteund hebben.

Men krygt 'er ten Hove kennis van.
 Ten Hove, kreeg men haast kennis van
 het voorneemen der Edelen. De Graaf van
 Megen, die hunne byeenkomsten hadt by-
 gewoond, was zo dra niet, te Brussel, we-
 dergekeerd, of hy verhaalde, in den Raad,
 „dat eenige voornaame Heeren en Edel-
 „luiden, uit de groote menigte van Ket-
 „teren, die de Nederlanden overstroomd
 „hadden, vyfendertigduizend man, zo te
 „paard als te voet, in gereedheid hadden
 „gebragt, die, binnen kort, zouden op-
 „trekken, om 't Land alomme af te loopen,
 „zo men hun geene vryheid van Godsdienst
 „toestondt, welke zy, binnen weinige da-
 „gen, ten getale van duizend of vyftien-
 „honderd, gewapend, te Brussel, zouden

ko:

(f) Proces van Egmond bl. 637.

„komen verzoeken.” Hy gaf voor, deeze FILIPS III. 1566.
 byzonderheden vernomen te hebben, uit eenen vreemden Edelman van zyne vrienden, wiens naam hy zig verbonden hadt, te zullen heelen. De Graaf van Egmond, die tegenwoordig was in den Raad, bevestigde het zeggen des Graaven van Megen gedeeltelyk, verklaarende iets diergelyks gehoord te hebben van luiden, die niet genoemd wilden zyn. Te gelyk, vertoonde hy een Afschrift van het Verbond der Edelen, waarby hun oogmerk klaarlyk was opengelegd.

De Landvoogdes, ten hoogsten verzet over deeze tyding, vroeg den Heeren om goedden raad. Megen antwoordde „dat 'er maar drie middelen waren om het kwaad, dat den Landen dreigde, af te weeren: of, 't stond de wapenen op te vatten; 't welk nogtans niet zonder 's Konings last geschieden kon, dien men zeer laat, en veelligt na dat de anderen reeds lang op de been geweest zouden zyn, zou konnen bekomen: of, toe te staan, 't gene de Edelen verzoeken zouden, 't welk hy voorzag, dat zynner Majesteit, in geenen deele, zou behaagen: of hun, eindelyk, eenige verzagting te gunnen, in 't stuk der Inquisitie en Plakaaten, benevens vergiffenis van de misdaad, die zy hadden begaan.” Hierby voegde hy „dat men de byzondere Stadhouders en eenige andere Heeren ten Hove behoorde te roepen, voor dat de Edelen hun verzoek kwamen doen, en dat men den Koning van alles verwittigen moest, zonder op zyne herwaardskomst,

XIII.

Raad-pleeging ter dezer gelegenheid.

PHILIPS III., die nu toch te laat komen zou, voor te-
 1566. „ genwoordig, te dringen.” Egmond viel
 hem toe; doch was van gedagten, dat de
 Edelen, ongewapend, en niet boven vier
 of vyfhonderd sterk, binnen Brussel zouden
 komen, en een veel gemaatigder verzoek
 doen, dan men, by gerugte, verspreidde. Ee-
 nige andere Leden van den Raad hielden zig,
 midlerwyl, vreemd, dat zulk eene menigte
 volks by der hand zou zyn, zonder dat de
 Bevelhebbers der Grenssteden of anderen
 hiervan iets zouden hebben vernomen, mee-
 nende zy voorts „ dat de Stadhouders en
 „ Vliesridders, de handen in een slaande,
 „ om geene verandering in 't stuk van den
 „ Godsdienst te gedoogen, elk, die zig
 „ roerde, verre te magtig zouden zyn; dat
 „ men den boozen niets toegeeven moest,
 „ veel min, met hen, als met zyns gelyken,
 „ in onderhandeling treden: dat het, ein-
 „ delyk, naar spotten smaakte, te vermaa-
 „ nen van vergiffenis, zonder dat men nog
 „ wist, waarin misdaan ware en door wien?”
 Zo spraken sommigen, onder anderen Bar-
 laimont (e), openlyk; doch heimelyk gaven
 zy der Landvoogdesse te verstaan, dat zy,
 de Stadhouders en Vliesridders byeen roe-
 pende, ligtelyk zou kunnen merken, hoe de
 meesten gezind waren. De Landvoogdes ge-
 droeg zig, in zo verre, naar den raad van
 Egmond en Megen, dat zy, den twintigsten
 van Lentemaand, last gaf, om den Koning
 alles over te schryven, en om de Vliesridders
 en

(e) BURGUND. *Livr.* II. p. 122.

en Stadhouders, ten Hove, te ontbieden. PHILIPS III.
 Aan Oranje en Hoorne werden wel drie of 1566,
 vier brieven afgevaardigd: waardoor zy zig
 beweegen lieten, om wederom, nevens de
 anderen, in den Raad te keeren.

Eenige Heeren, ondertuffchen, de moei- Eenigen
 te genomen hebbende van de Plakaaten, aan- weigeren
 dagtelyk, te onderzoeken, verklaarden ron- de wape-
 delyk „ dezelve te vinden onredelyk en nen voor
 „ onverdraaglyk: daarby voegende, dat zy de Inqui-
 „ ongezind waren, om de wapenen, tot fitie op te
 „ voorftand van dezelve of van de Inqui- neemen.
 „ fitie, te gebruiken: alzo de Kardinaal van
 „ Granvelle, onder dekfel van een van bei-
 „ de, hun ligtelyk aan lyf en goed zou kon-
 „ nen komen.” Nog zeidenze „ dat 'er ee-
 „ ne algemeene vergiffenis vereifcht werdt,
 „ om den Prins van Oranje, bedugt voor 's
 „ Konings ongenade, geruft te ftellen: moe-
 „ tende, voor alle dingen, zyne Majesteit
 „ met dezelfs Vaffalen verzoend zyn (f).”

Tegen den zevenentwintigften van Len- De Vies-
 ternaand (g), verfcheenen, op 't ontbod der ridders
 Landvoogdeffe, ten Hove, Oranje, Eg- komen
 mond, Aarfchot, Bergen, Megen, Arem- ten Ho-
 berg, Hoorne, Hoogfttraaten, Ligne, Bar- ve.
 laimont, Montigni en Hachicourt, allen
 Ridders van 't Gulde-vlies, benevens den
 Prefident Viglius, den Raadsheer Bruxelles
 en die van den geheimen Raad. De Land-
 voogdes, 't gevaar, waarvan wy gewaagd
 hebben, hebbende voorgesteld, vermaande
 elk,

(f) HOPPERUS *Livr. III. Ch. I. p. 69. & suiv.*

(g) BURGUND. *Libr. II. p. 124.*

FILIP III. elk, om zyn gevoelen rondelyk te openen.
 1566. In 't verhandelen deezer stoffe, werdt aan-
 gemerkt „ dat 'er tweeërlei Inquisitie was,
 „ eene gewoonlyke, die de Biffchop, en eene
 „ buitengewoonlyke, die de Paus oefende.
 „ Dat deeze Landen, thans zo rykelyk van
 „ Biffchoppen zynde voorzien, wanneer
 „ deezen de gewoonlyke Inquisitie waarna-
 „ men; zeer bekwaamlyk, zouden kunnen
 „ ontheeven worden van de buitengewoon-
 „ lyke der Inquisiteuren van den Paus: of
 „ dat men dezelve, ten minften voor ee-
 „ nen tyd, zou kunnen opfchorten. Dat,
 „ wat de Plakaaten betref, toegestaan zyn-
 „ de, dat men dezelve niet geheellyk be-
 „ hoorde weg te neemen; men egter, al in
 „ 't jaar 1550, gezien hadt, datze, door
 „ den Keizer, verzagt geworden waren (*b*),
 „ op de voorspraak zyner Zuster Maria, Ko-
 „ ninginne van Hongarye en Landvoogdes-
 „ se der Nederlanden; waarom het, veel-
 „ ligt, ook tegenwoordig, niet ongeraaden
 „ zou zyn, dat men, op eene diergelyke
 „ verzagting, bedagt ware (*i*).” Wat O-
 ranje en die 't met hem hielden, byzonder-
 lyk, in deeze Raadsvergadering, gestemd
 hebben; is my, uit geene egte bescheiden,
 gebleeken (2). Doch 't is zeker genoeg,
 dat zy zig, ten minften, ook voor 't op-
 schor-

(*b*) Zie V. Deel, bl. 349.

(*i*) HOPPERUS *Livr.* III. *Ch.* II. *ps* 72.

(2) NICOLAUS BURGUNDIUS legt (*Libr.* II. p. 126.) Oranje, in deeze gelegenheid, eene sierlyke en geleerde Redevoering in den mond, die door Hooft (*II. Boek, bl. 74.*) in een fraai Nederduitsch klee-
 ge-

schorten der Inquisitie, en voor 't verzagten **Filips III.**
der Plakaaten, zullen hebben verklaard. **1566.**

De raadpleegingen duurden eenige dagen. Gerugt
Midlerwyl., werdt de Gemeente, allengs- dat Hertog
kens, stouter, steunende op de gunst der- tog Erik
drie Heeren, welken zy hielt der Hervor- van
minge genegen te zyn. 't Volk werdt ook, Bruns-
omtrent deezen tyd, ontruft, door de ty- wyk volk
ding, dat Hertog Erik van Brunswyk, Pand- werft,
heer van Woerden, te Kleeve, op 's Ko- tot voor-
nings naam, eenig Krygsvolk verzamelde, stand der
met welk hy, zeide men, voorhadt in de Inquisi-
Nederlanden te komen, om de Inquisitie tie.
daar in te voeren. Te Leiden zelf, hielt
men, ter oorzaak van dit gerugt, in den
aanvang van Grasmaand, de Poorten gesloo-
ten, die bewaakt en met geschut voorzien
werden (k). De werving van Hertoge E-
rik was zeker. Ook, datze uit 's Konings
naam geschiedde. Doch de Landvoogdes be-
weerde, dat Filips 'er geen en last toe ge-
ven hadt, en schreef den Hertoge, ernste-
lyk, aan, dat hy nalaaten zou, zig langer
van 's Konings naam te bedienen. Sedert,
staakte Hertog Erik de werving; doch 't
volk hadt 'er, hier te lande, zo groot eene
ag.

(k) Oud Chronykje by ORLERS Leiden, bl. 554.

gesteken; doch, by andere Schryvers, niet aangete-
kend is. Mogelyk is zy, geheellyk, van BURGUN-
DIUS uitvinding: die, op dat men zig, aan de meer dan
Vorstelyke geleerdheid, welke 'er in doorsteekt, niet
stooten zou, (p. 131.) zegt, dat de Prins zo veele kun-
digheden geschept hadt, uit den ommevang met *Franciscus Balduinus*, van wien wy, boven (Bl. 98.) ge-
waagden. Ik heb, uit deeze Redevoering, niets dur-
ven overneemen.

Philips III. agterdoegt uit geschept, dat eenigen, te Ant-
1566. werpen, een besluit namen, om der Land-

Loffe ty-
 dingen
 ver-
 spreid.

voogdesse, zo zy de wapenen mogt opvat-
 ten, geld en krygsbehoefsten te weigeren.
 Men sprak hier ook, ten deezen tyde, van
 zig van de Stad te willen verzekeren, en men
 troostte elkanderen, met eene lousse tyding,
 dat de Franschen en Engelschen zig onder-
 ling verbonden hadden, om den Nederland-
 schen Adel by te staan, zo de Landvoogdes
 iets geweldigs onderneemen mogt. Ook
 mompelde men, dat de Hugenooten eenen
 aanslag op Zeeland in den zin hadden (1).
 Doch alle deeze gerugten, die allengskens
 in rook verdweenen, schynen ontstaan te
 zyn, uit verschillende bedenkingen der ver-
 bonden' Edelen, die niet geheim genoeg ge-
 houden werden, of met welken men de Ge-
 meente, voorbedagtelyk, heeft willen vlei-
 jen.

XIV.
 De Ver-
 bonden'
 Edelen
 komen te
 Brussel.

Omtrent den aanvang van Grasmaand,
 vervoegden zig de verbonden' Edelen, de
 een na den anderen te Brussel; waarover de
 Landvoogdes, zeer ontsteld zynde, in be-
 raad lei, of men 't hun niet beletten kon;
 doch de Heeren begreepen, eenpaariglyk,
 „ dat zy, zynde luiden van adel, die aan
 „ hun, door bloedverwantschap en dienst,
 „ verbonden waren, alleenlyk een Verzoek-
 „ schrift kwamen aanbieden, 't welk men hun
 „ niet weigeren kon, mids dat zy ongewa-
 „ pend verscheenen, en men eene wagt stel-
 „ de aan de Poorten.” Op den derden, deedt
 zyne

Afkomst

(1) BURGUND. *Libr.* II. p. 124.

zyne intrede, in Brussel, met tweehonderd ^{Fluiss III.} paarden, Henrik, Heer van Brederode, die 1566. openlyk ging voor het Hoofd der verbon- ^{van den} den' Edelen. Hy was uit het aloud Graaf- ^{Heere} lyk Huis van Holland gesprooten (m): en ^{van Bre-} onder 't gemeen werdt geloofd, dat hy een ^{derode.} gegrond regt op het Graaffchap hadt. Men wil zelfs, dat sommigen niet geschroomd zouden hebben te zeggen, dat hy, eerlang, Graaf van Holland zou worden (n). Doch dat, hy zelf ooit zo verre zou hebben gezien, is my, nergens, gebleeken. Hy was ook mis- noegd geweest op Granvelle, en sedert ge- treden, in de maatregels der drie Heeren, die hy, tot zynen dood toe, ingevolgd, of somtyds zelfs overschreedden heeft. Kort na hem, kwam Graaf Lodewyk van Nassau te Brussel, en eerlang ook Henrik, Graaf van den Berg, Schoonbroeder van den Prinse van Oranje. Zy werden verzeld of gevolgd van den Graave van Kuilenburg en van een groot getal van Heeren en Edelen, meest Nederlanders; doch ook eenige uitheem- sphen. Men vindt 'er eenige bedienden by van den Koning en de Hertoginne, veelen van den Prinse van Oranje en van den Graave van Egmond. Het getal derzelveu be- liep in alles driehonderd, weinig meer of minder (o). Op den vyfden, gehoor ver- ^{De Ede-} zocht en verworven hebbende, tradt deeze ^{len kry-} sloop van Edelen, in gelederen van vieren, ^{gen ge-} uit den huize van Kuilenburg, met eene staa- ^{hoor.} te-

(m) Zie II. Deel, bl. 151.

(n) Sentent. ten tyde van Alva bl. 263.

(o) HOPPERUS *Livr.* III. *Ch.* II. 73.

FILIPS III. telyke deftigheid, ten Hove, voorgedaan
 1566. door den Heere van Brederode en Graaf
 Lodewyk van Nassau. Voor de Landvoogdesse,
 die van de aanzienlykste Heeren verzoekt
 zeld was, zynde genaderd, voegde zig Brederode,
 met eene eerbiedige buiging, voorwaarts (p),
 haare Hoogheid aanspreekende, op deezem zin:
 „Mevrouw! de Edelen, hier tegenwoordig,
 en anderen huns gelyken, in merkelyken getale,
 om gewigtige redenen, nalaatende hier te
 verschynen, hebben geraaden gevonden, dit
 Verzoekschrift te toogen, in allen ootmoed,
 aan uwe Hoogheid, te behandigen. Zy gelieve
 daarop te besluiten, 't gene zy dienstig vinden
 zal. Men berigt ons wel, Mevrouw, dat men
 uwer Hoogheid en eenigen Heeren van den Raad
 heeft aangediend, dat wy zouden voorhebben,
 den weg tot oproer en afval te baanen;
 met vreemde Vorsten en Duitsche en Fransche
 Krygshoofden heimelyk verstand houden,
 en reeds een verbond geslooten hebben zouden;
 door dit Geschrift zal zulk een aanbrengen
 noegzaam logenstraffen. Niettemin, hielden
 wy ernstelyk, dat uwe Hoogheid de naamen
 melde van beschuldigers en beschuldigden:
 op dat, door 't straffen van hun, die men in 't
 ongelyk vindt, verdel onheil geweerd worde:
 houdende wy ons verzekerd, dat uwe Hoogheid
 niet gedooogen zal, dat zulk een eerlyk gezelschap
 als het onze, ongestraft, gelasterd wor-

(p) METELEN II. Boek, f. 37.

't Verzoekschrift der Edelen overgeleverd aan de Land

L. Tinney sculpsit.

„ worde (q).” Zo spreekende, reikte hy ^{FILIPS III.}
 der Landvoogdesse 't Verzoekschrift over, 1566.
 „ welk van deezen inhoud was: „ De Neder-^{Inhoud}
 „ landers, Mevrouw, zyn altoos en alom-^{van het}
 „ me, voor getrouw jegens hunne Vorsten, zelve.
 „ vermaard geweest, met naame de Edelen,
 „ die ook nog, zo zeer als ooit, geneigd
 „ zyn, de voetstappen der voorouderen te
 „ volgen. Doch de dienst, dien wy den
 „ Vorst tegenwoordig doen, moet voor den
 „ grootsten en voeglyksten gerekend wor-
 „ den, alshoon wy 'er den ondank uwer
 „ Hoogheid door op den hals mogten haa-
 „ len. De Inquisitie is, vertrouwenwe, zo
 „ wel als de scherpe Plakaaten, met eene
 „ goede meening, door zyne Majesteit, in-
 „ gevoerd, en om te doen naarkomen, 't
 „ gene Keizer Karel, eertyds, raadzaam
 „ geoordeeld hadt. Doch de tyden vershil-
 „ len, en eischen byzondere hulpmiddelen.
 „ De Plakaaten, schoon niet ten strengsten
 „ naargekomen, hebben reeds merkelyke
 „ Beroerten veroorzaakt. Wat heeft men
 „ anders te wagten, dan een' algemeenen
 „ opstand, tot onherstelbaar bederf der Lan-
 „ den, zoze, volgens 's Konings last, zon-
 „ der eenige maatiging, worden in 't werk
 „ gesteld? Wy hadden gehoopt, dat de
 „ Heeren of Staaten, reeds voorlang, eenig
 „ verhoog hierover zouden gedaan hebben;
 „ doch zulks niet zynde gevolgd, om rede-
 „ nen, die wy niet bevroeden kunnen, heb-
 „ ben wy ons, volgens onzen eed en pligt,
 ver-

PHILIPS III. „ verbonden gerekend , om niet langer te
1566. „ zwygen : vertrouwende , dat zyne Maje-
 „ steit ons dit niet kwalyk afneemen zal ,
 „ also wy , hebbende onze huizen en goe-
 „ deren meest leggen in het open veld , by
 „ eenen gevreesden opstand , den eersten
 „ aanstoot lyden zouden , en ook niemant
 „ van ons , ja niemant in Nederland zyns
 „ lyfs zeker is , zo men de Plakaaten , ten
 „ strengsten , wil hebben uitgevoerd ; staan-
 „ de , in zulk een geval , elk bloot , voor
 „ den haat van den eersten kwaadaartigen
 „ beschuldiger . Wy bidden uwe Hoogheid
 „ dan ootmoediglyk ; dat zy , zonder uit-
 „ stel , iemant gelieve af te zenden aan den
 „ Koning , met ernstig verzoek ; dat zyne
 „ Majesteit , in de gemelde zwaarigheden ,
 „ ten spoedigsten , gelieve te voorzien , door
 „ het intrekken en te niet doen der Plakaa-
 „ ten , maakende nogtans , by raade en be-
 „ williging der algemeene Staaten , ande-
 „ ren in derzelve plaats . Wy smeeken ,
 „ daarenboven , dat uwe Hoogheid , terwyl
 „ de Koning deeze onze begeerte overweegt ,
 „ de Inquisitie en Plakaaten , by voorraad ,
 „ buiten uitvoering stelt , tot dat zyne Ma-
 „ jesteit ander bevel geeven mogt . Betui-
 „ gende wy , anderszins ; wel ernstelyk ,
 „ onschuldig te willen gehouden worden aan
 „ alle de kwaade gevolgen ; die , uit het
 „ verwaarloozen van deezen goeden raad ,
 „ zouden mogen ontstaan . Wy hebben ons ,
 „ als getrouwe dienaars en vassalen des Ko-
 „ nings , gekweeten van onzen pligt , zon-
 „ der dien ergens in te buiten gegaan te
 „ zyn .

„ zyn; waarom wy te vlytiger en te vuuri- FILIPSIIL
 „ ger bidden, dat uwe Hoogheid gelieve te 1566.
 „ letten op ons verzoek, eer 'er meer on-
 „ heil van kome. 't Welk doende, zal zy
 „ wel doen (s).” Sommigen hebben gefchree-
 ven, dat dit Vertoog opgesteld was, door
 Franciskus Balduinus, die de byeenkomst,
 te Breda, ook zou hebben bygewoond (t).
 Doch hiervan is my niets zekers gebleeken.
 De Landvoogdes, het Verzoekschrift aan-
 neemende, gaf voor bescheid, dat zy 'er
 agt op slaan, en binnen kort antwoorden zou.
 Des anderendaags, ontboodt zy de Edelen
 wederom ten Hove, die, zig, in dezelfde
 orde, derwaards vervoegd hebbende, het
 Verzoekschrift te rug ontvingen, met eene Ant-
 kanttekening van deezen inhoud: „ Dat woord
 „ haare Hoogheid genegen was eene bezen- der Land-
 „ ding aan den Koning te doen, die, ver- voogdes-
 „ trouwdeze, op alles, goede orde stellen
 „ zou, met naame op de verzagting der Pla-
 „ kaaten, waaraan ook, al voor hunne komst,
 „ in den Raad, gearbeid was. Doch on-
 „ dertusschen Inquisitie en Plakaaten te doen
 „ stilstaan, stondt in haare magt niet. Ook
 „ was 't ongerymd, 't Land zo lang zon-
 „ der regel te laten op 't stuk van den Gods-
 „ dienst. Nogtans wilde zy den Inquifi-
 „ teuren en Amptluiden van 't Geregt wel
 „ doen aanschryven, dat zy zig, in 't oe-
 „ fenen van hun gezag, met alle beschei-
 „ denheid, zouden hebben te gedraagen.

Van

(s) BOR II. Boek, bl. 41 [58].

(t) NIGERON Mem. Tom. XXVIII. p. 262. Biblioth. Belg.
 Tom. I. p. 284.

FILIPSIIL. „ Van de Edelen , beloofde zy zig eenen
 1566. „ goeden wil, om 't Katholyk geloof zui-
 „ verlyk te bewaaren, en zig zo ftil en ze-
 „ dig te gedraagen, als luiden van hunnen
 „ ftaat betaamde (u).”

XV.
 Nieuw
 verzoek
 der Ede-
 len.

De Edelen, op dit antwoord geraadpleegd hebbende, vonden 'er zo weinig genoegen in, dat zy beflooten, op den agtten, een nieuw Verzoekfchrift in te leveren, welk inhieldt: „ Dat zy haare Hoogheid dank-
 „ ten, voor zo spoedig een befcheid: doch
 „ wel gewenfcht hadden, om eenige meer-
 „ dere verzekering van de rust des Lands,
 „ het eenige dat zy zогten. Nademaal eg-
 „ ter de magt haarer Hoogheid zo ver niet
 „ reikte, 't welk zy, met droefheid, ver-
 „ ftonden, en wel anders gewenfcht had-
 „ den; zouden zy, in gevolge van haare be-
 „ lofte, verwagten, dat beide de Inquifi-
 „ teurs en de weerdlyke Overheid zig,
 „ met meer befcheidenheid, zouden gedraa-
 „ gen. En aangezien zy hadden vaftefteld,
 „ zig te voegen, naar 't gene zyne Maje-
 „ fteit, met bewilliging der Staaten, beraa-
 „ men zou, hoopten zy haare Hoogheid gee-
 „ ne de minfte ftof van ongenoegen gege-
 „ ven te hebben: houdende zy voor rede-
 „ lyk, dat elk, die eenigen oproer, ofiets,
 „ dat 'er naar zweemde, aanving, naar ver-
 „ dienfte, geftraft werdt. Andermaal, be-
 „ tuigdenze ook, zo hun Vertoog veragt
 „ werdt, en hierop eenige beroerte volgde,
 „ dat zy gehouden wilden zyn, ten volle vol-
 daan

(*) BOEK II. Boek, bl. 42 [59].

„ daan te hebben aan hunnen pligt. Ten be- FILIPSIIT.
 „ sluite, baden zy ootmoedelyk, dat haare 1566:
 „ Hoogheid alles ten beste wilde duiden,
 „ also 't sproot uit zugt tot den dienst des
 „ Konings en haarer Hoogheid, voor wier
 „ voeten zy, op haar bevel, bereid waren
 „ te sterven.” Voorts, alzo hun ter ooren
 gekomen was, dat eenige kwaadaartigen hun
 Verzoekschrift reeds hadden doen drukken,
 en zy bedugt waren, dat het, veelligt, met
 eenige verandering, mogt worden verspreid,
 waardoor hun de lak van oproerigheid zou
 mogen worden aangewreeven; zo verzog-
 ten zy, dat het, van woord tot woord, door
 's Konings Drukker, mogt worden gedrukt.

De Landvoogdes, de Edelen hebbende doen Tweede
 buitenstaan, en op hun voorstel, met de Hee- Ant-
 ren van den Raad, hebbende geraadpleegd, woord
 gaf hun, kort hierna, voor bescheid, dat zy der Land-
 „ zig verzekerde, de Inquisiteurs en Over- voogdes-
 „ heden daartoe te zullen konnen houden,
 „ dat 'er geene ergernis noch onheil ontstaan
 „ zou, zo 'er de Edelen slegts geene oorzaak
 „ van waren, waarvoor deezen, zo onder-
 „ ling als by de gemeente, hadden zorg te
 „ draagen, en vooral; onder de hand, geene
 „ meer bondgenooten aan te zoeken (v).”
 Van 't bedryf der Edelen ten beste te duiden, Zy wei-
 repte zy geen woord; 't welk deezen zo ver- gert het
 legen maakte, dat zy, reeds vertrokken zyn- gedrag
 de, den Heere d'Esguerdes nóg eens te rug- der Ede-
 zonden, om haare Hoogheid te verzoeken om beste te
 eene verklaring, dat zy, al wat 'er gedaan duident.

was

(v) BOEK II. Boek, bl. 42 [60].

FILIPS III. was hieldt gedaan te zyn, ten dienste Gods
 1566. en des Konings. Doch de Hertogin antwoordde,

De Ede-
 len schei-
 den mis-
 noegd.

stellen
 orde op
 hunne
 zaaken.

de, dat zy zig 't oordeel over 't bedryf der Edelen niet aanmaatigde, welk best, door den tyd en hun gedrag, zou kunnen geveld worden (w). De bondgenooten, kwalyk genoegd met dit antwoord; doch geenen kans ziende, om 't verder te brengen, beslooten te scheiden. Eenige Raaden hielden, midlerwyl, der Landvoogdesse voor, dat men hun eenige meerdere verzekering, omtrent het betoomen der Inquisiteuren en Amptluiden, behoorde te geeven. 't Welk, federt, met bewilliging of onder oogluiking der Landvoogdesse, geschied is. De Graaf van Hoogstraaten, verzeld van *Berti*, Geheimschryver der Landvoogdesse, vertoonde hun de Brieven, waarby den Inquisiteuren en Overheden alle bescheidenheid werdt aanbevolen, ten ware eenige openbaare ergernis gepleegd, of eenige daadelykheid aangevangen werdt. De Edelen, zig hier mede, naar 't scheen, latende genoegen, vertrokken wederom uit Brussel. Vooraf, hadden zy egter zekere orde be-raamd en getekend, waarby 't opperbeleid hunner zaaken, aan vier Hoofden, gesteld werdt, wien elk zou moeten gehoorzaamen. Ook noemdenze drie of vier Persoonen, in ieder Provincie, die verstand houden zouden met de Hoofden, te gelyk toeziende, dat de beloften der Landvoogdesse werden agtervolgd, en dat nergens eenige beroerte ontstondt. Voorts, verbonden zy zig, geene ver-

(w) HOPPERUS *Livr.* III. *Ch.* II. *p.* 79.

verandering te zullen maaken in den Gods-FILIPS III.
dienst, noch in de Regeeringe; maar het be- 1566.
fluit des Konings en der algemeene Staaten,
geduldiglyk, te zullen afwagten (x).

Doch onder 't gaan en keeren der Edelen, XVI.
was hun de naam van *Gueux* en *Geuzen* aan- Oor-
gewaaid, dien men gewoonlyk den bedelaa- sprong
ren geeft, en die, zo sommigen willen (y), van den
zo veel als *zonder zorg en kommer* betekenen Geuzen.
zou: 't zy dat de Heer van Barlaimont hun
allereerst deezen scheldnaam hebbe aange-
wreeven, zeggende tegen de Landvoogdes-
se „ dat zy, voor zulk een' hoop *Gueux* of
„ schooijers, niet behoefde bevreesd te
„ zyn (z);” 't zy dat hun dezelve, door an-
deren, naar 't hoofd gesmeeten is, om de
geringheid van hun genootschap te beschim-
pen. 't Was, inderdaad, bekend genoeg,
dat 'er, onder de verbonden' Edelen, veelen
waren, die, hunne meeste goederen verkwist
of verlooren hebbende, een behoefstig leeven
leidden, en welken nagegeven werdt, dat
zy naar verandering jookten, om, by dezel-
ve, hunnen staat te verbeteren (a). De
scheldnaam, dien men hun toewierp, werdt,
ondertusschen, als iets waardigs, van hun
zangenomen. Zy gaven elkanderen zelve Tekens,
deezen naam, en dronken, onder den zelve, waaraan
op elkanders gezondheid. Ook droegenze gou- zig de
den penninkjes, aan een rood lint of sluyer, Bondge-
nooten
om onder-
scheiden.

(x) BOR II. *Boek*, bl. 43 [60].

(y) HOPPERUS *Livr.* III. *Ch.* II. p. 75.

(z) BOR II. *Boek*, bl. 43 [61]. STRADA *Dec.* I. *Libr.* V. p. 211.

(a) REYD I. *Boek*, bl. 1, 2.

FILIPS III. om den hals (*b*), vertoonende, aan de eene
 1566. zyde, 's Konings beeldtenis, en aan de an-
 dere, een' bedelzak, door twee handen vast-
 gehouden, met dit of diergelyk byschrift, *Fidelles au Roy, jusques a la besace*, dat is, *den Koning getrouw, tot den bedelzak*. Anderen droe-
 gen een houten napje, aan een zilveren band,
 op de borst of aan den hoed: sommigen, uit
 het gemeen, een bedelaars klap in de hand
 (*c*). Op de napjes, stondt *Vivez les Gueux, lang leeven de Geuzen*, gesneeden (1): en op
 dat het een naar het ander geleeke, kleedden
 veelen zig in afchgrauw gewaad (*d*), zynde
 de verw van de kleeding der Bedelmonniken
 (*e*): aan alle welke tekens, de doorzichtig-
 sten de beginsfels der naderende beroerte be-
 merken konden.

XVII. Het Vertoog der Edelen hadt, ondertus-
 De Staa- sphen, zo veel gerugts gemaakt, door 't gant-
 ten van sche Land, dat 'er de byzondere Staaten ken-
 Holland nis van namen. In Brabant, Vlaanderen en
 besluiten een dier- Namen, besloot men, eerlang, een Vertoog
 een dier- gelyk aan de Landvoogdesse te doen, genoegzaam
 gelyk verzoek van gelyken inhoud als dat der Edelen (*f*).
 als de E- In Holland, hadt men, uit Brieven der Land-
 delen te voogdesse, in Lentemaand, aan alle de Ste-
 doen. den

(*b*) Sentent. van Alva, *bl.* 37, 48, 110, 169, 309.

(*c*) Sentent. ten tyde van Alva, *bl.* 294.

(*d*) BOR II. *Boek*, *bl.* 43 [61]. Sentent. van Alva *bl.* 48.

(*e*) METEREN II. *Boek*, *f.* 37 *vers*.

(*f*) Resol. Holl. 5 *Juny* 1566. *bl.* 22.

(1) De Penninkjes en napjes, van welken wy spre-
 ken, worden nog, by de Liefhebbers van zulke
 zeldzaamheden, bewaard. Men vindt zé afgebeeld, by
 G. VAN LOON, *Nederl. Historie-penningen*, I. Deel,
bl. 83, 85:

den geschreeven (g), reeds kennis gekree- FILIPSIII.
 gen, dat men, ten Hove, vreesde voor eeni- 1566.
 ge opschudding: waar tegen elk de wagt be-
 volen werdt. Doch toen men, naderhand,
 hier, het inleveren van 't Vertoog der Ede-
 len en der byzondere Staaten vernomen hadt
 (b), en, sedert, ook het openlyk prediken der
 Onroomschen in Holland, zo wel als elders,
 was aangevangen (i), besloot men, in Hooi-
 maand, ook opschorting van Inquisitie en
 Plakaaten, en het instellen eener nieuwe or-
 de op 't stuk van den Godsdienst, by raade
 der algemeene Staaten, van de Landvoog-
 desse te verzoeken. Amsterdam alleen nam
 egter geen genoegen in dit besluit (k). De Ontwerp
 geheime Raad hadt, kort na 't inleveren van eener
 't Vertoog der Edelen, eene *Moderatie* of maa- Moderatie
 tiging der Plakaaten ontworpen (l), die, se- of
 dert, door de Landvoogdes, de Heeren, en maati-
 die van den geheimen Raad zelve, verbe- ging der
 terd was: waarna Egmond en eenige ande- Plakaa-
 ren hadden voorgeslaagen, 'om dezelve, by ten.
 voorraad, vast te stellen en af te kondigen.
 Doch alzo sommigen, hierop, verstaan had-
 den, dat men, zonder uitdruklyken last des
 Konings, zo verre niet gaan mogt, en dat
 ook de maatiging zelve geen genoegen gee-
 ven zou, zoze, alleen op 's Konings naam,
 buiten bewilliging der algemeene Staaten,
 werdt ingevoerd; hadt men beslooten, 't ont-
 werp

(g) By BOR II. Boek, bl. 40 [57].

(b) Resol. Holl. 21 April 1566. bl. 17.

(i) Resol. Holl. 6 July 1566. bl. 26.

(k) Resol. Holl. 15 July 1566. bl. 29.

(l) VIGLIUS ad HOPPERUM Epist. VII. p. 359.

FILIPS III. werp derzelve den Koning niet slegts, maar **1566.** ook den Geregthhoven der byzondere Landschappen toe te zenden, en ten zelfden tyde, den byzonderen Stadhouderen last te geeven, om het den Steden onder hun bewind mede te deelen, en derzelve goeddunken daarop te verstaan (*m*). In gevolge van dit Besluit, hadt de Stad Amsterdam, onder andere Steden in Holland, by brieven der Landvoogdesse zelve van den tweeden van Bloemaand, ook kennis gekreegen van de ontworpen' Moderatie; schoon het ontwerp zelf, twee maanden laater, nog niet in Holland gekomen was. Haare Gemagtigden ter Dagvaart stemden, hierom, dat men alleenlyk een Affchrift van dit ontwerp behoorde te verzoeken, waarby men egter voegen mogt de bede, dat Holland niet boven andere Landen met de Inquisitie mogt worden belast. Doch men hielt zig aan 't gevoelen der meerderheid, wordende *Otto van Egmond, Heere van Keenenburg*, die 't Verbond der Edelen getekend hadt, en *Adriaan, Heere van Mathenes*, uit de Hollandsche Edelen, en twee uit ieder der groote Steden, benevens den Advokaat, gemagtigd, om 't Vertoog der Staaten ten Hove in te leveren (*n*).

De Gemagtigden van Holland maaken eenige

Doch naauwlyks waren deeze Gemagtigden te Brussel gekomen, of zy vernamen, dat hun Vertoog daar reeds eenige dagen bekend geweest en gelezen was. De Raadsheer Coebel, die dit den Advokaat van den Einde

(*m*) HOPPERUS *Livr. III. Cb. II. p. 75.*

(*n*) Resol. Holl. 15 July 1566, bl. 29, 304

de hadt aangediend, hadt 'er zelfs bygevoegd FILIPs III. 1566.
 „ hoe dit Vertoog bevonden was van gely- 1566.
 „ ken inhoud als het Verzoekschrift der E- verande-
 „ delen, die men *Geuzen* noemde, en wel- ringen in
 „ ker bedryf, by den Koning, zo kwalyk ge- 't Ver-
 „ nomen was, dat zy gevaar liepen van in toog der
 „ zyne hoogfte ongenade te zullen verval- Staaten.
 „ len.” Voorts gaf hy in bedenken, of de
 Staaten, met het inleveren van hun Vertoog,
 het bedryf der *Geuzen* niet billykten, en zig
 dus ook aan gelyk gevaar met hen bloot stel-
 den. En tredende in het onderzoek van het
 Vertoog zelf, merkte hy aan „ dat 'er eene
 „ vryheid in begeerd werdt, die 't Land
 „ voor allerlei verleiders en kwaaddoeners
 „ open stellen moest: waarom het inkomen
 „ van vreemde Leeraaren, het openlyk pre-
 „ diken, de opschuddingen onder de ge-
 „ meente, en andere zwaarigheden, die 'er uit
 „ te wagten waren, den Staaten zouden wor-
 „ den te last gelegd.” Ten besluite, zeide
 hy „ dat hun Vertoog geene vrugt doen zou,
 „ alzo zy geen ander antwoord van de Land-
 „ voogdesse te wagten hadden, dan den Geu-
 „ zen reeds gegeven was (o).” Alle deeze
 redenen strekten, om de Gemagtigden van
 Holland af te schrikken van het inleveren
 van hun Vertoog. Ook bragtenze te wege,
 dat 'er eenige verandering in gemaakt werdt.
 De President Viglius en de Graaf van Eg- Egmond
 mond zelf, dien zy 't, veranderd, vertoon- en Vi-
 den, vonden 'er egter geen genoeg in; glius nee-
 maar hielden hun voor „ dat zy, met hun men 'er
 geen ge- noegen go-
 Ver- noegen
 in.

(o) Resol. Holl. 25 July 1566. bl. 30.

FILIPS III., Vertoog, den brand niet bluffchen; maar
1566. „ veeleer nog meer ontsteken zouden. Dat
 „ men reeds, na hun besluit tot het overle-
 „ veren van zulk een Vertoog, het openlyk
 „ prediken, in Holland, hadt zien beginnen.
 „ Dat het hun werk niet was, over de Pla-
 „ kaaten des Konings, te redentwiffen; met
 „ diergelyke redenen meer.” Voorts onder-
 stonden zy „ wie de Staaten beschreeven
 „ hadt, om op dit Vertoog te raadpleegen?
 Waarschynlyk was dit door den Advokaat
 geschied (p). Nog vroegenze „ hoe de
 „ Heer van Brederode in die Dagvaart ge-
 „ komen ware (2), en of men den Raad van
 „ Holland en den Stadhouder van 't houden
 „ derzelve, vooraf, kennis gegeven hadt?”
 Al het welke de Gemagtigden der Staaten
 zo verlegen maakte, dat zy 't verzoek om
 opschorting der Plakaaten, en om 't raad-
 pleegen der algemeene Staaten uit hun
 Vertoog lieten, en het dus, merkelyk ver-
 anderd, overleverden. De veranderingen
 werden, sedert, door den Stadhouder, den
 Prinse van Oranje, goedgekeurd (q). En zelfs,
 voor deeze reize, door de Staaten in den
 't Welk Haage, hoewel men 't den Gemagtigden
 de Staa- gantfch niet wel afnam, dat zy hunnen last
 ten hun te

(p) Zie Resol. Holl. 26 Maart 1566. bl. 11.

(q) Resol. Holl. 27, 28, 29, 30 July 1 Aug. 1566. bl. 32,
33, 34.

(2) 't Schynt, dat deeze den eersten voorflag, tot
 het inleveren van het Vertoog, aan de Staaten van
 Holland gedaan hadt. Hy en de Graaf van Egmond
 werden, in gevolge van een Besluit, eerst voor drie
 jaaren genomen, op alle algemeene Dagvaarten van
 Holland, onder de Edelen, beschreeven. Resol. Holl.
 22 May 1563. bl. 13.

te buiten waren gegaan, en 't ook zeer vreemd FILIPS III.
 vondt, dat het Vertoog reeds ten Hove be- 1566.
 kend was geweest, eer de Gemagtigden daar niet wel
 zyn konden. Men verbondt, hierom, malkan- afnee-
 deren, de Besluiten der Vergaderinge geheimen.
 mer te houden. Ook werdt verklaard, dat
 de Gemagtigden der Staaten, als vertoonen-
 de de Staaten zelven niet, voortaan, den last,
 hun medegegeven, niet zouden hebben te
 overschreeden (r). Het antwoord der Land-
 voogdesse op het Vertoog van Holland schynt
 niet gunstig geweest te zyn; doch ik vind
 niet aangetekend, waarin het bestaan heb-
 be (s).

Ondertusschen was, al terstond na 't ont- XVIII.
 werpen der Maatiging, beslooten, Joan van Bergen
 Glimes, Markgraaf van Bergen, en Floris en Mon-
 van Mommeranci, Heer van Montigni, met tigni naar
 hetzelfde, naar Spanje te zenden, om 's Ko- Spanje
 nings goeddunken daarop te verstaan (t), gezon-
 Zy stonden reisvaardig, toen Bergen, zyn den,
 been in de kaatsbaan bezeerende, voor een-
 nen tyd, verhinderd werdt, de reize te doen
 (u). Montigni trok, derhalve, vooruit;
 doch vernam, uit den Spaanschen Gezant te
 Parys, zo veel van 's Konings misnoegen o-
 ver 't Verzoekschrift der Edelèn, dat hy be-
 rouw kreeg van 't aanvaarden des Gezant-
 schaps. Zig egter met geene uitvlugten dur-
 vende behelpen (v), vervorderde hy zyne rei-

ze

- (r) Resol. Holl. 23 Aug. 1566. bl. 38.
 (s) Resol. Holl. 5, 23 Aug. 1566. bl. 36, 39.
 (t) HOPPERUS *Livr.* III. *Cb.* II. p. 76.
 (u) BOR II. *Boek*, bl. 44 [62].
 (v) HOOFT III. *Boek*, bl. 80.

FILIPS III. ze, en kwam, in Zomermaand, aan, te Madrid 1566. (w). Bergen volgde hem eerlang. Doch 't heeft geen van beide mogen gebeuren, hun Vaderland weder te zien.

's Konings schryven. Filips, vooraf verwittigd, door de Landvoogdesse, van hunne komst (x), hadt, nog vroeger, kennis gekreegen van 't ongenoege van Oranje en Hoorne, die onderrigt waren, dat men hen, by den Koning, valschelyk bedraagen hadt; en hierop geantwoord, dat hy hen onder zyne voornaamste en getrouwste vassalen rekende. Voorts hadt hy, op nieuws, beloofd, ten spoedigsten herwaards te zullen keeren, der Landvoogdesse egter, op 't ernstigst, aanbeveelende de bewaaring van 't Katholyk geloof, door de bekwaamste middelen, zonder dat de algemeene Staaten vergaderd werden. De Koning hieldt deeze vergadering zo sterk tegen, ten deele, om dat hy den Staaten de eer niet geeven wilde, van hun, op 't stuk der Plakaaften, welk hy oordeelde zyne Hoogheid te betreffen, te raadpleegen, ten deele, om dat hy wel wist, dat de voornaamsten tot zagtheid neigden, 't welk, als zy vergaderden, bekend moest worden onder 't volk, en geschaapen stondt oproer te verwekken. De belofte van 's Konings overkomst werdt voor het troostelykste deel van zyn schryven gehouden. Ook werdt zy den voornaamsten Steden bekend gemaakt (y). Doch men vlei-

Hy verbiedt de algemeene Staaten te vergaderen.

(w) METEREN II. *Boek*, f. 33.

(x) HOPPERUS *Livr.* III. *Cb.* III. p. 78.

(y) HOPPERUS *Livr.* III. *Cb.* II. p. 76, 77.

de 'er zig te vergeefs mede. Zy werdt nim-FILIPS III.
mer voltrokken. 1566.

De Nederlandsche Gezanten werden, in XIX.
Spanje, in 't eerst, minzaamlyk bejegend. Hande-
Montigni hadt, zo dra hy aangekomen was, ling van
den Koning zynen last geopend, die in twee Bergen
punten bestondt. „ *Eerstelyk*, moest hy het tigni in
„ affchaffen der Inquisitie en de maating Spanje.
„ der Plakaaten verzoeken (z), volgens het Inhoud
„ ontwerp, te Brussel gemaakt, welk hierop van 't
„ uitkwam. Dat de Leeraars, bewindslieden, Ontwerp
„ schryvers en aanhouders van vergaderin- der Mo-
„ gen van den onroomschen Godsdienst, be- deratie.
„ nevens zulken, die openbaare ergernis ga-
„ ven 'en de hoofden der nieuwe Leere her-
„ bergden, met de galge, gestraft zouden
„ worden, en hunne goederen verbeurd,
„ daar 't de Handvesten gedoogden. Die hun-
„ ne Kettery verzaakten zouden 't zwaard
„ krygen, en hunne Erfgenaamen hunne
„ goederen. Aan gemeene en boetvaardige
„ Kettters, zou genade beweezen; doch de
„ onboetvaardigen zouden, met ballingschap,
„ gestraft worden, blyvende deezen nogtans
„ hunne goederen bezitten, midts zyze hun-
„ nen wettigen erven nalieten: maar zy zou-
„ denze verbeuren, zo zy ondernamen an-
„ dere Ingezetenen te verleiden. De Her-
„ doopers alleen, geen berouw toonende,
„ zouden hunne goederen verbeuren, daar
„ verbeurte plaats hebben kon. Daar 't an-
„ ders gelegen ware, zoudenze terstond aan
„ hunne erfgenaamen vervallen. Hervallen'
Ket-

(z) HOPPERUS *Livr. III. Ch. III. p. 78.*

FILIPS III. „ Ketters, mids op nieuws berouw toonen-
 1566. „ de, zouden met ballingschap gestraft wor-
 „ den; doch Herdoopers, in zulk een geval,
 „ niet zagter dan met de dood (a).” Mont-
 tigni bragt de meening der Staaten van Vlaan-
 deren, Artois en Henegouwen met zig; op
 't stuk der Maatiging: die der Staaten van
 Luxemburg, Namen en Doornik werdt hem
 nagezonden. Doch 't oordeel der Geregts-
 hoven kwam niet in Spanje: en dat der Staa-
 ten van Gelderland, Holland, Zeeland, U-
 trecht en Friesland werdt nimmer gevraagd.

In 't vorderen van 't gevoelen der andere
 Staaten, waren, volgens gewoonte, de ge-
 ringsten en dienstbaarsten, gelyk Henegou-
 wen en Artois, eerst aangemaand; op dat
 men de voornaamsten, vooral die van Vlaan-
 deren, te ligter winnen zou (b): vallende het
 aanstootlyker tegen te spreken, 't gene an-
 deren reeds hebben toegestemd. Ook hadden
 sommige Staaten de beraamde maatiging zel-
 ve verworpen, begeerende zig aan de Pla-
 kaaten te houden, zo als ze lagen. Anderen
 hadden dezelve, met eenige verandering,
 goedgekeurd (c). Doch als 't gemeende lutt
 kreeg van de middelen, welken men gebruikt
 hadt, om de Staaten in te leiden, vreesde elk,
 dat men de Landzaaten, door eene zogenaam-
 de verzagting der Plakaaten, zocht te verstri-
 ken: en noemde men, omtrent deezèn tyd, de
 Maatiging of *Modératie*, schimpswyze, *Moor-
 deratie* (d). Montigni hadt egter bevel, om
 een

Stree-
 ken, om
 de Staa-
 ten de
 Maati-
 ging te
 doen
 goedken-
 ren.

die den
 naam van
*Moorde-
 ratie*
 krygt.

(a) BOR II. *Boek*, bl. 45 [64].

(b) METEREN II. *Boek*, f. 38.

(c) HOPPERUS *Livr.* III. *Ch.* III. p. 70r

(d) METEREN II. *Boek*, f. 38r

een ontwerp, welk hier zo weinig genoeg FILIPSIII.
 gaf, in Spanje, te doen goedkeuren. Het 1566.
tweede hoofdpunt van zynen last bestondt, in
 het verhandelen van verscheiden' byzonder-
 heden, met naame „ van het wantrouwen,
 „ tusschen zyne Majesteit en veele Neder-
 „ landsche Staaten, van de veranderingen
 „ in den Raad van Staate, eertyds door den
 „ Graave van Egmond voorgeslaagen, en
 „ van 's Konings reize naar de Nederlan-
 „ den.” Terwyl hy en Bergen, die na hem
 kwam, in Spanje handelden, namen zy, nu
 en dan, de vryheid van 's Konings Raaden
 voor te houden „ dat de opschuddingen in Oorzaak
 „ de Nederlanden, voornaamlyk, ontstaan der Be-
 „ waren uit de Brieven zyner Majesteit, op roerten,
 „ 't stuk der Inquisitie en Plakaaten. Dat naar 't
 „ de kwaal niet te helpen ware, zo men de begrip
 „ Inquisitie niet affschafte, en de ontworpen' der Ge-
 „ maatiging en eene algemeene vergiffenis Spanje.
 „ toestondt. Of de Bondgenooten, die alles
 „ by raade der algemeene Staaten wilden af-
 „ gedaan hebben, dan nog te vrede zouden
 „ zyn, konden zy niet verzekeren. Dit wel,
 „ dat de Heeren” meenende Oranje, Eg-
 mond, Hoorne en misschien nog een of twee
 „ beslooten hadden, zo de Koning hierin be-
 „ willigde, zig te bevlytigen, om de beroer-
 „ ten, of door onderhandeling van eerlyke
 „ luiden, of zelfs, zo 't noodig ware, door
 „ de wapenen, te stillen. Ook behoefde zy-
 „ ne Majesteit zig dan met de reis naar Ne-
 „ derland niet te verhaaften, konnende de-
 „ zelve veilig verschooven worden, tot dat
 de

Filips III. „ de rust hersteld ware.” Doch hierop werdt
 1566. geantwoord „ dat de Koning niets geschree-
 „ ven hadt, dan 't gene op reden steunde:
 „ en zo iemand zyn misnoegen, met dit schry-
 „ ven, zegt te versoonen; moest zulks niet
 „ zynér Majesteit geweeten worden, maar
 „ hun, die 't afkondigen der Brieven, buit-
 „ ten 's Konings last en tegen 't goeddunken
 „ van den geheimen Raad, hadden doorge-
 „ dreeven. Konden, daarenboven, de Hee-
 „ ren de beweegingen stillen, wanneer de
 „ Koning in de drie voorgestelde punten be-
 „ willigd zou hebben; zy konden 't ook te-
 „ genwoordig doen, zonder dat men eene
 „ Vergadering der algemeene Staaten, waar-
 „ toe de Koning, in zyn afzyn, niet kon be-
 „ willigen, noodig hebben zou.” De Gezan-
 „ ten bragten hiertegen wederom in „ dat,
 „ zonder de genoemde drie punten, afschaf-
 „ fing der Inquisitie, maatiging der Plakaa-
 „ ten en eene algemeene vergiffenis te ver-
 „ werven, de Heeren middel noch wil had-
 „ den, om de wapenen op te neemen tot stil-
 „ linge der beroerten; maar zig dagten te
 „ houden elk op zyn huis, ziende zig zo wei-
 „ nig geagt by den Koning, of liever by de
 „ Spanjaarden; die, alle anderen stootende
 „ uit den raad des Konings, zig bedunken
 „ lieten, de Nederlandsche Heeren, even
 „ als die van Milaan, Napels en Sicilie, te
 „ zullen kunnen verwoogden: 't welk, staande
 „ hun, in geenerlei wyze, te verdraagen, ge-
 „ weest was en nog was de eenigste of de
 „ voornaamste oorzaak der zwaarigheden en
 op-

Weder-
 ant-
 woord
 der Ge-
 zanten.

Wat 's
 Konings
 Raad
 hier te-
 gen
 heeft.

„ opschuddingen (e).” Men kan ligtelyk be- Fl. III. III.
 vroeden, hoe zulke taal, smaakende naar de 1566.
 oude Nederlandsche rondigheid, den Ho-
 velingen in de ooren geklonken hebbe. Ook
 heeft zy, ongetwyfeld, den Koning mis-
 haagd. De handel der Gezanten slaagde kwa-
 lyk, en werdt lang sleepende gehouden. Mid- Plakaat
 lerwyl, hadt de Landvoogdes, op den der- op den
 den van Hooimaand, een Plakaat in 't licht, voet van
 gegeven, meest ontworpen naar den beraam- 't Ont-
 den voet van maatiging (f): doch verschei- werp der
 den' Steden, onder anderen Antwerpen, had- Moderat-
 den geen herts genoeg, om het af te kondi- tie.
 gen. In Holland, schynt zulks nogtans ge-
 schied te zyn (g).

't Misnoegen der Grooten en Edelen over XX.
 de Inquisitie en Plakaaten was, sedert twee Aanvang
 of drie maanden, zo rugtbaar geworden, door der open-
 't gantsche land, dat de onroomschen, zig baare
 verlaatende op de gunst en hulpe van de aan- Preek.
 zienlyksten, alomme 't hoofd begonden op
 te steeken. Men hadt, tot hiertoe, heime-
 lyk, in byzondere Huizen, gepredikt; doch,
 in Zomermaand, begon men 't openlyk te
 doen, eerst in Walschvlaanderen en Artois,
 omtrent Doornik, S. Omer, Yperen, Rys-
 sel en andere Plaatsen: daarna in Brabant,
 en eindelyk ook, in Hooimaand, in Holland,
 en in 't Stigt van Utrecht. Voorts in Zee-
 land, in Gelderland, in Friesland, en in de
 overige Nederlanden (h). Sommigen gissen,
 dat

(e) HOFFERUS *Livr. III. Ch. III. p. 79, 80.*

(f) *Zie het by BOR II. Boek, bl. 51 [72].*

(g) *Repert. der Plak. bl. 126.*

(h) HOFFERUS *Livr. III. Ch. III. p. 80.*

FILIPSI. dat de Edelen, zig ziende in ongenade vervallen, 't Gemeen, uit vertwyfeldheid, hietoe hebben opgehitst (i). Doch 't is waarfchynlyker, dat beide Edelen en Gemeente den Koning vryheid van Godsdienst hebben willen afdwingen; eer de maatiging stand greep, waardoor haar de deur vooraltoos geflooten stondt te worden (j). De onroomschen vergaderden eerst in Boffchaadjen, daarna in 't open veld: in den beginne ongewapend; doch toen men hen dreigde offtoorde, kwamenze, gewapend met zinkroers en zydgeweer, en eerlang zelfs met buffen en heltebaarden, ter preeke (k). De tyd en plaats der preeke werdt, of in ftilte, onder de goedgunners, of zelfs openlyk, by aangeplakte Briefjes (l), bekend gemaakt: wanneer 't volk; by duizenden, uit de naafte Steden, ter gehoor kwam. De Leeraars waren, gedeeltelyk, uit Frankryk herwaards gekomen, en predikten in de Walfche taale. Doch eerlang werden 'er anderen ontbouden, van Embden, alwaar de Hervorming, voor eenige jaaren, ingevoerd was; en ook van andere Plaatsen. Verfcheiden' Priesters en Geestelyken hier te lande verlieten ook hun gewoonlyk gewaad, en predikten de Leer der Hervorming, in hunne Kerken, zo lang men 't hun toeliet (m). Ook dedden zig eenige vroomme Handwerkfluiden op, om 't volk te lee-

(i) By HOOFT III. Boek, bl. 83.

(j) FR. JUNII Vita p. 16, 17. by BRANDT I. Deel, bl. 303.

(k) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. X. p. 366.

(l) Sentent. van Alva bl. 49, 295.

(m) Sentent. van Alva bl. 99, 164, 298, 384, 385, 387, 388.

leeren en te vermaanen (n). De Vergaderingen, die dikwils zeer talryk waren, werden 1566. zeldzaamer gestoord, na dat men begonnen hadt, dezelve gewapend by te wonen. Ook stonden 'er, schildwagten op de toegangen, die van den minsten onraad, by tyds, kennis gaven; en daarenboven hun werk maakten, om de voorbygangers te noodigen tot de preeke, en den weg derwaards aan te wyzen. De Predikant leerde, veeltys, van eenen wagen; waarop men eene soort van een' Predikstoel, inderyl, wist toe te stellen (o). Somtyds, werdt hem de stoel, door de yverigsten, nagedraagen, boven welken, een zeil gespannen werdt, om hem voor den regen en heete zomerzon te beschutten (p), terwyl 't volk beneden den wind van hem werdt geplaatst, om te beter te kunnen hooren (q). Buiten Antwerpen, was, op meer ^{buiten} dan éene plaats, reeds in 't laatst van Zomer-Antwerpen-^{pen.} maand, verscheiden' reizen, openlyk gepredikt, met zo groot een' toeloop, dat de Wethouderschap, zig onmagtig vindende, om denzelven te beletten, en voor erger bedugt, eerst de Landvoogdes zelve, en daarna van haar een ander aanzienlyk Personaadje verzogt, in de Stad te komen, om orde te stellen tegen verdere beroerte. Vrouw Margareet bewoog hiertoe, met veele moeite, den Prins van Oranje, die, voerende, van wege zyn geslagt, den titel van *Erfburggraaf van Ant-*

(n) Sentent. van Alva bl. 179, 233.

(o) BURGUND. Libr. III. p. 159.

(p) Sentent. van Alva bl. 272, 350.

(q) Memor. van L. J. REAAL by BRANDT. I. Deel, bl. 389.

FILIPS III. *Antwerpen*, den dertienden van Hooimaand, 1566. aldaar zyne intrede deedt. De Heer van Brederode, zig toen te Antwerpen bevindende, was, van eenige bondgenooten en burgeren verzeld, hem te gemoet gereeden, terwyl hem de gemeente, met een geduurig geroep van *Vivez les Gueux*, verwelkekomde (r). De Prins hoorde, terstond, de klagten, die Wethouders en Gemeente over elkanderen deden. Eerlang, bezoldigde hy twaalfhonderd waardgelders uit de Burgerye, tot verzekering van de rust der Stad. Ook bewoog hy een groot gedeelte der Kalvinisten tot het afleggen van 't geweer, hun voorhoudende de onbetaamlykheid van zig te gelyk ter preeke en in de wapenen te vinden. De Lutherschen schynen zig zo verre niet te hebben laten brengen. Ook rees 'er, onder die van Kalvyns gevoelen, op het minste gerugt, zo veel agterdocht, dat zy, naderhand, verscheiden' reizen, met meer geweeers, ter preeke gingen. Oranje wist egter, door onvermoeide poogingen, de rust, meer of min, in de Stad, te herstellen (s). Doch terwyl hy zig hier ophieldt, was de openbaare preeke ook in de voornaamste Plaatsen van zyn Stadhouderschap, aangevangen. De Graaf van Kuilenburg liet in de Kerk zyner Stad, sedert eenigen tyd, door zekeren Leeraar, *Gerardus* genoemd, de Hervormde Leer prediken. Veele Hollanders, hier, meer dan eens, ter gehoor zynde geweest, gaven, eindelyk,

in

in Hol-
land en
wel eerst

(r) HOPPERUS *Livr. IV. Ch. I. p. 90.*

(s) BOR II. *Boek, bl. 49 [69]-54 [77].*

in den aanvang van Hooimaand, elkanderen FILIPSI. III.
 in bedenking, of 't niet haast tyd werdt, ook 1566.
 in Holland, met de openlyke preeke, te be-
 ginnen. Zes Burgers van Amsterdam, *Rei-*
nier Kant, Frank de Waal, Kornelis Janszoon
Koster, Albert Heyes, Willem Floriszoon en Lau-
rens Jakobszoon, in de gouden reaal op 't wa-
 ter, raadslaagden hier over, buiten de Sint
 Antonis poort, tusschen de Stad en Houte-
 waal, aan den Y-kant, in 't riet, met den
 Leeraar *Jan Arendszoon*, mandemaaker zyns
 handwerks, die, nevens *Pieter Gabriel*, de her-
 vormde Gemeente in Holland, eenigen tyd,
 in 't heimelyk, bediend hadt. Jan Arendszoon
 hadt zig te Alkmaar onthouden; doch
 was nu van Embden, werwaards hy, vervolgd
 wordende, geweeken was, wederom ont-
 booden, naar Amsterdam. Hier hadt Ga-
 briel, eenigen tyd, in zyn Huis, in de En-
 gelsche steeg, des Zondags, den Heidelberg-
 schen Katechismus verklaard, voor eene klei-
 ne Gemeente. Doch nu was hy naar elders
 vertrokken. Jan Arendszoon en de zes bur-
 gers beslooten, na ryp overleg, de preeke in
 Holland ook te beginnen; doch vooreerst
 niet omtrent Amsterdam, daar de Wethou-
 derschap zo streng was tegen de Kettters, dat
 de Stad, omtrent deezen tyd, den naam van
Moorddam kreeg (1). De eerste preek werdt, by
 door hem, gedaan, by Hoorn, op den veer-Hoorn.
 tienden van Hooimaand (u). Des Zondags Voorts
 daaraan, den eenentwintigsten, werdt, voor buiten
 de Haarlem,

(1) Memor. van L. J. REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 315
 316, 317.

(u) VELIUS HOORN, bl. 295.

FILRES III. de tweede reize in Holland, openlyk gepre-
1566. dikt, even buiten Haarlem, by 't Huis te Kleef,
 onder 't gebied des Heeren van Brederode,
 daar Reinier Kant, Laurens Jakobszoon
 Reaal, *Kornelis Willemszoon Hooft*, *Aagt Kor-*
nelis, zyne Dogter, *Jan Fanszoon Smid* en
 veele andere Amsterdammers tegenwoordig
 waren: die, t'huis gekomen, openlyk erken-
 den, dat zy ter preeke waren geweest, zon-
 der dat 'er hun, voor dien tyd, eenig leed
 over wedervoer (v). Ten zelfden dage, als
 men by 't Huis te Kleef gepredikt hadt, waar-
 toe, meent men, *Willem van Zonnenberg*, Bal-
 juw en Rentmeester van Brederode, en *Lan-*
celot van Brederode; Bastaardbroeder van Hee-
 re Henrik, benevens *Fredrik van Egmond*, de
 voornaamste aanleiding gegeven hadden (w),
 hadt Jan Arendzoon buiten Alkmaar geleerd,
 en Alk-
 maar
 vanwaar hy, des anderendaags, te Haarlem
 gekomen, nog eens, by 't Huis te Kleef, pre-
 dikte, voor eene talryke menigte; alzo men
 de poorten der Stad nu ongeslooten liet, die,
 's daags te vooren, digt gehouden waren.
 en einde-
 delyk
 buiten
 Amster-
 dam.
 Eerlang, waagde men 't ook, omtrent Am-
 sterdam, te prediken. Dit geschiedde, insge-
 lyks, door Jan Arends zoon, den laatsten van
 Hooimaand, niet verre van de Haarlemmer
 Poort, regt over 't Karthuizers Klooster, ter
 plaatse, de *Rietvink* genoemd, op 't buiten-
 dyks Voorland, in de derde kamp (x). Ik
 vind,

(v) Memor. van REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 319, 321.

(w) Sentent. van Alva bl. 59, 61.

(x) Memor. van REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 322, 323,
 325. Zie ook ADR. PAUW Relacs; by BOE Auth, Stuk, IV,
 Deel, bl. 1.

vind, in zekere aantekening, de Gerefor-FLIPS III. meerde Diakonie deezer Stede betreffende, 1566. dat 'er, onder deeze eerste preeke, door *Kornelis van Teilingen*, Diaken, twee-entwintig guldens verzameld werden. Het prediken op de Rietvink en naderhand op de lastaasje, aan den Y-kant, genoegzaam onder de Stad, werdt, in de volgende maand, eenige reizen hervat. De Schout *Pieter Pieterszoon* poogde de tweede byeenkomst te stooren; doch 't rot schutters, dat de dagwagt hadt aan de Haarlemmer Poort, belette het hem. Men toog hier, na deezen, ook gewapend ter preeke: die de Schout toen ongestoord liet. Ten zelfden tyde, werdt 'er ook, op verscheiden' Plaatsen in Waterland, gepredikt: also 'er, schieft dagelyks, meer Predikanten in Holland kwamen. Den vyfentwintigsten van Hooimand, hadt *Pieter Korneliszoon van Alkmaar* ook, by Enkhuizen, in 't openbaar geleerd (y). Wat laater, predikte *Pieter Gabriel*, aan de Hoornbrugge, tusschen Delft en den Haage, op een plaats, de *Ruiterkamp* genoemd: welke vergadering men vindt, dat, door *Diderik Sonoi*, *Jan* en *Gilaen Zegers van Wassenhoven*, en anderen uit de verbonden' Edelen, is bygewoond (z). Eerlang predikte men, in den Voorts Haage zelven, zo in 't Voorhout, als op den buiten en Vyverberg (a), en zelfs voor 't Huis van den in den President van den Hove, Meester *Kornelis Haage en Suis*, die 't door een glasvenster aanzag; doch elders.

niet

(y) Memor. van REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 326, 327, 328, 332.

(z) Sentent. van Alva bl. 37, 52.

(a) Sentent. ten tyde van Alva bl. 265, 267, 272.

FILIP III. niet beletten kon, wordende de Vergadering
 1566. befehermd, door eene menigte gewapende
 By Dor- Delftsche schutters (b). Even buiten Utrecht,
 drecht en en op verscheiden' Plaatsen in 't Stigt, ving
 Gouda men ook aan, openlyk te leeren, in 't begin
 mislukt het. van Oogstmaand. Buiten Dordrecht en Gouda,
 zegt men 't insgelyks te doen; doch uit
 uit deeze Steden, kwam niemant ter gehoor;
 waarom 't hier, voor deez' tyd, agterbleef
 (c). Maar buiten Gorinchem, werdt, naar
 't schynt, al in Hooimaand, op een' Waard
 van den Graave van Hoorne, en ook elders,
 gepredikt. *Adriaan van den Heuvel Dirkszoon*,
 Burgemeester der Stede, en een groot getal
 van burgeren waren hier der Hervorminge
 toegedaan (d). Ook ondernam men, buiten
 Leiden, te Rynsburg, te Wadding, en elders
 daaromtrent, te prediken: waartoe, *Jakob*,
Heer van Wyngaarden, gehouden werdt, de
 meeste aanleiding te hebben gegeven (e). Te
 Middelburg, heeft de Predikant *Willem van*
Hoorn, onder de begunstiging van verschei-
 den' Leden der Regeeringe, al vroeg, in 't
 openbaar geleerd. Ook predikte men, in
 eene Zoutkeet van de *Weduwe Bastiaan Mat-*
thyszoon, op den dyk, buiten Arnemuiden:
 voorts, te Veere, te Vliissingen, te Zjerik-
 zee, te Thoolen, en op veele andere plaat-
 sen in Zeeland (f). Wy maaken geen by-
 zonder gewag van de Steden der andere Ne-
 derlanden, alwaar, ten deezen zelfden ty-

(b) REAAL by BRANDT I. Deel, bl. 329.

(c) REAAL als boven, bl. 330.

(d) Sentent. van Alva bl. 86, 89, 326, 330.

(e) Sentent. van Alva bl. 48, 106.

(f) Sentent. van Alva bl. 63, 103, 104, 105, 106, 177, 178,

de, de openbaare preeke begonnen werd. FILMS III.

De Koning, de tydingen deezer nieuwig- 1566.
heid, de eene na de andere, gekreegen heb- XXI.
bende, hieldt raadvergadering op raadverga- Raad-
dering, zo te Madrid als in 't Bosch van Se- pleggin-
govia, met den Hertog van Alva, den Graa- gen in
ve van Feria, *Antonio de Toledo*, Grootmeester Spanje,
der Orde van S, Jan, *Jan Manriquez de Lara*, over de
Groot-hofmeester der Koninginne, *Ruy Go-* wee-
mez, Prins van Eboli, *Lodewyk de Quichada*, gingen
Groot-stalmester van Prins Karel, benevens hier te
den Raadsheer *Tisnacq*, benoemd tot Presi- lande,
dent van den geheimen Raad in Nederland,
Hopperus, 's Konings Zegelbewaarder, en
den Geheimschryver *Courteville (g)*. Hier
werdt, eerst op de kwaal en derzelve oor-
zaaken, en daarna, op het geneesmiddel der
kwaale, gelet. „ De kwaal werdt, door som- Oorzaak
„ migen, geoordeeld gesprooten te zyn, uit dier be-
„ het misnoegen van een of twee Personaad- weegin-
„ jen, die den klem der Regeeringe in han- gen, naar
„ den zogten te krygen, om daarna vryheid 't oordeel
„ van Godsdienst, of openlyk, of voor elk des
„ in zyn huis in te voeren. Dit was te speu- Spaan-
„ ren aan de treden, reeds tot bereiking van schen
„ dit oogmerk gedaan: van welken de eerste Raads.
„ was het weeren van den Kardinaal van
„ Granvelle; de tweede Egmonds reis naar
„ Spanje welken geen van beide beantwoord
„ hebbende aan hun oogmerk, warenze voort-
„ geschreeden tot den derden trap, het Ver-
„ zoekschrift der Edelen, die, bloedverwan-
„ ten of dienaars der misnoegde Heeren zyn-
de,

(g) HOPPERUS *Livr. III. Ch. IV. p. 87.*

Philips III. „ de, figtelyk lieten raaden, wiens werktui-
 1566. „ gen zy waren. Hierby was, laatstelyk,
 „ de vierde trede gekomen, 't gezantschap
 „ van Bergen en Montigni, welker last, in
 „ deszelfs eerste hoofdpunt, genoegzaam o-
 „ vereenkwam met het Verzoekschrift der
 „ Edelen. Het tweede, betrof, eerstelyk, het
 „ wantrouwen tusschen den Koning en ee-
 „ nigen zyner vassalen, waarvan zyne Ma-
 „ jesteit egter dikwils geschreeven hadt, dat
 „ hem niets bewuft was, en ten anderen, de
 „ verandering in den Raad van Staate, of
 „ liever in de algemeene Regeering der Ne-
 „ derlanden, daar, in de derde plaats, de o-
 „ verkomst zyner Majesteit bykwam, die niet
 „ begeerd werdt, dan na dat al 't andere zou
 „ zyn toegestaan. Doch, met het dringen
 „ op het een en 't ander, deedt men duide-
 „ lyk zien, dat men 't op het verkrygen van
 „ den klem der Regeeringe en vryheid van
 „ Godsdienst gemunt hadt. Wanneer men
 „ hierby nu aanmerkte, dat de Heeren niet
 „ slegts een onderling verbond hadden aan-
 „ gegaan; maar ook de Edelen, en laatstelyk
 „ de Kettters zelven, waaruit de openbaare
 „ preeke gesprooten was; hadt men te wag-
 „ ten, dat 'er, by de vier gemelde treden,
 „ eerlang een vyfde stondt te worden ge-
 „ voegd, van welke verdere uitspoorigheid
 „ te dugten was." Komende vervolgens tot
 „ het geneesmiddel, zeide men „ dat 'er twee-
 „ erlei was, een waar en een gewaand: welk
 „ laatste, als gevaarlyk, geschuwd, terwyl
 „ het eerste alleen gebruikt moest worden.
 „ 't Schyngeneesmiddel was, door de ge-
 „ zan-

Middel
 omze te
 stillen.

„ zanten, voorgeslaagen, en bestondt in het vernietigen der Inquisitie, dat de agtbaarheid des Konings, des Pausen en der heilige Kerke niet gedoogen kon; in het maatigen der Plakaaten, dat alle misdaden van verzuim, als niet ter Kerke of ter misse gaan, ongestraft liet; en in het verleenen eener algemeene vergiffenis, die Leeraars en oproermaakers insluiten zou, en derhalve, zo min als de twee andere punten, kon worden ingewilligd. Het eenige waare geneesmiddel dan bestondt in 's Konings reis naar Nederland, die, zonder uitstel, moest worden ondernomen. Hierdoor, zouden de onheilen, die men nog vreesde, kunnen worden verhoed. De Koning, van zyne vassalen met eerbied ontvangen zynde, zou alle gemaakte verbonden kunnen doen verbreeken: voorts orde stellen op den Godsdienst, en daarna overleggen, of 'er eenige verandering, in de Plakaaten en in de Raaden van Regeeringe, zou behooren te worden gemaakt. Vooraf, moest men, mids 't stuk meest de eere Gods en der waare Kerke betrof, door gebeden en ommegangen, 's Hemels zegen tragten te verwerven; terwyl de Koning zig moest blyven voorstellen, de Nederlanders vaderlyk te handelen, en de regtvaardigheid te paaren met de barmhertigheid (b).”

Filips, verklaarende, tot dit laatste, volkomen gezind te zyn, besloot, sedert, geheel over-

XXII.
 Filips besluit tot de reize

(b) HOPPERUS *Livr. III. Cb. IV. p. 31.*

PHILIPS III. overeenkomstig met deezen raad, de reis
 1566. herwaards aan te neemen. Doch alzo hy
 her- niet voor den winter vertrekken kon, en de
 waards. reis ter zee, door den Oceaan, ook te gevaar-
 lyk geoordeeld werdt, moestze uitgesteld
 worden tot in 't voorjaar. Men vreesde zelfs
 nu reeds in Spanje, dat de oproerigen zig
 mogelyk van 't Eiland Walcheren, daar de
 Koning zou moeten landen, zouden kunnen
 meester maaken; waarom goedgevonden
 werdt, dat zyne Majesteit, de Middelland-
 sche zee zynde overgesteken, verder te lan-
 de herwaards trekken zou. Van al 't welke
 de Landvoogdes, by Brieven van den Ko-
 ning, terstond, kennis gegeven werdt (i).

Wat hy, Midlerwyl, hadt hy, op de drie punten,
 op de In- by eigen monde, in den Raad, vastgesteld:
 quistie, „ Dat de Pauselyke Inquistie mogt geschort
 Plakaa- „ blyven, mids de gewoone Bisschoplyke haa-
 ten en al- „ re kragt behieldt. Dat men, in Nederland,
 gemeene „ een nieuw ontwerp van maatiging der Pla-
 vergiffe- „ kaaten mogt opstellen, waarby 's Konings
 nis, be- „ agtbaarheid en 't Roomsch geloof bewaard
 saamt. „ werdt, zullende hy dan, hierop, de ver-
 „ eifchte orde beraamen. Dat ook de Land-
 „ voogdes vergiffenis zou mogen verleenen
 „ aan de Bondgenooten alleen, of ook aan
 „ anderen, naar dat zy 't raadzaam vondt,
 „ mids deezen niet geregtelyk van misdaad
 „ overtuigd waren. Dat zy egter voor het
 „ toestaan deezer drie punten, verzekering
 „ hebben moest, dat de Heeren, zig hierme-
 „ de latende genoeg, voortaan de behou-
 de-

(i) HOPPERUS *Livr.* III. *Ch.* V. *p.* 88.

„ denis van den Godsdienst en 's Lands rust, FILIPS III.
 „ uit al hun vermogen, behertigen zouden. 1566.
 „ Voorts moesten alle verbonden, famen-
 „ komsten, preeken en openbaare ergernis-
 „ sen worden afgeschafft, of zo de weder-
 „ spannigen hiertoe niet konden worden ge-
 „ bragt, en daarentegen de wapenen opna-
 „ men, mogt de Landvoogdes zig van de
 „ Benden van Ordonnantien en van de ge-
 „ woone bezettingen dienen, ter haarer be-
 „ scherminge. Des noods, mogt zy zelfs
 „ een genoegzaam getal van waardgelders
 „ aanneemen, over dezelve zulke Hoofd-
 „ luiden stellende, als zy zelve bekwaamst
 „ oordeelde (k).”

Met de Brieven, waarby de Landvoogdes Zyn
 kennis kreeg van 's Konings besluit, werden schryven
 ook herwaards gezonden, vriendelyke Brie- aan Oran-
 ven aan de drie Heeren, en onder deezen, je en de
 eenen aan Oranje, geschreeven met 's Ko- andere
 nings eigen' hand, en vervuld met betuigin- Heeren.
 gen van volkomen vertrouwen op zynen y-
 ver voor den dienst zyner Majesteit. Ook
 werdt hy, om 't gene hy te Antwerpen ver-
 rigt hadt, gepreezen. En op dat aan zulke
 vleiende taal de schyn van openhertigheid
 niet ontbrake; was'er eene vermaaning by-
 gevoegd, om toe te zien op zynen broeder,
 die zig, naar 't gene men den Koning hadt
 aangebragt, te diep gesteken hadt, in 't werk,
 dat hier gedreeven werdt (l). Zulk schryven,
 diergelyk ook aan de goede Steden afgevaar-
 digd

(k) HOFFERUS *Livr. III. Ch. V. p. 89.*

(l) *By BOR Auth. Stukk. I. Deel, bl. 17.*

FRANÇOIS III. digd werdt; diende alleenlyk, om de zaaken, hier, zo veel mogelyk ware, tot op 's Konings overkomst, in rust te houden.

XXIII. De verbonden' Edelen hadden, terwyl men, over hun verzoek, in Spanje, handelde, hier te lande, niet stil gezeten; maar elkanderen, in Zomermaand (3), te S. Truyen, in 't Bisdome van Luik, beschreeven, alwaar zy, ten getale van vyftienhonderd of tweeduizend paarden, byeen kwamen, en tot in de volgende maand of langer, vergaderd bleeven. De voornaamsten, die hier verscheenen, waren Graaf Lodewyk van Nassau, de Graaven van Kuilenburg en van den Berge, en de Heer van Brederode (m). Voorts vindt men, dat hier ook, onder anderen, tegenwoordig geweest zyn Jozua van Alveringen, Heer van Hofwegen, Jan van Blois, gezeid Treslong, Maximiliaan van Blois, gezeid de Kok van Neerynen, Jan van Casembrood, Heer van Bakkerzeel (n), *Bernard Uiteneng*, Rutger van Boetzelaar, Heer van Karnisse en Otto zyn Broeder, Floris van Boetzelaar, Heer van Langerak, en Jan van Renesse van Wulven, Heer van Wilp. De twee laatste waren, uit den naam der verbonden' Edelen van Holland, derwaards gezonden (o). Bakkerzeel was, met kennis van den Graave van Egmond, verreisd, dien hy beloofd hadt, niets, bui-

(m) HOPPERUS *Livr. IV. Ch. I. p. 91.*

(n) *Proces van Egmond, bl. 622, 641.*

(o) *Sentent. van Alva bl. 53, 73, 77, 108, 111, 134.*

(3) HOOFT zegt in Oogstmaand (III. Boek, bl. 97); doch wy volgen, ten opzichte van den tyd, de stukken van het *Proces van den Graave van Egmond*. bl. 622, 623.

buiten 't Verbond en 't Verzoekschrift, te FILIP III. zullen helpen besluiten. Ook verklaarde hy 1566. den Graave, sedert, dat hy het uitvoeren van verscheiden' aanslagen, door eenige Edelen en Onroomschen ontworpen, hadt belet (p). 't Gerugt liep, ondertusschen, en 't vondt ten Wat hier Hove geloof, dat men, te S. Truyen, besloo-gehan-den hadt, vierduizend Paarden en veertig^{deld} werdt. vendelen Knegten, Duitsch Volk, in waard-geld, aan te neemen, om zig, tegen den Koning zelve, te verzetten, zo hy onderneemen mogt, gewapend, herwaards te komen. Ook zouden de Edelen den Onroomschen hier hunne bescherming hebben beloofd (q). Zeker is het, ten minsten, dat, zo wel de Calvinischen als Lutherschen, hen te S. Truyen, schriftelyk, om dezelve, verzogt hebben (r). Zelfs wil men, dat 'er middelen beraamd zouden zyn, om penningen te heffen (s), 't welk wel van nooden was, zo men anders, tot het aanneemen van Krygsvolk, beslooten heeft. Men voegt 'er by, dat hier ook de Beeldenstorm, die, in Oogstmaand, aanhief, werdt vastgesteld (t): 't welk my egter gantsch niet waarschylyk dunkt.

De Landvoogdes, kennis gekreegen heb-Oranje bende van de Byeenkomst te S. Truyen, en en Eg-'t ergste vermoedende, bewoog Oranje en mond Egmond, om in onderhandeling te treden spreken met de met de Bondgenooten, die twaalf gemagtig-Bondge-den, nooten.

(p) Proces van Egmond, bl. 623.

(q) Sentent. van Alva bl. 74, 78, 108, 134.

(r) BOR IL Boek, bl. 56 [79]. HOPPERUS Livr. IV. Ch.

II. p. 93.

(s) Proces van Egmond, bl. 623.

(t) VIGLII Vita N. XCVIII. p. 47.

FILIPS III.
1566.

den, met Graave Lodewyk aan 't hoofd, afzonden, eerst naar Aarschot, dat twaalf, en toen naar Duffel, dat maar zes mylen van Antwerpen gelegen is (u); alzo men 't onge- raaden hieldt, dat de Prins zig, tegenwoor- dig, te verre van deeze Stad, daar 't nog vol onrust was, verwyderde. Te Duffel, ver- toefden Oranje en Egmond, naauwlyks een half etmaal (v), in welken tyd, zy, met de gemagtigden der Edelen, in gevolge van hun- nen last, beraamden „ dat de Bondgenooten „ 's Konings antwoord op hun Vertoog nog „ vierentwintig dagen zouden afwagten, en „ in dien tyd, geene nieuwigheid aanvan- „ gen.” De Landvoogdes gaf den Koning hiervan terstond kennis, te gelyk meldende, dat het vergaderen der algemeene Staaten, door haar, door de Heeren, en door den Raad van Staate, werdt aangezien, als het eenige middel, om verdere onheilen te voorkomen (w). Doch Filips was, hiertoe, niet te beweegen. Hy gaf, in tegendeel, der Landvoog- desse bevel, om drieduizend Duitfche Rui- ters en tweeduizend Voetknegten, onder Hoofdliiden, die hy zelf zou benoemen, aan te neemen, zo 't nood deedt; of zo niet, ten minsten voor twee maanden in waardgeld te houden, waartoe hy de noodige penningeno- vermaakte (x): en niet lang hierna, kreeg men, in 't zeker, berigt, dat Hertog Erik van Bruns- wyk, by Lingen, volk voor den Koning by- een trok (y).

De Land-
voogdes
krygt
verlof,
om zig te
wapen-
nen.

(u) BOR II. Boek, bl. 55 [79].

(v) Proces van Egmond, bl. 642.

(w) BURGUND. Libr. III. p. 186.

(x) HOFFERUS Livr. IV. Cb. I. p. 92.

(y) BOR II. Boek, bl. 56 [80].

Op

Op de Vergadering der Edelen te S. Truyen, FILIPS III. 1566.
 verſcheen in Hooimaand, een Perſoon, der- Aa bie-
 waards afgezonden, door den Prinſe van Con- ding van
 dé en den Admiraal van Chatillon, Hoofden hulpe uit
 der Hugenooten in Frankryk, om den Bond- Frank-
 genooten allen verdrag met de Landvoogdeſſe ryk, door
 te ontraaden, en vierduiſend Edelluiden ter de Bond-
 hulpe aan te bieden, die, binnen eene maand na genooten
 datze waren opgeëiſcht, te paarde zitten zou- afgeſlaa-
 den. Doch de Vergadering, geen en zin heb- gen.
 bende, om zig's Konings onverzoenbaaren
 haat op den hals te haalen, floeg deeze aan-
 bieding heuſchelyk af (z). Eenigen zouden
 egter gaarne gezien hebben, dat menze aan-
 genomen hadt, en wil men, dat, hieruit,
 en uit den voorſlag van ſommigen, om volk
 en geld te ligten, de eerſte verwydering on-
 der de bondgenooten ontſtaan zy, konnende
 de Roomſchen onder hen, gelyk Mansfeld
 en anderen, met geene goede oogen aan-
 zien, dat men zig met de Kettters zo diep
 t'zee begeeven wilde (a).

De Vergadering te S. Truyen was, naar, XXIV.
 't ſchynt, reeds geſcheiden, toen de Land- s Ko-
 voogdes, den twaalfden van Oogſtmaand, nings be-
 's Konings brieven, den laaſten van Hooi- luit op
 maand getekend, ontving (b); waarin 't Be- de drie
 ſluit op de drie punten vervat was, welk wy, punten
 hier boven (c), hebben te boek geſteld. 't komt te
 Werdt egter niet afgekondigd, weigerende laat.
 Viglius, Barlaimont en anderen, in 't afzyn
 der

(z) BOR II. Boek, bl. 69 [98].

(a) HOOFT III. Boek, bl. 99.

(b) BURGUND. Libr. III. p. 199.

(c) Bladz. 172.

ELIPIII. der voornaamste Heeren , daartoe te stem-
1566. men. Doch de Bondgenooten kreegen haast
 de lugt, van den inhoud, en vernamen, on-
 gaarne, dat Filips nog geene Vergadering
 der algemeene Staaten, daar zy zeer op ge-
 zet waren, gehengen wilde (d). Men raad-
 pleegde ten Hove nog over 's Konings brie-
 ven, toen de Beeldenstorm, schielyk aange-
 heeven, in weinige weeken (4), byna alle
 oorden van Nederland doorliep, en zulk ee-
 ne bystere verwoesting maakte, aan beel-
 den, schilderyen, boeken, kruiffen, altaa-
 ren, sakramentshuizen en allerlei Kerkfie-
 raaden, ten platten Lande en in de Steden,
 dat men, het graauw; welk 'er de hand in
 hadt, aanziende voor te zwakke werktuigen,
 om zo veel yffelyks, in zo weinige tyds, uit
 te voeren, tot de vreemde gedagten kwam,
 dat 'er booze geesten onder gewerkt hadden
 in Vlaan- (e). Wy hebben niet voor, omftandiglyk te
 deren, en verhaalen, hoe deeze schennis, eerst in Vlaan-
 deren en Artois, aanving, op den veertien-
 den van Oogftmaand (f), noch hoe zy, van
 te Ant- daar, voortfloeg naar Antwerpen, alwaar,
 werpen. de groote Kerk, een der pragtigste gebou-
 wen

(d) HOPPERUS *Livr. IV. Ch. II. p. 96.*

(e) STRADA *Dec. I. Libr. V. p. 242.*

(f) STRADA *Dec. I. Libr. V. p. 235.*

(4) In tien, of ten hoogften twaalf dagen, zegt VAN DER HAER, *de Init. Tumult. Belgic. Libr. II. Cap. VII. p. 351.* en HOPPERUS tekent aan (*Livr. IV. Ch. II. p. 97*), dat 'er, in drie of vier dagen, meer dan vierhonderd Kerken geplonderd zyn. Doch dit moet van Vlaanderen en Brabant alleen verstaan worden. In Friesland, heeft men, met de beeldenfchennis, eerst in Herftmaand, begonnen. *Bor II. Boek, bl. 64 [91].*

wen van Europa, door eenhonderd rabauwen, geholpen van eenen hoop hoeren en jongens, in weinige uren, geplonderd en te schande gemaakt werdt (g): noch, eindelyk, hoe alle de Nederlanden, Luxemburg en Namen uitgezonderd (s), deeze dardelheid hebben moeten lyden. Verscheiden' Nederland-sche Historieschryvers hebben dit alles, uitvoerig en deftig, te boek gesteld. 't Zal ons genoeg zyn, hier, na 't aanwyzan der oorzaaken van dit woest bedryf, beknoptelyk, te ontvouwen, hoe 't zig, met den Beeldenstorm, in de, nu Vereenigde Nederlanden, met naame in Holland, Zeeland en 't Stigt van Utrecht, hebbe toegedraagen.

Men is 't, wederzyds, eens, dat de Kerk-Byzonderplondering, op de meeste Plaatsen, door slegtderhe-gehoefte en gemeene Handwerksluiden, is den we-uitgevoerd; doch 't is twyfelagtig, of deeze gens de-ruwe hoop niet, hier of daar ten minsten, zelve, aangezet zy, door luiden van meerder aanzien. De Spaanschgezinde Schryvers willen, gelyk wy boven zagen, dat 'er de Edelen zelven, te S. Truyen, toe beslooten hadden. Doch 't heeft weinig schyn van waarheid, dat men, by opregte Roomschen, gelyk veele verbonden' Edelen waren, van zulk een voorneemen zou hebben durven reppen, veel minder, dat men, met hen, de uitvoering zou hebben bestemd. Anderen heb-

(g) BOEK II. Boek, bl. 58 [82].

(s) STRADA zondert (Dec. I. Libr. V. p. 245) ook Artois af; doch hy heeft zelf, te vooren, (p. 235) verhaald, dat de Kerken en Kloosters der Dorpen om S. Omer geplonderd zyn.

FILIP III. hebben den Prins van Oranje aan deeze schen-
 1566. nis schuldig gehouden, of zynen Broeder,
 Graave Lodewyk (b). Doch de Prins heeft
 zig altoos afkeerig getoond van de woest-
 heid der Beeldstormeren, en is zelfs, sedert,
 van sommige Onroomschen gelasterd; om-
 dat hy oordeelde, dat de Kerken, niet dan
 na voorgaanden last der Overheden, behoor-
 den gezuiverd te worden (i). Aan den an-
 deren kant, vindt men 'er, onder de onzen,
 die deeze Heeren niet alleen; maar ook de
 verbonden' Edelen, de hervormde Kerken-
 dienaars en de Leden der Kerke in 't gemeen,
 van alle schuld aan de ongeregeldheid der
 Beeldstorminge, hebben willen vrypleiten
 (k). My komt egter, met anderen, niet
 ongegrond voor, dat sommigen uit de her-
 vormden, ja uit de Edelen zelven, die 't
 naderhand openlyk te last gelegd is, in dit
 werk, de hand gehad, of het, ten minsten,
 met genoegens aanschouwd hebben: al't welk
 hier, meest uit de vonnissen, twee of drie
 jaaren na deezen tyd geveld, naauwkeuri-
 ger dan tot nog toe geschied is, staat aan-
 gewezen te worden.

De openbaare preek was, onlangs, in Vlaan-
 deren begonnen, daar 't getal der Onroom-
 sphen zo groot was, dat de Stadhouder dee-
 zer Landstreeke, de Graaf van Egmond, re-
 kende, dat 'er wel vyftig- of zestigduizend
 mannen onder waren, die, gewapend, op
 om-

(b) HOPPERUS *Libr.* IV. *Ch.* III. p. 98, 99. STRADA *Des.*
 I. *Libr.* V. p. 235, 247.

(i) Apolog. by BOR Authent. Stukk. II. *Deel.*, bl. 79.

(k) Leeven van Willem I. I. *Deel.*, bl. 496.

omtrent zestig Plaatsen, ter preeke kwamen FILIPSIIL.
 (1). Zo groot een' hoop heeft het, buiten 1566.
 twyfel, verdrooten, met het naderen van
 den winter, langer in 't open veld byeen te
 komen. En gelyk, onder allerlei gezindhe-
 den, boozen en goeden zyn, hebben de eer-
 sten geoordeeld, dat zy zig, met geweld, in
 't bezit mogten stellen van de Kerken, die
 hun, zekerlyk, geweigerd zouden geweest
 zyn, als zy 'er alleenlyk om verzogt hadden.
 Zy, die, onder de Edelen, uit wanhoop aan
 's Konings genade, of uit begeerte naar ver-
 andering, 't werk gaarne tot daadelykheid
 zagen voortslaan, hebben hieronder geroeid,
 en de Beeldstorming is juist begonnen, in
 de Landstreek, daar de openbaare Preek eerst
 ondernomen was. Doch of Graaf Lodewyk,
 gelyk 't gerugt toen liep; dit werk aange-
 dreeven, en geschikt hadt, om, binnen vyf
 of zes dagen, te worden afgedaan, en of hy;
 nevens *Mol*, Stadhouder der Leenen van Bra-
 bant, en *van der Meere*, beide Edelluiden van
 den Prinse van Oranje, verscheiden' vergeef-
 sche poogingen hebbe gedaan, om 't graauw,
 te Brussel, aan 't beweegen te helpen, zo als de
 Wethouderschap der Landvoogdesse aandien-
 de (m), zou ik niet durven verzekeren. Ook
 weet ik niet; wat men te houden hebbe van
 zekere brieven, door de Landvoogdesse onder-
 schept, waarby die van Doornik den bond-
 genooten schreeven, dat zy zouden uitvoe-
 ren, 't gene zy voorgenomen hadden, zo
 hun

(1) Proces van Egmond bl. 644.

(m) HOFFERUS *Livr. IV. Ch. III. p. 98, 99.*

FILIPSI. hun 's Konings antwoord niet spoedig werdt
 1566. bekend gemaakt (n). Zeker is 't, dat de plondering, te Brussel belet zynde, schielyk, naar Zeeland, oversloeg.

In Zee-
 land.

Te Middelburg, hief zy aan, op den tweentwintigsten van Oogstmaand. Verscheiden' Leden der Regeeringe, met naame, de Schepens *Andries Jakob Oertszoon*, *Simon Janszoon van Rome*, *Vincent Laurenszoon* en *Hugo Jooszoon* waren hier der Hervorminge toegegaan: 't welk het graauw der Onroomschen, aangezet of voorgegaan door eenigen uit den Kerkenraad, stouter maakte. Men viel dan, in de Abtdy der Lieve-vrouwe, die deerlyk geplonderd werdt. Den Burgemeester *Adriaan Klaaszoon* gaat, na, dat hy 't volk, hiertoe, zou hebben opgehitst: doch mooglyk heeft hy alleen bevel gegeven, om de beelden, met orde, weg te neemen: gelyk, sedert, ook elders geschiedde. Maar de Notaris *Willem Deymoot* heeft 'er, volgens zyne eigen' bekentenis, de hand in gehad, en zyn misdryf, naderhand, met den hals moeten boeten. De S. Pieters Kerk werdt, op gelyke onbezuisde wyze, van beelden beroofd (o). Te Vlissingen, te Veere, en gantsch Walcheren door, geschiedde dit, insgelyks. Zelfs noodzaakten de Onroomschen de Wethouderschap tot het slaaken der gevangenen om den Godsdienst (p). Te Arnemuiden werdt, zo men wil, het werk begunstigd, door den Baljuw, *Jan T. pens-*

(n) BURGUND. *Libr.* III. p. 205.

(o) Regist. ten Raade van Middelb. 23 Aug. 1566. C. 7. Sentent. van Alva bl. 64, 68, 67, 69, 101, 102, 210, 346, 390, 391.

(p) BOR II. *Boek*, bl. 63 [90].

penszoon, die den Beeldstormeren de Kerkdeur PHILIPS III. zou hebben doen openen (q). Te Thoolen 1566. en elders in Zeeland, werden de beelden ook ter Kerke uit gestommeld (r). In 't Stigt van in Utrecht, met naame in de Aartsbisschoply-ke Stad zelve, geschiedde zulks, op den vierten vyfentwintigsten, met veel verwoedheid. Men hadt hier schryvens gekreegen, dat de Onroomschen, tot agtduizend in getal, gewapend door 't land liepen, en alomme de Kerken beroofden: welke tyding, schoon buiten de waarheid, die van den nieuwen Godsdienst zo veel moeds gaf, dat zy, eerst naar S. Geertruids Kerk, daar eene wyle tyds geplonderd werdt (s), en toen naar 't Stadhuis liepen, begeerende dat hun twee Kerken werden ingeruimd. De Vroedschap, zeggende niet sterk genoeg te zyn, om op zo gewigtig een stuk te besluiten, kreeg van eenen der Calvinische Gemagtigden ten antwoord, *Eet bam met mastard, zo wordt gy sterk*: welke onbeschoftheid hem, sedert, den hals gekost heeft. Hy en de zynen lieten zig eger te vrede stellen, met een besluit der Regeeringe, om, eerst na agt dagen en 't inneemen van het goedvinden der Landvoogdesse en des Prinsen van Oranje, te antwoorden. Doch aan 't volk, dat, gewapend, in grooten getale, op 't Kerkhof van S. Maria stondt, was geen houden. Men valt, in de Buur- S. Jakobs-, S. Nikolaas- en S. Geertruids- Kerken, en in die van de Predik- en Minderbroe-

de-

(q) Sentent. van Alva. *bl.* 102, 104, 195, 236.(r) Sentent. van Alva. *bl.* 235, 266.(s) Sentent. van Alva *bl.* 352, 353.

FILIPS III.
1566.

deren, daar alles van den wand gerukt, verbryzeld en vernield werdt (r). Jan van Renesse, Heer van Wilp, die eerst tusschen beide gegaan was, om 't volk met de Vroedschap te bevredigen, wees, zo men wil, daarna, den Beeldstormeren den weg naar de Buurkerke en naar die van S. Geertruid; zeggende, dat hy al 't nadeel, dat 'er hun van komen mogt, op zig nam, en voorziende sommigen van werktuigen, om te breeken. Zyne natuurlyke Broeders, Filips en Willem van Renesse, Steven van Zuilen, Willem van Zuilen van Nyveld, Kornelis van Nyenrode en verscheiden' anderen zouden den Heere van Wilp de hand hebben geboden: en gaat sommigen na, dat zy 't graauw, tot het beeldstormen, gehuurd en betaald hebben (u). De Wethouderfchap werdt, eindelyk, op den zeventwintigsten, genoodzaakt, den Calvinischen de S. Jakobs Kerk af te staan, en des noods, nog eene andere toe te zeggen (v). In Holland, ontstondt de woede, ten zelfden tyde. De Wethouderfchap van Amsterdam, de bui ziende opkomen, hadt bevolen, de meeste kostelykheden uit de Kerken te bergen (w); gelyk geschied was: doch alzo de zwaarste beelden, en die meest in 't oog liepen, waren blyven staan, viel het graauw, zig hierdoor getergd rekenende, op den drientwintigsten, tegen den avond, in de oude Ker-

in Hol-
land, en
wel te
Amster-
dam.

(r) BOR II. *Boek*, bl. 63 [90].

(u) *Sentent. van Alva* bl. 29, 110, 251, 253, 349, 352, 357.
Zie ook twee *Sentent. by MATTHÆUS Fundat. Eccles.* p. 169.

(v) HOOFT III. *Boek*, bl. 106.

(w) ADR. PAUW *Relaas*, by BOR Auth. St. IV. *Deel*, b. 1.

Kerke. De Schout Pieter Pieterszoon, met ^{FILIPSIIL.} omtrént veertig helpers, op 't mat gekomen, 1566. verdreef egter den woesten hoop (x). Doch Burgemeesteren ging zo groot een angst aan, dat zy zig, door den Raad, elk vyf of zes helbaardiers, ter hunner bescherminge, lieten toevoegen. Voorts stondt men der Gemeente toe, dat de beelden geweerd en de Kerken geslooten zouden worden, tot op naderen last der Landvoogdesse (y). Te Leide Leiden, begon de Beeldenstorm, op den vierenden-twintigsten, in de S. Pieters Kerke (z), door aandryven, zo getuigd wordt, van twee der verbonden' Edelen, Jakob van Wyngaarden en Arend van Duivenvoorde. De Lieve vrouwe-, Hooglandfche- en andere Kerken werden, naderhand, ook beroofd. Men vindt, dat sommige beeldstormers hier een rooden sluyer om den hals hadden, waaraan een Geuspennigkje hing. De hervormden predikten, sedert, in de Minderbroeders Kerke en in de Voskuil, even buiten de Stad (a). In den in den Haage, onder 't oog van den Raad, viel ^{Haage.} het graauw in het Klooster der Predikheeren, daar de beelden verbroken en de boeken vernield werden. Zelfs werden 'er de kisten opgeslaagen, en 't geld uit dezelve geroofd, waarmede, sedert, zekere *Wouter Willemzoon* en anderen betigt werden. De Kapelle van Waffenaar, in 't byzonder, werdt hier deerlyk verwoest (b). Men gaf den Hee-

re

(x) ADR. PAUW Relaes, als bov. bl. 1.

(y) ADR. PAUW Relaes, *Byl. bl. 11.* HOOFD III. Boek, bl. 104.

(z) Oud Chron. by ORLERS Leiden bl. 554.

(a) Oud Chron. als bov. Sentent. van Alva bl. 48, 308, 310, 311.

(b) Sentent. van Alva bl. 55, 56, 263, 274, 277, 279.

re van Hofwegen na, dat hy zig beroemd
 1566. zou hebben, de Haagſche Beeldstormers,
 met zeshonderd Edelen, te zullen beſcher-
 men, zo iemand ondernam, hun tegenſtand
 te doen (c). Ook melden ſommigen, dat
Adriaan Menſink en *Dirk Joaſten* den President
 Suis werkvolk hebben durven afvorderen,
 om de beelden weg te neemen: welk hun
 zou toegestaan zyn (d). Doch ik vind hier
 van niet gewaagd, in het vonnis van Dirk,
 welk nog voorhanden is (e). Te Schoonho-
 ven, waren de ſchutters, op den vyfentwin-
 tigſten, zynde Kermisdag, in de Doele, ge-
 wapend byeen gekomen, om 't Sakrament,
 naar gewoonte, door de Stad te volgen. Doch
 veelen derzelve, der Hervorminge toege-
 daan, weigerden zulks. Zekere *Krans van*
Nes zegt zelfs 't volk te beweegen, tot het
 plonderen der Kerſpelkerke (f). Ook meen
 ik, dat het geſchied is, hoewel 't my niet
 klaar is gebleeken. Gelyke verwoeſting
 ſchynt, te Gorinchem, gepleegd te zyn (g).
 Te Woerden, daar veele Lutherſchen woon-
 den, hadt de Wethoudersſchap de beelden,
 uit de Kerken, doen haalen; en toen de be-
 roerte ophieldt, op aanschryvens van Her-
 toge Erik van Brunswyk, Pandheer der Ste-
 de, wiens oorſpronklyken brief, gedagtekend
 den agttienden van Herſtmaand, ik zelf ge-
 zien heb, den Paſtoor gelast, zynen dienſt
 we-

(c) Sentent. van Alva. bl. 54.

(d) METEREN II. Boek, f. 41.

(e) Sentent. van Alva. bl. 274.

(f) Sentent. van Alva. bl. 46, 152, 281, 294, 297.

(g) Sentent. van Alva. bl. 27.

wederom waar te neemen, 't welk hy egter FILIP. III.
 naliet. Hertog Erik, schoon zelf Luthersch, 1566.
 bediende zig, sedert, van de geringe beweeging, die hier geweest was, om Krygsbehoefden en Soldaaten, op 't Slot, te brengen. De Wethouderschap klaagde hierover, aan de Staaten (b); doch 't blykt niet, dat deeze klagten van eenige vrugt geweest zyn. *Wessel van Boetzelaar*, Heer van Asperen, te Asperdie, sedert eenen geruimen tyd, in zyne ren. Stede, hadt laten prediken, liet, zo men wil, de beeldstormers, door de waterpoort, agter zyn Slot, in de Stad; waarna, alle de Kerken en Kloosters, door hen, geplonderd werden. Zy hadden *Willem van Nyveld van Aartsbergen*, Droffaard van Kuilenburg, aan 't hoofd; die, door eenen natuurlyken Zoon des Heeren van Asperen, ook *Wessel* genoemd, derwaards, ontbooden was. Onder 't plonderen, verboodt *Wouter Jakobszoon*, uit naam der Heeren van Asperen en van Karnisse, het vervoeren of bergen van eenige Kerkfierraaden, op lyfstraffe. Het vernielde Houtwerk werd hier den armen geschonken (i). Te Kuilenburg en te Viane, hadt men, te Kuilenburg en te Viane. Doch te Dordrecht, wisten de Burgemeester *Arend van der Myle* en anderen alle handdaadigheid te beletten. 't Zelfde gelukte te Gouda den Slotvoogd, *Kornelis van der Myle*, Zoon van den Dordschen Burgemeester (l).

(b) Resol. Holl. 5, 6 en 9 Octob. 1566. bl. 46, 47, 48.

(i) Sentent. bl. 26, 27, 108, 132, 135, 137, 138, 139, 140, 153.

(k) Sentent. van Alva. bl. 154, 224.

(l) HOFFERUS Livr. IV. Ch. III. p. 98. verg. met BALIN Dordr. bl. 835, en WALVIS Gouda, bl. 80.

FILES III. 't Schynt, dat de Hervorming, die egter;
1566. te Dordrecht, by sommigen, al vroeg, om-
 helsd was (*m*); in deeze twee Steden, nog
 niet veel opgang gemaakt hadt: hebbende
 men hier, in 't voorjaar, ook raad gewee-
 ten, om 't buiten preeken te weeren (*n*).
 In Wynmaand des jaars 1567, heeft men eg-
 ter, ook te Dordrecht, in twee Kerken, de
 beelden gebroken (*o*). Haarlem is geheel
 vry gebleeven (*p*). Delft en Briel ook, voor
 eenige Steden blyven geheel of voor een
 tyd vry. de deeze Steden, merkelyke moeite voorviel.
 Te Delft, werden, in Wynmaand, verschei-
 den' Kerken en Kloosters geschonden; heb-
 bende, hier ook, eenigen, zo men wil, geld
 beloofd, voor 't smyten (*q*). Sommigen ver-
 haalen, dat Rotterdam ook verschoond is
 (*r*): doch van elders blykt, dat 'er eenige
 beeldschennis gepleegd is, door *Jakob Frans-
 zoon Snap*, die 't, naderhand, met den hals
 heeft moeten boeten (*s*). Ook liep het Noor-
 delyk deel van Holland niet vry. Te Alk-
 maar, werden, gelyk elders, de Kerken ge-
 plonderd. Hoorn werdt, meent men, ver-
 schoond (*t*). Te Enkhuizen, schynt men
 't ook, by dreigen, gelaaten te hebben (*u*).
 De

(*m*) Zie IV. Deel, bl. 418.

(*n*) Zie hier voor, bl. 168.

(*o*) Sentent. van Alva. bl. 275.

(*p*) HOPPERUS *Livr. IV. Ch. III. p. 98.* AMPZING Haar-
 bl. 460.

(*q*) Sentent. van Alva. bl. 27, 58, 158, 159, 163, 286, 313, 314,
 315.

(*r*) HOPPERUS *Livr. IV. Ch. III. p. 98.* VIGLIUS *ad HOPPER.*
 Ep. ff. XV. p. 377.

(*s*) Sentent. van Alva. bl. 146, 359.

(*t*) VELIUS Hoorn, bl. 299. Sentent. van Alva. bl. 142, 335.

(*u*) BRANDT Enkh. bl. 98. Sentent. van Alva. bl. 172.

De Heer van Brederode bevondt zig, om-^{FILIP III.} trent deezen tyd, in 't Noorderkwartier, 1566. verzeld van zyne Gemaalin, twee Zusters des Prinzen van Oranje, den Heere van Wilp en verscheiden' andere Edelen. Hy zocht hier aanhang te maaken. Te Hoorn, in 't byzonder, onthaalde hy de Wethouders, dikwils, in zyne Herberg, daar 't geroep van *Vive le Gueux*, by den wyn, meer dan eens, gehoord werdt. Zelfs hing hy Burgemeester *Willem Pieterszoon Enkhuizen*, die beschonken was, half met, half tegen wil, een' gouden geuspenning om den hals: met welken, deeze, ontnugterd zynde, zig zeer verlegen vondt. Ook heeft het hem, naderhand, een goed deel zynere middelen gekost (v). Doch van 't beeldstormen werdt, ook terwyl Brederode, zig hier omtrent onthieldt, niets vernomen. In de andere Nederlanden, Gelderland, Friesland, Overyssel en Groningen, heeft men deeze baldaadigheid, insgelijks, wat vroeger of laater, moeten lyden (w); doch wy agten 't noodeloos, hiervan byzondere melding te maaken. Nergens byna, leeden de beeldstormers eenigen tegenstand van belang, dan by Auchyn, alwaar 'er omtrent vierhonderd, door *Robert van Longueval*, Heer van La Tour, aan 't hoofd van eenen hoop huisluiden, verslaagen werden (x).

De Landvoogdes, verschrikt door de tydingen der Beeldstorminge aan alle oorden (y),
 XXV.
 De Landvoogdes
 en

(v) VELIUS Hoorn, bl. 298.

(w) BOR II. Boek, bl. 64, 65 [91, 92]. Sent. van Alva. bl. 97, 208, 215.

(x) HOPPERUS *Livr. IV. Ch. III. p. 98.*

(y) BURGUND. *Libr. III. p. 232.*

FILIPS III. en verwagtede dezelve nu, dag voor dag, 1566. binnen Brussel, besloot, op den raad des Hertogs van Aarschot (z), de Stad te verlaten, en de wyk te neemen naar Bergen in Henegouwen, daar zy zig veiliger oordeelde. Doch de andere Heeren, en de President Viglius zelf ontrieden 't haar zo ernstig (a), dat zy aan 't wankelen gebragt, en voorts, door de Burgerye van Brussel, die de poorten gesloten hieldt en bewaakte, zo goed als gedwongen werdt, te blyven. Zy schreef toen zelve aan den Koning, dat zy genoegzaam gevangen gehouden werdt, binnen Brussel (b), waarvan zy Oranje, Egmond, Hoorne en Hoogstraaten de voornaamste schuld gaf (c); schoon men gemeld vindt, dat het, door Viglius, werdt te wege gebragt (d). Raadpleegende, wyders, met de Leden van den Raad van Staate, op het gene haar, in deeze omstandigheden, te doen stondt, kwam zy, ten opzigte van den tegenwoordigen nood, tot een besluit „ om den Edelen te „ belooven, dat niemant, ter oorzaake der „ preeke, op plaatsfen, daar zy tegenwoor- „ dig ingevoerd was, gemoeid zou worden, „ mids men zig van ongeregeldheid en er- „ gernis onthieldt, de wapenen afleide, „ en de Roomschen, in derzelve Godsdienst-

besluit
een wei-
nig toe te
geeven.

(z) VIGLIUS *ad HOPPER*. Epist. XIV. p. 373.

(a) Brief van Hoorne agter zyne Verantw. bl. 483. by BOR Auth. Stuk. I. Deel, bl. 91. VIGLIUS *Vita N.* XCIX. p. 48.

(b) HOPPERUS *Livr.* IV. Ch. IV. p. 99.

(c) HOPPERUS *Livr.* IV. Ch. IV. p. 100, 101. BOR II. *Back*, bl. 67 [95].

(d) BURGUND. *Libr.* III. p. 235.

„ dienftoefening , ongekwd liet (e).” FRANSH. 1566.

In gevolge van dit besluit, welk, op den Verdrag drie-entwintigften van Oogftmaand, genomen was, werdt, des anderendaags, een Verdrag gemaakt, met Graave Lodewyk en met de Edelen. twaalf Gemagtigden der verbonden' Edelen, behelzende „ dat de Koning aannam, 't Land

„ te ontheffen van de Inquisitie; dat 'er, op
 „ 't ftuk van den Godsdienst, een nieuw Pla-
 „ kaat ftondt te worden gemaakt; doch dat
 „ zyne Majesteit nog niet hadt vaftefteld,
 „ of 'er de algemeene Staaten op zouden ge-
 „ hoord worden, waartoe hem de Landvoog-
 „ des egter zou tragten te beweegen. Dat
 „ zy den Edelen brieven van verzekering,
 „ tot hun genoegen, zou leveren, waarby
 „ de Koning verklaaren zou, 't voorleede-
 „ ne niet te willen gedenken, mids elk zig,
 „ voor het toekomende, kweete van zy-
 „ nen pligt, en beloofde niets te zullen be-
 „ staan, tegen den Koning, deszelfs Staa-
 „ ten en Onderzaaten; en daarentegen zyn
 „ beft te zullen doen, om de beroerten te
 „ stillen, 't beschadigen van Kerken en Gods-
 „ huizen te beletten, en 't afleggen der wape-
 „ nen te wege te brengen. De preek zou ook,
 „ zo veel mogelyk ware, verhinderd worden,
 „ daar zy niet aangevangen was. Eindelyk,
 „ moeften de Edelen hun vermogen aan-
 „ wenden, om allen, die, ter zaake van 't
 „ geloof, misnoegd waren, zig te doen on-
 „ derwerpen aan 't gene de Koning, met
 toe-

(e) HOFFERUS *Libr. IV. Ch. IV. p. 100, 101.* BOR II. *Boek,*
Bl. 67 [95].

XLIII. „toestemming der algemeene Staaten, be-
1566. „sluiten zou (f).” Oranje, Egmond, Hoor-
 ne, Hachicourt en Affonville, die dit Ver-
 drag bewerkt hadden, deden 't bezweeren,
 door de Gemagtigden der Bondgenooten,
 en leverden hun Brieven over, waarby beloofd
 werdt, dat hun, ter oorzaake van 't Verbond
 en 't ingeleverd Verzoekschrift, nimmer een-
 nig nadeel overkomen zou. 't Verdrag werdt
 allen Geregthhoven der Landchappen en al-
 len goeden Steden toegezonden (g); doch
 allereerst gekreukt, te Brussel, daar het ge-
 maakt was, verhinderende men hier de On-
 roomschen, naar Vilvoorde, ter preeke te
 gaan (i). Het werdt, sedert, ook in ande-
 re opzigten, van de Spaansche zyde, ge-
 schonden: en wordt dit schenden des Ver-
 drags door de Spaanschen, by sommigen,
 gehouden, voor het egt kenmerk van de
 regtvaardigheid der wapenen, die men, na-
 derhand, hier te lande, tegen den Koning,
 heeft opgenomen.

XXVI.
 Straf der
 Beeld-
 storme-
 ren.

Midlerwyl, deden de Stadhouders niet
 alleen, maar zelfs de verbonden' Edelen hun
 best, om het Verdrag te doen naarkomen.
 Oranje, te Antwerpen wedergekeerd, liet
 eenige Beeldstormers, met de galge, met
 ballingschap, en op andere wyzen, straffen.
 Ook maakte hy hier een verding met de
 Onroomschen, op 't welbehagen des Konings
 en der algemeene Staaten, waarby hun 't
 pree-

(f) Groot-Plakaatb. IV. Deel. bl. 43, 44, 45. BOR II. Boek
 bl. 67 [96].

(g) BOR II. Boek, bl. 68 [97].

(h) BURGUND. Libr. III. p. 245.

preeken binnen de Stad, en 't houden van FILIPS III Kerkelyke Vergaderingen, op welken de 1566. Prins egter Gemagtigden uit de Wethou-
Oranje, derſchap zenden mogt, toegeſtaan werdt (z). Egmond
't Verleenen van zo veele vryheid werdt O-en Hoor- ranje nogtans kwalyk genomen, door de ne be-
Landvoogdeſſe (a). 't Zelfde geviel Hoor- ſchul-
de (b), die, met veel moeite en gevaar, een ver't ver- diergelyk Verding, te Doornik, gemaakt leenen
hadt, uitgenomen, dat, by het zelve, 't pre- van vry-
diken buiten de Stad alleen geoorlofd geſteld heid tot
was (c). Egmond zelf, die de beeldstormers, predi-
door gantsch Vlaanderen, deedt opzoeken, ken.
en wiens Edelman, Caſembrood, eene Verga-
dering van Onroomschen betrapte, van wel-
ken hy 'er twaalf verfloeg, twee-entwin-
tig met de galg en omtrent dertig met gees-
ſeling ſtrafte, die van Kerkſchennis betigt
werden (d); zelf Egmond, zeg ik, kon den
blaam niet ontgaan, dat hy zig kwalyk ge-
kweeten hadt, om dat hy, te Gend en
elders, met de Onroomschen, diergelyk
een Verding gemaakt hadt, als Oranje, te
Antwerpen (e).

De overeenkomst, welke men, te U-
trecht, getroffen hadt, werdt, op bevel der 't Ver-
Landvoogdeſſe, te niet gedaan. Men be- ding te
zoldigde hier vyfhonderd man, ten laſte der Utrecht,
Stad, door middel van welken, de preeke naar vermte-
buiten tigd.

(z) BOR II. Boek, bl. 69 [98].

(a) BOR II. Boek, bl. 71 [100].

(b) Sentent. van Alva, bl. 83.

(c) Verantw. van Hoorne bl. 162 enz. by BOR Auth. Stukk.

I. Deel. bl. 71.

(d) BURGUND. Libr. III. p. 241. METEREN II. Boek, f. 42. vers.

(e) Proces van Egmond bl. 644.

FILIPS III. 1566. buiten gedreeven werdt (*f*). Doch te Amsterdam, betoonde men minder ontzag voor de bevelen der Landvoogdesse. De Onroomschen weigerden hier afstand te doen van 't gene zy te vooren bedongen hadden. Ook ontstondt 'er, schier dagelyks, eenige nieuwe opschudding, met naame eene, op den zesentwintigsten van Herfstmaand, die de gantsche Stad op de been hielp. Terwyl men eenen dooden, op de Calvinische wyze, ter Nieuwe Kerke indroeg, drong een groote hoop vreemdelingen naar binnen (*g*), zonder de Wagt, hier gesteld, te ontzien, ja dezelve noodzaakende, met agterlaating van 't geweer, de wyk te neemen. Op deeze leus, stooft het graauw op, streevende eerst naar het Minderbroeders-binnen, toen, des anderendaags, naar het Karthuizers-Klooster, pas buiten de Stad, daar alles vernield, en de Monniken verjaagd werden. Men hadt het op deeze twee Kloosters gelaaden, meer dan op agttien anderen, die onbeschadigd bleeven; om dat, in het eerste, als in een tweede Stadhuis, alles, wat de vervolging der Onroomschen betrof, vooraf, beraadslaagd werdt, en de Karthuizerbroeders, om hun gasten en brassen, daar die van de Regeeringe dikwils deel aan hadden, zeer in 't oog liepen by de gemeente. De bescheidenste Onroomschen, als Laurens Jakobszoon Reaal, *Adriaan Pauw* en *Klement en Frans Volkaartszoonen Koornbert*, zagen dit geweld

(*f*) BOEK II. Boek, bl. 72 [101].

(*g*) ADR. PAUW Relacs bl. 4. Byl. bl. 13.

weld ongaarne, en zогten 't, zelfs met gevaar FILIPS III.
hun lyfs, te weeren. Doch 't mogt niet 1566.
baaten. 't Gevolg van deezen oproer was,
dat 'er, op den dertigsten van Herfstmaand,
ten overstaan van *Paulus Root* en *Reinier van
der Duin*, Gemagtigden des Hof's van Hol-
land, een nieuw Verding met de Kalvini-
schen gemaakt werdt, waarby hun de
Minderbroeders Kerk en Kerkhof werden
ingeruimd. De overige punten kwamen
genoegzaam overeen, met die van Antwer-
pen (b).

Omtrent deezen tyd, hadt de Graaf van XXVII.
Hoorne, uit Brieven van zynen Broeder, Brieven
Montigni, die nog in Spanje opgehou- van d'A-
den werdt, kennis gekreegen van 's Konings lava ko-
misnoegen, over de beroerten in Neder- men in 't
land, en over 't gehengen der openbaare licht.
preeke (i). Daarenboven, hadt Oranje,
schrander boven maate, in het uitvorschen
der geheimen zyner vyanden, in handen wee-
ten te krygen de affchriften van twee Brieven,
door *Francisko d'Alava*, 's Konings gezant in
Frankryk, aan de Landvoogdesse, geschree-
ven, meldende „ dat de Koning nu schoone
„ gelegenheid hadt, om, door 't loozen van
„ eenigen, en 't bedwingen van anderen,
„ te geraaken tot eene onbepaalde heer-
„ schappy over de Nederlanden, waarnaar
„ zyne voorzaaten, en hy zo lang gestaan
„ hadden. Dat men, om hiertoe te komen,
„ den drie Heeren, naamlyk Oranje, Eg-
„ mond

(b) HOOFT III. Boek, bl. 113. Memor. van L. J. REAAL by
BRANDT Reform. I. Deel, bl. 379 enz.

(i) Proces van Egmond, bl. 643.

FILIPSIIL. „ mond en Hoorne , flegts ſchoon gelaat
 1566. „ toonen moeft, tot dat de tyd gebooren
 „ zou zyn, om hun, die met regt gehou-
 „ den werden, voor de ſtookers der beroer-
 „ ten, loon naar werken te verſchaffen. Dat
 „ Montigni en Bergen, met gelyke liſt, in
 „ Spanje, om den tuin werden geleid, al-
 „ waar men hen, en den Raadsheer Renard
 „ dagt op te houden. Dat de voorſlag der
 „ Landvoogdeſſe, om zig, door heimelyk
 „ verſtand, te verzekeren van ecnige ſter-
 „ ke Plaaten, ten Hove aangenaam geweest
 „ was ” (k): met meer andere dingen van
 verre uitzigt, die de Gezant onvoorzigtig
 genoeg ’t papier hadt durven toevertrouwen.
 De Spaanſche Schryvers hebben bedenkelijk
 geſteld, dat deeze Brieven verzierd waren,
 en men heeft de Bondgenooten verdagt ge-
 houden van zulk eene konſtenaary (l). Doch
 Oranje heeft zig altoos zo vrymoediglyk be-
 roepen, op derzelver egtheid (m), dat ’er
 weinig reden overblyft, om hieraan te twy-
 felen. Hy en Hoorne ontbooden dan den
 Graaf van Egmond, te Dendermonde, wer-
 waards zy, van Graave Lodewyk en Hoog-
 ſtraaten verzeld, zig begeeven hadden, te-
 gen den derden van Wynmaand (n). Men
 heeft gewild, dat hier beſlooten werdt, de
 wapenen op te vatten, tegen den Koning
 (o), en uit de Verantwoording des Graaven
 van

Dag-
 vaart te
 Dender-
 monde.

(k) Zie deeze Brieven by BOR II. Boek, bl. 77 [109].

(l) STRADA Dec. I. Libr. V. p. 262.

(m) Verantw. by BOR Aut. Stukk. I. Deel. bl. 11.

(n) METEREN II. Boek, f. 43 verſ. HOPPERUS Livr. IV. Ch. VI. p. 112.

(o) Defenſ. de Hoogſtr. N. XVII. by BOR Aut. St. I. Deel. bl. 31.

van Egmond, is niet donkerlyk afteneemen, FILIPS III.
 dat Graaf Lodewyk eenigen geweldigen voor- 1566.
 slag heeft gedaan (p). Ook heeft de Prins
 van Oranje, hier, of anders, wat laater, te Wat hier
Willebroek, Egmond en andere Vliesrid- beslob-
 ders en Raaden van Staate tragten te be- ten
 weegen, om, nevens hem, lyf en goed te werdt.
 waagen, om de Spanjaards, die men nu te
 gemoet zag, uit het Land te houden (q).
 Nogtans komen hy, Egmond, Hoorne en
 Hoogstraaten, in hunne Verantwoordingen,
 overeen, dat 'er, te Dendermonde, geen be-
 sluit altoos, tot het aanvaarden der wa-
 penen, is genomen. Egmond verklaart,
 dat de voorslag van Graave Lodewyk ver-
 worpen werdt. En in de Verantwoording
 des Graaven van Hoorne, daar't verhandel-
 de, te Dendermonde, omstandigst verhaald
 wordt, vindt men, dat het besluit, daar ge-
 nomen, na 't leezen der Brieven van Mon-
 tigni en d'Alava, alleenlyk, op deeze vier
 punten uitliep: „ 1. dat men, of eene Verga-
 „ dering der Algemeene Staaten, of de o-
 „ verkomst des Konings zou tragten te wege
 „ te brengen, tot stillinge der beroerten,
 „ waarover de Koning te onvrede was. 2.
 „ Dat men, onaangezien 's Konings mis-
 „ trouwen, waarvan d'Alava gewag maak-
 „ te, in zynen pligt, jegens zyne Majesteit
 „ en de Landen, volhardén zou. 3. Dat
 „ Hoorne, in 't byzonder, die, ziende hoe
 „ veel ondanks zyn gedrag, te Doornik,
 „ hem

(p) Proces van Egmond bl. 649.

(q) Apolog. by BOR Aut. Stukk. II. Deel. bl. 77.

FILIPS III., hem op den hals gehaald hadt, beslooten
1566. „ hadt; de Stad en zyne Ampten te verlaa-
 „ ten; zulks, met allen ernst, zou ontraaden
 „ worden. 4. En dat Oranje, die, sedert
 „ eenigen tyd, gebeden was, in Holland,
 „ Zeeland en Utrecht te komen, de Land-
 „ voogdes zou verzoeken, om Hoorne, die
 „ 't nogtans affloeg, of Hoogstraaten, tot
 „ zynen Stedehouder over Antwerpen, aan
 „ te stellen (r)”. Meer niet zou 'er, te
 Dendermonde, beslooten zyn. Alleenlyk,
 werden de Brieven van d'Alava, sedert, der
 Landvoogdesse, door Egmond, die weder-
 om naar Brussel keerde, vertoond (s). Doch
 zy sloegze in den wind, of gaf 'er eene ande-
 re uitlegging aan (t). Hoorne vertrok zig,
 nu of wat laater, naar 't Huis te Weerd in
 zyn Graaffschap, blyvende by zyn opzet,
 om zig te ontslaan van zyne Ampten. Hoog-
 straaten werdt tot Oranje's Stedehouder o-
 ver Antwerpen aangesteld. En de Prins zelf
 begaf zig, den twaalfden van Wynmaand,
 op reize naar Holland (u).

XXVIII. 't Was reeds omtrent een jaar geleeden,
 Men dat de Staaten deezes Landchaps zyne o-
 zoekt O-verkomst, te Brussel, verzogt hadden (v).
 ranje in Doch de Landvoogdes, die den Prins liever
 Holiand nader by 't Hof hieldt, hadt 'er, tot om-
 te heb- ligen. Ook schynt het, dat zyne Doorlug-
 ben, tigheid zelve zig liever te Antwerpen heeft
 wil.

(r) Verantw. van Hoorne bl. 139 enz. by BOR, Auth. Stukk. II. Deel, bl. 67, 68.

(s) Proces van Egmond bl. 649.

(t) BURGUND. Libr. III. p. 289.

(u) BOR II. Boek, bl. 74 [105].

(v) Resol. Holl. 20 Novemb. 1 Decemb. 1565. bl. 38.

willen onthouden : en vindt men , dat hy FILIPS III.
 den Heer van Brederode , gaarne , in zyne 1566.
 stede , naar Holland , zou hebben zien zenden.
 Doch de Landvoogdes hadt hier geene ooren
 naar (w), zo om dat hy , openlyk , 't Hoofd der
 verbonden' Edelen was , als om dat men hem,
 in een gedrukt Schrift , onlangs verspreid (x),
Erfgenaam en Opvolger in 't Graaffschap van Hol-
land genoemd hadt. Nu hielden die van
 Holland zo ernstig aan , by de Landvoog-
 desse , dat zy , de rust binnen Antwerpen
 eenigszins hersteld ziende , eindelyk besloot ,
 den Prins te laten verreizen. Om hem ook
 over te haalen , gaf men hem te verstaan ,
 dat de Staaten voorhadden , tot meerder
 verzekering van zyn gezag binnen 's Lands,
 drieduizend Knegten aanteneemen , dezel-
 ven leggende in de beslooten' Steden : hoewel
 Amsterdam en Gouda hiertoe nog niet be-
 willig hadden (y). Ook was , ter Staats-
 vergaderinge , in bedenking genomen , om
 den Prins , volgens gewoonte , een geschenk
 te doen : gelyk die van Vlaanderen , on-
 langs , aan hunnen Stadhouder , den Graave
 van Egmond , gedaan hadden. Eenigen van
 's Prinsen Amptenaars hadden , deswege ,
 den Advokaat en de Gemagtigden der Staa-
 ten , nu en dan , vermaand , met bygevoeg-
 de verklaring , dat de Prins zulks egter
 nimmer , ter Staatsvergaderinge , zou voor-
 stellen , gelyk door andere Stadhouders wel
 ge-

Hy wei-
 gert een
 geschenk
 van de
 Staaten
 van Hol-
 land te
 ontvan-
 gen.

(w) HOPPERUS *Livr. IV. Ch. VI. p. 111.*

(x) BURGUND. *Lib. III. p. 250.*

(y) Resol. Holl. 5 en 9 *Octob. 1566. bl. 45, 49.*

PHILIPS III. geschied was (z). Ook was hy niet lang,
 1566. in Holland, geweest, of men besloot, een-
 paariglyk, hem een geschenk te doen van
 vyfenvyftigduizend ponden, waarvan nog-
 tans zou ingehouden worden, 't gene hy,
 wegens den tienden penning zyner vissche-
 ryen, en andere ommeslagen, gehouden
 werdt, den Lande schuldig te zyn (a). Doch
 also men, naderhand, vernam, dat de Prins,
 oordeelende, dat 's Lands penningen, in
 deezen kommerlyken tyd, wel beter besteed
 konden worden, dit geschenk niet zou wil-
 len aanvaarden; vondt men geraaden, hem,
 tot verval zyner kosten, alleenlyk tienduizend
 ponden van veertig grooten te be-
 taalen, die egter in mindering strekken
 zouden van de penningen, hem, by Staats-
 besluit, toegelegd (b).

Zyne
 verrigtingen te
 Utrecht.

* *Apud*
nobilem
 Wul-
 pium.

Oranje, gevolgd van zyne Bende van Or-
 donnantien, die tweehonderdenzestig paar-
 den sterk was, vertrok eerst naar Utrecht,
 alwaar hy, * by Jan van Renesse, Heere van
 Wilp, een' der verbonden' Edelen, zynen
 intrek nam (c). De Wethouderschap viel
 hem, hier, terstond, klagtig, over de Onroom-
 schen, die wederom aanhielden; om eene
 Kerk. De Prins bragt de zaaken, eindelyk,
 tot een verdrag, welk, by wyze van Pla-
 kaat, op zynen naam, als Stadhouder, in
 Slagtmaand, werdt afgekondigd. By het
 zelve, werdt de Preeke buiten de Stad be-
 paald,

(z) Resol. Holl. 15 July 1566. bl. 28.

(a) Resol. Holl. 19 en 30 Nov. 1566. bl. 58, 60.

(b) Resol. Holl. 27 Januar. 1566. [1567]. bl. 3.

(c) Advers. Canon. Regular. *apud* MATHÆUM Fundat. & Fa-
 ra Eccles. p. 226.

paald, en die van den ouden en nieuwen ^{FILIPS III.} Godsdiens^{te}t beide vermaand, elkanderen 1566. geenen overlast, met woorden of daaden, aan te doen (d).

Midlerwyl, hadt hy, door President en Dagvaart Raaden van Holland, de Staaten deezes^{te} Landfchaps, te Schoonhoven, doen beschry^{Schoon-}ven, tegen den negenentwintigsten van Voorstel Wynmaand: en hun hier raad gevraagd, ^{des Stad-}aangaande de middelen, om de tegenwoor^{houders.}dige beroerten te stillen, te gelyk verklaarende „ dat de Hertogin de Preeke toelaate „ ten zou, daar zy, voor 't Verdrag met „ de Edelen van Oogstmaand laatstleeden, „ ingevoerd geweest was; doch alleenlyk „ buiten de Steden; en dat zyze, op alle „ andere Plaatsen, op de bekwaamste wyze, „ wilde hebben afgeschafft (e).” De Staaten, sedert, op dit Voorstel, in den Haage raadpleegende; oordeelden de Edelen, Delft en Leiden „ dat zyne Doorlugtig^{Gevoe-}heid zelve orde behoorde te stellen, tot ^{len der} „ onderhouding van den ouden, en op de ^{Leden} „ oefening van den nieuwen Godsdiens^{te}t, land, o- „ en dat men, tot handhaaving van 't Ge^{ver het} „ regt, en weering der uitheemschen en ^{zelve.} „ Landloopers, die de meeste daadelykhe- „ den hadden aangevangen, een zeker ge- „ tal van Knegten, in eigenlyken dienst, „ of op een taamelyk Waardgeld, behoorde „ aan te neemen, alles egter, op 't welbe- „ hagen van den Heere Prinsf.” Dordrecht be-

(d) BOR II. Boek 61, 74 [105.]

(e) Resol. Holl. na 10 Octob. 1566. bl. 51, 52.

Filips III. begreep „ dat de behoudenis van 't gezag
 1566. „ der Wethouderen in de Steden, welk, op
 „ veele Plaatsen in kleinagting was geraakt,
 „ het eenig middel was, om de rust te her-
 „ stellen.” Haarlem oordeelde „ dat men
 „ de Inquisitie affchaffen, de Plakaaten maa-
 „ tigen, en den Beeldstormeren vergiffenis
 „ belooven moest, voegende hier by, dat
 „ de oproerigheid van eenigen, vooral,
 „ geen en geheelen Genootschappen of Ste-
 „ den te last gelegd moest worden.” Am-
 „ sterdam gedroeg zig „ omtrent de rust van
 „ 't Land in 't algemeen, aan de middelen,
 „ door de Hertoginne, voorgeslaagen, en
 „ door den Prins nader te beraamen; doch
 „ dacht, dat de Prins, als Stadhouder, in
 „ de byzondere Steden, naar derzelve
 „ byzondere gelegenheid, orde zou kunnen
 „ stellen”. Die van Gouda verklaarden „ dat
 „ zy, vooralsnog, vry van oproer geweest
 „ zynde, hoop hadden, hunne Gemeente
 „ voorts in rust te zullen houden, hebben-
 „ de zy, verders, tot herstelling der rust in
 „ andere Plaatsen, niets byzonders voor te
 „ slaan (f).” De Advokaat van den Einde
 en de Pensionaris van Leiden, Meester *Paulus Buis*, kreegen last, om, over de mee-
 ning der Staaten, in onderhandeling te tree-
 den met den Prins (g); die, ondertus-
 schen, den vyftienden, of, volgens anderen,
 den twintigsten (h) van Wintermaand, te
 Amsterdam gekomen was, daar hy eenige
 wee-

De Prins
 komt te
 Amster-
 dam.

(f) Resol. Holland. 20 Novemb. 1566. bl. 53, enz.

(g) Resol. Holl. 31 Decemb. 1566. bl. 64,

(h) ADR. PAUW Relacs bl. 4.

weeken doorbragt, en de rust herstelde, FILIPSIII.
 sluitende een verdrag met de Calvinischen, 1566,
 waarby bedongen werdt, dat zy, de Min-
 derbroeders Kerk ruimende, bekwaame
 Plaatsen, buiten en binnen de Stad, tot oef-
 ening van hunnen Godsdienst, zouden mo-
 gen gebruiken: waartoe hy hun, by eigen-
 handig geschrift, der Huiszitten-Armen-
 huis en eenige Spykers of Pakhuizen aan-
 wees. Voorts werdt beraamd, dat men twee-
 honderd Burgers bezoldigen zou, tot verze-
 kering der gemeene veiligheid (6); dat men
 de Sleutels der Stad, op 't Stadhuis, zou be-
 waaren, en de Poorten niet openen, dan
 met bewilliging van Burgemeesteren. Over
 de bezoldigden, kreegen *Willem Pauluszoon*,
van Thenessse en *Bouwven Reyerszoon* 't bevel (i).
 Te Leiden, maakten de Wethouders, om-
 trent deezen tyd, een zonderling Verdrag Zonder-
 ling ver-
 drag te
 Leiden.
 met de Onroomschen; die de Augsburgsche
 belydenis, zo. alsze, door Melancton,
 voorgesteld was, verklaarden toegedaan te
 zyn, en hun beloofden, alle andere Gezind-
 heden uit de Stad te zullen helpen weeren. De
 Prins van Oranje en de President Kornelis
 Suis, Heer van Ryswyk, waren, by 't slui-
 ten van dit Verdrag, tegenwoordig (k).
 Weinige dagen laater, vertrok de Prins we-
 der

(i) BOR II. Boek. bl. 75 [107]. HOOFT IV. Boek. bl. 127.
 REAAL by BRANDT, I. Deel. bl. 425 enz.

(k) BOR II. Boek bl. 76 [107].

(6) Zie den *Artikelbrief* voor deeze Knegten, door
 den Prinse van Oranje gemaakt, in 't *Relaes van A-*
DRIAAN PAUW in de *Bylaagen* by BOR *Authent. Stukk.*
 IV. Deel, bl. 15.

FILIPS III. derom naar Antwerpen, daar hy, in 't be-
1566. gin van Sprokkelmaand des jaars 1567, aan-
 Oranje kwam. De gevoelens der Hollanderen ge-
 schryft, peild hebbende, stelde hy, ten deezen ty-
 over den de, een Geschrift op, over den staat des
 Staat des Lands. Lands, waarin hy openlyk beweerde, dat
 men elk vryheid van Godsdienstoefening
 verleenen moest, wilde men 't Land in rust
 houden (l). Doch dit Geschrift en meer
 diergelyken vonden geheel geen' ingang ten
 Hove.

XXIX. Te Antwerpen, was, kort na 's Prinzen
 Verzoek- vertrek, wederom nieuwe beroerte ontstaan.
 schrift Ook hadden hier de Calvinischen een ver-
 der Kalvi- zoekschrift overgeleverd aan den Graave
 nischen, van Hoogstraaten; welk aan den Koning
 waarby gerigt was, en waarby zy dertig tonnen
 dertig gouds, gouds beloofden, zo men hun vryheid van
 tonnen voor de Godsdienst wilde toestaan (m). Ik vind,
 gouds, voor de vryheid van
 voor de vryheid van
 van Gods- dienst be-
 dienst be- loofd worden. loofd worden.
 loofd worden. daarop, ten Hove, te verzoeken (n). Het
 was, door veele Onroomschen, Edelen en
 gemeenen, getekend, en onder anderen,
 door Jozua van Alveringen, Heere van Hof-
 wegen, voor vyfhonderd, en door Maxi-
 miliaan van Blois, gezeid de Kok, voor vier-
 honderd Kroonen (o).

In Henegouwen, met naame te Valen-
 chyn,

(l) BOR III. Boek. bl. 92 [131].

(m) Zie het by BOR III. Boek, bl. 86 [122].

(n) Sentent. van Alva bl. 66, 68, 93, 100, 103, 105, 115,
 129, 233, 356.

(o) Sentent. van Alva. bl. 54, 78.

chyn, daar *Filips van S. Aldegonde*, Heer van FILIPS III.
Noirkarmes, als Stedehouder des Markgraafs 1566.
 van Bergen, bewind voerde, stondt het
 thans zeer gevaarlyk. De Onroomschen Gesteld-
 hadden hier verscheiden' Kerken bemagtigd, heid van
 die zy niet wederom ruimen wilden. *Noir-* Valen-
karmes schreef, derhalve, brief op brief, chyn.
 aan de Landvoogdesse, meldende, dat hy
 haaren last, hier, zonder geweld te gebrui-
 ken, niet wist te volbrengen (p): en Vrouw
Margareet verzuimde niet, van alles, wat
 in de Nederlanden omging, den Koning,
 van tyd tot tyd, uitvoerig te berigten.

Filips ontving deeze laatste tydingen, in Raad-
 't Bosch van Segovia, daar hy te bedde lag, pleegin-
 aan de koortse. Zy troffen hem ten hoog- gen in
 sten. Vooral, nam hy kwalyk den uitbod Spanje.
 van dertig tonnen schats, door de Kalvini-
 schen; als of deezen, door 't roemen van zo
 grooten rykdom, de Duitsche Vorsten zou-
 den hebben willen beweegen, om hun by te
 staan (q). 's Konings krankheid belette hem,
 ondertusschen, niet, dagelyks te raadplee-
 pen, over 't gewigtig nieuws, dat hem, se-
 dert het stormen der beelden, van hier,
 werdt overgebriefd. Men verstondt, in zy-
 nen Raad „ dat het graauw, welk de Ker-
 „ ken geplonderd hadt; de Kettters, die 't
 „ graauw hiertoe hadden omgekogt; de E-
 „ delen, die de Kettters beschermden en 't
 „ graauw hadden aangehitst; en de Heeren,
 „ wier Bloedverwanten en Dienaars de Ede-
 „ len waren, voor vier schakels aan een' en
 „ den-

(p) BURGUND. *Libr.* III. p. 267. HOOFT III. *Boek*, bl. 120.

(q) BOR III. *Boek*, bl. 88. [124].

FILIPS III., denzelfden keten gehouden moesten wor-
1566. „ den; hoewel men ook niet onkundig was,
 „ dat de Heeren, volstrektelyk, bleeven
 „ loochenen, eenig deel in de Kerkfchen-
 „ nis gehad te hebben”. Voorts, in beraad
 leggende, wat nu te doen stondt, kwam
 men overeen, dat de Koning zig ten eer-
 sten gereed moest maaken, tot de reize her-
 waards, waartoe hy, eindelyk, ook schein
 te besluiten. Hy schreef, hierop, twee
 Brieven aan de Landvoogdesse, een' om
 openbaar en openlyk vertoond te worden, en een' om
 geheimen geheim te blyven. In den eersten, werd
 Brief gemeld „ hoe, de Koningin, onlangs, ge-
 aan de „ lukkiglyk verlost zynde van eene Dogter,
 Land- „ *Izabella Klara Eugenia*; de Koning, die,
 voogdes- „ ondertuffchen, ook genezen was van de
 se. „ koortse, alles tot zyn vertrek deedt ge-
 „ rced maaken”. Hier was bygevoegd, „ dat
 „ hy de Vergadering der algemeene Staaten,
 „ voor zyne overkomst, ondienstig hieldt,
 „ om de onlusten te stillen”. Doch in den
 geheimen brief, gaf hy toe „ dat de Land-
 „ voogdes, zo men tot verdere daadlyk-
 „ heid en dwang voortfloeg, de Staaten
 „ mogt doen famen komen, mids zy zorg
 „ droeg, dat niemant wist, dat hy 'er in be-
 „ willigd hadt”. Van de overeenkomst met
 de Edelen en met de Onroomschen, op ver-
 scheiden' Plaatsen getroffen, repte de Ko-
 ning, voorbedagtelyk, geen woord. 't Was
 nog geen tyd, omze te veroordeelen, en
 hy was niet van zins, omze goed te keu-
 ren: waarom hy 'er liever geheel van zwy-
 „ gen

gen wilde (r). Zyne neiging, om streng met de Nederlanders te handelen, bleek ook, omtrent dezen tyd, uit het afslaan der bemiddeling die Keizer Maximiliaan de II., als Hoofd des Duitfchen Ryks, uit welke verſcheiden Vorſten gemengd waren in de Nederlandſche beroerten, Koning Filips hadt aangeboden (s). Ook ſchreef de Koning nog voor den uitgang des jaars, aan de Landvoogdeſſe, dat hy, in Sprokkelmaand naaſtkomende, de reis ſtondt aan te neemen, verzeld van weinig Krygsvolk, ten ware de zaaken, in Nederland, verder verlopen mogten, wanneer men hem met een Leger te wagten hadt (t): welk ſchryven, toen het bekend werdt, veelen, die deel aan de beroerten gehad hadden, ten uiterſten verlegen maakte; terwyl het hunnen partyen den moed hooger ryzen deedt, dan immer te vooren.

't Jaar van zezenzeftig, dat zo veel onruſt gebaard hadt, was nog niet ten einde gelopen, of men ondervondt, hoe veel kwaads de Beeldenſtorm en 't verder geweld der Onroomſchen te wege hadt gebragt. De Bondgenooten, die den Roomſchen Godsdienst beleeden, niet konnende verdraagen, dat hunne Kerken, zo ſchandelyk, mishandeld waren, vreesden voor den geheelen ondergang des ouden Geloofs, zo een aanhang, die zulke euveldaaden ſteef of goedkeurde, eens de overhand bekwam. 't Bondgenootſchap

(r) HOPPERUS *Livr. IV. Ch. V. p. 104.*

(s) HOPPERUS *Livr. IV. Ch. VI. p. 109. Ch. VII. p. 113.*

(t) HOPPERUS *Livr. IV. Ch. VII. p. 115.*

FILIPS III. 1566. ſchap kreeg hier eenen geweldigen krak door, en veele Roomsche Edelen zогten zig, met de Landvoogdeſſe, en door haar, met den Koning, te verzoenen. Ook bediende de Hertogin zig van deeze gelegenheid, om de Bondgenooten te verdeelen. Egmond zelf werdt oneens met Oranje, die niet goedvinden kon, zig te verlaaten op den Koning; van wiens goedertierenheid de Graaf den mond vol hadt. 't Zy dat hy 'er waarlyk op ſteunde, of dat hy den ſchyn niet durfde geeven, dat hy wanhoopte aan 's Konings gunſt, welke hy, minder dan Oranje en Hoorne, ontbeeren kon. Zulken uit de Edelen, die zig vuurigſt kweeten, tegen de beeldstormers en 't verbooden preeken, vielen, daarentegen, in de ongunſt van 't graauw en van de Onroomschen in 't gemeen; aan welken men egter eenen ſteun diende te hebben, tegen de ſterkte der Spaanſche partye.

De Landvoogdes dan, het bondgenootſchap aan 't waggelen ziende, gaf laſt tot ligtinge van Krygsvolk, om het geheel te doen vallen. De Graaven van AreMBERG en MEGEN en eenige anderen kreegen 'er bevel over (u). Men vertrouwde zelfs 't bewind over vyf Vendels aan den Prinſe van Oranje; doch men ſtelde onder hem den Kolonel *Walderſinger*, dien men bekwaam hieldt, om hem den voet dwars te zetten, en die heimelyken laſt hadt, om zynen wandel te beſpieden (v). Het eerſt, dat de Landvoogdes ondernam, was

(u) METEREN. II. Boek, f. 43.

(v) BURGUND. Libr. III. p. 241.

was het beleg van Valenchyn, dat, in Slagt-^{FILIPSIJN.}
 maand, bezetting geweigerd hebbende, en, 1566.
 in Wintermaand, voor vyandsch zynde ver-
 klaard, door Noirkarmes, aan 't hoofd van
 een aanzienlyk getal van Krygsknegten,
 belegerd werdt (w). Een hoop onbedree-^{1567.}
 ven Volk, uit Westvlaanderen en van om-^{Doornik}
 trent Doornik opgestommeld, zonder ervaa-^{en Valen-}
 ren' Hoofdman, der Stad eenige hulp wil-^{chyn,}
 lende toebrengen, werdt, door den Bevel-^{door}
 hebber van Douai en Orchies, ligtelyk, ver-^{Noirkar-}
 slaagen. De Onroomschen van Doornik ook, ^{mes, van}
 ten getale van drieduizend uitgetrokken, ^{bezetting}
 werden, door Noirkarmes, met tien Ven-^{voorziens}
 delen Knegten en zeshonderd Paarden, aan-
 gevallen, verstrooid, en gedeeltelyk te rug
 gejaagd, binnen Doornik, welke Stad, ter-
 stond hierop, bezetting inneemen moest. Va-
 lenchyn, federt, beschooten zynde, ging;
 op den vierentwintigsten van Lentemaand,
 over, by verdrag. Noirkarmes hadt de
 Ingezetenen in 't eerst gevleid, met 's Ko-
 nings genade; doch zy dezelve versmaad,
 en hem tot den storm genoodzaakt hebben-
 de, deedt hy, terstond na 't inneemen der
 Stad, *Guido de Bres* en *Peregrin de la Grange*,
 Leeraars der Kalvinischen, nevens andere
 aanzienlyke burgers, vatten en ter dood
 brengen. 't Zelfde lot hadt hy, te vooren,
 ook eenige Leeraars, te Doornik; doen on-
 dergaan (x).

Oranje, Hoorns, Hoogstraaten, Graaf XXXI.
 Lo-Oranje

(w) BOR, III. *Boek*, bl. 94. [134.]

(x) BOR, III. *Boek*, bl. 99. [142]. BURGUND. *Libr.* III. p.
 291, 326, 331.

FILIP III. Lodewyk, Brederode en anderen uit de
1567. verbonden' Edelen, ziende de zaaken, van
 en ande- de zyde der Landvoogdesse, zig schikken
 ren be- tot strengheid en geweld, waren, al sedert
 ginnen eenigen tyd, op hunne hoede, en op mid-
 op hun- delen bedagt geweest, om zig te bescher-
 ne be- men. Men sloeg, in de eerste plaats, het
 scher- oog op hulp uit Duitschland (y); doch om
 ming ver- deze te verkrygen, stondt, onder anderen,
 dagt &c in den weg, de verdeeldheid der Lutherfchen
 zyn. en Kalvinifchen, hier te Lande, die Graaf
 Lodewyk eerst, en naderhand de Prins van
 Oranje zelf, te vergeefs, poogden te ver-
 eenigen. Voorts, zocht men eenig geld by-
 een te brengen. Graaf Lodewyk meende
 zig; hiertoe, te bedienen van den aanbod
 van dertig tonnen schats, aan den Koning
 gedaan, waarfchynlyk, met heimelyk in-
 zigt, om, onder den glimp van aan deezen
 aanbod te voldoen, penningen te verzame-
 len, tot ondersteuning van 't Bondgenoot-
 fchap (z). Doch te Antwerpen, daar hy 't
 eerst ondernam, wees men hem af met te
 zeggen, dat het verzamelen van geld ver-
 booden was, en niet gefchieden kon, ten
 ware de Stadhouders aannamen, de Land-
 zaaten te vryen, voor de fchade, die 'er uit
 zou konnen ryzen (a). Vervolgens, onder-
 namen eenige Edelen zig te versterken op
 hunne Sloten. De Graaf van den Berg deedt
 zyn Slot te *Heel*, in de Bommelerwaard,
 in ftaat van tegenweer stellen, zig hiertoe,

De Ede-
 len ver-
 sterken
 hunne

ON-

(y) BURGUND. *Libr.* III. p. 298.

(z) Zie Sentent. van Alva, *bl.* 78, 89, 94.

(a) HOOFD, III. *Boek*, *bl.* 125.

Onder anderen, bedienende, van *Boudewyn* FILIPSIK
 en *Dirk vander Meulen*, gebroeders (b). Ook 1567.
 sterkte de Heer van Brederode zyne Sloten, Sloten,
 te Viane en te Ameide, by raade van den en gaan
 Prinse van Oranje, die hem, hiertoe, drie aan 't
 stukken geschuts vereerde, welken hy te werven.
 Utrecht hadt doen gieten (c). Hierby bleef
 het niet. Brederode, door Oranje, zo men
 wil (d), aangezet, begon, heimelyk, volk
 aan te neemen (e), welk te Viane verza-
 meld werdt. Men vindt, dat Maximiliaan
 de Kok van Neerynen, Sjoert Beima, *An-*
toni van Bombergen, Jan van Renesse, Heer
 van Wilp, *Wynand Augustynszoen* van Deven-
 ter, Albert Hugtenbroek, *Melchior van Kuit-*
lenburg Gerritszoen, *Evert van Zante*, *Gysbrecht*
 en *Diderik van Batenburg*, Longueval, Danda-
 lot, Nyveld en anderen, als Kapiteinen, en
Robert de Kok van Neerynen, *Filipis van Renesse*,
Otto Mor van Utrecht, en veele anderen,
 als Vendrigs, onder hem, gediend heb-
 ben, behalve een groot getal van gemeen-
 en, uit Gorinchem, Ameide, Harderwyk,
 Reenen, Utrecht, en andere Plaatsen (f).
 De Heer van Brederode hadt zig, reeds in
 Wynmaand des voorleeden jaars, bevonden
 binnen Viane, en aldaar, met Graave Lo-
 dewyk, *Hartmah Galama*, Sjoert Beima en
 an-

(b) Sentent. van Alva, bl. 32, 130. Defensie de Hoogstr. N.
 V. by BOR Auth. Stuk. I. Deel. bl. 29.

(c) Verantw. by BOR Authent. Stuk. I. Deel, bi. 11, 12.
 Sentent. van Alva, bl. 31.

(d) BURGUND. Libr. III. p. 298.

(e) HOPFERUS, Livr. IV. Ch. VI. p. III.

(f) Sentent. van Alva, bl. 26, 32, 34, 55, 76, 79, 97, 98, 109,
 110, 111, 116, 117, 128, 130, 139, 155, 165, 174, 175, 204, 225,
 227, 234, 251, 252, 347, 351, 358, 378, 382.

FILIP III. anderen, op hunne onderlinge bescherming, 1567. geraadpleegd (g). Doch eer hy en de zynen Nieuwe voortfloegen, tot verdere daadelykheid, hadt eed, door de Landvoogdes een' nieuwen eed ontwor- de Landvoogdes- pen, waarby alle Amptenaars en Wethou- ders belooven moesten, het Roomsch geloof te zullen handhaaven, de beeldstormers straffen, en de Ketteryen uitrooijen. Ook verbonden zig alle Leenmannen, by den zelven, den Koning te zullen dienen tegen elk, dien men hun noemen zou, niemand uitgezonderd (7). De Hertogin, het Bondgenootschap aan 't vallen ziende, zegt, door deezen eed, te toetsen, op wien zy zig zou kunnen verlaaten. Pieter Ernst, Graaf van Mansfeld, was de eerste in den Raad, die den eed beloofde te zullen doen. Hem volgden Aarschot, Egmond, Megen en Barlaimont, die allen, kort hierna, den eed afleiden. Doch Oranje en Hoogstraaten weigerden 't, bybrengende, dat zy, eens hulde gezworen hebbende, daarmede behoorden te kunnen volstaan. Of Hoorn den eed gedaan hebbe, is twyfelagtig. Brederode, die zig nu, op zyn Huis te Kleef, by Haarlem, onthieldt, werdt 'er, by brieven en boden der Landvoogdesse, toe vermaand; doch hy wees het, insgelyks, van de hand, waarop hem zyne Bende van Ordonnantie werdt afgenomen. Diderik So-

(g) Sentent. van Alva, bl. 81.

(7) Zie den Eed, zo als hy, door gemeene Amptenaars, gedaan werdt, by BRANDT *Reform. I. Deel*, bl. 438.

Sonoi, Gilein Zegers van Wassenhoven en FILIPS III. verscheiden' andere Edelen hebben zig ook 1567. niet laten beweegen, tot het afleggen van den nieuwen eed (b). Kort hierna, verzogt Brederode gehoor by de Hertoginne, welk hem geweigerd werdt. Toen zondt hy haar een smeekschrift toe, waarby hy om vryheid der Preeke en afdanking van 't aangenomen Krygsvolk durfde aanhouden. Doch hierop kwam zulk een antwoord, dat Brederode zelf, benevens den Graaf van den Berg en verscheiden' anderen hunnen zoen De Graaf van den Berg en Brederode zoe- met den Koning zogten te maaken. De ken zig, Landvoogdes, die getoond hadt, dat zy onderregt was van de werving, door Brederode begonnen, en van 't sterken der Stede met de Landvoogdesse, te verzoenen. Viane, begeerde, dat hy en van den Berg zig, zonder voorwaarden, aan 's Konings genade onderwerpen zouden. 't Welk hun zo hard schein, dat zy, niet lang hier na, uit vertwyfeldheid, verscheiden' geweldige aanslagen ondernamen (i). De Staaten van Holland; in Louwmaand, voor 't vertrek van den Prinse van Oranje, ook kennis kreegen hebbende van den nieuwen eed, diemen den Leenmannen afvergde, en te gelyk, van het uitstellen der algemeene Staatsvergadering, tot op 's Konings overkomst, beslooten, tegen het een en 't ander, een Ver- toog te doen aan de Landvoogdesse, die hun, in Sprokkelmaand, antwoordde „ dat „ men niet beoogde, door den nieuwen „ eed,

(b) BOR, III. Boek, bl. 103[147]. Sentent. van Alva, bl. 27.

(i) BOR, III. Boek, bl. 105[145]. 106[151].

FILIP III. „ eed, eenen nieuwen last te leggen op de
1567. „ Leenmannen, en dat de Staaten ook zou-
 „ den mogen vergadèren, als van ouds,
 „ wordende zulks tegenwoordig, om by-
 „ zondere redenen, slegts voor eenigen tyd,
 „ uitgesteld”: met welk antwoord, men zig
 moest laten genoegan (*k*).

Brederode Brederode, kennis gekreegen hebbende,
 de verze- dat de Graaf van Megen bezetting in 's Her-
 kert zig togenbosch zigtewerpen, zondt Antoni van
 van 's Herto- Bombergen, in Sprokkelmaand, derwaards.
 genbosch Men liet hem binnen, met zyn volk; doch
 voor een' hy hieldt het 'er niet langer, dan tot in Gras-
 tyd. maand, wanneer hy, gepraamd door de
 Landvoogdesse, die de Persoonen en goe-
 deren der Ingezetenen, alomme, deedt aan-
 slaan, de Stad verliet, welke, sedert, Spaan-
 sche bezetting innam (*l*).

Aanflag By Viane, lagen nu omtrent drieduizend
 op U- Knegten, met welken, de Heer van Brede-
 trecht, derode Utrecht dagt te verrassen. Doch hier
 dat, door was hem Megen te gaauw, die, met een
 Megen Regiment Voetvolk, uit het Land van Heus-
 bezet den en Altena, naar Utrecht toog, en zig
 wordt. van de Stad verzekerde. Terwyl hy Gorin-
 chem voorby trok, hielden de Onroomschen,
 bedugt, dat hy ook iets tegen deeze Stad
 in den zin hadt, in grooten getale, de wagt
 aan de Poorten (*m*). Brederode hadt hier
 merkelyken aanhang. Hy hieldt 'er, dik-
 wils,

(*k*) Resol. Holl. 27 Jan. 1566. [1567]. bl. 1, 2. 15 en 18.
 Febr. 2 en 14 Maart 1567, bl. 10, 12, 13.

(*l*) METELEN, II. Boek, f. 44 vers BOR, III. Boek, bl. 106.
 [151].

(*m*) Sentent. van Alva, bl. 88, 92, 333. -

wils, Byeenkomsten met de verbonden' E-^{FILIPSIII.}
 delen, ten huize van *Pieter Janszoon van* 1567.
Grootveld, in de Roos (n). Brederodes Kneg-
 ten, dus verfteken van de hoop om Utrecht
 in te krygen, koelden hunnen moed, aan
 het Klooster *Marienweerd*, welk geplonderd
 werdt (o). Sedert, doorliepen zy 't platte
 Land van Utrecht en Holland, beroovende
 verscheiden' Kerken en Kloosters (p). Arend
 van Duivenvoorde en Herbert van Raap-
 horst, Hollandsche Edelen, lagen, met een deel
 volk, in 't Klooster te Egmond; alwaar zy,
 in weerwil van den Abt, Bisschop van Haar-
 lem, eenige maanden huis hielden (q). In
 't Klooster te Heilo en elders, sloegen zy en
 anderen zig; insgelyks, voor eenigen tyd,
 neder (r). De bezetting, die binnen Viane
 gebleeven was, werdt, door de Onroom-
 schen van verscheiden' Steden, met naame
 van Gorinchem, Utrecht en Amsterdam, van
 Krygs- en Mondbehoefsten voorzien (s). Te
 Amsterdam, liet men de tonnetjes buskruid
 plaatsen in vaten, die voorts met Rogge ge-
 vuld, en onder 't geleide van Bernard Uiten-
 eng, voor Rogge, uitgevoerd werden (t).
 De Heer van Brederode zelf hadt zig, mid-
 lerwyl, geworpen binnen Amsterdam, ter
 gelegenheid eener nieuwe beroerte, aldaar,
 in den aanvang des jaars, ontstaan. De
 Ge-
 Nieuwe
 beroerte
 binnen
 Amster-
 dam.

(n) Sentent. van Alva, *bl.* 91, 95.(o) BOR, II. *Boek*, *bl.* 107 [153].(p) METEREN, II. *Boek*, *f.* 46.(q) Sentent. van Alva, *bl.* 49. BURGUND. *Libr.* III. *p.* 349.(r) Sentent. van Alva, *bl.* 34, 50, 61, 129.(s) Sentent. van Alva, *bl.* 26, 30, 92, 93, 95, 111, 135.(t) Sentent. van Alva, *bl.* 111, 342.

FILIPSIIL. Gemagtigden der Wethouderfchap en der
1567. Calvinifchen waren, in Louwmaand, van
 daar, vertoogen naar Bruffel, om 't bekrag-
 tigen der jongfte overeenkomst, ten Hove,
 te bevorderen; doch in-plaats van hier, ge-
 zamenlyk, te handelen, deden die van de
 Wet hunne zaaken op zig zelve, en keer-
 den, zonder de Calvinifchen te kennen, naar
 huis. Dit wekte 't wantrouwen, welk ver-
 meerderd werdt, door een briefje van Bre-
 derode, gerigt aan de Calvinifche Gemeen-
 te, in welke men, by het jongfte Avond-
 maal, in Wintermaand, gehouden, reeds
 meer dan duizend Ledemaaten geteld hadt
 (v); met verzoek, om Gemagtigden tezen-
 den, naar Viane; daar hy hun zaaken ver-
 haalen zou, welken hy geenen brief hadt
 mogen vertrouwen. Laurens Jakobszoon
 Reaal en Kornelis Floriszoon van Teilingen
 werden, terftond, aan hem afgevaardigd.
 Terwyl zy uit waren, geeft de Vroedschap
 laft, om vier- of vyfhonderd Soldaaten te
 ligten. Eenige Burgers, hiervan de lugt
 gekreegen hebbende, vraagen naar de reden
 aan den Burgemeester Jooft Buik, die in 't
 eerst loochent (w), dat 'er nieuw volk aan-
 genomen was, doch 't, geperft zynde, ein-
 delyk, bekent, en dat het, uit laft der Her-
 toginne, gefchiedde. Hierop raakt de me-
 nigte, ten getale van twee- of driehonderd,
 voor zyne deur, vergaderd, aan 't roepen,
 van *Vive, vive, vive le Gueux*; loopt voorts te
 wa:

(v) *Uit Aant. der Amfterd. Gereform. Diakonie.*

(w) *ADR. PAUW Relacs, bl. 5.*

wapen, en bezet, toen en des anderendaags, PILIPS III.
 den vyfentwintigsten van Sprokkelmaand, 1567.
 de Reguliers Poort, en de Nieuwe Brug, aan vier oorden, daar afgekondigd werdt
 „ dat men 't op Kerken noch Kloosters ge-
 „ munt hadt; maar alleen op 't handhaaven
 „ der orde, by den Prinse van Oranje ge-
 „ raamd.” De Burgemeesters hielden, ondertuffchen, 't Stadhuis met de nagtwaakers en anderen, de Waag met Soldaaten, onder Bouwen Reyerszoon, bezet; doch verstaande zig verder te sterken, ontboodenze alle de Roomschen op den Dam. Juist toen keeren Reaal en Teilingen te rug van Viane, met berigt „ dat de Prins den Heere
 „ van Brederode hadt laten weeten, op
 „ dat deeze de Amsterdamsche Gemeente
 „ zou waarfchouwen, hoe Burgemeesters
 „ voorhadden, vierhonderd Soldaaten aan
 „ teneemen, met dezelve en de Stads waakers, de gantsche Kalverstraat, van 't Stadhuis af, te bezetten, en den Graaf van
 „ Megen, die, over Gorinchem en Utrecht,
 „ met twee-entwintighonderd man, naar de
 „ Stad stontd te komen, door de Reguliers
 „ Poort, binnen te laten: waarna men eenhonderd burgers of twee't hoofd voor de
 „ voeten dagt te leggen.” Men begreep, dat dit nieuws geheim blyven moest. Nogtans lekte het ergens uit, en baarde nieuwe verflagenheid. *Jan Broek Valentynszoon*, een hartig man, met eenig volk, van de Nieuwe brug, eenen keer doende, langs den Zeedyk en Warmoesstraat, terwyl hy met de trom deedt omslaan, *dat, wie lyf, wyf*

FILIP III. en kinderen lief hadt, hem nu volgen zou; 1567. sleept, inderyl, negenduizend man agter zig, allen voorzien van geweer, dat hun gereedst was. Twee broeders, *Jan* en *Kornelis Pieterszoonen* in Deventer, elkanderen in de wapenen geholpen hebbende, zeide de een, op onderlinge vraage, *werwaards het gemunt ware? naar de Markt, by die van den ouden Godsdienst: de ander, naar de Straaten, by die van den oudsten: dan zo 't op een slaan gaat, ontziet my niet, ik zal u ook niet ontzien.* Hierop, bezetten de Onroomschen de toegangen naar den Dam, de Kalverstraat uitgenomen, die de Regeering beslooten hieldt; planten zes baffen op de bekwaamste plaatsen, om de Markt te bestryken, en stoffeeren eenige huizen in de Warmoesstraat, van agteren, met schutten. De Burgemeesters, van dit alles verkondschapt, en door geweld, tegen zo veel magt, moed en orde, nietsziende uitteregten, vaardigden Burgemeester *Simon Kops* af, om 't Volk diets te maaken, dat zy niets kwaads in den zin gehad hadden; dat alles maar misverstand was, en dat men, de wapenen afleggende, met een verzoekschrift, te regt raaken kon. Doch niemand zo dwaas, die hieraan geloof sloeg. Ook trokken de Schout *Pieter Pieterszoon* en *Albert Markus*, zyn Zwaager, met eenige Soldaaten en Roomsche Burgers, midlerwyl, af, om de Reguliers-Poort te bemagtigen. Doch 't werdt hun, door *Jan Broek*, *Pieter* en *Jan Kies*, *Pieter Reierszoon* (x), en an-

(x) Sentent. van Alva, bl. 205, 206, 374.

anderen, belet. 't Volk toen, de loosheid FILIPS III.
 der Heeren bemerkte hebbende, aan 't roe- 1567.
 pen, *maar 't Stadhuis, naar 't Stadhuis, wy*
hebben 't; hebben wy 't bart: anders is 't omge-

komen. De bescheidenste Onroomschen en
 onder dezelve Adriaan Pauw, een voor-
 naam Koopman, hielpen egter deeze drift,
 door redenen; aan 't bedaaren, tot geluk
 der Regenten, die, eerlang, met de Ge-
 meente, in onderhandeling kwamen, en
 een Verdrag slooten (y), volgens welk,
 onder anderen, het aanneemen van Krygs-
 volk gestaakt worden moest. 't Werdt, des
 anderendaags, den zesentwintigsten van
 Spokkelmaand, met de trompet, afgekondigd:
 waarmede de rust, voor dien tyd, her-
 steld was.

Doch Brederode, terwijl detwist De Heer
 nog duurde, hoop geschept hebbende, om van Bre-
 'er eenig voordeel uit te haalen, was de Kal- derode
 vinische Gemagtigden kort gevolgd, en des komt in
 nagts na 't afkondigen van 't Verdrag, te Amster-
 Ouwerkerk gekomen, vanwaar hy te voet dam.

voortgegaan was, tot dicht aan de Stad. Hier
 ontboodt hy Klement Volkaartszoon Koorn-
 hert by zig in de herberge, die hem, alleenlyk
 van twee Edelen verzeld, nevens zig, in een'
 Schuit, deedt zitten, toen, zonder zig aan
 't roepen der wagt te kreunen, snellyk, door
 den boom roeijen, en, op de Turfmarkt,
 aan Land treden. 't Gerugt van zyne aan-
 komst liep haast door de Stad, en ontstelde
 de Wethouderschap geweldig. De treflyk-
 ste Onroomschen vervoegden zig, dagelyks,
 in

(y) ADR. PAUW Relaes, bl. 6, 10.

FILIPs III.
1567.

in zyn gezelschap. Ook begaven zig veele Friefche (z), Stigtſche en andere Edelen en voornaame Burgers naar Amſterdam, die, vermoemd als Koopluiden, Schippers of Boeren, de Wagters, aan de Poorten, met looze naamen, blinddoekten: onder welken, ik Sjoert Beima, Hartman Galama, Willem van Zonnenberg, Lancelot van Brederode en Maximiliaan van Blois, gezeid de Kok, genoemd vind (a). Ten Hove, was men niet zonder kommer, dat de ſamenkomst van zo veele Bondgenooten binnen Amſterdam iets euvels brouwen mogt. De

Voorval
met den
Geheim-
ſchryver
De la
Torre.

Landvoogdes zondt hierom den Geheimſchryver van den Heimelyken Raad, *Jakob de la Torre*, die zig toen te Utrecht bevondt, af naar Amſterdam, met brieven aan de Wethouders, hun laſtende, 't vertrek van Brederode, by wege van overreding of uitgedrukt bevel, te bevorderen. De la Torre verklaarde hem, ſedert, in perſoon, den wil der Landvoogdeſſe; doch hy, hiervan blyk gevorderd hebbende, welk de Geheimſchryver niet toonen kon, hielt zig onverplicht, om mondelyken laſt te volgen. De Regeering, twee Schepens en den tweeden Penſionaris, *Maarten van Blokland*, aan hem hebbende afgezonden, om hem 't vertrekken aan te raaden, kreeg geen ander beſcheid, dan dat hy doen zou, gelyk hy 't verſtondt. De Burgery, midlerwyl, bekommerd voor zynen Perſoon, hielt, met om-

(z) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. VI. in Anal. Belg. Tom. I. P. II. p. 357.

(a) Sentent. van Alva, bl. 59, 60, 76, 79, 81.

omtrent honderd man, de wagt voor zyne FILIPS III.
 Herberg, alwaar de Prins van Oranje uit- 1567.
 hing (b). Eenige Friesche en andere Ede-
 len zelfs, en onder deezē, Lancelot van Bre-
 derode, vervorderden zig, op den zeventien-
 den van Lentemaand, de la Torre, in zyne
 Kamer, op den Dam, te overvallen, hem
 zyne gewigtigste papieren te ontnemen,
 en die aan den Heere van Brederode te be-
 handigen (c), de anderen te doorsnuffelen,
 en hem, eenen geheelen dag, gelyk als in
 gyzeling, te houden, waarom hy, voor er-
 ger bedugt, heimelyk, ter Stad uit week.
 De la Torre zelf heeft, naderhand, aan
 iemand, die dit schryft, verhaalt, dat de
 Edelen hem, met woorden en wapenen, de
 dood gedreigd hadden (d). De Onroomschen Men be-
 toen, 't hoofd op nieuws opsteekende, klaag- geert
 den over den eed, dien de Amptenaars, Bredero-
 nieuwlings hadden moeten doen, en ver- de tot
 zogten van de Regeering, dat men meer Overste
 Knegten bezoldigde, en Brederode tot O- der Stad.
 verste aanstelde. Men bewilligde hierin,
 ter wederzyde (e); doch op 't welbehagen
 van den Prinse van Oranje, die, sedert,
 zyne toestemming tot de werving gaf; doch
 niet tot de aanstelling van Brederode, dien
 hy beloofde, zyne meening, by byzonderen
 bode, te zullen doen verstaan. Men ging
 dan voort, met het werven van drie- of vier-
 hon-

(b) Sentent. van Alva, *bl.* 41.

(c) Sentent. van Alva, *bl.* 42, 60.

(d) VANDER HAAR, *Init. Tumult. Belg. Libr. II. Cap. XXI.*

p. 477.

(e) ADR. PAUW *Relacs, bl.* 6.

FILIPSI. 1567. honderd Knegten, die, onder 't bevel van twee aanzienlyke en beminde Burgers, gesteld werden. Zy trokken, elken dag of nagt, drie en een halven stuiver, en kreegen, hierom, den naam van de *Reaal-wagt* (f). De Heer van Brederode bleef, na deezzen, nog omtrent eene maand in Amsterdam (g).

XXXII. Handel van Megen in Gelderland, en van Aremberg, in Friesland en Groningen. Terwyl dit, in Holland, voorviel, wist de Graaf van Megen, in Gelderland, de openbaare preeke te doen staaken, en de schade aan Kerken en Kloosters veroorzaakt, te doen boeten, by verdrag (h). In Friesland, bragt de Graaf van Aremberg het zelfde te wege, ondersteund door niet meer dan vier Vendelen Voetvolks en zestig Paarden. Doch de Inquisitie en strenge Plakaaften beloofde hy te doen stilstaan. Men vertrouwde nogtans zo weinig op deeze beloften, dat wel zeventig Edelen, die 't Verbond getekend hadden, na 't sluiten van dit Verdrag, naar Amsterdam en elders, de wyk namen. Aremberg hadt hun eenen schrik aangejaagd, door het vatten van Jakob van Ilpendam, Geheimschryver van Brederode (i), die, sedert, te Brussel onthalsd werdt (k). Met het verzekeren van Groningen, voor den Koning, hadt hy langer werk, zynde 't Volk hier kreigel van aart, en trots op de sterkte der Stede (l).
't Ge-

(f) ADR. PAUW *Relacs*, bl. 7.

(g) HOOFT, IV. *Boek*, bl. 134, 141.

(h) BOR, III. *Boek*, bl. 102. [145].

(i) VIGLIU ad HOPPER. Ep. I. in *Anal. Belg. Tom. I. P. II.* p. 345. BOR, III. *Boek*, bl. 102 [145]. *enz.*

(k) *Sentent. van Alva*, bl. 72.

(l) VIGLIUS, *ubi supra*.

't Gelukte hem, eerst in Zomermaand, onder allerlei glimpige beloften, die naderhand weinig gerekend werden, vier Vendelen Duitſche Knegten, onder *Blafius van Vegersheim*, in de Stad te krygen, die, meest by Onroomschen, onder 't dak geholpen werden (m)

FILIPUS III.
1567.

Oranje was, naauwlyks, te Antwerpen, wedergekeerd, of hy schynt geraaden gevonden te hebben, 't geluk der wapenen, tot voorstand der Bondgenooten, ook van zynen kant, te baproeven. De oorzaak en 't beleid van den aanslag, die op Walcheren was aangelegd, is nergens klaarlyk beschreeven. De Prins heeft zig ook, sedert, gedraagen, als of hy 'er geen deel aan gehad hadt (n). Doch men heeft reden om te vermoeden, dat hy 'er, bedektelyk, de hoofdaanleider van geweest is (o): en zo deeze onderneeming, en die van Brederode op Utrecht en Amstardam, welke, insgelyks, door den Prinse, begunstigd was (p), gelukt ware, zou hy zig, eer men 't verwagten kon, van de voornaamste Plaatsen zyns Stadhouderschaps meester hebben gezien. 't Beleid van den togt op Walcheren was toevertrouwd aan *Jan van Marnix*, Heere van Tholouse, Broeder des Heeren van S. Aldegonde, eenen boezemvriend van Oranje. Deez' hieldt heimelyk verstand met *Pieter Haak*, gewezen Baljuw van Middelburg (q), die hem gelegenheid geeven zou,

Aanslag
op Wal-
cheren,
mislukt.

om

(m) BOR, III. Boek, bl. 103 [146].

(n) Verantw. by BOR Auth. Stukk. I. Deel, bl. 12.

(o) Vide BURGUND. Libr. III. p. 298, 310, 322.

(p) GROTIJ Annal. I. p. 26.

(q) VIGLIUS ad HOPFER. Epist. V. p. 355.

FRILIPS III. om bezetting te werpen, in Middelburg en 1567. Vlisfingen (r). Ook hadt met Tholoufe faamengespannen een der verbonden' Edelen, van der Aa genoemd, die volk aannam, te Antwerpen, tot uitvoering van den aanslag: 't welk nogtans zo bedekt niet geschieden kon, of 't Geregt kreeg 'er de lugt van. Oranje kon toen niet voorby, by uitroep, te laten bekend maaken, dat alle vreemdelingen, en krygsknegten, buiten Stads dienst, Antwerpen zouden hebben te ruimen, op lyfstraf. Ligtelyk, meent men, zou hy, ware het hem ernst geweest, de vreemde knegten, na 't sluiten der Poorten, hebben kunnen betrappen en straffen. Nu dreef hy hen tegelyk ter Stad uit, en op den togt. Zy verzamelden zig dan te Dambrugge. De Landvoogdes, midlerwyl, hiervan verkondschapt, en bedugt voor Walcheren, zondt tweehonderd man, onder Anthonis van Bourgondie, Heere van Wakkene, Kapelle en Kattem (s); tot versterking der bezetting van Zeeburg of Rammekens. Doch de Slotvoogd wees deeze manschap af, bevel ontvange hebbende van Oranje, om, zonder zynen uitdrukkelyken last, geen volk inteneemen. De Prins verschoonde zig, zo goed als hy kon, toen hem dit, ten Hove, kwalik genomen werdt, en liet, sedert, toe, dat men vyftig man van de tweehonderd, in Rammekens, ontving (t). Tholoufe, ondertusschen, ook van Dambrugge verjaagd, zak-

(r) VIGLIU Vita N. CIV. p. 50.

(s) BURGUND. Libr. III. p. 311.

(t) BOR, III. Reek, bl. 109. [144].

zakte, met drie Schepen, over welken Haak FILIPSIJL.
 't bevel hadt, de Schelde af, tot voor Ram- 1567.
 mekens (v); doch 't Marktschip van Ant-
 werpen, kort te vooren, aangekomen, hadt
 het gerugt van den aanflag, binnen Vlisfin-
 gen, gebragt, waarom men, hier, op zyne
 hoede was, en de Schepen afhieldt (w), die
 toen schynen voortgezeild te zyn, tot voor
 Arnemuïden. Eenige Middelburgers, die
 van den aanflag wisten, verzörgden hun hier
 van mondbehoefden, en verwekten eenige
 opschudding in de Stad. *Jakob Janszoon*,
 Schoonzoon van Haak; zou der Wethou-
 derschap eenige onredelijke dingen hebben
 afgeverg'd, en, onder anderen, hebben ge-
 zaid, dat hy de Burgemeesters noodzaaken
 zou, tot het overleveren van de Sleutels
 der Stad, waarna hy Haak wilde inlaaten
 (x). Doch deeze bewegingen hadden geen
 gevolg. Haak werdt, eerlang, genood-
 zaakt, den stroom wederom op te zeilen,
 tot aan *Oosterweel*, in 't gezigt van Antwer-
 pen, daar hy zyn Volk ontscheepte, en op
 den oever nederfloeg. Men wil, dat Tho-
 loufe hier, eenigen tyd, leggen bleef, om
 te beproeven, of die van Antwerpen ook
 zouden kunnen bewoogen worden, om hem
 toe te vallen. Doch de Wethouderschap
 was zo verbitterd op hem en op zyn Volk,
 dat zy voorfloeg, om hem, met de Stads
 Sol-

(v) Sentent. van Alva, bl. 193.

(w) METELEN II. Boek, f. 44 vers.

(x) Sentent. van Alva, bl. 63, 64, 65, 68, 69, 74, 99, 100,
 101, 211, 235.

FILIPS III. Soldaaten, op 't lyf te vallen. Oranje en
 1567. Hoogstraaten wilden hiertoe egter niet ver-
 staan, zeggende, dat men zig bloot stellen
 zou voor beroerte van binnen, wanneer men
 de Soldaaten ter Stad uit zondt. Doch 't leedt
 niet lang, of de Landvoogdes schikte *Filips*
van Lannoi, Heere van Beauvais, met vier-
 honderd man, naar Oosterweel: die den zor-
 geloozen hoop, den dertienden van Lentemaand,
 zonder moeite, versloeg. Tholou-
 fe zelf liet hier, meent men, 't leeven in
 eene schuur, die in den brand gesteken werdt.
 Ook sneuvelden 'er verscheiden' Edelen,
 en onder deezzen, een uit den Huize van
 Boetzelaar. Doch terwyl de slagting duur-
 de, raakten de Calvinischen, te Antwerpen,
 op de been, wilden ter roode Poorte
 uit, en hunnen broederen byspringen: 't welk
 hun egter, door Oranje en Hoogstraaten,
 met moeite en lyfsgevaar, belet werdt. De
 Prins moest hier hooren, dat men hem, met
 het zinkroer op de borst, scholdt voor eenen
 Verraader, die oorzaak van den moord
 daar buiten was. Twee dagen, bleevende
 Calvinischen in de wapenen, terwyl zy,
 des nagts, de straaten van 't geroep *Paapen uit!*
Paapen uit! dedden dreunen: waarna Oranje,
 de Lutherischen en de uitheemsche
 Koopluiden bewoogen hebbende, om
 zig te wapenen, de oproerigen tot nadenken,
 en de Stad, die met een deerlyk bloedbad
 bedreigd werdt, tot rust bragt (y).

De

(y) BOEK III. *Boek*, bl. 110. [144] enz. *METEREN II. Boek*,
 f. 44 *vers.*

De Prins, kort hierna, berigt uit Span-^{FILIPS III.} je bekomen hebbende, dat de Hertog van ^{1567.} Alva, met een leger, herwaards, stondt ^{XXXIII.} gezonden te worden, nam een vast opzet, ^{Oranje} om zyne Ampten neder te leggen, en naar ^{besluit} Duitschland te vertrekken. Hy wist wel, ^{het Land} hoe ver 's Konings magt de zyne overtrof, ^{te verlaaten.} en hoe weinig staat 'er te maaken ware op 's Volksyver. Ook zag hy Egmond, wien alle de oude Soldaaten aanhingen, met leedwezen, de zyde verlaaten, die zy beide, te voren, gevolgd hadden. Om de Geestelykheid, door 't beeldstormen vervreemd van de bondgenooten, wederom te winnen, was geen kans altoos. De Bondgenooten zelve waren, tot op een derde deel, gesmolten, en de Onroomschen in 't gemeen ongenegen, tot het schieten van geld, de ziel van alle onderneemingen; tot zo verre, dat zy weigerden, vyf- of zeshonderdduizend guldens byeen te brengen, ten ware men hun ontdekte, waaraanze besteed zouden worden, waartoe de Prins niet verstaan kon (z). Ook zag hy kommerlyk in 't verschil der Calvinischen en Lutherischen, die, door geene redenen, tot eendragt te beweegen waren, begeerende de eersten, of slegts drie of vier Leeraars onder hen, daar de zaak aan hing, niets toe te geeven: welke naauwgezetheid de Duitsche Vorsten zo zeer stiet, dat zy zig bezwaarlyk scheenen te zullen laten beweegen, om den Prinse

ee-

(z) BOEK III. Boek, bl. 119 [166].

FILIP III eenigen onderftand te doen (a). Al dit
 1567. maakte hem zo verdrietig, dat hy, de Land-
 voogdes verzogt hebbende, een' ander', met
 zyne Ampten, te willen voorzien (b), en
 te Willebroek, by Antwerpen, een teder af-
 fcheid van den Graave van Egmond hebben-
 de genomen (c), den elfden van Grasmaand,
 uit Antwerpen, fcheidde, en na een dag of
 twee töevens, te Breda, voortreisde naar't
 Graaffchap Nassau, verzeld van zyne Ge-
 maalin, die, bits van aart en ongeregeld
 van leeven, hem, op deezen togt, met
 veele fmaadheden, bejegende (d). Men hadt
 den Prins nagegeven, dat hy zyne schul-
 den niet betaalen kon, en daarom nieuwig-
 heid zocht; doch hy verklaarde, op zyn ver-
 trek, aan een' voornaam' Perfoon, dat hy nog
 zestigduizend guldens vry inkomen hadt,
 en nimmer iets tegen den Koning onder-
 neemen zou, zo hem deeze niet, in zyne eer
 of goederen, aantafte (e). De Staaten
 van Holland verftrekten hem, egter, om-
 trent deezen tyd, twintigduizend guldens,
 tegen den penning zestien, waarvoor hy
 hun eenigen zyner goederen verpandde (f).
 Te gelyk met den Prinse, vertrokken de On-
 room-

(a) HOOFT IV. Boek, bl. 143.

(b) BURGUND. Libr. III. p. 325.

(c) STRADA Dec. I. Libr. VI. p. 304. BURGUND. Libr. III.

p. 335.

(d) HOOFT IV. Boek bl. 146. VAN DER HAER Init. Tumult. Libr. II. Cap. XXI. p. 430.

(e) REYD I. Boek, bl. 1.

(f) Refol. Holl. 29 April, 6 May, 16 Decemb. 1567. 8 Ju-
 nuarii 1567 [1568]. bl. 19, 21, 22, 29. 34.

roomsche Leeraars uit Antwerpen, hebben de de Landvoogdes weeten te bewerken, dat de preeke aldaar, by voorraad, geschorst werdt. Doch kort hierna, bragt zy bezetting in de Stad, en deedt de nieuwe Kerken afbreeken. Hoorne en Hoogstraaten verlieten, omtrent deezen tyd, ook deeze Landen (g). De Graaf van Mansfeld werdt aangesteld, tot Bevelhebber over Antwerpen (h), en Maximiliaan van Hennin, Graaf van Bossu, by voorraad, tot Stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht (i).

FLAPS III.
1567.
De Graaf van Bossu wordt, by voorraad, Stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht.

De brand der vervolging, in Brabant en Vlaanderen ontfteken, dreigde nu over te slaan naar Holland, toen de Calvinischen, te Amsterdam, van zelve aanboden, de preeke te staaken, mids men hun vryheid en tyd gawe, om hunne onroerende goederen te gelde te maaken, en, met de roerenden, 't Land te ruimen: 't welk hun, op den zesentwintigsten van Grasmaand, werdt toegestaan. Toen werdt het vlugten algemeen, hier en door gantsch Holland. Brederode, die, tot nu toe, te Amsterdam, gebleeven was, liet zig ook verluiden, dat hy geneigd was, te vertrekken, zo de Stad hem eene maatelyke som, op zekere Landen, bedykt, in de Berger- en Kleimeer, verstrekken wilde. Men bewoog dan, den ondank van 't Hof willende ontgaan, Herman Roodenburg den Ouden en Adriaan Pauw, om

XXXIV.
De Preeke wordt gestaakt.

(g) BURGUND. Libr. III. p. 341.
(h) BURGUND. Libr. III. p. 345.
(i) Repert. der Plak. van Holl. bl. 131.

FILIPSI. om hem agtduizend guldens, op hunnen
1567. naam, doch voor rekening der Stad, op te
 schieten, alzo men verlangde, hem te loo-
 zen. Ook deedt men, terstond, vyfentwin-
 tighonderdentwee guldens van 't Excyns-
 Huis haalen, en aan de wooning van Roo-
 denburg brengen, daar het overige, tot
 agtduizend guldens toe, door Pauw en Roo-
 denburg, uit hunne eigen' beurze, en die
 hunner goede vrienden, verzorgd werdt.
 Ook is 't hun, daarna, door de Stad, weder-
 om goedgeaan (k). Brederode, deeze pen-
 ningen ontvangen hebbende, vertrok, den ze-
 venentwintigsten van Grasmaand, in den
 nagt, begeleid tot in 't Vlie, door een Wa-
 terschip met geschut: vanwaar hy op Emb-
 den, en voorts in Duitschland raakte. Hy o-
 verleefde zyn ongeluk niet lang. Sommigen
 schryven, dat hy, zyne droefgeestigheid,
 alleen door sterk drinken, zoekende te ver-
 dryven, in eene heete koorts viel (l), die
 hem, den vyftienden van Sprokkelmaand
 des jaars 1568, op het Slot Harnhof of Ha-
 renburg, in de Veste Rekelinghuizen, uit het
 leeven rukte. Hy werdt te *Gemmen*, in 't
 Land van Kleeve, begraven. Kort voor zyn
 vertrek van Amsterdam, hadden eenige
 Liefhebbers der vryheid, Onroomschen en
 Roomschen, plegtiglyk gezworen, den hon-
 derdsten penning hunner goederen op te zul-
 len brengen, tot vervalling van elfduizend
 gul-

Bredero-
 de ver-
 trekt uit
 Amster-
 dam.

Hy sterft.

Meinee-
 digheid
 van eeni-
 ge Am-
 sterdam-
 mers.

(k) ADR. PAUW Reises, bl. 7.

(l) VIGLII Vita N. CV. p. 51.

guldens, die aan verscheiden' kosten, ten dienste der gemeene zaake waren besteed. Tot ontvangst van dit geld, stelde men een' kist, met een gat in 't deksel en drie sloten. Doch eenigen hadden hunnen eed zo verre vergeeten, dat 'er, by 't openen, niet boven zeventhonderd guldens in gevonden werden, die der Waardinne des Heeren van Brederode (8), in mindering zyner verteerde kosten, werden aangeteld.

Eenig volk van Brederode, begeleid door Gysbrecht en Diderik van Batenburg en anderen, kwam, 's daags na zyn vertrek, voor Amsterdam; doch werdt 'er buiten gehouden, zelfs door de Onroomschen, die hun nogtans wederom eenige zakken buskruid, in schyn van Kooren, toeschikten. Zy scheepten toen, over 't Y, naar Waterland. Te Hoorn, werden zy verlaaten, van de Heeren van Batenburg en anderen, die, over de Zuiderzee, naar Friesland voeren. Doch by Harlingen, ontmoette de Heeren van Batenburg en anderen een Schip met Krygsvolk, onder eenen Kapitein van den Graave van Aremberg (m), genoemd *Ernst Mulart*, die de vlugtenden aantastte-gevangen.

(m) BURGUND. *Libr.* III. p. 350.

(8) In de *Sententien van Alva*, bl. 43. lees ik, dat de Heer van Brederode by *Kornelis Loefszoon*, niet by eene Vrouwe, heeft t'huis gelegen. HOOFD, die, wegens de Amsterdamsche zaaken inzonderheid, veel geloofs verdient, schryft nogtans, (IV. Boek, bl. 147.) dat deeze penningen aan Brederode's Waardinne geteld werden. Veelligt, was zy de Vrouw van *Kornelis Loefszoon*, en haar man toen reeds gevlugt.

FILIPS III. tastte, ten getale van omtrent honderd o-
1567. verweldigde; en te Harlingen opbragt (n):
 daar 'er vierentwintig op de galeyen ge-
 bannen, zeven gehangen en eenigen ver-
 beeden werden. Doch de gebroeders Ba-
 tenburg, Beima en Galama, Friesche E-
 delluiden, werden; tot de overkomst des
 Hertogs van Alva, gespaard. De Graaf
 van Megen, te Slooterdyk, by Amster-
 dam, gekomen, en van Lyftogt, uit de
 Stad, voorzien zynde, stak ook naar Wa-
 terland over, om 't overschot van Brede-
 rodes volk te agterhaalen; doch 't was,
 na 't plonderen van eenige Kloosters in
 Westfriesland, 't welk, nogtans, vierkant
 aanliep tegen een Verdrag, met die van
 Hoorn gemaakt (o), te Medenblik, sloop
 gegaan, en landde eerlang, aan den Mui-
 derdyk, te Ypessloot, zonder dat Megen,
 die hen, in eenige kleine vaartuigen, ge-
 volgd was, hun eenig nadeel van belang
 hadt konnen toebrengen. Zy streefden,
 vandaar, door de Veluwe en Betuwe,
 naar Heussen, -alwaar zy, over den Ryn
 getrokken, de Vendels scheurden, en ver-
 liepen. Amsterdam nam, wat laater, bezet-
 ting in van Noirkarmes (p), die zig, kort
 te vooren, ook van Maastricht en 's Hertog-
 enbosch verzekerd hadt. Hertog Erik van
 Brun-

Verloop
 van Bre-
 derodes
 Knegten.

Amster-
 dam en
 andere
 Plaatsen
 ontvan-
 gen

(n) Sentent. van Alva, bl. 76, 79, 81, 128, 129.

(o) Sentent. van Alva, bl. 129, 336, 337, 340. VELLUR

Hoorn, bl. 303.

(p) ADR. PAUW Relaes, bl. 8.

Brunswyk wierp volk in Viane en Amei-FILIPS III. de (q), na dat hy drie Vendels, onder Hug- 1567. tenbroek, Nyveld en Renesse, die de Spaan- Schans aan de Vaart zогten te bemagti- sche be- gen, verlaagen hadt. Renesse (q) werd zetting. hier gevangen genomen (r), en sedert, te Utrecht, onthalsd (s). Zo geweldig en Deerlyk plotfelyk een val deedt het Bondgenoot-verval schap der Edelen, eer 't jaar nog half ten van 't. einde was. Niemant zo koen meer, die 'er Bondge- voor spreken durfde. Ook werden nu deschap. Onroomsche Kerken met zo veel drift afgebroken, als de beelden en altaaren, te voo- ren: en de bindten derzelve, aan sommige oorden; met naame in Vlaanderen, gebezigt tot galgen, waaraan de stigters gehangen werden (t). 't Land liep zo ledig van volk, en vooral Amsterdam, dat men hier, dikwils, schepen gebrek hadt, om de vlugtelingen, die zig meest naar Embden be-

(q) Sentent. van Alva. bl. 31. VANDER HAER Init. Tumult. Belg. Libr. II. Cap. XXI. p. 473.

(r) HOOFT IV Boek, bl. 146-148.

(s) Sentent. van Alva, bl. 307.

(t) STRADA Dec. I. Libr. VI. p. 316.

(9) Deeze was Jan van Renesse van Wulven, Vader van Jan van Renesse, Heere van Wilp, van wien wy, reeds meer dan eens, gewaagd hebben. Zie *Sentent. van Alva*, bl. 106, 317. BOR III. Boek, bl. 119 [169]. Voorts, werd 'er, wat laater, ook een Gerrit van Renesse, Raad in den Hove van Utrecht, met den zwaarde, geregt, die, met deezen, niet verward moet worden. Zie BOR *Authent. Stukken* I. Deel, bl. 125, 129,

FILIP^{III}. begaven, te vervoeren. Die bleeven, za-
1567. gen sidderende uit, naar het Leger des Ko-
nings, dat, binnen eene maand of twee, uit
Spanje, verwacht werdt.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

DRIE-ENTWINTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. *Onlusten met Deenemarke. II. Filips schikt een Leger herwaards, onder den Hertog van Alva. Togg van het zelve. Alva komt in de Nederlanden. III. Dood van Bergen en Montigni. De Landvoogdes zoekt ontslag van 't bewind. IV. Egmond, Hoorne en andere Heeren worden gevangen. Raad der Beroerten opgeregt. Byzonderheden, wegens eenige Leden van denzelven. V. Deszelfs strengheid. Hy krygt den naam van Bloedraad. VI. Verbindtenis eeniger Edelen en anderen, tot het opbrengen van penningen. Vertrek der Landvoogdesse. Kasteel van Antwerpen. VII. Oranje en andere Heeren worden openlyk ingedaagd. De Graaf van Buuren vervoerd. Oranje verantwoordt zig. VIII. De Staaten van Holland begroeten Alva. De Advokaat van den Einde wordt gevat. Oorzaaken hiervan. Hy sterft. IX. Zwaare vervolging. Ontwerp om de Nederlanden tot een Koningryk te verheffen. Wilde Geuzen. X. Oranje verzamelt een Leger. Zyn toeg. Coqueville onthalsd. Gevegt by Daalbem. Graa-*

ve ingenomen en verlaaten. Oranje belydt den Hervormden Godsdienst. XI. Graaf Lodewyk van Nassau wint het Huis te Wedde. Slag by Heiligerlee. Groningen belegerd. XII. Aanslag om Alva te ligten. Vonnis tegen Oranje en anderen. XIII. Egmond en Hoorne onthalsd. XIV. Groningen verlaaten. Aanslag op Alkmaar en Hoorn. 't Huis van Kuilenburg gesloopt. XV. Optogt van den Prins van Oranje. Hy trekt over de Maaze. Alva dringt hem, naar Frankryk te wyken. Hy dankt zyn Leger af. Alvas beeld. XVI. Oranje keert naar Duitschland. Vervolging. Crimineele Ordonnantie. Raadpleegingen op het beffen des tienden Pennings. Alvas eisch. Bewilliging van Holland. Utrecht weigert. XVII. Onlusten met Engeland. XVIII. Gemor onder 't gemeen. Oranje geeft bestellingen ter zee uit. Bedryf der Watergeuzen. XIX. Oranje handelt, heimelyk, om zig van eenige Steden te verzekeren. Holland zoekt den tienden Penning af te koopen. Moeite in 't Stigt. Plakaat op het drukken. XX. Algemeene vergiffenis. 's Konings vierde Huwelyk. Dood van Prinsse Karel. XXI. Oranje zoekt hulp in Duitschland. Zyne aanslagen, op verscheiden Steden. Oorlog te water. XXII. Watersnood op Allerheiligen dag. XXIII. 's Prinsen Schepen te Embden beslaagen. Treslong gevat. Loevestein gewonnen en verlooren. XXIV. Toeleg op Utrecht. XXV. Oranje handelt in 't Noorden, en met Frankryk en Engeland. XXVI. Alva zoekt den tienden Penning door te dryven. Zyne dubbelheid. Zyn twist met Viglius. XXVII. Inneeming van den Briel, door de Watergeuzen. Munitery te Utrecht. XXVIII. Bossu stoot het hoofd

hoofd voor Dordrecht. Neemt Rotterdam in. XXIX. Vliſſingen en Veere kiezen 's Prinſen zyde. Pacheco gehangen. XXX. Enkhuizen valt Oranje toe. XXXI. Sonoi wordt 's Prinſen Ste- debouder in 't Noorderkwartier. XXXII. Me- denblik, Hoorn, Alkmaar, Edam, Monniken- dam en Purmerende worden omgezet. XXXIII. Graaf Lodewyk verrast Bergen. Zierikzee, Ou- dewater, Gouda, Leiden, Dordrecht, Gorinchem en Haarlem slaan om. XXXIV. Verandering in Gelderland en Friesland.

IN Holland, hadt men, midden FILIP III. onder de beroerten, daar de Ne- 1567. derlanden door geschokt wer- I. den, niet nagelaaten te zorgen Onlusten voor 't belang des Koophandels. met Dee- nemarke, over 't *Fredrik de II, Koning van Deenemarke, zy- nen Vader Christiaan den III, in 't jaar 1559, verhooynde opgevolgd, schein ongezind, om zig gen der te willen houden aan de overeenkomsten we- Zond- sche tol- len. gens den Zondschen Tol, voor deezen, met de Nederlanden getroffen. Hy verhoogde den zelveu geweldig, in 't jaar 1561 (a). Doch die van Holland bewoogen hem, se- dert, tot eenige maatiging, door een Gezant- schap, waarvan de Stad Amsterdam, die 't meeste belang hadt by de Vaart op de Oost- zee, de kosten hadt verschooten (b). In 't jaar 1565, hadt hy de Zond, nogtans, we- derom doen sluiten, voor elk, die hem, boven den gewoonlyken Tol, geen' Daaler opbragt van*

(a) Refol. Holl. 24 Sept. 1561. bl. 70.

(b) Refol. Holl. 24 July 1563. bl. 28.

FILIPS III. van ieder last, welk de schepen voeren konden: 't welk men, in Holland, niet slegts hieldt te sryden met de gemaakte overeenkomsten; maar ook als verderfelyk voor den Oosterschen handel aanmerkte. De Staaten vertoonden dit der Landvoogdesse, in Bloei-maand (c); doch men kwam, eerst in Oogst-maand des jaars 1566, overeen, wegens de Persoonen; die, over deeze nieuwigheid, van 's Konings wege, naar Deenemarke zouden gezonden worden, onder welken, die van Amsterdam gaarne eenen hunner Poorteren hebben wilden. De Landvoogdes benoemde, eindelyk, den *Heer van Groesbeek* en *Joris Rataller*, Raadsheeren in den Grooten Raad te Mechelen, tot dit Gezantschap (d). Doch sommigen hebben aangetekend, dat 'er, van Amsterdam, de Geheimschryver, Meester (1) *Pieter Vlotinus*, en van Hoorn, de Paalmeester, *Jan Korneliszoon Buurmans*, zyn bygevoegd. Zy keerden, in den aanvang des jaars 1567, te rug, zonder den Koning te hebben kunnen beweegen, tot het afstellen der nieuwe Tollen. Men wil, dat zulks, eerst naderhand, door den Hertoge van Alva, te

we-

(c) Resol. Holl. 6 Febr. 1564 [1565]. bl. 8. 2 May 1565. bl. 10.

(d) Resol. Holl. 1, 3, 23 Aug. 1566. bl. 34, 35, 39.

(1) Men vindt geen' Geheimschryver van deezen naam, in den lyst derzelve, voor de *Handvesten van Amsterdam*. Doch wel eenen Mr. *Pieter Vloots*, op het jaar 1553. En deezen zal VELIUS meenen. Ik weet niet, of hy dezelfde is, als Mr. *Pieter Bicker*, dien Amsterdam, te vooren, verklaard hadt, gaarne, by 't Gezantschap te willen voegen. Resol. Holland 1 Aug. 1566. bl. 34.

wege gebragt is (e). Amsterdam en de Wa-FILIPsIII.
teriteden hadden, tot vordering deezer zaa- 1567.
ke, vyfentwintighonderd zevenenzeventig
guldens, agt stuivers en een blank uitge-
schooten, die zy verzogten, ten lafte van 't
gemeene land te mogen brengen; doch 't
werdt hun, na lang aanhouden, geweigerd (f).

Midlerwyl, begon 't zig, in de Nederlan- II.
den, na het scheuren van 't Bondgenootschap, De Ne-
na het vlugten van edel en onedel, welk de derlan-
Hertogin, vergeefs, door een Plakaat, zogt ders
te beletten (g); en na het vangen en straffen zig tot
der Beeldstormeren en Onroomschen in 't ge- onder-
meen, alomme te schikken tot onderwerping. werping
Margareet meende nu 't werk onder de knie aan de
gekreegen te hebben, en, door 't vernieuwen voogdes-
der strenge Plakaaten (h), den ouden Gods- se.
dienst, haast, in den voorigen luister, te zul-
len kunnen herstellen. Veelen dagten egter,
dat men, voortaan, den voet van zagtheid
te volgen hadt, om de Nederlanders; tot on-
derdaanigheid, te brengen; en dat meerder
strafheid de Landzaaten tot de gedempte op-
roerigheid zou doen wederkeeren. Doch an-
deren meenden, dat het volk zig, slegts uit
vreeze, niet uit berouw, stil hieldt, en zyn
voorneemen in 't werk stellen zou, zo dra
men 't slegts eenigen tyd zou hebben laten
rusten (i): waarom zy oordeelden, dat men
den weg van strengheid moest blyven hou-
den.

(e) VELIUS Hoorn, bl. 301.

(f) Resol. Holl. 21 Decemb. 1568. bl. 47. 7 Sept. 1569. bl. 66.

(g) BOR III. Boek, bl. 121 [172], 123 [175].

(h) BOR III. Boek, bl. 120 [170], 121 [171].

(i) TASSIS Comment. Libr. I. p. 136.

FILIPPS III. den. Dus dagt men ook, in 's Konings Raad
1567. in Spanje, alwaar de Graaf van Feria de een-

Filips
neigt tot
streng-
heid.

Verza-
melt een
Leger, o-
ver welk
hy Alva 't
opperbe-
wind
geeft.

nigste was, die tot zagtheid riedt, terwylde Hertog van Alva en anderen den Koning aanhiften, tot het oefenen eener strenge wraake, over de Nederlandfche Kettens en Muitelingen. Doch elk hunner hadt het oog ook op zig zelve, in 't geeven van deezen raad. Feria, in Staatkunde doorsleepen, voorzag, dat hy, in eenen tyd van vrede, meer gebruikt worden en uitmunten zou. Maar Alva, een geoeffend Krygsman, be- loofde zig meer eer, uit den oorlog (*k*). Ook hielt zig de Koning aan zynen raad, hem, daarenboven, 't opperbevel opdraagende o- ver 't Leger, dat naar de Nederlanden ge- fchikt was, en, reeds in Herftmaand des voorleeden jaars, was beginnen verzameld te worden (*l*). De Koning hadt de bezettin- gen uit het Ryk van Napels, Sicilie en Sar- dinie geligt, en te Genua doen famentrek- ken. In Spanje, werden veertien Vendels geworven, om derzelve plaatsen te vullen; drie, om den Hertoge te verzellen. *Alberik, Graaf van Lodron*, kreeg laft, om een Rege- ment van twaalfhonderd Hoogduitschen op te regten, in Tirol. De Italiaanfche Rit- meesters moesten de oude benden voltallig maaken. Aan *Sanchio d'Avila* en aan *Lopes Satapa* werden ieder honderd Italiaanfche lig- te paarden toegevoegd. *Pedro Montanez*, Be- velhebber van Novara, kreeg een Korneit van hon-

(*k*) BURGUND. *Libr.* III. p. 273.

(*l*) BURGUND. *Libr.* III. p. 278.

Honderd zwaargewapende Spanjaards. In 't FILIPSIJF
 Graaffchap Bourgondie, moesten driehon- 1567.
 derd speeren en eenhonderd volharnaste Rui-
 ters worden geworven, over welken de *Baron van Vergy*, de *Baron van Gherau* en de *Heeren van Cleraux* en *Momertin* 't bevel hebben zouden. Voorts werden ook Alva's Zoonen bevorderd, *Don Fredrik*, tot Overfte van 't Voetvolk en algemeenen Stedehouder van 't Leger (m), en *Don Ferdinand*, tot Overfte der Ruiterye (n). Doch naar maate dat de tyd Zwaartig-
 tot den togt genaakte, ontdekten 'er zig meer heden in
 zwaarigheden in. Sommigen schrikten, voor den togt
 de steilte der klippen en de engte der dalen, her-
 in 't Alpifch gebergte, die 't heir afmatten, waards.
 en in gevaar stellen zouden van, door den minsten wederstand, gestuit en overhoop geworpen te worden. Men sloeg hierom voor, dat men 't Leger overscheepen moest op Provence, en by Toulon doen landen; om, van daar, door 't Lionnoische, Bourgondie te bereiken. Deezen weg was Karel de V. eertyds ingeslaagen, en hy scheen nu Filips ook best te gevallen. Doch de Koning van Frankryk weigerde, des verzogt, hem den doortogt, anders dan met hofgezin en lyfwagt, toe te staan. Toen verkoos men, den weg, door Savoye en Lotharingen, te neemen, waartoe Filips, van Vorsten, die in magt verre by hem te kort schooten, ligtelyk verlof verwierf (o). Frankryk hadt, midlerwyl,

zy-

(m) BURGUND. *Libr.* III. p. 279.

(n) BOR IV. *Boek*, bl. 128 [181].

(o) BURGUND. *Lib.* III. p. 282.

„ was, hier te lande, en geheel geen nut PHILIP III.
 „ doen zou, zo de Koning niet mede kwam: 1567.
 „ dat 's Kónings komst alleen meer dan een
 „ Leger van vyftigduizend man te wegebren-
 „ gen zou; dat elk schrikte vobr't Spaansche
 „ krygsvolk enz. (r).” Doch alle deeze Ver- Vergeefs,
 toogen waren vrugteloos. De Koning hadt
 zyn besluit genomen: waarin hy, door den
 Hertoge van Alva, versterkt werd.

Op den vyfden van Bloei maand, ging, Togt
 eindelyk, de Hertog, met dertig galeijen van 't
 van den Prinse *Andreas Doria* (s), te Karta- Spaan-
 gena, onder zeil, en landde, binnen agt et- sche Le-
 maalen, te Genua. Hieromtrent, het heir ger.
 hebbende byeen doen trekken, monsterde
 hy het, op den derden van Zomer maand,
 te S. Ambrosio, aan den voet van 't geberg-
 te. 't Voetvolk was tusschen de agt- en ne-
 genduizend koppen sterk; doch de Schryvers
 verschillen in 't getal. 't Was verdeeld in
 vier Regementen, van Napels, van Sicilie,
 van Lombardye en van Sardinie, begeleid
 door *Alfonso d'Ulloa*, *Juliaan Romero*, *San-*
chbio Lodogno en *Gonzalo de Braccamonte*. 't Paar-
 devolk bestondt, in twee volharnaste en vyf
 ligte Kornetten Spanjaarden: met nog drie
 Italiaansche en twee Albanische van de laat-
 ste soort, in alles ruim twaalfhonderd beloop-
 pende. *Chiappin Vitelli*, Markgraaf van Ce-
 tone, diende het Leger voor Veldmaarschalk,
Gabriel Cerbellon voor Overste van 't geschut.
 Alva, het heir gemonsterd hebbende, begaf
 zig

(r) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* IV. p. 353. V. p. 355. XXX. p. 418.

(s) BURGUND. *Libr.* III. p. 279.

FILIPSIIL. F567. zig naar Turin, om den Hertog van Savoye te begroeten, die hem een' beroemd' Ingenieur, *Paciotto* of *Pacieto* genoemd, byzette (t), van wiens raad hy zig bedienen wilde, om eenige Sterkten in de Nederlanden te stigten. Terstond na 's Hertogs te rugkomst, brak het Leger op; in drie hoopen, een voormiddel- en agtertogt, naar 't gebruik dier tyden, verdeeld. De Hertog zelf gebood de voorhoede; bestaande uit de lichte Italiaansche Paarden, het Regiment van Napels, en de zwaargewapende Spaansche Ruiters. De middeltogt werdt, door Don Fredrik, geleid, en bestondt uit het Regiment van Lombardye, de Pakkaadje en vier Kornetten Spanjaards. De Regementen van Sicilie en Sardinie en de Albanische Ruiters maakten de agterhoede uit, over welke Chiappin Vitelli bewind hadt. Daar de voorhoede, 's morgens, oprak, kwam de middeltogt, des avonds, legeren, en werdt, des anderen-daags 's avonds, door de agterhoede, opgevolgd. Dus trok het Leger, langs den weg van Asti, door Piemont, den berg Senis op, en 't pad, welk men houdt, oudtyds, door Hannibal, gebaad te zyn. In Savoye, ontving Alva schryvens van de Landvoogdesse, hem berigtende, hoe de zaaken hier te Lande thans op eenen goeden voet stonden, en te overleggen geevende, of 't niet geraaden ware, een deel van zo groot een Leger te rug te schikken. Doch hy beriep zig op 's Konings last, en trok voort. 't Heir, eerlang,

De Landvoogdes schryft aan Alva.

(i) STRADA Dec. I. Libr. VI. p. 334.

lang den top van 't gebergte gewonnen heb- FILIPSIJN.
bende, moest daalen, langs een pad, zo eng, 1567.

dat men 't, hier, met eene geringe magt, zou hebben kunnen vernielen, ten minsten te rug jaagen; wanneer het, in 't gebergte, zou hebben moeten vergaan van honger en ongemak, alzo, op elke Legerplaats, slegts voor eenen dag, voorraad besteld was. Voorts, afgezakt tot in 't diepft eener valeie, weérzyds met steile rotfen geboord, kreeg het Leger een' stroom voor de borst, die, snellyk, tot in de Izer loopt, en waaraan geen overkomen is, zonder brug. Hier kon men 't Spaansch geweld ook ligtelyk hebben afgekeerd, zo men zig schrap gesteld hadt, aan den overkant der Riviere. Doch de naaste volken, meest bedagt, om zig zelve te beschermen, hadden geenen zin, om den Spanjaard aan te vallen, die ook zo scherp een' Krygstugt, op de reize, onderhieldt, dat hy niemant stof tot ongenoegen gaf. 't Geluk liep hem alleszins zo zeer mede, dat hy 't, met de veertiende legering, tot in Bourgondie bragt, alwaar hy de vier Vaanen Ruiters bekwam, die hier onlangs geworven waren (u).

Toen trok hy voort door Lotharingen, en bereikte, in Oogftmaand, het Hertogdom Alva
Luxemburg. Hier sloeg hy 't Leger neder, komt in de Nederlanden.
en begaf zig, in Perfoon, naar Dienenhoven, alwaar hy zig, eenige dagen, ophieldt (v).

Hy was nog niet lang uit Spanje vertrokken geweest, toen de Markgraaf van Ber- III.
gen, Dood van den Mark-

(u) BURGUND. *Libr.* III. p. 351.

(v) STRADA *Dec. 1. Libr.* VI. p. 337.

Philips III. gen, die, nevens den Heere van Montigni, 1567. dus lang, ten Hove, opgehouden was, ongraave verwacht overleedt, niet zonder vermoeden van vergiftigd te zyn. Dit gebeurde, op den eenentwintigsten van Bloei maand (w). De Landvoogdes hadt 'er, binnen agt dagen, kennis van, en wierp, terstond, bezetting binnen Bergen op Zoom, voorgeevende, dat de Onroomschen aldaar eenig kwaad voornemen hadden. De dood des Markgraafs hieldt zy, zelfs voor de Markgraavinne, verborgen, die anders zo ligt geen Spaansch Krygsvolk, in de Hoofdstad des Markgraafschaps, zou ontvangen hebben (x). De Heer van Montigni werdt, naar sommiger verhaal, ruim een jaar laater, volgens een vonnis, in Spanje geveld, onthald (y): hoewel anderen melden, dat hy, nog tot in Wynmaand des jaars 1570, in hegtenis bleef, en toen, uit vreeze, dat de Koninglyke Bruid hem verbidden mogt, gelyk zy beloofd hadt, door vergif, van kant geholpen werdt: waarop, by een vonnis des Raads van Beroerte; in Lentemaand des jaars 1571 gegeven, alle zyne goederen verbeurd werden verklaard (z).

Alva
coont der
Land-
voogdes-
se zynen
Last-
brief.

Te Dienenhoven, kwamen de Duitfche Regementen onder Lodron, Overstein en Schouwenburg by Alva's Leger. Ook werdt hy, hier, van wege de Landvoogdesse, begroet, door Barlaimont en Noirkarmes. Eerlang, ver-

(w) BOR III. *Boek*, bl. 120 [170].

(x) STRADA *Dec. I. Libr. VI. p.* 330.

(y) BOR IV. *Boek*, bl. 182 [255].

(z) METELEN III. *Boek*, f. 53 *vers.*

verdeelde hy 't Leger, in de voornaamste Fines III.
 Steden van Brabant en Vlaanderen, en be- 1567.

gaf zig naar Brussel, alwaar hy, verzeld van de aanzienlykste Heeren, en onder anderen van de Graaven van Egmond en Hoorne (a), zyne intrede deedt, voor het einde van Oogstmaand (b). By zynen Lastbrief (c), dien hy der Landvoogdesse, terstond, vertoonde, en behalve welken, hy geen byzonder * Berigtschrift schynt gehad te hebben (d), * *Instructie.* was hem 't opperbewind over 't volk van oorloge, als Kapitein Generaal der Nederlanden, opgedraagen, blyvende de overige zaaken 't bewind der Landvoogdesse aanbevolen. Voorts betuigde de Koning te vertrouwen „ dat de Hertog 's Konings Vassalen en Onderdaanen zou handelen, met alle zoetigheid en goedertierenheid, en, zo veel mogelyk ware, genade gebruiken „ voor strengheid.” Doch Alva verklaarde, behalve deezèn algemeenen last, nog veele byzondere bevelen te hebben, waarvan hy, ten bekwaamen tyde, opening doen zou. De Landvoogdes bespeurde hieruit ligtelyk, dat ook de klem der Regeeringe, voortaan, zou zyn by den Hertoge, wien de Koning de wapenen in handen gesteld, en van zo veele byzondere bevelen voorzien hadt. Doch zig Vrouw niet gezind vindende om hem voor schaduw Marga- te dienen, klaagde zy, in haare brieven aan reet is 'er den onge- noegd o-

(a) METELEN II. Boek, f. 47 vers.

(b) STRADA Dec. I. Libr. VI. p. 337.

(c) Zie den zelve by BOR IV. Boek, bl. 129 [182]. Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 46.

(d) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CXIX. p. 599.

FILIPPS III. den Koning, over de breedé magt, die hy
 1567. den Hertoge gegeven hadt, en verzogt, ern-
 ver, en stelyk, van de Landvoogdye ontslaagen te
 verzoekt worden (e). Midlerwyl, wisten de Hovelin-
 ontslaagen te worden gen naauwlyks, hoe zy zig, omtrent den Her-
 van 't be- wind. toge en de Hertoginne, gedraagen zouden,
 „ konnende zy, gelykze zig zelveu uitdruk-
 „ ten, de opgaande zyn, dat 's Alva, zo
 „ niet aanbidden, dat zy de ondergaande,
 „ dat 's Margareet, kleinagting betoonden:
 „ waarom zy reikhalsden naar 's Konings last,
 „ by welken de Hertog, in 't opperbewind
 „ over alles, gesteld werdt, alzo de tegen-
 „ woordige tusschenregeering, of liever re-
 „ geering van tweeën, aan menigvuldige
 „ zwaarigheden onderhevig was (f).”

IV. Doch Alva behoefde geen en nieuwen last,
 Alva doet om elk te toonen, wien men, voortaan,
 Egmond meest naar de oogen zou moeten zien. Zon-
 en Hoor der de Landvoogdes te kennen, sloeg hy, op
 ne van- den negenden van Herfstmaand, voort, tot
 gen. het vangen der Graaven van Egmond en
 Hoorne, welk zig, op deeze wyze, toedroeg.
 De Hertog hadt hen, kort na zyne aan-
 komst, met groot betoog van vriendelyk-
 heid, ten Hove, onthaald (g); hoopende,
 hierdoor, eenige andere voornaame Hee-
 ren, met naame Hoogstraaten, derwaards,
 te troonen. De twee Graaven, niets args
 vermoedende, vervoegden zig, dikwils, aan
 't Huis des Graaven van Kuilenburg, te Brus-
 sel, daar Alva zynen intrek genomen hadt. Ten

ge-

(e) STRADA Dec. I. Libr. VI. p. 338, 342.

(f) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. XLV. p. 418.

(g) BOE IV. Boek, bl. 131 [134].

gemelden dage, warenze 'er ter maaltyd ge- FILIPSIJL
 noodigd, door Don Ferdinand, Alva's Zoon, 1567.
 willende den Hertog zelv', na den eeten,
 met hen, over 't sterken van eenige Steden,
 handelen (b). Ook geschiedde dit zo lang,
 tot dat Alva heimelyk berigt kreeg, dat zyn Ook de
 last, om *Anthoni van Straalen*, Burgemeester Burge-
 van Antwerpen, en Joan Casembrood, Heer meester
 van Bakkerzeel, Egmonds Geheimschryver, van Straa-
 te vatten, was uitgevoerd. Toen breekt len, Bak-
 hy de onderhandeling, gevoeglyk, af, (i): en kerzeel
 Egmond, verzogt, om het Kaartspel, aan- en ande-
 gevangen, na de maaltyd, met Don Ferdi- ren.
 nand, te hervatten, begeeft zig naar de Eet-
 zaal. Doch onderweg ontmoet hem Sanchio
 d'Avila, toen Hoofdman van 's Hertogs Lyf-
 wagt, die hem, uit 's Konings naam, ge-
 vangen neemt en 't geweer doet afleggen; 't
 welk niet toeging, zonder zwaare klagten
 over 't schenden van 's Lands Vryheden en
 van de voorregten der Vliesorde. Hoorne,
 zynen weg, door eenen anderen hoek van 't
 huis, genomen hebbende, werdt, op gely-
 ke wyze, gevat, door *Hieronimo de Salinas*,
 Burgtvoogd van Portorole. De Graaven za-
 ten, te Brussel, elk in een byzonder ver-
 trek, tot op den twee-entwintigsten, wan-
 neer zy, onder een geleide van drieduizend
 Spanjaarden, naar 't Slot te Gend werden ge-
 voerd, daar zy, tot diep in 't volgend jaar,
 bewaard werden. Te gelyk met hunne Per-
 foonen, hadt men zig ook van hunne papie-
 ren

(b) MEYEREN III. Boek, f. 49.

(i) STRADA Dec. I. Libr. VI p. 339, 340.

Philips III. ren verzekerd. Ook werden, verftond hier-
 1567. na, verſcheiden' andere aanzienlyke luiden
 Hoog- in hegtenis genomen. Doch Hoogſtraaten,
 ſtraaten reeds op weg naar Bruffel, het vangen van
 ontwykt Egmond en Hoorne vernomen hebbende,
 het ge- keerde raſſer te rug dan hy gekomen was, en
 vaar. hieldt zig buiten 't gevaar (k). Men vindt;
 dat Granvelle, die toen te Rome was,
 op 't hooren der vangenis van Egmond en
 Hoorne, gevraagd zou hebben, *of men den*
Zwyger, zo noemde hy den Prins van O-
ranje, ook hadt weeten te bekomen? verder, toen
 hierop neen geantwoord werdt; zeggende,
dat men, aan den eenen Zwijger, meer gevangen
zou hebben, dan aan alle de overigen (l). 't is;
 inderdaad, kenlyk, dat deeze Vorſt ſtilzwy-
 gend van aart was, en plagt te zeggen, dat
 geene geveinsdheid den grond verbergen kan
 van eenen, die zig aan 't praaten laat krygen.
 Doch Oranje, hoe zeer 't Granvelle ſpyten
 mogt, was den haat van zynen vervolger
 ontweeken. 't Vangen van zo veele aanzien-
 lyke luiden joeg wederom eene gaheele me-
 nigte van Ingezetenen ten lande uit, wel tot
 twintigduizend in getale (m); boven nog om-
 trent honderdduizend, die, na 't ſchryven
 der Landvoogdeſſe van den agtſten van
 Herſtmaand, reeds te vooren, geweeken wa-
 ren (n). De Abt van S. Bernards by Ant-
 werpen, *Thomas van Thiel*, verliet zyne Abd-
 dy

Alge-
 meen
 vlugten
 der Inge-
 zetenen.

(k) HOOFT IV. Boek, bl. 163.

(l) METELEN III. Boek, f. 49 verſ. STRADA Dec. I. Libr. VI. p. 341.

(m) HOOFT IV. Boek, bl. 164.

(n) STRADA Dec. I. Libr. VI. p. 338.

dy en zestigduizend guldens inkomens, trouw-^{FILIPS III.}
 de in 't Land van Kleeve, en werdt, daarna 1567.
 Leeraar der Hervormde Kerke, eerst te Haar-
 lem, en toen te Delft, daar hy gestorven is
 (o). Duitschland, Frankryk, Engeland, Emb-
 den, Oostland liep vol vlugtelingen, die me-
 denamen, 't gene zy konden, en de onroe-
 rende have agterlieten, om 'er 't lyf, ten
 minsten, af te brengen. Nog waren zy ge-^{Raad der}
 lukkig, die by tyds weeken, alzo Alva, voor ^{Beroer-}
 't einde van Herfstmaand (p), een nieuw ^{ten op-}
 Geregts-hof instelde, onder den naam van ^{geregt.}
Raad der Beroerten, voor welken, alles, wat
 eenige betrekking tot de voorgaande of te-
 genwoordige bewegingen hadt, gebragt en
 afgedaan moest worden.

Twaalf Leden zouden deezen Raad uit-^{Byzon-}
 maaken, te weten, Karel, Heer van Bar-^{derhe-}
 laimont, en Filips, Heer van Noirkarmes, ^{den, we-}
 die egter nimmer in denzelven verscheenen, ^{gens ee-}
 zyn; de Licentiaat *Jan de Vargas*, een Span-^{nige Le-}
 jaard, dien de Hertog, sedert, 't voornaam-^{den van}
 ste gezag in den Raad overliet; *Adriaan Ni-
colai, Kanselier van Gelderland, *Jakob Meer-
tensz en *Pieter Asset*, Presidenten der Geregts-
 hoven van Vlaanderen en Artois, *Jan de Bla-
sere, Raadsheer van Mechelen, *Jakob Hessels*
 en *Jan de la Porte*, Raadsheeren van Gend,
Lodewyk del Rio, Fiskaal van Bourgondie, *Be-*
lin Biese en *Jan du Bois*, welke laatste het
 Ampt van Prokureur Generaal bekleedde (q).
 De***

(o) BOR IV. Boek, bl. 131 [185]. VIGLIUS ad HOFF. Epist.
 XL. p. 440.

(p) VIGLIUS ad HOFFER. Epist. XLI. p. 441.

(q) Not. ad VIGLIU Vitam p. 190.

FILIPs III.
1567.

De Hertog hadt Viglius ook eene plaats in deezen Raad toegeschikt, doch hy verschoonde zig; om zynen ouderdom en den Geestelyken Staat, dien hy, vyf jaaren geleeden, aangenomen hadt (r). Hy noemde den Hertoge egter eenige andere Leden, van welken 'er verscheiden' werden aangesteld. Alva zelf was het Hoofd van deezen Raad (s), die alleen in zynen naam vonnis streek. Doch Nicolai, die zwak van lighaam was, kwam weinig te raade. Ook onttrokken zig van denzelven verscheiden' anderen, zo dat het werk, eindelyk, op drie of vier Leden (t), ja genoegzaam op den eenen Vargas aankwam (u), die, 't oor des Hertogs hebben- de, elk bondt aan 't gene hy stemde. Een monster van wreedheid was deeze man, ook naar 't getuigenis der Spaanschgezinde Schryveren, die hem de maateloze strengheid aantygen, welke de onzen Alva, te last leggen (v); wien Vargas ook zo zeer naar de oogen zag, dat zulk een dienaar geene schuld hebben kon, die zulk een' Meester niet te regt geweeten werdt. Hessels stondt Vargas wakker by (w). Hy was gehuwd aan eene Nigt van Viglius (x), die ongaarne zag, dat haar man in den Raad der Beroerten zat, en, reeds voor 't aangaan van 't Huwelyk,

met naa-
me we-
gens Var-
gas.

en Hes-
sels.

(r) VIGLIJ Vita N. LXXIX. p. 37. N. CX. p. 52. VAN DER HAER Inic. Tumult. Libr. I. Cap. XX. p. 221.

(s) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. XLI. p. 442.

(t) METEREN III. Boek, f. 48 versf.

(u) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. XC. p. 544.

(v) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. XLVI. p. 450. LXVIII. p. 493. LXXXI. p. 523.

(w) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. LXVII. p. 495.

(x) VIGLIJ Vita N. LXXI. p. 33.

bedongen hadt, dat hy 't Ampt van Proku-^{FILIPS IIIe}
 reur Generaal, welk hy toen bekleedde, af-^{1567.}
 leggen, en zig voorts van haatelyke bedie-
 ningen onthouden zou (y). Doch hy hadt
 hier geene ooren naar. Men geeft hem na,
 dat hy, gewoon zynde te slaapen in den
 Raad, wanneer zyne stem gevraagd werdt,
 half ontwaakt, alleenlyk, plagt te zeggen, *ad*
patibulum, ad patibulum, naar de galg, naar de
galg (z). Doch Viglius, die, dikwils, in
 zyne Brieven, van hem gewaagt, beschryft
 hem, nergens, als zo dom en vadzig. Alva
 bediende zig, sedert, van hem, in de zaak
 des tienden pennings, en Viglius hieldt hem
 bekwaam, om in den heimelyken Raad te
 zitten (a). De haat tegen zyne bediening in
 den Raad der Beroerten heeft dan, vermoe-
 delyk, iets willen verzinnen, om hem ver-
 agt te maaken. Voorts was, na Vargas,
 Del Rio meest gezien by den Hertoge: die
 niets goedkeurde, dat, by deezen twee, den
 toets niet hadt doorgestaan (b).

Naauwlyks hadt deeze Raad zitting ge-^{V.}
 nomen, of elk, die zig, meer of min, ge-^{Geweldt-}
 mengd hadt in de jongste beroerten, werdt ^{ge streng-}
 'er voor gedagvaard. Die niet verscheen, ^{heid des}
 gelyk byna niemant deedt, werdt, met ver-^{Raads}
 beurdverklaaring zyner goederen, die ter-^{der Be-}
 stond aangeslaagen en van 's Konings wege
 bestierd werden, en met ballingschap ge-
 straft.

(y) VIGLIUS *ad* HOPPER. *Epist.* LXVII. p. 495.

(z) METEREN VIII. *Boek*, f. 143.

(a) VIGLIUS *ad* HOPPER. *Epist.* XXXVIII. p. 436. LXVII. p.
 495. CCXXXIV. p. 315.

(b) VIGLIUS *ad* HOPPER. *Epist.* L. p. 458.

Philips III. strafte. Die men betrappen kon, werden, meest allen, ter dood gebragt. 't Branden, 1567. 't vierdeelen, 't hangen, 't onthalzen, 't bannen op de galeye was dagelyks werk: zynde 'er schier geene schuld zo gering, die men

Wat men al, in den zelve, voor misdad schouwt.

geene lyfstraffe waardig rekende. De Raad der Beroerten hielt de Onroomsche Leeraars en Kerkendienaars, en zulken, die de wapenen tegen den Koning hadden aangegenomen, niet alleen voor doodschuldig; maar rekende ook, onder de halsstrafbaare misdaden, het inleveren en toestaan van allerlei smeekschriften tegen de Inquisitie, Plakaten en nieuwe Bisschoppen; 't gehengen der Preeke, 't niet wederstaan der Kerkplonderaaren, het zeggen of beweeren, dat de Raad der Beroerten zig naar Handvesten of Vryheden te schikken hadt (c): voorts het huisvesten van Onroomsche Leeraaren, het maaken en zingen van geuzen Liedekens, 't bywoonen van Calvinische begraafnissen, het zeggen, dat de nieuwe Godsdienst ook, binnen kort; in Spanje opgang maaken zou, en dat men Gode meer dan den menschen gehoorzaamen moest (d), met andere diergelyke uitdrukkingen. De ongehoorde wyze van regtspleegen, welke men hier volgde, was oorzaak, dat de Raad der Beroerten, by 't gemeen, haast den naam van *Bloedraad* kreeg. De Wethouders der Steden, die men hielt te slap tegen de Kettters geweest te

Hy krygt den naam van *Bloedraad*.

(c) METELEN III. Boek, f. 48 vers. BOEK IV. Boek, bl. 178. [249].

(d) Sentent. van Alva, bl. 29, 33, 316, 210, 212, 232, 299 enz.

te zyn, zelfs die van Amsterdam (a), werden, Philips III
 voor deezen Raad, beschuldigd. 1567. Veelen
 vervoegden zig aan denzelfen met Ver-
 toogen, vervattende blyken van hunnen yver,
 in 't vervolgen der Onroomschen, of ver-
 schooningen van 't gene men ontydige flap-
 heid in hen noemde. 't Vertoog, welk die
 van Leiden, by deeze gelegenheid, inlever-
 den, is nog voorhanden (f).

Van de zyde der verbonden' Edelen, werdt, VI.
 ondertusschen, naauwlyks, iets ondernomen, Verbind-
 om 's Lands vryheid, tegen 't Spaansch ge- tenis tot
 weld, te verdedigen. Alleenlyk, vindt men, het op-
 dat eenigen, na 't vangen van Egmond en brengeit
 Hoorne, doch voor Sprokkelmaand des jaars van eeni-
 1568, een Geschrift getekend hebben (g), ge pen-
 waarby zy zig verbinden, eenige penningen ningen
 op te brengen, tot voorstand der goede zaa- tot voor-
 ke. De Heer van Brederode, die toen nog stand van
 leefde, heeft 'er twaalfduizend Karels gul- 't Ver-
 dens by beloofd; Albrecht van Hugtenbroek, bond der
 Adolf van der Aa en Diderik Sonoi, ieder Edelen.
 vierhonderd guldens Brabantsch; Christoffel
 van Leefdale tweehonderd zulke guldens;
 Dirk van Haafsten honderd gouden Kroonen;
 Willem van Zevenbergen honderd Karels gul-
 dens; Krispinus van Albrug tweehonderd gul-
 dens, met zyn' Persoon; en A. Domburg hon-
 derd Kroonen, insgelyks boven zyn' Persoon.
 Doch men weet niet, of deeze penningen
 opgebracht, veel min, hoe zy besteed zyn.

Uit Spanje kwam, midlerwyl, schryvens Vertrek
 aan der Land-

(a) HOOFD IV. Boek, bl. 165.

(f) By BOR IV. Boek, bl. 154 [217].

(g) Zie het by GARGON Walch. Arkadia, I. Deel, bl. 272.

Philip III. aan de Landvoogdesse, waarby zy van 't hoog
1567. bewind ontslaagen, en Alva, in haare plaat-
voogdes- se, aangesteld werdt (b). Zy nam toen, ter-
fe. stond, schriftelyk afscheid van de Staaten,
en vertrok, op den dertigsten van Winter-

Brabant
legt haar
een ge-
schenk
toe; waar-
toe men
in Hol-
land niet
verstaan
kan.

maand, naar Italie (i). De Staaten van Bra-
bant deden haar een geschenk van vyfen-
twintigduizend guldens (k). Doch ik vind
niet, dat de andere Landschappen dit voor-
beeld gevolgd hebben. In Holland, werdt
het, by de meerderheid, afgestemd, ter oor-
zaake van 's Lands zwaaren last en de be-
naauwdheid der tyden. Ook lei men zig so-
berer dank toe, voor een geschenk, dat der
Hertoginne, die reeds vertrokken was, niet,
in persoon, zou kunnen aangeboden wor-
den (l). De harde regeering van haaren Op-
volger Alva is oorzaak geweest, dat haar
naam, by de Nederlanders, in goede gedag-
tenis gebleeven is. Men heeft haare schran-
derheid in Staatszaaken hoog geroemd,
schoon zy 'er, mogelyk, niet veele blyken
van gegeven heeft, die men, eeniglyk, op
haare rekening, zou durven stellen. Doch
zy hadt bekwaame Staatsdienaars, die haar
te rug hielden, als zy op 't punt stondt van
eenen kwaaden stap te doen: gelyk bleek,
toen zy Brussel verlaaten wilde, in den aan-
vang der Beeldstorminge. Zy wordt, ergens,
beschuldigd, dat zy iemant zou hebben uit-
ge-

(b) BOR IV. Boek, bl. 133 [187].

(i) BOR IV. Boek, bl. 132 [186], 134 [188].

(k) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. XXII. p. 397. XLV. p. 448.

(l) Resol. Holl. 16 Decemb. 1567. 8 Januar. 1567 [1568].
bl. 35, 36

gezonden, om den Prinse van Oranje van FILIPS III.
 kant te helpen (m). Doch op wat grond dee- 1567.
 ze beschuldiging steune, heb ik niet kunnen
 vinden.

De Hertog van Alva, nu verheeven tot de Alva
 Opperlandvoogdye, stelde terstond zyn voor- stigt een
 neemen, om de voornaamste Steden van Kas- Kasteel te
 teelen te voorzien, aan Antwerpen, te werk- Antwer-
 pen.
 Hier werdt, door magt van volk, in weini-
 ge weeken; eene aanzienlyke Sterkte van
 vier bolwerken gestigt, waaraan veertien ton-
 nen schats besteed werden, welker derde
 deel, door de Stad, gedraagen worden moest
 (n). Naderhand, ving hy ook elders het bou-
 wen van Sterkten aan; doch de beroerten, die
 eerlang ontstonden; verhinderden 't voltrek-
 ken der meesten. Ook waren 'er Steden, die
 't stigten van Sterkten afkogten: Amsterdam,
 onder anderen, voor eene somme van twee-
 honderdduizend guldens, te gelyk bedingen-
 de, vry te moeten blyven van Spaansche be-
 zetting (o). Voor 't einde des jaars, zondt Zendt A-
 Alva den Koning van Frankryk, die met zy- remberg
 ne Onroomsche onderzaaten, wederom, in met ee-
 oorlog geraakt was, vyftienhonderd Ruiters nig
 en tweeduizend Knegten te hulpe, onder den Krygs-
 Graave van Aremberg, die, in de volgende volk naar
 Lente, na 't vernieuwen der Vrede, te rug Frank-
 keerden (p). ryk.

Midlerwyl, hadt de Hertog, op den vier- 1568,
 en- VII.
 Oranje

(m) Apolog. van Willem I. by BOR Auth Stukk. II. Deel,
 bl. 96.

(n) BOR IV. Boek, bl. 155 [219]. HOOFT IV. Boek, bl. 164.

(o) BOR V. Boek, bl. 187 [260].

(p) METEREN III. Boek, f. 50. STRADA Dec. I. Libr. VI.

p. 344.

FILIP III. entwintigften van Louwmaand (q), openlyk
 1568. doen indaagen den Prins van Oranje, den
 en andere Heer van Brederode, en de Graaven van
 Heeren, Nassau, van den Berge, van Hoogstraaten
 openlyk; en van Kuilenburg. De Prins werdt beschul-
 inge- digd, als het hoofd der oproerigen, en hem
 daagd. voorts te last gelegd „ dat hy de Regeering
 „ hadt tragten te onderkruipen; dat hy de
 „ onderzaaten hadt vervreemd van de liefde
 „ tot hunnen natuurlyken Heer; dat hy de
 „ Edelen opgescotookt, en, tot hunne oproe-
 „ rige samenkomsten, zyne Huizen, te Bre-
 „ da en te Brussel, geleend hadt; dat hy Bre-
 „ derode geschut verschaft, 's Konings
 „ Krygsvolk uit Zeeland geweerd, werving
 „ en geldligting, en zelfs het stigten van
 „ Onroomsche Kerken, te Antwerpen, toe-
 „ gelaaten hadt (r).” Den anderen werden
 diergelyke misdaden aangetygd: byzonder-
 lyk ook, dat zy den Prinse van Oranje, in
 alles, hadden aangehangen. Den Heere van
 Brederode werdt het aanneemen van Krygs-
 volk, 't voeren van wapenen tegen den Ko-
 ning, 't heffen van penningen, 't plonderen
 en brandschatten van geestelyken en wee-
 reldlyken verweeten. Over alle deeze wan-
 bedryven, moesten de ingedaagden zig, bin-
 nen driemaal veertien dagen, voor den Her-
 toge van Alva, komen verantwoorden (s).
 De Graaf Ten zelfden tyde, of weinig laater, deedt
 van Buu- Alva Filips Willem, Graaf van Buuren,
 ren wordt oudsten Zoon des Prinzen van Oranje, uit
 naar naar de

(q) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* XXIV. p. 400.

(r) Zie BOR Auth. Stuk. I. Deel, bl. 14.

(s) BOR IV. *Boek*, bl. 156 [220].

de Hooge Schoole van Leuven, alwaar zyn FILIPS III.
 Vader, vertrouwende op 's jongelings on- 1568.
 schuld en op de vryheden der Schoole, hem Spanje
 gelaaten hadt, met geweld, ligten, en te gevoerd.
 schepe naar Spanje voeren (t): daar hy, agt-
 entwintig jaaren lang, gevangen gehouden
 werdt (u). Men verhaalt, dat Vargas, toen Straffe
 de Bestierders der Hooge Schoole hem ver- taal van
 toonden, hoe zulk vervoeren met hunne Vargas.
 voorregten streedt, hun, in kwaad Latyn,
 zou geantwoord hebben, *non curamus vestros*
privilegios, wy kreunen ons niet aan uwe voorreg-
ten (v): 't welk, 't zy 't hier gesproken wierdt
 of niet, naderhand, ook in andere opzigten,
 klaar genoeg gebleeken is. De Heer van Bar-
 laimont werdt, sedert, aangesteld, om de goe-
 deren des jongen Graafs van Buuren, als zyn
Momber of Voogd, te bestieren (w). Oranje, Oranje
 midlerwyl, in Duitschland, kennis gekreegen verant-
 hebbende van zyne indaaging, vondt, gelyk woordt
 men denken kan, ongeraaden, om, op de- zig op de
 zelve, te verschynen. Hy gaf 'er zyne re- indaa-
 denen van, in eenen Brief aan den Prokureur ging.
 Generaal Jan du Bois, van welken hy Alva
 zelve een Affchrift toezondt (x), te gelyk
 klaagende, over 't vangen en vervoeren van
 zynen onnozelen Zoon, een' jongeling van
 dertien jaaren. Voorts wees hy de nietigheid
 zyner indaaging aan, vertoonende, dat hy,
 als een Lid des Ryks en der Vliesorde, op
 ee-

(t) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* XXVII. p. 408.

(u) METEREN XVIII. *Boek*, f. 337.

(v) Apol. van Willem I. by BOR Auth. Stukk. II. *Deel*, bl. 79.

(w) *Zie* Refol. Holl. 28. *Nov.* 1570. bl. 96. 16 *Febr.* 1571. bl. 3.

(x) *Zie* BOR Auth. Stukk. I. *Deel*, bl. 16.

FILIPS III.
1568. eene gantsch andere wyze, te regt gesteld behoorde te worden. Op de byzonderheden, die hem te last gelegd werden, antwoordde hy niet, by deeze gelegenheid: doch wat laater, gaf hy eene wydluftige verdediging van zyn gehouden gedrag (y) in 't licht: waarin hy „ Granvelle afmaalde, als de „ eerste oorzaak der Nederlandsche beroer- „ ten, beweerende te gelyk, dat het Ver- „ bond der Edelen, buiten zyne kennis, ge- „ slooten was: de werving te Antwerpen „ kon, zeide hy, hem, die 't geworven „ volk hadt helpen verstrooijen, niet gewee- „ ten worden. Voorts, beriep hy zig op de „ dienften van zig zelve en van zyne voor- „ zaaten, die veel te ligt geschat werden, „ sluitende, eindelyk, met bede, dat de He- „ mel den Koning de onschuld zynere ver- „ volgde dienaaren wilde doen zien, op dat, „ eindelyk, bleeke, dat het kwaad, welk „ men leedt, niet hem, maar zulken, die „ hem, tot hiertoe, de waarheid verdon- „ kerd hadden, moest geweeten worden.” De Graaf van Hoogstraaten (z) en andere Heeren hebben, sedert, ook diergelyk een antwoord op de Indaagingen in 't licht gegeven (a).

VIII. De Staaten van Holland, in Louwmaand, by Brieven van den Koning en van den Hertoge, kennis gekreegen hebbende van de verheffing van Alva tot de algemeene Landvoogdye, beslooten, terstond, hem, te Brussel,

te

(y) Zie dezelve by BOR Auth. Stukk. I. Deel, bl. 3.

(z) Zie BOR Auth. Stukk. I. Deel, bl. 19.

(a) BOR IV. Boek, bl. 157 [222].

te gaan gelukwenschen (b), gelyk zy, den FILIP III. negenden van Sprokkelmaand, staatswyze, 1568. op Gouda na, vergaderd zynde, in de Walsche taale (c), deeden. Zy verzogten hem, by deeze gelegenheid, den Koophandel te willen voorstaan, en vooral de Visschery, door het uitrusten van eenige Oorlogschepen, tegen de zeeroovers, voor welken men thans wederom bedugt was, te willen beveiligen: waarover hy beloofde, zyne gedagten te zullen laten gaan (d). De gewezen' Landvoogdes hadt die van Holland, kort voor haar vertrek, doen verzoeken, de driejarige Bede, die nu afgeloopen was, voor nog een jaar, te willen opbrengen. Alva scheen van dit verzoek geene kennis te hebben. Men besloot 'er dan ook niet van te reppen (e): en 't schynt, dat 'er de Hertog, sedert, ook geen vervolg op gedaan heeft. Doch het vangen van den Advokaat van den Einde verschafte den Staaten van Holland, eerlang, meer werks ten Hove.

Hy was, in Louw- of Sprokkelmaand, by De Ad- den Graave van Bossu, thans, gelyk wy ge- vokaat meld hebben, by voorraad, tot Stadhouder van den Haag, ter van den Einde wordt ge- vat. avondmaaltyd genoodigd, na den eeten vast- gehouden (f), en eerlang, naar Vilvoorden (g), en van daar naar Brussel gevoerd (h), daar

(b) Resol. Holl. 8 Januar. 1567 [1568]. bl. 1, 3.

(c) Resol. Holl. 3, 7 Febr. 1567 [1568]. bl. 6, 8.

(d) Resol. Holl. 9 Febr. 1567 [1568]. bl. 9.

(e) Resol. Holl. 16 Decemb. 1567. 8 Jan. 8 Febr. 1567 [1568]. bl. 31, 2, 9.

(f) BOR IV. Boek, bl. 148 [209].

(g) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. XLVIII. p. 455.

(h) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. XXIX. LX. p. 415, 480.

FILURSIII. daar hy, op Treurenberg, gevangen gezet
 1568. werdt. Van de redenen zyner hegtenis vindt
 Oorzaa- men weinig gegrond bescheid. Hy was, on-
 ken hier- der de Spaanschgezinden zelve, bekend voor
 van. een' geleerd' en gemaatigd' man, en zelfs
 voor goed Katholyk (*i*); zo dat hy, ter oor-
 zaake van den Godsdienst, niet schyft te
 hebben kunnen gevat worden. Sommigen
 melden, dat hem naging, dat hy, voor dat
 de Koning naar Spanje keerde, buiten bevel
 van de Staaten, en enkelyk op het aandry-
 ven van den Prinse van Oranje, op het ver-
 trek der Spaansche Krygsknegten, zou heb-
 ben aangedrongen, en dat dit de oorzaak van
 zyn ongeluk zou geweest zyn (*k*). Doch hy
 is, naar alle waarschyntlykheid, de opsteller,
 zekerlyk een der overleveraaren geweest van
 het Vertoog, welk die van Holland, in den
 Zomer des jaars 1566, aan de Landvoogdes-
 se hadden ter hand gesteld, en welk, ge-
 noegzaam, met het Verzoekschrift der E-
 delen, overeenkwam, gelyk wy, ter zyner
 plaatse, gemeld hebben (*l*). Ook heeft hy,
 wat laater, uit last der Staaten, ten Hove,
 gearbeid, om de Landvoogdes, of den Ko-
 ning zelve te beweegen, tot het samenroep-
 en der algemeene Staaten (*m*). De Staaten
 van Holland, Dordrecht uitgenomen, in
 Oogstmaand des gemelden jaars, beslooten
 hebbende, hierop, met nieuwen ernst, aan
 te

(*i*) VIGLIUS *ad* HOPPER. *Epi't.* CXXXV. p. 629.

(*k*) BOR IV. *Boek*, bl. 148 [209].

(*l*) XXII. *Boek*, bl. 153.

(*m*) Resol. Holl. 23 Aug. 19 en 30 Nov. 31 Dec. 1566. bl.
 39, 57, 60, 63.

te dringen; hadt de Advokaat ook last ge-^{FILIPS III.}
 kreegen, om, ten dién einde, een Verzoek-^{1568.}
 schrift te ontwerpen: gelyk hy gedaan hadt.
 En schoon de Staaten, op den dertigsten, af-
 ziende van het verzoek tot het vergaderen
 der algemeene Staaten, beslooten, alleenlyk
 de herwaardskomst des Prinzen van Oranje
 te begeeren (n); schynt nochtans het dringen
 op het vergaderen der algemeene Staaten den
 Advokaat zo kwalyk genomen te zyn, dat men
 dit, en het overleveren van 't Verzoekschrift
 in den Zomer des jaars 1566, wel voor de voor-
 naamste oorzaaken van zyne gevangenis mag
 houden. Men liet hem lang zitten. Zyne
 Huisvrouw, *Elizabet van Nieuwland*, en zyne
 Kinderen begeerden, in Bloei maand, dat de
 Staaten iemant wilden magtigen, om, ne-
 vens hen, het ontslag des Advokaats te ver-
 zoeken. Men besloot, toen, ten Hove aan
 te houden, op het wedergeeven van 's Lands
 Papieren, die, met den Advokaat, in verze-
 kering genomen waren; en zelfs op zyn ont-
 slag, zo men bevinden mogt, dat hy, ter oor-
 zaake van dienften, den Staaten gedaan, ge-
 vat was. Ook sprak men, hierover, met
 Vargas en del Rio (o), met zo veele vrymoe-
 digheid, dat de Advokaat *Jan van Treslong*,
 die van den Einde verdedigde, een' geheelen
 dag, gelyk als in hegtenis, gehouden werdt:
 't welk de andere Afgevaardigden, vermomd
 en heimelyk, uit Bruffel ontvlieden deedt (p).

Dee-

(n) Resol. Holl. 28, 29, 30 Aug. 1566. bl. 27, 29, 30.

(o) Resol. Holl. 12, 21, 27 May 5 Juny 1568. bl. 2, 9, 15,
18, 20.

(p) BOR IV. Boek, bl. 149 [210].

FILIPS III. 1568. Deze ontmoeting, en de punten, die de Prokureur Generaal van den Einde te last leidedert, in Holland, bekend geworden zynde, werkten zo veel uit, dat de Leden, in de uitvoering van 't genomen besluit, begonden te aarzelen. De Edelen stemden, den Advokaat alleenlyk zo ver te willen voorstaan, als hy gehandeld hadt, overeenkomstig met het Register der Staatsbesluiten, en verder niet. Die van Dordrecht verklaarden, dat de Prokureur Generaal den Advokaat van zaaken beschuldigde, waartoe zy hem geen last gegeven hadden, en waarin zy hem niet zouden kunnen verdedigen. Zy zagen, ongetwyffeld, op het stellen van het Verzoekschrift van Oogstmaand des jaars 1566, waarin zy niet hadden bewilligd. De andere vyf Steden wilden zig niet verklaren, voor dat Dordrecht zig nader verklaard hadt (q). Doch hiervan kwam niets. De zaak des Advokaats werd, by den Raad der Beroerten, verscheiden' jaaren, slepende gehouden. Midlerwyl overleedt hy, in de gevangenis (r), op den twaalfden van Lentemaand des jaars 1569. Twee jaaren later, werd zyne gedagtenis egter vrygesproken van den eisch, tegen hem gedaan. Ook werden toen zyne goederen, die reeds waren aangeslaagen, wederom vrygegeven (s). Doch 't verhaal van de zaak des Advokaats heeft ons een weinig gevoerd. buiten de orde

Hy sterft
in de ge-
vangenis.

(q) Resol. Holl. 29 Sept. 1668. bl. 38, 39.

(r) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* LV. p. 409.

(s) BOR IV. *Boek*, bl. 149 [210].

de der andere Geschiedenissen, tot welke wy FILIPUS III.
nu wederkeeren. 1568.

't Vangen en vervolgen hielt, de gant- IX.
sche Lente door, sterk aan hier te lande. De Zwaare
Hertog hadt zelfs een' toelig gesmeed, om vervol-
de Onroomschen, 's nagts voor Asschen- ging.
woensdag, aan veele oorden tevens, te ver-
raffen: waartoe verscheiden' Gemagtigden
werden afgezonden; doch sommige Schou-
ten, en onder anderen, *Jan van Beerendregt*,
Schout van Leiden, en de Schout van Mon-
nikendam waarschuwden de luiden tegen
deezee laage: waardoor veele 't gevaar ont-
kwamen (†). Veele werden egter gevan-
gen genomen, onder welken verscheiden',
zelfs luiden van aanzien zwaar gepynigd wer-
den, om uit hen te haalen, 't gene zy wis-
ten en niet wisten. Sommige Spaanschge-
zinden zelve, met naame *Viglius*, veroor-
deelden deezee strafheid, en zогten den Ko-
ning tot maatiging te beweegen. Doch 't
mocht niet baaten. *Vargas* en anderen be-
loofden hem, daarentegen, goudmynen uit
de verbeurdverklarde goederen, dat egter,
ter oorzaake van de lasten, die 'er op ston-
den, op verre na, zo breed niet uitviel (u).
De Spaansche Inquisitie, wier gevoelen de Vonnis
Koning hadt willen hooren, verklaarde, den tegen de
zestienden van Sprokkelmaand, alle de Neder-
derlanders, eenigen, welker naamen men landen in
van hier, naar Spanje, gezonden hadt, Spanje
genomen, voor Ketterfch of Kettergunstig, uit-geveld.
en

(†) BOR IV. Boek, bl. 163 [230].

(u) METELEN III. Boek, f. 49 versf. 50.

FILIPStIII. en uit dien hoofde schuldig aan Majesteit-
 1568. schennis: welk ongehoord vonnis de Koning,
 den zesentwintigsten, bevestigd hadt (v).

Ontwerp omze tot een Koningryk te verheffen. Ook kwam, omtrent deezen tyd, een Ontwerp in 't licht, welk men hieldt den Koning ter hand gesteld te zyn; waarby hem geraaden werdt, de Nederlanden tot een Koningryk te verheffen, met aanwyzing der middelen, om een volstrekt gebied over dit nieuwe Ryk te voeren: onder welken, het opregten van Kasteelen en Wapenhuizen, het invoeren van vreemd Krygsvolk, en het besnoeijen der Voorregten niet vergeten waren (w).

Wilde Geuzen. De Landzaaten dan, ziende, dat het den Spanjaarden te doen was, om hen geheellyk te onderdrukken, sloegen tot vertwyfeldheid en wanhoop over. Een hoop volks, in Westvlaanderen samengeschoold, zig vindende beroofd van huis en have, viel in de Kloosters, plonderde de Geestelykheid, en sneedt sommigen, uit doller wraaklust, neus en ooren af. Men gaf deezen hoop, daar zig ook het snoodst geboefte onder mengde, den naam van *Wilde Geuzen*; die egter, wel haast, door eenig Krygsvolk des Hertogs van Alva, verstrooid werden (x).

X. Oranje verzamelt geld en Krygsvolk. De Prins van Oranje, uit het gene in de Nederlanden omging, ligtelyk konnende opmaaken, dat hy, eerlang, een nadeelig vonnis te wagten hadt; en geduurig wordende aangezocht, door gevlugte Edelen en anderen,

(v) BOR IV. *Boek*, bl. 160 [226].

(w) *Vide* PONTANI *Hist. Geln. Litr.* XIV. p. 295.

(x) BOR IV. *Boek*, bl. 158 [224].

ren, om iets in 't werk te stellen, tot verlos- FILIPSIEN
sing van 't verdrukte Vaderland, zegt, om- 1568.
trent deezen tyd, een Leger in Duitschland
op de been te brengen. Wy hebben reeds
aangemerkt (y), dat hy, voor zyn vertrek
uit de Nederlanden, verklaard hadt, nimmer
iets tegen den Koning te zullen ondernee-
men, ten ware deeze hem, in zyne eer of goe-
deren, aantafte (z). Doch de verwagting
van een schandelyk en schadelyk vonnis deedt
hem nu, naar 't schein, veranderen van voor-
neemen. Hy vervoegde zig dan by verschei-
den' Duitsche Vorsten, en bewoog sommigen,
tot het leenen van eenige penningen,
en anderen, tot het toestaan van werving.
Zyn oudste Broeder, Graaf *Jan van Nassau*,
bezwaarde alle zyne Heerlykheden, om den
Prinse van penningen te voorzien. Hy zelf
verkogt de Huisfieraaden, kleinoodjen en-
kostelykheden, welken hy, uit de Neder-
landen, naar Duitschland gevoerd hadt. Ook
ontving hy eenigen onderstand in geld van
de Onroomschen hier te lande; doch veel
minder dan hy verwagt hadt. Ik vind, dat
Jonkheer *Arend van Dorp* hem, onder ande-
ren, tienduizend guldens ter leen opschoot,
in vergoeding van welken, de Staaten van
Holland hem, naderhand, honderdvieren-
veertig morgen Lands, uit de geestelyke goe-
deren onder Leiderdorp leggende, hebben
opgedraagen (a). Terstond hierna, begaven
de Prins en verscheiden' Nederlandsche Ede-
len

(y) Boven, bl. 228.

(z) REYD I. Boek, bl. 3.

(a) Reiol. Holl. 25 Oetob. 1574. bl. 156, 157.

FILIPSH. 1568. len onder hem zig aan 't werven van Krygs-
volk. De Paltsgraaf *Joan Kasimir*, die in Frankryk gediend hadt, liet den Prins, die toen te Duisberg was, door *Malberg* en *Cornaillon*, Nederlandfche Edelen, den byftand zynere benden aanbieden, welken hy, by mangel van geld, van de hand wees. Een gedeelte van dit volk fchynt egter, naderhand, te Heidelberg, tegen Alva, aangenomen te zyn (b). De Hertog, ondertuffchen, kennis bekomen hebbende van deeze toebereidsels, nam ook nog tweeduizend Waalen aan en een goed getal van Italiaanfche Ruiters, die, in Frankryk gediend hebbende, zo wel als de Paltsgraaf, met de herftelling der ruft aldaar, waren afgedankt. De Hertog verfterkte met dit volk de Nederlandfche grenzen (c).

Alva neemt ook meer volks aan.

Toeleg van Oranje.

Oranje hadt voor, den Hertog, aan drie oorden tevens, te doen overvallen, en zelf, met het gros des Legers, in 't hert van Brabant, in te dringen; wanneer hy hoopte, dat hem eenige Landschappen, of eenige voornaame Steden toevallen zouden, alzo hy zig niet in ftaat vondt, om de Krygsmagt, die hy op de been gebragt hadt, zonder den byftand der Nederlanderen zelven, lang te onderhouden. Een Edelman uit Normandy, *Coqueville* genoemd, zou, met zeven- of agthonderd man, door beftel van den Admiraal van Coligni en den Prinse van Condé, in Frankryk, geworven, eenen inval doen in Artois en Henegouwen. Graaf Lodewyk van Nassau

(b) LANGUETI *Epist. Libr. I. Epist. XXXI. p. 64.*

(c) METERN III. *Boek, f. 52.*

fau zou Friesland en Groningen aantasten, en de Graaf van Hoogstraaten, langs den Ryn en Maaze, naar Gelderland trekken. De Prins zelf zou Brabant inrukken, zo dra de Hertog zyne Krygsmagt, aan deeze drie kanten, verdeeld hebben zou (*d*). Doch deeze welbelegde aanflag liep te loor, by mangel van magt en voorzigtigheid onder eenigen van 's Prinzen bevelhebbers, en door de vlyt en loosheid des Hertogs van Alva.

FILIPSIIL.
1568.

Coqueville, die de vyandykheden, in Artois, begonnen hadt, werdt, op de klagten van van Alva, door bevel des Konings van Frankryk, te S. Valeri, op den Franschen bodem, betrapt, en, geenen behoorlyken last konnende toonen, als een roover, onthalsd (*e*). Hiermede liep de onderneeming aan den Walschen kant te niet. Aan den Maaskant, schein zy, in 't eerst, beter te zullen slaagen. De Graaf van Kuilenburg bemagtigde zyn eigen Slot Wittem, niet verre van Valkenburg, verdryvende de Spaansche bezetting, die Alva, in 't zelve, gelegd hadt (*f*). De Stad Graave was, insgelyks, verrast, door eenige Nederlandsche Edelen, onder welken, ik Sander Tork genøemd vind (*g*): ook het Huis van 's Heerenberg, door Krespyn van Zeltbrugge, hiertoe gemagtigd, door Willem, Graave van den Berg zelve. Doch Sanchio de Lodogno verdreef hem, eerlang; wederom van daar (*b*). Midlerwyl, hadden eenige vlugtelin-

(*d*) METEREN III. Boek, f. 51.

(*e*) BOR IV. Boek, bl. 169 [238].

(*f*) LANGUETI Epist. Libr. I. Epist. XXXI. p. 65.

(*g*) Sentent. van Alva, bl. 28.

(*b*) BOR IV. Boek, bl. 166 [234].

FILIPS III. lingen een getal van tweeduizend Knegten,
 1568. Duitschers en Nederlanders, op de been ge-
 bragt, met welken zy, hoe slegt voorzien
 van geweer en geschut, hét beleg van Roer-
 monde ondernamen: zeer tegen den zin van
 den Prinse van Oranje, die bedugt was, dat
 de Spanjaards, die de Maaze vast naderden,
 hen overvallen en verlaan zouden. Hy waar-
 schuwde hun, deswege; doch zy pasten wei-
 nig op zynen raad. *Filips, Graaf van Ever-*
stein, met zes of zeven vendelen Knegten en
 eenige Ruiters, noodzaakte hen, eerlang,
 Roermonde te verlaaten, en de wyk te nee-
 men naar Daalhem; by welke Stad, den vyf-
 entwintigsten van Grasmaand, een hevig
 gevegt voorviel, ten nadeele der ballingen,
 die, grootendeels, verlaagen werden (i). De
 voornaamsten, gelyk *Fan van Montigni, Heer*
van Villers, de *Heer van Huy* en anderen wer-
 den, gevangelyk, naar Brussel gevoerd (k).
 Eenigen, die gevlugt waren, werden, sedert,
 met verbeurdverklaring hunner goederen,
 ten lande uit gebannen (l). Terstond na dee-
 ze nederlaag, verliep de bezetting uit Graave
 en Boxmeer, welke Plaatsen wederom van
 Spaansch Krygsvolk voorzien werden. 't
 Verlies, by Daalhem geleeden, bragt te we-
 ge, dat 'er, ook aan deezen kant, niets met
 voordeel tegen Alva kon ondernomen wor-
 den. Doch de aanslag van Graave Lodewyk
 tegen Friesland en Groningen viel gelukki-
 ger uit.

's Prinse
 volk by
 Daalhem
 verlaag-
 gen.

Graave
 wordt
 verlaag-
 ten.

De

(i) LANGUETI *Epist. Libr. I. Epist. XXXI. p. 65.*

(k) VIGLIUS *ad HOPPER. Epist. LVII. p. 474. LVIII. p. 475.*

(l) *Sentent. van Alva, bl. 204, 205.*

De Graaf was tot denzelven voorzien van **FILIPs III** eenen lastbrief zyns Broeders, gedagtekend 1568. te Dillenburg den zesden van Grasmaand. **Oranje** De Prins geeft, by deezen lastbrief, te ken-geeft **nen** ; dat hy de wapenen alleenlyk heeft **Graave** „ opgevat tegen de Spanjaards, welker **Lodewyk** „ wreedheid de Nederlanden in 't uiterste **last tot** „ verderf dreigde te dompelen: waartegen **den togt** „ hy, *by raade der gemeene Staaten*, willende **Fries-** „ voorzien ; zynen Broeder, Graaf Lode- **land.** „ wyk, magtig gemaakt hadt, om Krygs- „ knegten, tot verdediging van 's Lands vry- „ heden, aan te nemen.” Voorts vindt men, **Blyk van** in deezen Lastbrief, het eerste blyk, dat de **'s Prinzen** Prins den Roomschen Godsdienst verlaten **verande-** hadt, also hy de hervormde Leer *het zuiver* **ring van** *woord en dienst Gods* noemt, en zegt, dat hy, **Gods-** „ door de Ingezetenen deezer Landen, zo „ wel *van wegen het Euangelium als de Room-* „ *sche Kerke*, tot het aanneemen der wape- „ nen, verzogt was, hebbende hy ook voor, „ beiderlei gezindheden, by de vryheid van „ Godsdienst, te behouden (m).” 't Is, der- „ halve, te denken, dat hy, eerst na zyne „ aankomst in Duitschland, zig nader in de „ nieuwe Leere hebbende laten onderwyzen, „ eerlang, den hervormden Godsdienst, open- „ lyk, heeft beginnen te belyden ; also ge- „ loofwaardige Schryvers getuigen, dat hy, „ op zyn vertrek uit de Nederlanden, van den- „ zelve, nog weinig smaaks hadt (n). Graaf „ Jan van Nassau, die den Prins veel dienst „ deedt,

(m) Zie de Commissie by **BOEK IV. Boek, bl. 165** [233].

(n) **REYD I. Boek, bl. 3.**

FILIPS III. deedt, en veel op hem vermagt, heeft, waar-
 1568. schynlyk, ook wel iets, tot 's Prinzen ver-
 andering, toegebracht.

XI. Graaf Lodewyk, aan 't hoofd van een
 Graaf Lo-klein Leger, te Embden gekomen, begaf zig,
 dewyk van daar, op hoop van zyne magt, uit de
 bemag-tigt 't Landzaaten, eerlang, te zien aangroeijen,
 Huis te naar Westwoldingerland, alwaar hy zig van
 Wedde. 't *Huis te Wedde*, den Graave van Aremberg
 toebehoorende, meester maakte (o). Dit
 Huis opende hem den weg naar Groninger-
 land: ook maakte het hem den toevoer uit
 Duitschland gemaklyk. Kort hierna, trok

Legert sig op naar Appingad-
 dam. am, neemende aldaar
 zynen intrek, by den Burgemeester *Sebas-
 tiaan Wabbens*, die zyne onderneeming zeer
 begunstigde (p). Vanhier, schreef hy den
 Staaten der Ommelanden aan, dat zy hem
 van penningen voorzien moesten, om zyn
 volk, dat nog ongemonsterd was, eenige
 betaaling te doen. Hy hadt nu zes- of zeven-
 honderd Knegten byeen, waarby, onlangs,
 honderd Ruiters, onder *Adolf van Nassau*, zy-
 nen broeder, gekomen waren. In zyne Ven-
 dels, voerde hy de woorden, *nunc aut nun-
 quam*, dat is, *nu of nooit*, te kennen geeven-
 de, dat men de vryheid, voor altoos, ver-
 looren rekenen moest, zo menze nu niet wist
 te bevegten. De Ommelanden, geraadpleegd
 hebbende met den Heere van Groesbeek, die
 't Stadhouderschap van Groningen, voor
 den Graave van Aremberg, waarnam, kree-
 gen

(o) BOR IV. Boek, bl. 166 [234].

(p) Sentent. van Alva, bl. 223.

gen verlof, om Graave Lodewyk eene soort FILIPSIH.
 van brandschatting te betaalen. Alva, mid- 1568.
 lerwyl van 's Graaven togt kennis bekomen
 hebbende, zondt den Graaf van Aremberg,
 pas te rug gekeerd uit Frankryk, af, om hem
 aan te tasten. Omtrent duizend Spaansche
 en vierhonderd Duitsche Knegten stonden
 onder zyn bevel, benevens eene bende Rui-
 ters, geleid door *Curtio Martinengo*. De Graaf
 van Megen, Stadhouders van Gelderland,
 hadt last, om zig by hem te voegen, aan
 't hoofd van vierhonderd Ruiters en vyftien-
 honderd Knegten. Doch voor zyne aankomst,
 tastte Graaf Lodewyk den Graave van A-
 remberg aan, by 't Klooster *Wittewerum*. Hier
 viel een vinnig gevegt voor, waarin de Spaan-
 schen meenden de overhand gehad te heb-
 ben. Ook week Graaf Lodewyk, terstond
 na den stryd, naar *Slogteren*, en voorts naar
 't Huis te Wedde. De Spanjaards, waanende
 den vyand reeds aan 't vlugten te hebben
 gebragt, drongen den Graaf van Aremberg,
 die Megen liever eerst afgewagt hadt, om
 hem te vervolgen. Graaf Lodewyk, ver-
 kondschapt, dat hem de Spanjaards op de
 hielen zaten, stelde zig in slagorde by 't Kloos-
 ter Heiligerlee, en viel toen de Spaansche
 voorhoede, welke hy geen tyd gaf, om
 zig te schaaren, met zyne Ruiters, aan. Zy
 werdt haast in verwarring gebragt. Twee Slaat de
 hinderlaagen, door Graave Lodewyk, in de Span-
 Slooten gelegd, stooven ook onverhoeds op, schen, by
 betreffende de Spanjaards in de zyden. Arem- 't Kloos-
 bergs benden werden, eerlang, geheellyk ter Hei-
 geslaagen: De Graaf zelf, zig dapperlyk ligerlee.
 VI. DEEL. S wec-

FILIPS III. weerende, sneuvelde in den stryd, nevens
1568. verscheiden' Hopluiden en een aanzienlyk
 getal van gemeenen. Graaf Lodewyk leedt
 geen' zwaarer verlies, dan dat van zynen
 Broeder, Adolf van Nassau, die, in eenen
 aanval op 't Klooster Heiligerlee, welk,
 door de Spanjaards, ingenomen was, door-
 schooten werdt. Voorts behaalde hy hier
 grooten buit en onder anderen zes metaalen
 Veldstukken, die de Stad Groningen den
 Graave van AreMBERGH hadt bygezet. De Slag,
 van welken wy spreken, viel voor op den
 drie-entwintigsten van BloeiMaand (q). Graaf
 Lodewyk sloeg zig, eenige dagen hierna,
 neder voor Groningen, daar men, onder-
 tusschen, den Graaf van Megen met zyn
 volk binnen gelaaten hadt. Zyne magt, schoon
 nu wederom gesterkt, door eenen hoop Rui-
 ters, onder Graave Joost van Schouwenberg,
 en door een groot getal van Friezen en Groningerlanders (r), was egter te zwak, om de
 Stad, met geweld, te winnen (s). Alva hadt,
 daarenboven, den Admiraal *François van Bos-*
huizen, met eenige schepen, gezonden naar
 de Eems en voor Delfzyl, om Graave Lode-
 wyk den toevoer, dien hy, gedeeltelyk, van
 daar bekomen moest, af te snyden. Ook
 bragt de Hertog te wege, dat de Keizer Graa-
 ve Lodewyk, als zynen Leenman, bevel
 zondt, om Groningen en de Ommelanden
 terstond te verlaaten. En schoon de Graaf
 dit bevel niet naarkwam, deedt het egter

Belegert
 Gronin-
 gen.

een

(q) BOR IV. *Boek*, bl. 167 [235, 236].

(r) VIGLIUS *ad HOPPER. Epist.* LVII. p. 473.

(s) BOR IV. *Boek*, bl. 169 [237].

een goed deel van zyn volk, bedugt voor 's FILIPS III. Keizers ongenade, verloopen van voor Gro- 1568.ningen. 't Beleg werdt dan flaauwlyk voortgez^(t). De belegerden deeden, nu en dan, uitvallen, in eenen van welken, de Graaf van Megen eene wonde kreeg (u), waaraan hy, naderhand, overleeden is.

't Gerugt der overwinning by Heiligerlee XII. klonk, ondertuffchen, over 't gantsche Land. Aanflag om den Hertog van Alva te ligten. De Onroomschen, en allen, die den Prinse van Oranje heimelyk waren toegedaan, verheugden 'er zig hertelyk over. Doch Alva werdt, over de tyding van de nederlaag der zynen, zo zeer ontsteken, dat hy, kort na 't ontvangen derzelve, besloot, het vonnis tegen den Prinse van Oranje en anderen te doen uitspreken. De aanslag, die, wat vroeger, tegen zynen persoon, gesmeed was, heeft hem, ongetwyfeld, ook zeer op den Prinse verbitterd. De Heeren van Risoir en Carlo, uit den Huize van der Noot, hadden, met kennisse van Oranje, eenen toeleg ontworpen, om den Hertog, als hy, geduurende de vasten, naar 't Klooster *Groenendaal* by Brussel, gaan zou, te ligten. Carlo, als een Monnik gekleed, uit vrees, zo hy voorgaf, voor den Hertoge, begaf zig in dit Klooster, wagtende op de gelegenheid. Men hadt zes- of zevenhonderd paarden besteld, die zig, niet verre van daar, onthielden. Ook waren 'er vyfhonderd Knegten aangenomen, die, in en om Brussel, moesten oppassen. Doch een

(t) BOR IV. *Boek*, bl. 168 [236].

(*) METEREN III. *Boek*, f. 51 *verf.*

FILIPS III. een van deezen ontdekte den aanslag, kort
 1568. voor de uitvoering, aan den Heere van Li-

Mislukt. Terstond kreeg 'er toen de Hertog berigt van.
 De ontdekker wist niemant te noemen, die
 kennis van den toeleg hadt, dan zynen Hop-
 man, die weleer Ruiters geweest was, on-
 der de Bende des Graaven van Egmond.
 Deez', gevat zynde, liet zig wreedelyk py-
 nigen, en zelfs ter dood brengen, zonder
 eenigen medverwant te willen beklappen (v).
 Alva heeft, ongetwyfeld, den Prins van O-
 ranje verdagt gehouden, van de hand gehad
 te hebben in deezzen aanslag. Het uitspreken
 van zyn vonnis kon dan, vooral na den on-
 gelukkigigen slag by Heiligerlee, niet langer
 worden opgeschort.

Vonnis tegen den Prinse van O-
 ranje, en anderen. Op den agtentwintigsten van Bloei-
 maand, werdt het, op 's Hertogs naam, door den
 Raad der Beroerten, uitgesproken. De Prins
 werdt beschuldigd met de misdaad van ge-
 kwetste Hoogheid, en byzonderlyk ook,
 „ dat hy, na zyne indaaging, en in verag-
 „ ting van dezelve, de wapenen opgevat
 „ hadt tegen den Koning, in welke zyne
 „ wederspannigheid, hy nog bleef volhar-
 „ den. Hy werdt, hierom, voor altoos, uit
 „ 's Konings Staaten gebannen, op straffe
 „ des doods, en alle zyne goederen werden,
 „ ten behoeve des Konings, verbeurd ver-
 „ klaard (w).” Over Graave Lodewyk, over
 de Graaven van den Berg, Kuilenburg en
 Hoog-

(v) MEYEREN III. Boek, f. 50 versf.

(w) Sentent. van Alva, bl. 70.

Hoogstraaten, en zelfs over den Heere van FILIPS III. Brederode, die reeds overleeden was, werdt, 1568. ten zelfden dage, diergelyk een vonnis geveld (x). Doch eenige Edelen en anderen, die gevangen zaten, werden veroordeeld, om onthalsd te worden: onder welken, de bekendsten waren Gysbrecht en Jan van Batenburg, Jakob van Ipendam, Jan van Blois van Treslong, Maximiliaan van Blois gezeid de Kok en de twee Friezen, Sjoert Beima en Hartman Galama (y). 't Gene deezen als misdaad te last gelegd werdt, heeft men reeds, uit het vorig gedeelte deezer Geschiedenisse, kunnen opmaaken. De Heeren van Villers en Huy, die, in 't gevegt by Daalhem, gevangen waren, gingen, op den tweeden van Zommermaand, ter dood. En drie dagen daarna, de Graaven van Egmond en Hoorne, die, op den derden, onder een sterk geleide, van Gend naar Brussel, waren overgebracht.

Terwyl hun geding werdt opgemaakt, had- XIII. den zy en hunne bloedverwanten, zelfs ook Egmond de Staaten van Brabant, veele moeite aan- en Hoorne gewend, om hen, volgens de voorregten van ont- den Lande en van de Vliesorde, te doen oordeelen (z). Doch 't was alles vergeefs. Alva wilde de zaak voor den Raad der Beroerten hebben afgedaan, voor welken, de beschuldigden zig, schriftelyk, zonder behulp van Regtsgeleerden, verantwoordten moesten. Ook deden zy dit beide, byzonderlyk Eg-

(x) VIGLIUS *ad* HOPPER. *Epist.* LXI. p. 481.

(y) Sentent. van Alva, *bl.* 70, 72, 73, 75, 77, 80.

(z) BOR IV. *Boek*, *bl.* 134 [189]. VIGLIUS *ad* HOPPER. *Epist.* XXIII. p. 398. XXIV. p. 400. XXV. p. 402.

Filips III. Egmond, met zo veele rondigheid, dat zy
1568. zig van de voornaamste kladden, die men
 hun aanwreef, voor onpartydigen, volko-
 menlyk, zuiverden (a). Den Heere van Vil-
 lers gaat na, dat hy, geregtelyk ondervraagd
 zynde, Egmond hadt beschuldigd van het
 toestemmen eeniger geweldige voorstellen des
 Prinzen van Oranje, in de byeenkomst te
 Dendermonde; doch dat hy hem, voor zy-
 nen dood, wederom ontschuldigd hadt (b).
 In het vonnis, welk den vierden geveld, en
 door den Hertoge van Alva getekend was,
 werden, beide Egmond en Hoorne, aan mis-
 daad van gekwetste Hoogheid schuldig ver-
 klaard, alzo zy den Prinse van Oranje aan-
 gehangen, de verbonden' Edelen begunstigd,
 en zig, in Vlaanderen en te Doornik, om-
 trent de Onroomschen, kwalyk gekweeten
 hadden. Voorts werden zy ten zwaarde ver-
 weezen, moettende hunne hoofden op staa-
 ken staan, zo lang als 't den Hertoge gelie-
 ven zou. Hunne goederen werden allen ver-
 beurrd verklaard (c). De Historiefchryver
 Hooft verhaalt, uit den mond van *Simon de*
Ryke, Raad van Amsterdam, die 't zeide
 verstaan te hebben van Egmonds oudsten
 Zoon, Filips, dat beide de vonnissen gesteld
 waren op blanken, met 's Konings naam on-
 derfchreeven, en door Alva, in groote me-
 nigte, herwaards gebragt (d): waarom zy
 schee-

Of hunne
 vonnis-
 fen, door
 den Ko-
 ning, ge-
 tekend
 waren.

(a) Zie 't Procès van Egmond bl. 635. en BOR IV. Boek, bl. 139 [195].

(b) VAN DER HAER Init. Tumult. Belg. Libr. II. p. 457.

(c) Sentent. van Alva, bl. 82, 85.

(d) Zie Supplic. aan den Koning by BOR VI. Boek, bl. 341 [463].

scheenen door den Koning getekend te zyn FILIPSIII. 1568.
 (e). Doch dit blykt niet in deeze vonnissen, zo alsze, voor eenige jaaren, in 't licht zyn gegeven. Ook meende Viglius, op den lasten van Bloeimaand, toen de Raad, naar men zeide, reeds bezig was, met het opstellen der twee vonnissen, dat de Hertog, wegens dezelve, vooraf, nog aan den Koning schryven zou (f). Veelligt, hadt 'er Filips al te vooren zyne toestemming aan gegeven, en zal dan deeze toestemming als eene ondertekening van 't vonnis aangemerkt en voortverteld zyn.

De Graaven ontvingen beide het doodvonnis, met manlyke kloekmoedigheid. Egmond vleide zig, tot op 't schavot, nog met de hoop van genade; doch toen Romero, 't hoofd in de schouders haalende, hem te kennen gegeven hadt, dat 'er geene overschoot; knielde hy neder, sprak, van den Bisschop van Ypere geholpen, zyn gebed, kuste een zilveren Kruisbeeld, hem, door den Bisschop, toegereikt, en ontving den jongsten slag, na 't roepen van *Heere, in uwe handen beveel ik mynen geest*: woorden, die Hoorne ook, kort voor zyn einde, doch in 't Latyn, uitsprak. Hy tradt, terstond na Egmond, op 't schavot. Men vindt niet, dat hy zig, in zyn uiterste, met eenige Roomsche plegtigheden, gelyk Egmond, heeft opgehouden. Zo dra hy onthalsd was, werden de beide lichamen gekist; doch de hoofden, twee uuren

(e) HOOFD V. *Boek*, bl. 180.

(f) VIGLIUS *ad HOPPER. Epist. LXI. p. 481.*

FILIPS III. ren lang, op staaken, ten toon gesteld: een
1568. gezigt, dat de aanschouwers zo diep trof,
 dat den Spaanschen Krygsknegten zelvende
 traanen uit de oogen geperst werden (g).
 Gantsch Brussel, ja 't gantsche Land treurde
 om de dood der twee Graaven, en Alva, die
 zig, door deeze strengheid, gevreesd zocht
 te maaken, haalde zig, tevens, den haat van
 de meeste Landzaaten op den hals.

XIV. Niet lang hierna, begaf zig de Hertog naar
 Alva trekt op Groningen, om Graaf Lodewyk te verdry-
 ven. Hy hadt Chiappin Vitelli, met tien Ven-
 tegen Graave delen Duitsche Knegten, het Walsch Regi-
 Lode- ment van den Heere van Hierges en vyf ven-
 wyk. delen van den Heere van Billy, reeds voor-
 uit gezonden, en Hertoge Erik van Brunswyk
 gelaft, zig, met vyftienhonderd paarden, by
 Vitelli te voegen. Vitelli hadt last, om geenen
 slag te waagen, voor dat Alvaby 't Leger
 gekomen zou zyn, 't welk, niet voor den veertienden
 van Hooimaand, geschiedde. Graaf Lodewyk
 was, midlerwyl, reeds voor Alvas aankomst,
 Gronin- opgebroken van voor Groningen, en
 gen ver- en geweeken naar Slogteren, en
 laaten. eerlang naar *Jemmingen*, een Dorp aan de
 Eems, alwaar hy zig nedergeslaagen hadt.
 Slag by De Hertog volgde hem op de hielen: hem
 Jemmin- slag leverende, op den eenentwintigsten van
 gen. Hooimaand. De overmagt der Spaanschen
 en de moedeloosheid en miltzucht van Graave
 Lodewyks knegten, die zig niet weeren wilden,
 zo men hen vooraf niet aan geld hielp,
 veroorzaakten de nederlaag des Graaven.

ven. Een groot gedeelte van zyn Leger, FILIPSIII.
welk nu op zeventuizend man begroot werd 1568.

(b), sneuvelde hier. Al zyn geschut, pak-
kaasje en voorraad bleef in den loop. Hy
zelf bergde zig, zo sommigen willen, in een
schuitje, en ontkwam 't over de Eems. Doch
Alva schreef, 's anderendaags, aan den Raad
van Staate, uit den mond van eenen Luite-
nant van Graave Lodewyk, dat deeze, zig
geheel naakt ontkleed hebbende, de Eems
overgezwommen was (i). Hier verzamelde
hy het deerlyk overschot zyns Legers, trek-
kende, met het zelve, naar Duitschland, tot
versterking van het Leger zyns Broeders,
dat, in 't Land van Trier, verzameld werd.
Doch eene groote menigte van Friezen en
Groningerlanders, die onder hem gediend
hadden, werdt, sedert, met verbeurdver-
klaaring van goederen, ten Lande uit geban-
nen (k).

Oranje, bezig met verzamelen van Krygs-
volk, hieldt, midlerwyl, heimelyk verstand,
hier te lande, smeedende, in den Zomer dee-
zes jaars, eenen aanslag, om Alkmaar en
Hoorn in te neemen. Onze Schryvers spreek-
ken niet van deezen aanslag; doch uit de von-
nissen van den Raad der Beroerten bespeurt
men, dat 'er eenige Friezen en Noordhollan-
ders in gemengd geweest zyn: onder welke
laatstn, *Klaas Koman Reierszoon* van Ouddorp,
Jakob Pieterszoon en *Jan Korneliszoon* van Alk-
maar,

Aanslag
van Oran-
je op Alk-
maar en
Hoorn.

(b) METELEN III. Boek, f. 54 vers.

(i) Brief van Alva, by BOR IV. Boek, bl. 175 [245].

(k) Sentent. van Alva, bl. 188, 189, 190, 191, 193, 194, 219,
221, 222.

FILIPS III. maar, *Antoni van Mechelen, Egbert 't Kind van 1568. Meppelt, Kornelis Korneliszoon, Sybrand Teeuwzoon en Meester Thomas Wybrandszoon* van Schoorl zig onderling verbonden hadden, om den Prins, als hy in Holland komen zou, Alkmaar en Hoorn te doen overgeeven. Doch deeze onderneeming liep te niet, en veelen, die 'er deel aan hadden, werden, naderhand, ten lande uit, gebannen (l). In Slagtmaand, ondernam men nog, in Waterland en in Westfriesland, de trom te roeren, en volk voor den Prinse van Oranje byeen te brengen. Doch de Graaf van Bossu verstrooide den geringen hoop, die hier vergaderd was, ligtelyk, en deedt eenigen, die hem in handen gevallen waren, straffen met de galge (m).

Oranje verdedigt zig, in gedrukte wyschriften, over 't aanneemen der wapenen.

Eer Oranje zig te velde begaf, liet hy, in den aanvang van Oogstmaand, in openbaaren druk, uitgaan verscheiden' meer en min wydluftige Geschriften, vervattende de reschriften, denen, die hem de wapenen hadden doen aanneemen. Hy vertoonde in dezelve „ dat „ de Spanjaards, de Nederlanders, al voor „ lang, by den Koning, verdagt gemaakt „ hebbende van Ketterye, de Inquisitie, onder „ dezelve, hadden doen invoeren, „ met oogmerk, om, op deezen grondslag, „ het gebouw eener willekeurige Regeeringe te vestigen. Dat de Edelen zig hier „ tegen, door een Verzoekschrift, hadden „ verzet, waarop de Beeldstorming gevolgd „ was, welke, in Spanje, ten ergsten, over-

(l) Sentent. van Alva, bl. 185, 187.

(m) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. LXIV. p. 489.

„ Vergebragt, den Koning bewoogen hadt, FILIPS III.
 „ om Alva herwaards te zenden, die schul- 1568.
 „ digen en onschuldigen vervolgte, beroof-
 „ de en ter dood bragt. Dat men zyne Ma-
 „ jesteit, op dat hy geene kennis zou ko-
 „ men neemen van deeze wreedheid, arg-
 „ listiglyk, in Spanje ophieldt. Dat Alva,
 „ ondertuffchen, de voorregten, door den
 „ Koning zelven bezwooren, met voeten
 „ tredende, de Landzaaten voor't Spaansch
 „ geweld bloot stelde. Dat hy, Prins van
 „ Oranje, deeze onheilen voorziende, den
 „ Koning, deswege, reeds voor lang, hadt
 „ gewaarschuwd; doch vergeefs. Waarom
 „ hy, uit medelyden met het verdrukte volk,
 „ en uit regtschaapen zugt voor den dienst
 „ zyner Majesteit, op het verzoek van Room-
 „ schen en Onroomschen beide, eindelyk,
 „ beslooten hadt, de wapenen op te vatten,
 „ tot geen ander einde, dan ter eere Gods,
 „ ter bescherming van Gods woord en van
 „ Gods Dienaars, tot dienst zyner Majesteit,
 „ en tot handhaving van 's Lands voorreg-
 „ ten en vryheden, tegen't geweld der Span-
 „ jaarden. Dat hy goed en bloed veil hadt,
 „ om zulk een einde te bereiken; waartoe
 „ hy reeds, *op eigen kosten*, een treflyk Le-
 „ ger op de been gebragt hadt: ten be-
 „ sluite, verzoekende, dat de Landzaaten
 „ zyne onderneeming wilden begunstigen,
 „ op dat Alva bedwongen, de voorregten
 „ hersteld, de waare Godsdienst vryelyk ge-
 „ oefend mogt worden, en de Landen, on-
 „ der 's Konings Regeering, in vrede en wel-
 „ stand

FILIPSI. „stand bloeijen mogten (n).” Men vindt 1568. niet, dat 'er, van de Spaansche zyde, op deeze Geschriften des Prinzen van Oranje, geantwoord werdt. Alleenlyk, stelde Del Rio, met hulp van Vargas, wat laater, eene verdediging op van het vonnis, welk de Raad der Beroerten, tegen den Prinse, geveld hadt. Doch bekwaame luiden van de Spaansche zyde zelve vonden weinig smaaks in dit Geschrift (o). Omtrent twee jaaren laater, kwam 'er eene wederlegging van 's Prinzen verdediging, uit Spanje, hier te lande. De President Viglius, die last hadt omze te doen drukken, oordeelde, dat 'er te veel ingeroemd werdt op 's Konings genade, waarvan men hier nog byna niets ondervonden hadt (p). Of deeze wederlegging in 't licht gegeven zy, is my niet gebleeken.

Straalen
en Bak-
kerzeel
onthalsd.

't Huis
van Kui-
lenburg
gesloopt.

De geweldige Regtspleegingen des Raads van Beroerte gingen, midlerwyl, haaren gang. De Burgemeester Antoni van Straalen en de Heer van Bakkerzeel werden, in Oogstmaand, gevonnist, om onthalsd te worden. Het Huis van den Graave van Kullenburg te Brussel, alwaar 't Verbond der Edelen eerst ontworpen was, werdt, ten gronde toe, afgebroken. In de plaats, daar 't bestaan hadt, werdt een steenen gedenkzuil opgerecht, waarop de tyd en oorzaak der vernielinge, in vier taalen, gelezen kon worden. Doch deeze zuil werdt, na verloop van eenige jaaren, door de Burgerye, om verre

ge-

(n) Zie BOEK IV. Boek, bl. 181 [253].

(o) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* L p. 458.

(p) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* CLXXXIX. p. 723.

gehaald (q). Sommigen verhaalen, dat de FILIPS III. Graaf van Kuilenburg, sedert, in Holland, 1568. werwaards hy vertrokken was, zulk een afgezonderd leeven leidde, dat hy, zelfs by die van zynen aanhang waren, onbekend gebleeven is (r). Doch hoe weinig grond dit verhaal hebbe, blykt, uit het Register der Resolutien van Holland, waarin men zien kan, dat hy niet alleen onder de Edelen ter Staatsvergaderinge beschreeven; maar ook, in verscheiden' gewigtige zaaken gebruikt is (s). Na verloop van eenige jaaren, heeft hy zig, egter, tot een stil leeven begeben. De Hertog, om de verbonden' Edelen, die nog in 't Land waren, te ontdekken, liet hun, by Brieven, gericht aan de Raaden der byzondere Landschappen, vergiffenis belooven, mids zy zig, binnen dertig dagen, voor hem of zynen Raad, kwamen vertoonen. Doch niemant zo koen, die, op deeze noodiging, verschynen durfde (t).

De Prins van Oranje trok laater te velde xv. dan hy gemeend hadt, alzo hem de beloofde De Prins penningen van hier niet werden overge- van O- maakt, waarom hy 't volk niet monsteren ranje kon. Op de verzekering egter, die hem trekt op. *Mar-* kus Perez, een Antwerpsch Koopman, gaf, dat 'er driemaal honderdduizend Ryksdaalers gereed laagen, besloot hy 'er, eindelyk, toe. In den aanvang van Herfstmaand, brak Staat hy op, van omtrent het Klooster Rommers- zyns Le- dorf, gers.

(q) BOR IV. Boek, bl. 177 [247, 248].

(r) AUBERY Memoir. p. 182.

(s) Resol. Holl. 6, 7, 9 July 1575. bl. 473, 474, 482 enz.

(t) BOR IV. Boek, bl. 177 [248].

FILIPS III.
1568. dorf; in het Trierfche, alwaar zyn Leger verzameld geweest was. 't Bestondt, volgens sommigen (u), uit zesduizend paarden en veertienduizend Knegten; doch over 't juiste getal, verschillen, gelyk meermaaken, de schryvers. Verscheiden' Duitsche, Fransche en bovenal Nederlandsche Edelen verzelden den Prinse, onder welken Graaf Lodewyk van Nassau, de Graaf van Hoogstraaten, Obdam en Sonoi de bekendsten waren, in Holland (v). Ook bevondt zig, in 's Prinzen Leger, *Willem van Lumey, Graaf van der Mark*, die, zo men wil, beloofd hadt, hair en baard te zullen laten groeijen, tot dat hy de dood der Graaven van Egmond en Hoorne gewrooken zou hebben (w). In sommigen van 's Prinzen vendels, las men *Pro lege, grege & Rege*, dat is, *voor de Wet, het Volk en den Koning*; in anderen, was een Pellikaan, zyne jongen met zyn eigen bloed voedende, afgebeeld (x). 't Regenagtig jaargetyde bedorf dermaate de wegen, dat het Leger weinig spoed maaken kon. Ook was men bedugt, dat de Prins, die de Maas over moest, om in 't hert van Brabant te konnen geraaken, die Rivier te hoog gezwollen zou vinden (y), in geval hy genoodzaakt werdt, lang, onder weg, te sukkelen. Hy bragt het egter, eerlang, te *S. Vit*; zyne eigene Heerlykheid, in 't Hertogdom Luxemburg. Vanhier, trok hy,

Hy be-
 magtigt

(u) GROTIJ Annal. I. p. 32.

(v) BOR IV. Boek, bl. 182 [255].

(w) STRADA Dec. I. Libr. VII. p. 385. BOR IV. Boek, bl. 183 [255].

(x) BOR IV. Boek, bl. 182 [255].

(y) LANGUETI Epist. Libr. I. Ep. XXXIII. p. 71. XXXIV. p. 74.

hy, eenige dagen agtereen, herwaards en PHILIPS III. derwaards, bemagtigende, midlerwyl, *A- 1568.* *remberg en Kerpen*, en nog eene of twee plaat- eenige Plaatfen. fen van weinig belang. 't Platte land, met Stilt eene naame de Kerken en Kloosters (z), leeden muitery, veel van zyn Krygsvolk, welk hy schier onder 't alles inwilligen moest, om het voor muite- Krygs- ry te bewaaren, waartoe 't, by gebrek van volk. betaalinge, dreigde over te slaan. Zelfs hadden de beginfels van eenen opstand Nikolaas des Hammes, voor deezen Wapenkonning der Vliesorde en een der eerste tekenaaren van het Verbond der Edelen (a), reeds het leeven gekost, wordende hy, door de muitelingen, doorschooten (b). Doch de Prins, zonderling bekwaam om het gemeen te leiden naar zynen zin, wist deeze beroerte, met een weinig gelds, te stillen (c).

Alva, midlerwyl, onkundig van 's Prin- Alva le- fen eigenlyk oogmerk, hadt zig, met een gert zig Leger, welk men houdt merkelyk sterker by Maas- dan Oranjes Krygsmagt geweest te zyn, tricht. nedergeflaagen, ter linkerzyde van de Maaze, by Maastricht, zig aldaar vast verschansen- de en begraavende. Hy hadt voor, den Prins, Zyn toe- die 't Land tusschen den Ryn en de Maaze leg. haast kaal gegeten zou hebben, hier te stuiten, en te noodzaaken tot het afdanken zynner benden; weinig denkende, dat hyze, eerlang, over de Maaze, te wagten hadt. Te weeten, Oranje, den doortogt, door De Prins Luik, trekt o-

(z) Brief van Alva by BOR IV. Boek, bl. 184 [257].

(a) Zie hier voor, bl. 123.

(b) LANGUETI Epist. Libr. I. Epist. XXXIII. p. 71.

(c) STRADA Dec. I. Libr. VII. p. 390.

FILIPS III. Luik, over den Stroom, te vergeefs, verzogt
 1568. hebbende, en zig ontbloot vindende van ge-
 ver de reedschap, om bruggen te slaan, waarin hy
 Maaze. ook, door Alva, gehinderd zou geworden
 zyn; besloot, eindelyk, op den zevenden van
 Wynmaand, des avonds, by *Stochem*, tus-
 schen Maastricht en Roermonde, daar de
 Stroom waadbaar was, met zyne gantsche
 magt, over te trekken: 't welk, naar men
 schryft, in 't gezigt van Alva, gelukkiglyk,
 verrigt werdt. Om de kragt der afloopende
 Riviere te breeken, hadt hy, naar 't voor-
 beeld van Julius Cezar, eenige gelederen Rui-
 ters, midden in dezelve, geplaatst, beneden
 welken, het gantsche Leger, met geschut en
 pakkaadje, behouden overtrok (*d*). Hadt de
 Prins, toen, terstond, op het Leger des Her-
 togs, kunnen aantrekken, 't zou, meent men,
 in de eerste verbaasdheid, die deeze onver-
 wachte overtocht veroorzaakt hadt, hebben
 kunnen geslaagen worden. Doch de nacht en
 de vermoeidheid van 's Prinsen benden ge-
 Alva wei- hengen dit niet. 's Anderendaags, poogde
 gert te de Prins den Hertog, in eenen veldslag, in
 slaan. te wikkelen; doch deeze bleef, by zyn voor-
 neemen, om zynen vyand, zonder slag, en
 enkelyk door mangel van voorraad, het veld
 te doen ruimen (*e*). Hy hieldt zig, derhal-
 ve, in zyn voordeel, tot dat Oranje genood-
 zaakt werdt van legerplaats te veranderen,
 wanneer hy hem op de hielen volgde, en
 schutgevaarten hieldt met 's Prinsen agter-
 hoe-

(*d*) METZTEN III. *Boek*, f. 55.

(*e*) STRADA *Dec. I. Libr. VII. p. 387, 389.*

hoede, tot nadeel van wederzyde. In een ELIJS III.
 van deze schutgevaarten, zo sommigen wil- 1568.
 len, sneuvelde de Graaf van Hoogstraaten Dood
 (f). Doch anderen melden, dat hy, wat laa- van den
 ter, zig selv' by ongeluk gekwetst hebben- Graave
 de, aan zyn einde kwam (g). Alva deed, van
 wyders, den Prinse veel nadeels, door hem, Hoog-
 aan alle kanten, den toevoer af te snyden: straaten.
 hem, daarenboven, noodzaakende, meer dan
 twintig reizen, van Legerplaats te verande-
 ren, waardoor zyn volk, vrugteloos, afge-
 mat werdt. Hy hoopte ook even vrugteloos,
 dat hem de eene of de andere Stad van aan-
 belang de poorten openen zou: alzo 'er gee-
 ne zo koen was, die dit, in 't gezigt van
 Alva's Leger, zou hebben durven ondernee-
 men. Zo veel tegenspoeds maakte den Prins
 verdrietig. Hier sloeg het jaargetyde toe en
 de naderende winter, dien hy op 't vlakke
 veld niet doorbrengen kon. Ook kwam 'er Oranje
 geen geld uit de Nederlanden in 't Leger: heeft
 hebbende den Prinse, in de plaats van drie- geld ge-
 maalhonderdduizend, die hem beloofd wa- brek.
 ren, niet meer dan tien- of twaalfduizend
 Ryksdaalers ontvangen (h). Hy besloot dan, Hy trekt
 eindelyk, in Slagtmaand, door Henegouwen, naar
 naar den Franſchen bodem te trekken, en Frank-
 zig te voegen by het, ryk. Leger der Hugenooten,
 onder den Prinse van Condé. Alva volgde
 hem, tot by Kameryk, alwaar hy zig neder-
 sloeg, zonder verder te willen trekken (i).

De

(f) STRADA *Dec. I. Libr. VII. p. 391.*

(g) BOR IV. *Boek, bl. 184 [257].*

(h) BOR IV. *Boek, bl. 184 [256].*

(i) VIGLIUS *ad HOPPER. Epist. LXVII. p. 494.*

FILIP. III. De Prins was, in 't begin van Wintermaand, 1568. reeds tot Soissons gevorderd, toen de Heer van Schomberg, afgezonden door Koning Karel den IX, om met hem in onderhandeling te treden, zyn volk wist te beweegen, tot het staaken van den voorttogt. Zy begonden dan voor te geeven, dat zy, niet tegen Frankryk, maar tegen den Hertog van Alva, waren aangenomen, begeerende, voorts, op den Duitschen bodem, te rug gevoerd en afbetaald te worden. De Prins was genoodzaakt, hun te wille te zyn. Hy voerde zyne afgematte benden, in 't felst van den Winter, door Champagne en Lotharingen, naar Straatsburg (*k*), daar hy, zyn gescht en krygsbehoefden te gelde gemaakt hebbende, hen hielp aan een gedeelte der verdiende soldye (*l*), en voorts afdanken deedt. Alleenlyk, behieldt hy tien- of twaalfhonderd Ruiters in zynen dienst (*m*), met welken hy zig, in Grasmaand des volgenden jaars, voegde by den Hertog van Tweebrugge (*n*), die, tot onderstand van den Prinse van Condé, naar Frankryk trok. Dus ongelukkig slaagde de eerste onderneeming des Prinzen van Oranje, waarvan veelen de verlossing der Nederlanden verwagt hadden. Alva was zo trots op zynen voorspoed, dat hy eene zegepraalende intrede deedt in Brussel, op den tweewintigsten van Wintermaand. Paus Pius de

1569.

(*k*) LANGUETI Epist. Libr. I. Epist. XXXVIII. p. 83. Epist. XXXIX. p. 83, 84.

(*l*) LANGUETI Epist. Libr. I. Ep. XLI. p. 85.

(*m*) METEREN III. Boek, f. 56.

(*n*) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. LI. p. 463. Ep. LXXV. p. 513.

De V. vereerde hem, eerlang, met eenen Philips III. 1569.
 Hoed en zwaard, ryk van goud en gesteent- Alva laat
 ten (o). Ook liet hy zig, sedert, van het ge- zig een
 schut, by Jemmingen veroverd, een metaa- beeld
 len Standbeeld gieten, welk, in 't jaar 1571, maaken.
 in het Kasteel te Antwerpen, geplaatst werdt,
 met een Latynsch Opschrift, waarby hem het
stillen der beroerten, 't verjaagen der muitelingen,
't bezorgen van den Godsdienst, het handbaaven
der gerechtigheid en 't bevreedigen der Landschappen
 toegeschreeven werdt. Doch deeze ver-
 waandheid stak den Nederlandschen adel zo
 zeer in 't oog, dat de meesten, die hem uiter-
 lyk scheenen aan te hangen, in hun hert, al-
 lengskens, afkeeriger van hem werden (p).
 Ook was het afwerpen van dit praalbeeld het
 eerste werk, dat zyn opvolget in de Land-
 voogdye, Don Louis de Requesens, in den
 aanvang des jaars 1574, ondernam (q).

Ondertusschen bleef de Prins van Oranje XVI.
 in Frankryk, tot in 't midden des jaars 1569, De Prins
 woonende aldaar eenige onderneemingen by, keert we-
 ten dienste der Hugenooten. Doch den Her- derom
 tof van Tweebrugge, op den elfden van Zo- naar
 mermaand, overleeden zynde, besloot hy het Duitfch-
 land.
 Leger te verlaten, en, alleenlyk van vyf
 perfoonen verzeld, in onbekend gewaad, met
 groot gevaar zyns leevens, naar Duitschland,
 te keeren (r).

De Hertog van Alva oordeelde, na 't ver- De ver-
 dry- volging

(o) STRADA Dec. I. Libr. VII. p. 369. BOEK V. Boek, bl. Wakkert
 194 [270].

(p) BOEK IV. Boek, bl. 184 [257]. STRAD. Dec. I. Libr. VII. p. 397.

(q) METEREN III. Boek, f. 01. STRADA Dec. I. Libr. VIII.

p. 433.

(r) BOEK V. Boek, bl. 193 [269].

FILIP III. dryven van den Prinse van Oranje, de han-
1569. den ruim te hebben, omze, op nieuws, te
 weder- slaan aan het onderzoeken der genen, die zig,
 om. in de voorgaande beroerten, vergreepen had-
 den. 't Vervolgen, veroordeelen en straffen

Verfchei- wakkerde dan wederom; doch te gelyk ook
 den' het vlugten van veele Ingezetenen, willende
 Hand- men, dat, omtrent deezen tyd, eene groote
 werks- menigte van Wollenweevers, uit Vlaanderen,
 luiden geweeken is, die 's Lands bloeyende Hand-
 vlugten. werken, naar Duitschland, en vooral ook
 naar Engeland, hebben overgebracht (s). Men

Alva
 eischt de
 Privile-
 gien op.

Geeft de
 Crimi-
 neele Or-
 donnan-
 tien uit.

kan van het getal der geweekenen eenigszins
 oordeelen, uit het getal der zulken, die, door
 den Raad der Beroerten, geregtelyk in-
 gedaagd zynde, gebannen werden: welk,
 in Slagtmaand deezes jaars, al meer dan
 achtduizend beliep (t). Alva ook, zig ge-
 prangd vindende, door de byzondere voor-
 regten der Steden, die hem geduurig wer-
 den tegengeworpen, om de verbeurdver-
 klaaring van alle de goederen der verweeze-
 nen te ontgaan, beval, omtrent deezen tyd,
 dat elk zyne Voorregten en Gewoonten in
 geschrift stellen en aan hem overleveren zou;
 't welk men ook vindt, door sommige Landen
 en Steden, geschied te zyn (u). Voorts, gaf hy,
 in 't volgend jaar, twee algemeene Ordonnan-
 tien op de Crimineele Regtsoefening uit, die
 men houdt verstandelyk te zyn ingesteld (v);
 doch

(s) METIEN III. Boek, f. 56 vers.

(t) VIGLIUS ad HOPP. Epist. CXII. p. 547.

(u) Zie Groot Utr. Plakaatb. I. Deel, bl. 425, 426, 431.

(v) Zie dezelve in 't Groot-Plakaatb. II. Deel, Kol. 1007,
 1046.

doch de uitvoering derzelven werdt, in 't FILIPS III. jaar 1576, opgeschort (w), tot dat anders, 1569. by de algemeene Staaten, verstaan zou zyn; 't welk naderhand niet gevolgd is; hoewel men zig, in Gelderland, in Holland en in 't Stigt, alwaar, sedert, onzes weetens, geene andere algemeene Ordonnantie op de Crimineele Regtsoefening is gemaakt, nog, grootendeels, naar die des Hertogs van Alva, gedraagt. Men houdt Viglius, in 't gemeen, voor den opsteller deezer Ordonnantien: en hy zelf geeft te kennen, dat zy, door den geheimen Raad, ontworpen zyn, alwaar hy President was, en 't voornaamste werk deedt. Hy voegt 'er egter by, dat Vargas en andere Leden van den Raad der Beroerten eenige punten by deeze Ordonnantien hadden gevoegd, die met de Privilegien der Landen niet overeenkwamen, of waarin dezelve begrepen werden verkort te zyn (x). En dit is, ongetwyfeld, de oorzaak geweest, waarom het invoeren deezer Ordonnantien werdt opgeschort.

't Voornaamste egter, dat den Hertoge, Hy zoekt den tien- in 't jaar 1569, bezig hieldt, was het ontwerp den Pen- om eene nieuwe en zwaare belasting te leggen op alle de Nederlanden. Tot hiertoe hadt hy den algemeenen Staaten nog geene nieuwe bede gedaan. De verzegeling van honderdenvyftigduizend ponden, die hy den Staaten van Holland, reeds in Bloei maand des voorleeden jaars, afgeverg'd hadt (y), was toegestaan, onder zekere voorwaarden, die voeren.

(w) Groot-Plakaatb. 1. Deel, Kol. 4.

(x) VIGLIUS ad HOPPER. Ep. CXI. p. 586. Ep. CXXII. p. 607.

(y) Resol. Holl. 12, 13 May 1568. bl. 1, 7.

FILIPS III. de Hertog weigerde te volbrengen (z). Even-
1569. wel schynt men, wat laater, hieromtrent, over-
 een gekomen te zyn: waarna de verzegeling
 geschied was (a). Men hadt zig verbonden,
 de Hoofdsom, binnen korten tyd, af te los-
 sen: en moest, om hiertoe in staat te zyn,
 in de Lente dezes jaars, Renten verkoopen;
 en den grooten Impost op de Wynen, nog een
 jaar, inwilligen (b). Voorts hadden die van
 Holland, in de gewoone Bede van honderd-
 duizend guldens, voor nog een jaar, bewil-
 ligd (c). Doch deze inkomsten konden de
 kosten niet goedmaaken, die Alva, ten dee-
 zen tyde, doen moest. Hy was dan op mid-
 delen bedagt, om meer gelds van de Landen te
 trekken. Men hadt, in Spanje, eene soort
 van schattingen in gebruik, die op de ver-
 kogte goederen geheeven werden, en van
 welken de Hertog zelf, voorgaf, in zyne
 Stad Alva, groote inkomsten te trekken.
 Deezen wilde hy, ook hier te lande, invoe-
 ren, gelyk hy reeds, by zyne intrede, te
 Diedenhoven, aan Barlaïmont en Noirkar-
 mes, verklaard hadt (d). 't Kwam 'er alleen-
 lyk op aan, omze den Staaten smaakelyk te
 maaken. Hy raadpleegde hierover, vooraf,
 met eenige Leden der drie Raaden, en on-
 der anderen met den President Viglius; van
 wiens aantekeningen omtrent dit stuk wy ons,
 hier

Raad-
 pleeging-
 en hier
 over ten
 Hove.

(z) Resol. Holl. 29 Sept. 1568. N. 42, 44.

(a) Resol. Holl. 21 Dec. 1568. bl. 46 ad calcem Anni 1569.
 bl. 104.

(b) Resol. Holl. 10 Febr. 1569. bl. 9.

(c) Resol. Holl. 19 Juny 1568. bl. 27, 29.

(d) VIGLIUS Comm. de Decimo Den. Cap. V. VI. XI. in
 Anal. Belg. Tom. I. P. I. p. 288, 290, 291.

hier en vervolgens, doorgaans, bedienen zul- FILIPS III.
 len; hun voorstaande, dat hy van zins was, 1569.
 een' honderdften penning eens te vorderen
 van alle goederen zonder onderscheid; en
 nog een' tienden penning der roerende en
 een' twintigsten der onroerende goederen, zo
 dikwils als dezelve verkogt werden. Men
 vertoonde hem, hierop „ dat de Koning, in
 „ 't jaar 1556, insgelyks een' honderdften
 „ penning geeischt hadt; waartoe de Staa-
 „ ten niet hadden kunnen bewilligen, voor
 „ reden geevende, dat de Ingezetenen niet
 „ te beweegen zouden zyn, om hunnen staat
 „ open te leggen: waarom zyne Majesteit.
 „ den gevorderden honderdften penning,
 „ met eene bepaalde som, hadt laten af-
 „ koopen.” Men voegde 'er by „ dat de
 „ Hertog kans moest zien; om deeze zwa-
 „ righeid weg te neemen, eer hy besloot den
 „ honderdften penning te doen eiffchen.”
 En toen hy verklaarde, hiertoe raad te wee-
 ten, hielt men hem, op 't stuk van den
 tienden penning der roerende goederen, te
 betaalen door den verkooper, voor „ dat Zwaarig-
 „ dezelve, byna onmogelyk, en niet dan heden
 „ met zwaare kosten, zou te heffen zyn, en tegen den
 „ tot veel bedrog gelegenheid geeven. Dat de tienden
 „ prys der waaren geweldig ryzen zou, alzo Penning.
 „ de buitenlanders hunne goederen zo veel
 „ hooger houden zouden, als 'er, hier, op 't
 „ verkoopen, zwaarer belasting gelegd was.
 „ Dat de Bondgenooten, veelligt, ook zou-
 „ den klaagen, dat zulk eene belasting streedt
 „ met de gemaakte overeenkomsten, volgens
 „ welken zy, onder betaaling der gewoon-

FILIP III., lyke tollen en regten, hier te lande, mog-
 1569. „ ten komen handelen.” Doch de Hertog
 bragt hiertegen in „ dat de tiende Penning
 „ eene zeer regtmaatige belasting was, als
 „ waardoor het eene Landschap niet be-
 „ zwaard werdt boven het andere. Ook zou
 „ zy den Staaten ontheffen van de lastige
 „ verzegelingen en verkooping van Ren-
 „ ten, om welken te lossen, men zig, na't
 „ invoeren van den tienden Penning, van
 „ de Verpondingen en Hoofdgelden zou
 „ kunnen bedienen.” Voorts dagt hy „ dat
 „ de verkoopers, gereedelyk, een behoor-
 „ den te geeven, als zy negen behielden.”

Heime-
 lyk oog-
 merk van
 Alva,
 in het
 dringen
 op deeze
 belasting.

Zig naderhand uitlaetende, over de heime-
 lyke reden, waarom hy op deeze belasting
 gesteld was, verklaarde hy „ dat 's Vorsten
 „ gezag te veel leedt, door het geduurig
 „ vorderen van onderstand, die, veelyds,
 „ niet werdt toegestaan, dan na 't verkry-
 „ gen van buitenspoorige Privilegien. Dat
 „ men, hierom, een altoosduurend middel
 „ van belasting invoeren moest, en den Ko-
 „ ning ontheffen van de moeite der herhaal-
 „ de Beden. Dat 'er, tot het stigten en on-
 „ derhouden der nieuwe Sterkten, geld noo-
 „ dig was. Dat de tiende Penning meest
 „ tot laste van Koopluiden en Handwerks-
 „ luiden komen zou; doch de Landluiden,
 „ den Adel en de Geestelykheid, daarente-
 „ gen, wederom weinig drukken. Dat hy van
 „ zins was, de belastingen op de Leevens-
 „ middelen af te schaffen, als de tiende Pen-
 „ ning ingewilligd zou zyn. Dat men dier-
 „ gelyke belastingen, in Spanje en in ande-

„ re Gewesten, met eenen goeden uitslag, FILIPS III.
 „ hadt ingevoerd: dat sommige Gewesten ge- 1569.
 „ woon waren uitkoop van zulke belasting-
 „ gen te doen, en de beloofde penningen
 „ te vinden, uit Imposten op de Leevens-
 „ middelen, aan welken de Gemeente meer
 „ gewoon was. Dat men dit, ook hier, aan
 „ eenige Landschappen, zou kunnen ver-
 „ gunnen. Dat de tiende penning, alomme,
 „ veel opbrengen moest, alzo hy 'er, uit
 „ zyne Stad Alva alleen, jaarlyks, veertig-
 „ tig- of vyftigduizend Dukzaten van trok:”

De Leden der drie Raaden, kundiger van Breed
 den toestand der Nederlanden dan de Her- Verhoog
 tog, merkten hiertegen aan „ dat men on- daar te
 „ derscheid tusschen Spanje en deeze Lan- gen.
 „ den maaken moest. Dat Spanje niet zo zeer
 „ door Koophandel en Handwerken bestondt,
 „ als uit goede en uitgestrekte Landeryen.
 „ Dat ons land, daarentegen, klein was, en
 „ voornaamlyk door neering en handel be-
 „ staan moest. Dat Spanje geene nabuuren
 „ hadt dan de zee en 't gebergte; doch dat
 „ de Nederlanden van handeldryvende Ge-
 „ westen omringd waren, die geschaapen
 „ stonden, de neering naar zig te trekken,
 „ zo draze hier zwaar belast werdt. Dat Her-
 „ tog Filips van Bourgondie, wien men de
 „ opkomst der Nederlanden te danken hadt,
 „ altoos zorg hadt gedraagen om den Koop-
 „ handel, maatiglyk, te belasten, en de Lee-
 „ vensmiddelen laag in prys te houden: 't
 „ welk, uit de Verbonden van Koophandel,
 „ met Engeland gemaakt, en uit de vryhe-
 „ den, aan uitheemsche Koopluiden verleend,

FILIPSIIL. „ kon worden afgenomen. Dat, wat de nieu-
1569. „ we Sterkten betrof, men dezelve niet be-
 „ hoorde op te regten, dan wanneer men 'er
 „ middelen toe hadt, en tegenwoordig lie-
 „ ver, voor het welonderhouden der oude
 „ Grensvestingen, zorg draagen. Op 't gene
 „ wegens een duurzaam middel van belas-
 „ ting gezeid was, moest men aanmerken,
 „ dat de belastingen, hier, van ouds, naar
 „ den nood, plagten verligt of verzwaaard te
 „ worden. Dat men de Landluiden ontlasten
 „ wilde was goed, mids de last niet geheel-
 „ lyk op de Koopluiden en Ingezetenen der
 „ Steden nederkwame, en men Sint Pieters
 „ outer niet afbrak, om Sint Pauwels op te
 „ bouwen. Dat het, eindelyk, den Raaden
 „ grootelyks verwonderde, dat de Hertog,
 „ uit de eene Stad Alva, zo veele inkomsten
 „ trok; doch dat zy niet voorby konden,
 „ hem daarmede geluk te wenschen (e).”

De Her-
 tog eischt
 den hon-
 derdften,
 twintig-
 sten en
 tienden
 Penning.

Hunne redenen deden Alya niet veran-
 deren van gedagten. Hy hadt zig, onder-
 tusschen, gereed gemaakt, om zynen eisch
 met grond te doen, en, onder anderen in
 Holland, de *Quohieren* van den tienden Pen-
 ning, die, laatstelyk, in 't jaar 1561, ge-
 heeven was, door Gemagtigden, doen on-
 derzoeken (f). Voorts beschreef hy de Staa-
 ten der oude of aangeërfde Nederlanden te-
 gen den twintigsten van Lentemaand (g), te
 Brussel, alwaar hy, door den Raadsheer de
 Bruxelles, den honderdften, twintigsten en
 tien-

(e) VIGLIU Comment. p. 287-291.

(f) Resol. Holl. 26 Febr. 6 Maars 1569. bl. 12, 15.

(g) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. Ll. p. 463.

tienden penning eischen deedt: welke twee Philip III laatste belastingen komen zouden, in de plaats 1569. der gewoone en buitengewoone jaarlyksche Beden. Tot verklaaring van-deezen eisch, deedt de Hertog, wyders, zeggen, dat vreemdelingen, hunne waaren hier ter markt brengende, voor den eersten verkoop, vry zouden zyn van den tienden penning: waaromze, zyns oordeels, door de belasting, die op de volgende verkooping en gelegd werdt, niet zouden worden afgeschrikt, om hier te komen handelen (b).

De Staaten, raadpleegende op 's Hertogs De Staa- voorslag, vonden de minste zwaarigheid, in ten behet toestaan van den honderdsten penning willigen eens. Die van Holland bewilligden hierin in den in Grasmaand, onder zekere bepaalingen honderd- (i). Doch in den tienden en twintigsten Penning, vonden de Staaten in 't gemeen merkelyke zwaarigheden (k). In Holland, bewil- In Hol- ligden egter de Edelen en Dordrecht, schoor- land, de voetende, in deeze belasting. Doch de ande- Edelen re vyf Steden bleeven, eenen geruimen tyd, en Dor- weigerig. Zy vertoonden den Hertoge „ dat ook in „ Holland, laag en aan zee gelegen, niet dentien- „ dan met zwaare kosten, tegen de over- den. „ stroomingen, kon beveiligd worden. Dat De vyf „ men deeze kosten niet vinden kon, dan Steden „ uit het voordeel, dat de Zeevaart en Koop- eerst, „ handel aanbragt. Dat de Vorsten van den weigerig. „ Lande, hierom, den Koophandel, van o-
ver

(b) Zie de Propositzie in de Resol. Holl. 24 Maart 1569. bl. 22-27. en by HOR V. Boek, bl. 201 [280].

(i) Resol. Holl. 14 April 1569. bl. 32.

(k) VIGLIII Comment. p. 291.

FILIPS III. „ ver lang, door allerlei middelen, aange-
 1569. „ moedigd en bevoorregt hadden. Doch dat
 „ het heffen van den tienden en twintigsten
 „ Penning geschaapen stondt een gantsch ver-
 „ loop van Zeevaart en Koophandel te ver-
 „ oorzaaken. Dat die van Brabant, Vlaan-
 „ deren en andere Gewesten, gewoon de
 „ Oosterfche en andere waaren, in Holland,
 „ te koopen van Ingezetenen, dieze, uit zee
 „ komende, hadden opgekogt; zig, zeker-
 „ lyk, op vreemde markten, of by vreem-
 „ delingen, in Holland, vervoegen zouden,
 „ zo dra de eerste verkoop, die Ingezetenen
 „ deden, met eenen tienden Penning, be-
 „ zwaard werdt. Dat hierop 't verloop van
 „ den Koophandel, neeringen en handwer-
 „ ken volgen moest; wanneer de Koningook
 „ zeer geringe inkomsten van den tienden
 „ Penning trekken zou. Dat 's Lands wee-
 „ veryen zouden moeten vervallen, alzo de
 „ vreemden de Hollandsche stoffen niet zou-
 „ den willen koopen, zo de verkoopers de-
 „ zelve een tiende hooger in prys hielden
 „ dan te vooren, gelyk zy zouden moeten
 „ doen, om de nieuwe belasting te vinden.
 „ Dat men hiertegen niet kon inbrengen,
 „ dat de Koopluiden den tienden penning
 „ minder behoorden te winnen, en hunne
 „ stoffen tot den ouden prys te geeven; al-
 „ zo 'er, vertrouwde men, geene Kooplui-
 „ den zouden gevonden worden, die zig, te
 „ vooren, niet met de winst van eenen tien-
 „ den penning te vrede zouden gehouden
 „ hebben. Dat, wyders, alle Koopmanschap
 „ geene winst gaf, en de Koopman dikwils
 met

„ met schade verkoopen moest, om aan geld ^{FILIPS III.}
 „ te geraaken: in welk geval, de tiende pen- 1569.
 „ ning hem, boven maate, bezwaaren zou.
 „ Dat de Koopluiden de waaren, hier te lan-
 „ de vallende, over zee verzenden moesten,
 „ onzeker of dezelve behouden overkomen
 „ en winst geeven zouden of niet, waarom
 „ het onredelyk schein, hun, hier, van dee-
 „ ze waaren den tienden penning te doen
 „ betaalen. Dat de tiende penning ook zeer
 „ ten laste van de armen zou komen, die de
 „ Hertog schein te willen verligten; alzo zy
 „ de eet- en andere waaren, in 't klein, en,
 „ gemeenlyk, na datze, meer dan eens ver-
 „ kocht waren, koopen moesten. Dat de
 „ Haringvaart en kleine visschery vervallen
 „ zou, zo men 'er den tienden penning van
 „ zou moeten geeven. Dat de twintigste
 „ penning van de onroerende goederen ook
 „ een ondraaglyke last zou zyn, alzo thans,
 „ nu de honderdste penning was toegestaan,
 „ een Huis, dat slegts eens in dit jaar ver-
 „ kocht werdt, 't gene, dikwils, uit nood ge-
 „ schiedde, zes honderdste penningen zou
 „ moeten betaalen. Dat dit de eigenaars bui-
 „ ten staat stellen zou, om de lasten, op de
 „ huizen staande, te voldoen enz.” 't Slot van
 dit Vertoog was eene verklaring, dat de E-
 delen en Dordrecht, in den tienden en twin-
 tigsten Penning, die, kortheidshalve, de tiende
 Penning genoemd werdt, gelyk wy dien voor-
 taan ook noemen zullen, bewilligd hadden;
 doch dat de andere vyf Steden, in de plaatse ^{en bieden}
 des tienden pennigs, twee jaaren na 't op- ^{nog een'}
 brengen van den tegenwoordigen, nog een' ^{honderd-}
 hon- ^{sten Pen-}
 ning.

FILIP III. honderdsten penning wilden opbrengen (1).
1569. Alva, zeer onvergenoegd over de onwil-

Alva
zoekt de
Staaten,
door be-
dreigin-
gen, tot
bewilli-
ging te
dringen.

ligheid der Staaten, belaste den byzonderen
Stadhouderen, met naame ook den Graave
van Boffu, alle vlyt aan te wenden, om zy-
nen eisch te doen toestaan. Ook dreigde hy
sommigen, dat hy 's Konings gezag gebrui-
ken zou, om hen tot bewilliging te nood-
zaaken, alzo zyne Majesteit den tienden Pen-
ning volstrektelyk begeerde. Somtyds, meng-
de hy 'er onder, dat eenige Staaten, die zig,
in de voorgaande beroerten, kwalyk gekwee-
ten hadden, die schuld wel met den tienden
Penning boeten mogten. Eenigen dreigde hy
met bezetting van Spaansch Krygsvolk. Doch
die van Henegouwen, Artois en Namen liet
hy, door Barlaimont en Noirkarmes, voor-
houden, dat het hem min om den tien-
den Penning dan om de behoudenis van 's
Konings gezag te doen was: waardoor zy de
eersten tot bewilliging bewoogen werden.
Hun voorbeeld werdt, met meerder of min-
der bepaalingen, door anderen, gevolgd (m).
De vyf Hollandfche Steden zelve, sterk ge-
drongen wordende door den Graave van Bos-
su, bewilligden in Bloeimaand; hoewel de
Stad Amsterdam 't Besluit langst tegen hielt,
en in de *Abte van Consent* stellen liet, dat zy
bewilligde, *als overstemd zynde* (n). Utrecht al-
leen bleef weigerig, biedende, in de plaatse
van den honderdsten, tienden en twintig-
sten penning, eerst twee-enzeventig-, nader-
hand

De vyf
Holland-
fche Ste-
den be-
willigen.
Amster-
dam
laatst.
Utrecht
alleen
blyft wei-
gerig.

(1) Resol. Holl. 26 April 1569. bl. 37.

(m) VIGLII Comment. p. 291-294.

(n) Resol. Moll. 17 May 3 Juny 1569. bl. 49, 52.

hand honderd-, en toen, honderdenvyftig-FILIPs III.
 duizend guldens^(o). Doch de Hertog was hier- 1569.
 over zo gestoord, dat hy bezetting binnen U-
 trecht zondt, om de Staaten te noodzaaken
 tot volkomen' bewilling ^(p).

Hy hadt niet willen gedoogen, dat de Staa- Alva wil,
 ten, die bewilligd hadden, eenige voorwaar- in plaats
 den bedongen, by de Acte van Consent. Doch van den
 hy niet toe, dat zy de zwaarigheden in 't tienden
 heffen des tienden Pennings, by byzondere Penning,
 smeekschriften, aan hem vertoonden, beloo- met twee
 vende daarop, alsdan, gunstiglyk te zullen millioe-
 letten. Doch deeze zwaarigheden werden, in nen te
 de Raaden van Staate en der Geldmiddelen, vrede
 dien de Hertog raadpleegen moest, zo groot zyn.
 gevonden, dat hy, geenen kans ziende, om
 den tienden Pennig met vrugt te doen hef-
 fen, eindelyk, in Wynmaand, op den raad,
 zo geloofd werdt, van den Geheimschryver
 Jozef de Courteville, besloot, in de plaats
 van den zelven, te vrede te zyn met twee
 millioenen 's jaars van alle de Nederlanden,
 voor den tyd van zeven jaaren; waarby hy
 nog een' honderdften Penning wilde gevoegd
 hebben, om tegen een' onverwagten nood te
 te worden opgelegd. Doch hy bemerkte haast,
 dat de honderdste Penning den meesten niet
 geviel. Ook vreesde hy, kort hierna, dat de
 bewilliging in den tienden Penning, die reeds
 gegeven was, wederom ingetrokken worden
 zou, wanneer hy een nieuw voorstel deedt.
 Hierom veranderde hy, federt, van gedag-
 ten,

(o) BOR V. Boek, bl. 206, 207 [227], 223 [310].

(p) BOR V. Boek, bl. 207 [228].

FILIPS III. ten, en besloot den tienden Penning, voor 1569. zekere somme en tyd, te laten afkooopen (g).

Hy vorderde toen van de Nederlanden in 't gemeen dezelfde twee millioenen, en van Holland, tweehonderdeenenzeventigduizend guldens 's jaars, voor den tyd van zes jaaren, boven eenen tweeden honderdsten penning, binnen denzelfden tyd. Doch de Staaten van Holland, voorziende, dat men eerst, by voorhadt, hun, na verloop der zes jaaren, met den tienden Penning, te blyven belasten, en geenen wil hebbende, om eenen tweeden honderdsten Penning op te brengen; sloegen den eisch des Hertogs, in 't eerst, af (r). Eenige anderen bewilligden in den uitkoop, voor den tyd van twee jaaren (s). Doch alzo Alva gaarne eene eenpaarige bewilliging gezien hadt, die nogtans bezwaarlyk te verkrygen was, moest hy 't stuk des tienden Pennings, eenige maanden, steeken laten.

Dit ha-
pert, in 't
eerst, by
Holland
en ande-
ren.

XVII. Ook verschaftte hem de onlust, tusschen Onlusten Engeland en deeze landen gereezen, thans met En- werk in overvloed. Eenige Italiaansche Koop- land. luiden hadden, op het einde des voorleeden jaars, agthonderdduizend Kroonen, te schepe, herwaards gezonden, ten dienste des Hertogs van Alva. De schepen, op welken men deeze penningen verdeeld hadt, door Fransche Vrybuiters, gejaagd wordende, waren genoodzaakt geweest, in eenige Engelsche havens in te loopen, alwaar de Koningin het geld, dat zy verstondt, niet den Koning van Span-

(g) VIGLII Comment. p. 294.

(r) Resol. Holl. 14 Nov. 1569. bl. 79.

(s) VIGLII Comment. p. 295.

Spanje, maar byzondere Perfoonen toe te behooren, in beslag hadt doen neemen (t), 1569. voorgeevende, het zelve ter leen te willen houden (u). Ook gafze den eigenaaren zekerheid, voor hoofdsom en rente. Doch Alva nam dit der Koninginne zo kwalyk af, dat hy terstond alle Engelsche goederen hier te lande beslaan en den invoer der Engelsche Wollenstoffen verbieden deedt. In Engeland besloeg men ook de Nederlandsche goederen, die meerder waren, dan 'er van de Engelschen hier werden gevonden (v). Alle handel met Engeland stondt, hierop, stil (w). Zelfs vindt men van 't neemen van eenige Nederlandsche schepen, door de Engelschen, gewaagd. Ook begonden de Engelschen, in de Lente des jaars 1569, hunnen handel, van Antwerpen, te verleggen op Hamburg, werwaards wel agttien schepen in zee staken (x). Alva zondt toen den Raadsheer *Affonville* naar Engeland, die, als slegts van eenen Koning, lyken bewindsman afgevaardigd, geen gehoor, by de Koninginne, verwerven kon (y). Naderhand werden 'er andere Gezanten afgevaardigd (z): doch de twist werdt niet bygelegd voor 't jaar 1573, wanneer men, by voorraad, overeen kwam, om den onderlingen handel wederom open te stellen (a). Hier-

op

(t) LANGUETI *Epist. Libr. I. Ep. XXXV. XXXVI. p. 76, 77.*(u) TASSIS *Comment. Libr. I. p. 145.*(v) BOR V. *Boek, bl. 196 [272]. Vide & Act. Publ. Angl. Tom. VI. P. IV. p. 153.*(w) VIGLIUS *ad HOPPER. Epist. LXXIX. p. 519. LXIX. p. 502.*(x) LANGUETI *Epist. Libr. I. Ep. XXXVIII. p. 83. XL. p. 86.*(y) BOR V. *Boek, bl. 199 [277].*(z) *Voyez aussi WALSHINGH. Lettr. XXX. p. 42. XXXVIII. p. 51.*(a) BOR V. *Boek, bl. 201 [279].*

FRANS III. op volgde een eindelyk Verdrag, in 't vol-
 1569. gende jaar. Doch de Nederlanders verlooren, by deeze onlust, elf tonnen gouds aan geld, of aan goederen, door de Engelschen, verkogt, en nog zo veel aan 't gene bedorven, of verduisterd was. In Engeland, hadt men den Ingezetenen, wier goederen, hier te lande, aangeslaagen waren, vergoeding gedaan uit de Nederlandsche goederen, in Engeland bekommerd. Doch de Koning streek hier alles, wat van de aangeslaagen' Engelsche goederen kwam, naar zig, zonder te gehengen, dat de Nederlanders een gedeelte hunner schade aan dezelve verhaalden (b).

XVIII. De onlusten met Engeland, die hevigt
 't Volk waren, toen de tiende penning gevorderd
 klaagt o- werdt, maakten, zo wel als 't gerugt deezer
 ver de Regeering. nieuwe schatting, de gemeente alomme gaande. 't Klaagen over Alvas strenge regeering
 werd algemeen, en hy zelf bleef 'er niet on-
 kundig van, doordien hy eenige luiden aan-
 hielt, by 't gemeen, *zeven stuivers Luiden* ge-
 noemd, om datze zo veel 's daags verdienen; welken hem geduurig berigt gaven van
 't gene 'er, onder 't volk, gesproken werdt.
 Oranje, die zig thans in Duitschland be-
 vondt, kreeg ook, in 't heimelyk, kennis
 van den toestand der zaaken hier te lande,
 uit Meester Paulus Buis, die, van de 'Dag-
 vaart te Brussel te rug keerende, zyne me-
 degemagtigden vooruit liet reizen, voorwen-
 dende nog iets in Brabant te doen te hebben,
 en over nagt en dag naar Dillenburg toog,
 daar

Buis trekt
 naar den
 Prinse
 van O-
 ranje.

(b) METELEN III. Boek, f. 57. HOOFD V. Boek, bl. 201.

daar hy zig, flegts een etmaal, by den Prin-^{FILIPPS III.}se, ophieldt, en niet boven drie dagen, na 1569. de andere Gemagtigden, wederom in Hol-land kwam (c). Hy was, ten deezen tyde, Holland Pensionaris van Leiden, en hadt, geduurende ver de gevangenis van 's Lands Advokaat, en ^{schuift} by afwezendheid van den Pensionaris van ^{het aan-}Dordrecht, somtyds, de Dagvaart waarge-^{stellen}nommen (d). Na de dood van van den Einde, ^{van ee-}in Lentemaand deezes jaars voorgevallen, ^{nen Ad-}vokaat. beslooten de Staaten, voor eerst, geenen Advokaat aan te neemen (e), schoon 'er verscheiden' waren, die hunnen dienst hadden aangeboden: van welk besluit geene andere reden schynt te zyn geweest, dan dat zy Meester *Dirk van der Nyenburg*, die hun, door Alva, aangepreezen was (f), noch afwyzen durfden, noch aanneemen wilden. Doch toen men, na 't uitbersten van den oorlog in Holland, Alva niet meer behoefde te ontzien, werdt Meester Paulus Buis, tot 's Lands Advokaat, aangesteld. Hy hieldt, van den tyd zynere reize naar Dillenburg af, met kennisse der Heeren van Zwieten en Kalslagen, geduurig heimelyk verstant met Oranje: waartoe men, somtyds, in stilte, te Alfen, byeen kwam, op een Huis van den Heere van Kalslagen, *Jakob Koppier*, uit wiens mond, de Historieschryver BOR deeze byzonderheid te boek stelt (g).

Oran-

(c) BOR V. Boek, bl. 202 [239].

(d) Resol. Holl. 29 January 1569. bl. 5.

(e) Resol. Holl. 4 April 1570, bl. 14.

(f) Resol. Holl. 22 Nov. 1569, bl. 34. 28 Aug. 1571. bl. 66.

(g) BOR V. Boek, bl. 202 [239].

FILIPS III. Oranje, uit Buis, berigt van den staat der
 1569. Landen bekomen hebbende, besloot, zo men
 De Prins wil (b), op den raad, hem, in Frankryk, ge-
 geeft be-geven, door den Admiraal de Coligni, 't ge-
 stellingen luk der wapenen, dat hem te lande tegen-
 ter zee geloopen was, ter zee te beproeven, en aan
 uit. eenige gevlugte Edelen, Koopluiden en an-
 deren, lastbrieven te geeven, om, met sche-
 pen, die sommigen, voor eigen' rekening, in
 zee bragten, te vrybuit te vaaren. Hy stelde
 dan Jonkheer *Adriaan van Bergen*, *Heere van Dol-*
hain, aan, tot zynen Onder-Admiraal over
 eenige schepen, die onder bevel stonden van
 Jonkheer *Lodewyk van Bergen*, des Onder-
 Admiraals Broeder, Jonkheer *Albrecht van*
Egmond, Jonkheer *Lancelot van Brederode*,
 Bastaardbroeder van Heere *Henrik*, *Adriaan*
Menning, *Jan Broek*, *Nikolaas Ruikhaver* (i),
Barthold Entes van Mentheda, *Willem van*
Imbise, *Dirk van Breemen* (k), *Kornelis Geer-*
lofz Roobol, *Fokke Abelszoon*, *Egbert en Juriaan*
Wybrandszoonen, *Jan Klaaszoon Spiegel* (l), *Dirk*
Duivel, *Jan van Troye* (m), en verscheiden'
 anderen: welker getal, van tyd tot tyd, aan-

Voor-
 naamste
 Bevel-
 hebbers
 zyner
 Vloote.

Hun last.

wies. Zy hadden last van den Prinse „ om
 „ den Steden, Plaatsen of Ingezetenen van
 „ het Roomsche Ryk, Engeland, Deenemar-
 „ ke, Zweeden, Frankryk, en allen ande-
 „ ren, die den worde Gods en hem waren
 „ togedaan, niet te beschadigen:” doch dee-

ze

(b) METELEN III. *Boek*, f. 59.

(i) Sentent. van Alva, bl. 246.

(k) BOR V. *Boek*, bl. 208 [239].

(l) Sentent. van Alva, bl. 243, 246.

(m) Resol. Holl. 29 Juny 1570. bl. 45.

ze laft werdt kwalyk naargekomen. De sche-^{FILIPSIH.}
pen hielden zig, gemeenlyk, op, in de En- 1569.
gelfche zeehavens, daar zy, ter oorzaake van Hunne
het ongenoegen tuffchen de Koninginne en bedry-
Alva, gedoogd werden; of te Rochelle in ven.
Frankryk, daar de Hugenooten meefter wa-
ren, of op de Rivieren de Elve en de Eems.
Zelfs ontzagen zy zig niet, 't Vlie in te loo-
pen (n), en op en langs de Zuiderzee te stroo-
pen: waarom men, in den Zomer deezes jaars,
te Amsterdam, een Oorlogfchip en eenige
platbodemde Schuiten te water bragt, die de
vrybuiters verdreeven, en drie derzelven ge-
vangen namen, welken hun bedryf, met den
hals, boeten moeften (o). Weinig laater, vie-
len de *Watergeuzen*, dus noemde men 's Prin-
fen Zeevolk, in de Grietenye van Viglius
Broeder, in Friesland, alwaar zy 't Klooster
Weerd aan koolen leiden. Ook deeden zy ee-
ne landing op Ameland, daar zy 't Huis plon-
derden van den Heere *Pieter van Kamminga*,
en op ter Schelling, daar 't Huis des Graa-
ven van Aremberg verwoeft werdt. Ook
voerdenze, van hier, den Droffwaard en Pas-
toor gevangelyk met zig (p). Doch 't voor-
naamfte, dat zy, hier omtrent, verrigtten,
was het neemen van twee Vlooten van zes-
tig en veertig fchepen, die, langs het Vlie,
naar Amsterdam wilden; en, na 't betaalen
van losgeld, vry raakten (q). Naderhand be-
le-

(n) METELEN III. *Boek*, f. 59.

(o) Refol. Holl. 19 Aug. 1569. *bl.* 60.

(p) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* LXXXVII. p. 537. LXXXIX.

p. 542.

(q) BOR V. *Boek*, *bl.* 208 [289].

PHILIPS III. legerde de Heer van Dolhain de Schans Delf-
1569. zyl te water, met eenige Schepen; doch *Garper Robles*, Heer van Billy, die over eene Vloot, welke, naar 't schynt, te Amsterdam uitgeruft was (r), gebied voerde, noodzaakte hem, omtrent het einde van Slagtmaand, de plaats te verlaaten en zee te kiezen (s).

Ongeluk- Jan Broek van Amsterdam, een wakker
kig einde Hopman, viel, omtrent deezen tyd, den Ham-
van Jan burgeren in handen, die hem, als een zeeroof-
Broek. ver, 't hoofd afloegen (t): waaruit, zo wel als uit het ter dood brengen van eenigen te Amsterdam, afte neemen is, dat men 's Prin- sen lastbrieven niet erkennen wilde: alzo men de gevangen' Watergeuzen, anders, niet ge- lyk zeeroovers, maar naar Krygsgebruik, ge- handeld zou hebben.

Onder- Ook werdt, over de wettigheid van 's
zoek, o- Prinzen lastbrieven, ten deezen tyde, in en
ver de omtrent de Nederlanden, getwift: oordee-
wettig- lende sommigen, dat hy, geen Regt van Op-
heid van perste magt bezittende in eenigen der Neder-
's Prinzen landen, hier, geen last tot het voeren van
lastbrie- oorlog vermogt te geeven (u). Anderen
ven. meenden, dat zyn Prinsdom Oranje hem hier- toe regt gaf (v). Doch de beste en voor- naamste grond van zyn Regt was het verzoek veeler voornaame Nederlanderen, die, tegen bezwooren' Voorregten, verdrukt wordende, geoordeeld hadden, hem te mogen verkiesen, om hen, door de wapenen, te beschermen.

On-

(r) Resol. Holl. 15 Juny 1570. bl. 45.

(s) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. XCIV. p. 552.

(t) METERN III. Boek, f. 59.

(u) METERN III. Boek, f. 59.

(v) HOOF V. Boek, bl. 218.

Ondertuffchen, maakten't de Watergeuzen FILIPSIII. zo grof, met berooven van vrienden en on- 1569. zydigen, dat de Prins, hierover misnoegd, Dolhain den Heer van Dolhain, die ook geene reke- wordt af- ning deedt van den bekomen buit, eerst ee- gezet. nigen tyd in hegtenis hieldt, en toen van zyn ampt ontfloeg (w). Doch ik meen, dat dit eerst in 't volgende jaar gebeurde, na dat de Watergeuzen, bedugt voor de Vloot, die, te Amfterdam en in 't Noorderkwartier, tegen hen uitgeruft werdt, de Friefche kusten, in Lentemaand, verlaaten hadden (x).

Midlerwyl, rustte de Prins niet, met het XIX. uitvinden en te werk stellen van veelere Handel middelen, om den begonnen Kryg voort te van Oran- zetten, houdende heimelyke briefwisseling je, om zig met voornaame Luiden, in de Nederlanden, van eeni- zo om, door hunne hulp, zig van de eene of ge Steden de andere Stad meester te maaken (y), als te maa- om eenige penningen in 't Land te verzame- ken. len, tot bevordering zyner oogmerken. Men Bedekte befchreef, in deeze bedekte onderhandelin- schryf- gen, die, naar 't fcheen, over zekere Koop- wyze. manschap gehouden werden, Plaatsen en Perfoonen, onder verbloemde benaamingen, noemende Holland, *Koper*; Gelderland *Staal*; Overyffel, *Tin*; Amfterdam, *Saturnus*; den Haage, *Jupiter*; Delft, *Apollo*; Leiden, *Merkuur*; Alkmaar, *Pluto*; 't Vlie, *Titan*; Texel, *Boreas*; Embden, *Brunswyk*; Dillenburg, *Dantzig*; Wezel, *Koppenhagen*; den Prins van Oranje, *Maarten Willemszoon*; den Her-
tog

(w) BOR V. *Boek*, bl. 208 [290].

(x) VIGLIUS *ad HOPPER. Epist. LXXIII. p. 509.*

(y) METELEN III. *Boek*, f. 59 *vers.*

FILIP III. tog van Alva, *Paulus van Alblas*; de Konin-
1569. gin van Engeland, *Henrik Filipszoon*; Diderik
 Sonoi, *Daniel van Zante* of *Nathanael van Kal-*
kar; Albrecht van Hugtenbroek, *Adolf van*

Volmagt
aan Ba-
sius en
Sonoi. Zan; enz. De Prins gaf ook, ten deezen ty-
 de, bevel aan Meester *Joan Basius*, om, op
 zynen naam, nieuwe bestellingen ter zee uit
 te geeven, trekkende de lastbrieven, door
 hem, te vooren, verleend, allen wederom
1570. in (z). En om de verzameling van pennin-

gen, in de Nederlanden, met ernst, door te
 zetten, verleende hy, hiertoe, op den ze-
 venden van Sprokkelmaand des volgenden
 jaars, schriftelyke volmagt aan Jonkheer Di-
 derik Sonoi; die eenige Predikanten en an-
 deren aanstelde, om, in Holland, in 't Stigt
 Geldver- en elders, met groot gevaar, geld byeen te
 zameling-zamelen (a). Veelen yverden hierin, om hun
 gewisse gerust te stellen; anderen dreef de
 eerzugt, om, niet minder dan hunne geloofs-
 genooten, uit te munten; eenigen gaven geld,
 om hunne schepen en goederen, op zee, te
 beveiligen. Ook vindt men, dat 'er eene aan-
 zienlyke somme beloofd werdt, onder beding,
 dat menze niet zou behoeven te betaalen,
 voor dat de Prins een talryk heir op de been
 hadt (b).

Holland De Staaten van Holland, eindelyk besloo-
 besluit ten hebbende, om, in plaats van den tien-
 den tien- den en twintigsten Penning, tweehonderd
 den Pen- eenenzeventigduizend guldens 's jaars, voor
 ning afte den
 koopen.

(z) BOR V. *Boek*, bl. 223 [309, 310].

(a) BOR V. *Boek*, bl. 224 [312].

(b) HOOFT V. *Boek*, bl. 210.

den tyd van zes jaaren, op te brengen (c), FILIPSH. 1570.
 waren den gantschen Zomer bezig, om mid-
 delen te beraamen, tot het vinden deezer
 penningen. Zy verzogten en verkreegen Ok-
 troi, op 's Konings naam, om, ten dien ein-
 de, eene menigte van nieuwe Imposten in te
 voeren (d). Doch alzo de andere Landschap-
 pen nog niet bewilligd hadden, bleef't werk
 der belastinge ook steeken, in Holland. In 't Moeite in
 Stigt, haperde 't insgelyks nog geweldig. Hier 't Stigt.
 hadt de Geestelykheid den Hertoge vertoond,
 dat het haar, volgens 's Pausen Bulle in *Cæna*
Domini, niet vryftondt, zulk eene schatting
 op te brengen, zonder Pauselyk verlof. Men
 hadt zelfs deeze Bulle, met kennis van den
 geheimen Raad, onlangs, gedrukt, in 't licht
 gegeven: 't welk Alva zo euvel nam, dat hy
 den Geheimschryver De la Torre, die 't ver-
 lof getekend hadt; eerst, in zyn huis, in heg-
 tenis hieldt (e), en toen verboodt, in een rond
 jaar, zyn Ampt te oefenen. Kort hierna, Plakaat op het drukken.
 kwam 'er een Plakaat uit, waarby 't gantsche
 bewind der Drukkerye aan eenen Gemagtig-
 de gesteld werdt, en verbooden, iet in 't licht
 te geeven, zonder byzondere goedkeuring
 (f). Men hielt dit Plakaat, door Vargas,
 gesmeed te zyn, die zig van de hulp van den
 beroemden *Arias Montanus* bediend hadt. En
 Viglius schryft, dat de geheime Raad, aan
 wien anderszins 't ontwerpen van diergely-
 ke

(c) Resol. Holl. May en 19 Juny 1570, bl. 35, 43.

(d) Zie het in de Resol. Holl. 19 Juny 1570. bl. 45.

(e) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* LXXII. p. 507.

(f) BOE V. Boek, bl. 225 [313].

FILIP III. ke Plakaaten stondt, hun deeze eer niet mis-
1570. gunde (g). Midlerwyl, bedreef de bezetting,
 die Alva binnen Utrecht gelegd hadt, veel
 moedwil in de Stad, persende der Gemeente
 vierentwintighonderd guldens af, ter weeke.
 's Lands Staaten waren, ten deezen tyde,
 ook voor den Raad der Beroerten gedagvaard,
 om zig, wegens 't voorgevallene in 't jaar
 1566, te verantwoorden (h). Lang en hevig
 werdt hier tegens hen gepleit: 't welk zy,
 met een taai geduld en onbezweeken moed,
 doorstonden, wetende, dat men 't slegts toe-
 leide, om hen, door allerlei wegen, te dwin-
 gen tot bewilliging in de geeischte schatting:
 waartoe zy niet verstaan konden. Men be-
 schuldigde hun, dat zy te slap tegen de On-
 roomschen geweest waren, en beroerte had-
 den gedoogd, die zy, geweldigerhand, moes-
 ten belet hebben. Doch sommige Spaansch-
 gezinden zelve oordeelden, dat zy, met het
 wederstaan van Brederode en Oranje, veel-
 eer, lof hadden ingelegd (i). Zy antwoord-
 den „ dat zy niet gewoon waren byeen te
 „ komen, dan byzonderlyk beschreeven zyn-
 „ de, en dan nog alleen over zaaken van geld-
 „ middelen. 't Stillen der beroerten stondt,
 „ meendenze, niet aan hun, maar aan den
 „ Koning en aan 's Konings Stadhouder.” Die
 van de Stad in 't byzonder beriepen zig op
 den last en het voorbeeld der Landvoog-
 desse, welk zy, omtrent de Onroomschen,
 stiptelyk gevolgd hadden. Doch Alva, dit
 te-

Alva's

(g) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* LXXIII. p. 509.

(h) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* XCII. p. 547.

(i) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* LXXII. p. 508. CV. p. 571.

tegenspreken niet konnende dulden, ver-
 klaarde, in Hooimaand, de vyf Kerken van
 Utrecht, de Edelen, die 't Verdrag met de
 Onroomschen gemaakt hadden, en de Ste-
 den Utrecht, Amersfoort, Wyk te Duur-
 stede en Reenen vervallen van het voorregt,
 om ter Staatsvergadering te mogen verschy-
 nen, met verbeurtenis van alle andere Vry-
 heden, tot dat de Koning ander bevel gee-
 ven zou. Doch die van Utrecht beriepen zig,
 van dit Vonnis, op den Koning zelven, en
 zonden *Willem Veuzel*, Deken van S. Pieter,
 naar Spanje, om hunne zaak te verdedigen,
 die zig, hierin, ook deftig en vrymoediglyk
 kweet. Alva stondt, ondertuffchen, den Wet-
 houderen van Utrecht toe, in hunnen dienst
 te volharden: doch 't Hof kreeg bevel, om
 geene Staaten meer te beschryven. Meester
Floris Thin toog dikwils naar Brabant, om Al-
 va te vermurwen. Men boodt, in de plaats
 van honderdenvyftig, honderdtwe-enzeftig,
 en eindelyk honderdentagtigduizend guldens,
 om van bezetting ontlafte te zyn, en 't beroep
 op den Koning voortgang te doen hebben.
 Doch de Hertog liet zig nergens door ver-
 zetten (k). De nieuwe Nederlanden, gelyk
 menze noemde, om datze Keizer Karel,
 nieuwlings, waren aangekomen, en niet aan-
 geërfd van zyne voorzaaten, kogten den
 tienden penning af, Gelderland met vyf hon-
 derdenvyfdruizend guldens; Friesland met
 eenhonderdagtewintigduizend, Overysfel
 en

Floris III.
 1570.

Vonnis
 tegen de
 Stigt-
 schen,

Men laet
 de nieu-
 we Ne-
 derlan-
 den den
 tienden
 Penning
 afkoo-
 pen.

(k) BOR V. Boek, bl. 208 enz. [290 enz.] 223 [310], 229
 [318], 235 enz. [326 enz.].

FILIPUS III. en Drente met vierennegentigduizend, Groningen en Ommelanden met zestigduizend guldens; en Lingen met tienduizend Ryksdaalers (l). Die van Utrecht oordeelden, insgelyks, tot de nieuwe Staaten te behooren, en, uit dien hoofde, ook den tienden Penning te mogen afkopen. Doch Alva wilde hen, tegen alle reden, onder de aangeërfde Landen, gerekend hebben (m).

XX. Twee dagen na 't uitspreken van het vonnis tegen Utrecht, op den zestienden van Hooimaand, deedt de Hertog, te Antwerpen, eene algemeene vergiffenis afkondigen, voor alle berouwhebbende Ketteren. Doch alzo de Leeraars, Ouderlingen en Diakenen der Onroomschen; zulken, die Leeraars hadden geherbergd; zulken, die de wapenen hadden opgevat tegen hun Vaderland; die daartoe penningen hadden verzameld of opgebragt; die eenig geweld aan geestelyke goederen en personen hadden gepleegd; de Verbondtekenars en inleveraars van 't Verzoekschrift aan de Hertoginne; alle Regenten, Oversten van Plaatsen en Amptenaars, die zig in den oproer gemengd hadden, en verscheiden' anderen van de vergiffenis waren uitgeslooten; ten ware zy, binnen zes maanden, welke tyd naderhand verlengd werdt, in persoon, of door gemagtigden, voor den Hertoge, verscheenen; vindt men nauwlyks iemand, die zig op deeze vergiffenis verlaaten durfde (n). Weinige en geringe luiden maakten 'er,

Algemeene vergiffenis afgekondigd.

Zy baart weinig gerustheid.

(l) BOR V. Boek, bl. 223 [310].

(m) VIGLIUS Comment. p. 292.

(n) VIGLIUS ad HOPFER. Epist. CIII. p. 567. CVIII. p. 573.

er, alleenlyk, gebruik van (o). Ook was de ^{FILIPSIJ} zugt tot vervolgen nog zo sterk, dat de Her- ^{1570:} tog, weinige weeken geleeden, vier afgeval- ^{Vier af-} len' Priesters, die lang in den Haage gevan- ^{gewee-} gen gezeten hadden, hadt doen ter dood bren- ^{ken'} gen (p). De President Viglius hadt het eerste ^{Priesters} Ontwerp der algemeene vergiffenis gemaakt ^{geregt.} (q), enze veel ruimer begreepen. Anderen hadden 'er, naderhand, de meeste bepaal- gen bygevoegd, waarom hy vreesde, dat de Koning, van wiens zagtmoedigheid men, tot hiertoe, grootte verwagting gehad hadt, ter oorzaake van deeze bepaaingen, voor gie- rig en wreed, zou worden uitgekreeten. Ook schreef hy, omtrent deezen tyd, dat men, in Spanje, van ouds, zig goedertierener te- gen de doolenden of oproerigen gedraagen hadt, dan men nu in de Nederlanden deedt (r). Omtrent deezen tyd, was Koning Philips, Vierde voor de vierde reize, in de Egt verbonden, ^{Huwelyk} met Anna, Dogter van Keizer Maximiliaan ^{van Ko-} den II. Zyne derde Gemaalin, Izabelle van ^{ning Fi-} Valois, was, in 't voorleeden jaar, overlee- ^{lips.} den, weinige maanden na de dood van den Erfprins Karel, dien de Koning, om rede- ^{Dood} nen van staat, en, zegt men, om de groo- ^{van Prins} te gemeenzaamheid met de Koninginne, die ^{Karel} hem, te vooren, ter Vrouwe beloofd ge- weest was, hadt doen van kant helpen. Ook wil men, dat de dood der Koninginne, door ver-

(o) BOR V. Boek, bl. 230 enz. [319 enz.].

(p) BOR V. Boek, bl. 225 [312].

(q) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. LXVIII. p. 498.

(r) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. LXXXII. p. 524.

FILIP III. vergif, was verhaast (r). De Koninglyke Bruid, **1570.** Anna van Oostenryk, kwam, in Oogstmaand, in de Nederlanden, en ging, in Herfstmaand, van Vlissingen, onder zeil, naar Spanje, alwaar zy, in agt dagen, behouden aankwam (t). Oranje hadt zynen Gemagtigde over de zeezaaken, Joan Basius, uitdrukkelyk bevolen, zorg te draagen, dat 's Prinsen Schepen der Vloote, die 's Keizers Dogter overvoerde, geen het minste belet deeden. In haaken aan 's reize door de Nederlanden, was zy, door Konings 's Lands Staaten, begroet en begiftigd (u). Bruid.

Die van Holland ontmoetten haar, te Nieuwmeegen, haar aanbiedende een geschenk van negentwintigduizend ponden. Alva oordeelde, dat de geschenken der Staaten aan Tapyten, met het wapen van elk Landfchap bestikt, aan lynwaaten, en aan andere meubelen moesten besteed worden (v). De byzondere Staaten, werden 'er, sedert, schriftelyk, door den Hertoge, en door den Koning zelf, van, voor bedankt (w). Haarlem sloeg, in Voorslag om den Stadhouder Boffu een geschenk te doen. Hooftmaand dezes jaars, en naderhand meermaalen, ter Vergaderinge van Holland, voor, dat men den Graave van Boffu ook tien of twaalfduizend ponden behoorde te schenken (x). Doch de andere Leden, zyn Stadhouderfchap en den gantschen staat van 's Lands Regeeringe aan 't waggelen ziende, stelden de raad-

(s) BOR IV. Boek, bl. 160 [225]. HOORT IV. Boek, bl. 119. STRADA Dec. I. Libr. VII. p. 355.

(r) TASSIS Comment. Libr. I. p. 143.

(u) BOR V. Boek, bl. 225 [313], 233 [322].

(v) Refol. Holl. 28 July 1570. bl. 51.

(w) Refol. Holl. 16 Febr. 19 April 1571. bl. 10, 29.

(x) Refol. Holl. 28 July 1570. bl. 50.

raadpleegingen hierover, van tyd tot tyd, uit ^{Financiën} Eindelyk beslootenze, in Bloemaand des jaars 1570. 1571, den Stadhouder, tegen Paaschen toe- komende, tienduizend ponden te doen be- taalen (y). Doch toen deeze tyd kwam, was de staat des Lands reeds zo zeer veranderd, dat Bossu dit geschenk, zekerlyk, nimmer ontvangen heeft.

Het Huwelyk van 's Keizers Dogter deedt ^{XXI} nadeel aan de zaaken des Prinzen van Oran- ^{Oranje.} je in Duitschland. Verscheiden' gevlugte E- ^{zoekt on-} delen, onder welken de Graaven van Kuilen- ^{derstand} berg en van den Berge waren, verzogten, om- ^{in 't Duit-} trent deezen tyd, de bescherming en voor- ^{sche Ryk.} spraak des Keizers en der Duitfche Vorsten, op den Ryksdag te Spiers. Doch Alvas Ge- magtigden, die hier ook tegenwoordig wa- ren, beweerende, dat het den Koning van Spanje vrystondt, zyne wederspannige on- derzaaten te straffen, wisten te wege te bren- gen, dat 'er geen besluit werdt genomen (z). Ook zal de Keizer, die, in 't voorleeden jaar, zynen Broeder, te vergeefs, naar Spanje ge- zonden hadt, om Oranje met den Koning te bevredigen (a), nu, na 't sluiten van het Hu- welyk zynen Dogter, minder aandrang gevon- den hebben, om eene onzekere verzoening te helpen bevorderen.

Maar, terwyl Oranje, te Spiers, de be- ^{Aansta-} vrediging van Filips met de Nederlanden ^{gan van} scheen te zoeken, smeedde hy den eenen aan- ^{Oranje} slag na den anderen, op verscheiden' Hol- ^{op ver-} land- ^{scheiden*} Steden, ^{als}

(y) Refol. Holl. 19 May 1571. bl. 19.

(z) BOR V. Boek, bl. 228 [316].

(a) HOORT V. Boek, bl. 203.

Philips III. landſche en andere Steden: die egter allen
1570. mislukten (b). Van Vliſſingen en Enkhuizen
Vliſſin- poogde hy zig, op éenen tyd, meeſter te
gen, maaken, door ſchepen, die, op de Eems,
 onder Hopman *Poppo Ufkens*, en te Breemen,
 onder Sonoi, werden uitgeruſt. Doch de
 Regeering van Embden, deedt het geſchut
 ligen van 's Prinſen ſchepen: waardoor de
 tyd, geſchikt tot den togt naar Vliſſingen,
Enkhuiz- verliep. Ook hadt de onderneeming op Enk-
zen, huizen geenen voortgang, alzo Sonoi, in
 Bloei maand, berigt kreeg, dat de Enkhuizers
 beſlooten hadden, noch van de eene, noch
 van de andere party, eenige bezetting in te
 neemen (c). Sedert, werdt 'er, heimelyk,
 gehandeld, om Enkhuizen, Hoorn en Me-
 denblik, aan 's Prinſen zyde, te brengen:
 waartoe zig gebruiken lieten *Richard Klaas-*
zoon van Enkhuizen, Predikant der Gerefor-
 meerden, en *Jan Klaaszoon Sloop*, die nader-
 hand Burgemeeſter werdt, te Edam. Zy ga-
 ven van 's Prinſen toeleg, te Enkhuizen, ken-
 nis aan verſcheiden' voornaame Burgers, en
 zelfs aan eenige Leden der Regeeringe. De
 handel bleef egter bedekt; doch 't liep nog
 meer dan een jaar aan, eer de Steden van
 't Noorderkwartier zig voor den Prinſe ver-
 klaarden. Om Dordrecht, Briele, Delft en
Dor- Rotterdam te doen omſlaan, werden, inſge-
drecht, lyks, eenige vrugtelooze poogingen aange-
Briele, wend (d). Men zegt zig van Dordrecht en
Delft, den Briele meeſter te maaken, door middel
Rotter- van
dam,

(b) METEEN III. Boek, f. 59 verſ.

(c) BOR V. Boek, bl. 227, [315].

(d) BOR V. Boek, bl. 233 [323], 238 [330].

van *Jan Gysbrechtszoon Koning*, die, met zynen FILIPS III. Vader en Oom, te Dordrecht woonagtig, 1570. heimelyk verstand hieldt. Doch hunne briefwisseling ontdekt zynde, werdt Koning gevat, en te Bruffel verbrand (e). 's Prinsen gedagten liepen, insgelyks, op Deventer. Hy en Dehieldt hier ook heimelyk verstand met eenige venter. Burgers, die hem de Stad zouden leveren, zo dra hy 'er voorkwam. Doch de togt derwaards, die laat in 't jaar voorgenomen schein, werdt belet, door den zwaaren sneeuw, die de wegen onbruikbaar maakte. De Prins liet den weg tusschen Dillenburg en Wezel, door eenige honderden boeren, betreden; terwyl hy en zynè Broeders hen, een stuk wegs, te voet, volgden. Hy moest egter, verhinderd door 't zwaar opperwater, dat op den sneeuw volgde, den togt staaken. Ook kreeg Pacheco, die binnen Deventer geboodt, eenige lugt van den aanslag, welke zeer bedekt gebleeven was, schoon 'er ook Vrouwen van wisten, hebbende eene derzelven dien geopenbaard aan den Historieschryver VAN REYD, die zig, ten deezen tyde, binnen Deventer bevondt. De Spaansche Bevelhebber deedt eenige verdagte Ingezetenenvatten en ter dood toe pynigen; doch 't geheim des aanslags bleef voor hem verborgen (f).

Onder 't beleggen en mislukken van zo vee-De Heer
le onderneemingen, werdt egter 's Prinsen van Lum-
Vloot, van tyd tot tyd, talryker, en maak-bres,
te grooten buit op zee. De Prins stelde, hier-door den
om, Prins, tot
Admiraal

(e) Sentent. van Alva, *bl.* 244.

(f) REYD I. *Boek,* *bl.* 5.

FILIPs III. om, in Oogftmaand, nieuwe orde op den
1570. oorlog te water. *Gilain van Fiennes*, Heer van

aange- *Lumbres*, werdt, in de plaats van den Heere
steld. van Dolhain, tot *Overfte en Kapitein Generaal*
der gantsche Vloote verheeven (g). Zyn
Orde op lastbrief hieldt in, dat hy niemant beschadigen
den oor- mogt dan Alva en deszelfs aanhangers.
log te Voorts wilde zyne Doorlugtigheid, op ieder
water. fchip, eenen Predikant onderhouden hebben.

Bedryf
van 's
Prinzen
volk op
zee.

Slinkfche
handel
van twee
Amfter-
dammers.

grootte en kleine fchepen. Ook handelde So-
noi, door twee Amfterdammers, *Jan Beib*
Janszoon, Koopman, en *Jan Koenenszoon*, No-
taris, met Schipper *Jan Gilliszoon*, die, van
Antwerpen, met eene kostbaare laading, naar
Italie moest, om fchip en goed den eigenaa-
ren te ontvoeren, en den Prinse van Oranje
te leveren; waarvoor hy tweeduizend gul-
dens trekken zou. 't Verdrag geslooten zyn-
de met kennis van den Prinse, voerde de
Schip

(g) Zie zyne Commissie by BOR V. Boek, bl. 233 [323].
(b) BOR V. Boek, bl. 234 [324].

Schipper zyn schip in de Haven van Rochelle, daar de laading, voor de halve waarde, te weeten voor twintigduizend negenhonderd guldens, verkogt werdt. Graaf Lodewyk, die toen te Rochelle was, trok hiervan, volgens 't verdrag, de helft. De andere helft droop, grootendeels, aan onkosten, door de vingenren. 't Overige werdt zo gesmaldeeld, dat Sonoï 'er niet meer dan zeshonderdenvyftig guldens van genoot, en anderen zig, sedert, deezen flinkfchen handel, voornaamlyk egter om 't gering voordeel, dat 'er van gekomen was, zeer gefchaamd hebben (i). In Slagtmáand, maakten Nikolaas Ruikhaver, *Jan Fanszoon van der Nyenburg* en eenige anderen zig meester van 't Marktschip van 's Hertogenbosch op Antwerpen, waarin zy, behalve de Koopmanschappen, vyfveertighonderd Ryksdaalers aan geld vonden (k).

Doch onder dit stroopen der Watergeuzen, waarby de Koopluiden 't meest telyden hadden, trof de Nederlanden in 't gemeen een veel zwaarer ramp. Op den eersten van Slagtmáand, stak een zo felle storm uit den Noordwesten op, dat de meeste dyken en sluizen, voor 't hoog opgezet water, bezweeken, menigte van huizen om verre spoelde, en een groot getal van menschen en beesten verdronk. Vlaanderen leedt, in deezen Watersnood, meer dan Brabant. Holland, daar de Zyp doorging, en 't bezwyken des Diemerdyks, op twaalf of dertien plaatsén, kelders

FILIPS III.
1570.

XXII.
Watersnood op
Allerheiligen dag.

(i) BOR V. Boek, bl. 237 [325].

(k) Sentent. van Alva, bl. 241, 242, 245.

FILIPS III. en pakhuizen, te Amsterdam, onder water
 1570. zette, verloor boven Vlaanderen. Zeeland

en 't Stigt van Utrecht leedt insgelyks veel. Doch nergens was de elende grooter, dan in Friesland en Oostfriesland, alwaar men meent, meer dan twintigduizend menschen te zyn omgekomen. Robles, Heer van Billy, die bin-
 nen Groningen geboodt, deedt, toen 't weér, na twee dagen, wat bedoord was, grooten dienst, met het bergen van luiden, die, hier en daar, op hoogten geklauterd waren, en met honger, koude en doodsgevaar worstelden: 't welk hem, te vooren niet wel gezien by de Gemeente, elks agting verwierf. 't Domme volk schreef deezen ramp, die, op Allerheiligendag, voorgevallen was, toe aan de stoornis der Heiligen, over 't schenden hunner beelden. Doch de Onroomschen, de zalige zielen vry keurende van wraaklust, zagen dit kwaad aan, als een' voorbode der naderende beroerten; die Holland, eerlang, meer dan de andere Nederlanden, troffen (l). Ondertusschen, hieldt men 't daar voor, dat deeze Landen, die, van ouds, veel van overstromingen plagten te lyden te hebben, nimmer zwaarer Watersnood dan den tegenwoordigen bezuurd hadden (m). De storm hadt zig, langs de noordkust des Oceaans, uitgestrekt, tot aan Deenemarke toe, en meent men, dat 'er, in 't geheel, wel honderdduizend menschen door zyn omgekomen (n).

XXIII. 's Prinzen schepen, op de Eems en elders
 's Prinzen daar

(l) BOR V. *Boek*, bl. 238 [329].

(m) VIGLIUS *ad HOPPER. Epist.* CXVIII. p. 597.

(n) HOOFT VI. *Boek*, bl. 217.

daar omtrent leggende, leeden veel, by de- FILIP III.
 zen zwaaren storm, waardoor ook verschei- 1570,
 den' aanslagen te loor liepen. Hier sloeg toe, schepen
 dat de Graaf van Oostfriesland verscheiden' te Emb-
 schepen deedt beslaan, voorgeevende, dat den be-
 Alva aan 't Ryk over hem geklaagd hadt, dat slaagen.
 hy Oranjes vrybuiters aanhieldt. De Prins
 of Sonoi zondt, eerlang, *Dirk Volkaartszoon*
Koornbert, die uit Amsterdam geweeken was,
 naar Embden, om 't ontslag der schepen te
 bevorderen. Ook werdt 'er, sedert, min scher-
 pe wagt over gehouden. Doch in 't volgend Treslong
 voorjaar, deedt de Graaf Willem van Blois in hegte-
 van Treslong in hegtenis neemen, voorwen- nis.
 dende dat Roobol, Treslongs Luitenant, ee-
 nige vyandlykheid op 's Graaven bodem ge-
 pleegd hadt. Treslong zat veele weeken;
 doch werdt eindelyk, onder borgtogt, ont-
 slaagen, midt hy beloofde, niet zonder ver-
 lof van den Graave, in wiens dienst hy zig,
 eer hy gevangen werdt, begeven hadt, uit
 Embden, te zullen vertrekken. Hy ligte Hy ont-
 nogtans, eerlang, de hiel, klaagende, dat snapt.
 men hem niet te regt stelde, en verklaaren-
 de, dat hy zig altoos vervoegen zou, daar
 men hem geregtelyk wilde aanspreken. Uit
 Embden vertrökken zynde, nam hy dienst ter
 zee, onder den Prinse van Oranje (o).

Eer 't jaar 1570 nog ten einde liep, bestondt Kloek-
Herman de Ruiter, Ofsenkoop van 's Herto- hertig-
 genbosch, een stuk, dat hem eenen onver- heid van
 gangklyken naam verworven heeft, in 's Lands Herman
 Ge- de Rui-
 ter, die

(o) BOEK V. Boek, bl. 238 [330], 246 [340].

FILIPS III. Geschiedenissen. Gedooiken in eenen mon-
 1570. nikskap, onderneemt hy, bestelling, op 's
 Loeve- Prinzen naam, van den Graave van den Ber-
 stein in- ge, bekomen hebbende, van drie anderen
 neemt; verzeld, het Slot te *Loevestein*, gelegen ten
 einde de Bommelerwaard, in Wintermaand,
 te verrassen. 't Gelukt. De Ruiter geraakt
 binnen 't Slot, verzekert zig van den Kaste-
 lein, en past, met omtrent vierentwintig man,
 welken hy, sedert, by zig kreeg, de Plaats,
 die onweerbaar was, in alleryl, te verster-
 ken. Doch Alva, kennis van zulk een zon-
 derling voorval gekreegen hebbende, zondt
Lorenzo Perea, met driehonderd Spanjaards,
 af, om 't Slot te herneemen. 't Wordt opge-
 eischt: en de Ruiter, den zynen een hert
 onder den riem gesteken hebbende, en zig zel-
 ven en hen, met de hoope van ontzet, vleien-
 de, besluit, zig tot het uiterste te verdedigen.
 De belegeraars baanden zig haast eenen weg
 naar de Vesting, door 't grof geschut, datze
 'er op speelen lieten. Loevestein werdt in-
 genomen. Doch de Ruiter, in een binnen-
 vertrek geweeken, weerde zig, met een slag-
 zwaard, dat, heen en wedér gezwaaid, me-
 nigen aanvaller velde. Toen hy zig, einde-
 lyk, overweldigd vondt, stak hy den brand
 in 't buskruid, daar de vloer, vooraf, mede
 bestort was, en deedt zig zelve en zyne
 vyanden, met éénen slag, in de lugt vliegen.
 De Spanjaards zogten zyn hoofd op, uit den
 hoop verscheurde lighaamen, en dedden 't,
 te 's Hertogenbosch, aan de galge nagelen.
 Eenigen der zynen werden, te Antwerpen,

doch 't
 wederom
 verliest.

ge-

gehangen, twee derzelven geradbraakt (p): FILIPSIII.
 alzo de Hertog, omtrent de aanhangers des 1570.
 Prinzen, die hy voor muiters hieldt, geen
 Krygsregt wilde gevolgd hebben.

In deeze zelfde maand, liep hier een al-^{Gerugt}
 gemeen gerugt, dat men den Kardinaal van ^{van Gran-}
 Granvelle haast wederom in de Nederlanden ^{velles}
 te wagten hadt. Viglius schreef 'er over naar ^{komst.}
 Spanje, zeggende, dat het, door verschei-
 den' Brieven, bevestigd werdt (q). Doch het
 verdween eerlang, geheellyk. Veelligt was
 het alleenlyk uitgestrooid, om te beproeven,
 of het Gemeen thans ook met zulk eene ver-
 andering gediend zyn zou.

Met den aanvang des jaars 1571, vervolgd- XXIV.
 de de Prins zyne heimelyke onderhandelinge- ^{Ongere-}
 gen, om eenige voornaame Stad, aan zyne ^{geldheid}
 zyde, te doen omslaan, tegen dat hy met een ^{op 's Prin-}
 Leger herwaards zou komen, om haar te be- ^{sen sche-}
 schermen. De deftigste Kapiteinen op 's Prin- 1571.
 zen Vloote haakten ook zeer naar eene vrye
 haven hier te lande, ziende zy geen kans,
 om 't volk, verwilderd door 't rooven, an-
 ders, in toom te houden. Want zo ver ging
 de wanorde, dat men openlyk uitfloeg, op
 niemants, zelfs niet op 's Prinzen bevelen te
 willen passen, geene bestellingen erkennende,
 dan die men zig zelven gaf; en dat 'er,
 nu en dan, een schip van de vloote doorging,
 om, voor eigen' rekening, te kaapen. Een
 groot deel deezer wanorde zou geweerd heb-
 ben kunnen worden, als men zig van de ee-
 ne

(p) BOR V. Boek, bl. 239 [331].

(q) VIGLIUS ad HOPFER. *Epist.* CXX. p. 601.

FILIPSI. ne of de andere Haven, in Holland of in Zee-
 1571. land, hadt konnen meester maaken (r). O-

ranje en de zynen deden hiertoe dan hun
 best. De Prins handelde met Jakob van Dui-
 venvoorde, Heere van Warmond, Otto van
 Egmond, Heere van Keenburg, den Hee-
 re van Benthuizen en andere Hollandfche E-
 delen: ook met eenige voornaame Burgers,
 als Reinier Kant van Amsterdam en anderen,

Sonoi om de eene of de andere Stad te winnen. So-
 zoekt U- noi ook, dien Alva vrugteloos gepoogd hadt
 trecht te te doen vatten, door den Hertog van Klee-
 doen om- ve (s); en Hugtenbroek zогten Utrecht te
 staan. doen waggelen. Doch hiertoe was minder

Staat der deszelfs plaats gesteld was. De Spaansche
 Stad. bezetting, eindelyk, in Lente- en Bloei maand,
 de Stad verlaaten hebbende, en op Alva's last
 naar Alkmaar, Leiden, Delft en Briele zynde
 vertrokken, scheen zig de gelegenheid, om
 de Stad in te krygen schooner voor te doen.
 Doch alzo 't Stigt zig ten uiterste toe bleef
 kanten tegen den tienden Penning, werdt de
 bezetting, in Slagt maand, wederom geligt,
 uit de gemelde vier Steden, en naar Utrecht
 gezonden, daar zy, vyftien maanden soldy
 te goede hebbende, op den burger bleef tee-
 ren, en veele baldaadigheid bedreef. De
 Wethouderschap viel, hierop, aan 't smeeken
 by den Hertoge. Doch met geen ander ge-
 volg, dan dat haar gelast werdt, alle haare

Hand-

(r) BOR V. Boek, bl. 241 [334].

(s) BOR V. Boek, bl. 242 [332].

Handvesten en Privilegien Alva in handen te FILIPSH.
 stellen: waartoe zy, na veele vergeeffche 1571.
 klagten ten Hove, in Sprokkelmaand des vol-
 genden jaars, door 't Krygsvolk, gedwongen
 werdt (t). Deeze en diergelyke handelingen,
 gelykze den Hertog haatelyk maakten by de
 Landzaaten, verwekten, aan den anderen
 kant, wederom grooter gunst tot den Prinse.
 Ook wisten de zynen 't bedryf en de oogmer-
 ken des Landvoogds, door woorden en schrif-
 ten, op 't lelykft, af te schilderen: al het wel-Bystere
 ke, hier-en daar, zo groot eene vertwyfeld-vertwy-
 heid verwekte, dat sommigen; zo men wil, felfheid.
 den Prinse aanboden, brandpoppen in hun-
 ne eigene Huizen te leggen, om de Steden
 buiten staat van tegenweer te stellen, als hy
 zig voor dezelve vertoonou zou (u). Onder-Dertig
 tuffchen, was het den zynen, in Lentemaand, schepen
 gelukt, wederom dertig groote schepen, in geno-
 Texel, te neemen: onder welken 'er agt wa- men.
 ren, die vrygeleide van Graave Lodewyk had-
 den, en egter losgeld betaalen moesten (v).
 Ook melden sommigen, dat Monnikendam, Monni-
 ten deezen tyde, door 's Prinsens schepen, kendam
 verrast, geplonderd, en, na verloop van ee- verrast.
 nigen tyd, wederom verlaaten werdt (w).
 Daarentegen, bemagtigde de Admiraal Bos-
 huizen eenigen van 's Prinsens schepen op de
 Eems. Men was, omtrent deezen tyd, be-
 kommerd voor eene landing der Watergeu-
 zen

(t) BOEK V. Boek, bl. 243 [334], 246 [340], 252 [348]. VI.
 Boek, bl. 259 [357].

(u) HOOFD VI. Boek. bl. 223.

(v) BOEK V. Boek, bl. 242 [333].

(w) METEREN III. Boek, f. 59 vers.

PHILIPS III. zen op Walcheren, hebbende men, te Mid-
1571. delburg, vernomen, dat zy, met vyftig fche-
 pen, in Duins lagen en 't oog op dit Eiland
 hadden: 't welk zo veel indruk maakte op de
 Wethouderfchap, dat zy den Heere van Wak-
 kene, thans, van 's Konings wege, Bevelheb-
 ber over Zeeland, verzogten, daartegen de
 noodige voorziening te willen doen (x). Doch
 de onderneeming op Walcheren hadt geen
 gevolg.

XXV. Oranje, midlerwyl, bedugt, dat hy den
 Oranje oorlog tegen Alva, met eigen' magt, en on-
 handelt der Landzaaten, die hem gene-
 in 't gen waren, niet lang zou kunnen voeren,
 Noor. zocht zig, door uitheemsche Bondgenoot-
 den. schappen, te fterken. In Bloeiimaand, vaar-
 digde hy Diderik Sonoï, *Herman van der Mee-*
re en *Fan de l'Ecluse* af naar Deenemarke en
 Zweeden, om onderftand. Zy vertrokken
 eerst naar Koppenhage. Doch de Fransche
 Gezant aldaar, met wien zy laft hadden te
 raadpleegen, riedt hun, geen gehoor by den
 Koning van Deenemarke te verzoeken, alzo
 hy, onlangs, een Verbond met Spanje ge-
 maakt hadt, en reeds eenige fchepen liet uit-
 rusten, om op de Nederlandsche vrybuiters
 te kruiffen. Zy begaven zig, hierop, naar
 Stockholm, daar zy minzaam ontvangen, doch
 lang opgehouden werden, en eindelyk tot
 affcheid kreegen, dat Zweeden oude ver-
 bindteniffen hadt met Spanje, uit hoofde van
 welken, men den Prinfe van Oranje geen
 onderftand belooven kon (y). Graaf Lode-
 wyk,

en met
 Frankryk

(x) Regift. ten Raede van Middelb. 21 April 1571. f. 88 vers.
 (y) BOR V. Boek, bl. 241 enz. [334 enz].

wyk, die zig, ten deezen tyde, te Rochelle, FILIPS III.
 ophieldt, werdt, door de Koninginne Moe- 1571.
 der, met de hoop gevleid, van eenige hulp, en Engeland.
 uit Frankryk, te zullen kunnen verwerven.

Men hieldt zig daar misnoegd op 't Spaan-
 sche Hof, ter oorzaake van de dood der Ko-
 ninginne Izabelle, eene Dogter van Frank-
 ryk, die men, openlyk, zeide, door ver-
 gif, te wege gebragt te zyn. Men ontboodt
 Graaf Lodewyk ten Hove, en liet zig ver-
 luiden, dat men een Leger, onder den Ad-
 miraal van Coligni, naar de Nederlanden,
 geschikt hadt. Doch 't bleek, by de uitkomst, Loosheid
 dat men den Prins slegts zocht op te houden, van 't
 om, onder voorwendfel van hem te willen Fransche
 ondersteunen, Coligni en andere voornaame Hof.
 Hugenooten, met welken men onlangs we-
 derom vrede gemaakt hadt, ten Hove te lok-
 ken, en naderhand op de slagbank te bren-
 gen (z). Graaf Lodewyk, aangezet door het GraafLo-
 Fransche Hof, handelde, ten deezen tyde, dewyk
 ook met *François Walsingham*, Gezant der Ko- vleit En-
 ninginne van Engeland in Frankryk, poo- geland
 gende, door hem, haare Majesteit, insge- met het
 lyks, te beweegen, om den Prins eenigen gebied
 onderstand toe te schikken. Hy gaf te ken- over Zee-
 nen, dat zy zig, ter belooninge van den land.
 dienst, den Nederlanderen gedaan, van Zee-
 land zou kunnen verzekeren, waardoor zy
 altoos in staat zyn zou, om de Duitsehe Vor-
 sten te sterken, en te beletten, dat Frankryk
 te magtig werdt. Doch de Koningin kon niet
 be-

(z) BOR V. *Boek*, bl. 258 [357]. Discours sur la vie de Cath.
 de Medicis, p. 75.

FILIPPS III.
1571. besluiten, om zig, voor als nog, openlyk, voor den Prinse te verklaaren (a). De Engelsche Gezant meende, dat de Duitsche Vorsten, die den Prins van Oranje ondersteunden, voorhadden, de Nederlanden te verdeelen: Vlaanderen en Artois aan Frankryk, en Holland en Zeeland aan Engeland toeleggende. Brabant en de andere Landschappen, die voorheen onder het Duitsche Ryk behoord hadden, hadt men een' Duitsch' Vorst, hy dagt, den Prinse van Oranje toegeschikt (b). Doch veelligt heeft Graaf Lodewyk hem van deeze ontworpen' verdeeling meer doen vermoeden, om, door hem, de Koningin, te ligter, tot het geeven van onderstand te beweegen: waartoe zy egter, voor tegenwoordig, nog geene ooren hadt.

Holland
verzoekt
ontslag
van de
ingewil-
ligde las-
ten.

In Holland, was men, deezen gantschen Zomer, bezig met het herstellen der schade, door den jongsten Watervloed, aan dyken en sluizen, veroorzaakt. Hiertoe werdt veel gelds vereischt: waarom de Staaten, al in Wintermaand des voorleeden jaars, by den Hertoge, om ontslag van het opbrengen der beloofde tweemaalhonderdeenzeventigduizend guldens hadden aangehouden (c). Doch de Hertog verleende slegts eenig uitstel aan de overstroomde Landen (d). En wat laater, vorderde hy al twee-enzeventigduizend guldens op rekening, omze, tot krenking der vry-

(a) Memoir. de WALSHINGHAM Lettr. XCVIII. XCIX. & C. p. 136, 140, 143.

(b) WALSHINGHAM Lettr. C. p. 143.

(c) Resol. Holl. 12 Dec. 1570. bl. 99.

(d) Resol. Holl. 1571. bl. 10.

vrybuiteren, te besteeden: waarin de Staaten FILIPSIII. niet bewilligen konden. Toen hieldt hy aan, 1571. om slegts negenduizenttweehonderdzeven- enveertig guldens, tot uitrustinge van een groot Oorlogschip en twee Boots: die hem, door de Staaten, werden toegestaan (e). In Herfstmaand, moestenze, daarenboven, tot afbetaalinge van 't Bootsvolk, nog agtentwintigduizend guldens opbrengen (f).

Midlerwyl, was Alva wederom te raade XXVI. geworden, den tienden Penning door te dry- Alva ven, en de afkoopng, die, door eenigen, voor zoekt den twee jaaren, ingewilligd was, welken met tienden Oogstmaand ten einde liepen, niet langer te Penning gedoogen. Hy vertoonde den Raad van Staa- dryven. te „ dat het volk niet behoorde te weeten, „ wat het den Vorste opbragt, waarom „ hy raadzaamer oordeelde, den tienden „ Penning niet te laten afkooopen.” Ook verklaarde hy „ dat de Koning misnoegd op „ hem was, om dat hy den tienden Penning „ nog niet hadt ingevoerd: voorts, dryven- „ de, dat men, om deeze belasting den vol- „ ke smaakelyk te maaken, vooraf de Im- „ posten en Excynzen, die hun ondraaglyk „ vielen, behoorde af te schaffen, en in ee- „ ne belasting op de Huizen en Landeryen „ te veranderen (g).” Doch de Raad merkte hierop aan „ dat men de Imposten niet „ moest vernietigen, voor dat men midde- „ len gevonden hadt, uit welken, de Staa- „ ten voldoen zouden kunnen, 't gene zy be-

(e) Resol. Holl. 1571. bl. 23, 27, 35, 38.

(f) Resol. Holl. 11, 15 Sept. 1571. bl. 70, 72.

(g) VIGLIU Comment p. 295, 296.

FILIPs III., „beloofd hadden.” Ook verklaarde de Le-
1571. den zig eenpaarig tegen den tienden Pen-
 Zyn ver- ning. De President Viglius zeide, bedugt
 schil met te zyn „ dat men, op den tienden Penning
 Viglius. „ blyvende dringen, den tweeden honderd-
 „ sten Penning, die niet toegestaan was, dan
 „ onder voorwaarde, dat men den tienden
 „ zou mogen afkooopen, ligtelyk zou moe-
 „ ten missen; die nogtans wel vier millioe-
 „ nen, en dus zo veel als de afkoopning des
 „ tienden Pennings voor den tyd van twee
 „ jaaren, bedraagen zou.” Doch Alva nam
 dit tegenspreken kwalyk. Vooral, wilde hy
 niet gemeld hebben, dat het toestaan des
 tweeden honderdsten Pennings, door eeni-
 gen, onder voorwaarde, geschied was (*b*).
 Aan Viglius verklaarde hy, nogtans, in 't
 byzonder, dat hy 't met hem eens was; doch,
 om redenen, wel wilde, dat men dit, voor
 tegenwoordig, openlyk ontveinsde. Van
 welke verklaring men toen de reden niet
 bevroeden kon; schoon men naderhand be-
 greep, dat Alva, den President beletten wil-
 de, hem in den Raad tegen te spreken, op
 dat hy daar zyn gevoelen te ligter zou kon-
 nen doordryven. 't Bleek, dat zyn toeleg
 was, den tienden Penning eerst te doen toe-
 staan, zonder van den tweeden honderdsten
 te reppen, en zig, daarna, op de voorgaan-
 de toestemming der Staaten te beroepen, om
 ook deezen te vorderen: welke dubbelheid
 Plakaat Viglius eerst naderhand ontdekte (*i*). De
 Her-

Zyne
dubbel-
heid.

Plakaat

(*b*) VIGLIU Comment. p. 297, 298.

(*i*) VIGLIU Comment. p. 299, 300.

Hertog besloot, in Zomermaand, tot het in-^{FILIPS III.}voeren des tienden Pennings, tegen 't ge-^{1571.}voelen des Raads, die eenpaarig verklaarde, op den dat zulk eene soort van belasting te willen hef-^{op hef}fen zo veel was, als tegen de stroom te willen van den aanroeijen. In het ontwerp der Ordonnantie^{tienden} op den tienden Penning, werdt egter eenige^{Penning.} maatiging gebruikt. 't Plakaat, hiernaar geschikt, werdt, op den laatsten van Hooimaand getekend, en sedert alomme afgekondigd (*k*). Te Amsterdam, geschiedde zulks egter zeer Moeite schoorvoetende. De Stad leverde den Deur-^{met Am-}waarder een geschrift over, waarby zy zig^{sterdam.} bezwaard verklaarde, door den tienden Penning. Doch Alva nam dit zo euvel, dat hy de Stad, voor 't Hof in den Haage, dagvaarden deedt, alwaar zy, of, zo anderen melden, een der Burgemeesteren (*l*), in eene boete van vyfentwintigduizend guldens, verwezen werdt. Men beriep zig, op den grooten Raad te Mechelen. Doch daar werdt de zaak naar den Hertoge geweest, by wienze, sedert, is blyven hangen (*m*). De byzondere De Staa-^{ten draa-}Staaten, ondertuffchen, schoon aangemaand^{len met} door hunne Stadhouders, maakten geenen^{het uit-}haast, met het invoeren des tienden Pen-^{voeren}nings, noch ook met het affchaffen der Im-^{van 't}posten, 't welk de Hertog, insgelyks, raad-^{Plakaat.}zaam geoordeeld hadt (*n*). Die van Holland, onder anderen, in Wynmaand, te Brussel verscheenen, verzogten, op 't ernstigst, onthee-
ven

(*k*) VIGLII Comment. p. 301, 302, 303. BOR VI. Boek, bl. 248 [343].

(*l*) Apolog. van Willem I. bl. 84.

(*m*) BOR VI. Boek, bl. 250 [345].

(*n*) Resol. Holl. 11, 29 Aug. 1571. bl. 60, 63, 68.

FILIPS III. ven te blyven van den tienden Penning, en
1571. de Imposten te mogen aanhouden, alzo zy
 geene andere middelen te gebruiken wisten,
 om de Renten te vinden, daar 't Land mede
 bezwaard was. Doch de Hertog bleef onver-
 zetlyk, dryvende, dat de Staaten, gelyk waar
 was, te vooren reeds, in den tienden Pen-
 ning bewilligd hadden, en nu niet te rug loo-
 pen moesten (o). Zy antwoordden „ dat de
 „ Hertog hun verzekerd hadt, dat 'er eene
 „ algemeene bewilliging van alle de Neder-
 „ landen zou moeten voorgaan, eer hy hun
 „ den tienden Penning zou afvorderen, en
 „ dat Gelderland, Overyffel en andere na-
 „ buurige Gewesten nu nog met eene bepaal-
 „ de somme voldeeden: waarom zy oordeel-
 „ den, dat hunne bewilliging, die, op den
 „ voet van 's Hertogs verzekering geschied
 „ was, hun niet behoorde te benadeelen (p).”

**Alva is onge-
noegd op
die van
Holland.** Alva wilde 'er egter mede door. Zelfs ver-
 klaarde hy „ dat hy den Gemagtigden der
 „ Staaten van Holland geen gehoor verleend
 „ zou hebben, zo hy geweeten hadt, dat zy
 „ 's Konings bevelen tot welstand van den
 „ Lande, dus noemde hy 't Plakaat op den
 „ tienden Penning, nog niet ter uitvoeringe
 „ hadden gebragt (q); hun voorts beveelen-
 „ de, terstond na huis te keeren.” Zy deden
 van deeze ontmoeting verslag in den Haage:

**Hun laatste Be-
sluit, op
't stuk** waarop de Staaten, bedugt voor Alvas streng-
 heid, een besluit namen, dat, met deeze
 woorden, in 't Register der Resolutien, aan-

ge-
 (o) Resol. Holl. 1571. bl. 83-98. BOR VI. Boek, bl. 251 [346].
 (p) Resol. Holl. 5, 24 Nov. 1571. bl. 92, 100.
 (q) Resol. Holl. 24 Nov. 1571. bl. 101.

getekend staat: *Overloeggende de Staten de ge-FILIP III.
legentheyt van den tydt; de manere van doene soo 1571.
Synē Excellencie procedeert in 't stuk van den Thien- des tien-
den ende Twintighsten Penningh, en geen verder den tien-
middel wetende, om d'executie te beletten; en heb- nings.
ben by de meeste stemmen, voor desen tydt; anders
geen Resolatie daer op weten te nemen (r). Na dit
Besluit, is 'er, ter Staatsvergaderinge van Hol-
land, niet meer over den tienden Penning ge-
handeld. Doch ten Hove, was men 'er, den
gantschen Zomer (s), en een gedeelte der
volgende Lente, nog bezig mede. De byzon-
dere Staaten niet alleen; maar de Stadhou-
ders en Leden der Raaden van Staate en der
Geldmiddelen stelden 'er zig tegen, tot zō
verre, dat Alva dikwils hevig uitvoef tegen
eenigen derzelven, en zelfs van geente op-
schorting van 't Plakaat op den tienden Pen-
ning voor eene of twee maanden, welke hem
Viglius voorfloeg, hooren wilde (t). En toen
de President vervolgde, dat men, midlerwyl,
met het invorderen der beloofde † aandeelen, † Quote.
zou konnen voortvaaren, hernam de Hevige
Hertog, dat hy, reeds te vooren, verklaard had, twist tus-
niet te verstaan, dat men hem meer sprak van aan- schen Al-
deelen: den President voortz besculdigende va en Vi-
van gebrek van ontzag voor 's Konings be- glius.
velen, en hem dreigende, dat hy zyn gedrag
den Koning aandienen zou. Doch Viglius
hadt moeds genoeg, om te antwoorden, dat
by*

(r) Resol. Holl. 7 Dec. 1571. bl. 109.

(s) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CXLIV. p. 643. Ep. CXLIX.
p. 652.

(t) VIGLIUS Comment. p. 304; 305; 306. VIGLIUS ad HOP-
PER. Epist. CXLVI. p. 649.

FILIPS III. *hy hoopte, dat zyne Majesteit hem dan het ander*
1571. *oor nog wel zou willen gunnen, en dat hy, in allen*

geval, voor zynen gryzen kop niet bekommerd was: waarop de Hertog hervatte, dat hy wel middel wist om zig te doen ontzien: dat het besluiten aan hem stondt; aan den Raad slegts te bewilligen in 't gene hy beslooten hadt. Na 't scheiden van den Raad, sprak hy van 't voorgevallene met zynen Zoon, Don Fredrik, met Vargas en anderen; zo dat zyn ongenoegen op den President haast rugtbaar werdt, en te wege bragt, dat de Staaten, verneemende, dat Alva met Viglius, over den tienden Penning, verschilde, te minder tot bewilliging besluiten konden (u). Hy zelf begon, eerlang, zo groote zwaarigheden te zien, in 't heffen deezzer belasting, dat hy, door Noirkarmes, een Ontwerp van maatiging beraamen deedt. Toen dit in den Raad kwam, vondt men 't stuk nog al netelig en verward. 't Ontwerp werdt dan nog eens veranderd, en de tiende Penning, eindelyk gelegd op een verkoop alleen van zulke waaren, die geene verandering meer behoefden te ondergaan, eerze gebruikt konden worden. Doch 't geviel egter den Staaten niet; die, voor een gedeelte, in Wintermaand, te Brussel gekomen waren. De Hertog, ziedende van gramschap, om dat men 't hem dus uithieldt, liet zig verluiden „ dat hy zig van 't Krygsvolk zou „ bedienen, om den tienden Penning te doen „ opbrengen; en zo de Landzaaten hem niet „ voor Ontvangers dienen wilden, dat hy
'er

't Plakaat op den tienden Penning wordt merkelyk gemaai-ugd.

Alva valt aan 't dreigen.

(u) VIGLII Comment. p. 307, 308.

„'er Italiaanen en Spanjaards toe gebruiken FILIPS III
 „zou.” Elk sidderde toen voor den schok, 1571.
 die den Staat des Lands dreigde. Viglius,
 Barlaimont en Aarschot niet alleen; maar Don
 Fredrik zelf zогten den Hertog tot uitstellen
 te beweegen. Al om niet (v). Eenigen had-
 den zig laten ontvallen, dat Alva zelf eenen
 aanvang behoorde te maaken, met het hef-
 fes des tienden Pennings te Brussel: wanneer
 de byzondere Stadhouders, veelligt, zyn
 voorbeeld volgen zouden. Dit geviel den Her-
 toge. Na dat men dan, in de Lente des vol-
 genden jaars, hier te Lande, tyding gekree-
 gen hadt, dat de Koning zelf den tienden
 Penning wilde opgebragt hebben (w), belast
 hy der Wethouderschap van Brussel dien te
 doen heffen: en zy, bedugt voor Alva's on-
 genade, begint hand aan 't werk te slaan. Hy on-
 derneemt
 het hef-
 fen des
 tienden
 Pennings
 te Brus-
 sel.
 1572.
 Maar vleeschhouwers, bakkers en brouwers
 sluiten, hierop, hunne winkels, zeggende
 niets te koop te hebben (x). Toenging'er een
 algemeene kreet op door de Stad, dat men
 't op 's Lands ondergang gemunt hadt. Elk
 raakte op de been. Alva, nog niet gezind om
 't stuk op te geeven, besluit eenige winke-
 liers te doen vatten, en in hunne eigen'
 deuren te doen ophangen, oordeelende, dat
 de schrik voor zulk een lot, de anderen ge-
 dwee maaken zou. En wil men, dat de beul
 reeds last hadt, om zeventien stroppen, en
 ladders van tien of twaalf voeten gereed te
 maa-

(v) VIGLIU Comment. p. 309-314.

(w) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* CXXIX. p. 616. *Ep.* CXXXI.
p. 619.

(x) VIGLIU Comment. p. 312.

FILIPSIIL 1572. **1572.** **Doch laat** het plotselyk steeken. maaken, ja, dat de bezetting in de wapenen, en Don Fredrik, ten huize van Viglius, bezig was, om de vonnissen te stellen (y), toen de tyding, dat de Watergeuzen den Briel ingenomen hadden, den Hertog van besluit deedt veranderen, en 't heffen des tienden pennings staaken (z). Doch de gelegenheid van dit inneemen, daar de behoudenis of herstelling van 's Lands vryheid uit sproot, moet thans omstandiglyk ontvouwd worden.

XXVII. **Tres-** **long by** **Wierin-** **gen in** **gevaar.** Willem van Blois van Treslong, last van den Prinse van Oranje bekomen hebbende, om twee schepen in zee te brengen, hengelde, met een derzelve, in Sprokkelmaand, omtrent de gaten der Zuiderzee. De vorst noodzaakte hem, eerlang, onder Wieringen te loopen, daar hy door 't ys bezet raakte, en tot in Lentemaand toeven moest. Hy en de zynen kwamen hier dagelyks aan land: doch de Wieringers bragten 'er, op éenen nacht, zeventien, die eenigen moedwil gepleegd hadden, om 't leeven, Treslong, naderhand, eenen eed afvergende, dat hy 't hun nimmer vergelden zou. Grooter gevaar liep hy van het Spaansche Krygsvolk. Bossu zondt vier vendelen Knegten, onder Jan Simonszoon Rol, naar Wieringen, om Treslongs schip te bemagtigen. 't Werdt, eerst, naar Krygsgebruik, opgeeischt. Doch Treslong wees hen op zyn geschut, zeggende, niets dan kruid en lood voor hun ten beste te hebben. De Spaanschen bragten toen eenige praamen en

(y) BOR VI. *Boek*, bl. 262 [361]. Apolog. van Will. I. bl. 26.
 (z) VIGLIUS *Comment.* p. 315.

en sleeden op 't ys, waaruit zy hevig vuur-FILIPS III.
den op 't schip; doch zy werden, uit Treslongs 1572.
geschut, zo begroet, dat zy wyken moesten.
Midlerwyl, arbeidde Treslongs volk, om 't
schip los te byten, dat eindelyk gelukte. 't
Schip schoot uit het ys, en ontkwam 't ge-
vaar, hebbende niet meer dan éénen man
verlooren. Treslong wendde toen den steven Hy komt
naar Engeland, daar hy zig voegde by 's Prin- in Enge-
sen Vloote, onder Willem, Graave van der land.
Mark, Heere van Lumei (1), die nu tot Admi-
raal verheeven was (a). Derwaards was ook
gezeild Jakob Simonszoon de Ryk, voordeez
Koorénkooper te Amsterdam; doch, ter oor-
zaake der voorgaande beroerten, gebannen,
en nu, met een Oorlogschip, op eigen' kos-
ten uitgerust, zyn geluk op zee zoekende.
Deez' hielt Lumei en den anderen Hoplui-
den geduuriglyk vóór, dat zy te eerlyk ge-
boorén waren, om hun leeven in 't zeeschui-
men te slyten, hen aanzettende, om iets lof-
lykers en van meer gewigt, ten dienste des
Vaderlands; te onderneemen (b). Men liet
dan zyne gedagten wèderóm gaan over 't
verrassen van Enkhuizen, of eenige andere
Stad in 't Noorderkwartier van Holland. En Koningin
terwyl men hierop peinsde, geviel 't, dat Elizabet
Ko- doet de
Geuzen

(a) BOEK VI. Boek, bl. 264 [365].
(b) HOOFD VI. Boek, bl. 223.

(1) Hy was een Zoon van Jan van der Mark, Heere van Lumei, en van Margareet, Dogter van Jan, Heere van Wassenaar (Zie GOUDHOEVE, bl. 138.), en schynt zig, tot oorzaake van zyne afkomst uit eene Hollandsche Moeder, te eerder, in de Hollandsche zaaken gesteken te hebben.

FILIPSIII. Koningin Elizabet, geperst door den Hertog
 1572. van Alva, die, in deezen winter, de vrede-
 't Ryk handeling, aan 't Engelsche Hof, sterk had
 ruimen. voortgezet; den Graave van der Mark en den
 zynen beval, het Ryk te ruimen (c). De Ko-
 ningin zocht, in deezen tyd, den Koning van
 Spanje te vriend te hebben, bedugt, dat hy,
 anderszins, de Schotten, die zy van zig af-
 hanglyk wilde maaken, te veel ondersteunen
 zou (d). Hierom besloot zy te eerder Alva
 te believen, met het verdryven van 's Prin-
 sen Vloote. Lumei dan, van den nood eene
 deugd maakende, loopt, aan 't hoofd van
 vierentwintig schepen, met eenen gunstigen
 wind in zee, koers zettende naar Texel, om
 daar Alvas schepen aan te tasten, of de eene
 of de andere Stad te verrassen. Onderweg,
 neemt hy twee Koopvaardyschepen, die uit
 Spanje kwamen. Kort hierna, keert de wind.
 En toen eerst besluit men den mond der Maa-
 ze in te loopen, en Briele, dat nu geene be-
 zetting inhadt (e), te bemagtigen. Twee
 schepen, gevoerd door de Hopluiden *Marinus*
Brand en *Daam* zeilen dan vooruit: de ande-
 ren vierentwintig, waaronder de twee geno-
 men' schepen, volgen. Allen streeken zy
 voor 't hoofd van den Briele, op den eersten
 van Grasmaand, omtrent twee uren na den
 middag. De Ingezetenen der Stede stonden
 verbaasd, over zo groot een getal van Koop-
 vaardyschepen; want daarvoor, hieldenze 's
 Prinzen Vloote. Niemand dagt om de Water-
 geu-

Zy zeilen
 naar
 Texel,

loopen
 door te-
 genwind
 de Maaze
 in,

(c) WALSINGHAM *Lettr.* CXXXVIII. p. 212.

(d) WALSINGH. *Lettr.* CXXXV. p. 203. *Lettr.* CXXXIX. p. 213.

(e) Zie hier voor, bl. 328.

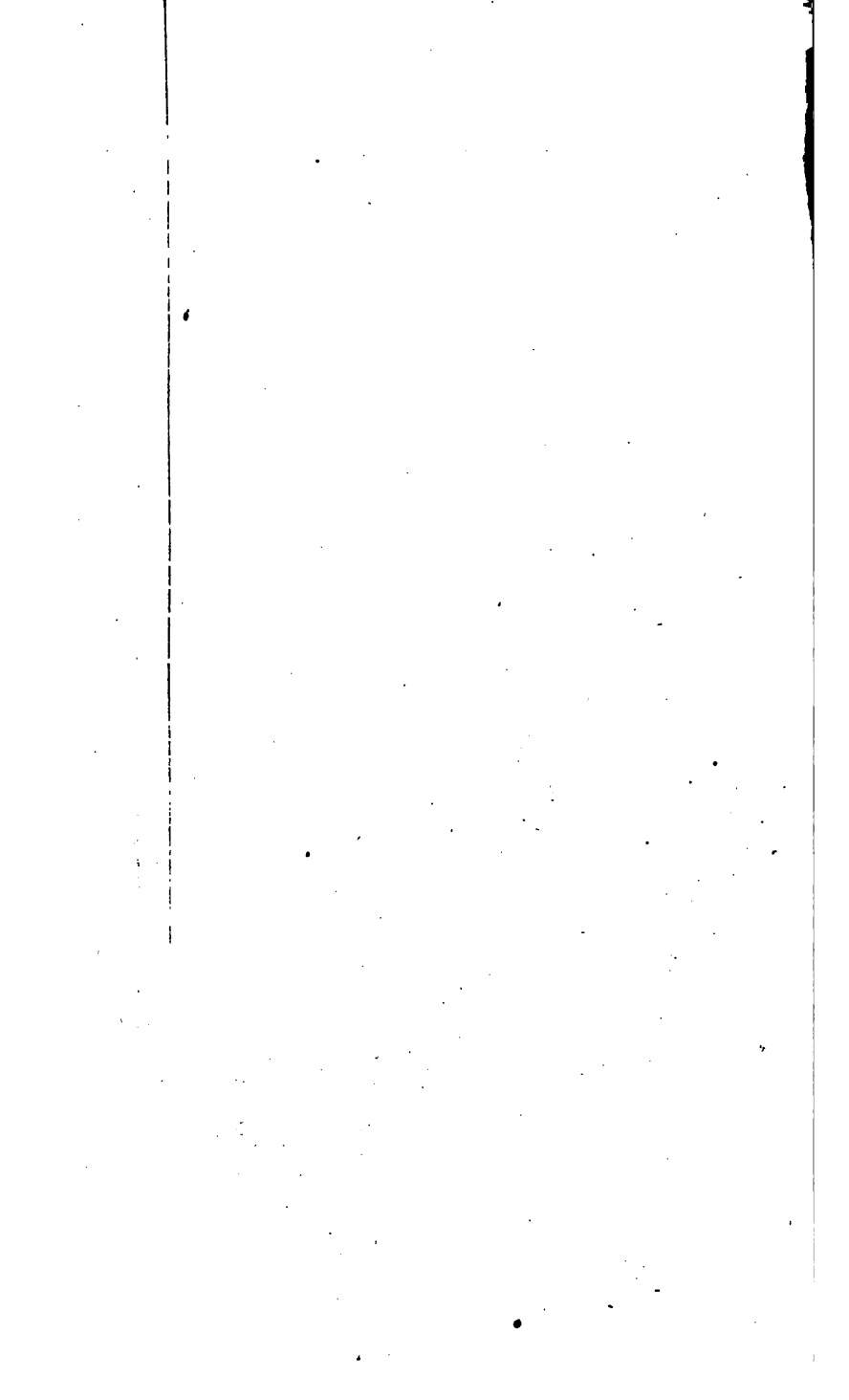
geuzen. De Veerman *Jan Pieterszoon Koppelstok* FILIPS III.
 was de eerste, dien 't inviel. Hy ontdekte zy- 1572.
 ne meening aan eenige luiden, welken hy, van
 Maaslands sluis naar den Briel, brengen moest:
 die, den naam van Watergeuzen hoorende,
 zo verschrikten, dat zy zig te rug en aan
 Land zetten deden. Maar Koppelstok, niets
 te verliezen hebbende, roeit der Vloote aan
 boord, en vraagt naar Treslong, wel bekend
 in deezen oord, alzo zyn Vader Baljuw van
 den Briele geweest was. Treslong brengt den
 man by Lumei, zeggende, dat deez' de reg-
 te was, om hun dienst te doen. Men zendt
 hem dan naar de Stad, hem, voor geloofs-
 brief, Treslongs zegelring medegeevende,
 dien men wist by die van de Wet kenbaar te
 zyn. Hy roeit aan land, neemt gang naar
 de Poorte, die hem geopend wordt, en voorts
 naar 't Stadhuis. Den Raad, hier byeen ge-
 komen, dient hy aan „ dat hem, by den
 „ Graave van der Mark, Treslong en ande-
 „ re Hopluiden des Prinsen van Oranje, ge-
 „ vergd was, te verzoeken, dat de Wethou-
 „ derichap twee gemagtigden naar buiten
 „ wilde schicken. Hun zou geen leed ge-
 „ schieden, alzo de Vloot daar tot geen ander
 „ einde gekomen was, dan om hen van den
 „ tienden Penning te verlossen, en tegen Al-
 „ vas dwinglandy te beschermen.” Tegelyk
 toont hy den ring, 't bewys van zynen last.
Jan Pieterszoon Nikker, de oudste Burgemees-
 ter, vraagt hem, *hoe sterk de Vloot bemand ware?*
 waarop hy, min uit list dan uit losheid, ant-
 woordt, *wel met vyfduizend man.* Toen stem-
 de men, terstond, tot bezending: doch nie-

Eindelijk kreg 'er de
 1572. Vaerman twee mede. De Graaf, die hen,
 in een Huis tusschen de Stad en 't hoofd,
 wagtte, eifchte de Stad op, uit den naam des
 Prinzen van Oranje, als Stadhouders des Konings,
 en geeft hun twee uren tyds van beraad. De tyding
 hiervan kwam naauwlyks in de Stad, of elk viel
 aan 't zakken, en pakken, en vlugten, ter Zuidpoorte
 uit. 's Graaven volk, midlerwyl, te land gestapt,
 rukt aan tot voor de Water- of Noordpoort, vragende,
of men hen, dan of zy zig zelven zouden binnen helpen?
 De Wethouderschap 't stuk in beraad leggende,
 stemde Nikker 't eerst tot de overgaave. Hy werd
 t, terftond, van *Klaas Janszoon Koekbakker*
 gevolgd, en toen van alle de anderen.
 Nogtans, marde men met antwoorden. Lumei dan,
 ziende de uren van beraad verftreeken,
 zendt Treslong, met een deel volk,
 naar de Zuidpoorte, daar hy den Rentmeester,
Jaen van Duivenwoorde, aantrefst, gezind te vlugten:
 dien hy tot blyven dringt. De Graaf zelf trekt
 naar de Noordpoort, daar Roobol, zyn volk
 takken, rys, stroo en pek hebbende doen
 byeen brengen, den brand in steekt. Voorts
 werd zy, met een eind van een' mast,
 opgelopen. Des avonds tusschen agt en negen uren,
 was men der Stad meester; Lumei de Noord-,
 en Treslong de Zuidpoorte intrekken-
 de, met tweehonderdvyf-
 tig man in alles; ten deele Luikerwaalen,
 gelyk Lumei zelf was, ten deele gevlugte
 Nederlanders. De naamen der voornaamsten,
 die, met het inneemen van den Briel, den
 grondslag van 't gebouw der Vaderlandsche

en be-
 magtigen
 den Briel.

BRIELE ingenomen, c

tyheid gelegd hebben, zyn, dat wonder is, FILIPS III.
 nergens naauwkeurig aangetekend. By ver- 1572.
 scheiden' schryvers, vinden wy de volgende
 genoemd: Willem, Heer van Lumei, Graaf
 van der Mark, Barthold Entes van Menthe-
 da, Onder-Admiraal, Willem van Blois van
 Treslong, Kornelis Geerlofszoon Roobol,
 Jakob Simonszoon de Ryk, Marinus Brand,
 Hopman Daam, Jonkheer Lancelot van Bre-
 derode, Jonkheer Adriaan van Zwieten, Ni-
 kolaas Ruikhaver, Jan Klaaszoon Spiegel,
 Dirk Duivel, Jonkheer Jakob Kabeljaauw,
Willem de Graaf van Gend, Wouter Franszoon,
 Fokke en Jan Abelszoonen, Hopman Looi of
Eloi, Hopman Gilain, Hopman Felmer, Maar-
ten Mercous, Gillis Steltman, Jaques Hennebert,
Henrik Thomaszoon, Ellerd Vlierhop, Bruin van
Utrecht, Kornelis Louwszoon van Everdingen, Ja-
kob Anthoniszoon en Salomon van der Hoeve, voor-
 heen Baljuw van Schiedam, en naderhand
 van 's Graavenhaage (f). Voorts leeft men,
 dat een der twee Koopvaardyschepen, door
 Lumei, onderweg, genomen, gevoerd werdt,
 door *Oom Hedding Dovelens* van Antwerpen (g).

Na dat de Stad over was, werden, 's an-
 derendaags, Kerken en Kloosters overval-
 len, geschonden, beroofd. Doch men ver-
 schoonde de burgery. Lumei hadt geen ver-
 der wit, dan de Stad te plonderen, en we-
 derom te verlaten. Doch Entes, Treslong,
 de Ryk en Dirk Duivel, zig hiertegen kan-
 tende, bewoogen hem, 's Prinsen goeddu-
 ken

(f) BOR VI. Boek, bl. 265 [365]. HOOFD VI. Boek, bl. 228.
 ALKEMADE Brief, bl. 123 en Byvoegf. bl. 374.

(g) METEREN III. Boek, f. 63 versf.

1572. ken eerst af te wagten, en, midlerwyl, de Stad te sterken, gelyk geschiedde (b).

Verbaasheid van Alva, over 't inneemen van den Briel. De Hertog van Alva ontving de tyding van 't inneemen van den Briel, dien men voor den sleutel van Holland hieldt, met geene kleine verbaasdheid (i), schoon hy, uiterlyk, goed gelaat toonde (k). Terstond staakte hy het geweldig heffen des tienden Pennings, te Brussel, en zondt bevel aan den Graave van Bossu, in den Haage, om, met het Regiment van Lombardye, dat toen in Utrecht lag, in alleryl, naar den Briel, te trekken, en de Plaats te herwinnen, eer menze versterken kon. Doch Bossu was hem reeds voorgekomen. Hy hadt zo dra niet vernomen, dat Briele over was, of hy begaf zig naar Maaslandsfluis, en ontboodt aldaar het Regiment van Lombardye, dat onder Don Ferdinand de Toledo stondt, by zig (l). Regt tydig, verliet dit volk de Stad Utrecht, alwaar, in deeze zelfde week, eene muitery broeide onder de Spanjaards, misnoegd, om dat men hun vyftien maanden soldy schuldig bleef. Men wil, dat zy niets minder beoogden, dan de plondering der Stad, waartoe zy den tyd van eenen plegtigen ommegang, op Witten-donderdag, wilden waarneemen. Doch de toeleg werdt ontdekt, en met het vangen en straffen van 't hoofd der oproerigen gestuit. (m). Bossu voerde dit Krygsvolk, van Maasland-

Muitery onder 't Spaansch Krygsvolk te Utrecht.

Bossu poogt

(b) HOOFT VI. Boek, bl. 230.

(i) STRADA Dec. I. Libr. VII. p. 407. VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CLXVIII. p. 684.

(k) BOR VI. Boek, bl. 266 [366].

(l) TASSIS Comment. Libr. I. p. 147, 148.

(m) BOR VI. Boek, bl. 266 [366].

Landfluis, in vyfentwintig vaartuigen, over, FILIPSIJL
naar Geervliet, in 't Land van Putten, van 1572.
waarhy, door 't water Bornisse, daar de fche- Brielen te
pen leggen bleeven, ligtelyk, op 't Eiland herwin-
van Voorne geraaken kon. Toen trok hy regt nen.
aan op den Brielen, in verwagting dat de Stad
hem terftond opgegeven zou worden, waar-
om hy geen grof gefchut hadt medegevoerd
(n). Doch dit mislukte hem. Hy werdt, uit
de boomgaarden onder de Stad, die gestof-
feerd lagen met Geuzen, raauwelyk, met hand-
gefchut begroet. Ook sprong de Stads timmer-
man, *Rochus Meeuwszoon*, in 't water, en sloeg
't Nieuwlands fluisje open, waardoor de bin-
nenwegen onder liepen. Boffu moest toen,
den Nieuwlandschen dyk langs, aantrekken
op de Zuidpoorte, daar men 't grof gefchut
op hem los brandde. Ten zelfden tyde, vaa-
ren Treslong en Roobol, met eenig volk,
naar Bornisse, daar zy de Spaansche fchepen
ten deele in brand fteeken, ten deele in den
grond booren. De Spanjaards, ondertuffchen, Hy wordt
't water ziende waffen, begeeven zig op de afgewee-
vlugt, en brengen 't, al zwemmende en waa- zen.
dende, door Bornisse, op Putten, en voorts
op nieuw Beyerland. Lumei, de Brielenars
mistrouwende, durfde de Spanjaards niet ver-
volgen, die anders grooter neerlaag gelee-
den zouden hebben. Twee dagen na deeze
zege, die, op Paafchavond, den vyfden van
Grasmaand, behaald was, monfterde de Graaf
de Opgezetenen van 't Land van Voorne, en
deedt hen zweeren, dat zy de Stad, voor den
Prin-

(n) TASSIS *Libr. I. p. 147.*

Prins III. Prinse, als Stadhouder des Konings over
1572. Holland, zouden houden (o). Oranje toonde
 Oranje egter weinig genoeg over 't bemagtigen
 genoeg van den Briel, dat hem ontydig scheen. Hy
 zig kwa- hadt, naamlyk, verscheiden' aanslagen in den
 lyk, aan zin, die zo ligt niet scheenen te zullen ge-
 't imee lukken, als Alva, gelyk, na 't inneemen van
 men van den Briel. eene Stad van zo veele aangelegenheid, te
 wagten was, beter, dan tot nu toe, op zyne
 hoede zou zyn. Ook zou de Prins gaarne ge-
 zien hebben, dat de Hertog zig, door het ge-
 weldig doordryven des tienden Pennings,
 nog meer vyanden in 't Land gemaakt hadt;
 dat, nu hy 't, na 't bemagtigen van den Briel,
 zagter ging opneemen, minder te wagten was.
 Niettemin, 't stuk nu zynde uitgevoerd, liet
 de Prins 't zig gevallen, en beloofde den Graa-
 ve onderstand, om welken hy, naar verschei-
 den' Plaatsen, schreef. Ook begaven zig ver-
 scheiden' gevlugte Edelen en Burgers naar
 den Briel, nevens een deel geboefte, dat de
 naaste landen en stroomen, met plonderen
 en schuimen, ten hoogsten, onveilig maak-
 te (p).

XXVIII. Ondertusschen was Bossu, met zyn volk,
 Bossu door de Beyerlanden en verder, voortgetrok-
 stoot het ken tot omtrent Dordrecht, alwaar men hem
 hoofd weigerde in te neemen. Men voorzag hem
 voor Dor- egter van schepen, met welken, hy overstak
 drecht, naar Rotterdam. Hier verzogt hy alleenlyk
 te mogen doortrekken. Doch de Burgers,
 een kwaad oog hebbende op de Spanjaards,
 wil-

(o) BOR VI. *Boek*, bl. 266 [367].

(p) BOR VI. *Boek*, bl. 266 [367].

wilden dit niet gehengen. Eindelyk, kwam Philips III. men overeen dat zy, by vyfentwintig man 1572. tevens, met doove lonten, door de Stad, zou- en neemt den worden gelaaten (q). Doch zo dra waren Rotterdam in, Bossu en de eersten niet in de Poort, of hy door tiff. velde, met eigen' hand, eenen Smid, *Zwart Jan* genoemd, die zig, voor anderen, tegen 't inkomen der Spanjaarden, gekant hadt. De wagt werdt, voorts, afgemaakt, de Poort overweldigd, en alle de Spanjaards binnen gelaaten. De Burgers, zig tegen deezen overval willende verzetten, schooten 'er, in merkelyken getale, het leeven by in (r), van welke gesneuvelden egter niet meer dan eenenveertig, bynaame, genoemd gevonden worden (s). Doch 't schenden van 't gegeven woord verwekte zo groot een' haat tegen de Spanjaards, door 't gantsche Land, dat men reden heeft, om te twyfelen, of 't bemagtingen van Rotterdam hun niet meer nadeel dan voordeel hebbe gedaan (t). Bossu zondt, eerlang, eenig volk af, om de Geuzen te verjaagen, uit Schiedam, Delftshaven en Maaslandsfluis, welke Plaatsen, te vooren, waren ingenomen, door 't Krygsvolk van Lumei, dat zig nu alleen in 't Eiland van Voorne ophieldt (u).

Alva, nu aan den Briel geleerd hebbende, XXIX. hoe veel aan 't bewaaren der Zeesteden gelegen ware, schikte terstond *Pieter van Kwarebe* Alva zoekt zig te verzebe, keren van

(q) TASSIS *Libr. I. p. 147.*

(r) ROR VI. *Boek, bl. 267* [367].

(s) Chron. van Rott. door JAN GERRITZ. *M. S.*

(t) BENTIVOGLIO *Nederl. Hist. V. Boek, bl. 126, 128.*

(u) TASSIS *Libr. I. p. 147, 148.*

PHILIPS III. *be*, Bevelhebber van Breda, en *Fan Baptist de*
 1572. *Taffis*, namaagschap van hem, wiens aantekeningen wy reeds meermaalen hebben aangehaald, en, in 't vervolg, ook nog zullen gebruiken, naar Dordrecht, met last, om deeze Stad, by haaren pligt, te bewaaren, en Bossu, dien de Hertog nog in 't Land van Voorne hieldt te zyn, van mondbehoefden te voorzien. Kwarebbe en Taffis deeden, te Dordrecht, vyf schepen gereed maaken, met welken zy, de stroomen en oevers, tegen de strooperyen der Geuzen, beschermden. Naar en Vliissingen, zondt de Hertog, volgens sommigen, drie (v), volgens anderen, agt vendelen Spanjaards, onder *Oforio Angelo*. Doch eer deezen kwamen, stookte *Fan van Kuik*, Heere van Erpt, die, met de tyding van 't verrasfen van den Briel, derwaards gekomen was, 't volk, onder de hand, op, om zig nu de vryheid te verzorgen, die hun, door den dwingeland, nimmer gegund worden zou. En hy vindt zo veel gehoor, dat de Burgery, op den eersten Paaschdag, zynde den zesden van Grasmaand, op de been raakt, de Walsche bezetting, die Alva reeds te vooren derwaards gezonden hadt, ter poorte uit dryft, en vaststelt, de Spanjaards, die te schepe naderden, buiten te houden. Kuik ook, haar vertooneude, dat zy, met het verjaagen der bezetting, zig reeds in Majesteitfchennis vergreepen hadt, vermaant haar, 't werk niet ten halve te laten steeken; maar de schepen van van de Stad te weeren. Hy hangt 'er by, dat

(v) TASSIS *Libr. I. p. 148.*

de Prins, met een Leger, in aantogt was, om haar te beschermen, en beweegt, daarop, een' uit den hoop, wien 't hoofd kroes stondt van den drank, door een geschenk van twee daalers, om 't geschut van de wallen los te branden op de Spaansche schepen: die, zulk een' welkomst niet verwacht hebbende, verbaasd naar Middelburg weeken. Hier vondenze den Heer van Wakkene Kapelle, Admiraal van Zeeland; die zig, terstond, naar Vlissingen begaf, en 't volk, met zagte woorden, tot omzien zocht te brengen. Doch men bejegende hem zulks, dat hy blyde was, dat hy 't behouden wederom te Middelburg bragt. Kuik hadt hier ook onder geroeid, en des Admiraals vleierende woorden *een lammeren tong, om de Vlissingers den wolven te leveren*, genoemd. Men meende, dat hy niet binnen Vlissingen gekomen was, zonder last van den Prinse, dien hy terstond kennis gaf van het omslaan der Stede. Zelf begaf hy zig, eerlang, naar den Briel, om van daar eenig volk naar Vlissingen te doen overscheepen: en keerde, met goede hoop, weder te rug. Ook volgde Treslong hem spoediglyk, met drie schepen, en styf tweehonderd mannen, die uit de naaste Plaatsen van Holland, opgestommeld, en met monnikskapen, kazuifels en ander geestelyk gewaad, in plaats van geweer, uitgestreken waren; zo dat menze, op stroom, voor Vlissingen, eerst wapenen moest (w). Doch eer dit gebeurde, hadt men Alvarez of Pedro Pacheco of Paciotto, Overste

FILIPSIII.
1572.

Ook Pacheco
aldaar ge-
hangen.

(w) BOEK VI. Boek, bl. 269 [169].

PHILIPS III. ste eener Bende Ruiterye, te Vlissingen in 1572. handen gekreegen (x). Hy, ook door Alva afgezonden, om de Wethouderschap en Burgery voor wankelen te bewaaren (y), en onkundig van 't omkeeren der Stad, was daar, onlangs, aangekomen, en, naauwlyks te lande gestapt zynde, gevat, door Hopman Jakob Simonszoon de Ryk, die, kort te voren, uit Engeland, daar hy wapenen en krygsbehoeften hadt opgedaan, met drie schepen, te Vlissingen, gekomen was, hebbende hy van de verandering, aldaar voorgevallen, kennis gekreegen, uit eenige Vlissinger vliegtelingen, die hem, op zee, ontmoet waren, en met hem, naar de Stad, terug zeilden (z). Pacheco werdt spoedig te regt gesteld, en, nevens twee andere Spaansche Jonkers, ter galge gedoemd, van welke hem zyn adeldom, dien hy zo hoog stelde als dien der Graaven van Egmond en Hoorne, welken men egter 't zwaard gegund hadt, niet bevryden kon (a). Doch sommigen schryven, dat men hem by de beenen ophing (b), 't welk met het verhaal der meesten niet overeenkomt. Men hielt zig hier aan de gewoonte, die Alva ingevoerd hadt, om de gevangenen, in den begonnen burgerkryg, niet naar krygsgebruik te handelen. Naderhand, is verspreid en geloofd, dat Pacheco een' lyst by zig hadt van een groot getal van Nederlanderen, edel en

one

(x) STRADA *Dec. I. Libr. VII. p. 412.*(y) TASSIS *Libr. I. p. 149.*(z) HOOFT VI. *Boek, bl. 234.*(a) BOR VI. *Boek. bl. 262 [369, 370].*(b) TASSIS *Libr. I. p. 149.*

onedel, die Alva van kant geholpen wilde hebben (c). Doch veelligt heeft men, met zulk een uitstrooifel, de schandelyke straf, hem aangedaan, willen verschoonen, en de Spanjaards meer in den haat brengen. Het Slot, dat Alva te Vlissingen hadt beginnen te bouwen, werdt eerlang geheellyk geslegt (d). Amsterdam hadt, om zelf verschoond te blyven van sterkten, tot het stigten van dit Slot, te Vlissingen, twee tonnen schats opgebracht (e). De Vlissingers, niet vergenoegd met zig zelven Alvas heerschappy onttrokken te hebben, ondernamen, na 't ontvangen van eenigen onderstand uit Frankryk, uit Engeland, uit Vlaanderen en van elders, ook hunne nabuuren te doen omkeeren. *Jeronimus Tseeraarts*, Stalmeeester des Prinzen van Oranje, die, onlangs, te Vlissingen, gekomen was, om, als Stadhouder uit 's Prinzen naam, over Walcheren, te gebieden, en de Heer van Erpt begaven zig, met omtrent zestig man, voor Veere, beproevende, of men hen zou willen binnen laten. Hier was 't gemeen opgeruid tegen de Spanjaards, door *Lyn Taayen* en *Koeyevleesch*, twee Visschers van Veere, die, onlangs, in den Briel, gevangen gezeten hebbende, op voorspraak van den Heere van Erpt, zonder losgeld, geslaakt waren. Ook hadt men onder 't volk verspreid een kort Geschrift, verdedigende de rechtvaardigheid van 't aanneemen der wapenen tegen de Spanjaards. De Burgers van Veere

FILIPSIII.
1572.

Veere
kiefert ook
's Prin-
sen zyde.

wan-

(c) Supplic. aan den Kon. by BOR VI. Boek, bl. 346 [47c].

(d) METELEN IV. Boek, f. 64 vers.

(e) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CXXVIII. p. 633.

FILIPS III. wankelden' reeds. Doch de Wethouders, die 1572. Tfeeraarts te woord gestaan hadden, weigerden volk in te neemen. Tfeeraarts keerde toen, om meer volks, naar Vlissingen, terwyl Kuik, zonderling gesleepen op 't beroeren der gemeente, de twee visschers bewoog, om de Burgers in de wapenen te doen komen (*f*); dat zo dra niet geschied was, of *Jeannin*, een Fransch Heer; werdt, met veertig man, ter Stad in gelaaten, en in de Kerk gehuisvest. Maar hier besluit hem Jonkheer *Jeronimus de Rollé*, Baljuw van Veere; die nu de sterkste in de Stad was, en nog om hulp naar Middelburg zondt. Doch deeze hulp werdt, by *Zandwyk*, onderschept en geslaagen, door Hopman de Ryk, die van Vlissingen naar Veere ontboden was, en, 's anderendaags, den vierden van Bloemaand, door de Burgerye ingelaaten zynde, *Jeannin* verlostte, en de Wethouderschap den eed aan den Prinse deedt afleggen. *Rollé* zelf schroomde niet dien te doen, toen men hem beloofde, dat hy zyn ampt behouden zou. Na dien tyd, kwamen de Spanjaards, van Middelburg en Arnemuiden, dagelyks, stroopen tot voor Veere. De Burgers keerden hen, door menigen uitval. De wederzydsche gevangenen werden terstond gehangen, met zo byster eene bitterheid, dat men getuigt, den eenen broeder den anderen, met eigene handen, te hebben opgeknoopt. In eenen anderen uitval, daar de Ryk, met zyn volk, wel zes- of zeventienhonderd Spanjaards versloeg, sneedt zeker

Bystere
bitter-
heid.

(*f*) BOEK VI. Boek, bl. 269 [371].

ker wondheeler eenen Spanjaard 't hertuit de FILIPS III.
 borst, en stak het op 't gallioen van een schip, 1572.
 daar 'er verscheiden' persoonen de tanden in
 zetteden. Voorts was 't ook gemeen, de Span-
 jaards, die men gevangen kreeg, rug aan rug
 te binden, en in zee te smyten: 't welk men
de voeten spoelen noemde. Ondertuffchen, kreeg
 men, te Vlissingen, 's Prinsen wapenplaats
 in deezen oord, van tyd tot tyd, onderstand
 van volk uit Engeland. De Koningin gedoog-
 de thans, oogluikende, dat de gevlugte Ne-
 derlanders eenige manschap in 't Ryk wier-
 ven. Zy zag niet ongaarne, dat Filips, in Ne-
 derland, nieuw werk kreeg, en wilde 'er
 wel, heimelyk, de hand toe leenen. Onder-
 tuffchen, begreepen sommige Engelschen
 zelfs, dat de Nederlanders beter zouden doen,
 datze zig zelven vry vogten, dan datze te
 zeer naar vreemde hulp stonden, alzo hunne
 bondgenooten hun, veelligt, de verkreegen'
 vryheid niet lang zouden laten behouden (g).
 Men verzamelde, te Vlissingen, ook voor-
 raad van Krygsbehoefsten, die *Ewout Pieters-
 zoon Worst*, Admiraal der Vlissinger zeemagt
 (b), van *Gillis Hoofdman*, een ryk Koopman
 te Antwerpen, ging koopen. Hierdoor werdt
 's Prinsen aanhang langs hoe sterker (i), en
 begon men, eerlang, toeleg te maaken, om
 de andere Zeeuwfche Steden ook te doen om-
 keeren.

Doch eer 't hier toe kwam, hadt het gant- XXX.
 fche Noorderkwartier van Holland 's Prin- Beroerte
 fen te Enk-
 huizen.

(g) WALSINGHAM *Lettr.* CXLIII. p. 219.

(b) METEREN IV. *Boek*, f. 64 *versf.*

(i) HOOFT VI. *Boek*, bl. 237, 238, 239.

FILIPS III. 1572. sen zyde gekooren. Enkhuizen ging voor, daar de verandering zig deezerwyze toedroeg. Alva hadt, om zig van deeze Stadte verzekeren, eene Vloot van twintig schepen (k), onder den Admiraal Boshuizen, te Amsterdam en te Enkhuizen uitgerust, voor de laatstgemelde Stad, doen verzamelen, voorhebbende, zo men meende, eenig volk uit de Vloote, bedektelyk, daar binnen te brengen. Van diergelyk een' toeleg, hadt de Scheepshopman *Schuilenburg*, met een' bakker, dien hy brood zonder geld afhaalen wilde, in woorden geraakt zynde, zig iet laten ontvallen; waarop de burgers de hoofden byeenstaken, en een opzet namen, om de bezetting buiten te houden. De Burgemeesters, die meest allen de Spaansche zyde hielden (l), zогten de ontfelde Gemeente, met goede woorden, te paaijen. Doch zy rustten niet, voor zy Hopman *Kwikkell* en zyne *Knegten*, die men listiglyk in de Stad hadt weeten te krygen, wederom naar buiten gejaagd, en Boshuizen op 't Stadhuis, onder eene wagt van burgeren, gevangen gezet hadt: 't welk op den tweeden van Bloeiimaand geschiedde. Des anderendaags, kwam de Burgery voor 't Stadhuis in de wapenen, rondelyk verklaarende, dat men zig behoorde te begeeven aan de zyde des Prinsfen van Oranje, die niets zогt dan 's Lands welvaart en vryheid: waarop *Volkert Harkszoon*, een der Burgemeesteren, zeide, te wenschen, dat de Prins

(k) TASSIS *Libr. I. p. 151.*

(l) VELIUS *Hoorn, bl. 327.*

Prins aan 't bewind, en zy daarvan ontslaagen waren. Terwyl de zaaken dus stonden, kwamen 'er, dagelyks, verscheiden ballingen in de Stad. De Predikant Jan Arendszoon bewerkte dit, op aandryven van Sonoi. Onder deeze ballingen, was *Pieter Luitgesz Buiskes*, die schriftelyken last van den Prinse hadt (m), gedagtekend den twintigsten van Grasmaand, om Enkhuizen te doen omslaan, en de vyandyke schepen, die voor de Stad lagen, te bemagtigen. Deez' en *Kornelis Janszoon Brouwer* verhinderden, eenige dagen laater, dat *Paulus van Loo*, Droffsaard van Muiden, met een Karveelschip vol Krygsvolk, in de Stad gelaaten werdt. Ook bewerkte Buiskes een verdrag met de Wethouderschap, waarby, onder anderen, bedongen werdt, geene bezetting van de eene noch de andere zyde in te neemen. Voorts werden toen vier nieuwe Hopluiden gekooren over de Burgerye. Een van deezen, *Fredrik Simonszoon* de oude, der Spaansche Regeeringe toegedaan, zocht de Burgers te beweegen, om van 't voorvallene verschooning te verzoeken, en hunnen zoen met den Hertoge te maaken. Doch sommigen vielen hiertegen in; beweerende, dat men de Oorlogschepen in de Haven haalen, 't geschut op de wallen brengen moest. Midlerwyl, hadt men Boshuizen los en ter Stad uit weeten te krygen. Ook wisten de Burgemeesters, voorwendende, heimelyk, den Prinse van Oranje toegedaan te zyn, de Burgery zo ver te beleezen, dat zy in 't ver-
trek

(m) Zie denzelven by BRANDT Enkh. bl. III.

FILIPS III. trek der Oorlogſchepen bewilligde. Doch
1572. in 't afzeilen, raakte een Vlieboot aan den
 grond, die, naderhand, door de Watergeuzen, welken 't Vlie waren ingelooopen, bemagtigd en verbrand werdt. De Burgemeesters, deeze schade willende vergoeden, zогten 't ſchip van zekeren burger, dat in de Zuiderhaven, binnen de brug, lag, in de plaats der verongelukte Boot, naar buitente brengen, en was de fokkemaſt reeds door, toen de burgers de Valbrug voor de groote maſt nederlieten, zo dat het ſchip heen noch weder kon, en duſeenige dagen leggen bleef. De Heeren, ondertuſſchen, een Vendel burgers in ſoldy genomen hebbende, trokken, met het zelve, naar de valbrug, om 'er 't ſchip door te helpen, dat, door Kornelis Brouwer en anderen, die zig, gewapend, by de brug vervoegd hadden, geweldigerhand, belet werdt. Doch te gelyk raakte de burgerry op de been. De Spaanſchgezinden haalden 't geſchut voor den dag, dreigende los te branden op de anderen, die zig by Burgemeesteren vervoegden, met verzoek, dat het geſchut naar de wallen gebragt mogt worden. Doch men ſtelde 't antwoord uit, tot dat men beſcheid van Boſſu, die toen te Amſterdam was, gekreegen zou hebben. *Hans Kolterman*, die, nevens anderen, laſt hadt, om Haarlem aan 's Prinſen zyde over te brengen, bevondt zig, ten deezen tyde, even buiten Enkhuizen. Verneemende hier, hoe 't binnen geſchaapen ſtondt, zondt hy, in deryl, een deel briefjes in de Stad, die alomme aangeplakt werden, en den burgeren waarſchuwden,

den, dat men voorhadt, elk, die de handen FILIPSIIF.
aan Boshuizen hadt gelegd, ter straffe te vor- 1572.
deren. Toen raakte 't volk wederom gaande.

Dirk Janszoon Brouwer, Jakob Erikszoon en Pieter Buiskes begaven zig naar 't Stadhuis, en vernieuwden den eisch der Burgerye, om 't geschut op de wallen te hebben. *Daar was zyne plaats*, meende men, *zou de bezetting, met welke men de Stad belasten wilde, buiten gehouden worden.* Doch de Heeren, nu bescheid van Amsterdam gekreegen hebbende, zeiden plat uit, *dat het hier niet op aankwam; dat de Graaf van Boffu begeerde, dat men den Hertog van Alva getrouwheid zweeren zou, of de Stad verlaaten.* Buiskes en de anderen verklaarden zig ongezind tot beide. De Heeren, steunende op de hulp, hun door Boffu beloofd, en op het yndel bezoldigde burgers, kreuken egter niet; ja verzogten zelfs ontslaagen te worden van het Verdrag, onlangs geslooten. 't Geschiedde. Doch zo dra kwam deeze tyding niet onder 't volk, of de kreet ging op, dat Buiskes nu zynen last in 't werk, en de Stad in vryheid stellen moest. En 't leedt maar tot kort na den middag, 't was nu elf uren, toen men de Stads Tromslaager, hiertoe; door Dirk Janszoon Brouwer, of iemand anders, omgekogt, hoorde omflaan, *dat al wie den Koning van Spanje en den Prins van Oranje lief hadden, gewapend, op het Zuider- en Noorderspui, zouden hebben te vergaderen.* Over de menigte, die hier te hoop liep, stelden zig *Jakob Dirkszoon Brouwer* en Pieter Buiskes tot Hopluiden. De Burgemeesters ontbieden, hierop, hunne bezoldigde Burgers voor 't

FILIPS III. Stadhuis: werwaards Dirk Brouwer twee stuk-
1572. ken gefchuts fleepen deedt, zonder zig, hier-
 in, van de vrouwen, die, voor een bloedbad
 bedugt, kermende tuffchen beide liepen, te
 laaten verhinderen. Ook drukte *Jan Fredriks-*
zoon Flutske zyn roer los, op *Albert Reiniers-*
zoon, een' der driftigfte Spaanfchgezinden: de
 fchoot mifte; doch baarde zo veel fchriks on-
 der de Spaanfchgezinde Schutters, dat zy de
 wyk namen. Toen floot de Wethouderschap
 zig in 't Stadhuis: doch Dirk Brouwer deedt
 'er 't gefchut op los branden, en de deuren,
 daarna, met een stuk balks, op den vloer loo-
 pen (n). Men nam de Burgemeesters gevan-
 gen, en liet, terftond, het Oranje-vendel van
 de muuren, poorten en toorens waaijen, zig
 te gelyk voor den Prinfe en tegen Alva ver-
 klaarende. Dit gebeurde, op den eenentwint-
 tigften van Bloeimaand. Buiskes, die 't Ampt
 van Overfte der Stad aangenomen hadt, nam
 driehonderdenvyftig burgers in foldy, die hy,
 uit zyn eigen beurs; want men hadt, op 't
 Stadhuis, geen geld gevonden, te vrede stel-
 len moest (o), tot dat zy, na de aankomft der
 Watergeuzen, die in 't Vliegelegen hadden,
 werden afgedankt. Op den agtentwintigften,
 werdt de Wet veranderd. Buiskes en andere
 yveraars werden, tot Burgemeesters, aange-
 fteld. Zy zwoeren den Koning, als Graave,
 den Prinfe, als Stadhouder, en der Stad Enk-
 huizen getrouwheid, beloovende wyders den
 Hertog van Alva en zynen aanhang, den
 tien-

Enkhui-
 zen valt
 den Prin-
 fe toe.

(n) Aant. van een' Oogget. by BRANDT Enkh. bl. 121.

(o) Aant. als boven, bl. 123.

tienden en twintigsten penning en de tiran-FILIPSH. nische Inquisitie te zullen wederstaan. Voorts 1572. werden ook, by meerderheid van stemmen, twintig nieuwe Vroedschappen aangesteld (p). De Burgers van Enkhuizen waren dus de eersten in Holland en Westfriesland, die zig zelve der Spaansche Regeeringe onttrokken, en tot het bewind des Prinzen van Oranje overgingen: hierin ongelyk aan Brielle, dat, door magt van buiten, was omgezet.

Sonoi was, ondertusschen, reeds op den XXXI. twintigsten van Grasmaand, door den Prin-Diderik se, aangesteld tot zynen *Luitenant en Gouver-* Sonoi wordt neur,* over Enkhuizen, Medenblik, Hoorn Stadhou- en andere Steden van het Waterland. En 't der des verdient onze opmerking, dat de Prins, in Prinzen, zynen lastbrief (q), die te Dillenburg gete- in'tNoor- kend was, deeze Steden reeds aanmerkt, als derkwartier. aan zyne zyde overgegaan. 't Zy, dat hy zig Aanmer- zo vast verzekerd hieldt van het omslaan der- king op zelve, dat hy 't wel, in den lastbrief, als zynen reeds geschied, durfde ter neder stellen: 't lastbrief. zy, dat hy den lastbrief dus heeft doen schryven, om 'er zig, alleenlyk, van te bedienen, wanneer de omkeering, waarop hy hoopte, gebeurd zou zyn. Hoewel 't anders vreemd mag schynen, dat gantsch Westfriesland en Waterland, op den twintigsten van Grasmaand, reeds beschreeven worden, als overgegaan aan 's Prinzen zyde; schoon de eerste Stad in deeze gewesten, eerst eene maand naderhand, omgezet werd. Doch, veelligt,

OOR-

(p) BOR VI. Boek, bl. 269-272 [371-374]. METEREN IV. Boek, f. 66 vers. enz.

(q) Zie denzelven by BOR VI. Boek, bl. 272 [375].

PHILIPS III. oordeelde de Prins, dat dit gewest moest ge-
1572. agt worden hem als Stadhouder nog onder-
 hoorig te zyn; en dat hy 'er, uit dien hoof-
 de, reeds zo vroeg, eenen Luitenant mogt
 aanstellen. Sonoi, hoe 't zy, bevondt zig te
 Breemen, toen hy de tyding kreeg van 't o-
 vergaan van Enkhuizen. Derwaards en naar
 Hamburg, was hy gezonden, om tien ven-
 delen Duitsche Knegten en ander volk te wer-
 ven, en om eenig geld, onder de gevlugte
 Nederlanders, te verzamelen (r). Doch 't
 omslaan van Enkhuizen deedt hem, in aller-
 yl, de reis derwaards aanneemen. Ook kwam
 hy, niet zonder gevaar, in de Stad, alwaar
 hy, terstond, in zyne waardigheid, erkend
 werd. In een byzonder Berigtschrift, hem
 gegeven, was hem gelaft „ de Steden van
 „ Westfriesland en Waterland te herstellen
 „ in haare vryheden, aldaar den gezuiver-
 „ den Godsdienst te doen oefenen, nauwe
 „ wagt te doen houden, toezigt op de Ves-
 „ tingwerken te hebben, de ballingen we-
 „ derom in te roepen, de Ingezetenèn van
 „ beiderlei Godsdienst voor overlast te be-
 „ waaren, de Wethouders, den Prinse toe-
 „ gedaan, in dienst te houden, de anderen
 „ af te zetten, en eindelyk, de Kerkfieraad-
 „ den te doen optekenen en de Koninglyke
 „ inkomsten te doen ontvangen, door iemant,
 „ by hem, met goedvinden van de wet, daar-
 „ toe aangesteld; tot dat, by mynen Heere
 „ den Prinse, hierop, nader zou worden
 „ voorzien (s).” Op welk Berigtschrift,

Inhoud
 van zyn
 Berigt-
 schrift.

wy

(r) BOR VI. Boek, bl. 270 [372].

(s) Zie BOR VI. Boek, bl. 272 [375].

wy alleenlyk aanmerken, dat het, door den FILIPSIIL.
 Prins, op zynen eigen naam, gegeven, en 1572.
 met zyn geheim zegel bekrachtigd was.

Sonoi dan, eerst orde gesteld hebbende, XXXII.
 op de bewaaringe van Enkhuizen, maakte Meden-
 zyn werk, om de andere Steden van deezen blik
 oord om te zetten. Medenblik werdt eerst wordt
 aangezegt. Naar deeze Stad, hadt Alva, omgezet.
 kort te vooren, eenige Waalen geschikt,
 die men niet hadt willen inlaaten. Sonoi
 zondt dan de Hopluiden Ruikhaver, Ka-
 beljaauw en Dirk Brouwer derwaards, om,
 met de Wethouderschap, te handelen. Doch
 de Slotvoogd, Jonkheer *Kornelis van Rys-*
wyk, wist dit eenige dagen te beletten. 't
 Stuk werdt, nochtans, derwyze beleid, dat
 de Enkhuizers, eerlang de Stad van twee
 kanten overvallende, de Spaanschgezinden
 noodzaakten, de vlugt op 't Slot te nee-
 men, welk, overmids men 'er de vrouwen
 en kinders der gevlugtten, tot eene borst-
 weering, tegen aan zette, haast werdt op-
 gegeven: waarna de Stad 's Prinzen zyde
 koos, in den aanvang van Zomermaand (t).
 Hoorn was, door den Prinse, schriftelyk Ook
 vermaand. En hierop, was 'er, even als Hoorn,
 te Enkhuizen, beweeging onder de Burge-
 rye ontstaan, die de Wethouders, eerst door
 't inlaaten van bezetting, en toen dit niet
 gelukken wilde, door het aanneemen van
 drie vendelen Knegten, zогten te stillen.
 In deezen staat der zaaken, bewoogen die
 van

(t) BOB VI. *Boek*, bl. 274 [377].

FILIPS III. van Enkhuizen tweed der drie Hopluiden dezer 1572. zer Knegten, om 's Prinzen volk, by nacht, in te laten. Doch de Burgery, die zy 't eerst voorfloegen, wilde 'er niet toe verstaan. Op den agttienden van Zomermaand, vergaderde de Raad, met de Hoofden der Gilden en Schutteryen, om te overleggen, wiens volk men inneemen zou, Alva's of 's Prinzen. De meesten stemden voor 's Prinzen volk, dat, 's anderendaags, onder Jaques Hennebert, in de Stad kwam, over welke, sedert, Josua van Alveringen, Heer van Hofwegen, tot Overste gesteld werdt. De Regeering veranderd zynde, deeden de Ingezetenen den nieuwen eed, eerst op den derden van Hooimaand (u). De andere Steden van 't Noorderkwartier, Alkmaar, Edam, Monnikendam en Purmerende, waren, op gelyke wyze, in Zomermaand, omgezet. Doch 't zal niet noodig zyn, ons over de omstandigheden deezer veranderingen, die onderling groote overeenkomst hadden, breeder uit te laten. Boshuizen, omtrent deezen tyd, met zyne Vloot, voor Enkhuizen, 'gekomen, moest zien, dat drie zyner Hopluiden zig, met hun volk, naar de Stad en in 's Prinzen eed begaven (v).

XXXIII. Niet lang na 't overgaan van Enkhuizen, hadt Graaf Lodewyk van Nassau, de Stad Bergen in Henegouwen, onverhoeds, ingenomen. Twaalf Persoonen, zig aldaar voor Wyn-

(u) VELIUS HOORN, *bl.* 331 *enz.*

(v) BOB VI. *Boek*, *bl.* 274 [377].

Wynkoopers uitgegeven hebbende, hadden, FILIPs III.
 onder voorwendel van hunne wynen, voor 1572.
 zonnen opgang, te moeten vervoeren, om Hene-
 dezelve koel te houden, de Poort, by nacht, gouwen.
 doen openen, toen, de wagt omgebragt, en
 Graaf Lodewyk, die, in alleryl, van Parys
 (w) derwaards gekomen was, met duizend
 Knegten en vyfhonderd ligte paarden, bin-
 nen gelaaten. De Graaf deedt, met den
 dag, 't was de vierentwintigste van Bloei-
 maand, de Wethouderschap den eed aan den
 Prinse afleggen. Valenchyn werdt, ten zelf-
 den tyde, door 's Prinse volk, ingenomen;
 doch alzo 't Slot, dat Spaansche bezetting
 inhadt, niet bemagtigd worden kon; moest
 men de Stad, eerlang, wederom verlaa-
 ten (x).

Het verrassen van Bergen was, midlerwyl, Alva doet
 oorzaak van het omslaan der meeste Holland- Bergen
 sche Steden, en der Stad Zierikzee in Zee- belege-
 land. Want Alva hadt, op de eerste tyding ren.
 van den opstand in Vlissingen, Veere en
 Enkhuizen, een Leger, by Bergen op Zoom,
 doen verzamelen, welk geschikt was, om
 Zeeland, en daarna Enkhuizen, tot onder-
 werping te brengen. Doch het verrassen van
 Bergen in Henegouwen deedt den Hertog
 van opzet veranderen, en een besluit nee-
 men, om deeze Stad, voor alle anderen, te
 herwinnen. Voor 't einde van Zomermaand,
 hadt

(w) WALSINGHAM *Lettr.* CLIII. p. 235.

(x) WALSINGHAM *Lettr.* CLVI. p. 237. BOR VI. *Boek*, bl.
 274 [277]. *METEREN* IV. *Boek*, f. 70 *vers.* 71.

FILIPStIII. hadt hy 't beleg reeds doen aanvangen (y):
1572. waarvan wy de uitkomst, in 't volgende Boek,
 staan te ontvouwen.

Zierik- Zeeland en Holland kreegen ruimte, zo
zee kiest dra 't Beleg van Bergen ondernomen was.
's Prinzen Zierikzee was de derde Stad, in Zeeland, die
zyde. overging, op den vyfentwintigsten van Zo-
 mermaand (z), bedwongen wordende, door
 de Ryk en eenige anderen, die, met hun
 volk, voor de Stad gekomen waren (a). Wat
 laater, deedt Tseraarts Goes in Zuidbeve-
 land opeifchen; doch men sloeg hem hier
 plat af, fchietende zelfs naar den Trompet-
 ter, dien hy, derwaards, gezonden hadt (b).
Ook vee- Maar in Holland, daar men minder voor Al-
le Hol- vas Landmagt te dugten hadt, en ter zee
landsche fterker was dan hy, vielen de Steden, om
Steden, ftryd, den Prinse toe. Jonkheer Adriaan van
als Oude- Zwieten hadt Oudewater, reeds op den ne-
water, gentienden van Zomermaand, met een hand-
Gouda, vol voetvolks, ingenomen. Twee dagen laa-
 ter, overmeesterde hy Gouda, en bragt het
 onder 's Prinzen eed. Ook werdt hem 't Slot,
 dat niet meer dan vyfentwintig man inhadt,
 onder den Slotvoogd, Jonkheer *Kornelis van*
Leiden, *der Myle*, by verdrag, opgegeven (c). Ten
 zelfden tyde, werdt Leiden omgezet, voor-
 naamlyk, door beleid van Meester Paulus
 Buis, Pensionaris der Stad, in welke men een
 ven-

(y) BOR VI. *Boek*, bl. 279 [384].

(z) METFREN IV. *Boek*, f. 65 *verf.*

(a) HOOFT VI. *Boek*, bl. 251.

(b) METFREN IV. *Boek*, f. 65 *verf.*

(c) BOR VI. *Boek*, bl. 275 [378]. VIGLIUS *ad HOFF. Epist.*
 CLXIX. CLXX. CLVI. p. 686, 687, 666.

vendel Knegten, onder Hopman *Jan Eilof*, FILIPs III. ontving (*d*). Dordrecht, vanwaar men die 1572. van Gouda reeds van mondbehoeften voor- Dor- zien hadt, ging, door aanraading van A- *driaan van Blyenburg*, oud Schepen, en van den drecht, *Vroedschap, Jakob Muis van Holy*, op den vyfentwintigsten, een verdrag aan met *Bart-* hold Entes, die, met dertig schepen en twee galeien, voor de Stad gekomen was (*e*). *Joan* *Baptist de Tassis* was, kort te vooren, uit *Dordrecht*, vertrokken, tot zyn geluk, zekker, alzo *Kwarebbe*, die 'er gebleeven was, te *Gorinchem*, gevangen gehouden werdt, tot aan zynen dood toe (*f*). *Gorinchem* was, Gorin- naamlyk, 's daags na *Dordrecht*, omgezet, chem, en door *Marinus Brandt*, die zig, met zestien schepen, voor de Stad vertoonde. 't Slot, dat nog eenen dag ingehouden werdt, door den *Droffaard, Gasper Turk*, moest zig egter ook overgeeven. De *Geestelykheid*, hier ter *Stede*, werdt zeer mishandeld, door de *Geuzen*. Eenigen werden naar *Briele* gevoerd, en aldaar, op last van *Lumei*, ter dood gebragt. *Weinige* dagen na *Gorinchem*, werdt *Bommel* bemagtigd, en eerlang ook 't Slot te *Buuren*, welk door eenen *Vogelenzang* ingenomen werdt (*g*). Ook werden, ten zelfden tyde, de *Sloten Loevestein* en *Liesveld* gewonnen. Te vooren, op den *derden* van *Hooimaand*, Haarlem. was *Haarlem*, by verdrag, bewerkt door *Ger-*
rit

(*d*) *METEREN IV. Boek, f. 66 vers.*

(*e*) *BOR V. Boek, bl. 276 [379].*

(*f*) *VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CLXXVI. p. 697. TASSIS*
Libr. I. p. 149, 150.

(*g*) *METEREN IV. Boek, f. 66 vers.*

FILIPSI. *rit van Berkenrode, Pieter Kies en Hans Kolter-*
 1572. *man, Gemagtigden van den Prins van Oran-*
 je, aan 's Prinzen zyde overgebracht. Men be-
 dong, zo wel hier, als te Dordrecht en el-
 ders, dat de Roomfche Geestelykheid onbe-
 fchadigd zou blyven, en haaren Godsdienst
 vryelyk oefenen mogen (q); doch deeze voor-
 waarden werden, of uit redeloozen haat tegen
 de Geestelyken, of, om dat men hen, met
 grond, verdagt hielt van te zeer te neigen
 naar de Spaanfche zyde, op veele Plaatsen,
 kwalyk gehouden. Voorts werdt de Hervorm-
 de Godsdienst, in alle Plaatsen, die overgingen,
 openlyk ingevoerd.

XXXIV. Terwyl 't zig in Holland dus toedroeg, was
 Gelderland en Overysfel keeren zig ook, gedeel-
 telyk, den Prinse toe.
 Willem, Graaf van den Berge, bezig om Gel-
 derland en Overysfel om te zetten. Hy verze-
 kerde zig van Zutfen, Deutchem, Doesburg,
 Harderwyk, Hattum, Kampen, Zwol, Hasselt,
 Steenwyk, Genemuiden en Vollenhove. Ook
 bemagtigde hy het Slot Tautenburg, dat, eerst
 door *Willem Lieuweszoon*, derwaards, door
 Sonoi, afgezonden, belegerd geweest was.
 Doch de Graaf, oordeelende dat hem alleen
 't bewind van den kryg in deezen oord was
 aanvertrouwd, hadt hem genoodzaakt te ver-
 trekken, en 't Slot, sedert, by verdrag, in-
 gekreegen. Toen nam hy ook Amersfoort
 in, en voorzag het van bezetting; een ge-
 deelte van welke zig, in Hooimaand, binnen
 Naarden wist te werpen, alwaar de Dros-
 faard van Muiden, Paulus van Loo, te ver-
 geefs,

Amers-
 foort en
 Naarden
 bezet,
 door 's
 Prinzen
 volk.

(b) BOR VI. Boek, bl. 279 [380]. VIGLIUS ad. HOPPER.
 Epist. CLXX. p. 687.

geefs, gepoogd hadt, eenige Spanjaards bin- FILIPSIII.
nen te krygen (i). 1572.

In deeze algemeene omkeering, begon zig Verande-
Friesland ook te beweegen. Eenige Edelen ring in
hadden aan Sonoï geschreeven, om vier of Fries-
vyf vendelen Voetvolk. Doch hy zondt 'er
flegts een. De Graaf van den Berge voegde
'er vierhonderd nieuwgeworven' Knegten by,
onder den Heere van Nederwormter, die een'
sterke schans in de Kuinder bemagtigde. 't
Hof van Friesland zondt, hierop, naar Gron-
ningen, om den Heere van Billy; zynde hun-
nen Stadhoudcr, den Graave van Megen, kort
te vooren, overleeden (k), en zynen Opvol-
ger, den Heere van Hierges, door de on-
veiligheid der wegen, belet over te komen.
Doch Sneek, Bolswaard en Franiker open-
den van zelve de Poorten voor de Geuzen:
die, eerlang, ook Dokkum en Staveren be-
magtigden, welke Steden zy egter, geprangd
door 't volk van Billy, in korten tyd, we-
derom verlaaten moesten. Toen kwam Graaf
Joost van Schouwenburg over; om 't Stad-
houderschap over Friesland en Groningen,
van 's Prinzen wege, waar te neemen. Hy
stelde terstond een nieuw Geregthof te Fra-
niker in, also Leeuwaarden, daar 't Hof van
Friesland anders plagt te zitten, nog eenen
geruimen tyd, de Spaansche zyde bleef hou-
den (l). Nergens werden de Steden, zo spoed-
dig en in zo groot een getal, omgezet, als
in

(i) BOR VI. Boek, bl. 277 [381].

(k) METELEN IV. Boek, f. 65 versf.

(l) BOR VI. Boek, bl. 277 [381]. METELEN IV. Boek, f.
69 versf.

FILIPS III. in Holland, alwaar, gelyk de Biffchop van
1572. Namen, ten deezen tyde, aan de gewezene
 Landvoogdeffe fchreef „ den Prinfe van
 „ Oranje, voor den tienden en twintigften
 „ Penning, een nieuw Vorftendom gekogt
 „ was (m).” Men hielt het, zelfs onder de
 Spaanfchgezinden, voor eenen grooten mis-
 flag in Alva, dat hy verzuimd hadt, de zee-
 plaatfen in Holland en in Zeeland, by tyds,
 behoorlyk, te bezetten en te verfterken (n);
 hoewel anderen oordeelden, dat het verfchil
 met Engeland, welk gelegenheid gegeven
 hadt, tot het toelaten der Nederlandsche
 ballingen in de Engelsche havens, voor de
 voornaamfte oorzaak van het bemagtigen en
 omfnaan der Hollandsche en Zeeuwfche Zee-
 plaatfen, gehouden moest worden (o).

(m) STRADA *Dec.* I. *Libr.* VII. p. 412.

(n) TASSIS *Libr.* I. p. 142.

(o) VIGLIUS *ad HOPPER.* *Epist.* CLXXVIII. p. 703.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

VIER-ENTWINTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. *Tiende Penning in Holland. De Hertog van Medina Celi wordt Landvoogd. Keert naar Spanje te rug. De Tiende penning afgeschafft. Paulus Buïs wordt Advokaat van Holland.* II. *Eerste Vergadering der Staaten van Holland. De Graaf van der Mark wordt 's Prinsjen Stedehouder. Rotterdam, Delft, Woerden en Schoonhoven kiezen 's Prinsjen zyde. Dagvaart te Haarlem. Aanslag op Amsterdam.* III. *Oranje trekt op met een Leger. Wint Roermonde. Ordonnantie op de Regeering. Oranje neemt eenige Steden in Brabant en Vlaanderen in.* IV. *Moord van Parys. 's Prinsjen Leger afgedankt. Bergen verlooren.* V. *De Nassauschen belegeren Goes vergeefs.* VI. *Bossu loert op Gouda. Krygsbedryven in Waterland en Westfriesland.* VII. *Misnoegen op Lummei en Sonoï. Oranje in Holland. Dagvaart te Haarlem. Nieuw Hof. Raad nevens den Prinse. Verlofgelden.* VIII. *Gelderland, Overijssel en Friesland vallen den Prinse af. Moord te Zutfen.* IX. *Bossu bezet Amersfoort. Naarden overwelddig.* X. *Merkwaardige verlossing van eenige*
Aa 2 *sche-*

schepen uit het ys. XI. Bossus toeleg op Haarlem. Verhaal van het beleg en de overgaave dezer Stad. Scheepsstryden op de Meer. XII. Lumei en Entes in hegtenis genomen. Dood van Lumei. XIII. Bossu zoekt Oranje te doen vatten. Baldaadigheid van Sonois volk. XIV. Voordeelen in Zeeland behaald. Aanslag op Tboolen. XV. Vergeefs beleg van Alkmaar. XVI. Muiterij te Haarlem. Staat van 't Noorderkwartier. XVII. Alva zoekt de afgevallen' Steden te herwinnen. Geertruidenberg ingenomen, door 's Prinses volk. XVIII. Slag op de Zuiderzee. Bossu gevangen. Vergadering der Gekommitteerde Raaden in 't Noorderkwartier. XIX. Leiden belegerd. Den Haage en Maaslandsluis verloren. Aldegonde gevangen. XX. Alva wykt uit Amsterdam. Schriften tegen hem verspreid. XXI. Don Louis de Requesens komt herwaards, als Landvoogd. Alva stookt hem op. Alvas vertrek, afbeelding en dood. XXII. Staat des Lands. XXIII. Requesens tragt Middelburg te ontzetten. De Stad gaat over. Vlissingen en Veere met verscheiden' voorregten beschonken. XXIV. Oranjes aanslag op Antwerpen. Noirkarmes loert op Gouda. XXV. Oranje zoekt zig met Engeland, en daarna met Frankryk te verbinden. XXVI. Leiden verlaaten. Slag op de Mookerbeide. Graaf Lodewyk sneuvelt. XXVII. Muiterij der Spanjaarden. Hunne aanslagen. Woudrichem, Leerdam en Asperen, door Vitelli, ingenomen. Chevreaux geslaagen. XXVIII. Toerusting te water, in Spanje. XXIX. Algemeene vergiffenis afgekondigd. Eisch des Landvoogds. XXX. Vruchteloze handeling over eene bevrediging met Holland en Zeeland. Dagvaart

te Rotterdam. XXXI. Kerkelyke Byeenkomst, te Dordrecht. XXXII. Moeite te Utrecht. Zwaa-
re ziekte van Oranje. Verhaal van de tweede
Belegering en van het ontzet van Leiden.

DE Hertog van Alva bespeurde PHILIPS III. 1572.
nu, aan het omslaan van zo vee-
le Steden, te laat., welke scha-
delyke gevolgen zyn driftig drin-
gen op het opbrengen des tien-
den Pennings naar zig gesleept hadt. I. Moeite, om den tienden Penning, in Hol- land, in te voeren. Want
schoon hy, te Brussel, met het meeste ge-
weld, scheen te zullen voortslaan, hadt hy
ook *Albrecht van Loo*, al in 't einde des voor-
leeden jaars, naar Holland gezonden, om
den ophef der gehaatte schatting aldaar te
bevorderen; doch deeze, in de plaats van
iets te winnen, liep gevaar van, door 't ge-
meene volk, te Amsterdam, daar hy zig op-
hieldt, te worden aangetast (a). De Holland-
sche en Zeeuwsche Steden vielen, te ligter,
den Prinse toe, om dat zyne bewindsluiden
niet verzuimden, alomme te verspreiden,
dat zy 't volk van den tienden Penning kwa-
men verlossen. In andere Landschappen,
stondt het ook hagchelyk. Die van Brabant,
Vlaanderen, Artois en Henegouwen zonden
Gemagtigden naar Spanje, om hunne ver-
toogen tegen den tienden Penning, die by
den Hertog geen' ingang vonden, by den Ko-
ning zelve te doen (b). Ook was Alva, fe-
dert een jaar of langer, geprangd geweest
door

(a) VIGLIUS *ad HOPP. Epist.* CXXVII. p. 615. *Ep.* CXLVIII.
p. 614.

(b) VIGLIUS *Comment.* p. 315.

FILIPS III. door eene andere zorg. Men hadt, naamlyk, 1572. reeds in den Zomer des jaars 1571, hier te lande, vernomen, dat Filips hem van de

De Her- Landvoogdye ontslaan wilde, en *Joan de la*
 tog van *Cerda*, Hertog van *Medina Celi*, tot zynen Op-
 Medina volger, benoemd hadt (c): en 't gerugt hier-
 Celi, tot van alleen was genoeg, om hem de agting
 Land- der weinige Nederlanderen, die hem, tot
 voogd in hiertoe, naar de oogen gezien hadden, ge-
 Alvas plaats be- heellyk te doen verliezen. Veelen zagen reik-
 noemd, halzende uit naar de aankomst des nieuwen
 komt in Landvoogds, van wiens minzaamheid en
 de Ne- zagtzinnigheid men den volke veel goeds be-
 derlan- loofd hadt. Doch Alva verlangde 'er minst
 den. naar (d). Toen men nu in 't zeker berigt was,
 dat de Hertog van Medina Celi uit Spanje
 was gezeild, waren de Vliffingers en andere
 Zeeuwen, met eene Vloot; onder *Boudewyn*
Ewoutszoon, uitgelopen, om op hem te kruis-
 fen. Ook'troffenze hem aan, en vuurden wak-
 ker op zyne Vloote, neemende, te gelyk,
 meer dan twintig Koopvaardyschepen, die
 onder zyn geleide voeren. Hy zelf ontkwam
 hunne handen egter gelukkiglyk, en raakte,
 op of omtrent den twaalfden van Zomer-
 maand, te Sluis in Vlaanderen binnen (e).
 Doch men bespeurde haast, dat de Koning
 hem nog te weinig gezags gegeven hadt (f):
 luidende zynen lastbrief alleenlyk, om de
 Landvoogdye niet eer te aanvaarden, voor
 dat

(c) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* CXXXIX. p. 635.

(d) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* CXXXIX. p. 635. *coll. Ep.*
 CLXXXIV. p. 714.

(e) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* CLXXII. p. 689.

(f) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* CLXXXIII. p. 691.

dat Alva hem dezelve zou hebben afgeftaan FILIPS III.
 (g), waarmede deeze geen en haast maakte. 1572.
 Ook fcheen Medina Celi, die hier, veelyds,
 ongezond was (h), geen en fmaak te hebben
 in 't bewind over de Nederlanden, waarom Hy ver-
 hy, na verloop van eenige maanden, op zyn trekt we-
 verzoek, van de Landvoogdye ontfloogen derom.
 werdt, en naar Spanje te rug keerde (i).

Maar Alva, als ware 't, om de gunft der De tien-
 Landzaaten te herwinnen, voor hy zig van de Pen-
 de Landvoogdye ontfloeg, boodt, nog voor ning
 't einde van Zomermaand, aan, den tienden wordt af-
 Penning gantschelyk te willen affchaffen, gefchaft.
 mids men de twee millioenen, te vooren be-
 loofd, voor dit loopende jaar, opbragt. De
 Koning hadt, juist op den zelfden dag, 't
 was de zesentwintigfte, den afgezonden
 der Staaten, in Spanje, diergelyk affcheid
 gegeven (k), en te gelyk, by monde van den
 Prefident Hopperus, verklaard, dat hy zig
 verzekerd hielt, dat de Staaten zig, met
 een goed oogmerk, en om 's Konings dienst
 en 's Lands welvaart te bevorderen, tegen
 den tienden Penning, gekant hadden. Alva
 dan fchreef den Stadhouderen der byzonde-
 re Landfchappen aan, dat elk hunner de Staa-
 ten des Landfchaps, ten zekeren bestemden
 dage, zou doen vergaderen, om, op zynen
 voorflag, te befluiten. De Graaf van Boffu
 kreeg laft, om die van Holland, tegen den
 vyftienden van Hooimaand, in den Haage,
 te

(g) VIGLIU Vita N. CXIII. p. 53.

(h) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* CXCVIII. p. 743.

(i) BOR VI. *Boek*, bl. 286 [393]. TASSIS *Libr.* I. p. 153, 181.

(k) Zie het in *Notis ad VIGLIU Comment.* p. 334.

FILIP III. te doen byeen komen (1). Doch my is niet 1572. gebleeken, dat Boffu, of iemand anders uit zynen naam, de Leden beschreeven heeft. De meeste en voornaamste Hollandsche Steden erkenden ook 't gezag des Hertogs van Alva niet meer, en zouden zig aan Boffus beschryving niet gekreund hebben. Zy en eenige Edelen hadden geheel wát anders in den zin, en waren, ten deezen tyde, bezig, om de Regeering van Holland, die, sedert het omslaan der Steden, in wanorde geweest was, op eenen anderen en vasten voet, te brengen. Zo verre, uit de Registers der Staatsbesluiten van Holland, is af te neemen, was 'er, na Wintermaand des voorleeden jaars, geene Dagvaart gehouden: waarvan de toeneemende bewegingen over den tienden Penning en 's Prinzen aanslagen op verscheiden' Steden de voornaamste oorzaaken waren. Ook was zulks, na 't omslaan van vier der zes groote Steden, Dordrecht, Haarlem, Leiden en Gouda, geheel onmogelyk geworden. Doch na dat nu de meeste Steden 's Prinzen zvd gekooren hadden, kwamen zy, wel op den dag, door Alva beraamd; doch te Dordrecht byeen: vermoedelyk beschreeven, door Paulus Buis, Pensionaris van Leiden, die, te vooren, meermaalen, de Dagvaart waargenomen hadt, en, in deeze zelfde Vergadering (m), nog tot Advokaat des Lands aangesteld werdt. In deeze Vergadering, werdt het eerste en ruwste bewerp gemaakt van

Paulus
Buis
wordt
Advo-
kaat van
Holland.

(1) BOR VI. Boek, bl. 230 [384, 385].

(m) Zie Resol. Holl. 14 Septemb. 1574. bl. 93.

van 't Gemeenebest der Vereenigde Neder-^{FILIPS III.}landen : waarom wy niet voorby konden, ^{1572.}kortelyk te ontvouwen, wat 'er gehandeld werd.

Uit de Edelen van Holland, waren te Dordrecht verscheenen Jonkheer *Jakob, Heer van Wyngaarden*, en Jonkheer *Aart van Duivenvoorde*, welke laatste volmagt hadt van den Graave van der Mark: voorts de Afgevaardigden der Steden Dordrecht, Haarlem, Leiden, Gouda, Gorinchem, Alkmaar, Oudewater, Hoorn, Enkhuizen, Medenblik, Edam en Monnikendam. De kleine Steden, die, sedert veele jaaren, niet ter Dagvaart plagten te verschynen, kreegen nu wederom plaats op dezelve, op dat men haar, door 't zoet der Regeeringe, zou aanlokken tot het williger draagen der gemeene lasten; en anderen, die 't nog met Alva hielden, te ligter doen omslaan. De Prins van Oranje, die van deeze Vergadering kennis, ofze veelligt zelf doen beschryven hadt, zondt derwaards Filips van Marnix, Heere van S. Aldegonde, die, zynen lastbrief, den agttienden van Hooimaand, hebbende overgeleverd, de Staaten, in eene gepaste aanspraak, prees over 't verlaaten van Alva's en 't kiezen van 's Prinsfen zyde. Voorts ver- toond hebbende „ hoe de Prins al het zyne „ hadt opgezet, by 't voorstaan van 's Lands „ vryheden, verhaalde hy, dat zyne Door- „ lugtigheid wederom een Leger op de been „ gebragt; doch den Krygsknegten eene „ maand soldy op hand, en verzekering voor „ nog twee maanden toegezeid hadt, eer zy „ zouden behoeven te veld te trekken; waar-

Filips III. „ om hy verzogt, dat de Steden, hier ver-
1572. „ gaderd, de betaaling deezer eerste maand,
 „ ter somme van honderduizend Kroonen,
 „ op zig neemen, en de vereischte verzeke-
 „ ring, voor nog twee maanden, geeven
 „ wilden.” De Staaten, zo groot was thans
 de yver, bewilligden terstond in dit verzoek,
 en beslooten de penningen te vinden, gedeel-
 telyk uit 's Lands Imposten en de loöpende
 Beden, gedeeltelyk by leening van den Ryk-
 dom, de Geestelykheid en de Gilden: ook
 uit de noodelooze Kerksteraaden en andere
 kostelykheden. Toen sloeg Aldegonde nog
 eenige andere punten voor, hem door den
 Prins belast: waarop de Staaten, insgelyks,
 een spoedig en eenpaarig besluit namen „ om
 „ den Prins, voor 's Konings wettigen Stad-
 „ houder over Holland, Zeeland, Friesland
 „ en Utrecht, te erkennen, en zig te voegen,
 „ met de andere Landschappen, om te we-
 „ ge te brengen, dat hy ook voor Bescher-
 „ mer van alle de Nederlanden, geduuren-
 „ de 's Konings afwezendheid, verkooren
 „ werdt. Voorts zou zyne Doorlugtigheid
 „ eenen Admiraal mogen aanstellen, aan
 „ wien, met zekere Gemagtigden uit de Wa-
 „ tersteden, 't beleid van den oorlog te wa-
 „ ter staan zou. Over 't beleid van den oor-
 „ log te lande, zouden die van Dordrecht,
 „ Leiden en Enkhuizen, met den Graave van
 „ der Mark, handelen. Ook zou men dien
 „ Graave aandienen, dat hy zou hebben te
 „ zorgen, dat de boeken, registers en stuk-
 „ ken, berustende in der Staaten-Kamer en
 „ in de Registers en Griffie van den Hove
 in

„ in den Haage, ongeschonden bleeven. FILIP III.
 „ Maar van de Privilegiën en stukken, Hol- 1572.
 „ land betreffende, en berustende, tegen-
 „ woordig, en zelfs al sedert eenige jaaren
 „ (n), op het Slot te Gouda, zou men, met
 „ verlos des Prinsen, een' lyst en afschrijf-
 „ ten maaken, om aan de Steden te worden
 „ medegedeeld. Voorts beloofden de Staa-
 „ ten aan Aldegonde, en Aldegonde, uit 's
 „ Prinsen naam, aan de Staaten, dat men,
 „ met den Koning of met iemand van zynen
 „ wege, geen verdrag aangaan zou, zonder
 „ onderlinge bewilliging, en zonder 'er el-
 „ kanderen, des begeerende, in te begry-
 „ pen. Ook zou men, tot dit Verbond, noo-
 „ digen andere Steden, zo in als buiten Hol-
 „ land; de Stad Delft, die zig nog Spaansch
 „ hieldt, den toevoer affnyden, en den Prins
 „ verzoeken, dat hy, in Deenemarke en de
 „ Oostzee, wilde te wege brengen, dat de
 „ Oostersche handel, van Amsterdam, op
 „ Enkhuizen, Hoorn en andere Steden van
 „ dien oord, verlegd werdt: 't welk men het
 „ beste middel hieldt te zyn, om deeze Stad
 „ tot reden te brengen. Aangaande den
 „ Godsdienst, werdt, by den Prins en de
 „ Staaten, vastgêsteld, de openbaare oefen-
 „ ning van denzelven den Hervormden niet
 „ alleen, maar ook den Roomschen toe te
 „ staan, zelfs de Geestelykheid ongemoeid
 „ latende, zo lang zy zig niet in ongehoor-
 „ zaamheid en vyandschap verliep (o).” Na De Graaf
 „ t neemen van deeze Besluiten, kwam de van der
 „ Graaf Mark wordt

(n) Zie Resol. Holl. 17 Octob. 1561. bl. 79.

(o) BOR VI. Boek, bl. 281 enz. [386 enz.].

PHILIPS III. Graaf van der Mark, in persoon, in de Vergadering, vertoonende zynen Lastbrief en Berigtschrift, als *bestelde Overste* des Prinzen van Oranje in *Holland*, en beloovende, zig, daarnaar, in allen deele, te zullen schicken: waarop de Staaten hem, in de gemelde hoedanigheid, erkenden, hem, voorts, by hand-

**reveren-*
sie.

†*obedien-*
sie.

Rotter-
dam en
Delft
gaan aan
's Prinzen
zyde o-
ver.

tasting, alle * eere, dienstwilligheid en behoorlyke † gehoorzaamheid toezeggende (p). De Graaf van der Mark heeft zelf, naderhand, geschreeven (q) „, dat hy, op deeze „ Vergadering, de Staaten, die toen vier- „ entwintigduizend guldens by zig hadden, „ slegts om zesduizend Daalers verzogt hadt, „ op dat hy 't volk in monstering en eed zou „ kunnen brengen; dat Dordrecht, in dit „ verzoek; bewilligde; doch dat een der „ Staaten, eer de overige Leden zig ver- „ klaard hadden, met al 't geld, naar den „ vyand gevlugt was.”

De eerste Vergadering der Staaten te Dordrecht zat nog, of was maar pas gescheiden, toen Alva de bezetting, uit Rotterdam, Schiedam en Delftshaven, deedt vertrekken, omze te gebruiken in 't beleg van Bergen. De Graaf van der Mark maakte zig, nog voor 't einde van Hooimaand, meester van deeze Plaatsen. 't Bemagtigen derzelven deedt Delft, dat zig, uit vreeze voor de Spaansche bezetting, te Rotterdam en daaromtrent leggende, niet hadt durven verklaren, terstond, 's Prinzen zyde kiezen. 't Hof van Holland, meest

(p) FOR VI. Boek, bl. 283 enz. [389 enz.].

(q) B, FOR VI. Boek, bl. 311 [425].

meest uit Spaanschgezinde Leden bestaande, FILIPS III. 1572.
 hadt, tot hiertoe, zyne zittingen in den Haage blyven houden, zig genoeg gedekt agtende door 't Krygsvolk, welk langs den Maaskant lag. Doch terstond na 't overgaan van 't Hof Delft en Rotterdam, vertrokken alle de Raaden en andere Koninglyke Amptenaars, behalve *Adriaan van der Hoef* en *Arnoud Nicolai*, gewoone Raaden, *Reinoud Moens*, buitengewoone Raad, en *Barthold Ernst*, Griffier (r), uit den Haage naar Utrecht: daar 't Hof nog eenigen tyd zitten bleef; doch eerlang, naauwlyks ergens in Holland, behalve te Amsterdam, erkend werdt (s). Holland, nu geheellyk van de Spanjaards verlaaten zynde, werdt het Slot en de Stad van Woerden door beleid van Jonkheer *Adriaan van Zwieten*; Overste van Gouda, by verdrag, aan 's Prinsfen zyde overgebracht, in 't begin van Oogstmaand. By 't overgaan deezer Stad, werdt, onder anderen, bedongen „ dat het „ regt aldaar gehandhaafd zou worden, op „ gelyken voet, als, sedert eenigen tyd, aldaar gevolgd was, buiten benadeeling van „ den Pandheer, Hertoge Erik van Brunswyk, wiens' Rentmeester zyns Heeren „ inkomsten, vry en onbelet, zou mogen „ komen ontvangen.” Voorts begaven die van Woerden zig ook in het verdrag, laatstelyk, tusschen de Leden van Holland, te Dordrecht, gemaakt (t). Woerden voor den Prinse verze-kerd.

Ook
 door Schoonhoven.

(r) Zie *Aant.* (a) op de Decif. en Resol. van den Hove, gedr. 1751. N. 350. bl. 185.

(s) BOR VI. Boek, bl. 288 [396, 397].

(t) BOR VI. Boek, bl. 296 [406].

Fig. III. door Lumei, belegerd, en, met twee stuk-
 1572. ken geschuts, beschooten, eer het zig, op den
 eersten van Wynmaand, by verdrag, opgaf. De Geestelykheid werd hier zeer mishandeld. Een derzelve, Broeder *Dirk van der Goude*, werd doorsteken, en twee anderen, aan een' nooteboom, voor 't Stadhuis, opgehangen (u). De Graaf van der Mark deed egter eenigen der handdaadigen aan dezen moedwil straffen (v). Hy hadt, reeds in Oogstmaand, eenen aanslag gesmeed op Amsterdam, met overleg der Staaten, ten dien einde, onder anderen, te Haarlem, tegen den tienden, ter Dagvaart beschreeven. De Graaf eischte, tot de belegering der Stede, veertigduizend guldens, en men beloofde hem allen mogelyken onderstand. Ook ondernam hy 't beleg, zig verschansende in het Karthuizers Klooster, even buiten de Stad. Doch Bossu hadt 'er vier vendelen Knegten in weeten te krygen, die, met de verdere bezetting, zulke gelukkige uitvallen deden, dat Lumei de Stad, den drie-entwintigsten, verlaaten moest. Hy schreef 't mislukken deezer onderneeming, naderhand, toe aan de slofheid der Staaten, in hem van geschut te voorzien (w). Sonoi was van verstand geweest, dat men Amsterdam te water moest benaauwd hebben, na dat men de Vloot, onder Boshuizen, die de Zuiderzee veilig hieldt, eerst verdreeven zou hebben. Doch dit viel zo ligt niet te doen. Ook hadt de Prins, door middel

Dagvaart
 te Haar-
 lem.

Aanslag
 op Am-
 sterdam.

(u) BOR VI. *Boek*, bl. 277 [381].

(v) Zie BOR VI. *Boek*, bl. 312 [427].

(w) Zie BOR VI. *Boek*, bl. 312 [427].

del van Sonoi en *Willem Bardes*, Boshuizen Philip III.
 reeds te vooren, vergeefs, aangezigt, om, 1572.
 met de Vloot, tot hem over te komen (x).
 Ter gelegenheid der onderneeming op Am-
 sterдам, deedt de Wethouderschap de Las-
 taadje, uit vrees, dat 'er Lumei in nestelen
 mogt, of uit wrok tegen de ingeërfdē (y),
 in de affche leggen (z). Op de Dagvaart te
 Haarlem, van welke wy spreken, werdt De
 ook beslooten, den twaalfden Penning te hef- twaalf-
 fen van de huuren of inkomsten der Lande- de Pen-
 ryen. 't Plakaat, hierover uitgekomen, een ning van
 der duidelykste bewyzen van de wankelheid de in-
 van 's Lands Regeeringe ten deezen tyde, komsten
 liep op deezen zin: „ De Edelen en de groo- der Lan-
 ven. gehee-

„ te en kleine Steden van Holland, staats-
 „ wyze vergaderd, vertoonende de Staaten
 „ van denzelven Lande, in aanmerking ge-
 „ nomen hebbende de beroerten en onlusten,
 „ veroorzaakt, door het rooven en plonde-
 „ ren van eenige Krygsknegten en andere
 „ kwaadwilligen, in eenen tyd, dat het Land
 „ van de Overigheydt, van den Hove, van de
 „ Hoofden van de Justitie en andere Koning-
 „ lyke Amptenaars ontbloot en verlaaten is;
 „ verklaaren, naar ryp beraad, niet te heb-
 „ ben kunnen nalaaten, *sonder diminutie of-*
 „ *te præjuditie van de autoriteyt, ende hoog-*
 „ *beydt van syne Majesteit, maer tot syne ee-*
 „ *re en dienst, zo veel hun doenlyke ware, dee-*
 „ ze zaaken by der hand te neemen, 't Land
 „ te beschermen, voor oproer en plondering
 „ te bewaaren, en de eendragt; de Regts-
 oefe-

(x) BOEK VI. Boek, bl. 294 [404].

(y) Zie hier voor, bl. 116.

(z) HOOFD VII. Boek, bl. 267.

FILIPS III., oefening en goede Regeering in hetzelfde
1572. „ te herstellen. En nademaal hiertoe geld
 „ vereifcht werdt, befluiten zy, den twaalf-
 „ den Penning van de huuren of inkomsten
 „ der Landeryen te doen heffen (a).”

Fransch
 ontzet
 van Ber-
 gen ge-
 flaagen.

’t Beleg van Bergen in Henegouwen was, midlerwyl, van ’t einde van Zomermaand af, geduuriglyk voortgezet. De belegerden deden, van tyd tot tyd, uitvallen, nu met voordeel dan met fchade (b). Vyfduizend man, door de Hugenooten in Frankryk, onder de Heeren van *Jenlis* en *Jumelles*, tot ontzet der Stad, afgezonden, werden, door Don Fredrik, geflaagen (c). Sedert kwam Alva, verzeld door den Hertog van Medina Celi, zelf in ’t Leger, van zins, om de Stad, het koftte wat het wilde, te herwinnen (d).

III.
 Oranje
 heeft
 geld ge-
 brek.

Oranje hadt, ondertuffchen, wederom een aanzienlyk Heir op de been gebragt; doch, by gebrek van geld, nog niet konnen monfteren. Aar deezen zenuw des Krygs, hadt het hem, het gantsche jaar, gemangeld, onaan gezien de Koning van Frankryk hem tweemaalhonderdduizend Kroonen ter leen opfchoot, en naderhand fchonk (e): en onaan gezien men, in de Nederlanden, alomme, zo veel byeen fchraapte, als men krygen kon (f). In den zomer deezes jaars, fchreef de Prins aan *Karel Beaulieu*, Koopman te Antwerpen, om zefftigduizend Kroonen voor hem ter

(a) Refol. Holl. 1572. bl. 1.

(b) BOR VI. Boek, bl. 279 [384].

(c) WALSINGHAM Lettr. CLXXVI, p. 263. CLXXVII. p. 264.

(d) BOR VI. Boek, bl. 289 [397].

(e) BOR VI. Boek, bl. 262 [362]. 264 [365].

(f) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CLXXVI. p. 697.

ter leen op te neemen; doch zulk een maatige somme was nergens te bekomen (g). Na 't houden der Dagvaart te Dordrecht, werd hy egter in staat gesteld, om zyn Leger, dat nu wel vierentwintigduizend man sterk was, te doen optrekken. Wederom eene verdediging zyn'er toerusting, in druk, hebbende laaten uitgaan (h), en by Duisberg, den Ryn zynde overgetoogen, sloeg hy zig in 't Overkwartier van Gelder neder: alwaar hy Roermonde, dat geweigerd hadt zyn Leger te spyzigen, stormenderhand, veroverde, op den veertienden van Oogstmaand. 't Krygsvolk bedreef hier veel gewelds aan Kerken en Kloosters. Ook werden eenige Geestelyken van aanzien, moorddaadiglyk, omgebracht. Doch deeze moedwil smertte den Prins. Ook zocht hy dien, door een Plakaat (i), eene week laater, te Hellenrade, by Roermonde, getekend, te stuiten. Doch 't baatte weinig. En de Prins, die de Landzaaten, in gedrukte schriften, welken hy nu wederom verspreiden liet (k), verzekerd hadt, dat hy niet van meening was, iemant overlast te doen, moest, zyns ondanks, gedoogen, dat veelen van zyn volk, en zelfs eenige Hopluiden hunne handen aan Geestelyken en Huisluiden schonden, en een groot getal van Ingezetenen afkeerig van hem maakten. Hy lag nog in Hellenrade, toen de Gemagtigden van Holland hem eene goede somme gelds kwamen brengen,

FILIPs III.
1572.

Hy trekt
op met
een Le-
ger, en
hemag-
tigt Roer-
monde.

(g) RBYD. I. Boek, bl. 7.

(h) By BOR Authent. Strukk. I. Deel, bl. 131.

(i) By BOR VI. Boek, bl. 290 [399].

(k) Zie BOR VI. Boek, bl. 290 [398].

FILIP III. en te gelyk verzekering voor de beloofde fol-
1572. dy zyner Knegten (1). De Prins erkende dit,
Oranje in eene Ordonnantie op de Regeeringe, den
maakt vyfentwintigsten van Oogstmaand, getekend.
eene Or- Hy verklaart, daarenboven, in deeze Or-
donna- donnantie, de Landen by hunne voorregten
tie op de te willen bewaaren: „ten welken einde, hy
Regee- „ de Staaten magtigt, om eene lyst en af-
ring van „ schriften te maaken van 's Lands Privile-
Holland. „ gien, berustende op 't Slot te Gouda:”
 „ waartoe men, te Dordrecht, niet dan op
 „ 't welbehagen des Prinsen, hadt durven be-
 „ sluiten. Voorts belast hy „ dat de Staaten,
 „ by voorraad, de Rekenkamer in den Haa-
 „ ge herstellen, de Leden derzelve, zo wel
 „ als byzondere Rentmeesters en Ontvan-
 „ gers benoemende, wanneer de Prins hen,
 „ in hunne ampten, bevestigen zou. Ook
 „ geeft hy hun magt, om eenen Ontvanger
 „ der penningen, tot den oorlog geschikt,
 „ en drie Krygskommiffariffen te benoemen,
 „ die de Prins insgelyks zou bevestigen. Maar
 „ tot Raaden in den Hove van Holland moes-
 „ ten de Staaten eenigen benoemen, uit wel-
 „ ken de Prins de keuze aan zig behieldt. De
 „ eed van 't Krygsvolk moest aan hem, als
 „ Stadhouder, en aan 's Lands Staaten ge-
 „ schieden. De ommeslagen zouden alleen
 „ door de Staaten worden gedaan: en wer-
 „ den zy, door den Prinse, gemagtigd, om
 „ de penningen, hem op zyne begeerte ver-
 „ strekt, by de bekwaamste middelen, te
 „ vinden. Eindelyk, de bestelbrieven, door
 hem

(1) *ROP VI. Boek. bl. 290* [399].

„ hem, tot hiertoe, uitgegeven, vernietigen- FILIPStIII.
 „ de, en allen Krygsoverften en Wethoude- 1572.
 „ ren belaftende, den eed af te leggen, op
 „ de Ordonnantie tegen den moedwil der
 „ Knegten, onlangs gemaakt, begeert hy,
 „ dat men, in al 't overige, zig fchikke naar
 „ 't goetvinden van den Graave van der
 „ Mark, en van de Raaden hem, door den
 „ Prinfe, op benoeming der Staaten, toege-
 „ voegd, of nog toe te voegen, mids zy, over
 „ zaaken de *Politie* en welvaart des Lands be-
 „ treffende, niets, buiten voorgaanden raad
 „ der Staaten, vafstellen. De Regeering der
 „ Steden laat hy aan de Wethouders derzel-
 „ ven, aan zig behoudende, tot derzelve ver-
 „ zekering, eenen Gouverneur over dezel-
 „ ven aan te ftellen, by raade van de Staa-
 „ ten (m).”

In gevolge van deeze Ordonnantie, wer-
 den, federt, nieuwe Raaden en Rekenmees-
 ters in den Haage gekooren (n): waardoor
 de Regeering en Regtsoefening in Holland
 haast eene andere gedaante kreeg. Ook wer-
 den, in Wynmaand des volgenden jaars,
 Jonkheer Aart van Duivenvoorde, *Albrecht*
van Egmond en Meefter *Jakob van Weezenbee-*
ke, tot Krygskommissariffen, benoemd (o).

Oranje, ondertuffchen opbrekende van by De Prins
 Hellenrade, trok, met zyn Leeger, over de komt we-
 Maaze en naar Brabant. Hy bemagtigde hier derom
 Meche- over de
 Maaze.

(m) Zie Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 32. BOEK VI. Boek,
 bl. 291 [400].

(n) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* CLXXVI. p. 697. GOUD-
 HOEVEN, bl. 106.

(o) Resol. Holl. 1573. bl. 5.

FILIPSIIL. Mechelen (p), door 't beleid van Arend van 1572. Dorp, die, de Stads Sleutels meester geworden zynde, de Poort, voor 's Prinsfen volk, Meche- opende. Daarna overkwam de Prins met Leu- len, Leu- ven, op den eersten van Herfstmaand, wor- ven en dende hier de plondering, voor welke men andere Steden ingenomen. bedugt was, om dat de Stad, opgeëischt zyn- de, schoon onweerbaar, eenigen tegenstand gebooden hadt, voor dertigduizend guldens afgekogt. Nivelles, Diest, Sichem en Tienen volgden het spoor van Leuven (q). Den- dermonde en Oudenaarden werden, met ge- weld, ingenomen. In Oudenaarden, werdt veel

Moedwil te Oude maarden.

moedwils gepleegd aan de Geestelyken, en zestien derzelven, toen men, naderhand, de Stad verlaaten moest, aan handen en voeten gebonden, in 't water gesmeeten; daar zy allen, op eenen na, verdronken. Meer Steden zou de Prins, hieromtrent, hebben konnen bemagtigen; doch hy schroomde zyn Leger te dunnen, en spoedde zig, om Bergen te ontzetten, omtrent welke Stad hy, op den agtsten van Herfstmaand, aankwam (r).

IV. Moord van Parys.

Doch eenige dagen te vooren, kreeg hy de tyding van den moord der Hugenooten te Parys, die hem zeer trof en groote verandering in zyne oogmerken maakte. Wy hebben niet voor, deeze yffelyke gebeurtenis, omstandiglyk, te verhaalen. Men weet, dat de Hoofden der Hugenooten, eenen geruimen tyd geleeden, onder den schyn van vriedelykheid en vertrouwen, door Koning Karel

(p) WALSINGHAM *Lettr.* CXCI. p. 283.

(q) STRADA *Dec.* I. *Libr.* VII. p. 416.

(r) BOB VI. *Beek*, bl. 292 [401]. HOOT VII. *Beek*, bl. 271.

rel den IX, ten Hove gelokt waren, en dat FILIPSIIE.
 men de gelegenheid der Bruilofte van Hen- 1572.
 rik, Koning van Navarre, met 's Konings
 Zuster, waarnam, om den Admiraal van Col-
 ligni, den Heer van Taligni, zynen Schoon-
 zoon, en zeer veele andere Heeren, bene-
 vens omtrent tienduizend gemeene Hugenooten, zo in de Stad als in de Voorsteden
 van Parys, gantsch onverhoeds en wreede-
 lyk, te doen vermoorden: waartoe die van
 Guize, boven anderen, de hand leenden (r).
 Wy voegen 'er alleenlyk by, dat deeze moord,
 dien verscheiden' nazaaten van Koning Ka-
 rel gaarne uit de Geschiedboeken zouden
 uitgewischt hebben willen zien, in den nagt
 van den drie-entwintigsten van Oogstmaand,
 is voorgevallen, en van Parys tot andere
 voornaame Steden in Frankryk oversloeg.
 Men vindt 'er, die melden, dat de Konin-
 ginne Moeder van Frankryk, die haaren Vermoe-
 Zoon tot den moord aangezet hadt, ten dee- den van
 zen zelfden tyde, zou hebben toegelegd, om, een' aan-
 door den *Heere van Schomberg*, of door den slag op 't
 Overste *Ernst van Mandesloo*, die, in 't Nas- leeven
 fausch Leger, over drieduizend paarden, ge- van den
 boodt (t), ook den Prins van Oranje, die
 naauw met de Hugenooten verbonden was,
 van kant te doen helpen; doch dat Mandes-
 loo dit flinks voorneemen den Prinse ontdekt
 zou hebben (u). By onze schryvers, vindt
 men hiervan egter geen gewag. Na

(r) DANIEL *Tom. VIII. p. 726. Et suiv. BOR VI. Boek, bl.*
 293 [402].

(t) REYD I. *Boek, bl. 8.*

(u) Discours de la vie de Cath. de Medicis, in 't *Leev. van*
 Willem I. II. *Deel, bl. 310.*

FILIP III. Na 't ontvangen der droeve maare van Pa-
 1572. rys, stelde Oranje alle zyne hoop in 't ont-
 Oranje zet van Bergen. Hy deedt veel weer, om
 poogt, te Alva uit zyn voordeel en op 't vlakke veld
 vergeefs, te lokken. Doch de Hertog toonde wederom,
 Bergen te gelyk voor vier jaaren, dat hy voorhadt, den
 ontzet- Prins te overwinnen, zonder slaan. Men
 ten. hieldt, nu en dan, schutgevaarten (v). Doch
 't kwam tot geen beslissend gevegt. De Prins
 verstoutte zig zelfs, eenen aanval te doen op
 's Hertogs verschanfingen; doch werdt hier,
 met zwaar verlies, afgewezen. Romero be-
 stookte ook 's Prinzen Legerplaats, op eenen
 nagt, met drieduizend man; daar de Prins
 groot gevaar zyns levens liep, wordende hy,
 maar even van passe, door eenen hond, ge-
 wekt (w).

Hy
 breekt
 op, en
 dankt
 zyn Le-
 ger af.

Ondertuffchen, werdt het beleg fterk voort-
 gezet, den Hertog zig, volgens zyne gewoon-
 te, tot geen en Veldslag willende laten be-
 weegen. Oranje dan, geen kans ziende om
 de Stad te ontzetten, en vrezende, dat de
 Duitfche Knegten hem om betaaling zouden
 maanen, eer zy iets verders zouden willen
 onderneemen, terwyl hy zig buiten staat
 vondt, om hun te voldoen; besloot, na wei-
 nige dagen, op te breeken. Hy trok, zynen
 Broeder, Graave Lodewyk, berigt gegeven
 hebbende, dat hy nog eenen storm of twee
 afwagten, en dan de Stad, op de beste voor-
 waarden, overgeeven moest, over Mechelen,
 naar den Maaskant (x), bereikte eerlang de
 over-

(v) WALSINGHAM *Lettr.* CXCIV. p. 288.

(w) STRADA *Dec. I. Libr. VII. p. 419.* REYD *I. Boek, bl. 1.*

(x) WALSINGHAM *Lettr.* CCIX. p. 316.

overzyde, en voorts ook die van den Ryn, FILIPSIIL.
by Orfoi. Hier dankte hy zyne benden af, 1572.
zonderze te kunnen betaalen. De Oversten
egter paaiden 't volk nog, met de schrifte-
lyke verzekering, hun door de Staaten van
Holland gegeven (y).

Bergen, daar nu geen houden meer aan was, Bergen
ging, op den negentienden van Herfstmaand, gaat, by
over, by Verdrag, dat eerlyk werdt naarge- Verdrag,
komen. Graaf Lodewyk en de andere Over- over.
sten trokken, elk met zyn paard, wapenen en
pakkaasje, uit: de Fransche Knegten, in
vollen geweer, met brandende lonten, vlie-
gende vendels, en zo veel als zy draagen kon-
den: doch de Nederlandschen alleen met dolk
en degen en hun gewoon gewaad (z). De
Steden in Brabant, te vooren door den Prin-
se bemaagtigd, vielen, na 't overgaan van
Bergen, den Hertoge wederom in handen.
Zy moesten allen het inneemen van 's Prin-
sen bezetting, met zekere somme gelds, boe-
ten. Mechelen alleen, daar men eerst Spaan- Meche-
sche bezetting geweigerd, en toen 's Prinsfen len ge-
volk ingelaaten hadt, werdt het Krygsvolk plonderd.
ter plondering overgegeven, en, drie dagen
agtereen, vervuld met roof, moord en vrou-
wenschennis: waarna de overgebleevenen
hun leeven van de Hopluiden, die, zo 't heet-
te, geen deel aan den buit hadden gehad, ten
duursten, koopen moesten. De Stad werdt wy-
ders met verbeurdverklaaring van alle haare
VOOR-

(y) BOR VI. *Boek*, bl. 298 [408].

(z) WALSINGHAM *Lettr.* CCII. p. 304. BOR VI. *Boek*, bl. 298 [408].

PHILIPS III. voortegten gestraft (a): doch in 't volgend 1572. jaar, by vonnis des Raads van Beroerte, wederom in dezelve hersteld. Ondertusschen oordeelden zelfs de Spaanschgezinden, dat Mechelen veel te streng gehandeld was (b): en nam de haat tegen Alvas Regeering, hand over hand, toe onder de Landzaaten (c).

V. In Zeeland, scheenen, na den aftogt van Goes be-voor Goes, 's Prinsen zaaken een weinig te legerd ritgge te gaan: doch 't slaan van een gedeel door de te der Middelburgsche bezetting, welke Nassau- door Beauvois, Overste van Middelburg, tegen Tseraarts, die zig, by Zuidland, gelegerd schen. hadt, was aangevoerd, gaf der Nassausche partye wederom moed. Tseraarts ondernam dan 't beleg van Goes andermaal, omtrent het midden van Oogstmaand. Hy verstoutte zig zelfs, de Stad, by nacht, te beklimmen, zonder te weten, welke wagt men van binnen hieldt. Doch naauwlyks hadden de zynen 't hoofd boven de wallen, of zy werden zo begroet met musketkogels, dat zy de stormladders ten beste geeven en afwyken moesten. Nogtans verliet men de Stad niet. Barthold Entes begaf zig, op 's Prinsen last, met tweeduizend man, derwaards, om Tseraarts te ondersteunen. Doch Alva vaardigde, in Wynmaand, tot ontzet der Stede, den Kolonel Mondragon af. met drieduizend man, die, van Bergen op Zoom, een' hagchely-

(a) BOR VI. *Boek*, bl. 299 [409], 301 [412]. en Auth. St. I. *Deel*, bl. 140.

(b) VIGLIUS *ad HOPPER*. *Epist.* CLXXXIII. p. 712. CLXXXIV. p. 713.

(c) TASSIS *Comment. Libr.* I. p. 169.

lyken togt deeden, over drie diepe killen en twee mylen verdronken lands, naar Zuidbeveland: daar de Nassauschen de onvoorzigtigheid hadden van de natte en vermoede benden den geheelen nacht te gunnen, om uit te rusten. Met den dag, streeft Mondragon, regt toe regt aan, naar de Stad. De belegerden, hem in 't oog gekreegen hebbende, deeden een' scherpen uitval aan de andere zyde, en gaven hem dus gelegenheid, om in en door de Stad te trekken, waarna hy, nevenshen, den belegeraaren, op 't lyf viel, en van voor Goes verstuiven deedt. Omtrent zevenhonderd Nassauschen sneuvelden hier. De overigen bergden zig in de Vloote, die, hier omtrent, op stroom, ten anker lag. Ook wist men 't geschut nog scheep te krygen. Tseraarts trok, met eenen hoop volks, naar Arnemuiden, daar Spaansche bezetting in lag; doch hier werdt hy ook, met verlies, afgeslaagen. Zo veel ramps op een, verwekte nieuw gemor onder de Gemeente, die, al te vooren, een kwaad oog op hem gehad hadt, om dat zyn Broeder (d) en andere Vrienden zig, by den Vyand, onthielden. Men maakte hem, eerlang, 't bewind zo moede, dat hy 't *Jakob Smid, Heere van Baarland*, overdroeg, en naar den Prins trok, om zig, tegen zyne beschuldigers, te verdedigen; aanbiedende, zynen goeden naam, of in regte, of met eenen kamp, welk laatste nog niet geheel buiten gebruik scheen, te willen voorstaan. Ook dag-

FILIPSIII.
1572.

Ontzet,
door
Mondragon.

Misnoegen op
Tseraarts.

(d) Zie REYD I. Boek, bl. 9. & WALSHINGH. Lettr. CLIV. p. 236. CLXXXVIII. p. 280.

FILIPSIII. dagvaarde hy, sedert, in een gedrukt geschrift, elk, die hem agter zynen rug lasterde, om 't in 's Prinsen byzyn te doen. Doch niemand kwam te voorfchyn (e). Oranje vondt, derhalve niet goed, Tſeraarts geheel buiten bewind te houden.

VI.
Boſſu
zoekt
Gouda,
met ver-
raad, in
te kry-
gen.

De Graaf van Boſſu, die zig nu te Utrecht onthieldt, bewoog, omtrent het midden van Oogſtmaand, eenen *Maarten Schets*, om Gouda, door verraad, te bemagtigen. Schets gaf voor, van den Graave van den Berg gezonden te zyn, om de bezetting van de Stad en 't Slot te verſterken, met een Vendel Knegten, waarover hy bevel voerde. Hy wiſt, naamlyk, dat de Heer van Zwieten den Graave van den Berge, onlangs, om meer volks geſchreeven hadt: en zyn toeleg ſcheen, de Onroomschen in de Stad om te brengen, en de Roomschen en zyne Vrienden alleen te verſchoonen. Doch in 't begin van Herſtmaand, op eenig vermoeden gevat zynde, en beleeden hebbende, dat de Laſtbrief, dien hy vertoonde, valſch was, heeft hy zig, uit vreeze voor erger, in den Kerker, verhangen: waarmede de aanſlag te niet liep (f).

Weder-
zydſche
vyand-
lykheden
in Weſt-
friesland
en Wa-
terland.

De Admiraal Boſhuizen, kruiffende, ten deezen tyde, langs de Zuiderzee, kwelde allermeeſt die van Enkhuizen, en ſtak; op éénen tyd, den brand in verſcheiden' Wooningen buiten de Noordpoorte. Daarentegen deedt Sonoï, om Amſterdam te benaauwen, de Zaan-

(e) BOR VI. Boek, bl. 286 enz. [393 enz].

(f) BOR VI. Boek, bl. 299 [410].

Zaandammer Sluizen, Nieuwendam en andere Waterlandsche Dorpen, in Wynmaand, FILIPSIIL. 1572. beschanfen. De Amsterdammers zогten hem hierin, met tien groote Schepen en zes Boots, en naderhand nog met eenige branders, te hinderen. Doch zy werden zo ontvangen van de galeien, die Sonoi, uit Hoorn; Edam en Monnikendam, byeen gebragt hadt, dat zy den toeleg staaken moesten. De moedrees, sedert, den Ingezetenen van 't Noorderkwartier zo hoog, dat zy aan 't bemagtigen der Zuiderzee durfden denken, en eenige Schepen en Galeien te water bragten, om Amsterdam te versteeken van de vaart op de Oostzee (g).

Het afdanken van 's Prinses Leger hadt VII. Misnoegen op den Graaven van de Mark groote verlagenheid veroorzaakt in Holland, daar men van 't Krygsvolk des Graaven van der Mark meer overlaf hadt dan dienft. Hy zelf was woest van aart, gebeden op de Geestelykheid, en ongezind en Sonoi. of onbekwaam, om zyne knechten in toom te houden: die, vooral ten platten lande, groote ongeredheid bedreeven. Sommigen lieten zig, derhalve, dunken, dat zy 't, onder de Spaansche Regeering, naauwlyks erger dan tegenwoordig gehad hadden. De Staaten zelve zagen, dat zyn bestier te geweldig was, om lang te konnen bestaan. Ook ging 't hun, in 't Noorderkwartier, onder 't bewind van Sonoi, niet naar den zin; waarom zy, in Wynmaand, Jonkheer *Jan van Vliet* en *Reinier Kant* magtigden, om, nevens hem, 't beleid van de zaaken des Oorlogs in dien

FILIPS III. dien oord te hebben. Doch kort te vooren, **1572.** hadden zy den Prins verzogt, zelf in Holland te willen komen, om op alles orde te stellen. En hy, den moed opgeevende om, in Duitschland, ten derde maale, een Leger op de been te brengen, en zo hy 't al doen kon, veelligt geenen kans ziende, om 'er iets van belang mede uit te regten, trok, met zyn Hofgezin en omtrent zeventig Paarden, naar Kampen, vanwaar hy, omtrent den twintigften van Wynmaand, te schepe, naar Enkhuizen toog, begeleid door eenige Enkhuizer galeien, onder Pieter Buiskes (b). Te Enkhuizen, werdt hy, met uitgelaaten' blydschap, ontvangen. Hy vertoefde hier ettelyke dagen, last geevende, tot het uitrusten van eenige Schepen van oorloge en tot het versterken der Stad, buiten de Zuidpoorte; waaraan de Burgery zo gereedelyk de hand leende, dat men het bolwerk, hier, in zeventien dagen tyds, in 't felst van den winter, opgeworpen, sedert, den naam van *Willigenburg* gaf. De Prins, de andere Steden in deezen oord insgelyks bezogt hebbende, begaf zig, eerlang, naar Haarlem, daar hy de Staaten beschreeven hadt (i).

Dagvaart Hier werdt hem verdoond „ in hoe veel
der Staa- „ gevaars men zig in Holland hadt gesteken,
ten te „ uit zugt en trouwe te hemwaards, en hoe
Haarlem. „ weinig dit Land vermogt, tegen zulk eenen
 „ magtigen vyand als Alva; waarom men van
 „ hem opening verzogt van eenige middelen
 ter

(b) *BOR VI. Boek, bl. 302 [413, 314].*

(i) *METEREN IV. Boek, f. 74 vers.*

„ ter hunner redding, die hy reeds in de ^{FILISTIJL}
 „ hand, of ten minsten in 't oog hebben 1572.
 „ mogt.” De Prins stelde hen op alles te
 vrede; doch 't gene hy hun voordroeg, en
 vermoedelyk zeer geheim gehouden wilde
 hebben, vindt men nergens gemeld. Voorts
 regtte hy, by raade der Staaten, ten deezen
 tyde, het Hof en de Rekenkamer, in den <sup>Nieuw
 Hof van
 Holland.</sup>
 Haage, wederom op (k), welke Kollegien
 egter, ter oorzaake van 't beleg van Haarlem,
 dat, kort hier na, ondernomen werdt, naar
 Delft wyken moesten, alwaar de eerste Regt-
 dag, in Sprokkelmaand des volgenden jaars,
 gehouden werdt (l). De Prins zelf begaf zig <sup>De Prins
 geeft ver-
 scheiden'
 Plakaa-
 ten en Or-
 donnantien uit.</sup>
 eerlang ook naar Delft, vanwaar hy, tegen
 't einde van dit en met den aanvang des vol-
 genden jaars, verscheiden' Ordonnantien en
 Plakaaten, op zynen naam, liet uitgaan, be-
 helzende verbod van handel met den vyand,
 en verbod van uitvoer van eenige levens-
 middelen, waaraan thans merkelyk gebrek
 begon te komen. Ook stelde hy orde op den
 loop der Munte, en op 't beleid van den
 Kryg te lande en te water, beveelende wy-
 ders allen Leenmannen, den eed van getrouw-
 heid, aan hem, als *Stadhouder Generaal, aan
 's Lands Staaten en aan 't Gemeenebest* te komen
 doen, op verbeurte hunner Leenen: *want,*
besluit zyne Doorlugtigheid, onse intentie ende
begeerte sulcks is. Nog regelde hy het aantekenen
 der vyandyke en geestelyke goederen
 en den ophef des twaalfden Pennings, en
 be-

(k) VII. Memoriaalb. ERNST, f. 9. enz.

(l) BOEK VI. Boek, bl. 302 [414].

FILIPSI. bekragtigde de Ordonnantie, by de Staaten
1572. ontworpen, om den Impost van zeven
 grooten op de Morgen Lands en den tegen-
 woordigen Impost op de Bieren en Wynen
 te verdubbelen, en daartegen alle de andere
 Imposten op de Graanen, Boter, Kaas,
 Slagtvee, Lakens, Olie en Haring af te schaf-
 fen: welke Ordonnantie hy allen *Gouverneurs,*
Oversten, Officieren, Burgermeesteren en Regeer-
ders van de Steden ende Dorpen belast te onderhouden
en te doen onderhouden (m). Ook geschiedde,

Groot
 gezag
 van zyne
 Doorlug-
 tigheid,
 in Hol-
 land.
 ingeolge van dezelve, de verpagting van
 vier stuivers op de tonne biers, door Ge-
 magtigden van zyne Doorlugtigheid (n). Uit
 al het welke, af te neemen is, dat de Prins,
 schoon hy de Staaten, op de voornaamste
 zaaken, hoorde, alles als Graaf bestierde,
 zonder zig egter van dien naam te bedienen.

Raad ne-
 vens den
 Prinse
 gesteld.
 Doch in de Lente des jaars 1573, stelde hy,
 by raade der Staaten, eenen Raad nevens
 zig; die de zaaken van staat en oorlog, zo
 wel te water als te lande, hielpbeleiden. En
 van toen af werdt beslooten, den naam des
 Konings wederom in 't hoofd der Plakaaten
 te doen stellen, en in de inleiding te ver-
 klaaren, dat dezelve gegeven waren, *by*
advys van den Prinse van Oranje, als Stadhouder,
en van den Raade nevens hem wesende. In 't slot
 werdt, somtyds, gesteld, *ter Relatie van den*
Stadhouder, de Raaden nevens hem wesende, mits-
gaders die Raade Provinciaal over Holland, Zee-
land en West-Friesland; doch alzo men deezen
 laatst-

(m) Zie deeze Plak. en Ordonn. in Refol. Holl. 1572, 1573.
 bl. 13, 15, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 24, 26.

(n) Refol. Holl. 1572. bl. 2.

laattgemelden Raade't bewind over zaaken FILIPS III. van Regeeringe, langs hoe meer, onttrok, 1572. doorgaans alleenlyk *ter Relatie van den Stadhouder en de Raaden nevens hem weseñde* (o). Wat voorts 't gebruik van 's Konings naam aangaat; met maakte geene zwaarigheid, om zig van den zelveñ te bedienen, tegen de bevelen des Konings zelveñ (p). De Raad, van welken wy spreken, bestondt uit negen leden, Jonkheer *Jakob van der Does*, Meester *Paulus Buis*, Meester *Pieter Wasteele*, *Jakob Muis*, *Henrik Duijst*, *Willem Jan Reierszoon*, Meester *Jan Jakobszoon*, Meester *Sebastian Losen*, Meester *Levyn Janszoon Kaarsmaaker*, en twee Geheimschryvers, *Antoni Geniets* en *Henrik van Persyn* (q).

In Zeeland, werwaards de Prins *Willem Verlof van Bronckhorst*, *Heere van Batenburg*, gezongelden in den hadt, om orde te stellen, was men, in Zeeland Wynmaand, begonnen met het heffen van ^{inge-}voerd.
 * Verlofgelden op waaren, die, in Plaatsen * *Licenden* Prinse toegedaan gekogt zynde, naar ^{ten.} vyandyke Plaatsen, werden vervoerd. 't Ook in Voorbeeld der Zeeuwen werdt, in Gras-Holland, maand daarna, in Holland, gevolgd, en kwam hier, dit eerste jaar, van deeze belasting agthonderdenvyftigduizend guldens (r). De Verlofgelden zyn, tot heden toe, in zwang gebleeven, en de toevoer aan den vyand, schoon menigmaalen, in Oorlogstyd, verboden, heeft, om aan 't gemeen en byzonder

(o) Resol. Holl. 1573, 1574. bl. 26-46.

(p) GROTH Annal. II. p. 40, 41. AUBERY Memoir. p. 45, 56.

(q) BOR VI. Boek, bl. 331 [450].

(r) REYD I. Boek, bl. 9.

FILIPSIII. der belang te gemoet te komen, zo wel als
 1572. de Verlofgelden, stand moeten houden (s).

Wyders begonden sommige Landstreeken in Holland en byzondere Steden zelve, wat laater, een Convooi- of Geleigeld te heffen van goederen, die ten Lande in- en uitgevoerd werden: om uit hetzelfde te vinden de kosten der Oorlogschepen, die, tot beveiliging derzelve, werden uitgerust: welk Geleigeld, somtyds, door byzondere Steden, naar willekeur, verhoogd werdt (t), en veel opbragt. Ook kwam 'er veel van zeker Vrygeleidegeld, dat, door 's Prinsen Gemagtigde, Karel Beau lieu, met oogluiking des Konings van Frankryk, te Calais werdt ontvangen. De Nederlanders, Spanjaards en Italiaanen gaven tien, de Portugeezen agt, de Franschen vyf ten honderd, om veilig te zyn voor de Hollandsche en Zeeuwfche Vrybuiters. Men wil, dat hiervan meer gekomen zou zyn, dan van alle de verlof- en geleigelden, met malkanderen. Doch de Vrybuiters, eerlang ziende, dat hun, hierdoor, de gelegenheid afgesneeden werdt, om voordeel ter zee te doen, sloegen geen agt op 's Prinsen Vrygeleibrieven, waarom de Koopluiden nalieten, dezelve te Calais te gaan haalen (u). 't Heffen van Geleigeld is ook, tot heden toe, in gebruik gebleeven.

VIII.
 Gelderland O-
 veryffel

Doch terwyl de tegenwoordigheid des Prinsen van Oranje de Hollandfche Steden vereenigd hielt, zag men, reeds in Slag-
 maand,

(s) GROTH *Annal.* II. p. 42.

(t) *Resol. Holl.* 5 Sept. 2 *Octob.* 1574. bl. 70, 124.

(u) REYD I. *Boek*, bl. 13.

maand, de meeste Geldersche en andere Ste- Friesland
 den, die te vooren 's Prinzen zyde gekooren 1572.
 hadden, den Spaanschen wederom toevallen. en Friesland val-
 Na 't overgaan van Bergen en de Brabant- land den
 sche Steden, hadt de Hertog, zynen Zoon, Prinse
 Don Fredrik, met het gros zyns Legers, welk wederom
 egter, in de plondering van Mechelen, door af
 verloop, merkelyk gesmolten was, gezon-
 den naar Gelderland, terwyl hy zelf, over
 Maastricht, naar Nieuwmegen toog, alwaar
 hy eenigen tyd vertoefde (v). Don Fredrik Moord en
 sloeg zig eerst neder, voor Zutfen. De bezet- plonde-
 ting, hier oneens zynde met een goed deel ring, te
 der Burgerye, verliet de Stad, die toen den Zutfen
 Spaanschen geopend werdt. Deezen, mis-
 noegd om dat men de Stad niet terstond hadt
 opgegeven, storten ter Poorte in, of vallen
 over de begonnen' bressé, stigten brand aan
 agt oorden, slaan al dood wat hun ontmoet,
 dryven een deel der Ingezetenen in den Ys-
 sel, een deel anderen, moedernaakt, ter Stede
 uit, en boeten hunne geilheid, met vrou-
 wen en maagden. Die overbleeven moesten,
 sedert, zwaare leeningen aan 't Krygsvolk
 doen: waarin zelfs de Geestelykheid des
 Landschaps niet verschoond werdt. De Ste-
 den Lochem en Doesburg hadden, onder-
 tusschen, te Nieuwmegen, by den Hertoge,
 genade gezogt en verworven. Oranje, wel
 bevroedende, hoe groot eene verbaasdheid 't
 verkrachten van Zutfen alomme veroorzaak-
 ken, en welke nadeelige gevolgen voor Hol-
 land

(v) BOEK VI. Boek, bl. 301 [413]. VIGLIUS ad HOPFER. E-
 pist. CLXXXV. p. 716.

FILIPS III. land het naar zig fleepen zou, maakte zig
1572. gereed, om naar Overyffel te vertrekken,
 den Hertoge daar, den gantschen winter,
 werk te geeven, en uit Holland te houden.

Vlugt van den Graafve van den Berg. En hy hadt nu veertig vendelen byeen ge-
 rukt, toen hy vernam, dat de Graaf van den
 Berg, die de zorg over Gelderland en Over-
 yffel aan zig genomen hadt, met zyne Ge-
 maalin en goederen, uit Kampen gevlugt
 was (w). Terftond hierop, verliep de bezet-
 ting uit alle de Steden van deezen oord en
 van Gelderland, die zig, de eene na de an-
 dere, Bommel, alleenlyk, uitgenomen, aan
 Don Fredrik, of aan Gillis van Barlaimont,
 Heere van Hierges, kwamen onderwerpen
 (x). In Friesland, liepen 's Prinſen zaaken
 ook agteruit. De Heer van Billy overviel
 en floeg zesduizend Naffaufchen, by Sta-
 veren; waarop 't wederomſlaan der af-
 gevallen' Steden volgde, die allen haare
 wallen ſlegten moeften. Graaf Jooft van
 Schouwenberg hadt, reeds te vooren, uit
 vreeze voor Billy, de begonnen ſchans by
 Makkum, en voorts gantsch Friesland ver-
 laaten (y): alle welke rampen den Prinſe ver-
 hinderden, den ontworpen togt naar Overyſ-
 fel voort te zetten.

IX. Don Fredrik was nu, na 't omſlaan van
Amers-foort door Boffu bezet. Harderwyk, Hattum en Elburg, van de gant-
 ſche Veluwe meeſter, waarlangs hem de weg
 naar Holland open ſtondt. Want uit Amers-
 foort, dat hem, eenen korten tyd, zou heb-
 ben

(w) BOR VI. Boek, bl. 303 [414].

(x) Ruyll Daventr. Libr. IV. p. 475.

(y) BOR VI. Boek, bl. 304 [416].

ben konnen ophouden, was de bezetting ook, FILIPPS III. 1572.
 onlangs, verlopen; waarna Boffu, te Utrecht, hiervan kenniffe gekreegen hebbende, met een vendel Knegten, in de Stad gekomen was: Don Fredrik dan, aange-
 fpoord door die van Amsterdam, besluit, regt toe regt aan, naar Holland, en langs de Veluwe, over Amersfoort, op Naarden aan te trekken. In deeze Stad, lagen flegts hon-
 derdentwintig Duitschers, onder *Jan Kruisbergen*, een' verlopen Priester. Men hadt Aanflag op Naarden.
 'er, onlangs, de hekken der Regeeringe verhangen, en Onroomschen in 't bewind gesteld, die zig nu voorftaan lieten, dat de vyand om Naarden niet denken zou, voor dat Buuren, welk den Ryn schier geslooten hieldt, bemagtigd was. Men antwoordde dan aan Boffu, die honderd Ruiters voor de poort gezonden hadt, om de Stad, uit 's Konings en zynen naam, op te eiffchen, *dat menze, voor zyne Majesteit en den Prinse, dagt te houden.* Doch toen men, den laatsten van Slagtmaand, berigt kreeg, dat Don Fredrik, met het gantsche heir, in aantogt was, ontzong elk de moed. Men schikte twee Gemagtigden ter Stad uit, die Don Fredrik, te Amersfoort, aantroffen; doch geen gehoor verwerpen konden. Alleenlyk, werdt hun gelaft, het Leger te volgen tot voor de Poort van Naarden, daar men hun bescheid geeven zou. Een hunner, de Schepen *Gerrit Pieter Aartszoon*, deedt dit: de ander, de Burgemeester *Maarten Laurenszoon*, pakte zig weg. Om-trent den middag, was de voortogt in 't gezigt der Stad, die, terstond, van alle kan-

FILIPSH. ten, omringd werdt. Don Fredrik hielt zyne Legerplaats te Laagbusssem, alwaar Gerrit Pieter Aartszoon, door toedoen van Paulus van Loo, Drossaard van Muiden, gehoor kreeg by Bossu, die hem vraagde, *of de Stad zig de bezetting hadt kwyt gemaakt?* Hy bevestigde dit, een en andermaal, zelfs met eede. 't Was ook waar, dat eenige Ruiters ontgloopt waren. Doch de overige bezetting was, door de Regeering en Burgery, met geweld, in de Stad gehouden, en de poorten, sedert, met mist gevuld. Ook verklaarde van Loo, in de tegenwoordigheid van den Schepen, dat Naarden nog bezet was. De Graaf wilde hem toen niet langer te woord staan; doch beval hem, 's anderendaags, een bekwaam aantal van Gemagtigden naar 't Leger te doen schicken, om op plegtiger wyze genade en draagtyker voorwaarden te verzoeken. Op den eersten van Wintermaand, vervoegden zig zes of zeven Gemagtigden, en onder dezelve *Lambert van den Hove* of *Hortensius*, Priester en Rektor der Latynsche Schoole, naar Laagbusssem. Doch onderweg ontmoet hun Romero, die hun verzekert, dat Don Fredrik de zaak van Naarden aan hem gesteld hadt: waarop zy, uit schroom of onbedrevenheid, zonder blyk te vorderen van 't gene hy zeide, hem te voet vallen en de sleutels der Stad aanbieden. Hy weigertze te ontvangen, zeggende, dat menze hem by de Poort zou hebben ter hand te stellen, en daar verstaan, welke genade men te wagten hadt. Dit geschiedde, en Romero belooft, eindelijk, op hun aanhoudend smeeken, by hand-

De Stad
gaat o-
ver, by

tas-

tafting, dat Burgers noch bezettingen, aan ^{PHILIPS III.}lyf of goed, zouden befchadigd worden. Men ^{1572.} liet hem, hierop, ter Stad in, met ruim vierhonderd man, die allen, door de burgers, ten ^{ling Ver-}beste, onthaald werden. Romero, na 't hou- ^{drag.}den van de maaltyd by Gerrit Pieter Aartszoon, met de trom hebbende doen omflaan, dat burgers en bezettingen, ongewapend, in de Gasthuiskerke, die toen voor Stadhuis diende, hadden te verfchynen, om den eed aan zyne Majesteit te vernieuwen; vervoegt zig de meefte hoop in de Kerke: weinigen, iets euvels vermoedende, verfteeken zig heimelyk. 't Leedt niet lang, of zeker Priefter, ^{Dat} die, eene wyl, met de Spanjaards, vóór de ^{fchendig} Kerke, heen en weder gewandeld hadt, komt ^{verbro-}der onnozele menigte aanzeggen, dat zy op ^{ken}den ftaat haars gemoeds denken, en zig ter ^{wordt.}dood bereiden moest. 't Woord was 'er pas ^{Moord te}uit, en 't kryten en kermen begonnen, of de ^{Naarden.}vyand ftuift ter deure in, valt op den weerloozen hoop, en veltze allen, op vier na, die, onder belofte van zwaar rantfoen, vry raakten. Toen ftak men de vlam in 't Kerkje, die de zieltoogenden en gewonden voorts verteerde: en reket men, dat hier vierhonderd burgers, benevens een goed deel folddaten, omgekomen zyn. Gerrit Pieter Aartszoon, die Romero, korts te vooren, aan zyne tafel, getoefd hadt, vindt hier ook zyn einde: Toen de woede in de Kerke haar zat hadt, ging 't op een plonderen en blaaken: ook op een moorden van zulken, die zig verfteken hadden, wier fommigen aan rappieren gereegen; anderen, met vleefchhouwers

FILIPS III. bylen, aan stukken gekapt; anderen, als vis-
1572. schen, gekorven werden. Sommigen dienden
 der wreedheid tot spel: vermids de Span-
 jaards hen, met de spitsen van 't geweer,
 elkanderen toestieten, en lagchende en schert-
 fende aan hun einde hielpen. 't Verhaal der
 yslykheden, hier gepleegd, gaat schier 't
 geloof te boven. Men heeft stokouden 't bloed
 afgetapt, en het, gulziglyk, ingezwolgen,
 kranken, in 't bedde, vermoord, zwangeren
 geschonden, en haar de vrugt uit het lyf ge-
 sneedden, ofze, by de borsten, opgehangen,
 en dood gemarteld; maagden en meisjes van
 dertien en minder jaaren schandelyk mis-
 bruikf. Hortensius, dien, verbeden door een'
 Spaansch' jongman, eertyds zynen leerling,
 het leeven geschonken was (z), moest, in
 zyn eigen Huis, vyf Persoonen zien ombren-
 gen, waaronder zyn Zoon was, dien hy 't
 hert uit den boezem zag rukken. Een Smid,
Huibert Willemszoon van den Eiken, een' driestaf
 in de eene en een' kling in de andere hand
 gevat hebbende, beschermde den ingang van
 zyn Huis, eenen tyd lang, tegen de Span-
 jaards, en stiet 'er eenigen onder de voet:
 eindelyk, overmand; en zwaar gekwetst,
 zeeg hy neder, op den driestaf. Half zieltoo-
 gende, greep hy daar, met zyne harde Smids
 handen, de degens van twee Spanjaards, die
 hem dagten te grieven, aan, by 't scherp;
 waarop zyze te rug trokken, hem alle de
 vingers affnydende. Terstond hierna, werdt
 hy doorsteken, en 't warme bloed, dat uit de

WON-

(z) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* CLXXXVII. p. 719.

wonden sprong, zyne Dogter, die, te ver- FILIPSIII.
 geefts, op de bloote knieën, om haars Vaders 1572.
 leeven gebeden hadt, in 't aangezigt ge-
 kletst (a). Een tamelyke hoop burgeren,
 agterhaald ten platten lande, werdt van alles
 beroofd en moedernaakt aan boomen opge-
 hangen. In alles, zouden 'er maar zestig
 burgers te lyve gebleeven zyn, van welken
 veertig met de vlugt ontkwamen, de overigen
 op losgeld gesteld werden. De Burge-
 meester *Henrik Lamfertszoon*, die zig ook dagt
 te rantsoeneeren, werdt, naderhand, door
 beleid van eenigen, die te vooren uit de Re-
 geering gezet waren, op een vonnis van Don
 Fredrik, in zyne eigen' deure, opgehangen,
 waarna 't lyk gevierendeeld en de stukken
 ter poorten uit gesteken werden. 't Krygs-
 volk niet slegts; maar de Ingezetenen der
 naaste Plaatsen, Muiden en Weesp, kwa-
 men de Stad van alles berooven: en vondt
 men 'er, die de elendigen nog met het dig-
 ten en zingen van schampere liedjes bedroef-
 den. Toen alles uitgemoord en leêg geroofd
 was, zag men de poorten, muuren en toorens
 slegten, door de Gooische Dorpelingen; tot
 dit werk, onder zwaare bedreigingen, op-
 geprest. Ten besluite, werdt de Stad, by
 een vonnis des Landvoogds, eerst op den zes-
 den van Slagtmaand des volgenden jaars ge-
 streeken, van alle Handvesten, vryheden,
 en inkomsten vervallen verklaard. Dus jam-
 merlyk een lot trof Naarden, tegen 't gege-
 ven woord van Romero: en baarde 't bedryf
 der

(a) BOXHORN, Theatr. Urb. Holland. p. 343.

FILIPS III. der Spanjaarden, hier en te Zutfen, zo groot
1572. een afgryzen van hunne Regeering onder
 Roomschen en Onroomschen, die alomme
 over ééne kam geschooren werden, dat de
 Hollandsche Steden, welken voor den Prin-
 se hielden, een eenpaarig besluit namen, om
 alle handeling met den vyand te schuwen,
 en zig tot het uiterste toe te verdedigen (b):
 welk hertelyk besluit wy, wel haast, door
 verscheiden Steden, zullen zien ter uitvoe-
 ringe brengen,

X.
 Merk-
 waardige
 verlossing
 der Wa-
 terland-
 sche
 Schepen
 uit het ys.

De Enkhuizers, die, onlangs, door die
 van Kampen, vergeefs, waren aangezigt,
 om den Prinse af te vallen (c), en hunne na-
 buuren hielden 't, ten deezen tyde, nog op
 't Y en in den mond der Zuiderzee, hebben-
 de zelfs, voor Amsterdam, eenige Scheeps-
 wrakken doen zinken, om de vaart derwaards
 te belemmeren. Doch nu begon 't zo fel te
 vriezen, dat de schepen en galeien, omtrent
 een vierdendeel uurs van den Diemerdyk, in
 't ys bezet raakten. Hier lagenze in groot ge-
 vaar van de Spanjaards, die, dagelyks, den
 dyk langs trokken naar Amsterdam, en ver-
 der; en van de Amsterdammers zelve. 't
 Scheepsvolk dreigde, derhalve, te verloo-
 pen, en liet zig, door de kloekmoedigheid
 van den Geweldigen *Jachom Nieuwoink*, niet
 dan met moeite, wederhouden. In deeze ver-
 legenheid, werden de Waterlandsche Dor-
 pen opontbouden, om eene vaart in 't ys te
 byten, langs welke, men de schepen, over
 de

(b) BOR VI. *Boek*, bl. 305 enz. [417 enz.]. HOOFD VII. *Boek*,
 bl. 286 enz. TASSIS *Libr.* I. p. 165.

(c) BOR VI. *Boek*, bl. 303 [415].

de ondiepte van 't Pampus, in veilige ha- FILIPSIII.
 ven, zou kunnen brengen. Ook kreeg men, 1572.
 met veel moeite, de galeien, die eerst op 't
 droog geraakt waren, te Monnikendam bin-
 nen. Maar de groote schepen, die te weinig
 waters hadden, waren, door geene mensche-
 lyke poogingen, uit het ys en van den grond
 te krygen: en was 'er nu last van Sonoï ge-
 komen, omze allen in den brand te steeken,
 toen de wind, Noordwestwaards gezwaaid,
 zulk eene wyde scheur in 't ys maakte, en
 't water zo hoog opzette, dat alle de sche-
 pen, over de ondiepten, en dien zelfden dag
 nog, te Hoorn en te Enkhuizen, voor den
 wal kwamen. Merkwaardig was, dat de wind,
 des anderendaags, weder omliep, en de ys-
 scheur dicht schoof: waarop het zo sterk vroom,
 als te vooren. De zonderlinge verlossing dee-
 zer schepen, schoon, naar sommiger begrip,
 de gewoone krachten der natuure niet over-
 treffende, werdt egter, door de meesten, aan-
 gezien, als een byzonder gunstbewys der He-
 melsche voorzienigheid, en hielp veel om
 den moed der Hollanderen, verslaauwd door
 de tydingen van Zutfen en van Naarden,
 wederom te doen wakkeren (d). Doch in
 dezen staat der zaaken, werdt het beleg van
 Haarlem ondernomen, dat zeven maanden
 geduurd, en menigten van rampen naar zig
 gesleept heeft, waarom wy het, schoon dik-
 wils beschreeven, ook hier, uitvoeriglyk,
 te boek stellen moeten.

De Graaf van Boffu, zo sommigen, ten XI.
 dee- Toeleg
 van Bos-

(d) BOR VI. *Beek*, bl. 307 [420]. VELIUS HOORN, bl. 354.

FILIPS III. 1572. **Haarlem** te ver-
 raffen. **'t Beleg** der Stad
 wordt onder-
 nomen.

deezē tyde, meenden, heimelyk verstand
 houdende, met den Schout, *Adriaan Jans-*
zoon van Dort, hadt, al in Hooimaand, ge-
 poogd, zig, door verraad, van de Stad mees-
 ter te maaken: doch Hans Kolterman hadt
 den aanslag ontdekt en te loor gesteld, en
 sedert, hadt de Stad versterking van bezet-
 ting gekreegen, onder Lazarus Muller (e).
 Doch na 't overgaan van Naarden, besloot
 men Haarlem, als naastgelegen, om verder
 zuidwaards of noordwaards door te dringen,
 openlyk aan te tasten. Boffu hadt de Stad,
 reeds in Slagtmaand, schriftelyk vermaand,
 om haaren zoen met Alva te maaken (f).
 De Regeering van Amsterdam deedt haar
 de zelfde vermaaning, in 't begin van Win-
 termaand, toen 't Spaansche Leger, van Naar-
 den, over Amsterdam, reeds derwaards in
 aantogt was. En deeze jongste waarfchu-
 wing bragt te wege, dat de Vroedschap sa-
 men kwam, alwaar in beraad werdt gelegd,
 of men, met Don Fredrik, die reeds te Am-
 sterdam gekomen was, in onderhandeling
 treden zou, of niet. Sommigen stemden 't
 plat af, beweerende, dat men aan Naarden
 gezien hadt, hoe weinig op handeling te tel-
 len ware: waarom zy rieden, dat men aan
 den Prinse schikken moest, om onderstand.
 Anderen gaven, daartegen, te bedenken, dat
 het dwaasheid ware, met zo magtig een' Ko-
 ning, als die van Spanje was, te willen kam-
 pen, en dat ook de Prins nog geene eene
 Stad

(e) BOR VI. Boek, bl. 288 [396].

(f) BOR VI. Boek, bl. 304 [416].

Stad hadt konnen ontzetten. Zy stemden, FILIP III. 1572.
 derhalve, voor de handeling, en hadden Men handelt met Don Fredrik, te Amsterdam.
 de meerderheid aan hunne zyde. Jonkheer *Christoffel van Schagen*, *Dirk de Fries*, Oudburgemeester, en *Adriaan van Assendelft*, Penfionaris der Stad, werden naar Amsterdam geschickt, met last, om vier of vyf dagen tyd van beraad te verzoeken. Doch Hopman *Wybout van Ripperda*, Overste der Stede, hiervan de lugt gekreegen hebbende, roept de schutters en burgers, in de nieuwe Doele, byeen, vertoont hun „ hoe de Vroedschap, „ buiten kennis der burgerye, en tegen haaren eed, in onderhandeling getreden was „ met den vyand: hoe ydel het ware op genade te hoopen, na 't gene men te Mechelen, te Zutfen, en te Naarden, gezien hadt; „ en eindelyk, hoe veel loflyker het ware, „ de vryheid der Stede, tot den uitersten „ snik zyns leevens, te verdedigen.” Voor dit laatste, verklaart hy zig, en krygt den meesten hoop tot medestemmers. Daarna geeft men van den toestand der Stad den Prinse kennis, en zendt aan Lazarus Muller, toen te Nieuwendam gelegerd, om meer volks. Deez', terstond, de Waterlandsche schansen ruimende, welken, zonder uitstel, door de Amsterdammers werden ingenomen, zendt vier vendelen, onder *Jakob Steenbach*, *Christoffel Vader*, *Lambert van Wirtenberg* en *Maarten Pruis*, naar Haarlem, en trekt, met het overschot zyns volks, de Stad voorby, naar Leiden. In Haarlem, kwam, naderhand, tot in Lentemaand des volgenden jaars, geduurig zo veel toevoer van versch volk, dat
 • de

Fries III. de bezetting, eindelyk, drie- of vierduizend
 1572. man sterk werdt (g). Midlerwyl, hadt men,

Twee der
 Gemag-
 tigten
 gevat en
 een der-
 zelve
 geïraft.

De Prins
 verandert
 de Wet,
 te Haar-
 lem.

Don Fre-
 drik

in de Stad, de beelden ter Kerken uit ge-
 stommeld, en die den Hervormden inge-
 ruimd. Twee der drie Gemagtigden, met
 flaauwe hoop, van Amsterdam te rug zynde
 gekeerd, werden, terftond, in hegtenis ge-
 nomen, en naar Delft aan den Prinse gezon-
 den, die hen te regt*stellen, en Affendelft
 onthalzen deedt. Schagen ftierf in de gevan-
 genis. De Fries was te Amsterdam geblee-
 ven. Schagen en Affendelft meenden zig,
 met het befluit der Vroedschap, te konnen
 verantwoorden; doch de Prins verftondt,
 dat niemant eenen laft aanvaarden mogt, die,
 met zynen eed, ftrydig was. En ziende, hoe
 't meerderdeel der Vroedschap tot handeling
 geneigd was, zondt hy Aldegonde naar de
 Stad, die de Wet aldaar, uit's Prinfs naam,
 veranderde, ftellende Jonkheer *Jan van Vliet*,
Nikolaas van der Laan, *Gerrit Stuiver* en *Pieter*
Kies aan, tot Burgemeesters; en tot Schepens,
Willem Adriaanszoon, *Jakob van Heuffen*, *Kor-*
nelis Ryken, *Pieter Bal*, *Nikolaas Mattheuszoon*,
Adriaan van Berkenrode en *Mattheus Augufbyns-*
zoon. In de Vroedschap, werden 'er tien ver-
 wiffeld (h). Al dit gefchiedde, onder ver-
 klaaring, dat het niet zou geagt worden te
 ftrekken tot krenking der Handveften, die
 't veranderen der Wet, op eenen anderen
 tyd en wyze, vorderden.

Zo ftondt het in Haarlem, toen Dirk de
 Fries

(g) Memor. by AMPZING Haarl. bl. 177.

(h) METELEN IV. Boek, f. 78 vurf.

Fries en anderen uitgeweekenen eenen brief schreeven, om de Regeering te beweegen, tot het zoeken van genade, en het uitdryven der bezetting. Doch de bringer werdt, met den strop, gestraft. Don Fredrik, schrikkende tegen 't beleg, in 't holst van den winter, zou gaarne gezien hebben, dat de Stad 't hoofd in den schoot gelegd hadt: doch bespeurende, dat zy zig, door vleijen noch dreigen, verzetten liet, brak hy, den agtsten van Wintermaand, op van omtrent Amsterdam. De voortogt, langs den hoogen dyk, tot by Sprendam, zynde gekomen, vondt hier den weg geslooten, met twee bolwerken, waaragter, men bezig was, met den dyk door, en den vyand den gewoonen weg naar de Stad af te snyden. Doch Juliaan Romero, begeleid door eenige Roomschgezinde boeren, kiest een pad beneden den dyk, over 't ys, overvalt de verschanfing aan den westkant, daar zy minst versterkt was, en verslaat driehonderd man van de bezetting, die, onder *Gerrit van der Laan* en Maarten Pruis, stondt. Pruis zelf sneuvelde hier. De overigen werden op de vlugt gejaagd. Jammer was 't, dat men het doorsteeken van den dyk niet eerder begonnen hadt: doch dit was, voor de verandering der Haarlemsche Regeeringe, niet doenlyk geweest. Nu stondt den Spanjaarden de weg naar Haarlem open. Ook verjaards toonden zig de eersten, op den elfden van Wintermaand, voor de Stad: daar zy 't Le-proozenhuis innamen. Don Fredrik, twee vendelen Waalen in Sprendam gelaaten hebbende, volgde, met het gros des Legers, dat,

FILIPSIJN.
1572.

breektop
van by
Amster-
dam.

Sparen-
dam in-
geno-
men.

De Span-
jaards
komen
voor de
Stad.

FILIPS III. dat, van tyd tot tyd, aanwaffende in kragt 1572. ten, eindelyk, op dertigduizend man, waaronder vyftienhonderd Ruiters waren, begroot werdt. Zesendertig vendelen Spanjaards legerden zig voor de Kruispoorte: agtien vendelen Duitschers, onder den Graave van Overstein, voor de Houtpoorte, en twee-entwintig vendelen Waalen, onder Noirkarmes, Kapres en Liques, in 't Westen, aan den duinkant. De Ruiters lagen in de naaste Dorpen, zo langs strand, als binnen door, op den weg naar Alkmaar. Van Amsterdam kreeg de Veldheer veertien metaalen stukken, veertig en zesenviertig pond schietende. Ook zondt hem de Hertog drieduizend Luiksche graavers toe, die, sedert, meest allen, aan en omtrent de wallen, zyn omgekomen.

Gelegenheid van Haarlem. Haarlem hier tegen, genoegzaam de zwakste Stad van Holland, hadt weinig voorraad van mond- en krygsbehoefden; doch de Meer en 't Spaarne open, waarlangs de Stad, eenen geruimen tyd, voorzien werdt van volk en voorraad. Zy hadt ook duizend delvers in dienst, en driehonderd wyven, onder *Kenau Simons Haffelaar*, eene Weduwe van zesenviertig jaaren en van een der beste geslagten, die niet schroomde, met spiets, roer en rappier, in vrouwen kleedinge, den wyand te keer te gaan: welke dienst haar, in 't jaar 1574, door de Staaten van Holland en Zeeland, met het Waagmeesterschap en Ontvangerschap van den nieuwen Impost op de Turf, binnen Arnemuiden, vergolden werdt

werdt (i). Men viel, in der yl, aan 't sterken der **Philip III.** Stad, werpende eenige schansjes op langs de **1572.** Meer, en een kloek Ravelyn voor de Kruispoorte, over de Legerplaats van Don Fredrik, die zynen intrek op 't Huis te Kleef genomen hadt.

Oranje hadt, midlerwyl, den Graaf van Lumei, der Mark, met vyftien vendelen Knegten, vier Kornetten paarden, en zes veldstukken, by Leiden verzameld, afgezonden tot on- derstand van Haarlem. Doch hy werdt, by den weeligen berg, door Bossu, Noirkarmes en Romero, onderschept en geslaagen. Hier bleeven vier stukken geschuts, de meeste vendels en duizend man op de plaats. De Spanjaards lieten 'er niet boven twaalf. Lumei hadt zig, door de vlugt, gebergd. Met de gevangenen werdt wreedelyk gehandeld. *Baptist van Trier*, voor wien Lumei tweedui- zend Kroonen en negentien Spaansche krygs- gevangen' soldaaten geboden hadt, en *Hans Keller* werden, by 't eene been, opgehangen: waarop Lumei ook de gemelde negentien ter galge verwees.

Don Fredrik, de Legerplaatfen voor Haar- De Stad lem omgraaven hebbende, en zig verbeelden- bestormd. de, dat de Stad het naauwlyks eene week houden zou, regt, na 't delven van slegts ééne loopgraaf, eene battery op voor de Kruis- poorte, die hy, met zyne veertien metaa- len stukken, op den agttienden, beschieten liet. De Poort, het Ravelyn, en de naaste gordynen werden geweldig beschadigd, door zes-

(i) Resol. Holl. 2 Sept. 1574. bl. 72.

FILIP III. zeshonderdentagtig schooten , die , deezen
1572. dag , gedaan werden. Den volgenden , deedt
 men 'er vyf minder op de S. Jans Poorte , en
 't muurwerk aan dezelve gehegt. Doch de
 belegerden stopten , des nagts , de breuken ,
 met wozakken , steen , hout , aarde en an-
 dere stoffen , en besteedden de lange winter-
 sche nagten , om eenen nieuwen wal op te wer-
 pen agter den ouden , van de S. Jans Poorte
 af , tot aan de S. Katrynen brugge toe , waar-
 door de Stad , aan deezen kant , genoeg ge-
 dekt was. Op den eenentwintigsten , werd
 het Ravelyn , den gantschen morgen , weder-
 om sel beschooten : waarna Don Fredrik be-
 vel gaf , om storm te loopen. De aanval was
 hevig ; doch de belegerden verweerden zig
 zo dapperlyk , dat de aanvallers , met agter-
 laating van honderdenvyftig of tweehonderd
 (k) dooden , wyken moesten. De verweerers
 verlooren 'er boven-tien of twaalf niet , schoon
 Krygsvolk en burgers zig , in groote menig-
 te , begeven hadden naar de wallen en naar
 't Ravelyn , vanwaar de vyand , uit het grof
 geschut , met kogels , ketens en schroot ge-
 laaden , en uit de handbussen , begroet , en met
 een 'vlugt gloeiende koolen , brandende pek-
 hoepen , heete asfche en olie , en gesmolten
 lood overstort werdt. Uit dit begin , werdt
 groote moed geschept by de belegerden. Ook
 zag Don Fredrik , dat de Stad met geene dom-
 me kragt te winnen was : waarom hy bevel
 gaf , het Ravelyn , door loopgraaven , te na-
 deren , en eenige mynen te delven (l).

De

(k) TAASIS *Libr. I. p. 170.*(l) BOEK VI. *Bock, bl. 307. [430 enz].*

De Haarlemmers, om 't graaven der Spanjaarden te hinderen, deden geduurige uitvallen. Ook overrompelden zy, den dertien-^{FILIPS III. 1573.}den, of, volgens anderen, den zeventienden ^{Uitvallen der belegerden.} van Louwmaand, de schans te Rustenburg, daar Duitschers lagen, die genoegzaam allen verlaagen werden: doch de schans werd, daarna, door de Spanjaards hernomen. 't Versch volk, dat de Haarlemmers, van tyd tot tyd, inkreegen, maakte hen heet op zulke aanslagen: hoewel 't ook den Spanjaarden, nu en dan, gelukte, het ontzet op te lichten: 't welk, onlangs, *Filips de Koning*, met tweeduizend man, door den Prinse, naar Haarlem gezonden, te beurt gevallen was. De Spanjaards, hem 't hoofd hebbende afgehouden, wierpen het over de vesten, met een byschrift, *dat hy 't was, die 't ontzet, zo ongelukkiglyk, aangevoerd hadt.* Die van binnen, hierdoor getergd, hangen, 's nagts daarna, twaalf gevangenen op, houwen 'er elf hoofden af, en kuipenze in eene ton, daar een papier op geplakt was, inhoudende, *dat men Alva, voor den tienden penning, waarom hy Haarlem belegerd hielt, de tien koppen toezondt, en den elfden voor interest, op dat hy over geene schraale betaaling te klaagen hadt.* 't Delven ging vast zynen gang van de Spaansche zyde; doch de belegerden groeven 'er tegen aan, en zag men, dikwils, de wederzydsche mynen springen, met eene yslyke vernieling van vyand en vriend. De Spanjaards naderden 't Ravelyn, sedert, langs eene overdekte gaandery, zo dicht, dat men 't, eerlang, verlaaten moest, eerst egter eene geweldige halve maan, bin-

FILIPS III. 1573. nenwaards, hebbende opgeworpen: waaraan elk, tot Burgemeesters toe, de hand geslaagen hadt. 't Gelukte den belegerden ook, eene vyandyke myn, van boven, door geweldige zwaarten, in te persen. Doch Don Fredrik, ziende zyn Krygsvolk, welk het, in 't veld, daar de schildwagten, nu en dan, waren doodgevrooren, naauwlyks harden kon, verlopen by menigten, besloot, des nagts voor den laatsten van Louwmaand, een' nieuwen storm te doen op de Kruispoorte, die men tot een bolwerk verbouwd hadt. Men bekroop den wal, heimelyk, pas voor den dageraad. Die van binnen merkten 't niet, voor dat de vyand op de vesten was. Toen aan 't schieten, aan 't schreeuwen, aan 't wekken der burgeren. De bespringers worden verjaagd van den wal aan de Kruispoorte: vanwaar de verweerers egter ook agter de nieuwe werken weken, na dat Don Fredrik den grooten aanval doen blaazen hadt, en met het meeste heir genaderd was. Doch naauwlyks stak de vyand 't hoofd boven 't blokhuis, of hy zag zig, van alle zyden, begroeten, met een ontelbaar getal van kogels, die, van de einden der halve maane, en uit de naaste huizen, op hem afvloogen. Te gelyk, liet men de myne onder 't blokhuis springen, waardoor veertig man omkwam. Ondertusschen, hadt Billy, met tweehonderd zyner rapste Waalen, uit Friesland ontboden, eenen aanval gedaan op de S. Jans Poorte, daar hy afgewezen was. Aan de Kruispoorte, boodt men ook zo veel weer, dat de Spanjaards, eindelyk, den moed vallen lieten, en met verlies van drie-

driehonderd man afrokken. De Haarlem-Filips III. mers hadden slegts tien of twaalf man ver-1573. looren.

De belegeraars, dus ten tweede maale Don Fredrik afgeslaagen, begonden 't wat zagter op te neemen, en naauwlyks op iets anders, dan neigt tot het opbreken op 't uithongeren der Stad, bedagt te zyn. Veele Oversten spraken zelfs van 't beleg op van 't belete breeken: waartoe de Veldheer zelf scheen leg. te neigen; doch de Hertog, zyn Vader, die Alva styft thans ziekelyk was, schreef hem „ dat hy, hem, om „ in persoon, 't beleg zou komen voortzet- 't voort te zetten. „ ten, zo Don Fredrik vertrekken wilde, of „ deszelfs Moeder, uit Spanje, ontbieden, „ om haars Zoons plaats te bekleeden:” welke schamperheid den Veldheer besluiten deedt, om met het graaven voort te gaan (m), en de Stad, ondertusschen, den toevoer, die reeds schaars begon om te komen, en met ysleeden moest worden aangebragt, zo veel mogelyk ware, af te snyden.

In Sprokkelmaand, sloeg het aan 't dooi-Scheeps- jen, waardoor 't beleg van Haarlem een an-stryden der aanzien kreeg. Men hadt, om den toe- op de voer langs de Meer vry te houden, vier groo- Haar- lemmer te en eene kleine galeie op stapel gezet, en Meer. de eene na de andere te water gebragt (n). De Amsterdammers onderstonden, sedert, met vyf schepen en eene kleine galei, die zy, door Sparendam, in 't Spaarne gebragt hadden, in de Meer te komen, langs een gat, dat zy, by 't penningsveer, in den laag- gen.

(m) BOR VI. *Book*, bl. 315 [431 enz].

(n) AMPZING *Haarl.* bl. 203.

Willem den weg, graaven wilden. Doch hierin werden zy belet, door de Haarlemmers. **Bossu**, 1573. toen op een ander middel denkende, liet den Overtoom, een half uur van Amsterdam, aan den heiligen weg, doorgraaven, en kreeg, door dit gat, eenige smakzeilen in de Meer, die, door de Haarlemmer galeien, aangetaft en verjaagd werden: en schoon zy meermaalen te rug keerden, doorgaans, gelyk lot troffen. Ook versloegen de Haarlemmers, in eenen uitval met duizend man, op den vyfentwintigsten van Lentemaand ondernomen, meer dan agthonderd vyanden, veroverende, te gelyk, vyf bassen, twee metaalen slangen, negen standaarden en een' grooten buit van kostelykheden. Doch weinige dagen daarna, bragt **Bossu**, door den dyk, geopend by 't Huis ter Hart, wel drie-endertig schepen en zeven galeien op de Meer: ook werden 'er alomme schansen opgeworpen, waardoor de toevoer naar de Stad langs hoe moeilyker werdt. Zelfs waren 'er, zonder groot gevaar, geene brieven meer uit of in de Stad te krygen, waarom men zig van eenen vond bediende, dien de oude Romeinen reeds in 't werk hadden gesteld: hierin bestaande, dat men tamme en in de Stad op slag gewende duiven naar buiten zondt, die, met briefjes aan 't lyf gehegt, zo digt aan de Stad als 't mooglyk ware, opgeschooten werden, en veektyds gelukkiglyk over raakten. 't Ontzet der Stede werdt, een en andermaal, vergeefs ondernomen: de overmagt des vyands deedt 's Prinzen Volk en Vloote te rug wyken. Maar de schans te **Ruftenburg** werdt, door **Hopman**

Duiven
voor
briefdraa-
gers ge-
bruikt.

man Balfour, veroverd en eenigen tyd ingehouden. De Koeijen gingen, onder deeze schanse, buiten de Schalkwyker en Spaarnewouder Poorten, den gantschen tyd der belegeringe door, weiden: hoewel 'er de Spanjaards, nu en dan, eenen aanval op deeden (o).

't Gebrek aan mondbehoeften in Haarlem veroorzaakte, eerlang, eene zetting op brood, dat elk dagelyks te gebruiken hadt: ook werden 't slegte volk en de jongens verplicht, alleenlyk moutkoeken te nuttigen. Voorts besloot de Stad, schoon zy 't Regt der Munte niet hadt, by mangel van baare penningen, eenige zilveren stukken te doen slaan, die boven de waarde werden uitgegeven. Zy volgde, hierin, den Prins van Oranje, die onlangs ook, by raade der Staaten, de munt van zeven op agt verhoogd hadt (p). Om nu en dan wat meels en buskruids binnen te krygen, gebruikte men luiden, ligt gekleed, die zakjes met den voorraad om den hals en twee Pistoolen aan den gordel hadden; en, met polsen of verrejagers, over slooten en gebroken land, wipten, tusschen de Spaansche schildwagten door. Sommigen werden egter gevat, en in 't gezigt der belegerden opgehangen: 't welk, en dat men, onlangs, het hoofd van Hopman Olivier, die Bergen hadt helpen verraffen, en nu, in een gevegt op den Diemerdyk, gesneuveld was, met een byschrift, over de muuren geworpen hadt, de Haarlemmers derwy-

PHILIP III.
1573.

Gebrek
aan
mondbehoeften
in Haarlem.

Noodmunten
geslaagen.

(o) AMPZING Haarl. bl. 196.

(p) Resol. Holl. 1573. bl. 18.

PHILIPS III. wyze verbitterde, dat zy *Quiryndirkszoon* en
 1573. *Lambert Jakobszoon*, oud Burgemeesters, die,
 Bitterheid van de Haarlemmers tegen eenige Roomschen.
 op eenig vermoeden, in hegtenis gezet waren, en *Adriaan van Groeneveen*, een' Haarlemmer, die, in Spaanschen dienst, gevangen, was, uit den Kerker haalen, en, tegen den zin der Wethouderschap, nevens nog vyf soldaaten, eenen Priester en een' jongen van vyftien jaaren, aan eene galg, op den wal geplant, opknoopen. De vrouw en dogter van Meester *Quiryndirkszoon*, die hem, ter dood gaande, moed inspraken, werden, door 't graauw, met smyten en stooten, in 't water gejaagd, daar zy beide verdronken. Wyders onderstondt men, den Spanjaarden ten spyt, de beelden der heiligen naar den wal te draagen, om 'er de breuken mede te stoppen. Doch deeze dardelheid werdt den Haarlemmers verleerd, door de nederlaag van 's Prinzen schepen op de Meer, onder *Marinus Brand*, als Admiraal, en den Heere van *Batenburg*, als Overste des Krygsvolks; die's vyands Vloote onder *Bossu* sterker, of beter op haare hoede vindende, dan zy verwacht hadden, eer 't op een slaan ging, de vlugt namen. *Bossu* vervolgdeze, en veroverde twee-entwintig vaartuigen: de overigen bergden zig in de Kaag of in de oude wetering. Dit gebeurde, op den agtentwintigsten van Bloemaand: en de Spaanschen bleeven, sedert, meester van de Meer, waardoor der Stad de toevoer te water belet werdt. Hierop volgde het bemagtigen van eenige schansen der belegerden. In 't leger, meende men, dat de Stad nu terstond zou hebben moeten
 bui-

Nederlaag der Nassauschen op de Meer.

buigen: doch 't viel anders uit. Men hadt twee FILIPs III. metaalen stukken van Dordrecht en Leiden 1573. bekomen, uit welken men zo hevig vuurde s Vyands op de battery des vyands, dat men 'er den Battery kruin affchoot, en nog twee andere werk vernield. tuigen, in de plaatse der batterye opgereggt, om de belegerden van de vesten te houden en hunne binnenwerken te ontdekken, geheel-lyk vernielde.

Hierna, kwam 'er zo veel volks in 't Le-Sonoi ger, en de toegangen werden, alomme, zo ver-sterk bezet, dat de Stad, aan welke, onlangs, schanst de toevoer te water afgesneeden was, nu, ook zig op te lande, niet langer voorzien kon worden. den Dje- De Prins, hiervan verkondschapt, zag gee-merdyk. ne uitkomst, dan in 't benaauwen van den vyand, door hem, op gelyke wyze, den toevoer af te snyden. Hy was, hierop, reeds te vooren, bedagt geweest, en Sonoi hadt zig, op zyn bevel, in Lentemaand, verschanst, op den Diemerdyk, te Jaaphannes, tusschen Amsterdam en Muiden, daar hy 't Y ter eene zyde hadt, en ter andere de Diemermeer, die tot in den Amstel en aan den Utrechtschen Wagenweg strekte: eene plaats, regt gelegen, om den toevoer, van boven naar 't Le-ger, beide te water en te lande, te beletten. Doch de Amsterdammers hadden hem van daar verdreeven, en 'er, sedert, eene schans gelegd. Nu, in den aanvang van Zomermaand, onderneemt hy, tusschen deeze schans en Am-sterdam, den Diemerdyk, by nacht, te door-graaven, en, hier en hieromtrent, zes schan-sen op te werpen, die hy, tot na 't overgaan

FILIPS III. van Haarlem, inhieldt. Batenburg wierp
 1573. zig in Ouwerkerk, dat hy insgelyks versterkte.
 Batenburg te Ouwerkerk. Doch hy en Sonoï konden, ten deezen tyde, den toevoer naar 't Leger voor Haarlem, bezwaarlyk, beletten. De Amsterdammers waren nu meester van de Diemermeer, en van de vaart, die, uit de Vegt, door Weesp en Diemen, in dezelve liep; waarlangs men 't Leger voorzien kon. Men poogde wel de Vegt boven de vaart te sluiten, ten welken einde, *Adriaan Vyg*, Overste van Gorinchem, met vyfhonderd man, derwaards toog, zig begon te verschanfen, en 't Huis te Gunterstein innam. Doch Jan Baptist de Tassis, die toen te Utrecht was, trok, met twee vendelen Knegten en eene bende Ruiters, op hem af, verdreef hem, en deedt de begonnen schans slegten. Dezelfde toeleg werdt, sedert, te Nieuwerfluis, hervat; daar hy, insgelyks, mislukte, mids het muiten der Duitschers, die zig egter haast stillen lieten. Ook hadt Alva toen alle de posten van belang in deezen oord doen bezetten, door *Don Francisko Baldes*, die Batenburg, uit Ouwerkerk, verdreeven hadt (g): waarom men van 't sluiten der Vegt moest afzien. Die van Buuren ondernamen, omtrent deezen tyd, het doorsteecken van den Lekdyk, waardoor 't Stigt onder water gezet, en de toevoer, van boven naar 't Leger, ook belet geweest zou zyn. Doch de Heer van Hierges, thans Stadhouder van Gelderland, was hun hier in den weg, en verzekerde zig van den dyk. 't Mislukken

Poogingen om de Vegt te sluiten.

Gemor

VAN

van zo veele aanslagen, die tot ontzet van Philip III. Haarlem ondernomen waren, hielp het volk, 1573. daar, aan't morren over de Regeeringe, die, der bele- riep men, de Gemeente, door verdigte troost- gerden. brieven, misleidde: 't welk van zo veel gevolg was, dat der Burgerye gegund werdt, zes, of, volgens sommigen, zestien mannen te kiezen, om, met de Wethouders, na te zien, wat 'er geschreeven werdt. Maar 't Hongers- ongenoegen nam toe, met het minderen der nood in mondbehoefsten: daar 't nu zo schraal mede de Stad. omkwam, dat men brood van hennip- en raapzaad begon te bakken, gebruikende 't vleesch van honden, katten en paarden tot toefpyze. 't Weinige Kooren, dat 'er overschoot, werdt gespaard voor 't Krygsvolk. Men schikte dan, by donkeren nacht, onder een geweldig geluid van trommels en trompetten, een der snelst bezeilde jagten ter Stad uit, dat, ongemerkt, tusschen Bossus schepen door raakte en den Prinse tyding bragt van den nood der Stede. Zyne Doorlugtigheid hadt, na dat de Spaanschen meester op de Meer geworden waren, Haarlem verlooren gerekend, weetende, wat het inhadt, door's vyands schansen, te breeken. Doch de Gemeente, gewoon met blinden yver voort te slaan, meende, men moest wat meer onderneemen, om zulk eene Stad te ontzetten; waartoe, immers, zeide men, gelds genoeg opgebracht was. Zelfs booden veele Delftsche, Leidsche en Rotterdamsche burgers aan, hun lyf, tot behoudenis der Stede, te willen waagen. De Prins moest zig dan, zyns ondanks,

FILIPS III. 1573. **1573.** laaten overhaalen, om eenig volk, burgers en bezettingen, byeen te brengen; dat te Sassem geschiedde.

Vragtelooze handelover een Verdrag. Doch terwyl hy hiermede bezig was, traden die van Haarlem, op den eersten van Hooimaand, in mondgesprek met den vyand, over een Verdrag: welk egter vrugteloos afliep, 't zy dat Don Fredrik te veel eischte, of dat de belegerden 't Verdrag niet ernstig zогten, en voorhadden, den vyand opte houden, tot dat het verwagtte ontzet gereed

De Stad zyn zou. 't Ging dan wederom op een beschieten, aan poorten, toorens en wallen, die, op den derden van Hooimaand, door duizendenagt schooten, 't grootste getal, dat, in den gantschen loop der Belegeringe, op eenen dag, geslaakt werdt, geweldig beschadigd werden. De vyand dreigde daarna storm te loopen; doch 't bleef agter, om dat een overlooper hem berigthadt, dat 'er, naauwlyks voor zes dagen, leeftogt in de Stad was.

Uiterste be- naauwdheid in dezelve. Ook gaven de belegerden, ten deezen tyde, hunnen uitersten nood te kennen, door het uitsteeken eener zwarte vlagge. Want zo ver was 't nu gekomen, dat men, na 't uitpluizen van 't kruid, dat tusschen de steenen groeit, 't lyf houden moest, by gekookte ossen- en paardenhuiden, en zelfs by schoenleder; en dat, de een by den anderen, op straat, van honger vermagtte. De bezettingen, in deezen toestand, aan 't muiten geraakt, plonderden de Lombaard en verscheiden' andere winkels. De Prins troostte de bedrukten, zo veel hy kon, door brieven, en verzogt hen, die

Batenburg afgezond-

XKIV. BOEK. HISTORIE. 427

die erbarmelyk om ontzet aanhielden, einde- FILIPs III.
lyk, slegtst twee dagen te toeven, wanneer hy 1573.
een' loozen aanval doen zou op de *Fuik*, een den om
water, waardoor de Meer gemeenschap met Haarlem
de Stad heeft, en welk, door den vyand, sterk te ont-
beschanst was; terwyl 't ontzet; van den kant zetten,
van den Hout; zou worden aangevoerd. Ook
hieldt hy zyn woord. De Heer van Baten-
burg trok, den agtsten van Hooimaand, te-
gen den avond, op van Saffem, aan 't hoofd
van vierduizend Knegten, grootendeels bur-
gers der naaste Steden, met naame van Gou-
da (r) en van Delft, onder welke laatsten,
zig bevondt *Joan van Oldenbarneveld*, die,
naderhand, Advokaat van Holland werdt.
Voorts hadt Batenburg zeshonderd Ruiters,
onder *Gaspar van der Noot*, *Heere van Karlo*,
zeven veldstukken en vierhonderd wagens
met krygs- en mondbehoefden by zig: en, om
's vyands verschanfingen te veiliger te kon-
nen genaaken, hadt hy zig voorzien van borst-
weeringen van musketfchootvrye planken,
die, op wielen, voortgeschooven konden
worden, en gaten hadden, daar 't geschut
door speelen kon. Een optogt met zo veel
volks en omslags kon niet verhoolen blyven
voor Don Fredrik, die 'er, daarenboven,
kennis van kreeg uit de briefjes, welken hy,
aan twee duiven, in de vlugt geschooten,
gehegt gevonden hadt. Nog vernam hy,
dat de belegerden een gordyn doorsneeden
hadden, om, door de breuke, uit te vallen, zo
ras 't ontzet vernomen werdt. Dus dubbel

ge-

(r) BOR XII. Boek, in het Byvoegfel.

FILIPS III. 1573. gewaarschuwd, doet hy, in den zelfden nacht, eenen grooten hoop nat stroo in den brand steeken, regt over de genoemdebreuke, waarmede hy den belegerden, door vlam en smook, verhinderde het teken te zien van 't naderend ontzet, welk met vuur geschieden moest. Agter 't smeulend stroo, plaatst hy vyfduizend man van zyn beste Voetvolk: een diergelyk getal Knegten en vyfhonderd Ruiters worden naar den duinkant gezonden, onder *Jan Baptist del Monte*, die last hadt, om, op zeker teken van 't geschut, den Nassauschen in de linker zyde te vallen. Zes Regementen onder Romero en anderen moesten, ten zelfden tyde, oostwaards, over de besnydingen springen, en de gelegenheid waarneemen, om Batenburg op de regter zyde aan te tasten. Het overig deel des heirs stondt, binnen de Legerwallen, in slagorde. Batenburg, die, tot middernacht, te Noordwykerhout, getoefd hadt, genaakt, tegen drie uren des morgens, het mannepad, daar hy stal houdt, om zyne borstweeringen toe te stellen. Doch wordt geslaagen. terwyl hy hiêrmede bezig is, begint het Spaansch geschut te balderen: waarop hy, onvoorziens, van de eene en de andere zyde, aangevallen wordt. Zyne voorhoede, uit Ruitery bestaande, was, midlerwyl, binnen de verschanzingen geraakt, daar zy van een' veel sterker hoop ontvangen en te rug gejaagd wordt, tot aan 't mannepad. Hier stort zy op haar eigen voetvolk, dat, van drie kanten, overvallen, zo zwaar een' schok niet wederstaan kon; maar agteruit en aan 't vlugten sloeg. Zevenhonderd bleeven 'er op de

de plaats, waaronder beide Batenburg en Kar-^{FILIPS III,}
lo waren. De wagens, zynde de voerluiden, 1573.
meest allen, met de paarden, ontvlugt, 't
geschut en dertien of veertien vendels wer-
den veroverd. De belegerden, 't beraamde
teken niet vernomen hebbende, hadden gee-
nen uitval gedaan, en zelfs gewaand, dat het
gerugt van den stryd, welk zy hoorden, loos-
lyk, door den vyand verwekt was, om hen
in 't net te lokken. Nu kreegen zy de tyding
van de nederlaag der hunnen, door eenen
gevangen, dien de vyand neus en ooren afge-
sneedden hadt. Zy werdt bevestigd, door eeni-
ge hoofden van verflaagen' burgeren, die men
wederom over de vesten wierp, en eerlang
door eenen brief van den Prinse, die hun riedt,
ten beste mogelyk, voor zig zelve te zor-
gen, en 't Leger te Saffem opbrak.

De benaauwde Stedelingen, nu geene uit-De bele-
komst meer ziende, namen in overleg, om, gerden
in eenen algemeenen uitval, door 's vyands ^{neemen}
Leger te slaan, en de Stad te verlaten. Doch ^{in over-}
de vrouwen en kinderen, verneemende dat ^{de Stad te}
men hen niet dagt mede te voeren, vielen aan verlaa-
't schreijen en jammeren, en stremden de uit-^{ten.}
voering van 't genomen besluit. Daarna stel-
de men voor, om den uitval, met vrouwen
en kinderen, en elk die mede wilde, te doen
(s), en begon men, hiertoe, al gereedschap
te maaken, toen Don Fredrik, kennis van
den toelig gekreegen hebbende, in eenen
Brief, op Eversteins naam geschreeven, den
belegerden aandiende, dat 'er nog genade
was,

(1) METELEN IV. Boek, f. 80.

FILIPS III. was, zo men de Stad, terstond, opgave. De
 1573. Duitschers luisterden hiernaar, en weigerden uit te trekken. De Waalen wilden 'er

Zy geeft
 zig over.

Bordets
 wan-
 hoop.

mede door; doch aarzelden, als 't er op aankwam. Gantsch Haarlem raakte over einde, willende sommigen vertrekken, anderen blyven en handelen. Tot dit laatste beslooten de Regenten en Oversten van 't Krygsvolk, die, op den twaalfden van Hooimaand, buiten de Zylpoorte, in onderhandeling traden, en, ten negen uren des morgens, slooten, dat de Stad zig op genade en ongenade hadt over te geeven; doch de plondering met tweehonderdveertigduizend guldens zou mogen afkopen. De Gemagtigden, in de Stad ter rug gekeerd zynde, gaf men 't den Duitschen, Schotschen en Walschen Knegten in de keur, of zy, ongewapend, uittrekken, of 's Hertogs genade afwagten wilden: tot welk laatste zy beslooten. Alleenlyk *Bordet*, een Franfch Edelman, die, na 't herneemen van Bergen in Henegouwen, 's Prinzen dienst hadt moeten verlooven, wanhoopte, in zo verre, aan vergiffenis, dat hy zig van zynen dienaar doorschieten liet (t), of, zo sommigen meenen, de handen aan zig zelve sloeg (u), na dat de knecht hem dien harden dienst geweigerd hadt. De schuttery ook in 't Verdrag bewilligd hebbende, kreegen poorters en soldaaten bevel, om hun geweer op 't Stadhuis te brengen, de Duitschers en Schotten alleenlyk uitgezonderd, die, ondertusschen, de vesten bewaarden. Voorts moesten de burgers zig in 't Klooster

(t) METELEN IV. Boek, f. 80.

(u) TASSIS Libr. I. p. 176.

ter te Zyl te vervoegen, de vrouwen en kinde-^{FILIPSIJL.}
 ren in de groote, en de Walfche en andere ^{1573.}
 foldaaten in de Bakenesser Kerk. Daarna trok-
 ken de Spanjaards naar binnen, en toen moes-
 ten ook de Duitschers en Schotten hun ge-
 weer boven brengen, en zig naar 't S. Katry-
 nen en S. Urfulen-Klooster begeven. En zag
 men alreeds 't Verdrag schenden, en eenige
 burgers huizen plonderen. Don Fredrik, daarn-
 na, met den Graave van Boffu en andere
 Grooten, in de Stad gekomen zynde, deedt
 de Hopluiden en Vendrigs verzekeren, en
 naar 't Huis te Kleef brengen: en met den ^{Streng}
 volgenden dag, hief het straffen aan van sol-^{straf over}
 daaten, en van burgers, die, om de beroer-^{foldaaten}
 ten des jaars 1566, gevlugt, en, na 't omflaan ^{en voor-}
 der Stede, wederom binnen gekomen waren. ^{deez}
 Zy kreegen 't zwaard, zo zy biegten wilden; ^{uitge-}
 zo niet, den strop. Vyf beuls met hunne ^{weeken}
 knegts sloofden zig, dag aan dag, af, aan 't ^{burgers.}
 ombrengen van menigte van menschen. Don
 Fredrik deedt, daarenboven, driehonderd
 elendigen, by paaren, rug aan rug, binden,
 en in den mond der Meere verdrinken. De
 Overste der Stad, Wybout van Ripperda,
 Lancelot van Brederode, Heer van Veen-
 huizen, Jonkheer Jan van Duivenvoorde,
 Kolonel der Burgerye, en andere voornaame
 Personaadjen werden onthalsd, zelfs een bas-
 taardzoon des Kardinaals van Granvelle, die,
 zig aan 's Prinsens zyde in Krygsdienst bege-
 ven hebbende, liever sterven wilde, dan zig,
 door 't melden van zyne afkomst, redden.
 Een Lutherfch Predikant van Hopman Steen-
 bach werdt gehangen: Simon Simonszoon,
 Pre-

FILIPS III. Predikant der Stede, onthoofd. Hopman Bal-
1573. four behieldt zyn leeven, midshy zwoer, den

Verlies
van we-
derzyde.

Prins van kant te zullen helpen, dien hy 't eg-
 ter te kennen gaf, en getrouw bleef. De Schout
 Adriaan van Dort, de Burgemeesters van
 Vliet, Kies en Stuiver werden in hegtenis
 gezet. Men meent, dat omtrent de helft der
 bezettingen, die, by 't overgaan der Stad,
 tot op omtrent agttienhonderd gesmolten wa-
 ren, daarna, door beuls handen, omgebragt
 werdt. De vyand hadt, zo men wil, ge-
 duurende 't beleg, drieduizend man door
 scherp, zevenduizend, door ziekte, honger
 en ongemak, verloren. De schade, by de
 Stad, door de belegering, geleeden, is op
 twaalfhonderddrie-entagtigduizend guldens
 berekend (v), dat eene geweldige somme
 was, ten deezen tyde. De Duitsche Knegten,
 's Prinzen dienst afgezworenen hebbende, wer-
 den, onder geleide van zestig Spaansche Rui-
 ters, naar Gelderland gezonden. Doch So-
 noi, die toen den Diemerdyk nog inhadt,
 welken hy, kort hierna, verliet, zondt hun
 drie galeien met volk agter na, onder *Wal-*
ter Heegeman, die hen te Nieuwkerk inhaal-
 de. De Ruiters namen de vlugt, na den eer-
 sten aanval. De Duitschers lieten zig toen
 naar Sonoi leiden, die hen wederom tot 's
 Prinzen dienst bewoogen zou hebben, zo Don
 Fredrik hunnen Hopluiden, die nog te Haar-
 lem zaten, in zulk een geval, den dood niet
 bedreigd hadt. Deezen bewoogen dan Sonoi,
 om hun volk, met 's Prinzen verlof, vanden
 Krygs-

(v) METELEN IV. Boek, f. 36. 902f.

Krygsdienst te ontslaan. De Haarlemmers ^{FILIPSIIL.} bragten van de beloofde penningen tot af- 1573.koopung der plonderinge nog geene honderduizend guldens op (1). Om de overigen, werden zy nooit gemoeid; doch zy moesten, zes weeken lang, tusschen de drieën vierduizend soldaaten onderhouden. In Oogstmaand, deedt Don Fredrik, plegtiglyk, zyne intrede in de Stad, en ten zelfden tyde, werdt de groote Kerk herwyd, door *Godfrid van Mierlo*, tweeden Bisschop van Haarlem. Kort daarna, werdt 'er eene algemeene vergiffenis afgekondigd, met uitsluiting nogtans van zevenenvyftig Perfoonen, onder welken de Schout, de Burgemeesters, Schepens, Krygsoversten en anderen begrepen waren. De Schout en negen anderen stierven in de hegtenis: eenigen lagen 'er lang te kwynen. Weinigen genooten 't voorregt der vergiffenisse. Burgemeester Jan van Vliet, na lang zitten, op zyn woord van eer ontslaagen, wist, als een molenaars knecht gekleed, ter Stad uit te raaken (w). Dus deerlyk een uitslag hadt de belegering van Haarlem, die twee dagen langer dan zeven maanden geduurd hadt. De Spaanschgezinden ontvingen de tyding van 't overgaan deezer aanzienlyke Stad, met uitgelaaten' blydschap; die, hier en daar, tot dartelheid uitspatte. Te Utrecht, maakte men eenen Prins van Oran-

(w) BOR VI. Boek, bl. 316 enz. [431 enz.] 420 enz. [446 enz.] 330 [449]. HOOFT VII. Boek, bl. 293, 301, 308, 314, 316.

(1) Juist 96876 guldens. Zie BOR VI. Boek, bl. 330 [449].

FILIPS III. ranje van stroo, die, met veel omflags, naar
1573. de markt gebragt, op een rad gelegd en ver-
 brand werdt (x). De merkwaardigheid van
 dit zwaar Beleg verdiende, dat wy 'er ons
 wat langer mede ophielden, en 's Lands o-
 verige geschiedenissen, onderwyl, onaange-
 roerd lieten. 't Wordt tyd, dat wy den af-
 gebroken draad derzelven hier wederom aan-
 hegten.

XII. De Prins, die nu zyn verblyf te Delft
 hieldt, zag zig, in den aanvang deezes jaars,
 Lumei en Entes in genoodzaakt, om den Graaf van der Mark,
 hegtenis zynen Overste over Holland, en deszelfs Lui-
 geno- tenant, Barthold Entes, door de Staaten, in
 men. hegtenis te laten neemen. De woestheid dee-
 zer twee en hunne wreedheid omtrent de
 Roomsche Geestelyken staken, sedert ee-
 nen geruimen tyd, den Landzaaten in 't oog,
 en gaven gelegenheid, dat 's Prinsen naam
 zeer gelasterd werdt van de vyanden zyner
 Mishan- Regeeringe. Snood was, boven allen, 't om-
 deling brengen van Kornelis Muis, man van twee-
 van Pater enzeventig jaaren en Pater van 't S. Aagten
 Muis. Klooster te Delft, alwaar de Prins thans zy-
 nen intrek genomen hadt. Lumei hadt hem,
 op 't einde des voorleeden jaars, op zeker
 los vermoeden, dat hy, met zyne beste mid-
 delen, ter Stad uit, naar den vyand, wyken
 wilde (y), doen vatten, doen pynigen, en,
 tegen 's Prinsen wil, eer men hem te regt ge-
 steld en verhoord hadt, te Leiden, doen op-
 hangen (z). Wat laater, hoorde men 't volk
 van

(x) J. UFTENBOGAERTS Leven enz. Cap. XVII. bl. 357.

(y) Zie BOR VI. Boek, bl. 303 [428].

(z) BOR VI. Boek, bl. 309 [422].

van Entes morren over wanbetaaling, en de Staaten schelden voor Landverraaders: en men bevondt, by onderzoek, dat zy, door Entes zelv', waren opgemaakt. Hy en Lumei werden dan, te Delft, voor de Staaten ontbooden; daar Entes, derwyze, uitvoer, dat men laft gaf, om zig van zynen Perfoon te verzekeren. Lumei, hierover gestoord, wilde zynen Luitenant, met geweld, ter Stad uit brengen. De Prins zocht, vergeefs, een hert, zo hoog geplaatst, neder te zetten. Hy liet zig nergens in gezeggen. 't Liep eerlang zo ver, dat men, den vyfden van Louwmaand, de schuttery in de wapenen bragt, en Lumei, zo wel als Entes, in verzekering nam. De Graaf werdt op 't Slot te Gouda gezet. Men zondt hem de punten zyner beschuldiging schriftelyk toe, op welken hy zig, op zyn Krygsmans, verdedigde, vergoelykende zyne wreedheid jegens de Roomschen, met den yver voor den hervormden Godsdienst. De zwakheid der tegenwoordige Regeeringe gedoogde egter niet, eenen man van zo veel aanzien, en die, door 't inneemen van den Briel, den weg tot 's Lands verlossing gebaad hadt, aan 't lyf te straffen. Men ontfloeg hem dan; doch 't leedt niet lang, of hy, schynende eenigen onraad met zyne Waalen te brouwen, werdt wederom gevat, en buiten Rotterdam op 't Slot Honingen gelegd. Van hier ontsnapt, maakte hy den Prinse en den Staaten nog vry wat spels, tot in Bloei maand des volgenden jaars: wanneer Dood men hem, met zyne goederen, ten Lande van Lu-
 uit, mei.

FILIPS III. uit, naar Luik, vertrekken liet (a) : daar hy, 1573. drie of vier jaaren laater, aan de beet van eenen dollen hond, of, zo anderen willen, door vergif, aan zyn einde geraakt is (b). Kort na dat hy de eerste reize gevat was, hadt de Prins alle bestellingen, op zynen naam gegeven, ingetrokken (c), en den Heere van Batenburg, Willem van Bronkhorst, in zyne stede, tot Oversten Luitenant over 't Krygsvolk, aangesteld: die, na verloop van weinige maanden, voor Haarlem, aan zyn einde kwam. Wat Entes aangaat; hy is, meen ik, te gelyk met Lumei, ontflaagen (d), en, zo als wy, in 't vervolg, zien zullen, naderhand, wederom, in 's Lands dienst, gebruikt.

XIII. Het vatten van Lumei baarde opmerking by den vyand, die waande, dat 'er eenig heimelyk misnoegen tegen den Prinse onderschool. **Aanflag van Boffu om den Prins in handen te krygen.** Boffu schreef, derhalve, aan *Huig Fanszoon van Groenewegen*, Burgemeester van Delft, en Roomschgezind, die de schuttery hadt aangevoerd, toen Lumei gevat werdt, *dat men zo voortvaaren, den Prins ook in hegtenis neemen en naar 't Leger voeren moest; waarop loon naar verdiensten staan zou.* Doch de bringer des briefs, een gevangen soldaat, leverde dien den Heere van Batenburg, door wien hy den Prinse ter hand kwam. De Burgemeester, by zyne Doorlugtigheid ontbooden, nam God tot getuigen zyner opregtheid, verklaarende, dat

(a) BOR VI. Boek, bl. 310 enz. [424 enz.].

(b) METELEN V. Boek, f. 89 vers. STRADA Dec. I. Libr. VII. p. 427.

(c) Resol. Holl. 1573. bl. 17.

(d) METELEN X. Boek, f. 167 vers.

dat hy Bossus pen niet in zyne magt hadt. Philip III.
 De Prins hervatte, dat zyne trouw blyken 1573.
 zou, wanneer hy Bossu zelf in de laage lok-
 te, die hy voor anderen bereid hadt. Doch
 Groenewegen betuigde, dit van zig zelve
 niet te kunnen verkrygen: waarop de Prins
 hem, eenigen tyd, in zyn huis, verzekeren
 deedt (e).

In Westfriesland en 't Noorderkwartier, leed Baldaa-
 den de huisluiden, ten deezen tyde, veel van digheid
 de ongebondenheid van Sonois Krygsvolk: van So-
 waaronder de Hopluiden en bevelhebbers nois
 de gemeenen voorgingen in baldaadigheid. Krygs-
volk.
 Men viel den Prins, deswege, dagelyks, klag-
 tig: en hy schreef brief op brief, met de ern-
 stigste bevelen tot weering, van wanorde.
 Doch 't baatte weinig. Hopman *Michiel Krok* Hopman
 hadt zig reeds aan zo veele schelmstukken Michiel
 schuldig gemaakt, dat zyne soldaaten ver- Krok ont-
hoofd.
 klaarden, niet langer onder hem te willen
 dienen. Dikwils, was hy, op belofte van
 beterschap, verschoond: doch, onlangs,
 dronken zynde, te Langendyk, eenen Priester
 neus en ooren afgesneeden, toen aan den
 staart van zyn paard voortgesleept, en ein-
 delyk, doorsteken hebbende; deedt Sonois
 hem vatten, en in den Voorhof van 't Huis te
 Schagen onthalzen (f): welke straf, voor
 eerst, eenig ontzag verwekte.

Midlerwyl, bleef Middelburg in Zeeland XIV.
 nog al de Spaansche zyde houden, onaange- Voor-
deelen in
 zien men de Stad, na 't opbreken van 't be- Zeeland,
 legdoor de

(e) BOR VI. *Beek*, bl. 315 [431].

(f) BOR VI. *Beek*, bl. 318 [434].

FILIPStIII. leg van Goes, te lande, door het doorfteeken der dyken, en te water, hadt beginnen

1573.
Nassauschen,
bevogten.

te benaauwen, en de fchepen, die den toevoer van Antwerpen derwaards bragten, nu en dan, met voordeel, was aangevallen (g). Zelfs gelukte het den Nassauschen, in den aanvang deezes jaars, de ketens van eenige fchepen, te Antwerpen aan de kaai leggende, aan ftukken te slaan, en de fchepen weg te voeren. In Sprokkelmaand, ondernam Sanchio d'Avila, Overfte van Antwerpen, Middelburg wederom te fpyzigen. Doch de Vlifingers hadden de Schelde, by Lillo, met fchepen vol puins, gekropt, zo dat'er de grootfte fchepen niet vlooten konden, en de kleinen, deerlyk, door 't gefchut, werden gehavend. Doch 't puin, na weinige dagen, zynde in zee gefpoeld, kwam d'Avila, met eenige zwaare fchepen, voor Walchieren, daar een hevige waterftryd voorviel. De Elefant, een zyner fchepen, werdt aan boord geklampt, en, met nog een ander, vegtenderhand, overmeesterd. Vier fchepen, aan den grond geraakt en verlaaten van 't volk, dat in de boots overzeild werdt, werden, insgelyks, bemagtigd: nog een, dat ook vastzat, door de Spanjaards, verbrand. De overigen bergden zig onder Rammekens; doch werden, in 't keeren naar Antwerpen, nogmaals aangeaft door de Nassauschen, die twee fchepen vermeesterden. Men wil, dat 'er, van 's vyands zyde, in deeze gelegenheid, agthonderd man omgekomen zyn (b). De Nassauschen

(g) METEREN IV. *Boek*, f. 77.

(b) BOR VI. *Boek*, bl. 318 [433]. METEREN IV. *Boek*, f. 81.

schen in Zeeland schepten hieruit zo veel Filips III. moeds, dat zy, op 't aanhouden van eenige 1573. Vlaamsche Edelluiden, eenen aanslag op onder- Thoolen of Tertoolen ondernamen. Zy land- neeming den, met vyftienhonderd man, tusschen Ber- op Thoo- gen op Zoom en Thoolen. Doch Mondra- len. gon was hun hier te kloek, en sloeg hen, eerlang; op de vlugt. In 't wyken, maak- tenze eene opening in den dyk; sedert, het *Geuzengat* genoemd. In eenen tweeden aan- val, met versterking van versch volk onder- nomen, werden zy geheellyk overwonnen. Schoonewal, Rollé, Kloot, Steêland en Cour- teville bleeven op de plaats, met omtrent twee derde van 't volk. De Ryk werdt ge- vat, en de eerste in deezen oord in 't leeven gespaard, hoopende den vyand, veele geheime uit hem te zullen trekken (i). Doch 't nadeel, hier geleeden, werdt, sedert, eenigszins, vergoed. In Oogstmaand gelukte het Ramme- den Overste van Zeeland van 's Prinsfen zy- kens ge- de, *Karel van Boisot*, met hulpe van zynen wonnen. Broeder, *Lodewyk*, Zee-Admiraal, Ramme- kens in te neemen, waardoor Middelburg nog meer benaauwd werdt. Maar *Filips van Lannoi*, *Heer van Beauvois*, wederom met eene Vloot Voorraadschepen van Antwerpen vet- trokken, zeilde door de Roompot, landde aan de Vrouwen Polder, en wist, behendiglyk en spoedig, eenige behoeften, van ag- teren, in Middelburg te krygen (k). Twee maanden te vooren, was de Admiraal der
Ne-

(i) HOOFD VIII. *Boek*, bl. 315.(k) BOEK VI. *Boek*, bl. 310 [449].

FILIPS III. Nederlandsche Vloote van den Spaanschen
 1573. kant, Antoni van Bourgondie, Heer van
 Wakkene Kapelle, terwyl hy de naderende
 Nassausche schepen bezigtigde, even buiten
 Middelburg, met een agt ponds kogel, ge-
 troffen, dat hy het terstond bestierf (1). Hy
 was ook, by voorraad, Stadhouder van Zee-
 land geweest, welke waardigheid toen aan
 Christoffel van Mondragon opgedraagen
 werdt (m).

XV. In Holland, zat men, kort na 't verrassen
 van Rammekens, in grooten kommer, ter
 oorzaake van 't beleg van Alkmaar, dat, ter-
 stond na 't overgaan van Haarlem, onder-
 nomen was. De Prins, wel voorziende, dat
 Alkmaar aan de beurt leggen zou, zo dra
 Haarlem vermeesterd zou zyn, hadt Jonk-
 heer Jakob Kabbeljaauw, met eenig volk, der-
 waards gezonden; doch men hadt geweigerd,
 hem in te neemen: waarom hy, te Heiloen
 Egmond, was blyven leggen: hebbende hy,
 by 't opwerpen eener schanse ter laatstge-
 melde Plaatsse, de aloude Abtdy aldaar, op
 twee toorens na, ten gronde toe, geslegt (n).
 Doch toen men nu de Spanjaards, alle uuren,
 te wagten hadt, trok Kabbeljaauw wederom
 onder de Stad, begeerende te worden inge-
 laaten. Regeering en Burgery verschilden
 hier. Eindelyk, liet men hem en Ruikhaver
 binnen en op 't Stadhuis komen, daar de
 Wet byeen was. Hier haperde het nog aan
 't besluit, tot dat Ruikhaver, vergramd, uit-
 borst:

(1) BOR VI. *Boek*, bl. 321 [438].

(m) VIGLIUS *ad HOPPERI. Epist.* CCII. p. 752.

(n) METEMEN IV. *Boek*, f. 83 *vers.*

borst: 't *Was geen tyd van sammelen: kort moest* FILIPS III
men antwoorden, aan, of af. Toen ryst Burgemees- 1573.
 ter *Floris van Teilingen* op, en verklaart zig
 gezind, om, met den Prins en de Burgers,
 te leeven en te sterven. Met strykt hy 't Stad-
 huis af, en streeft, genoegzaam alleen alles
 over zig neemende, met een deel Burgers,
 naar de Friesche Poort, die hy doet open-
 slaan: waarna 's Prinsen volk intrekt, en
 straks daarop, de Kennemerpoort wederom
 uit, om de Spanjaards, die, tot nog toe, maar
 tweeduizend Knegten en driehonderd paar-
 den sterk waren, doch de Voorstad reeds
 hadden ingenomen, van daar te verdryven.
 Dit gelukte, en werdt de Voorstad, terstond
 daarna, in den brand gesteken. De Span-
 jaards leiden toen Egmond binnen aan koo-
 len, daar de Nassauschen gelegerd geweest
 waren, en keerden, vervolgens, naar Haarlem
 te rug (o). Te Alkmaar, viel men, na hunnen
 aftogt, aan 't sterkē der Stede (p). 't Liep
 aan, tot den eenentwingsten van Oogstmaand,
 eer de Spanjaards zig wederom voor dezel-
 ve vertoonden. Don Fredrik, aan 't hoofd De Stad
 van zestienduizend man, legarde zig te Oud- wordt
 dorp, en deedt de Stad, van alle zyden, be- belegerd.
 sluiten. Vlāk voor den boom, liet men een
 schip zinken, waardoor de haven, insgelyks,
 gestopt werdt. De belegeraars kreegen hun-
 nen toevoer te water over de Beverwyk, al-
 waar zy dertig of veertig Ruiters gelegd had-
 den. In de Stad, waren niet boven de agt-
 hon-

(o) BOR VI. Boek, bl. 326 [444].

(p) BOR VI. Boek, bl. 328 [448].

FILIP III. 1573. honderd foldaaten, omtrent dertienhonderd burgers, en eenige gevlugte Huislieden. Men was 'er thans gezind, het uiterste af te wagen, schreef aan Sonoi om ontzet, en maande hem aan, tot het doorsteeken der zeedyken. Sonoi deedt ook, terstond, de sluizen open zetten; doch tot het doorsteeken der dyken, waren de andere Steden van 't Noorderkwartier bezwaarlyk te brengen, wederhouden wordende, door het nadeel, dat zy, hiervan, aan weide en wintervoeder, te wagen hadden. Midlerwyl, wierp Sonoi vier schansen op, te Rustenburg op den Huigendyk, te Broek op Langendyk, te Schoorlam en te Krabbendam: door welken, hy den vyand verhinderde zo veel voortgangte maaken om Alkmaar, als Bossu onlangs gedaan hadt in Waterland; alwaar hy Landsmeer, Zunderdorp en Zuiderwoude ingenomen, en zig, sedert, langs 't Y, van Zaan- dam tot Nieuwendam toe, versterkt hadt. Die van Alkmaar deeden uitval op uitval, niet zonder voordeel. Men verhaalt, dat zy, op den vyftienden van Herfstmaand, eenen Spanjaard gevangen kreegen, die veel beloofde te ontdekken, zo men hem 't leeven laten wilde. 't Werdt hem toegezeid; doch hy, na dat men hem uitgehoord hadt, egter opgeknoopt. Don Fredrik, vast bezig met het maaken zyn'er loopgraaven, waaraan, onder anderen, driehonderd Haarlemmers arbeiden moesten, besloot de Stad, op den agttienden, voor 't eerst, te doen beschieten, aan twee oorden. Na den middag, deedt hy storm loopen langs twee bruggen, die, 's nagts te voren,

De Haarlemmers moeten aan de loopgraaven arbeiden.

ren, over de graft geworpen waren. De Span-^{FILIPS III.} jaards, onder een yslyk geschreeuw, vliegen ^{1573.} ter breuke op, aan de Friesche Poorte; doch ^{Alkmaar} werden zo ontvangen, datze, tot drie rei-^{bestormd.} zen, deinzen moesten. 't Zelfde gebeurde aan den Rooden Tooren, schoon de verweerers, hier, ook van agteren, uit het Spaansch Geschut, geplaatst tegen over de zoutkeeten, bestookt werden. De vrouwen en jongens bragten, op de eene en de andere plaats, brandende pekhoepen, ongeleschte kalk, ziedend water, gesmolten lood en andere brandstoffe aan, en hielpen den vyand weeren van de wallen. De aanval duurde vier uren, en, in al dien tyd, week 'er van de belegerden niemand uit zyne plaats, zonder dood, of zwaarlyk gekwetst te zyn. Zy verlooren egter niet boven dertien burgers, en vierenveertig soldaaten: de aanvallers wel duizend man. Twee dagen daarna, werdt het schieten hervat: doch de Spanjaards waren niet aan den storm te krygen; schoon die van binnen hen, met trotsse woorden, tērgden, om aan te vallen. Daarna, werden eenige ope-^{De dyk} ningen in den Oosterdyk gemaakt, daar 't wa-^{wordt} ter, met den springvloed en noordenwind, ^{doorge-} zo hoog door gejaagd werdt, dat het land, ^{steken.} op veele plaatfen, met schuiten, werdt bevaaren. Het doorsteeken van den Havendyk, tusschen Bergen en de Koedyker Sluis, ontbrak alleen nog, om den vyand dit gewest te doen ruimen. En schreef de Prins, in 't laatst van Herfstmaand, aan die van Alkmaar, dat zy, zo de nood sterker drong, ook 't verder doorsteeken der dyken te wagten hadden.

Doch

FILIPS III. Doch deeze Brief viel, by ongeluk, den vyand **1573.** in handen, of liever by geluk, want Don Fredrik, dien gelezen hebbende, en overweegende, in welk een gevaar, zyn gantsche Leger was, besloot het grof geschut te vervoeren, en 't beleg, op den agtsten van Wynmaand, geheellyk op te breeken. De Stedelingen vielen toen moedig uit, en den wykenden vyand in den staart, dien zy een goed deel volks affloegen. Het Spaansche heir trok, op verscheiden' Dorpen, omtrent Haarlem en Leiden, in de winterlegeringen (q).

XVI. De mislukte belegering van Alkmaar, welke Stad de Spaanschen gewaand hadden, binnen kort, meester te zullen zyn, veroorzaakte, onder hen, groote verslagenheid, en deedt sommigen voor Haarlem, Amsterdam en Utrecht vreezen. Hier sloeg nog toe, dat Alva geld gebrek hadt, en den Krygsknegten het noodige niet verzorgen kon (r): 't welk hen, hier en daar, aan 't muiten hielp. Onder anderen, was dit te Haarlem gebeurd, niet lang na dat het overgegaan was. De Spaansche Knegten vorderden agtentwintig maanden soldy, nevens eene vereering voor 't veroveren der Stad, en om hunnen eisklem te geeven, trokkenze, ten getale van vierhonderd, naar buiten, om 't geschut binnen de wallen te voeren. Don Fredrik moest dit aanzien, alzo hy noch Spanjaarden noch Waalen beweegen kon, om hunne Spitsbroeders te stuiten. Toen stondt de uiterste elende

(q) BOR VI. Boek, bl. 331 [451]. enz.

(r) VIGLIUS ad HOPFER. *Epist.* CCVI. p. 762. *Ep.* CCVIII. p. 764. *Ep.* CCXI. p. 768.

de van Haarlem voor de deur. Chiappin Vi-Filip III. telli wist, eindelyk, de muitelingen tot be- 1573. daaren te brengen, mids men hun dertig kroonen telde, veertien op rekening der agterstallige soldye, en zestien voor de vereering (r). Sommigen melden, dat het ongenoe-gen der Spanjaarden zo ver hadt gegaan, dat twaalf hunner, als Koopluiden verkleed, den Prinse van Oranjete Delft waren komen vinden, aanbiedende, hem Haarlem te zullen leveren voor eene somme van veertigduizend guldens; doch dat hy, zo veel niet weetende byeen te krygen, deeze aanbieding hadt moeten van de hand wyzen (f).

En, waarlyk, gebrek aan geld was, aan 'sKlagten Prinse zyde, zo wel als aan de zyde der van So-Spaanschen, oorzaak van veele zwaarigheden. ^{noi, over} Sonoi hadt, al in Hooimaand, aan den Prin- ^{den staat} fe geklaagd „ dat het, in 't Noorderkwartier, ^{van 't} „ vanwaar veelen, na 't overgaan van Haar- ^{Noor-} „ ^{derkwar-} „ lem, met hunne goederen, gevlugt waren, ^{tier.} „ mangelde aan krygs- en mondbehoefsten en „ aan soldaaten, dreigende het klein getal, „ dat men nog hadt, aan 't muiten te slaan, „ zo dra de betaaling, over den vervaltyd, „ wegbleef. Ook meende hy, dat men eene „ schans op Texel leggen moest, eer het de „ vyand deedt; wanneer de vaart naar de „ Maaze, die nu alleen buiten om kon ge- „ schieden, en de gemeenschap met Zuid- „ holland zou afgesneeden zyn: hy besloot, „ eindelyk, dat men 't, in den tegenwoordi- „ gen toestand, niet langer harden kon, in-
 dien

(i) BOR VI. Boek, bl. 330 [449]. TASSIS Libr. I. p. 181.

(f) HOOFT VIII. Boek, bl. 327.

FILIP III., dien zyne Doorlugtigheid geen vast ver-
 1573. „ bond met eenige Mogendheden gemaakt,
 's Prinzen „ en bekwaam ontzet voor handen hadt.” Op
 rustig ant- welke klagten, de Prins antwoordde, met re-
 woord. denen, die de Godsdienst meer dan de Staat-
 kunde uitlevert, de klaagers wyzende op het
 Verbond, dat hy met den Vorst der Vorsten
 hadt aangegaan (t): 't zy dat hy waarlyk nog
 weinig staats maakte op eenig uitheemsch
 Verbond, of dat hy niet raadzaam hieldt aan
 't gemeen van zyne oogmerken kennis te gee-
 ven. Ook bespeurde men, dat zyne redenen
 regt geschikt waren, om de luiden, in dee-
 zen tyd van benaauwdheid, met hoope en
 moed, te vervullen.

XVII. Alva, ondertuffchen, onderrigt van de ver-
 Alva stelt legenschap, waarin 's Prinzen aanhang in Hol-
 allerlei land zig bevondt, stelde al zyne behendig-
 middelen heid in 't werk, om de Steden wederom tot
 in 't werk, zig te lokken. In Hooimaand, hadt hy, in
 om de af gevallen' de Steden, die hem waren toegedaan, met
 Steden te naame, te Amsterdam en te Middelburg, o-
 herwin- penlyk doen afkondigen, dat elk, die 's Prin-
 nen. zen zyde nog tegenwoordig verliet, genade,
 doch elk, die hem bleef aanhangen, de uiterste
 verdelging te wagten hadt (u). Ook liet hy geene
 middelen onbeproefd, om byzondere Steden,
 door vriendelyk schryven van hem en van sommige
 uitgeweeken' burgers, te winnen (v): waarin de
 Regeering van Amsterdam hem, boven anderen,
 behulpzaam was, zyne Brieven, van de haaren ver-
 zeld,

(t) BOR VI. Boek, bl. 328 [446].

(u) BOR VI. Boek, bl. 327 [445].

(v) BOR VI. Boek, bl. 348 [471].

zeld; aan verscheiden' Steden afzendinge (w). Entres III: 1573.
 De Graaf van Boffu zocht den Slotvoogd van Medenblik, Kornelis van Ryswyk, te bewegen, om het Slot en de Stad, binnen welke, in Slagtmaand des voorleeden jaars, een hevige twist, tusschen de Burgers en 't Krygsvolk, geweest was (x), aan hem te leveren. Doch Ryswyk was hier te eerlyk toe. De Heer van Billy poogde zig, in Oogstmaand, ook van Enkhuizen meester te maaken, by verassing; maar zyn voorneemen was uitgelekt en te niet geloopen (y). De afkeer van Alva's Regeering, voor wiens Raad der Beeroerten, omtrent deezen tyd, wel vyftien duizend zaaken, onafgedaan, hingen (z), was zo diep geworteld in de herten der Landzaaten, dat men, hoe groot 's Lands nood zyn mogt, zyne beloften in den wind sloeg, en zig verhardde tegen zyne bedreigingen. Ook gaf het den volke wederom een weinig moeds, dat de Heer van Poyet, op den achtwintigsten van Oogstmaand, Geertruidenberg, by verrassing, innam. De Spaansche Hopman Draak vloodt, uit een agtervenster zynor wooninge, met zo veel spoeds, dat hy 't geld, welk hy der bezettinge tellen zou, op de tafel leggen liet. Hier werdt een Priester doorsteken, en een Minderbroeder opgehangen. Tot Overste der Vesting stelde de Prins Jeronimus Tseraarts, die, naderhand, het breeken der beelden beletten willende, Tseraarts komt om.
 door

(w) BOR VI. Boek, bl. 318 [434].

(x) BOR VI. Boek, bl. 303 [415].

(y) BOR VI. Boek, bl. 330 [449].

(z) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CLXIII. p. 677.

FILIP III. door 't Krygsvolk, in eenen oloop, werd 1573. omgebracht: 't welk den handdaadigen het leeven, en het Vendel, daar zy onder behoorden, de eer gekost heeft (a).

XVIII. Doch de overwinning der Nassauschen, vier dagen na 't opbreeken van 't beleg van Alkmaar, op de Zuiderzee, behaald, gaf's Prinsen zaaken, in Holland, eene veel betere gedaante. Bossu hadt, deezen zomer, te Amsterdam, eene Vloot doen uitrusten van agttien schepen, bemand met dertienhonderdentwaalf koppen, welker soldy en mondkost, op twintigduizendzeshonderdtwee-enegentig guldens en tien stuivers, ter maand, berekend was. Met deeze Vloot, meende men het Noorderkwartier onder te brengen. De Heer van Billy zou 'er eenige schepen byvoegen, die, in Friesland en te Groningen, werden gereed gemaakt; doch zo veel leeden van eenen zwaaren storm, omtrent den twintigsten van Oogstmaand, dat zy agterblyven moesten (b). Bossus Vloot, over welke hy zelf, als Admiraal, en Boshuizen, als Luitenant-Admiraal, gebodt, liep uit, op den twaalfden van Herfstmaand, en geraakte over de wrakken, die Sonoï in 't Y hadt doen zinken, en welken men meenden, met den jongsten storm, verdfreeven te zyn. Toen werden de schansen, in Waterland, bemagtigd, waarvan wy, te vooren (c), gewaagd hebben. In 't Noorderkwartier, bevondt men zig in groote verlegenheid. De Westfriesche
sche-

(a) BOR VI. *Boek*, bl. 336 [457].

(b) BOR VI. *Boek*, bl. 331 [450].

(c) Bl. 442.

fchepen weeken agterwaards, tot aan en over ^{Filiestf.}
 't Pampus; en men bragt, te Hoorn en te 1573.
 Enkhuizen, nog eenige fchepen in zee, zo
 dat de Naffaufche Vloot omtrent vierëntwin-
 tig zeilen fterk werdt. Boffu vermeerderde
 de zyne tot omtrent dertig, en kwam, den
 vyfden van Wynmaand, over 't Pampus, om
 de Westfriefche fchepen, over welken *Kor-
 nelis Dirkszoon* van Monnikendam, als Admi-
 raal, geboodt, op te zoeken. De Naffaufchen
 zogten de vyandyke fchepen aan boord te
 klampen; doch Boffu poogde hen te ontwy-
 ken, zig verlaatende op de kragt van zyn ge-
 fchut, dat verder droeg; en op de bezeild-
 heid zynere fchepen. 't Liep aan tot den elf-
 den, eer men regt handgemeen raakte. Toen
 hegten de Admiraal Dirkszoon en drie ande-
 re fchepen zig aan 't fchip van Boffu, voeren-
 de den naam van *Inquifitie*, en dreeven, met het-
 zelve, al vegtende, agter de Nek, by Wy-
 denefle; daar de Inquifitie aan den grond
 raakte. Een groot en vyf kleine Koningen fche-
 pen waren, ondertuffchen, bemagtigd: de
 overigen, onder Jan Simonszoon Rol, tot o-
 ver 't Pampus, te rug gejaagd. Met Boffu werdt,
 den gantfchen nacht door, vinnig gevogten.
 Des morgens, met de fchemering, fprong ^{Koen-}
Jan Haring van Hoorn over in Boffus fchip, ^{heid van}
 klauterde by de takels op, en rukte de vlag ^{Jan Ha-}
 van de fteng; doch werdt, in 't nederdaa- ^{ring.}
 len, in zyne borst gefchooten, dat hy 't be-
 ftierf. Omtrent den middag, befloot Boffu, ^{Boffu}
 zyn Krygsvolk, op veertien of vyftien man ^{wordt o-}
 na verlooren hebbende, zig, by verdrag, op ^{verwon-}
 te geeven, bedingende 't lyf voor de zynen, ^{nen en}
^{gevan-}
 VI. DEEL. F f VOOR gen.

PHILIP III. voor zig zelve, daarenboven, eene Graaf-
1573. lyke gevangenis. 't Verdrag werdt, daarna,
 Beginfel van de bekragtigd, door Sonoi, en door de Staaten
 Vergade- van 't Noorderkwartier; die, eenige maan-
 ring der den geleeden, by raade van den Prinse van
 Gekom- Oranje, hadden vastgefteld, eene gewoonly-
 mitteer- ke Vergadering van Gemagtigden uit de
 de Raad- Vroedschappen der Steden, te Hoorn, te
 den in houden, welke, naderhand, de Vergadering
 West- der Gekommitteerde Raaden van Westfries-
 friesland land en 't Noorderkwartier genoemd is, en
 en 't nog te Hoorn zit (*d*). Boffu werdt, in dee-
 Noor- ze zelfde Stad, in 't Weeshuis, gevangen ge-
 derkwar- zet; daar hy wel drie jaaren zat: de andere
 tier. gevangenen, ruim driehonderd fterk, wer-
 den, daar, en gedeeltelyk te Enkhuizen ge-
 plaatst. Veelen werden, tegen gevangenen,
 die by den vyand zaten, uitgewiffeld; en
 raakten, by deze gelegenheid, Burgemeester
 Kies en andere Haarlemsche gevangenen vry
 (*e*). Na deeze overwinning ter zee, begon
 het fcheepsvolk, in 't Noorderkwartier, we-
 derom om betaaling te roepen, en aan 't mui-
 ten te slaan: en 't liet zig niet stillen, voor
 men den Admiraal en Krygskommiffariiffen
 in verzekering genomen, en zo lang bewaard
 hadt, tot dat den mui teren drie maanden vol-
 daan waren (*f*).

Muitery
 aldaar.

XIX.
 Leiden
 belegerd.

De vreugde over 't vangen van Boffu werdt,
 eerlang, een weinig gemaatigd, doordien de
 Heer van Aldegonde het ongeluk hadt van
 den

(*d*) VELIUS Hoorn, bl. 373.

(*e*) BOR VI. Boek. bl. 334 enz. [455 enz.] HOOFD VIII. Boek
 bl. 338.

(*f*) BOR VI. Boek, bl. 348 [472].

den vyand in handen te vallen. Don Fredrik FILIPS III. was, na 't opbreken van 't Beleg van Alk- 1573. maar, op den dertigsten van Wynmaand, voor Leiden gekomen, om welke Stad, men, onlangs, 't geboomte omgehouden, en Kloosters en Huizen verbrand hadt, op dat 'er de vyand niet in nestelen zou. Voorts, lag 'er agthonderd of negenhonderd man, onder den Heere van Poyet, in bezetting (g).

De Spanjaarden maakten zig, op den togt Den Haage naar Leiden, meester van den Haage: waar- ge ingenomen. uit de Ingezetenen, meest allen, naar Delft Ook gevlugt waren. Toen namen ze de sterke Maas- schans te Maaslandsfluis in, en hier viel hun lands- de Heer van Aldegonde, thans Bevelhebber fluis. over Delft, Rotterdam en Schiedam, in han- Aldegon- den (h). Hy werdt, te Utrecht, op 't Slot de ge- Vredenburg, bewaard; doch beter gehandeld, vangen. dan men in 't eerst verwagt hadt, hebbende den Prins, aan Sonoi, bevolen, zig, omtrent den Graave van Bossu, zo te gedraagen, als de vyand zig, omtrent den Heere van Aldegonde, gedraagen zou. Leiden was slegt van mondbehoefsten voorzien. Don Fredrik, zyn volk willende spaaren, lei het, derhalve, toe, op het bedwingen der Stede, door uithongering (i).

De Hertog van Alva bevondt zig, ten ty- XX. de van 't uitrusten der Vloote onder Bossu, Alva te Amsterdam. Hy was, in deeze Stad, reeds wykt hef- in merkelyke veragting geraakt, doordien hy- melyk uit ze, tegen den zin der Burgerye, met vreem- Amster- de dam, zon- der zyne de schulden

(g) BOR VI. Boek, bl. 329 [448].

(h) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CCXV. p. 778.

(i) BOR VI. Boek, bl. 342 [472].

FILIPs III. de bezetting, hadt willen bezwaaren: ook
 1573. hadt hy zig daar diep in schulden gesteken,
 te betaalen. zonder, schoon des vermaand, van betaalen
 ten. te willen weeten. Nu vreesde hy voor eenen
 oloop, waarom hy besloot, heimelyk, de
 Stad te ruimen. En spoedde hy zig te meer, om
 dat hy berigt ontvangen hadt, dat de Koning
 hem eenen Opvolger hadt toegeschikt, die
 reeds op komenden wege was (k). Hebbende
 dan met de trompet doen uitblaazen, dat elk,
 die iets van hem te vorderen hadt, des an-
 derendaags, om geld komen kon, vertrok
 hy, 's nagts te vooren, zonder last te laten,
 om zyne schulden te voldoen: 't welk ver-
 scheiden' luiden van middelen, die meer dan
 het hunne by hem hadden opgezet, in zo
 zwaar eene behoefte dompelde, dat vrouw
 en kinderen, zouden zy eeten, om eene ar-
 me daghuur, moesten gaan werken. De Her-
 tog vertrok van Amsterdam op Utrecht, en
 keerde, eerlang, naar Brabant (l).

Hy zoekt. vergeefs, geld by de alge- meene Staaten. Schriften der Hol- landeren tegen Al- va.

Hier hadt hy, al in Herfstmaand, de al- gemeene Staaten beschreeven, om hen te be- weegen, tot het opbrengen van twee mil- lioenen in 't jaar; waartoe zy niet verstaan konden. Ook hadden de Staaten van Hol- land hun, in eenen gedrukten Brief (m), ver- maand „ den dwingeland, met geen geld, „ te styven, noch, hierdoor, hunner Lands- „ luiden en hun eigen bederf te bewerken. „ Liever behoordenze hun de hand te bie- „ den: waartoe zy naauwlyks het vierdedeel

VAN

(k) VIGLIU Comment. p. 317.

(l) HOOFT VIII. Boek, bl. 339.

(m) By BOEK VI. Boek, bl. 338 [459].

„ van 't gene hun nu afgeëischt werdt be- FILIPS III.
 „ hoefden te besteeden, wanneer het Vader- 1573.
 „ land haast in rust en in den voorigen wel-
 „ stand hersteld zou zyn." Ten zelfden tyde,
 kwam, op den naam van den Prinse en van
 de Staaten van Holland en Zeeland, een wyd-
 luftig smeekschrift aan den Koning in 't licht
 (n), waarin Alvas geweldenaaryen, met lee-
 vendige verwen, werden afgemaald, de Ko-
 ning verzogt, dezelve te willen stuiten, en
 het vreemd Krygsvolk te doen vertrekken.
 In 't slot, werden alle Christen-Mogendhe-
 den gebeden, om getuigenis te willen geeven
 van de trouwe en gehoorzaamheid der Land-
 zaaten, en te wege te willen brengen, dat dit
 Vertoog tot 's Konings kennis komen mogt,
 zonder verdonkerd te worden, gelyk voor-
 heen, meermaalen, plagt te geschieden. Zul-
 ke geschriften; schoon 'er geen besluit, by de
 algemeene Staaten of by den Koning, op ge-
 nomen werdt. waren egter van dienst, om 't
 volk verder afkeerig te maaken van de Spaan-
 sche Regeeringe, en te doen haaken naar de
 vryheid, die hun, van 's Prinse wege, be-
 loofd werdt.

't Verdriet, dat Alva hiervan gevoelde, XXI.
 werdt vermeerderd, door de spytige tyding, Alvas
 die hy, ten deezen zelfden tyde, uit Duitsch- Buskruid
 land, kreeg. Vyftigduizend ponden verbrand.
 Buskruids, welken hy van daar verwachtte, wa-
 ren, op bevel der Hertogen Joan Kazimir en
 Christoffel, Zoonen van den Paltsgraaf, Fre-
 drik den III, die met den Prinse van Oranje
 ver-

(n) Zie het by *BOEK VI. Boek, bl. 342 [464].*

FILIP^{III}. verbonden was, op de heide, ontladen, en
 1573. aan brand gesteken: welk stuk, daarna, door
 deeze Vorsten, in openbaaren druk, verdedigd

Hy wordt *werdt* (o). Zo veele rampen, op malkandere-
 van 't be- ren komende, maakten Alva, eindelyk, wars
 wind van 't bewind: en deeden hem, al voor eeni-
 ontslaa- gen tyd, onder voorwendfel van zwakheid
 gen. en hoogen ouderdom, aanhouden om zyn ont-
 slag.

Don Filips vatte hem by 't woord, en, te vooren
 Louis de reeds, DON LOUIS DE REQUESENS en
 Reque- CUNINGA, Groot-Kommandeur van Kastie-
 fens lie en Stedehouder van Milaan, tot alge-
 komt, als meenen Landvoogd, in Alvas plaatse, be-
 Land- noemd hebbende, deedt hy dien, in alleryl,
 voogd, her- herwaards vertrekken. Midlerwyl, hadt Hop-
 waards. perus, in eenen Brief, zyne goede hoedanig-
 heden gepreezen (p): 't welk hier verspreid
 werdt, om 't volk, met een gunstig voor-
 oordeel hem aangaande, in te neemen. De
 Landvoogd kwam, op den zeventienden van
 Slagtmaand, te Brussel, alwaar hy, met groot
 betoog van blydschap, werdt ingehaald. Hy
 bragt brieven mede aan de Staaten der by-
 zondere Landschappen, by welken de Ko-
 ning hem tot Landvoogd aanstelde: zelf
 voegde hy hier andere brieven by, waarin
 hy zig breed uitliet, over zyne agting voor
 's Lands Ståaten, en over zyne zugt tot de
 gemeene welvaart (q). De Hertog van Al-
 va, die zynen Opvolger, op de grenzen, was
 gaan

Alva
 zoekt
 hem

(o) BOR VI. *Boek*, bl. 349 [472].

(p) BOR VII. *Boek*, bl. 3 [478]. *Vide* & VI^GLII Epist. Se-
 lect. Ep. CLXXIV. p. 399.

(q) BOR VII. *Boek*, bl. 2 [477].

gaan ontmoeten, maakte terstond zyn werk, om 's Lands zaaken, zo als hyze inzag, voor hem open te leggen, hem zoekende te be- weegen, om in dezelfde maatregels te tree- den, die men, tot hiertoe, gevolgd hadt. Ten deezen einde, deedt hy hem geduurig verzellen van zynen Zoon, Don Fredrik, en van Vargas, Roda en Albernot: zo dat naau- lyks iemant, behalve deezen, gelegenheid hadt, om den Landvoogd te onderhouden. Men gaf hem, in verscheiden' heimelyke ge- sprekken, eene haatelyke beschryving van 's Konings Amptenaars in Nederland: wier som- migen van onervaarenheid, anderen van on- trouw verdagt gemaakt werden. 't Volk in 't algemeen werdt hem als ketterfch of we- derspannig afgemaald. En nademaal de Her- tog oordeelde, dat de tegenwoordige oor- log, door 't vorderen des tienden Pennings, veroorzaakt was, deedt hy zyn best, om Re- quefens in te boezemen, dat de Staaten allen in deeze belasting bewilligd hadden: waaruit volgde, dat zy zelve, niet de Hertog, de fchuld hadden van de beroerten, die 'er uit waren ontstaan. Voorts gaf hy zynen Opvol- ger te kennen, dat hy, by 't aanvaarden der Landvoogdye, groote gebreken in de Regtsoe- fening bespeurd hebbende, en dezelve niet wetende te herstellen door de Nederlandsche Regters, zig van Spanjaards hadt bediend: 't welk hem, ten onregte, by 't volk, in den haat gebragt hadt (r).

Alva verschoof, ondertusschen, het over-
 draa-draagt Hy

(r) VIGLII Comment. p. 317.

FILIPSIII. draagen der Landvoogdye, van dag tot dag, 1573. 't welk sommigen byna deedt vreezen, dat hem 't bewind over. hy met deezen Landvoogd handelen zou, als met den Hertoge van Medina Celi (s). Eindelijk, den Raad van Staate, die nu slegts uit Aarschot, Barlaimont en Viglius bestondt (2), op den negenentwintigsten van Slagtmaand, hebbende byeen geroepen, droeg hy 't bewind van Krygs-enRegeeringszaaken aan Requesens over(1). Hy bleef egter nog te Brussel, tot over 't midden van Wintermaand, niet zonder eenig misnoegen des nieuwen Landvoogds (u), begeevende, in dien tusfchentyd, verscheiden openstaande Ampten: de dagtekening der lastbrieven tot dezelve vervroegende, tot voor den tyd, dat hy 't bewind hadt afgestaan. Men meende, dat de Raad der Beroerten nu ook afgeschafft zou zyn geworden; doch Alva bewoog zynen Opvolger, om dien in stand te houden. Ook nam 'er Vargas zyne voorige plaats wederom in, en de Raad bleef in bedryf, zelfs na dat Vargas, een' dag na Alva, naar Spanje vertrokken was.

Zyn ver- . . Alva verreide op den agttienden van Win-
trek, af- termaand, verzeld van Don Fredrik, die 't
beelding beleg van Leiden aan Baldes vertrouwd hadt
en dood. (v), en begeleid van vyf Kornetten paarden.

Hy

(s) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* CCXVI. p. 779.

(1) VIGLIUS Comment. p. 318.

(*) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* CCXVII. p. 782.

(v) VIGLIUS Comment. p. 318. VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* CCXIX. p. 785.

(2) Noirkarnes, die 'er ook een Lid van was, hadt, na Bossus gevangenis, 't bewind over den oorlog in Holland gekreegen, en bevondt zig zjans aldaar. VIGLIUS ad HOPPER, *Epist.* CCXV. p. 777.

Hy nam zynen weg te lande, door Lotharin-FILIPSIII: gen, Bourgondie, Savoye en Lombardye, 1573. tot Genua toe, vanwaar hy, te water, in Spanje kwam. De Koning ontving hem gunstiger dan men verwacht, en, in 't eerst, hier verspreid hadt (w): en schoon hy, eerlang, ter oorzaake van een Huwelyk, door Don Fredrik, op zynen raad, tegen den zin van Filips, aangegaan, in 's Konings ongenade viel, en te Uzeda gevangen gezet werdt; stelde Filips hem, na de dood des Konings van Portugal, niet slegts in vryheid, maar gaf hem 't bewind over 't Leger, dat naar Portugal gezonden werdt, om Filips van de Portugeesche Kroon te verzekeren, waartoe de Hertog veel geholpen heeft. Hy is, in 't jaar 1582, den twaalfden van Wintermaand, in hoogen ouderdom, te Lisbon, overleeden (x). Zyne vrienden en vyanden zyn 't eens, dat hy een doorsleepen en geoefend Krygsmā geweest is; doch dat zyne trotsheid en kleinagting voor anderen en zyne maateloze strengheid, die dikwils naar wreedheid zweemde, den Koning, wiens gezag hy, hier te lande, in top zegt te vyzelen, meer schade dan voordeel gedaan heeft (y). Men geeft hem na, dat hy zig, op de reize uit Nederland, by Graave Lodewyk van Koningstein, Oranjes Oom van Moeders zyde, beroemd zou hebben; geduu-

ren-

(w) VIGLIUS *ad* HOPPER. *Epist.* CCXXVII. p. 799. *Epist.* CCXXXVI. p. 818.

(x) STRADA *Dec. I. Libr. VII. p. 428.* METEREN IV. *Boek, f. 35, 36.*

(y) BURGUND. *Libr. III. p. 272, 346.* VIGLIUS *ad* HOPPER. *Epist.* CCVIII. p. 764. *Ep.* CCXXIX. p. 802.

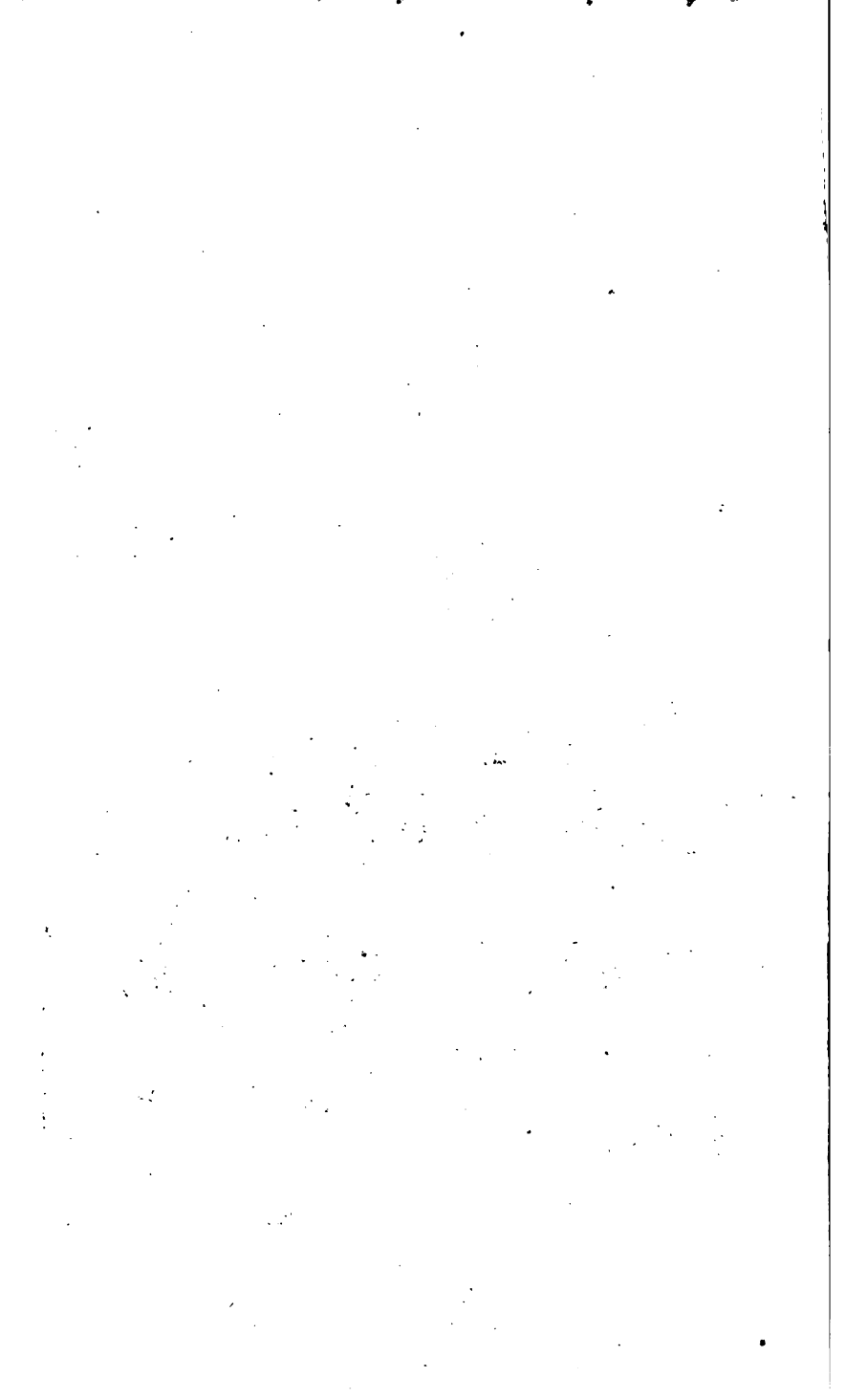
FILIPPS III.
1574.
Slag by
Reimers-
waale.

Smakzeilen, van Bergen op Zoom, de Schelde af komen. Over deezen, hadt de Heer van Glimes, in naam, Romero, inderdaad, het opperbewind. D'Avila en Glimes gingen beide, in 't laatst van Louwmaand, 't zeil. Glimes trof, voor Reimerswaale; de Nassausche Vloot aan, met eenen gunstigen Noordwesten wind op hem afkomende. Romero dreef tegen hem door, dat men den stryd behoorde aan te vangen; daar hy be-weerd hadt, dat zulks, mids men lavenen moest en 't nagety hadt, met alle regels van waterkryg, streedt. De Nassauschen hadden zig boven op de schepen geplaatst, en vielen, na 't overwaaien van eene vlugt vyan-delyke kogels, terstond aan 't enteren. Tien Konings schepen werden, in een oogenblik, aan boord geklampt. Ook sprongen de Spaanschen over in Boisots Kog, tot zestig in getal, welken hy, met buskruid, in de lugt deedt vliegen. Romero stondt op 't punt om over te stappen, toen dit lot den zynen trof. Hy treedt dan te rug, maakt meer zeil, wykt af, en zet het op 't Eiland Thoolen aan; daar hy en zyn volk zig, met de boot of met zwemmen, bergden. Glimes, aan den grond geraakt, en zig dapperlyk verdedigende, werdt, met twee schooten, geveld. Zyn schip verbrande. Agt anderen werden veroverd by de Nassauschen (*f*), die al 't volk over boord smecten, de schepen en 't gefchut, te Veere en te Vliissingen, bragten. Tusschen de laatst-gemelde Stad en ter Neuze, vertoonde zig,
mid-

LOUIS VAN BOISOT,
Admiraal van Zeeland.

J. Houbraken fecit. aeneo de Dr. Jo. van C. Bilders.

midlerwyl, de Spaansche schepen, onder d'A-
 vila. De Prins, die binnen Vlissingen was, FILIPSIH.
 vondt zig, op 't ontvangen der maare hier- 1574.
 van, niet weinig verlegen, alzo hy byna gee-
 ne schepen by der hand hadt. Doch 's vyands
 mislag, die 't gety, voor Breskens, verlag,
 redde hem uit zyne bekommering. Kort hier-
 na, kwam de tyding van de neerlaag der
 Spaanschen op de Schelde, die d'Avila be-
 woog, het anker te ligten, en naar Antwer-
 pen te rug te keeren.

't Ontzet van Middelburg dus gemist zyn- Middel-
 de, zegt Mondragon, die, binnen deeze burg
 Stad, daar men groot gebrek aan mondbe- geeft zig
 hoefden hadt (3), geboodt, tot handeling te over.
 komen. Oranje weigerde eerst, de Stad en
 Arnemuiden, anders dan op genade en on-
 genade, te ontvangen (g). Doch Mondragon
 hebbende verklaard, dat hy Middelburg lie-
 ver op twintig plaatsen aan brand steeken, en
 zig, met de zynen, in eenen uitval, dood
 vegten zou; vondt de Prins geraaden te bui-
 gen. 't Verdrag werdt, den agttienden van
 Sprokkelmaand, getroffen, op deeze voor-
 waarden: „ Mondragon en zyn volk hadden
 Wal-

(g) Regist. ten Raede van Middelb. van XIIJ. XV. XVIIJ. XVIIIJ.
 XX Febr. 1573 [1574].

(3) In Wintermaand te vooren, hadt de Wethouder-
 schap reeds beslooten, Lynzaad te koopen, tegen agt
 schellingen de zak, en aan de bakkers te leveren, om
 met het meel gemengd te worden. Wat laater, werden
 ook de Kappers en gezoute Limoenen, voor Stads re-
 kenning, opgekogt, en onder 't gemeen verdeeld. *Re-*
gist. ten Raede van Middelb. van XIX Decemb. 1573.
en XII January 1573 [1574]. Zie ook *VIGLIUS ad HOF-*
PERUM Epist. CXCIJ. p. 732.

FILIPS III. „ Walcheren te ruimen, met hun geweer en
1574. „ pakkaasje; mids hy, op zyne eer, beloof-
 „ de, binnen twee maanden, te rug te zul-
 „ len keeren in 's Prinsfen handen, of Alde-
 „ gonde, de Ryk en nog drie anderen, op
 „ vrye voeten, te doen stellen.” Met de Bur-
 gemeesters kwam de Prins overeen „ dat elk,
 „ die den Prinse van 's Konings wege zwee-
 „ ren wilde, lyf, goed en voorregten be-
 „ houden zou; doch onder hen, die den eed
 „ weigerden, zou de Prins tien Perfoonen
 „ mogen kiezen, om in hegtenis te blyven,
 „ tot dat zy de vryheid van een gelyk getal
 „ van gevangenen, te Haarlem, zouden be-
 „ zorgd hebben. De overigen mogten, met
 „ het hunne, vertrekken. Tot bezetting zou
 „ de Stad eenige Burgers van Zierikzee, Vlis-
 „ singen en Veere moeten inneemen: welke
 „ Steden de Prins ook met nieuwe voorreg-
 „ ten zou mogen voorzien, schoon die van
 „ Middelburg hunnen Koophandel en andere
 „ vryheden zouden blyven behouden, zo ver
 „ 't gebied der Stad zig strekte. Voorts, moest
 „ de Stad den Prinse driemaalhonderddui-
 „ zend guldens opbrengen, en daarna ook,
 „ met de andere Steden, draagen, in de kos-
 „ ten van den kryg. De Geestelyken mog-
 „ ten alleen met hun gewaad vertrekken.
 „ Wegens hunne goederen zou de Prins,
 „ naar billykheid, orde stellen (b).”
 Na het treffen van dit Verdrag, ging de be-
 zetting sloop, op den eenentwintigsten,
 wordende ter Neuze aan land gezet. De Prins
 scholdt

Vlis-
 sin-
 gen, Vee-
 re en Ar-
 nemui-
 den met
 verschei-

(b) Capitulatie van Middelb. in dato XIX. Febr. 1574. M. S.

scholdt der Stad, federt, twee tonnen schats ^{FILIPSIII.} kwyt van de drie (i). Men kwam, terstond 1574. hierna, overeen met eenige Koopluiden, die den' der Stad dertigduizend guldens opschooten, ^{Voorreg-} welken den Thesaurier, *Adriaan Manmaaker*, ^{ten be-} geteld werden. Nog dertigduizend guldens be- ^{schon-} loofde men, in twee reizen, te zullen voldoen, en, wegens de overige veertigduizend gul- dens, hoopte men nog kwytſchelding te verwerven van den Prinſe (k); zonder dat my, wegens 't gevolg hiervan, iet gebleeken is. De gantſche Burgery hadt, midlerwyl, op den derden van Grasmaand, den eed van ge- trouwheid gedaan aan den Prinſe (l). Doch alzo zyne Doorlugtigheid, eerlang, Vliffin- gen en Veere verklaarde voor vrye Graaf- lyke Steden, die, zo wel als de andere Zeeuw- ſche Steden, op de Staatsvergaderingen, zou- den moeten beſchreeven worden; dezelve, daarenboven, beſchenkende met het Regts- gebied over een aanzienlyk gedeelte van Wal- cheren, dat, tot hiertoe, onder 't Regtsge- bied van Middelburg, behoord hadt (m): en ^{Misnoe-} alzo hy, ten zelfden tyde, Arnemuïden, eeng ^{gen van} Dorp onder Middelburg ſtaande, tot eene ^{Middel-} Stad verhief, Nieuwkerke en Mortiere van ^{burg hier-} het zelve ahanglyk verklaarende (n), heeft ^{over.} hy de gunſt der Middelburgſche Regeeringe nooit

(i) BOEK VII. Boek, bl. 4 [479 enz.] METEREN V. Boek, f. 87 verſ. 88, 89.

(k) Regiſt. ten Raede van Middelb. van XXIV. Maart 1573 [1574].

(l) Regiſt. ten Raede 3 April 1573 [1574]. f. 169 verſ.

(m) BOXHORN op REIGERSB. I. Deel, bl. 195, 228.

(n) BOXHORN, op REIGERSB. II. Deel, bl. 557. METEREN V. Boek, f. 89 verſ.

FILIP III. nooit regt kunnen winnen. Welke gevolgen het misnoegen, hierover opgevat, gehad hebbe, staat ons, hierna, te melden.

1574.

Mondragon hadt, midlerwyl, niet dan met veel moeite, de vryheid van de Ryk verworven. Aldegonde bleef nog wel agt maanden in hegtenis. De Landvoogd slaakte hem niet, voor dat de Ryk de koenheid gehad hadt van Mondragon, ten Hove, om 't voltrekken zyner belofte, te komen maanen (o).

XXIV.
Oranjes
aanflag
op Ant-
werpen
mislukt.

De Prins, nu verre meester ter zee, smeedde, kort na 't overgaan van Middelburg, eenen aanflag op Antwerpen, waartoe de Zeeuwfche Vloot gebruikt zou worden. Doch zyne Doorlugtigheid hieldt ook heimelyk verftand, met zekeren *Jan Alonso*, Soldaat van 't Kasteel, welk hy den Prinfe leveren zou, om twintigduizend Dukaaten. *Jan de Vos* en *Pieter Torqueau* waren, bedektelyk, in de Stad gekomen, met fchriftelyken last van den Prinfe, om den aanflag, die den vyfden van Lentemaand voortgaan moest, te vorderen. Vier- of vyfhonderd rappe soldaaten, meest wilde Geuzen, uit het Woud van Ypere, waren reeds ter poorten in gefloopen, en zouden, in de Stad, van wapenen worden voorzien. Doch de toeleg werdt, pas voor de uitvoering, ontdekt, Alonso en andere medepligtigen gevat, en ter dood gebragt. De Vos, Torqueau en de meeste soldaaten waren 't, door de vlugt, ontkomen (p). By de Nasfauschen broeiden, ten deezen tyde, dierge-
lyke

(o) HOOFD IX. Boek, bl. 350, 397.

(p) BOEK VII. Boek, bl. 7[483].

lyke aanslagen op verscheiden' andere Steden, FILIPUS III. waarvan ons geen byzonder berigt voorge- 1574. komen is (q).

Doch de Koningschen zaten ook niet stil. Noirkar-
 Zy zогten, door eenige uitgeweeken' bur-^{mes}
 gers, die heimelyk verstand in Gouda hiel-^{poogt}
 den, deeze Stad te bemagtigen. *Jan Hei*, ^{Gouda in}
 die zig te Utrecht bevondt, en eenige ande-^{gen, door}
 ren dreeven deezen handel, met eenige Ge-^{verraad.}
 magtigden van Noirkarmes, die, ten deezen
 tyde, van wege der Spaanschen, 't Stad-
 houderschap over Holland en Utrecht, in
 Bossus plaatse, waarnam. In de Stad, hadt men
 omtrent twintig Roomschegezinden ingewik-
 keld in den aanslag. Een derzelven, eertyds
 Stads Slotemaaker, hadt nog onder zig de
 sleutels van 't Vlamings poortje, door welk,
 men de Spanjaards zou inlaaten: of zo dit niet
 gelukte, zou men een toegemetsfeld gat in den
 doeletooren openen; waardoor men hen, o-
 ver de graft, binnen helpen zou. De nacht na
 den vyfden van Sprokkelmaand was tot de uit-
 voering bestemd. Doch op den derden, kwam
 Jonkheer Albrecht van Egmond, met honderd-
 envyftig Knegten, binnen Gouda, waaruit
 vermoeden rees in de famenspanners, dat hun
 toeleg ontdekt was. De Schoonzoon van Jan
 Hei, *Adriaan Pieterszoon*, schreef dit over naat
 Utrecht; doch de boer, die den briefbrengen
 zou, werdt betrapt: en daarna ook Adriaan
 Pieterszoon en verscheiden' anderen. Hy en
 nog eenigen werden onthalsd en gevierden-
 deeld; anderen, om hunner jonkheids wille,
 ver-

(q) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* CXCH. p. 732.

FILIPS III. 1574. *Reinier Dirkszoon* zal geweest zyn, wiens Moeder ik vind, dat, in Wynmaand, by zyne Doorlugtigheid, om vergiffenis voor hem, heeft aangehouden (r).

XXV. Midlerwyl, hadt Oranje, genegen, om den oorlog, door onderneemingen van meerderen nadruk, ten einde te brengen, al sedert eenen geruimen tyd, gepoogd een voordeelig verbond met deeze of gene uitheemsche Mogendheden te sluiten, en op nieuws een Leger te verzamelen. Meest liepen wel zyne gedagten op een Verbond met Frankryk; doch na den moord van Parys, vondt hy raadzaam, eerst eens te bezoeken, of hy Engeland in zyne belangen kon overhaalen. Derwaards waren, reeds op 't einde des jaars 1572, uit 's Prinsen naam, en uit dien der Staaten van Holland, Zeeland en Westfriesland, afgezonden *Jan van der Does*, Heer van Noordwyk, *Willem van Nyveld*, Heer van Arendsberg, Meester *Lieven Keersmaaker*, Burgemeester van Zierikzee, Doctor *Adriaan Junius* of *de Jonge* en Meester *Dirk van Bronkhorst*. Zy hadden last, der Koninginne te vertoonen, om welke wigtige redenen, men hier de wapenen tegen de Spanjaards hadt opgevat; en haar om onderftand, in volk en geld, te verzoeken (t). Hierna was, in Grasmaand des volgenden jaars, een Verdrag geslooten, waarby de Prins den Engelen de vrye vaart naar Antwerpen toestondt, met vier schepen tevens, die hun

(r) BOR VII. *Boek*, bl. 8 [484].

(s) Refol. Holl. 18 *Octob.* 1574. bl. 146.

(t) BOR VI. *Boek*, bl. 310 [423].

hun gefchut egter, in Zeeland, laaten moes-^{FILIPSIII,}
 ten, en niets dan eenige geweeven' stoffen te 1574.
 rug mogten voeren: bedingende hy, daaren-
 tegen, de vryheid, om Krygsbehoeften in En-
 geland te mogen koopen (u). Doch dit Ver-
 drag, dat flegts met Gemagtigden der Engel-
 fche Koopluiden gemaakt was, fchynt, door
 de Koninginne, niet bekrachtigd te zyn. Ook
 vind ik niet, dat 'er, met het Gezantschap,
 iets werdt uitgeregt. De Prins floeg dan 't
 oog wederom op Frankryk. In den Herft des
 jaars 1573, werdt 'er eene onderhandeling
 begonnen, te Frankfort, tuffchen Graave Lo-
 dewyk en den Heere van Schomberg. De
 Graaf boodt hier den Koning Holland en Zee-
 land aan, zo hy den oorlog aan Spanje ver-
 klaaren wilde, of alle de Steden, die de Prins
 op de Spanjaards veroveren mogt, zo hy hem
 met driemaal honderdduizend guldens wilde
 onderfteunen: en werdt 'er, op deezen voet,
 een heimelyk Verdrag ontworpen (v). Nader-
 hand, tradt Schomberg wederom met Gemag-
 tigden van den Prinse, te Mets, in onderhan-
 ling, zynde hy toen gelaft, door de Konin-
 ginne Moeder, om te bewerken, dat haar
 Zoon, *Henrik*, onlangs tot Koning van Poolen
 verkooren, tot Befchermheer der Neder-
 landen, werdt aangenomen. Doch Oranje
 neigde meer om deeze waardigheid op te
 draagen aan haaren derden Zoon, *Karel, Hertog
 van Alençon*, die vriendschap gehouden hadt
 met den Admiraal van Coligni, en geoordeeld
 werdt

(*) METEREN V. Boek, f. 89 vers.

(v) THUANUS Libr. LV. p. 908. C.

PHILIPS III. werd den Protestanten gunstig te zyn. Ook **1574.** hieldt Graaf Lodewyk, met deezen, buiten kennis der Koninginne Moeder, een heimelyk mondgefprek te Blamont, in de Lente deezes jaars 1574 (w). Doch de dood van Karel den IX, die kort hierna voorviel, en andere veranderingen in Frankryk bragten te wege, dat het Verdrag, welk toen ontworpen werdt, eerst na verloop van eenige jaaren, werdt gesloten: gelyk wy, ter zyners plaatse, zullen melden.

XXVI. Graaf Lodewyk verza-
melt een Leger.
Leiden verlaaten.

Graaf Lodewyk, alleenlyk eenigen onderstand in geld, in Frankryk, bekomen hebbende (x), begaf zig naar den Maaskant, tegen over Maastricht, en verzamelde hier een Leger van zesduizend knegten en drieduizend paarden. De Landvoogd, gewaarschuwd met den slag, werft op 't spoedigst agtduizend Duitsche Paarden en vierduizend Zwitsers. Ook ontbiedt hy zyn Krygsvolk uit Holland: en werdt toen Leiden verlost van de belegering, die, van Slagtmaand af, geduurd hadt. De Waterlandsché schansen, die, in den aanvang deezes jaars, door den Heere van Chevreaux, waren ingenomen, werden nu ook verlaaten. Requesens, zyne Krygsmagt byeen hebbende, liet Maastricht bezetten door Sanchio d'Avila, die, terstond, schutgevaarten begon te houden met de Nassausche troepen, een gedeelte van welken hy, te *Bémèle*, alwaar zy gelegerd waren, verneestelde. Graaf Lodewyk, met het gros zyns Legers, getoefd heb-

(w) THUANUS *Libr.* LVII. p. 968 A. 971. D. 977. D.

(x) METELEN V. *Boek*, f. 90.

hebbende tot op den agtsten van Grasmaand, FILIPs III.
 en kennis hebbende bekomen, dat de Prins, 1574.
 zyn Broeder, met zesduizend man, in de Bom-
 melerwaard gekomen, en 't Huis te Waardenburg aldaar bemagtigd en geslegt hadt,
 breekt, eindelyk, op, van zins, om zig met
 den Prins te vereenigen (y). Hy trekt langs
 de regterzyde der Maaze, die thans hoog ge-
 zwollen was (z), meenende zynen weg te
 neemen, door 't Land tusschen de Maaze en
 Waale, naar de Bommelerwaard. Doch de
 vyand, zig spoedende, met groote dagrei-
 zen, langs den linker' oever, die hier zo veel
 bogts niet heeft als de regter, past hem voor-
 uit te zyn, legt, by Graave, eene schipbrug,
 voert 'er zyn volk over, en slaat zig te *Over-*
Affel en in de naaste Dorpen neder. Des an-Slag op
 derendaags, bevondt zig Graaf Lodewyk, de Moo-
 op eene myl na, by 't Spaansche Leger: en kerheide.
 zig nu den weg naar de Bommelerwaard zien-
 de afgesneeden, besluit hy, zig by *Mowyk* of
Mook neder te slaan. D'Avila, verlos van den
 Landvoogd bekomen hebbende, om eenen
 Veldslag te waagen, kiest 'er de *Mookerheide*
 toe, die omtrent een vierdendeels uurs van
 't Dorp legt. Hier raaken de Legers aan el-
 kanderen, op den veertienden van Grasmaand.
 Na 't houden van schutgevaarte, vielen de
 Spaanschen op den Legerwal der Nassauschen
 aan, met zo veel geweld, dat zy hen dein-
 zen deden. Toen komt de Graaf te voor-
 schyn, valt op de kornet paarden van Schenk,
 en

(y) VIGLIUS *ad* HOPPER. *Epist.* CCXXVIII. p. 301.(z) VIGLIUS *ad* HOPPER. *Epist.* CCXXVI. p. 298.

FILIPS III. en jaagtze op de vlugt naar Graave. 't Gros
1574. des vyandlyken Leger wist egter van geen
 zwigten, maar indringende op de Nassau-
 sche Ruiters, die nog 't voordeel der hoog-
 te hadden, doet het dezelve, hals over hoofd,
 van boven neder tuimelen, 't welk zo groot
 eene verwarring onder 't voetvolk bragt, dat
 het den vyand den nek boodt, en aan 't vlug-
 ten sloeg. De Spanjaards, hun voordeel ver-
 volgende, vernielen de vlugtenden, by me-
 nigten. Men wil, dat 'er drieduizend Kneg-
 ten en vyfhonderd Ruiters omkwamen. Ook
 lieten 'er de Graaven Lodewyk en *Henrik van*
Nassau het leeven, schoon hunne lyken, on-
 der de gesneuvelden, nimmer gevonden zyn
 (a). De Spanjaards zouden niet boven de twee-
 honderd dooden gehad hebben. Zy vero-
 verden dertig Vendels en twee Veldstukken,
 het eenigste grof geschut, dat men in 's Graa-
 ven Leger hadt. Door 't vlugten van Schenks
 bende, was de roep door 't Land geraakt, dat
 de Spanjaards geslaagen waren; en hadt, hier-
 op, de Burgery van Reenen haare Spaan-
 sche bezetting de Poortsleutels ontweldigd.
 Doch deeze beroerte liet zig sigtelyk stillen,
 nadat men 't gerugt valsch bevonden hadt.
 Oranje schein de neêrslag zyns Broeders
 voorzien te hebben: also hy, op 't vernee-
 men van deszelfs optogt, gezeid hadt, wel te
 mogen lyden, dat dezelve zig, met het Le-
 ger, honderd mylen van daar bevondt. Ook
 schryft men zyn ongeluk, grootendeels, toe,
 aan de onervaarenheid zyner benden, die te-
 gen

Dood
 van Graa-
 ve Lode-
 wyk.

(a) VIGLIUS ad HOFFER, *Epist.* CCXXX. p. 303.

gen de oude en geoefende Spaansche Knechten niet opmogten. De gemeene zaak verloor veel aan Graave Lodewyk, die voor zyns Broeders regterhand gehouden werdt; doch heeter op gevaarlyke aanslagen was dan deeze. Voorts was hy welspreekend, mild en minzaam (b), en werdt, by grooten en kleinen, die hem gekend hadden, beklagd. Het overschot zyns Legers verliep terstond. Eenige Franschen bemagtigden, op 's Prinzen naam, het Slot te Kerpen, van waar zy 't platte land aflieden. De Prins zelf trok, na den slag by Mook, uit de Bommelerwaard, te rug naar den Hollandschen bodem (c).

Schadelyker gevolgen zou deeze slag voor de Hollanders gehad hebben, zo niet de Spanjaards, terstond na den stryd, tegen de gewoonte der Duitschers, die 't voor 't vegten plagten te doen, aan 't muiten geslaagen waren, en om betaaling geroepen hadden. Verjaagende zelfs hunne bevelhebbers, kiezenze andere Oversten, en slaan op weg naar Antwerpen. Met weinige moeite, binnen geraakt, lietenze zig, ook door de tegenwoordigheid des Landvoogds, niet wederhouden van het plonderen der wooninge van den Heere van Champaigne, *Fredrik Perenot van Granvelle*, Broeder des Kardinaals, en thans Bevelhebber der Stad. Tegen den avond trokken zy, by tienden of meerder getal, in de huizen der burgeren, daar zy zig rykelyk deden opschaffen, streevende voorts, den gant-

XXVII.
Muitery
der Span-
jaarden.

(b) WALSINGHAM *Lettr.* CXXXIV. p. 202.

(c) BOR VII. *Boek*, bl. 11 [488 enz.].

FILIPs III.
1574. gantschen nagt door, langs de straaten, en, met schreeuwen, schellen en slaan aan de deuren, alles doende sidderen: 't welk veele burgers besluiten deedt, om, met den dag, de Stad te verlaten. Dit hollen der Spanjaarden duurde ettelyke dagen. Men boodt hun een gedeelte der verdiende soldye op hand; doch zy schreeuwden, tot heeschwordens toe, dat 'er 't volle geld zyn moest. Eindelyk, lieten zy zig beweegen, om een gedeelte der betaalinge in lakenen, het overige in geldte ontvangen. Doch toen, na verloop van eenige dagen, de Landvoogd hün liet voorhouden, dat men hem, tot de volle betaalinge, zo stipt niet verbonden moest agten; maar een weinig gedulds neemen; gaat het hollen wederom aan, als te vooren. Men merkt, nogtans, aan, dat de muiters zo streng een' tugt onderhielden, dat niemant hunner den burgeren ongestraft iet ontstal. Eindelyk, lieten zy zig, door betaaling en beloften, andermaal stillen, neemende hunne oproerigheid, die de burgers van Antwerpen veel gelds gekoft hadt, nog beter einde, dan men, in 't eerst, gevreesd hadt (d).

De Zeeuwen tasten de Vloot by Antwerpen aan. De Spaansche Vloot, die te Antwerpen lag, was, onder 't muiten der Spanjaarden, een stuk van de Stad af, benedenwaards, ge-weeken (e), op dat 'er de oproerigen niet op aanvallen zouden. De Zeeuwen, hiervan de lugt gekreegen hebbende, zeilden 'er, met een tamelyk tal van smak- en razeilen, op af,

be-

(d) BOR VII. *Boek*, bl. 15 [493]. LANGUETI *Epist. Libr. I.*
[II.] *Ep. IV. p. 3.*

(e) LANGUETI *ubi supra Ep. VII. p. 18.*

bemagtigden drie schepen, en staken drie FILIPSIJN. anderen, die aan den grond geraakt waren, 1574.
 in den brand. *Adolf van Haamstede*, Onder-

Admiraal aan de Spaansche zyde, viel, by deeze gelegenheid, den Zeeuwen in handen, en werdt op Delft naar den Prins gevoerd, daar hy lang zat. De Spanjaarden, die nu te Antwerpen feest hielden, over de zege, op de Mookerheide bevogten, moesten, zo uitgestreeken als zy waren, te wapen loopen, en, den slykerigen dyk langs, aantrekken op de onzen. Men plaatste hen, buitensdyks, in den modder, van waarze wakker vuurden op de Zeeuwen; doch niet beletten konden, dat deezen, met de genomen' schepen en veel buits en gevangenen, naar Walcheren, te rug keerden (f). Doch hoe zuur de neerlaag

te Mook den Hollanderen zou opgebroken hebben, was 'er de muitery der Spanjaarden niet op gevolgd, kan men speuren, aan ver-

scheiden' aanslagen op Holland, ten deezen tyde, voorgenomen door den Landvoogd; van welken 'er eenigen in 't werk gesteld en uitgevoerd werden. Baldes zagt Delft, door verrassing, in te krygen: doch de toelig werdt ontdekt, en de Spanjaards genoodzaakt, onverrichter zaake, af te wyken (g). Eenige maanden te vooren, hadt Billy, we-

derom, gepoogd om den Slotvoogd van Medenblik te beweegen, tot het overleveren van het Slot en de Stad aan den Koning (h). Ook eischte Hertog Erik van Brunswyk, by eenen

Brief

(f) BOR VII. *Boek*, bl. 16 [495].

(g) BOR VII. *Boek*, bl. 42 [532].

(h) BOR VII. *Boek*, bl. 14 [493].

FILIPS III. Brief van den zevenden van Zomermaand, 1574.

Doch deeze pogingen hadden geen gevolg (i). Beter slaagde de togt van Chiappin Vitelli, dien Requefens, na 't stillen der muiterye te Antwerpen, met eenige Spanjaarden en Zwitfers, naar Zuidholland gezonden hadt. Bommel en Gorinchem voorby trekkende, viel hy op Woudrichem, befchoot het, en noodzaakte de bezetting de plaats te verlaaten. Daarna nam hy Leerdam in, by Verdrag, en deedt hier twee Predikanten en den Schoolmeester ophangen (k). Asperen, de zwakste plaats van de drie, ging, op bloot besprek, dat de bezetting vryelyk uittrekken mogt, aan hem over: waarna hy naar Brabant te rugkeerde (l). De Heer van Chevreaux deedt, wat vroeger, eenen tweeden togt in Waterland, en verjoeg de bezetting uit de Schans te Ipendam. Doch alzo men Hoorn en Enkhuizen van volk ontledigd hadt, om Purmerende sterk te bezetten, stiet Chevreaux hier het hoofd, en liet 'er, zo men wil, wel tweeduzend man zitten (m).

XXVIII. De Spaanschen bleeven egter, onaangezien dit verlies te lande, schier overal meester, en drongen, ten deezen tyde, langs hoe dieper in Holland in. Ter zee, waren, daarentegen, de Hollanders en Zeeuwen de sterksten (n): wier magt te water meer toenam, dan afnam, door-

(i) BOR VII. Boek, bl. 18 [499].

(k) BOR VII. Boek, bl. 41 [530].

(l) BOR VII. Boek, bl. 41 [531].

(m) BOR VII. Boek, bl. 17 [496].

(n) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CCXXIV, CCXXXVI. p. 216, 217.

doordien zy 't voordeel van den Koophandel FILIPs III.
 en Vaart op Spanje nog behielden. Reque- 1574.
 fens, dit bevroedende, hadt den Koning, om-
 trent deezen tyd, aangezet, om de onzen,
 ook te water, feller dan te vooren, aan te
 tasten, en ten dien einde, eene magtige Vloot
 uit Spanje herwaards te zenden. Straks hier-
 op, werdt eene menigte van Embder en Oos-
 terschen niet slegts (o); maar ook van Hol-
 landsche en Zeeuwsche Koopvaardyschepen,
 in de Spaansche Havens, aangehouden. De
 Koning deedt een goed getal van schepen by-
 een brengen. Men kreeg 'er hier ras kennis
 van, stelde orde, om 'er zig op te wapenen,
 en bakens en tonnen; waaraan de vyand de
 kusten en diepten zou mogen kennen, in één
 uur, alomme weg te doen neemen (p). Doch
 toen 's Konings Vloot, die vyftienduizend
 man, behalve 't Bootsvolk, ophadt, reeds
 gemonsterd was, ontstondt de roode loop op
 de schepen, die veel volks en zelfs den Ad-
 miraal der Vloote, *Pedro Melenda*, wegsleep-
 te, waardoor deeze onderneeming in rook
 verdween (q). De Vloot by Antwerpen, on-
 langs, door de Zeeuwen, genomen en ver-
 strooid, was tot versterking der Vloote, die
 uit Spanje verwacht werdt, geschikt geweest
 (r). 't Verslaan derzelve bragt, vermoedelyk,
 ook veel toe, om de Spaansche Vloot te doen
 agterblyven.

Terwylze hier nog verwacht werdt, deedt XXIX.
 Re-Algemeen-

(o) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* CXCHII. p. 733.

(p) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* CCXXXIII. p. 812.

(q) BOR VII. *Boek*, bl. 36 enz. [523 enz.].

(r) VIGLIUS ad HOPPER. *Epist.* CCXXXI. p. 808.

FILIPS III. Requiesens, in den aanvang van Zomermaand, eene algemeene vergiffenis afkondigen, op 's Konings naam: die veel ruimer ingesteld was dan de vergiffenis, ten tyde van Alva.

1574. Men hadt zig nu slegts te biegten en tot den schoot der Kerke weder te keeren, om 's Konings genade te verwerven; die zelfs den aanhangeren der oproerigen niet geweigerd zou worden, zo zy, binnen twee maanden, berouw toonden. Ook werden zulken, die bewyzen konden als Roomsche Christenen geleefd te hebben, hunne aange-slaagen' goederen wederom toegezeid (s).
Paus Gregoor de XIII. bevestigde deeze vergiffenis (t). De Pastoor van Kastriekom zondt 'er een afdrukfel van aan de Regeering van Alkmaar: waarop hy, terstond, gevat werd: doch alzo men bevondt, dat hy een onnozel man was, die zig nimmer bitter tegen de Onroomschen getoond hadt, ontsloeg men hem wederom (u). Door middel van deeze vergiffenis, zagt men eenige Hollandsche en Zeeuwsche Steden te doen omslaan: doch men vondt 'er geenen, die hiertoe eenige genegenheid toonden (v). Men vertrouwde den Spanjaarden en den Koning zelven niets gunstigs toe, in Holland en in Zeeland. Voorts dagt Don Louis, onder den glimp deezer vergiffenis, de algemeene Staaten, die hy, ten deezen tyde, te Brussel beschreeven hadt, te beweegen tot bewilliging, in de voor lang

De Landvoogd vordert twee miljoenen 's jaars, voor zes

(s) BOR VII. Boek, bl. 27 [510].

(t) BOR VII. Boek, bl. 29 [513].

(u) BOR VII. Boek, bl. 53 [548].

(v) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CCXXXIII. p. 312.

gevoerde twee millioenen 's jaars voor den FILIPSIJF tyd van zes jaaren, van welken nu 't vyfde 1574. jaar liep, zonder dat 'er nog iets was opge-jaaren, bragt. Nog vorderde hy een' honderdsten Pen-en eenen ning, na dat de zes jaaren om zouden zyn. honderd- Doch men hadt geene ooren naar zyn ver-sten Pen- zoek, ten ware hy de handeling der pennin-ning. gen aan inboorlingen wilde toevertrouwen, in welk geval, men, in een gedeelte van zynen eisch, zou hebben bewilligd. Maar hy wilde hiertoe niet verstaan. De zomer verliep, derhalve, zonder dat hy iets verwerken kon (w). In 't najaar, zegt hy, by wyze Hy zoekt van leening, geld, in Brabant, zonder verlofgeld te der Staaten, te heffen: doch deeze toeleg heffen, haperde, insgelyks. Grooten en kleinen, zonder met naame die van Brussel, riepen, dat men verlof der hunne voorregten met voeten tradt, en drongen den Landvoogd, die min hartig was dan Alva om zyn stuk te dryven, tot het staa-ken ken van zyn voorneemen (x), waardoor hy, geenen kans ziende, om 't Krygsvolk te vol-doen, doen, in de uiterste verlegenheid raakte (y). Uit Spanje kwam, sedert eenigen tyd, weinig onderstand, en rekende men, dat de binnenlandsche kryg den Koning en den Landen nu reeds meer dan twintig millioenen gekost hadt (z). Men raadpleegde ook, ten deezen tyde, in de Byeenkomsten der Staaten van Brabant, om alle de Handelingen des Hertogs van Alva te vernietigen (a): waaruit de

(w) BOR VII. *Boek*, *bl.* 30 enz. [516 enz.].(x) BOR VII. *Boek*. *bl.* 63 enz. [562 enz.] 71 enz. [573 enz.].(y) TASSIS *Libr.* II. p. 187.(z) Brief der Staat. van Holl. by BOR VI. *Boek*, *bl.* 340 [462].(a) VIGLIUS *ad HOPPER. Epist.* CCXXXIX. p. 823.

PHILIPS III. tegenwoordige Landvoogd bespeuren kon, 1574. hoe ongeraaden het hem ware, de voetstap-
pen van zynen voorzaat, in eenigerhande op-
zigten, te volgen.

XXX. De algemeene Staaten toonden zig te on-
genegener, om in de eischen des Lands-
voogds te bewilligen, doordien zy den bin-
nenlandschen kryg, die sterven moest, als
men hem zyn voedsel, het geld, onthieldt,
lang moede waren, en den handel van be-
vrediging met Holland en Zeeland, die, ee-
nigen tyd herwaards, begonnen was, zогten
te vorderen. Requesens hadt 'er, door Noir-
karmes, de eerste opening van laten doen,
aan Aldegonde, die 'er, van Utrecht, daar
hy nog gevangen zat, over geschreeven hadt
aan den Prinse van Oranje (b). Na de dood
van Noirkarmes, die, op den vierden van
Lentemaand, voorgevallen was (c), werdte de
handel vervolgd, door zynen Opvolger in 't
Stadhouderschap van Holland en Utrecht,
Ferdinand van Lannoi, Graave van la Roche, en
door den Heere van Champaigne. Men bragt
het, eindelyk, zo verre, dat de Heer van
Mathenes van Reviere en Meester Jan van
Treslong, voordeezen uit den Haage naar
Utrecht geweeken, onder schyn van hunne
byzondere zaaken te beschikken, naar Rot-
terdam werden afgevaardigd (d).

Dagvaart
te Rot-
terdam.

In deeze Stad, waren de Staaten van Hol-
land, al federt den eersten van Zomermaand,
ter

(b) BOR VII. *Boek*, bl. 42 [532]. LANGUET. *Epist. Libr.*
I. [II.] *Ep.* XV. p. 37.

(c) BOR VII. *Boek*, bl. 14 [492].

(d) BOR VII. *Boek*, bl. 43 [533].

ter Dagvaart beschreeven geweest, om mid-^{FILIPS III.} delen te vinden, tot bescherming des Lands ^{1574.} en tot ontzet van Leiden, dat nu, voor de tweede reize, belegerd was. Ik vind, dat de Staaten, hier, tot op den twee-entwintigsten van Herfstmaand, vergaderd geweest zynde, des anderendaags, de Dagvaart, te Delft, vervolgd hebben (e). De Staaten, by raade van den Raad nevens zyne Doorlugtigheid, en van Gemagtigden uit den Raade en Rekening van Holland, gaven hier hunne goedkeuring aan een ontwerp, om honderduizend guldens te ligten, by leeningen van vyfhonderd guldens tevens, onder belofte van Intrest en van eenige vryheden; en wyders, om de gemoeden te polsen, met verzoek van zeker vrywillig maandgeld, naar elks genegenheid, tot onderhoud der bezettingen, en, zo't zo ver strekken kon, tot werwing te lande, mids men, in 't maanen, den luiden voorhieldt, dat de onwilligen geschat, en tot opbrengen genoodzaakt zouden worden (f). Wyders, werdt Izaak Leeuwenharder, Koopman te Keulen, gemagtigd, om zo veel penningen als hy bekomen kon, in Duitschland, op te neemen, en dezelve, op de Wisselbrieven van Henrik van Nispen van Dordrecht, wederom uit te reiken (g). Wat 'er, ten behoeve van 't belegerd Leiden, by de Staaten, beraamd werdt, zullen wy, beneden, by bekwaamer gelegenheid, melden. Terwyl de Staaten nog te Rotterdam zaten,

tra-

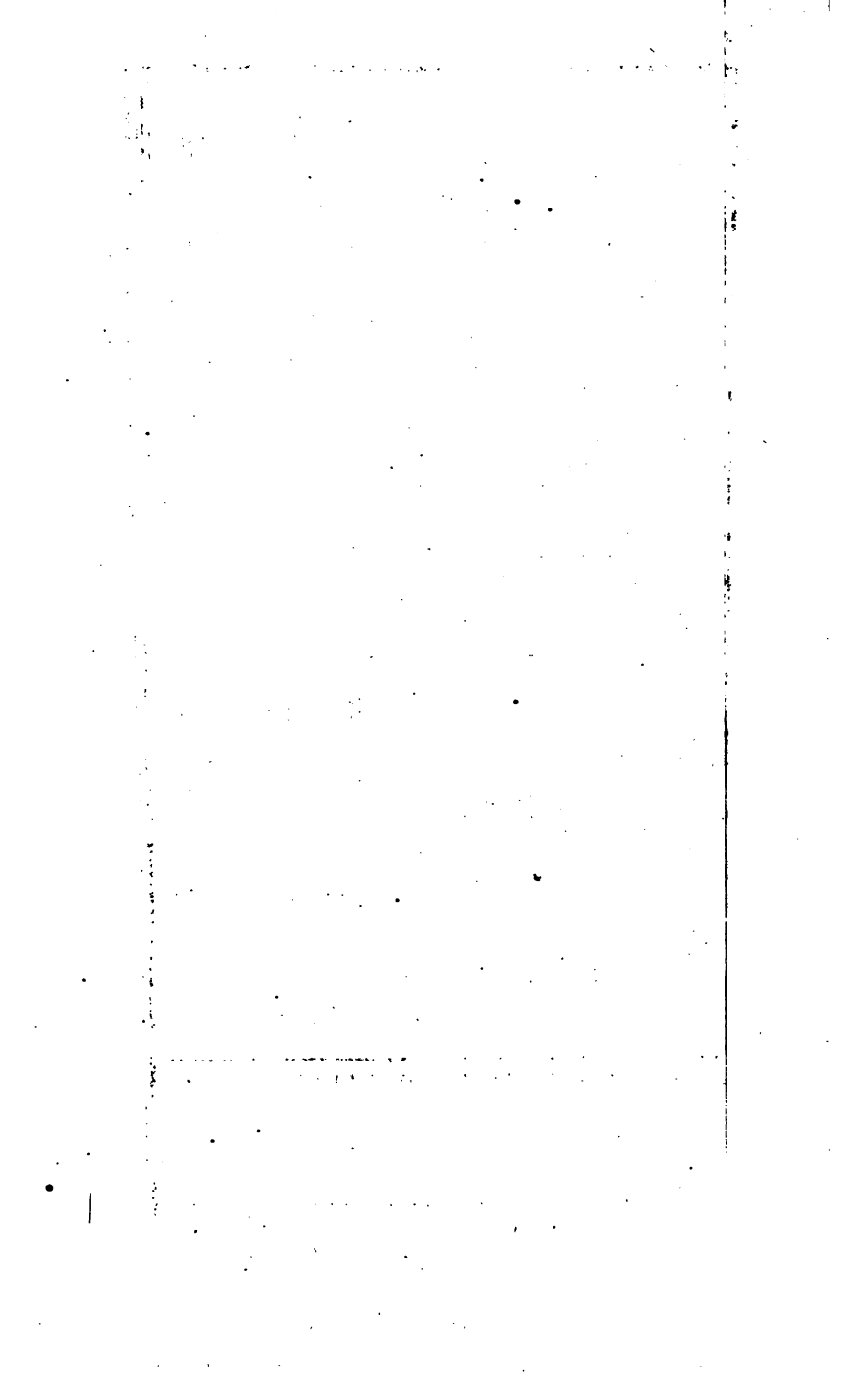
(e) Refol. Holl. 22, 23 Sept. 1574. bl. 106.

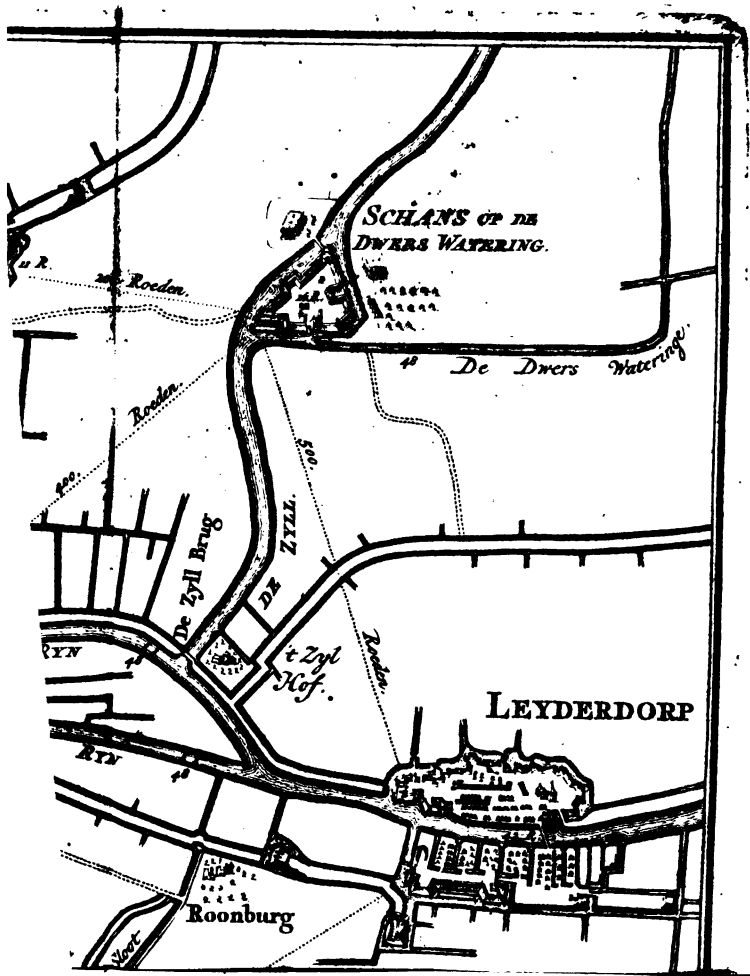
(f) BOR VII. Boek, bl. 25 [508].

(g) Refol. Holl. 26 Aug. 1574. bl. 59.

FILIPUS III. traden Mathenes en Treslong, met eenige
1574. Gemagtigden, in heimelyke onderhandeling,
 en kreegen, op hun voorstel, voor bescheid,
 „ een ernstelyk verzoek, dat het den Koning
 „ gelieven mogt, het vreemd Krygsvolk te
 „ doen vertrekken, en de Landen te doen re-
 „ geeren, naar den raad der algemeene Staa-
 „ ten, wettiglyk beroepen; ten minsten, dat
 „ hy mogt goedvinden eenen stilstand van
 „ van wapenen, en vertrek van 't weder-
 „ derzyds vreemd Krygsvolk toe te staan:
 „ in welk geval, de Staaten zig als ge-
 „ trouwe Onderzaaten beloofden te zullen
 „ gedraagen.” De Utrechtsche afgezonde-
 nen waren nog te Rotterdam, toen Cham-
 paignei Aldegonde, onder borgtogt, naar
 den Prinse, zondt, om den grond zyner Door-
 lugtigheid te peilen, terwyl Mathenes en
 Treslong met de Staaten handelden. 't Hadt
 den naam, dat hy kwam, om het uitwisse-
 len der gevangenen, met naame van den
 Gräave van Bossu, te bevorderen; doch 't
 merg van zynen last bestondt, in te wege te
 brengen, dat, by 't sluiten der bevrediging,
 's Konings agtbaarheid bewaard bleeve, en
 dat men van 't stuk van den Godsdienst niet
 repte. 't Laatste moest weinig smaaken. Ten
 opzigte van 't eerste, verwierf hy meerniet,
 dan dat hem de meening der Staaten, aan
 Mathenes en Treslong verklaard, by wyze
 van verzoekschrift aan den Koning, ter hand
 werdt gesteld, waarmede hy naar Utrecht
 keerde. 't Voldeedt egter niet ten Hove, en
 Champaignei behaalde kleinen dank, met het
 afvaardigen van Aldegonde naar Holland.

Men

Men zondt het Verzoekschrift, zonder ant- FILIPSIIL.
 weder antwoord dan van den Heere van Cham- 1574.
 pagnei, aan Junius, Overste van Veere, te De Vre-
 rug (b), en de Vredehandel liep vrugteloos dehandel
 af. wordt

In Zomermaand, werdt ook de eerste Ker- afgebro-
 kelyke Vergadering of Sinode der Hervorm- ken.
 de Kerken van Holland en Zeeland, te Dor- XXXI.
 drecht, gehouden. Hier werdt eene Kerkenor- Kerkely-
 dening vastgesteld, uit eenennegentig pun- lyke By-
 ten bestaande: onder welken 'er verscheiden' eenkomst
 waren, welken men, naderhand, niet naar- te Dor-
 gekomen is: gelyk, onder anderen, zyn het drecht.
 afschaffen der Feestdagen, uitgenomen den
 Zondag, en het weeren van 't Orgelspel uit
 de Kerken. In het antwoord, welk deeze
 Kerkelyke Byeenkomst gegeven heeft op ee-
 nige gewetensgevallen, verklaart zy het Hu-
 welyk voor burgerlyk, en houdt eenen Lom-
 baardhouder onbevoegd, om ten Avondmaal
 te gaan (i). Omtrent deezen tyd, werdt ook,
 ter Vergaderinge van Holland, beslooten, de
 Predikanten, jaarlyks, voor anderen, uit de
 gereedste middelen van den Lande, te vol-
 doen, zullende de Magistraaten, deswege,
 ten besten mogelyk, met hen overeenkomen;
 doch hun, in de Steden, niet boven drie-
 honderd, en op de Dorpen, niet boventwee-
 honderd guldens mogen toelaggen (k).

Doch onder dit regelen der zaaken van XXXII.
 Kerke en Staat, werdt Leiden benaauwd, Tweede
 door Belege-
 ring van

(b) BOR VII. Boek, bl. 42 enz. [532 enz.] REYD I. Boek, bl. 12.

(i) BOR VII. Boek, bl. 50 enz. [544 enz.].

(k) Resol. Holl. 26 Novemb. 1574. bl. 211.

FILIPSIII. door eene langduurige Belegering, welke
 1574. loop en uitkomst wy nu, beknoptelyk, ont-
 Leiden. vrouwen moeten. Wy hebben te vooren (1)
 gemeld, dat de aankomst van Graave Lode-
 wyk het eerste Beleg hadt doen opbreeken.
 De Stad hadt, hierna, verzuimd, zig van
 mondbehoefsten te voorzien, en zelfs eenige
 schansen, te vooren, door de Spanjaards,
 opgeworpen, ongeslegt gelaaten. De muite-
 ry te Antwerpen was naauwlyks gestild, of
 Baldes kreeg last van den Landvoogd, om
 het beleg te hervatten. Hy bevondt zig thans
 te Utrecht, welke Stad, met derzelver Gees-
 telykheid, onlangs, ontheeven was van de
 boete, haar, by vonnis des Hertogs van Al-
 va, opgelegd, en by voorraad hersteld in
 haare voorregten en zitplaats ter Staatsver-
 gaderinge (m). Doch kort daarna, was het
 Krygsvolk van Baldes, het platte land om U-
 trecht hebbende afgestroopt, voor de Stad
 gekomen. Hy zegt het, tegen den zin der
 Wethouderschap en des Graaven van Ia Ro-
 che, daar binnen te helpen: doch 't werdt
 hem, door de wakkerheid des Raads en der
 Burgerye, belet. Hy zou 't hierby egter niet
 hebben laten blyven; hadt hy, juist ten dee-
 zen tyde, geen bevel gekreegen, om zig we-
 derom voor Leiden neder te slaan. Trekken-
 de dan, met zyn Leger, uit zes- of zeventui-
 zend Spanjaarden, Duitschen en Waalen be-
 staande, op, tot by Amsterdam, scheepth
 't volk en den voorraad over de Meer, en
 slaat zig, des nagts voor den zesentwintig-
 sten

Utrecht
 onthee-
 ven van
 Alvas
 vonnis.

Moeite
 aldaar
 met het
 Krygs-
 volk van
 Baldes.

(1) Bl. 468.

(m) BOR VII. Boek, bl. 17 [497].

JONKH.^r JOHAN VAN DER DOES,
Heere van Noordwyk,
Bevelhebber in Leyden, geduurende de Belegering.

J. Beuckelaer fecit. anno d. 1672. m. C. 1672.

sten van Bloemaand, te Leiderdorp neder. In Leiden, lagen slegts eenige vrybuiters en vyf vendelen bezoldigde Bùrgers, welke laat- FILIPSIIE
1574. sten, zo wel als de onbezoldigde Schuttery, onder bevel stonden van den Kolonel, Meester *Andries Allertszoon*. Overste der Stad van 's Prinsen wege was Dirk van Bronkhorst. Doch Allertszoon, op de eerste tyding van 's vyands aankomst, met vyfentwintig of dertig man, op kondschap zynde uitgetrokken, liet, met drie of vier der zynen, het leeven: waarna't opperbewind over 't Krygsvolk Jonkheere Jan van der Does, Heere van Noordwyk, opgedraagen werdt, hebbende *Jakob van der Does*, zynen Neeve, zulks eerst, ter oorzaake van zynen ouderdom, geweigerd. Baldes deedt terstond de toegangen stedewaards bezetten. *Don Louis Den Haag* Den Haag
aange be-
magtigd. *Gaëtan*, eenig volk in Zoeterwoude en aange be- magtigd. den Leidschen Dam gelaaten hebbende, nam, met het overschot zyner bende, den Haag in, na eenigen wederstand ontmoet te hebben aan de Geestbrugge, daar hem Ruikha- ver, met zyn vendel, tegengetrokken was. Te Valkenburg, alwaar de Prins eene schans Vyf ven-
delen En-
gelschen
loopen o-
ver tot
den
vyand. begonnen hadt, lagen vyf vendelen Engelsen onder *Eduard Chester*, die nu, zonder den vyand af te wagten, van daar weeken tot onder de Stad, begeerende te worden ingelaaten; doch de Burgery, kwaad vermoeden krygende op de Engelschen, wilde hun niet meer dan voedsel en legering onder de wallen toestaan: waarop zy, terstond, tot den vyand overliepen, uitgenomen dertig man omtrent, voor welchen men toen de

PHILIPS III. poort opende. Vyf andere vendels van 't
1574. zelfde Regiment, de fchans aan de Goud-
 fche Sluis en het Dorp Alfen bewaarende,
 verlieten hun voordeel niet dan na 't uitstaan
 van drie hevige stormen. *Don Martin d' A-*
gala bleef toen meester van de sterkte en het
 Dorp. Wat laater, bemagtigde Gaëtan de
 fchans te Maaslandsfluis, voor welke hy ee-
 ne wonde kreeg, die hem, na weinige da-
 gen, van 't leeven beroofde. Vlaardingén
 gaf zig, terftond hierna, ook aan de Spaan-

Baldes
 werpt
 twee-en-
 zestig
 fchanfen
 om Lei-
 den op.
 Orde op
 de mond-
 behoeft-
 en in de
 Stad.

fchen over. Baldes vermeerderde dagelyks zy-
 ne fchanfen rondsom Leiden, tot dat hy 'er,
 eindelyk, twee-en-zestig in getal hadt. Hier
 door belette hy den toevoer naar de Stad, daar
 men, terftond, prys op den leeftogt ftelde, en
 beval geen zwaarer bier te brouwen dan van
 vyfentwintig ftuivers 't vat: doch toen de
 Stad eene maand belegerd geweest was, moest
 men elk mensch op een half pond brood 's
 daags ftellen, den waakenden alleen een heel
 pond toeleggende; alzo niet meer dan hon-
 derdentien laften Koorens in de Stad be-
 vonden werden: waartoe men veertienduizend
 monden hadt. Zoetemelk mogt niet ge-
 bruikt worden dan om Boter te maaken. 't

Papieren
 geld.

Papieren geld, dat, al geduurende de eerste
 belegering, geftempeld was, kreeg nu we-
 derom gang (*n*). Eenige uitgeweeke' bur-
 gers, toen *Glippers* genoemd, vermaanden,
 midlerwyl, de Stedelingen, om zig over te
 geeven; met breed vertoog van 's Konings
 goëdertierenheid; doch men antwoordde hun,

met

(*) BOR. VII. Boek, bl. 20 enz. [501 enz.].

met schimp of met zwygen: ook liet de Prins FILIPS III. niet na, den belegerden, door brief op brief, 1574: een hert onder den riem te steeken. De be-^{Uitvallen}zoldigde Burgers deeden, nu en dan, uitval-^{der bele-}gen, om den vyand den voorraad te ontvoe-^{gerden.}ren, en 'er de Stad van te voorzien, of hem te hinderen in het maaken zyner sterkten. Dus leerden zy, met der tyd, het oorloogen, een ongewoon werk; en veroverden, eerlang, twee schansen, eene buiten de Rynsburger Poort, die de Stads Kooltuinen ongenaakbaar hieldt, en eene te Boshuizen (o).

Twee maanden omtrent verliepen 'er, met Kloek-
deze en diergelyke Krygsbedryven, wanneer moedig
de Prins, geen ander middel ziende, om de ^{besluit,} Stad te ontzetten, besloot, en ter Staatsver-^{om Lei-}gaderinge doordrong (p), de sluizen te ope-^{den, door}nen, de dyken door te steeken, en de baaren ^{van 't wa-}der Noordzee den belegeraaren op 't lyf te ^{ter, te}storten. Een wanhoopige toeleg, voorwaar! ^{ontzet-}als men aanmerkt, dat het land om Leiden ^{ten.}veel hooger legt dan Delfland en Schieland, vanwaar het water komen moest (q), en dat men zes of zeven tonnen schats aan dyken, hoeven en landvrugten moest vernielen, om een hut te verkrygen, dat van de onzekere gelegenheid van wind en weder afhing. Overleggende nogtans, dat de meestelanderyen in deezen oord in 's vyands magt waren, viel men, in 't begin van Oogstmaand, aan 't doorsteeken van den Yffeldyk by Kapelle, op zestien plaatsfen. Ook werdt tusschen Rotterdam

en

(o) BOR VII. Boek, bl. 41 [531].

(p) Zie Resol. Holl. 30 July 1574. bl. 10.

(q) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CCXXXIX. p. 222.

FILIPS III. en Delftshaven, een geweldig groot gat gedolven (r). De Steden en sommige Dorpen van 't Zuiderkwartier leverden hiertoe een zeker getal van graavers (s). De Prins gaf, eerlang, der Stad, daar nu 't Kooren verteerd, de beesten, die, tot hiertoe, onder 't geschut, ter weide hadden gegaan, geslagt waren, kennis van den inval en 't wassen des waters: ook hoe men bezig was met vaartuigen te Rotterdam, te Delft en te Gouda, uit te rusten, tot ontzet der Stede (t). De vrybuiters, op 't einde van Oogstmaand, geene spyze naar genoeg en meer konnende bekomen, namen hun afscheid, en trokken ter Stad uit. Zy moeten egter niet allen vertrokken, of gedeeltelyk, naderhand, wedergekeerd zyn, alzo wy, op 't einde der Belegeringe, vrybuiters, onder Gerrit van der Laan, in de Stad, ontmoeten zullen. In deezen stand der zaaken, stortte de Prins, te Rotterdam, in eene doodelyke ziekte, die van veelen voor de pest gehouden werdt, en hierom zyn eigen Hofgezin schuw van hem maakte. Zelfs vindt men gemeld, dat *Kornelis van Mierop*, Ontvanger der gemeene middelen van Holland, den Prins, op zekeren tyd, moetende spreken, tot in zyn slaapvertrek doortradt, zonder iemand ontmoet te hebben. Ook vondt hy hier zyne Doorlugtigheid alleen; die, toen uit hem verstaan bebbende, dat Leiden nog niet over was, een weinig scheen op te luiken, allengskens be-

Zwaare
ziekte
van den
Prins.

(r) Zie Resol. Holl. 31 Aug. 2, 4 Sept. 1574. bl. 67, 72, 75.

(s) Resol. Holl. 29 Aug. 11 Sept. 1574. bl. 65, 88.

(t) BQR VII, Boek, bl. 53 [548]. Resol. Holl. 30 Aug. 1 Sept. 1574. bl. 66, 69.

beter en volkomen hersteld werdt (u). Mid-FILIPSIIL.
 lerwyl, hadt het gerugt van zynen dood reeds 1574.
 binnens en buitens Lands geloopen: waaraan
 men, by den vyand, geloof sloeg (v). Ook
 vind ik, dat die van Zeeland, by eenen Brief
 van den dertienden van Herfftmaand, de Staa-
 ten van Holland vermaand hebben, by tyds,
 verdagt te zyn, om de Landen te voorzien van
een bekwaam Hoofd en Christelyk' Vorst, indien
 de Prins mogt komen te overlyden: waarop
 geantwoord werdt, dat men, over zulk een
 gewigtig stuk, niet dan met gemeen goedvin-
 den, met den Prinse, in onderhandeling be-
 hoorde te treden (w). Het Hof en de Reken-
 kenkamer hadden, in de Lente deezes jaars,
 toen de Prins, door 't onderneemen van ver-
 scheiden' aanslagen, in geduurig gevaar was,
 den algemeenen Staaten, dat is, denk ik, die
 van Holland en Zeeland, reeds vermaand, om
 hem, by tyds, eenen Opvolger te benoemen
 (x). Doch 't schynt, dat, hierop, ook toen,
 niets beslooten is.

Met den aanvang van Herfftmaand, waren Boifot en
 te Rotterdam gekomen de Admiraalen Lode- de Zeeu-
 wyk van Boifot en Adriaan Willemszoon, met wen kom-
 eenige welbemande vaartuigen, mond- en oor- men te
 logsbehoefsten, in Zeeland verzameld: van zins Rotter-
 om zig aldaar met de Hollandsche Vloote te Leiden te
 vereenigen, en gezamenlyk Leiden te ontzet- ontzet-
 ten. Yslyk zag 'er 't Zeeuwfch Bootsfolk uit. ten.
 Sommigen hadden maar eenen arm: anderen
 mis-

(u) HOOFT IX. Boek, bl. 322.

(v) LANGUETI Epist. Libr. I. Ep. XIX. p. 48. VIGLIUA ad
 HOPPER. Epist. CCXXXIX. p. 322.

(w) Resol. Holl. 17 Sept. 1574. bl. 98.

(x) VII. Memoriaalb. ERNST, f. 44. in de Decif. en Resol. van
 den Hove gedr. 1751. N. 282. bl. 154.

FILIPS III. misten een' voet of been, en gingen op een'
1574. stelt. Veelen droegen vervaarlyke lytekens
 der doorgestaane sryden. Voorts hadden zy
 halve maanen op de hoeden, met dit Opschrift,
Liever Turksch dan Pausch (y); woorden, waar-
 van de meesten de kracht niet begreepen, en
 die by de bekwaamsten betekenden, dat de
 Turk min kracht aan 't geweten deedt en zyn
 woord beter hielt dan de Paus. Toen dit volk
 verzameld was, viel men aan 't doordelven
 der binnendyken. 't Water stondt, met den
 aanvang van Herfstmaand, tot op anderhal-
 ven voet na aan den kruin der Landscheidin-
 gen, tusschen Rynland en Delfland. Tusschen
 den tienden en elfden, ondernam men deeze
 door te steeken, 't welk de Spanjaards ver-
 geefs zогten te beletten, wordende zy, aan
 drie oorden, afgeslaagen en verdreeven. By
 deeze gelegenheid, rukte een Zeeuwfch Ma-
 troos eenen halfleevendenden Spanjaard het hert
 uit het lyf, beet 'er in, en wierp het, met de
 woorden, *Bitter is 't*, voor de honden (z). De
 Admiraal meende nu met de Vloot, voor wel-
 ke, de Steden, elk haar aandeel, in een goed
 getal van roeijers, hadden opgebracht (a), en
 die rykelyk van mondbehoefsten voorzien was
 (b), terstond in de Zoetermeersche Meer te
 kunnen geraaken. Doch de Prins hadt hem,
 anderen den Prinsē kwalyk onderrigt. Hy ont-
 moette hier den groenen weg, die nog een
 voet

De bin-
 nendy-
 ken wor-
 den door-
 gesteken.

Felheid
 van een'
 Zeeuw.

Zwaarig-
 heden in
 den togt
 te water.

(y) BOR VII. *Boek*, bl. 56 [552].

(z) BOR VII. *Boek*, bl. 57 [554].

(a) Zie Refol. Holl. 9 Sept. 1574. bl. 81.

(b) Zie Refol. Holl. 1, 10, 15, 23, 29 Sept. 1574. bl. 69, 84

voet boven water lag. Deze werdt ook in-FILIPS III.
 genomen en doorgesteken. Toen openbaarde 1574.
 zig andermaal iet, daar men niet op gegift
 hadt. De graften en veenplaffen gingen niet
 door, eene floot uitgenomen, die, onder de
 Zoetermeersche brug, leggende in den voor-
 weg, heenen liep. Doch op en ter wederzy-Aanval
 de van deeze brugge, hadden zig de Span-op de
 jaards sterk verschanst. De Prins, hiervan Zoeter-
 verkondschapt, zondt den ysbreeker en vier meerse
 halve kartouwen op twee Koorenschuiten van brugge.
 Delft af. Men beschoot de brug, een' halven
 dag agtereen, deedt de Spanjaards veel scha-
 de; doch moest, na 't bersten van eene der
 twee Koorenschuiten, afhouden, niet zonder
 ook merkelyk geleeden te hebben. Onder-
 tusschen, was de wind niet gunstig genoeg,
 om veel waters aan te brengen: 't gene 'er was
 werdt, door de Spanjaards, zydewaards af-
 geleid, en verspreidde zig over te wyden boe-
 zem, om veel diepte te maaken. 's Anderen-
 daags egter, 't was de agttiende van Herfst-
 maand, begon het wakker op te koelen uit
 den Noordwesten: en sedert, besloot men,
 van 't bemagtigen der Zoetermeersche brugge
 af te zien, en de Meer te naderen, over den
 Zegwaardschen weg, tusschen Zoetermeer en De Zeg-
 Benthuisen. Men bemagtigde deezen weg, waard-
 by nacht, zonder dat het de Spaanschen merk- sche weg
 ten, die zelfs, terstond hierna, uit Zoetemeer bemag-
 en Benthuisen binnenwaards weeke, hun ge- tigd.
 schut medesleepende. Boisot, Zoetermeer
 hebbende ingenomen, vervolgde de vyand,
 te schepe, tot op 't Noord-aasche Meertje,
 waaragter hy verschanst lag. Doch hy ver-De Vloot

Enns III. liet zyne fchanfen, by nagt, met stille trom, '1574. zonder te denken op 't inhouden van den mond nadert de van 't Meertje; die, zo ligt als de Zoetermeersche Stad. fche brug, zou hebben kunnen befchermd worden. Op eene breede wetering, die naar Zwieten loopt, lei zig de gantsche Vloot, federt aankomen, neder, nevens den Admiraal, die terftond los brandde, om van de belegerden gezien en gehoord te worden. Ook deedt men hem befcheid, ujt de Stad.

Staat der
belegerden.

Doch hier zat men, federt eenige weeken, in groote elende. De honger begon 'er, met den aanvang van Herfftmaand, fel te nypen. Vyftien nooddruftigen, op hun verzoek, ter Stad uit gelaaten, werden, door de Spanjaards, naakt of met de klederen tot den navel afgefneeden, den belegerden wederom toegezonden. Ondertuffchen, werden deezen, door brieven van de uitgewekenen en van Baldes, gepord tot verdrag. Men begon ook eene onderhandeling met den Graave van la Roche; doch enkelyk, om, onder fchyn derzelve, de booden en brieven te ligter binnen te krygen. Deeze handel, nogtans, baarde oneenigheid in de Stad, vooral na 't affterven van 's Prinzen Overfte, Bronkhorft, die, door ftrénge Regtsoefening, 't volk in toom hadt weeten te houden. Men viel nu aan 't fchrollen op de Regeering, en fchroomde niet uit te flaan, *dat zy wel veel gefloten moeften hebben, die zig op geene beloften van genade verlaaten durfden.* Toen 't gewoone voedsel, 't weinige, dat men voor de kranken fpaarde, uitgenomen, verteerd was, en men 't lyf meeft by paardenvleefch houden moeft

Munitery
in Lei-
den.

moest, wies de miterij in de Stad. Vyftien FILIPs III.
 burgers, voorwendende uit den naam van 1574.
 meer dan driehonderd te spreken, traden
 naar 't Stadhuis, der Overheid spyze of mid-
 del omze te bekomen afvergende. Een an- Rustig-
 dere hoop vorderde het zelfde van den Bur- heid van
 gemeester, *Pieter Adriaanszoon van der Werf*, Burge-
 die de rustigheid hadt om hun zyn eigen lig- meester
 haam aan te bieden, op dat men 't deelde, van der
 zo ver 't strekken kon; waarop zy beschaamd Wurf.
 afdroopen. Al dit sproot uit de gezindheid
 eeniger burgeren tot handeling met den
 vyand, in welke men elkanderen, in heime-
 lyke samenkomsten, versterkte. Doch 't
 meeste deel des Raads was voor 't houden
 der Stede. Men besloot ook de liefhebbers
 van den staat, onder zeker ander voorwend-
 sel, te wapenen, om de kwalykgezinden, als
 't nood deedt, te keer te gaan. De moed der Moed der
 Overheid werkte zo sterk op de herten der meeste
 meeste Burgeren, dat zy den vyand van de Burge-
 wallen toedreeven, *eer den linker arm te zullen* ren.
opeeten, dan de Stad, uit hongersnood, overgeeven,
en zig van den regter arm te zullen bedienen, om
baar te beschermen, of als 't neep, in brand te stee-
ken, en te verlaaten: in welke hartigheid, de
 vrouwen, bedugt voor 't schenden haarer ee-
 re, dat veelen meer dan den honger vrees-
 den, de mannen styfden.

't Veranderen van den wind, die nu styf in De wind
 't Noordoosten staan bleef, was oorzaak, dat keert, en
 het water, sedert eenige dagen, meer viel 't water
 dan wies; weshalve de Vloot niet vorderen valt.
 kon, en in 't Noord-aa moest blyven leg-
 gen. Boifot begon toen den moed om de Stad Moede-
 te

FILIPs III.
1574.
loosheid
van Boi-
soc.

te spyzigen verlooren te geeven, stellende, gelyk hy den Prinse schreef, geene hoop dan op Hemelsche hulp, die, met den springvloed, 't water kon doen wassen, dat nu maar negen duimen boven 't laagste land stondt, daar de galeien agttien of twintig duimen van nooden hadden. In de Stad, wees men elkanderen de Vloot van verre: en schiepen de verflaauwde gemoeden eenigen troost uit dit gezigt, welke wederom verdween, wanneer men naar den wind keek, die van geen wenden wist. De laatste dagen van Herfstmaand werden in bystere benaauwdheid gefleeten. Veelen hadden, in zeven weeken, geen brood geproefd: de aanzienlyksten aten 't paardenvleesch zo graag, als te vooren of naderhand 't schaapenvleesch: 't gemeen behielp zig met gekapte huden. Honden- en kattenvleesch was lekkerny. Vellen van droogen schol, weggeworpen' beenderen werden van de mesthoopen opgezogt, geknaauwd en uitgezoogen: 't geronne bloed uit de gooten geschept en ingeslikt: koolsbladeren, bladeren van veelerlei vrugt- en andere boomen, op meer dan eene wyze, bereid en gegeten. De Kraamvrouwen kreegen 's daags een half pond beschuits: de zwangeren slonken van gebrek. Jonge kindertjes spysde men met paardedarmen: dien zo veel niet gebeuren mogt, gaven nu en dan den geest, in 't trekken aan de ledige borst. Somtyds heeft men moeder en kind op de straat dood gevonden. Al wat eetbaar was werdt duur verkogt. Doch tegen den dorst was beter raad. Men dronk bier, op haverdoppen of bedorven draf gebrou-

brouwen, of op wynruit en alsen, in plaats FILIPSIIL.
 van hop: voorts water met azyn gemengd, 1574.
 of klaar, voor die 't niet beter bekomen kon-
 den. Behalve met den honger, hadt men, Pestziek-
 in de Stad, te worstelen met de pest, die om- te en
 trent zesduizend menschen wegsliep- sterfte.
 te. De leevenden hadden naauwlyks kragt, om de
 dooden ter aarde te draagen, knikkende hun
 de knieën onder 't lyf, als zy eene brugge op
 moesten. De wagten, die door tien man plag-
 ten waargenomen te worden, werden nu slegts
 met vyf of vier man bezet: die somtyds, des
 morgens, t'huis komende, vrouw of kinders
 dood vonden.

Doch toen de elende nu niet hooger schein Storm uit
 te kunnen klimmen, steekt 'er, juist met den den
 springvloed, een storm op uit den Noordwes- Noord-
 ten, die 't zeewater, met geweld, ten lande westen
 injaagt. Straks daarna zwaait de wind agt doet het
 volle strecken zuidelyker, 't welk te wege water
 bragt, dat de Vloot, in plaats van negen wassen.
 duim, nu twee en een derde voet peilen kon.
 Men ging dan, tusschen den eersten en twee- De Vloot
 den van Wynmaand, op reis, over 't hooge nadert.
 land, tot aan den Kerkweg, die haast ver-
 meesterd werdt. Midlerwyl, werdt Zoeter-
 woude, dat vol Spanjaards lag, hevig be-
 schooten door de Zeeuwen. In den Kerkweg,
 werden drie gaten gedolven, door welken de
 Vloot voortraakte, tot in de polder van
 Meerburg, van waar zy, niet naar de Stad,
 maar naar de Vrouwenbrugge en de Paapen-
 meer oproeide. De Spanjaards, die, in de De Span-
 schansen rondsom de Zoeterwouder Kerk, la- jaards
 gen, maakten hieruit op, dat het op hen ge- verlaaten
 munt hunne
 schansen.

FILIPSIII. munt was, en dat men hun 't vlugten zegt
1574. af te snyden. Voorts, bespeurende, hoe 't
water, in korten tyd, een' geheelen voet ge-
waffen was, vat hen zulk eene vrees voor
't verdrinken, dat Baldes eerst, en toen de
overigen, die hier lagen, naar Voorschoo-
ten, en, langs den Stompwyker weg, naar
den Leidfchen Dam en Voorburg, op de los-
se vlugt slaan. De Zeeuwen vervolgden hen,
die naar Voorschooten vlooden, en versfloeg-
gen 'er veelen. De schrik van dit vlieden
floeg naar Leiderdorp en Lammen over. 't
Land was hier merkelyk hooger, en de Stad
niet te ontzetten, voor dat de schans, ter
laatstgemelder plaats, bemagtigd was: langs
welke het water de Vliet naar de Stad loopt,
dat dicht met paalwerk was toegedamd. Men
besloot dan de schans te Lammen, op den
derden, aan te vallen, en gaf den be-
legerden, met eene duive, kennis van den
toeleg, hun belastende eenen uitval te doen,
als men de schans aantasten zou. Doch dee-
ze brief kwam den vyand in handen. 't Ge-
viel, dien zelfden nagt, dat 'er een stuk van
de Stads muur, ter lengte van zesentwintig
roeden, instortte. Dit baarde zó veel schriks,
onder de Spanjaards, die te Lammen lagen,
dat zy, reeds last ontvangen hebbende, om
bytyds te wyken, en nu waanende, door de
belegerden, van de eene, en door de vloot,
van de andere zyde, te zullen bestookt wor-
den, 't geschut in de Vliet wierpen, en, met
stille trom, de schans voor den dag verlie-
ten. Een jongen, van de wallen, de glim-
mende lonten uit de schans hebbende zien
trek-

en einde-
lyk die te
Lammen.

trekken, zonder te keeren, verwekte eerst FILIPS III het vermoeden onder de belegerden, dat de 1574. schans verlaaten was. Om zes guldens, begaf hy zig derwaards, en niemand in de schans verneemende, wuifde hy met zynen hoed. Een man, na hem afgezonden, bevestigde dezelfde tyding. Boifot, om zeker te gaan van 't verlaaten der schanse, 't welk hem, door deezen man, aangediend was, schikt twee galeien vooruit, die de sterkte onbezet, 't geschut gezonken vonden. Hopman Gerrit van der Laan, midlerwyl, met zyne vrybuiters, uit de Stad, naar Lammen getoogen, ontving hier de schepen, die, na 't wegneemen van den dam, van welken wy gewaagd hebben, door de Vliet, naar de Stad De Stad roeiden, daar zy, des Zondags, den derden wordt van Wynmaand, 's morgens ten agt uren, ontzet. binnen kwamen.

Onbeschryfelyk is de blydschap, met welke Boifot, die den voortogt hadt en de andere bevelhebbers en vlootelingen, van groot en klein, werden ingehaald en verwelkomd. De Vlietbrug, door welke, de voorraadschepen ter Stad in schooten, stondt vol gepropt van eene uitgehongerde menigte van allerlei ouderdom en kunne, die, voorts, uit alle hoeken en straaten samengeschoold, de oevers der vaarte geboord hadt, en handen, armen, schouders uitstak, om 't brood, den haring, de kaas of andere spyze, die men haar aanreikte of toewierp, te grypen, te vangen, te grabbelen, of op eenige andere wyze magtig te worden. De rapsten en hongrigsten sprongen, tot den hals toe, in 't water

FILIP III. ter, of zwommen der Vloote aan boord. Zy
1574. en anderen, die iets bekomen hadden, schooi-
 den 'er mede steêwaards in, om hunne zieke
 of verflaauwde Huisgenooten te verkwikken.
 De gantsche Stad waagde van 't geroep, *Lei-
 den is ontzet! Leiden is ontzet! eeuwiglyk zy God
 gepreezen!* Deerlyk was 't, ondertuffchen, om
 te aanschouwen, dat sommigen, geene maat
 in 't eeten wetende te houden, met de spy-
 ze tuffchen de tanden, verftikten: 't welk de
 Overheid bewoog, om, nu men overvloed
 hadt, zo wel als toen de honger neep, maat
 op 't eeten te stellen. De Bevelhebbers der
 Vloote, aan land gestapt, namen, gevolgd
 van eene meenigte van Scheepsvolk en Ste-
 delingen, terftond, gang naar de Kerke, daar
 de dankbaare gemoeden smolten in hunne ei-
 gen' vuurigheid, en de traanen en fnikken den
 zang der psalmen haperen deden. De Vroed-
 schap besloot, sedert, deezen dag, jaarlyks,
 plegtiglyk, te vieren, dat tot heden toe ag-
 tervolgd wordt. Zeer opmerkelyk was 't,
 dat de wind, 's anderendaags, uit den Zuid-
 oosten opsteekende, 't water ten lande uit,
 en, daarna, wat Noordwaards gezwaaid zyn-
 de, met een onweêr, in zee joeg. De Span-
 jaards verlieten alle hunne schansen om Lei-
 den op eene na, die te Wadding lag: doch
 deeze en gantsch Holland ruimdenze ook eer-
 lang, om dat de Veldheer hun geene betaa-
 ling verschaffen kon. Buiten Haarlem om,
 en voorby Amsterdam, sloegen zy den weg
 op naar 't Stigt, dat deerlyk werdt afgeloo-
 pen. Te Utrecht, welke Stad zy zогten te
 bemagtigen, werden zy egter afgeslaagen, en
 daar-

daarna, met eenig geld, gestild zynde, naar FILIPS III. Maastricht geleid, omtrent welke Stad, men 1574. hen de winterlegeringen deedt betrekken (c).

De Prins kreeg de tyding van 't ontzet van Leiden, onder de namiddags Predikaatsie te Delft, door zynen Helbaardier, *Hans van Brugge*, dien de Staaten, ten zelfden dage, vyfentwintig ponden van veertig grooten tot eene vereering toeleiden (d). Zyne Doorlugtigheid kwam, op den vierden, des avonds, in persoon binnen Leiden, verheffende hooglyk de Wethouderschap en Burgery, over 't kloekmoedig doorstaan van zo veel jammers en gevaars: en beloovende de beweezen' trouw, aan hun en hunne nakomelingen, te zullen vergelden (e). Eenige dagen daarna, verfelde de Prins de Wet der Stede: 't getal der Vroedschappen van veertig op agtentwintig verminderende, en buiten den gewoonlyken tyd der veranderinge, nieuwe Burgemeesters, Schepens en Thesauriers aanstellende, onder welken 'er eenigen gevonden werden, die geene Poorters der Stad waren. Die van den Geregte, hierover t'onvrede, verklaarden den Prinse, schriftelyk, dat zulks streedt met de Privilegien, welken zy allen bezwooren hadden. Doch de Prins betuigde, dat de verandering, om gewigtige redenen en ten dienste van den Lande, geschied zynde, moest begreepen worden, niet tot benadeeling van de Privilegien der Stede te strekken (f). 't Is ten hoogsten waarschynlyk, dat

(c) BOR VII. *Boek*, bl. 78 [583].

(d) Resol. Holl. 3 *Oftob.* 1574. bl. 125.

(e) BOR VII. *Boek*, bl. 58 enz. [554 enz.] ORLERS *Leyden* bl. 444 enz.

(f) Oud Chron. by ORLERS *Leyden*, bl. 572. verg. bl. 588.

FILIPS III. dat de Spaanschgezindheid van sommige
 1574. Leidsche Wethouderen den Prins tot deeze
 verandering bewoogen zal hebben. Twee jaaren
 hierna, werdt het getal der Vroedschappen
 wederom op veertig gebragt. De Prins
 (g), de Edelen én Steden booden, eerlang,
 den Leidenaaren, in erkentenis hunner stand-
 vastigheid, vryheid van tollén (4) voor eenige
 jaaren, of eene Hoogeschool des Lands,
 in hunne Stad, aan. Zy koozen 't laatste. En
 werdt toen, op den zesden van Louwmaand
 des volgenden jaars, op 's Konings naam,
 Oktroi verleend, tot het opregten eener Hol-
 landsche Akademie, te Leiden (b), die nog
 in stand is, eene menigte van beroemde man-
 nen uitgeleverd, en den naam der Stad, door
 de gantsche beschaafde weereld, vermaard
 gemaakt heeft. Aldegonde, die, eerst kort
 na 't ontzet van Leiden, volgens 't Verdrag
 met Mondragon, geslaakt was, begaf zig, in
 de volgende Lente, naar Heidelberg en el-
 ders in Duitfchland, vanwaar hy de eerste
 Hoogleeraars in de Leidsche Akademie her-
 waards bragt (i).

's Lands
 Hooge
 school te
 Leiden
 opge-
 regt.

(g) Resol. Holl. 2, 4, 7 Jan. 1575. bl. 1, 4, 8.

(b) Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 538. Resol. Holl. 14 Jan. 1575. bl. 37. BOR VIII. Boek, bl. 25 [593].

(i) LANGUETI Epist. Libr. I. [II.] Ep. XXIX. p. 75.

(4) Zo drukt Hooft zigt. IX. Boek, bl. 398. Doch
 de Leidenaars waren van de Graaflykheids tollén, vol-
 gens de oude Privilegien, reeds van zelve vry. Veel-
 ligt, moet men dan, hier, door tollén, de nieuwe be-
 lastingen op de Koopwaaren verstaan.

BERIGT VOOR DEN BINDER.

De Kaart van de VEREENIGDE NEDERLANDEN,
moet geplaatst worden tegen over Bladzijde. 3
en aan dezelve moet zo veel wit blyven, datze
geheel buiten het Boek kan uit slaan en nagezien
worden.

Het Portrait van ADRIAAN VAN DER GOES
te plaatsen tegen over Bladz. 62

Het Portrait van VIGLIUS VAN ZUICHEM VAN
AYTTA - - - - - 106

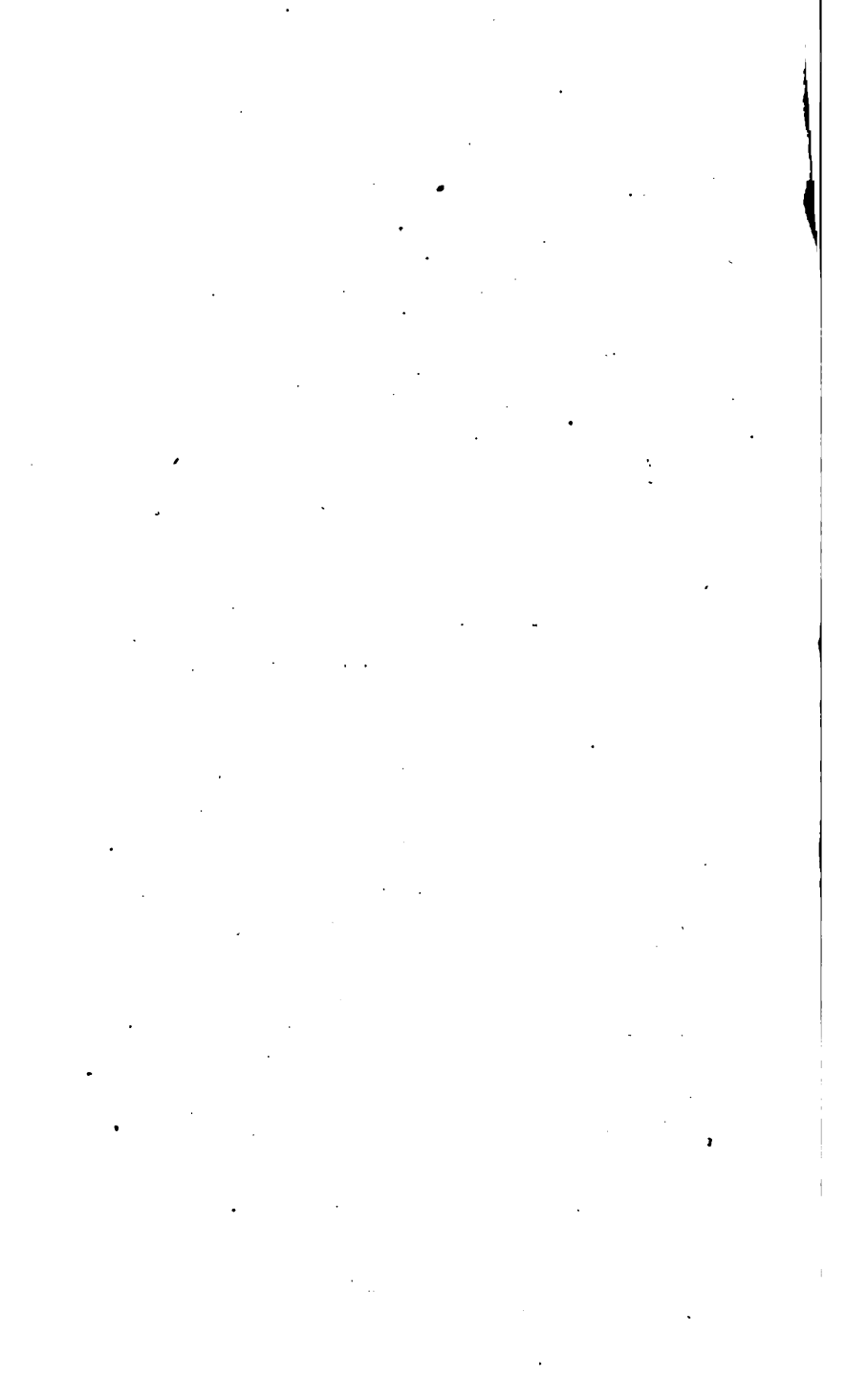
't Verzoekschrift der Edelen, overgeleverd - 142

BRIELE ingenomen door de Watergeuzen - 344

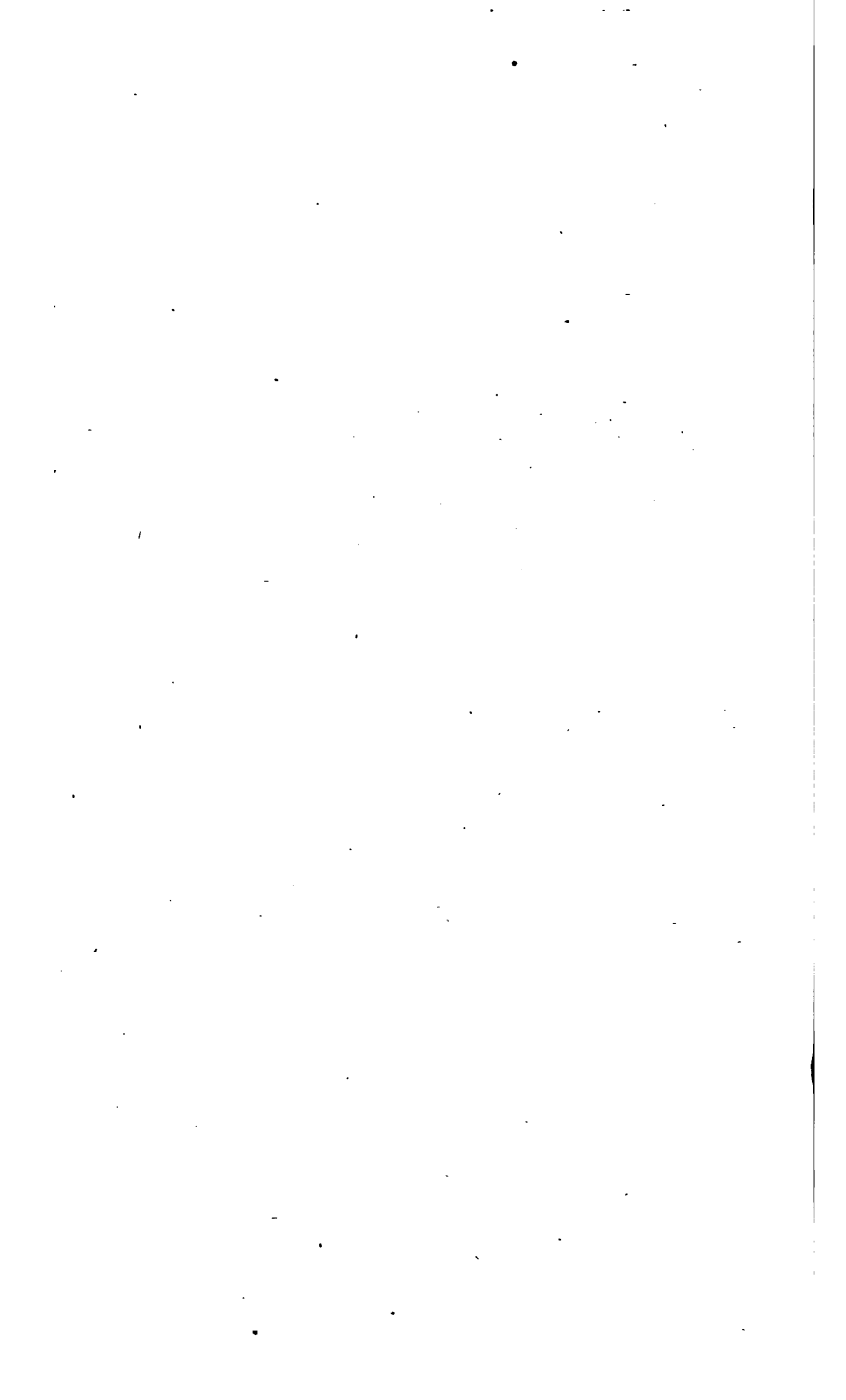
Het Portrait van LOUIS VAN BOISOT - - - 460

Kaart van de Belegering der Stad LEIDEN - 481

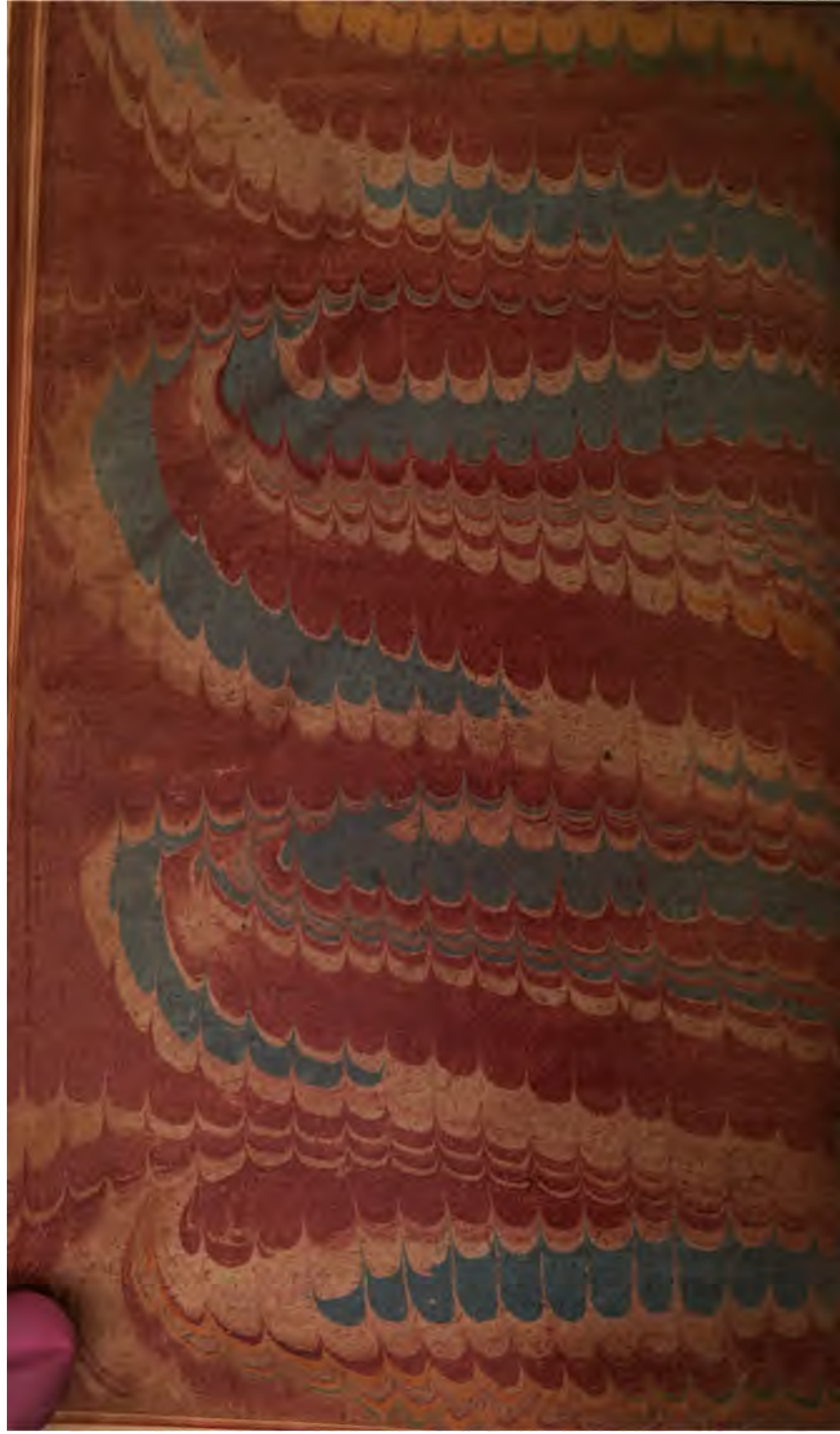
Het Portrait van JOHAN VAN DER DOES - 483

HW 2ABJ U

THE BORROWER WILL BE CHARGED AN OVERDUE FEE IF THIS BOOK IS NOT RETURNED TO THE LIBRARY ON OR BEFORE THE LAST DATE STAMPED BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDUE NOTICES DOES NOT EXEMPT THE BORROWER FROM OVERDUE FEES.

STALL STUDY
CHARGE

